સ્ત્રીબોધ

"દેશની હલત સુધારવાની સરવેથી સરસ રીત એકે માતાઓ સાની થાએ તેમ કરવું."

(નૈ૦ બોનાપારટનુ ફરમાન)

પુસ્તક ૫ મું.

જાનેવારીથી—ડીસેમબર સને ૧૮૯૧ સુધી.

બુદ્ધિવર્ધક પુસ્તકાલય
પટેલ

મુંબઈના

દફતર આશકારા છાપાખાંના મધે છાપીઊં છે.

૧૮૯૧.

સાંકલીઉં સ્ત્રીબોધના પુસતક ૫ માનું.

આંક ૧ લો—જાંનેવારી ૧૮૬૧

સફે.

મારી એકપુરી દીકરીને કેટલી જનશ કરસો ? ૧
એક સ્ત્રીનો પોતાના ભરતાર ઉપર પેઆર ૩
દખણ અમેરીકા મધે ગોલામનું બજાર (ચીતરો સાથે) ૭
એક ઓરતનો અજાએબ જેવો હેવાલ—ભુત ડાકણનો વેહેમ ૮
ચીનનો હાલનો સેહનશાહ—હીનફો (ચીતરો સાથે.) ૧૦
ઇઉનાન દેશ—તેની અસલ મોટાઇ (ચીતરો સાથે.) ૧૧
આફ્રીકા મધે એક સ્ત્રીએ દુખી મુસાફરની કરેલી બરદાસત ૧૨
ઇટાલી દેશની એક સ્ત્રી—તેની હીંમત, દાનાઈ તથા પરોપકાર બુધી ૧૩
કાંગરૂ (ચીતર સાથે) ૧૫
વીલીઅમ પેન (ચીતર સાથે) ૧૭
દોસત કરતાં દુશમન ઘણા કોણના હોએ ? ૧૮
સંહી અને ઉંદરની વાત ૧૮
પરચુટણ બાબતો ૧૮
પરોફેસર પારન વીશે ગરબી ૨૦

આંક ૨ જો—ફેબરવારી ૧૮૬૧

નવાજબાઈ તથા દીનબાઈના ઘરનો ખરચ ૨૧
ગોલામ હબસણની હીંમત ૨૩
આનો મુસાફર—(ચીતરો સાથે) ૨૫
રિટીસ અને તેનો છોકરો ૨૮
હીરાની વાત ૨૯
સતની વેલાએ રમુજ—(ચીતર સાથે) ૩૦
રતોની મીજલસ—ભાશણ તરીજું—(ચીતરો સાથે) ૩૧
ચાઇની ફતેહ ૩૩
એક સીંહણની વાત ૩૪
રસ પરસ મદદ ૩૫
વાડનારી માતાની તંદરોસતી કેમ સંભાલવી ? . ૩૫
નડો (ચીતર સાથે) ૩૭
રચુરણ બાબદો ૩૭
શવર શહુનો બેલીછે—(દોહરા) ૪૦
ટક છપા ૪૦
હું ન બોલવા વીશે ગરબી ૪૦

આંક ૩ જો—મારચ ૧૮૬૧

સાસું વહુના કજીઆ—દુખી દીકરાની ફરીઆદ .. ૪૧
મરદના પોશાકમાં એક ઓરત ૪૩
મરહુમ વાડીઆજી શેઠ નવરોજજી જમશેદજી—(ચીતર સાથે) ૪૫
ક ખવાસીની વાત ૪૬
નીઆનો મુસાફર—(ચીતરો સાથે) ૫૦
ક ઇટાલીઅન ઓરતની હીંમત તથા દેશ હીતકાર બુધી. ૫૨
કાંથી પણોતાં પગલાં ઉતારવા વીશે ૫૩
ઓરતોની મીજલસ—ભાશણ ચોથું—(ચીતરો સાથે) ૫૪
પારસીઓની તવંગર ઓરતોને અરજ ૫૬
એક કાંણી હરણી. ૫૭
બાહરનો દેખાવ જોઈ પરણવા વીશે પતર. ૫૭
પરચુરણ બાબદો ૫૮
મન વીશેની ગરબી. ૬૦

આંક ૪ થો—એપરેલ ૧૮૬૧

સાસરીનું દુખ—આપધાતની સુજ ૬૧
એક ખરા દોસતની વફાદારી ૬૫
દુનીઆ મધે ઉંચા અને ટલતા બુરજ—(ચીતર સાથે) ૬૬
એક ગરીબ ગામડીઆની છોકરી જે શેહનશાજાદી થઈ. ૬૭
દુનીઆનો મુસાફર—(ચીતરો સાથે) ૬૯
માછલીનું વજન—ફીલસુફોની મારામારી ૭૨
કરશો તેવું જોશો ૭૩
ઓરતોની મીજલસ—ભાશણ પાંચમું—(ચીતરો સાથે) ૭૪
જરૂર કરતાં વધારે મુદત શુધી બચાંને ધવાડીઆથી માતા તથા બાલકને થતુ નુકસાન ૭૬
મોટા પગનું પકસી—(ચીતર સાથે) ૭૮
પુસતકની પોંહચ—ઈંગલંડનો ઈતીહાસ ૭૮
પરચુરણ બાબદો ૭૯
પરભુના પરેમની ગરબી ૮૦

આંક ૫ મો—મેએ ૧૮૬૧

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાંણે આવી. ૮૧
આપણ સઘલાં કોણ છઇએ ? ૮૬
સાબુ અને તેની બનાવટ ૮૭
કપડાં—રેશમ, રૂ, તથા ઉન (ચીતરો સાથે) ૮૯
દુનીઆનો મુસાફર (ચીતરો સાથે.) ૯૦
ખાવા પીવામાં અંદાજો. ૯૨
લડાઇ (ચીતર સાથે) ૯૨
છાપાખાનું અને છાપવાનો હુનર (ચીતરો સાથે) .. ૯૩
બરફ—બંધાએલુ પાણી. ૯૫
એક મોટો પાણીનો ધોત ૯૬
મને ઈશવરે ફલાણી ચીજ કેમ ન આપી ? ૯૭
છાકટાપણાનું ઝાડ ૯૮
કરાંનો વરસાદ ૯૮
પરચુરણ બાબદો ૯૯
ઈશવર પરારથના ૧૦૦
સંપ વીશે (ચોપાઈ) ૧૦૦

આંક ૬ ઠો—જુન ૧૮૬૧

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાંણે આવી ૧૦૧
વીકટર દાશીઉ નામના એક ભલા આદમીની વાત .. ૧૦૩
ઝાએ નાજ માએને જોવા આવશો ? ૧૦૬
સાંપ—ઘુઘરીઓ સાંપ—(ચીતરો સાથે) ૧૦૯
ડચ લોકોના સવસથાન મધે ગુલામોનું વેચાણ ૧૧૦
એક વફાદાર સીપંન ૧૧૧

સાંકલીઉં.

સુખડ અથવા ચંદન .. ૧૧૧
બદામ .. ૧૧૨
બેહેનો તમો કોઈને હસતાંનાં .. ૧૧૨
દુનીઆનો મુસાફર (ચીતર સાથે) .. ૧૧૩
સુક્રશમદરશક યંતરના ચમતકાર (ચીતર સાથે) .. ૧૧૫
આપણો સઘલી અવસથામાં મીત્ર કોણછે? .. ૧૧૫
એક સાધુ અને તેનું સવપનું—દુનીઆમાં સુખ સાથી મલેછે? .. ૧૧૬
હુંગ લાવવાનો સેહેલો ઉપાએ .. ૧૧૭
સફાઈ રાખવાની જરૂર .. ૧૧૭
સરવથી લાએક આદમી કોઉ? .. ૧૧૮
પઈસો .. ૧૧૮
પરચુરણ બાબદો .. ૧૧૯
દુરાચારીને શીખામણની કવીતા .. ૧૨૦
ગઝલ .. ૧૨૦

આંક ૭ મો—જુલાઈ ૧૮૬૧

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાણે આવી. .. ૧૨૧
અખરોટ—અકરોડ .. ૧૨૪
જાઇજી તથા મેહેરબાઇ વચેનો વાંધો .. ૧૨૫
બે ઘોડાથી માણસ નહી ખેંચાએ—(ચીતર સાથે.) .. ૧૨૯
આગલા વખતની મીસર દેશની ગાડી—(ચીતરો સાથે) ૧૩૦
શીરીનબાઇનો બાગ .. ૧૩૧
ખણે તે પડે .. ૧૩૩
અમેરીકાનું બગલું—(ચીતર સાથે) .. ૧૩૪
દરીઆઇ ઘોડો—(ચીતર સાથે.) .. ૧૩૫
ઉદીઓગ અને આલસાઈનો મુકાબલો—(ચીતર સાથે.) ૧૩૬
મગરૂરી. .. ૧૩૬
"ગરેટ બરીટન ખાતેની મુસાફરી" .. ૧૩૭
પરચુરણ બાબદો .. ૧૩૮
કર્વી સામલભટના પ્રસનોતર (કવીતા) .. ૧૩૯
રંગીઓનું દુખ ટાલવા વીશે ગરબી .. ૧૪૦
ઘડપણ વીશે (કવીતા) .. ૧૪૦

આંક ૮ મો—આગશટ ૧૮૬૧

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાણે આવી .. ૧૪૧
દીઆનત તેવી બરકત .. ૧૪૫
દીવાદાંડી—(ચીતર સાથે) .. ૧૪૬
એક ખરી દેલાવર છોકરીની વાત .. ૧૪૭
ધંધા રોજગારમાં પણ ઓરતો મરદોની બરોબરી કરી શકેછે—(ચીતર સાથે) .. ૧૪૮
દારૂ અથવા મોહોટું શાહાસુરંગ .. ૧૫૧
નોશીરવાંન આદેલ .. ૧૫૨
દુનીઆનો મુસાફર—(ચીતર સાથે) .. ૧૫૬
ચરમા પતર .. ૧૫૭
પરચુરણ બાબદો .. ૧૫૭
લગનમાં ફટાણાં ન ગાવા વીશેનું ગીત .. ૧૬૦
પદ .. ૧૬૦

આંક ૯ મો—સપટેમબર ૧૮૬૧

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાણે આવી .. ૧૬૧
મા—(ચીતર સાથે) .. ૧૬૫
એમાં વાંક કોણનો? નાનજીભાઈનો કે કોલીબાઈનો. ૧૬૬
બેહેનો કદી કોઈપર ગુશ્શે થતાંનાં .. ૧૭૨
છાતીપર મુકેલો પથર ભંજાએ! (ચીતર શાથે) .. ૧૭૪
મન ચંગા તો કથરોટમા ગંગા .. ૧૭૫
મુસીઉ બલાંડીની અજાએબ જેવી કસરતો .. ૧૭૭
ઘરેણા વના બાએડી કાંઈ શોભેકે? .. ૧૭૮
પરચુરણ બાબદો .. ૧૭૯
મોરડી રાણીના મનામણાની ગરબી .. ૧૮૦

આંક ૧૦ મો—અકટોબર ૧૮૬૧

ઈરાંની સોદાગર .. ૧૮૧
શું કરતાં શું થઈ ગયું .. ૧૮૭
પારસી વાલનટીઅર કોર .. ૧૮૮
જમ અને માણસ વચે સેતરંજની રમત—(ચીતર સાથે) ૧૯૦
થરમામીટર—(ચીતર સાથે) .. ૧૯૧
ભએના વકતમાં ધીરજ અને હીમતની જરૂર .. ૧૯૨
અમેરીકાના મુસાફર કબુતરો .. ૧૯૪
એક કુતરીએ એક માણસનો જીવ બચાવીઓ .. ૧૯૫
માણસ કેટલું કરી શકેછે? .. ૧૯૬
ઈઆરો ઈશવર ઉપર ભરૂશો રાખો .. ૧૯૭
પરચુરણ બાબદો .. ૧૯૮
રાધીકાને શીખામણનો ગરબો .. ૨૦૦

આંક ૧૧ મો—નવેમબર ૧૮૬૧

ઈરાંની સોદાગર .. ૨૦૧
એક ઓરતની ઈંદરીઓનો અજબ તરાંહનો ફેરફાર .. ૨૦૬
આટોમેટન .. ૨૦૭
જેપાન દેશ તથા તાંહાંના રેહેવાસીઓની ચાલચલણ બાબે ૨૦૯
રોણકદાર ઈમારતો—(ચીતરો સાથે) .. ૨૧૧
માહારૂં રેહેવાનું ઘર—(ચીતરો સાથે) .. ૨૧૩
જીપસી નામના ભમતા લોકો .. ૨૧૫
દારૂ .. ૨૧૬
સખ્ત ઉનાલા .. ૨૧૭
આસપાસ જોવાની જરૂર .. ૨૧૮
પરચુરણ બાબદો .. ૨૧૯
સંસાર સુખ માંગવાની ગરબી .. ૨૨૦

આંક ૧૨ મો—ડીસેમબર ૧૮૬૧

ઈરાંની સોદાગર .. ૨૨૧
કંટાલા ભરેલી એક વાત .. ૨૨૫
પુતલીબાઇનું કાગલ .. ૨૨૭
મોહોત—રડાકુટની મનાઈ .. ૨૨૯
દુનીઆનો મુસાફર—(ચીતરો સાથે) .. ૨૩૨
"મુસા" પેગંમબર—(ચીતર સાથે) .. ૨૩૩
મોજ અને સબુરી .. ૨૩૪
સારો સવભાવ .. ૨૩૬
સારૂં નસીબ .. ૨૩૭
બે પગના ભુતમામા .. ૨૩૮
પરચુરણ બાબદો .. ૨૩૮
મરનારની પછવાડે ન રોવા વીશે—(પદ) .. ૨૪[illegible]

સ્ત્રીબોધ.

પુસતક ૫ મું | જાનેવારી ૧૮૯૧ | આંક ૧ લો.

મારી એક પુરી દીકરીને કેટલી જનશ કરશો ?

આંવાંબાઈ નાંમની એક પારશણ ઊંચાં ખાંનદાંનવાલા અને પઈશાવાલા શેઠ માંણેકજીની સાથે પરણેલી હતી. તેને પેટે એકજ છોકરો અને છોકરી હતાં અને તેમના મોટી ઊમકાઈથી ધંનજીસાહા અને શીરીનબાઈ કરી નાંમ રાખીઆં હતાં. સવભાવીક પણે આંવાંબાઈને પોતાની એકપુરી દીકરી શીરીનબાઈપર બેશુમાર પીઆર હતો અને તે પીઆર બતાવતાં આંવાંબાઈ એટલીતો હરખ રાખતી કે તેની દીકરીનું કાંઈ પણ બોલવું વાજબી ઈઆ ગેરવાજબી, તેણીની ચાલચળણ ઘટતી ઈઆ અનઘટતી, તેણીનું કાંઈ પણ માંગવું લાએક ઈઆ નાલાએક, તેપર તે ધીઆંન રાખતી ન હતી અને હરેક પાંતીએ શીરીનનો બોલ ઊપર રાખતી હતી નાહનપણથી હુવો લાડ જોઈ ને છોકરી ઘણીજ બેહકી અને છગી ગઈ હતી. તેના ચાલવામાં કસો ઢંગ નહી મલે. તેના બેશવા ઊઠવામાં કસો શકાર ન મળે. તે એકળાજ ઘેરનાં ચાકરોનેજ નહી પણ બાહરના ઘરસથ માંણસોને પણ તું તાંથી બોલાવે. ગ્રાલેસાઈ ગરીબાઈ અને નમનતાઈ તેનાં દુસમન હતાં. માંણેકજી સેઠને કાઈએકવાર મીજાસ જાએ અને તેને ધમકાવા જાએ તારે આંવાંબાઈ વચમાં આડી પડે અને કેહકે મારી એકપુરી દીકરીને કોઈ કાંઈ બોલે નહી. પછી શીરીનનું ચહડી વાગે. તે દીવશમાં પચાશવાર ચાકરોને ભસતે મોકલે અને તાંહાંથી પાછા હાંક મ્રારે. એવીજ કેળવણીમાં તેનો વખત ગુજરી ગીઆથી તેનાંમાં કાંઈ સોજ શકાર અને શલુક આવીઆં નહી અને ગુમરાહી, મુરખાઈ અને ટેંકરાઈમાં તે " હરીઆ બેળની માંફક ઊછરીને મોટી થઈ. "

જેવાર તે લગભગ બાર વરશની ઊમરમાં આવી તારે તેને વાસતે માંગાં અને વસટારાં આવવા લાગાં. પણ જે મોબેદ અથવા ગોરાંણી કાજ કરવા આવે તેને આંવાંબાઈ એટલુંજ પુછે કે મારી એકપુરી દીકરીને " સાશરેથી કેટલી જનસો કરશે " અને તેની મરજી માંફક સાત હજાર રૂપીઆની જનશ ઘડાવા વીશે ન સાંભળે તો તે માંગું પાછું ફેરવે. એ પરમાંણે ઘણા આબરૂવાલા અને ખાંનદાંનવાળા આશાંમીઓને તાંહાં તેણીએ ના કેહવાડીઊ અને ચાર વરશ શુધી મોબેદો અને ગોરાંણીઓને ધકેલા પછાડા ખવાડીઆ કીધા. એટલી મુદતમાં શીરીનબાઈ ભરજુવાનીમાં આવી પણ તેનામાં કાંઈબી માંણસાઈનો અંશ આવીઓ નહી. બીજુ એક વરશ જતાં એક પઈસાવાળા ઘેરનાં લોકો આંવાંબાઈની મરજી માફક જનસો કરવાને રાજી થાએઆં. તાંહાં શીરીનનું વેશવાળ થીઊં અને છ માશ રહીને તેણીના લગન બાપુજી નાંમના તેઓનાં ૨૦ વરસનાં એક એશકી અને તીશમારખાં છોકરાની સાથે લગન થએઆં.

આંવાંબાઈએ લગનમાં મોટી રીત પેહરાવી અને સીરીનબાઈને સાશરે વદેઆ કીધી. સાશરીઆમાં બીજી તરણ મોટી વહુઓ હતી તેમની સાથે તે પેહલેનો જરા ઠીક રીતે ચાલી; પણ પોતાનો કોઈવાર અશળ ખવાશ બતાવી તે શરવેને નાખુશ કરતી અને એક વરશમાં તે શરવેને અકારી જેહર જેવી થઈ પડી. તેનો ખાવંદ બાપુજી અશળથી ફકડ અને એશકી—તેને આવી સોજ સકાર વગરની ઓરત મુદલ ગમે નહી. તે શનવાર આતવાર અને બીજા તેહવારોપર વાડી જતો હતો. તે હવે દરરોંજ જવા લાગો. તાંહાં તેને ખરાબ શોબતીઓ મલીઆ અને તે વેશીઆઓમાં દમડવા લાગો અને તેને એટલોં બધો

આ ખરાબ છંડ લાગો કે તે કોઈ કોઈવાર સારો દીવશ અને રાત ગંધખાંનાઓમાં અને નીચ લોકોમાં પડી રેહતો હતો. તે ઘરમાં આવે તાંહાં પણ શીરીન સાથ જાહજી વાત ચીત કરે નહી. કોઈવાર પોતાની તંગી પડે તારે તેને કાળાવાળા કરી થોડા રૂપીઆ લઈ જાએ અને બીજે દીને પાછું મોહડું દેખાડે નહી.

શીરીનના ભરથારની આવી માઠી ચાલથી તેનાં બુઢાં મા બાપોને ઘણો બલાપો થયો અને તેઓ ધાસતી ખાઈ મરણ પાંમેઆં. એના મા બાપોનાં મોત પછી ચારે છોકરાઓ બાપીકા પઈસા વેંહચી લઈ જુદા પડેઆ. બાપુજીને આ નવો ખજાંનો મળી આથી પોતાનાં ખરાબ વીઅશનોમાં પડવાને વધારે તક મળી અને તે પઈસા કાંકરાની મીશાળે વેરવા લાગો. ઘેરનું મોહ તે બે દીવશે જોતો હતો તે હવે આઠ દીવશે જોવા લાગો અને બાકીનો વખત પેટભરૂ સોબતીઓમાં, નાચરંગમાં અને ખરાબ વીઅશનોમાં ગુજારવા લાગો. આંણીગમ શીરીનબાઈ અકલ વગરની તેને ઘરનો ખટલો અને કારભાર ચળાવવાની મુદલ શમજ નહી. તેને પણ શરવ ગમથી લુટારાઓ મળીઆ. એક ગમથી ચાકરો ચોરી કરે, બીજી ગમથી મોણેદો ભમાંવે અને તરીજી ગમથી તેને એક લુચી અને પાખંડવાળી ગોરાંણી મળી. પેહલાંતો ગોરાંણીએ શીરીનબાઈને ઊલટપુલટ સમજાવીને બાપુજીને હાથ કરવાનું તેના મનમાં ઊતારીઊં. તે માંટે તરેહવાર રીતે તે ગોરાંણી શીરીનબાઈને ઠગવાને ચુકી નહી. તેના ઘોલીઆઓ અને કોચોમાં દોરા ડીવેટ અને માંદરીઆંઓ એકઠાં દીશવા લાગાં. જોશીઓ અને શેવરાઓ અને બીજા ધુતારાઓએ તેણીને લુટવા માંડીઊં. તેઓ ધંતરમંતર છુ પાપી કરી પઈસા ગજવાંમા મુકે અને રાતા પીલા રંગ બેરંગી દોરા ડીવેટો આપી જાએ. એમ ઘણાં દીવસ ચાલીઆથી શીરીનબાઈ વેહમમાં ગરક થઈ અને ગોરાંણીનો તેનાપર ઘણો કાબુ બેશી ગયો. તે ગોરાંણી કેહ તાંહાંજ બેશે, કેહે તેજ વસતુ ખાએ, કેહે તેટલા દોરા ગળામાં નાંખે. કેહ તેટલાં માંદરીઆં બાજુપર બાંધે અને હેવાંનની મીઆલે ગાફેલ જેવી બેશી રેહ. શું કરવું અને શું નહી તે તેને શુજે નહી. તેની હાવી ગુમરાઈ જોઈ બાપુજી આઠ દીવશે બી આવે નહી અને વાડીમાંજ મોજમાં અને છંડમાં પડી રેહ. એ માફક એક ગમથી ઊડાઊ ધણીને ખરાબ સોબતથી અને બીજી ગમથી બેશમજ અને કમઅકળ ઓરતને લુટારા અને ઠગારાં માંણસો મળવાથી બાપુજીની બાપીકી પુંજીનો આંકો આવીઓ અને તેનું તલીઊં સાફ થીઊ. તેને પોતાનો લખલુટ ખરચ કરવાને પઈસા નહી મળીઆ તારે ઓરતની જનસો પર તરાપ મારવાની નીશટા કીધી. એક બે દીવશ ઘેરમા શીરીનબાઈ સાથ રીહા અને શીઆંન સોબતની વાતો કરવા લાગો તથા પોતાંના દોશનો અને વેશનો તરક કરવાની કબુલાત આપવા લાગોપણ બાહરનું ચાર હજારનુ કરજ હતું. તે ફીટાડવા માટે ઘણી આજેજી અને કાળાવાળા કરી થોડી જનસો માંગી. પેહલાં તો શીરીનબાઈ ગુમરાહ અને અપટ જેવી છતાં પણ તેમ કરવાને ના પાડી પણ તે ઠરાવપર ચુસત રેહેવાને તેનામા હીમત નહી તેથી બાપુજીએ વધારે જુઠા કાળાવાળા કીધા એટલે થોડી જણસો આપી. તે લેતાકે તેવણ બજારમા જઈ તેનો ખુરદો કરી પાછો પંદર દીવશ શુધી વાડીમા નાચ રંગમા પડીઆ અને પોતાની કબુલાત વીશરી ગીઆ. આ પઈશા પુરાથીઆ એટલે પાછા શીરીનબાઈને ફુસળાવા આવીઆ પણ આ વાતની તેની મા તથા ભાઈને ખબર પડી તેથી તેઓ તેની પાશથી જણસો લઈ ગીઆં અને છોકરીને પોતાને ઘેરજ રાખી.

બાપુજી પોતાની બીજીવાર માંડેલી જાલમા શીરીબાઈની જનસોને પકડી નહી શકીઓ તેથી એકના દોહડા વીઆજખોરા મારવાડીઓ અને સાહુકારોને લખી આપવા લાગો અને બજારમાંનું મોટું કરજ કરી પોતાના ખરાબ વીઅસનો જારી રાખીઆં. પણ તેની પાસ માંગનારાઓને આપવાનું કાંઈ નહી રહીઊં અને મુદત પુરી થતાં પણ વાએદા કરીઆ કીધા. તેથી તેઓને અધીરાઈ આવી તેઓએ શરકારમા બાપુજી પર ફરીઆદી માંડી, તે સાબેત થીઆથી તેના પર હોકમ નાસુ થીઊં. માંગનારાઓને કાંઈ પુંજી હાએ તો મળે તેથી તેઓ બાપુજીની દોલત વીશે પુછપરછ કરવા લાગા અને તેના ઘેરની ગોરાણી હતી તેની ખોળ કાહાડી કાંઈ આપવાનું કહી તેને પુછીઊ કે તે કાંઈબી પુંજી વીશે વાકેફ હાએતો તેઓને બતલાવશે તો તેનેબી કાંઈ મીઠાઈ આપવામા આવશે એમ કહી રૂ૫૦ નું પડીકુ તે ગોરાંણીના હાથમા મુકીઊં. ચાંદીનુ મોહજોઈ ગોરાંણીનું દબાએલું મોહ ઊપડીઊ અને તે

ણીએ પેલી બાકી રહેલી જનસો વીશે માંગનારાઓ
ને જાંણીતા કીધા. તે પરથી તેઓએ જનસો જપત
કરાવી—પોત પોતાંમાં વેંહચી લીધી અને બાપુજી બી
ચારા કોડી વગરના થઈ ગીઆ.

આવાંબાઈએ ઓલાંમના કરી શીરીનબાઈ
ને ઘણી જનસો કરનારાં વગર વીચારે સાશરાં અ
પાવીઆં હતાં તેનું આવું સેવટ આવીઆથી તેણીને
ઘણોજ બળાપો અને ખેદ થયો. શીરીનબાઈ પોતાપર
આ ભારે આફત જોઈ માએને તાંણા મારે કે તેણીએ
આવાં સાશરાં અપાવીઆં તેથી તેને વધારે દુખ ઊપ
જે. એ દુખથી તેને ધાસતી પેદા થઈ અને આશતે આ
શતે આજારી રેહતી ચાલી. અંતે પોતાની બેવકુફીનો
ખીઆલ ધરી ટુટું દીલ લઈ મરણ પાંમી. બીચારી
શીરીનબાઈએ પોતાના ભાઈના આશરા હેઠળ પડી દા
હડા પુરા કીધા.

વાંચનારી બેહનો! ઊપલી વાતથી તમોએ શું
સમજવું તે તમારા મનમા ઊતરીઊં હશે તમોએ પો
તાની દીકરીઓ અને વહુઓને મોટી મોટી જનસ કર
નારાં અને રીત આપનારાં ઠેકાંણાઓપર વેશવાળ ક
રવાનો વીચાર કરવો નહી. તમારી દીકરી સાશરેથી
ઘણી જનસો પેહરે પણ તમારો જમાઈ ઊડાઊ અને
દુરાચરણી હોએતો તમારાં પીઆરાં બચાંને શું સુખ
મલવાનું હતું.? માટે તમોએ સજાત અને શીખેળા અને
આબરૂદાર જમાઈઓ સોધવાની નેમ રાખવી અને તેના
ખાંનદાંનની ખુબી તરફ જોવું પઈસા તરફ લોભાવું ન
હી. બીજું તમોએ ઊપલી ગોરાંણીની નાલાએકી અ
ને અપટાઈ તથા લુચાઈ ચાલ જોઈ હશે વાસતે પાર
કા માણસોને પીછાનેઆ અગાઊ તેમની આગળ તમા
રા ભેદ અને છુપી વાતોનો પરદા ખોળા ના કરશો.
તેમા ગોરાંણી ગોએદા અને નીચ જોશી બરાંમ
ણોનાં ભમાવવા પર કદી પણ ધીઆંન ન આપતાં, ત
ઓ તમને ઠગવા શીવાંએ બીજું કાંઈબી તમારૂ સા
રૂં કરી શકનાર નથી. તમોને શલાહ લેવાની જરૂર હો
એ, દુખ ભાંજવાને દીલાસો મેલવવો હોએ તો પીઆરી
માતાઓ અને બેહનો કોઈ શમજુ અને બે ગરજ મા
ણસની મદદ માંગજો પણ પેટ ભરૂઓનો છાંઓ પક
ડશો નહી.

એક સ્ત્રીનો પોતાના ભરતાર ઊપર પેઆર.

કેહછેકે એક વેળા ચોથા જેમસ બાદશાહના વ
ખતમાં લશકરનાં માણસોની ભરતી કરવાની એટલી
તો જરૂર થઈ પડી હતી કે તે વખતે ઘણી મુશકેલીથી
કેટલાંક માણસો મલી આવતાં હતાં. તે સમે આલેકજા
નડર હીઊમ નામનો એક મોચી જે જાતે ઘણો જબ
રો ને શરીરે પુશટ હતો તે પણ લશકરમાં સામેલ થવા
ને મેદાન પડીઓ હતો. એ શખસ ગરીબ અવસથા
માં હતો તોપણ તે પોતાનાં રાજા તરફ એવોતો ચુસત
હતો કે તેણે પઈસા ટકા, ઘરબાર, બચાં છોકરાં એ-ક
સાંની કશી દરકાર ન કરતે એકદમ લડાઈમાં સામેલ થ
વાની હા ભરી. લશકરની જે ટુકડીમાં હીઊમ જોડાઈ
જનાર હતો તે ટુકડીનાં માણસોએ જારે સાંભળીઊં કે
હીઊમ જેવો મરદાનો પેહલવાન, તે સાથે ચોખી દી
આનતદારીનો ને વીશવાસુ શખસ તેઓ સાથે લડાઈ
નાં મેદાનમાં ઊતરનારછે તારે તેઓને બેહદ ખુશાલી
ઊપજી અને તેઓએ એકદમ ઊલટ પકડી.

એક તરફ જેમ હીઊમનાં લશકરમાં સામેલ થ
વાથી લડનારાઓને ખુશાલી અને આનંદ ઊપજેઓ
હતો તેમજ હવે બીજી તરફથી હીઊમની બાઈડી મા
રગરેટે જારે પોતાના ભરતારને લડાઈમાં જવાના સ
સમાચાર સાંભલીઆ તારે, તેણીને બેહદ દીલગીરી
તથા અતીશએ દુખ ઊતપન થઈઊં. મારગરેટ એક
જુવાન ખુબસુરત અને ઘણી રાંક બાએડી હતી. તેણી
એ તરેહવાર મીનતજારી કરી પોતાના પેઆરા ખા
વીંદને ઘણે પરકારે સમજાવીઓ કે તેણે લશકરમાં
સામેલ થવાનો વીચાર એકદમ છોડવો. ઓરત જાત
પોતાના પેઆર ભરેલા સખુનો તથા હલાવત ભરે
લી બોલીથી જેબી કાંઈ કરી શકે તે સઘળું મારગરેટે
કરીઊં. ને પોતાના વરનો વીચાર પાછો ફેરવવાને કાં
ઈબી કરવાનું અચુક રાખીઊ નહીં. તેણીએ પોતાના
નાજુક હાત પોતાના ખાવીંદની ગરદન ઊપર નાખી
તેની પાસે માગી લીધું કે હે મારા પેઆરા ખાવીંદ તું
તારે ગમે તે બીજાં કામમાં મશગુલ થા, પણ આ નાશ
કારક લડાઈમાં સામેલ થવાથી તું હાત ઊઠાવ: એ લ
ડાઈથી કશું સારૂં પરીણામ થવાનું નથી અને તે સાથે
તું મને એકલવાઈ તથા આ એક નાહાનાં ગોલાબ જે

વાં ફુલ બાલકને એકલાં મુકી કશટ ખેંચી દુખ અને
સંતાપમાં પડવા જાએછે એથી ઈશવર રાજી થનાર ન
થી. એટલું બોલી તેણીએ પાંચ માસની વએનું પો
તાનું બાલક ઊંચકી તે પોતાના ભરતાર સામું ધ
રીઉં ને કહીઉં કે ઓ વાહાલા ભરતાર ! માહારે મા
ટે નહીંતો આ ફુલ બાલકને ખાતર તો તું હમારાથી
છુટો ના પડ. એ અને એવીજ બીજી તરેહવાર આજે
જી તથા કાલાવાલાની બોલીથી હીઉમના દીલમાં ઘ
ણુ લાગું ખરું, તોપણ તે એવોતો મજબુત મનનો ને
ચોકસ રીતે પોતાનો વીચાર બાંધનાર હતો કે તેણે પો
તાનો ઈરાદો છોડીઓ નહી. જારે મારગરેટે જોઈઉં
કે કોઈબી રીતે મારો ભરતાર પોતાનો વીચાર સુદલ
ફેરવનો નથી તારે તેણીએ ધીરે રહી વળી બીજી એ
ક રીત કામમાં લગાડી. તેણીએ પોતાના બંધે હાત
માં પોતાના ભરતારના હાત મજબુત ધરીઆ ને પછે
તેને પુછીઉં કે ઓ પેઆરા ભરતાર તું મને એટલો જ
વાબ દે કે તું લડાઈમાં નથી જતો પણ મોતનાં ઘર
માં જાએછે, ને તાંહાં તું ખચીત મારીઓ જવાનો એ
વુંછે, તો પછી માહારી અને આ નાહાનાં બાલકની
બાપની પડેબરદાસત કોણ કરશે વારું ? તાર પછે એ
ક વીધવા પોતાના ભરતારની જુદાઈનું કેવી રીતે દુ
ખ ધરેછે, એક બાપ વગરનું બાલક પોતાના બાપ વ
ગર કેટલું હેરાન અને પરેસાન થાએછે તે સઘળાંનો
આબેહુબ ચીતાર પોતાની મધુર વાણીએ મારગરેટે
પોતાના ભરતાર આગલ મુકીઓ ને જણાવીઉં કે ઓ
પેઆરા ભરતાર હમો અનાથ, હમો લાચાર આ દુની
આમાં કોણ જાણે કેહવા દાહાડા ગુજારી, અફડાઈ પ
ટકાઈ, રઝળી રવડી પોતાના દીવસ પુરા કરીશું, તેની
મને કશી સમજ પડતી નથી.

મારગરેટની આ સઘલી કાકલુદી ભરેલી બોલી
થી હીઉમનાં મનમાં ખરેખર ઘણોજ ખેદ ઊતપંત થ
તો હતો, તેનું મુખીઅ કારણ એ હતું કે એ ઘણી પો
તાની બાએડીને ઘણાંજ પેઆરથી ચાહતો હતો, અને
કોઈબી રીતે પોતાની બાએડીનું દીલ દુખે એવું તે
સુદલ ઈછતો નહી હતો. પણ આ મામલોતો એવો થ
ઇ પડીઓ હતો કે જેમાં હીઉમથી નહી આનર કે
નહી પેલીતર થઈ શકાતું હતું. એવી હાલતમાં હી
ઊમ ઘણીવાર સુધી ચુપ ઊભો રહેઓ ને પછે એકદમ
રડી પડીઓ ને પોતાની બાએડીને ગોદમાં દાબીને
બોલીઓ. "એ મારી પેઆરી તું હવે મને ઘણું દુ
ખ ના દે, હું ઠરાવ કરી ચુકોછું અને હું તે ઠરાવ પ
રમાણે ચાલી માહારા રાજા તરફની મારી વફાદારી
બતાવીશ. શું તું એવું ચાહેછે કે એક વખત જાહેર
માં એક વાત કબુલ કરી પાછલથી તે વીશે ના પાડી
હું મારી ફજેતી કરું ? ખરી વાતછે કે એક બીજાની
જુદાઈથી આપણ બંધેને ઘણું દુખ લાગવાનું તોપણ
એવો હાલ કાંઈ મારો એકલાનો નથી. જે સઘલા મા
હારી સાથ આવનારછે તે સઘલાનો એવો હાલ હશે.
તે સાથે આપણો રાજા પોતે પોતાની પેઆરી ખુબસુ
રત રાંણીને એકલી મુકી લડાઈમાં સાંમેલ થાએછે, તો
પછે વફાદાર રઈએત તરીકે આપણને ઘટેછેકે આપણી
ફરજ આપણે બજાવીએ. પછી તેને ઈઆરીનો આપ
નાર તો તે અજીમ કુદરતનો સાહેબછે. વાસતે મારી
પેઆરી તું ખેદ અને દુખ દુર કરી શાંનતી પકડ અને
મને મોકલેમને જવાની છુટ આપ."

બીચારી મારગરેટે ના ઊમેદ થઈ આ સઘળું
સાંભળીઆ કીધું. તેણીએ જારે જોઈઉં કે હવે કાંઈ
બી ઊપાએ રહેઓ નથી કે જેથી કરી મારા ભરતાર
નો વીચાર ફરી શકે તારે અંતે તે લાચાર થઈ,
કાલાવાલા કરતાં થાકી, રડતાં કંટાળી અને ત
કરાર કરવાનું જોર બીચારીમાં રહીઉં નહી તા
રે તેને ગુસો છુટો; તેથી તે બોલી "ઓ હીઉમ, તારા
મનમાં તકબરીએ ઘેર કીધુંછે, તું તારાં મનમાં ઘણો
ગરવ રાખેછે કે આ લડાઈમાં આગેવાન થઈ એ લડા
ઈ ફતેહ કરી તું મોહોટું નામ મેળવશે, ને લોકમાં તા
રી વાખવાખી થશે, પણ તું આટલું વીચારતો નથી
કે કદાચ તેમાં તું શકસતે પામી મારીઓ ગએઓ તો
જે ઓરતને પરણતી વેળાએ પાળવા પોશવાની તથા
બીજી સરવ પરકારની સંભાળમાં રાખવાની કબુલાત
આપી હતી તે કબુલાત તોડવાના અપરાધમાં તું આ
વેછે, તેમજ આ નાહનું પશુ બાલક જેને ઊછેરી મો
હોટું કરવાને મને મદદ કરવાને તું બંધાએલો
છે, તે તારી ફરજ પણ તું બરાબર અદા કરતો
નથી." આ ગુસા ભરેલા શબદોની સાથે મારગરેટે બી
જીબી ઘણી તાનાજની કીધી, જેનું પરીણામ એ નીપ
જીઉં કે હીઉમને પણ ગુસો છુટો ને સામાસામી ઘ
ણી રકઝક અને તડા તડી થવા માંડી. તારે હીઉમ
પોતાની બાએડીને પોતાની પાછલ બડબડતી મુકીને

પોતે લડાઈનાં મેદાન તરફ જવાને નીકળી પડીઓ. આ રીતે બંધે વર બાએડી માતર ખરા પીઆરને લીધે એક બીજાં સાથે આટલો બધો મીનાકસો કરી છુટાં પડીઆં, અને તેપણ વલી એવે વખતે કે નહી ખાએડીને પોતાના પેઆરા ભરતારને પાછી મલવાની આશા; કે નહી ભરતારને પોતાની નેક જાત ઓરતને આવી મલવાની વકી.

આવી રીતની રકઝક અને પંચાતીની પાછલ હંમેશાં જેમ પસતાવો અને દીલગીરી આવેછે તેવો હાલ હવે બીચારી મારગરેટનો થયો. હીઊમ પોતાનાં ઘરથી થોડેએક દુર ગએઓ હશે એટલાવારમાં મારગરેટની સુધ એકાએક ઠેકાંણે આવી. તે વીચારવા લાગીકે "હવે મારો પેઆરો ભરતાર એ ઘણીજ બએ ભરેલી લડાઈમાં ગએઓ અને કદાચ તે તેમાં મારીઓ પણ જાએ ખરો. હું ખરે ખરજ કમઅકલ ને કમબખત કેમેં તેની છેલી મુલાકાત પણ સારી પઠે ને પેટ ભરીને લીધી નહી. અફસોસ હવે હું શું કરૂં?" એટલું બોલી તે પોતાનાં વાહાલાં બાલકને તેનાં પાલણામાં નાખીને દેવાની બાહાવરીની પઠે તે પણ પોતાનાં ઘરમાંથી બાહેર નીકલી. એ વેલાએ બીચારીને એટલીજ ઊમેદ હતી કે ગમે તે થાઓ પણ એકવાર પોતાના પેઆરા ભરતાર આગલ જઈ તેને મલું. અને મીઠાસ તથા હેલવતના બે સખુનો મારા ભરતાર સાથે બોલું; એ ખીઆલમાં તે ઘાભરી ઘાભરી રસ્તાની એ તરફ પોતાના ભરતારને જોતી ચાલી; પણ હીઊમ તો ઘણાવારનો પોતાની ટોલીને જઈ મલેઓ હતો. મારગરેટ હવે એકદમ જીવપર આવી. તેણીએ પોતાનાં ઘરનું કે પોતાનાં નાહાનાં બાલકનું કશું ભાન રાખીઊં નહી પણ જોસભર શોધ કાહાડતી તેની પાછલ દોડ ગઈ.

આણી તરફ હીઊમતો લડાઈમાં મશગુલ થએઓ, ને તે વલી એવી રીતેતો મંડીઓ હતો કે તેની આગલ સાંમે વાલા મુદલ ટકી શકતા નહી હતા; જાંહાં હીઊમનો હાત ફરતો તાંહાં કતલ, ખુના મરકીને લોહીના રેલા ચાલતા હતા. અલબતાં તે એકલો કાંઈ લડતો નહી હતો તેની સાથ બીજાબી બાહદુર લડાએકો હતા. તેમની મદદથી એ ઘણો ખરો ફતેહ પામતો હતો. એ ચુનંદા લડાએક સરદારોમાં ફકત એકજ સરદાર હીઊમ તરફ ઘણી મોહોબત રાખી તેને બંચાવી લેવાને હંમેશાં આતુર અને દીલભર રેહેતો હોએ એવું માલુમ પડતું હતું. એ લડાએક સરદારના લશ્કરી પોશાકમાંતો માતરે ચામડાનું એક મોહોટું બખતર અને મોહોડું ઢંકાએ એવી એક લડાઈની ટોપી હતી. લડતાં લડતાં સામની બાજુ વાલાઓ તરફથી હીઊમ ઊપર એવાતો ચાલુ હલ્લાં થવા લાગાં કે તેની આગલ હીઊમથી ટકી શકાએ એવું નહીં હતું તેવી વખમે ઊપલા એક સરદાર સીવાએ હીઊમની બાજુએ બીજો કોઈ લડાએક સરદાર મલે નહી કે જે તેને જોઈતી મદદ આપી શકે, તોપણ આ એક લાએક સરદારે પણ હીઊમને કાંઈ થોડી ઘણી અને જેવી તેવી મદદ નહી આપી. કેટલીએકવાર હીઊમ પોતાની ગફલતી અથવા ઘબરાટથી એવોતો દુશમનોના સપાટામાં આવીજતો કે જાંહાંથી મરણ સીવાએ તેનો બીજો છુટકોજ નહીં, પણ તેમાંથી પણ એના મદદગાર શરદારે એને બેચારવાર બંચાવી લીધો હતો. તેમાં ખસુસ કરી એક બનાવ એવોતો બનીઓનો કે ખચીત તે વખતે હીઊમ મરણ પાંમીઆ વના રેહેતે નહી. સામી બાજુ વાલો એક સરદાર હીઊમની છેક લગભગ પછવાડે આવી લાગો ને પોતાનું ઝેરી ખંજર હીઊમને ભોકવા જતો હતો તેવામાંજ આ બાહાદુર સરદારે તેને જમીન ઊપર પછાડી નાખી તેનો જીવ તેજ વખતે લીધો.

હીઊમ પોતાને આવી રીતે મદદ કરનારની કઈ થોડી કદર ગુજતો હતો એવું નહી હતું, તે વારે ઘડીએ ભર લડાઈની વચમાં પણ તેને સાબાશી અને ઊપકારના શબદો કહી સંભલાવતો, અને એક વારતો તેણે ઘણું બજીદ થઈને તે પોતાના મદદગારનું નામ પુછીઊં કે અગર જો તે મારીઓ જાએતો વારૂ તેની યાદ હીઊમનાં મનમાં રેહે, પણ એ બાહાદુર સરદારે પોતાનુ નામ આપવાને સાંફ ના પાડીઊં, લડાઈ બેધરક ચાલીને તેનું પરીણામ એજ નીપજીઊં કે અંતે હીઊમની તરફ વાલાઓની હાર થઈ તેથી હીઊમને તથા તેના કેટલાએક દોસતોને ઘણા દીવશ શુધી આશપાસનાં જંગલોમાં ભરાઈ બેસવું પડીઊં હતુ. એ વખતે હીઊમને મદદ કરનાર પેલો બાહાદુર શખસ તેની નજર આગલથી ગુમ થાઈ ગએઓ હતો, જેનો શોધ કરવાને તથા પટો મેલવવાને ઘણી ઈનતેજારીથી હીઊમે કોશેસ કીધી પણ તે સંધલી નીશફલ ગઈ. તે શરદારનો ચોકસ પટો કો

ઈ લગાડી શકીઉં નહી, તેમજ તે શરદાર કાંહાંથી અ
ને કેવારે આવી લાગો હતો ને કેવારે ને કાંહાં જતો
રહેઓ તેનીબી કશી નીશાની મલી નહી. માતરે એટ
લોજ ખુલાસો મલીઓકે જેવારે હારી ખાઇને હીઉ
મે લડાઈથી હાત ઊઠાવીઆ તારે તે એકદમ જીવ લ
ઈ નાહાસી ગએઓ.

હવે લડાઈથી ફારેગ થએઆ પછી હીઊમનાં મ
નમાં પાછી પોતાનાં ઘરની વાત ઈઆદ આવી. તે છુટો
પડતી વખતે પોતાની વાહાલી ઓરત સાથે તોડછોડ ક
રી તથા મીનાકસો કરી આ લડાઈમાં સામેલ થાએઓ
હતો તે વીશે તે હવે બલાપો કરવા લાગો તથા જેમ બ
ને તેમ ઊતાવલ કરી તે પોતાની વાહાલી બાએડીને
જઈ મલવા મારે ઊમેદવાર અને ઈનતેજાર થએઓ. તે
પોતાના બીજા સાથીઓ સાથે જેવો શેહેરમાં પેઠો તેવોજ
તે તુરત પોતાના ઘર તરફ ચાલીઓ. ઘર તરફ જતાં તેનું
દીલ માથાથી તે પગ સુધી સંઘલુ ધ્રુજવા લાગું. તેણે
જતાંને વાર કેવી રીતે પોતાની ભલી અને નેક ઓરત
ને મલવું તથા તેણીની સાથે કેવા મીઠા શબુનોથી બોલ
વું તે સઘલું તેણે રસતામાં ચાલતાંજ પોતાનાં મનમાં ગો
ઠવાઊં હતુ, તથા પોતાનાં શરીર ઊપર જે જખમો
લાગા હતા તે પોતાની બાએડીને બતલાવી તેણીનો
જો કાંઈ કરોધ અથવા ગુસ્રો હોએતો તે નરમ પાડવાની
તજવીજ રાખી હતી. તે ઘરમાં ગએઓ બારણું અલ
ગું હતુ તે ઊઘાડી માહે પેઠો તો તેને સામે લેવા આ
વનાર કોઈ મલે નહી, ઘરમાં કામ કરતી ઓર
તનો સાદ કે નહી રડનાં અથવા રમતાં બચાંનો અવા
જ. એવો મામલો જોઈ તે ઘબરાટમાં પડી પાસેના ઓ
રડામાં ગએઓ. જઈને જોએછે તો જે બાહાદુર શખસ
લડાઈનાં દરમેઆનમાં હમેશ પોતાની કુમકેને મદદે રેહે
તો તે શખસ એક ખુરસી ઊપર અધેલીને પડેલો. તેનાં
આંગમાં પોશાક તથા બખતર અને લડાઈની જે તોપ
હતી તે સઘળું અનામત હતું. એ દેખાવ જોઈ તેને ઘ
ણી તાજુબી લાગી. કારણ હવે તેને માલુમ પડીઊં કે
બાહાદુરીથી તેની સાથે લડવામાં સામેલ રેહેનાર શખ
સ તો પોતાની પેઆરી બાએડી મારગરેટ હતી. પણ
અફસોસ, હાલ તે મરણ પામેલી હતી. તેનું ડોકું ખુરસી
ની ઊપર પડેલું, તેના બંધે હાત આસપાસ રોડવાતા,
તેના બખતરનો છાતી આગલનો ભાગ માતર ખુલો હ
તો, જે ભાગ ઊપર લડાઈમાં કોઈ દારી જખમ લાગા
થી તે ઘામાંથી બેહદ લોહી વેહેતું હતું, ને તેનું નાહા
નું બાલક પોતાની માના લોહી લુહાન થએલા થાન
માંથી દુધ ધાવવાને તેને ખોલે બેઠેલું હતું.

આ દેખાવ જોઈ હીઊમની છાતી ભરાઈ આ
વી. તેનાથી એકે શબદ બોલી શકાએઓ નહી. થો
ડોકવાર સુધી તે ચુપ ઊભો રહેઓ. શું કરવું તે તેને
સુજે નહી. સેવટે ખબર કાહાડતાં એવું માલુમ પડી
ઊં કે હીઊમનાં લશકર સાથ જવા પછે મરનાર મા
રગરેટ પાસેના એક કસબામાં જઈ પોતાના એક ઓ
લખીતા પાસેથી બખતર તથા લડાઈની તોપ માંગી
લાવી હતી, તે એવું કહીને કે મારા પેઆરા ભરતાર
ની સાથે સામેલ થવાને એક જુવાન શખસ તઈઆર
રછે પણ તેની પાસે સામગરી નહી હોવાથી તેનાથી
જવાતું નથી, ને મારા વરની બાજુએ કોઈ વીશવાસુ
દોસત નથી. લડાઈનો સામન મેળવી પોતાનાં વા
હાલાં બાલકને પોતાની માએના સવાધીનમાં આપી
તે પોતાના ભરતારની પાછલ તેનો એક મદદગાર થ
ઈ લડાઈનાં મેદાનમાં જઈ લાગી.

એ નેક જાત ઓરતે લડાઈમાં કેટલી મ
રદાનગી બતલાવી ને કેવી રીતે પોતાના ભર
તારને મદદ કીધી તેનું વરણન ઊપર કરવામાં
આવીઊં છે. જે વેળા મારગરેટ લડાઈનાં મેદાનમાંથી
પાછી ફરી તેવીજ તે પોતાનાં ઘર તરફ આવી. ઘર
માં તેની મા હતી નહી, તે બીચારી આડોસી પડોસી
ને તાંહાં પોતાની દીકરી તથા જમાઈની પુછ પરછ ક
રવાને ગઈ હતી. એ વખતે મારગરેટનું બાલક માત
રે પાળણાંમાં રડતું પડેલું હતું. મારગરેટે જ
તાં વાર પોતાને લાગેલા જખમનો ઊપાએ કરવાને
બદલે એકદમ પાળણામાંથી પોતાનાં રડતાં બાલકને
ઊંચકી લઈને થાન ઊપર ઘા લાગો હતો, ને જેમા
થી બેહદ લોહી વેહેતું હતું, તેજ થાન ઘભરાતમાં પો
તાનાં બાલકનાં મોહોડાંમાં આપી પોતે પાસે પડેલી એ
ક ખુરસી ઊપર બેઠી. પેલું બાલક બીચારૂં દુધ સા
થે ભેલાએલું લોહી ધાવતું હતું. આ રીતે બીચારી
મારગરેટ મરણ પામી. ખોદાની રેહેમથી તેનું બાલ
ક જીવતું રહેઊં હતું.

વાંચનાર બાઈઓ આ રીતે મારગરેટ ના
મની એક જુવાન નેકજાત ઓરતની જીંદગીનો છેડો
આવીઓ. ખરેખર જેનાં ધન ભાગેગ હોએ કે તેને

મારગરેટ જેવી નેકજાત પરી ખસલતની ઓરત મળે. અગરજો હીરીમ અને મારગરેટ જેવાં વર બાએડીનાં થોડાં ઘણાં જોડાંબી આપણમાંથી મળી આવેતો કેટલા સંતોશની વાત ! પતીવરતા અને ખરી લાએકીવાલી ઓરતો પોતાના ભરતારને માટે કેટલું કરી શકેછે, ને કેવાં દુખ સંકટો ખમેછે, તેનો એક જાણવા લાએક દાખલો મારગરેટે આપણી હજુર મુકીઓછે.

દખણ અમેરીકા મધે ગોલામનું બજાર.

બેહેનો ! ગોલામોની હાલત કેવી દયા ઊપજવા જોગછે તે તમો જાણતાં હશો. જે પરમાણે એક ચોર બીજાંના ઘરમાં જઈ ચોરી કરેછે તેજ પરમાણે કેટલા એક ગોલામ પકડનારાઓ આફરીકા ખંડમાં જંગલી સીધીઓને ચોરી લાવેછે અને તેઓને ગોલામ દાખલ વેચેછે.

ગોલામ પકડનારાઓ નાહના ગામડાઓમાં જઈને ગોલામ પકડવાના લાગની સઘળી તપાસ કરી આવેછે. પછી સાંજ પડેછે એટલે તેઓ જરા ગામડાની દુર જઈ સંતાઈ જાયછે; અને મધ રાતે ધસારો કરેછે. ગોલામોના નાહના નાહના ઝુપડાઓમાં તેઓ આગ લગાડેછે. ખાંબુ અથવા કામડાના ઝુપડાઓ જલદીથી સળગી ઊઠેછે. આ વખતે બીચારાં નીરપરાધી સીધઓ પોતાની પેઆરી બાએડીઓ તથા વાહલા છોકરાઓની ગોદમાંથી એકદમ ગભરાઈ ઊઠેછે અને આગમાંથી બચવાને નાસ ભાગ કરેછે. તેવામાં પેલા નીરદય અને ઘાતકી ઈઊરોપીઅનો તેઓને જોર જુળમથી તથા તરવારની ધાસતી આપીને બઈરી છોકરાંઓ સુધાં પકડેછે. આ ઠેકાણે જે ચીત્ર આપે

ઓછે તે ઊપરથી વાંચનારી બેહેનો તમોને ઘણી દયા ઊપજશે. જુઓ એક ઘાતકી ગોલાંમ પકડનારે તરવાર ઊચકીછે, બીજો જોર જુલમથી એક બાલકને તેની માતાના હાથમાંથી છીનવી લેયછે અને ત્રીજો બે સીધીના છોકરાઓને જોર જુલમથી ઘસડી લઈ જાયછે. બીજા ચીત્રમાં એક સીધણ પોતાના બાળકને લેઈને રહેછે.

તેઓને એ પરમાણે પકડીને વાંહાંણ ઊપર લઈ જાએછે. વાંહાંણમાં તેઓને બકરાંતો શું પણ માલની માફક સીચીને ભરેછે. તેઓના ઘાતકી દીલમાં એ નીરપરકારી સીધીઓ ઊપર મુદલ દયા ઊપજતી નથી. તે વાંહાંણને પછી અમેરીકા ખંડ મધે લઈ જાએ છે અને તાંહાં તેઓને વેચેછે. ગોલામના બજારનો હેવાલ એક મુસાફર નીચે મુજબ આપેછે.—

"હમો રાયો જેનરો શેહેરમાં ગયા તારે હમો પેહેલે ગોલામ બજારમાં ગયા. કેમકે ગોલામી ધંધો કેમ ચાલેછે તે જોવાની હમુને ઘણી ખાએસ હતી. આ જગા ઊપરની દુકાનમાં હમો હજારો ગોલામોને હારબંધ બેસાડેલા જોયા. તેઓના બદન ઊપર કાંઈ કપડું હતું નહી અને તેઓના માંથાં બોડેલાં હતા. ઘણુ કરી સંઘલાઓ ઊપર ગરમ લોહોડાંનાં ડાંમ પાડેલા હતા. ગરીબ બચારી કુમલી ઓરતોને પણ આ દાહામ વગર રાખી ન હતી. વાંહાંણમાં લાવતી વખતે ધુલમાં લોટેઆથી તથા હલકો અને વલી ખરાબ ખોરાક આપેઆથી તેઓનાં ચેહેરા સુજી આવેલા તથા ફુલલાથી ભરેલા દેખાતા હતા. જેથી કરી તેઓ ઘણાજ બેશીકલ અને કોઈ માણસ જાતથી ઊતરતાંજ પરાંણી હોય એવા દેખાતા હતા. આ ગોલામોને વેચતી વખતે લાત મુકી મારીને અથવા મરચાં, આદુ કે તંબાકુ ખવાડીને જલદ કરતા હતા કે જેથી કરી ખરીદદાર આગલ તેઓ હુસીઆર માલુમ પડે. ખરીદદારના શાથે વેચનારાઓ પોતાની દુકાન ઊપર ઘણી સલુકાઈથી વાત કરેછે અને પોતાની દુકાનનાં ગોલામોની બડાઈ કરેછે. તારપછી એક ગોલામને હાથમા લાકડી આપેછે

ઝડપ બતાવા હુકમ કરેછે. જો કોઈ માણસ દુકાન ઊપર માત્ર તમાસોજ જોવા આવેઓછે એવુ તેઓને જણાયતો તેઓ તેને ઘણુ અપમાંન આપેછે. સવારના તે ગોલાંમને શેહેરમાં ફરતા મુકેછે કે તેઓ પોતાનું ગુજરાંણ કરે તથા શેઠોને એક ચોકસ રકમ કમાઈ આપે. જો આ પરમાણે તેઓ ન કરેતો તેઓને માર મારી શજા ઠરેછે."

ગોલામનું બજાર માંડીને વેચેછે એટલું નહી પણ લીલાઊ કરીને વેચેછે. જુઓ આ ઊપરનું ચીત્ર. ગોલામોનું લીલાઊં કરવા માટે કેટળાએક ગોલાઓને ઊંચા ઊભા કીધાછે. એ ગોલામ માથે હાથ દઈને રડેછે. ખરીદ કરનાર તેમની છાતી તથા બાજુ તપાસી જુએછે અને ગોલામની ઊમર, તથા અંગ શકતી પરમાણે ભાવ વધારેછે. ગોલામનો વેપાર કરનારાઓ જાણતા નથી કે માણસ અને જનાવર વચ્ચે કેટલો તફાવતછે.

એક ઓરતનો અજાએબ જેવો હેવાલ—ભુત ડાકણનો વેહમ.

વાંચનારી બાઈઓ ! તમોએ બચપણમાં ભુત ડાકેણની તરેહવાર વાતો સાંભલી હશે. એ વાતોમાં કેટલીએક એવી વાતો સાંભલી હશે કે એક માણસની નજરે બીલાડી પડી, તે નાહની મોટી થવા લાગી અને જરાવારમાં વીજલીનો ચલકાટ થઈને ગેબ થઈ ગઈ. એક માણસની નજરે ગધેડો દેખાયો. તે જરાવારમાં ઘોડો થઈ ગયો. એક સ્રીને કાને ડાકેણનો સાદ વારેવાર સાંભળવામાં આવતો હતો. ઈતીઆદી વાતો વેહેમી અને ભુઠા લોકોને મોહડેથી ઘણીવાર સાંભલવામાં આવેછે.

એક ઈંગરેજી સ્રીનો હેવાળ જે હમોએ એક ઈંગરેજી ચોપડી ઊપરથી ઊતારી લીધોછે તે વાંચેઆથી જોવામાં આવશે કે ઘણી વેળા આંખ કે કાનની ખામીથી અથવા જોવાની કે સાંભળવાની શકતીમાં કાંઈ બીગાડ થવાથી ખોટા અવાજો સાંભળવામાં અને ખોટા દેખાવો જોવામાં આવેછે. ભોલા અને અગનાન લોકો એવા દેખાવ અને અવાજથી એમજ સમજે કે કાંઈ ભેળુંછે—ભુત ઈઆ ડાકણછે—નજરબંધી અથવા તંતર મંતરછે. તે સ્રી વીશે લખેછે કેઃ—એક વખત તે પોતાના ઓરડામાં બેઠી હતી એટલામાં એકાએક એને એવું લાગીઊં કે માહારો ભરતાર દરવાજા આગલ બુંમ પાડેછે. તેવીજ તે વેહેલી વેહેલી દરવાજા આગલ જઈને જોએછે તો કોઈ મલે નહી. પાછી આવીને પોતાની જગીઆએ બેઠી એટલે વળી જાંણે પોતાનો ધણી બીજા ઓરડામાંથી બુંમ પાડતો હોય એમ તેણીને લાગીઊં. તે બચારી બીજા ઓરડામાં જઈને જુવેછે તો કોઈ મળે નહી. તે વળી પાછી અજાએબ થઈને બેઠી ને મંનમાં વીચાર કરેછે કે આં જે માહારો વાહાલો ભરતાર મારી મસકરી કરેછે કે કેમછે? કોણજાંણે કાંહાં ઊભો રહીને બુમ પાડેછે તે કંઈ નજર આવતો નથી.

થોડીકવારે જારે તેનો વર બાહારથી ઘેર આવેઓ તારે પેલી તેને પુછવા લાગી કે તમે મને આટલી બધી બુમો શું કરવા પાડતા હતા અને તમે કાંહાં ઊભા રહીઆ હતા? જારે તેણે કહીઊ કે હુંતો ઘણે લાંબેથી હમણાજ આવુંછું અને તમે જે બોલોછો તે હું કંઈ જાંણતો નથી; તારે પેલી ઘણી અચરતી તથા વીચારમાં પડી.

એક વખતે એવું બનીઊં કે તે સ્રી પોતાના બેસવાના ઓરડમાં બેઠી હતી. તે વેલા સામે પોતાના ધણીને ઊભો રહેલો દીઠો. તે તરતજ બાહાર ગયો હતો તેથી તે અજાએબ થાઈને પુછવા લાગી કે આજે આટલા જલદીથી પાછા કેમ ફરેઆ? પેલી તસવીરતો પેલીની તરફ ટક ટક જોયા કરે પણ મોહોડેથી બોલે નહી. તે બીચારી સ્રીએ એમ જાણીઊંજે એ કાંઈ વીચારમાં ગુમ થઈ ગયોછે. તે પોતે પોતાના ભરતારથી આસરે બે હાથ દુર એક ખુરસી ઊપર બેઠી. હજી સુધી પેલો તે

ણીની તરફ તાકીને જોયા કરે તેથી પેલી તેને પુછેછે "તમે કેમ બોલતા નથી ? છેલ ઘરેણે મુકી આવેઆછો કે શુ" પણ બેઠો હોયનો બોલે કે? પછી પેલો પુરૂશ તેની પાસેથી આસતે રહીને બારી તરફ ગયો અને કઈ મલે નહી. તે સ્રીની પછી ખાતરી થઈ કે કાંઈ ખોટો દેખાવ મારી નજરે પડેઓ, પણ તેના મ'નમાં ભુત પલીત વીશે કઈ વીચાર આવેઓ નહી; કારણકે તે સ્રી કેલવણી પામેલી હતી તેથી તેની સારીપઠે ખાતરી હતી કે ભુત જેવી વસતુ કઈ દુનીઆમાં છેજ નહી.

આ ઊપર લખેલા બનાવો વખત તે સ્રી એકલી હતી પણ બીજી વખત જારે તેણીની નજરે ખોટો દેખાવ પડેઓ તારે તેનો વાહાલો ભરતાર તેની પાસે હતો. એક દીવસ રાતના દસ કલાકે તે અને તેનો ભરતાર બને જણા દીવાન ખાનામાં બેઠાં હતાં. ભરતાર એક લોહોડાની સીખ લઈને ચુલામાંનો વસતેવ ઊસ કરવા ગયો એટલે તેની સ્રી બોલી "જોજો હો! તમારી પછાડી બીલાડી બેઠેલીછે ,તેનો ભરતાર આશપાસ જોઈને પુછેછે "કાંહાંછે, બીલાડી કાંહાંછે" ? તેણીએ જવાબ દીધોકે તમારી પાસેજ બેઠીછે, કોલસાની ટોપલીની પછવાડી. પછી પેલા મરદે તે સીખ તે બાજુ તરફ ખોસી તારે તેને પેલી કેહેવા લાગી ખબરદાર તમે તેને વગાડસો. પેલો અજાએબ થએછેકે બીલાડીનો નજર પડતી નથી ને આ શુ બોલેછે !!

વળી પેલીને કેહવા લાગીઓ કે મેહેરબાની કરીને મને બીળાડી કાંહાંછે તે દેખાડો. તે બોલી "તમારા પગ આગળ બેઠીછે ને ચેહેરાં શું કાહડોછો. ઓ તે માહારી તરફ જોએછે. આવ મીની મીની આવ " પેલો મરદ તો ઘણોજ અજાએબ થવા લાગીઓ. પછી પેલીની ખાતરી કરવા લાગો કે તેને ખોટી ભરાંતછે. તેણે કહીઊં કે તમે બીળાડીને પકડીને માહારી આગલ લાવો. તારે તે બીલાડીની પછાડી દોડી પણ થોડેક ગઈ ને કેહેવા લાગી કે તેતો ખુરસી તલે ભરાઈ ગઈ. તેણીના ભરતારે તેને સમજાવીઊં કે તમને ખોટો વેહેમછે પણ તે માંને નહી. પછી તેને ખુરસી ઊંચકીને તેણીને દેખાએઊં કે તાંહાં કાંઈ નથી. આખો ઓરડો ખોળ કીધો પણ કઈ નજરે આવીઊં નહી. પેલા મરદે કહીઊં કે જો ઓરડામાં બીલાડી આવી હોયતો આપણો મોતીઓ કુતરો નીરાંતે સુઈ રેહે નહી: તોપણ પેલીનો વેહેમ જાએ નહી. પછી તેને પોતાના ચાકરને બોલાવીને ફરમાવીઊં કે આપણી બીલાડીને લાવ, તારે તે રાંધણીમાંથી લઈ આવીયો. પછી પેલી સમજીકે મારી નજરે ખોટો દેખાવ પડેઓ.

એક મહીના પછી વળી તે બીચારી સ્રીને તે વીજ ભરાંત ઊતપન થઈ. એક દીવસે ગાડીમાં ફરી આવેઆથી થાકીને રાતનાં અગીઆર વાગતે તે પોતાના ઢોલીઆ પર સુવાને ગઈ. તે વખત તે જરા હુંગમાં ગેહેરાએલી હતી.તોપણ તે જાગરૂત હતી. તે આરસા સાંમે ઊભી રહીને પોતાના બાળ સમારેછે એટલામાં તેણીએ આરસામાં જોયું કે કોઈ પર બાંમનુ સગુ આવીને માહારી પાછલ ઊભુછે. તેની અને પોતાની નજર આરસામાં એક થઈ. પછી પેલી ફરીને જોએછેતો કોઈ મલે નહી. પછી ફરીને આરસીમાં જોએછેતો તાંહાં પણ કોઈ દીઠું નહી.

એક વખત તે સ્રી અને તેનો વાહાલો ભરતાર બપોરના પોતાના ઓરડામાં બારી પાસે બેઠાં હતાં એટલામાં પેલી એકદમ બોલી ઊઠીકે "અરે મેં સુ જોયુ"! પેલો મરદ તેની તરફ જુએછેતો તેની આંખ અને ચેરાનો રંગ ફરી ગયોછે. પેલી બોલીકે મેં આપણા દરવાજા તરફ ચાર ઘોડાની ગાડીમાં બેસીને કેટલીએક સ્રીઓને આવતાં જોઈને મારા મનમાં આવીઊં જે હું ઊપર જઈને તેમને સારૂ કંઈ તઈઆરી કરૂ. પણ કોણ જાણેકે શુ થયું? માહારાથી નહી ઊઠાયું કે નહી બોલાયું. પેલી ગાડીતો આવી પોંચી અને જારે બારીની લગભગ આવી તારે ઘોડાઓના તથા ગાડીની અંદર બેઠેલા માંણસોના વીચીત્ર આકારો થવા લાગેઆ. જે એકદમ જાંણે કઈજ નથી એવી રીતે નજરથી દુર થઈ ગયું.

એક દીવસે તે સ્રી પોતાના પીઆરા કુતરાને ખોલામાં લઈને બેઠી હતી તો તેજ વખતે તેજ કુતરાને તેણીએ એક મીનીટ વેર ઓરડામાં ફરતાં દીઠો.

એક વખત તે સ્રી પોતાના ભરતાર પાસે બેસીને વાંચતી હતી. તેવામાં તેણીના ભરતારના પગ ઊપર કંઈ ભાર લાગેઓ તે ઊંચુ જોએછેતો પોતાની વાહાલી સ્રી આસરે ૧૦—૧૨ કદમ દુર એક ખુરસી પડીછે તેની ઊપર તાકીને નજર કરેછે. તેણીને પુછીઊં કે તમો શું જુઓછો. પેલીએ જવાબ દીધોજે હું મારા ભાઈને સાંમેની ખુરસી ઊપર બેઠેલો જોઊછું. બ

રતારે ઘણી મુસકેલીથી સમજાવીશું કે તમને ખોટો વેહમછે.

આ ઊપરના દાખલા વાંચીને ભેહનો ભુત બમાડાનો વેહેમ કાહાડી નાખવો અને જારે કંઈ એવો બનાવ તમારા જોવામાં આવે તારે તેનું કારણ એટલું જ સમજવું કે તમારી જોવાની તથા સાંભલવાની શકતીમાં કાંઈબી બીગાડ થયોછે.

—೦೦—

ચીનનો હાલનો સેહનશાહ—હીનફો.

ભાઈઓ ! તમને ખબર હશે કે થોડા મહીના ઊપર જારે ઈંગરેજી તથા ફરેંચ લશકરે ચીનાઓ ઊપર ફતેહ મેલવી અને ચીનના મુખીઅ શેહેરમાં દાખળ થયા તારે ચીનનો સેહનશાહ હીનફો તાતાર તરફ જીવ લઈને નાઠો. એ લડાઈ હાલ સમાધાની ઊપર લાવવા માટે કોળ કરાર થવા માંડેઆછે. આ પરસંગે ચીનના શેહનશાહનો થોડોએક હેવાલ આપશું તો તે જાણવા જોગ ગણાશે.

એ સેહનશાહ ઈસવી સન૧૮૫૦માં ચીનની ગાદી ઊપર આવેઓ. તે વાતને આજ દસ વરસ થયાં છે. દસ વરસ ઊપર ટવાકાંગ કરીને સેહનશાહ રાજ કરતો હતો. એ સેહનશાહે આસરે ત્રીસ વરસ લગી રાજ કીધું હતું અને તેનીજ સાથે ઈંગરેજને ચીનની મોટી લડાઈ અફીણ વીશે ચલાવવી પડી હતી અને તે લડાઈમાં હાંગકાંગનું નામીચું બંદર ઈંગરેજ સરકારને વેપાર માટે મલીઊં હતું.

હાલનો સેહનશાહ ઈસવી સન ૧૮૩૧ માં જનમેઓ હતો. તેની ઊમર હાલ ત્રીસ વરસનીછે. તેનો દેખાવ કદાવર માલુમ પડેછે તેને અંગની કસરત કરવાનો ઘણો આસેરમ પડેલોછે. તેના મોંહનો રંગ ઘણા ખરા ચીનાઓના કરતાં જરા સામરોછે; તો પણ તે સુધ તાતારની ઓલાદનોછે.

ચીન દેશ મધે એવો ધારોછે કે સેહનશાહ પોતાની મરજીમાં આવે તેને પોતાની ગાદીનો વારેશ ઠેરવે અને તેના નામની ચીઠી તઈઆર કરીને સોનાની ડોપલીમાં રાખી મુકે. તે મરણ પામે તાંહાંસુધી કોઈ તે ડોપલીને ઊઘાડી શકે નહી તથા ગાદીનો વારેસ કોણને ઠેરવેઓછે તે કોઈના જાણવામાં આવે નહીં. પણ ટવાકાંગે અસલની રીત પડતી મુકી અને પોતાની હઈઆતીમાં સઘળાઓ જાણે તેમ હાલના સેહનશાહ "હીનફો" ને ગાદીનો વારેસ ઠેરવેઓ.

જેવો તે ગાદી ઊપર આવેઓ તેવોજ તેને ચીનના બે પરધાનો જેઓ પરધાનપણુ ચલાવવાને નાલાએક હતા તેઓના નામ પીકીંન ગેજટ નામનાં છાપામાં છાપીને તેમને એ ઓધા ઊપરથી બરતરફ કીધા. પણ તારપછી તરતજ ચીન દેશમાં મોટો બળવો થયો. પણ સેહનશાહે પોતાના બાહાદુર સરદારોને મોટી ઊલટ આપી અને જે સરદારોએ લડાઈમાં હીચકારાપણુ દેખાડીઊં તેઓના નામ છાપીને તેમને શીક્ષા કીધી.

એ ઊપરથી કેટલાએક સરદાર તેની ઊપર ઘણા નારાજી થયા અને એક વખત જારે તે પોતાના બાગમાં ફરતો હતો તારે તેને જીવથી મારી નાખવાનો દાવ પેચ રમવામાં આવેઓ હતો. પણ તારે એક વીશવાસુ અમલદારે તે ચંડાળ જેવો સેહનશાહના આંગ ઊપર ધસારો કરવા ગયો તેવોજ તેને પકડીને તરત મોટી શીકસાએ પોહોચાડેઓ. સેહનશાને એ દાવ પેચને માટે ૧૮ માંદરીન ઊપર શક ગયો અને તેઓ સઘળાને ઠોર મારી નાખેઆ. તેઓને નહી પણ તેઓનાં બઈરી છોકરાઓનાબી તેવાજ હાલ કીધા.

એ સેહનશાહે ચીનાઓની હાલત મુજબ સારી કેળવણી લીધીછે. તે પોતાનો ઘણો ખરો ફુરસદનો વખત વાંચવામાં તથા વીદીઆભીઆસ કરવામાં કાહડેછે. ચીનાઓની કેટલીએક રીત ભાત જે અસળથી ચાલતી આવીછે તે એ સેહનશાહને પસંદ નથી એવું કેટલીએક વાતો ઊપરથી માલુમ પડીઊંછે. ચીનાઓ પોતાની છોકરીઓના પગ બચપણથીજ નાહના અને સાંકડા રાખવામાં મોટાઈ ગણેછે. અને ઓરતની ખુબસુરતી સાંકડા અને નાજુક પગમાં ગણેછે. પણ આ સેહનશાહે એ રેવાજને તરક કીધોછે. તેણે એક મોગલ સરદારની છોકરી સાથે પોતાના લગન કીધાંછે અને એ તેણીના પગ ચીનીઓના પગ જેવા નાહાનાં અને સાંકડા નથી.

એ સેહનશાહને પોતાની સ્ત્રી ઊપર ઘણો પેઆરછે. તે સ્ત્રીબી તેના પેઆરને લાએકની કેહેવાયછે. તે પોતાના ભરતારને રાજદુવાર બાબતોમાં સલાહ આપેછે. પોતાના ભરતાર સાથે કચેરીમાં બીરાજેછે

ચીનનો શેહનશાહ.

અને તેણીના વીચાર અને ઠરાવને ચીના સરદારો અને અમલદારો મોટું માન આપેછે.

તે સેહનશાહનું ચીત્ર આ બીનાની સાથે આંપવામાં આવીઊં છે. તેની જમણી બાજુએ પીકીંનના પશચમ દરવાજાનો દેખાવ પાડેઓછે અને ડાબી બાજુએ નાનકીનનો પુળ દેખાડવામાં આવેઓછે.

ઈઊનાન દેશ—તેની અસલ મોટાઈ.

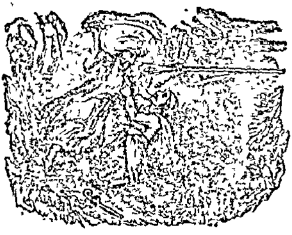

બેહનો! તમને ખબર હશેકે અસલના વખતમાં ઈરાંણ, મીસર, રોમ અને ઈઊનાન દેશ ઘણા મોટા જોરાવર, અને નામીચાં રાજો ગણાતાં હતાં. એ દરએક રાજે પોત પોતાના ચહડતા વખતમાં દુનીઆના સઘલા રાજોને ધુજાવી મુકેઆં હતાં. ઈઊનાન દેશના બે નામીચા શેહરોએ તવારીખમાં મોટું નાંમ મેલવીઊં છે. સપારટા અને આથન.

સપારટાની મોટાઈ મેસીનીઆ દેશની ફતેહ થઆ પછી વધવા લાગી. એ મોટાઈ વધારવાનું માન લાઈકરગસ જે ઈસવી સનની અગાઊ આસરે. નવસો વરસ ઊપર એટલે ૨૭૫૦ વરસની વાત ઊપર થઈ ગયોછે તેને ઘટેછે. એ શખસ ઈઊનાન દેશનો નામીચો કાયદા બાંધનાર ગણાએછે. હીંદુઓમાં જેમ અસલ કાયદા બાંધનાર "મનુ" નાંમનો પુરૂશ થાઈ ગયો છે. તેમ ઈઊનાન લોકોનો લાઈકરગસ હતો. લાઈકરગસ પછી આસરે ત્રણસો વરસ રહીને સોલન નામનો નામીચો શખસ થયો અને તેણે નવા કાયદાઓ બાંધીને આથન શેહરની મોટાઈ વધારી.

સોલનના વખતથી ઈઊનાન દેશ વીદઆ હોનરમાં તથા સુધરાઈમાં આગલ પડવા લાગીઊં. આથનમાં મોટી વીદીઆલય અને મદરેસાઓ ઊઘડી, તરેહ તરેહના હુનર પછવાડે લોકોનું મન દોડવા લાગીઊં. વેપાર ધુમધોકાર વધવા લાગો અને જુદા જુદા દેશોની તરેહવાર પેદાસ એ દેશમાં આવવા લાગી.

તારપછી એ દેશની ઈરાંણ સાથે લડાઈઓ ચાલી તારથી તે મારસીદોન દેશનો ફીલીપ રાજા મરણ પાંમેઓ તાંહાંસુધી ઈઊનાન દેશ પોતાની ચહડતી દશાએ પોહચીઊં હતું. ઈરાંણીઓ સાથે ૨૩૫૦ વરશની વાત ઊપર મારેથાનની નામીચી લડાઈ થઈ તેમાં ઈરાંણીઓને શીકસત આપીને ઈઊનાન લોકોએ ફતેહ મેલવી હતી. તારપછી દસ વરસે વલી સાલામીસ અને પલેટીની મોટી લડાઈઓમાંબી ઈરાંણીઓને હરાવેઆ હતા.

તારપછી આંથન વધારે ચહડતી દશાએ પોહચીઊં, થેમીસટો—કલીસ, તથા આરીસ—ટાઈડીસ, નામના નામીચા દરબારીઓ આથનની મોટાઈ વધારવાની તજવીજ કરવા લાગા. એ દરબારીઓ કલા કઊશલમાં પોહચેલા હતા. થેમીસટો—કલીશે એક બાજુએ દરીઆઈ જોર વધારી આપીઊં. પેરીકલસ નામના દરબારીએ દેશની વસુલાત વધારી આપી. વીદીઆ હુનર એકદમ વધી પડેઓ. કોતરકાંમ બાંધકાંમ અને નકસીકાંમ એટલું તો સુધરીઊં કે તેની બરોબરી કોઈ બીજા દેશ વાલા કરી શકતા નહી હતા. તેઓએ પુતલાંઓ અને બાહવલાંઓ મુખીઆ જગાઓ ઊપર ઊભાં કીધાં હતાં.તેના થોડાએક નમુના અતરે આપેઆંછે.

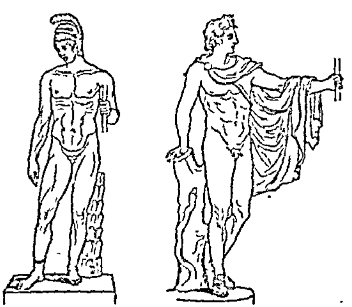

સીકંદર બાદશાહ જે આસરે ૨૨૦૦ વરશની વાત ઊપર થઈ ગયો તેના મરણ પછી ઈગ્રીનાન દેશની પડતી થવા લાગી. ઈગ્રીનાની લોકો અગાઉ જે મેહનતુ અને ઊદીઓગી હતા તે આલશુ થવા લાગા. તેઓ પોતાની મોટાઈના તોરમાં આવી વીદઆ હોનર તથા દેશની સુધરાઈ ઊપર થોડું ધેઆંન પોંહચાડવા લાગા. લશકરી કવાએદને બદલે દારૂ અને એશકબાજીની કવાએદ લેવા લાગા. મોજ શોક અને એસ આરામમાં પડેઆ. તેનુ ફલ એ નીપજીઊં કે દોહડશો ઈઆ બસો વરસની મુદતમાં તેઓનું અસલ લોહી જતું રહેઊં. રૂમી લોકોએ સીકંદર થઆ પછી બસે વરસે ઈગ્રીનાન ઊપર ફતે મેલવી. બીજાઓબી તારપછી ફતેહ મેલવવા લાગા. આખેર તુરકી લોકોએ ઈસ્ટમબોલ ઊપર ફતેહ મેલવીને ઈગ્રીનાન દેશનો બાકી રહેલો ભાગ પોતાના કબજામાં કરી લીધો. આ બીનાને મથાલે જે ચીત્ર આપીઊંછે તેમાં ઈગ્રીનાન તથા તુરકી બેહુ સામે સામી મરાયછે અને ઈગ્રીનાની નીચે પડેઆછે.

ઈગ્રીનાની લોકો હાલ તુરકી મુસલમાનને તાબે ગોલામ દાખલ થઈને રહાછે. તુરકી લોકોને તેઓની ઊપર ઈસવી સન ૧૪૫૮ માં ફતેહ મેલવી. સપારટા એક વખત દુનીઆમાં સઊથી મોટું અને નામીચું શેહેર ગણાતુ હતું તે હાલ થોડાએક ભડવાડનું રેથાણ થઈ પડીઊછે. મોટી મોટી ઈમારતોને બદલે થોડાએક ઝુપડા બની રહેલાછે. ઈગ્રીનાની લોકો પાછુ પોતાનું સવતંતરપણ મેલવે એવી હવે આશા મુદલ રહી નથી.

આફ્રીકા મધે એક સ્ત્રીએ દુખી મુસાફરની કરેલી બરદાસત.

મંગોપારક નામના એક હીમતવાન ઈંગરેજે આફરીકાખંડ મધે મુસાફરી કીધીછે તે વીસે વાંચનારી બાઈઓએ આ ચોપાનીઆમાં વાંચીઊં તે ઈઆદ હશે. એ મુસાફર એક વખત આફરીકાના એક ગામડામાં ગએઓ તાંહાં કેટલુંએક દુખ અને સંકટ ભોગવતો બેઠો હતો તે વખતે તેને તાંહાંની એક ઓરતે પોતાની જુપડીમાં લઈ જઈ બરદાશ કીધી તેનો હેવાળ તે નીચે પરમાણે લખેછે.

"મુસાફરી કરતો હું બાંબારાના મુખીઅ સેહેર સીગો પાસે જઈ પુગો. એ શેહેરની જર નદી ઊપર આવેલુંછે. હું શેહેરને સાંમે કીનારે હતો. તેથી કરીને હોડીમાં બેસી જાંહાં રાજાની રેહેવાની જગા છે તાંહાં જવાની મારી મરજી થઈ. પણ રાજાને તાંહાં જવાને ઘણાક લોકો આતુર હતા તેથી કરીને મને બે કલાક સુધી હોડી મલી શકી નહીં. એટલા વખતમાં જે લોકો મારી પાસેથી નદીને બીજે કીનારે ગએઆ તેઓએ રાજાને ખબર આપી કે ગોરો માણસ નદીને બીજે કીનારે હોડી સારૂ ખોટી રહેઓછે અને તમારી મુલાકાતે આવેછે. આ વાત રાજાને કાને પડવાથી તેણે તરત પોતાનો એક વીસંવાસુ માણસ મારી પાસે મોકલેઓ અને જણાવીઊં કે 'તમે શી મતલબે આ દેશમાં આવેઆછે તે જાંહાં સુધી તમે જાહેર ન કરો તાંહાં સુધી રાજા તમારી મુલાકાત લેનાર નથી અને તેટલા મારે તમારે નદીને પેલે કીનારે જવું જોઈએ નહીં.' રાજાના માણસે મને એવી સલાહ આપીકે 'ફલાણા દુરનાં ગામડાંમાં તમે રાતના જઈને રહો અને તમારે શું કરવું જોઈએ તે વીશે હું તમને સવારના ખબર આપીશ.' આથી કરીને હું ઘણોજ ના હીમત થઈ ગએઓ. પણ કાંઈ ઊપાએ નહીં તેથી લાચાર થઈને તે ગામડાં તરફ વળેઓ. તાંહાં ગએઓ તારે મને કોઈએબી પોતાના ઘેરમાં રેહવાની જગા આપી નહીં એથી કરીને મને વધારે દુખ ઊપજીઊં. તેઓને પરદેશના લોકો વીશે કાંઈ વેહેમ હશે તેથી કરીને તેઓ મારે વીશે અજબ થઈને બીહીતા હતા. એ સબબને લીધે મારે એક ઝાડના છાં

યા નીચે આખો દાહાડો સુધી જરાબી ખોરાક વગર બેસી રેહેવું પડીઉં હતું.

"રાતતો ઘણીજ દુખ ઊપજાવનારી નજરે પડી, કારણ કે પવન ઘણોજ જોરથી ફુકવા લાગો અને ભારે વરસાત પડવાની નીસાણીઓ દીસવા લાગી. વળી એ ગામડાંની આસપાસ જંગળી જનાવરો એટલાં બધાં હતાં કે ઝાડ ઊપર બેસીનેજ મારો બચાવ કરવા શીવાય મને બીજું કાંઈ સુંજતું ન હતું. પણ હું એવીજ રીતે નીરાશ બેઠો હતો અને મારા ઘોડાને ચરવા સારૂ છુટો છોડી દીધો હતો એટલામાં સુરજ આથમતી વખતે એક ઓરત પોતાના ખેતરમાંથી મેહેનત કરીને પોતાને ઘેર જતી હતી તેમને જોવા સારૂ ઊભી રહી. મને થાકેલો અને નીરાશ જોઈને તેણીએ મને તેનો સબબ પુછેઓ. મેં તેણીને મારો થોડો ઘણો હેવાલ કહેઓ. તે પછી તેણીએ મારૂં જીન અને લગામ ઊચકી ચાલવા માંડીઉં તથા મને પોતાની પાછલ જવાનું ફરમાવીઉં. તે મને પોતાની જુપડીમાં લેઈ ગઈ, દીવો સલગાવેઓ અને જમીન ઊપર સાદરી પાંથરી મને કહીઉં કે આખી રાત અહીંઆંજ રેહેજો. મને ભુખ લાગી હતી એમ તેણીને ખબર હતી તેથી મારે માટે કાંઈ ખાવાનું આપવાને તે બાહાર ગઈ. થોડો વખત પછી તે એક સારી માછલી લાવી અને તેને ઈંગાર ઊપર અરધી ભુંજીને મને ખાવાને આપી, એવી રીતે તેણીએ મારી બરદાસ લીધા પછી મને પેલી સાદરી ઊપર કાંઈબી ધાસતી વગર સુઈ રેહેવા ફરમાવીઉં. તારપછી તેણીએ પોતાનાં ઘરની બીજી ઓરતો જે સંઘલો વખત મારી તરફ જોઈને અજબ થતી હતી તેઓને પોતાની પાસે બોલાવી રૂ કાંતવા માંડીઉં. એ કામ તેઓ રાતના ઘણોએક વખત સુધી કરેઆ કરતી હતી.

"તેઓ પોતાની મેહેનત ઓછી કરવાની મતલબે ગીતો ગાતી હતી એમાંનું એક ગીતતો તેજ વખત જોડીઉં હતું અને તે મારે વીશે હતું. એ ગીત એક ઓરત ગાતી હતી અને તેની સાથે બીજી ઓરતો સામેલ થતી હતી. ગીતનો રાગ ઘણોજ મજેનો અને દીલ ઊપર અસર કરે એવો હતો અને ગીતનો અરથ નીચે પરમાંણે થતો હતો. પવન ફુકેઓ અને વરસાત પડી. પેલો ગરીબ ગોરો માણસ થાકેલો અને બે સુધ જેવો પડેલો હતો તે હમારા ઝાડની નીચે આવીને બેઠો. તેની મા નથી કે તેને દુધ આણી આપે અને તેની બાએડી નથી કે તેને લોટ દલી આપે. માટે આપણે એ ગોરા માણસ ઊપર દયા લાવવી જોઈએ, આ વાત વાંચનારાઓ કદાચ નજીવી ગણે પણ મને તો ઘણીજ લાગેછે. આવી ન ધારેલી મેહેરબાનીથી મારા મન ઊપર એટલીતો અસર થઈ કે મને આખી રાત સુધી ઊંઘ આવી નહીં. સહવારના મેં પેલી ઓરતને મારા બનીઆંનમાના ચાર બટનમાંથી બે બટન ભેટ તરીકે આપેઆં. એના કરતાં બીજી વધારે તેણીને પસંદ પડતી જણસ મારી પાસે આપવાને હતી નહી."

બેહનો આ વાત ઊપરથી તમને માલુમ પડશે કે આફરીકાના જંગલી સીધીઓ જેઓ અગનાન અને કંગાલ હાલતમાંછે તેઓના દીલમાં કેટલી દયા છે અને તે જંગલીઓબી પોતાના પરોણાઓની કેવી સારી બરદાસ કરેછે. જંગલીઓ આવી રીતે દયા રાખેછે અને પોતાના પરોણાઓની સારી બરદાશત લેછે તારે આપણે આપણા પરોણાઓ અને સગા વાહાલાઓની કેટલી બરદાસ લેવી જોઈએછે વારૂ?

ઈટાલી દેશની એક સ્ત્રી—તેની હીમત, દાનાઈ તથા પરોપકાર બુધી.

બેહનો! ઈઊરોપ તરફ ઈટાલી દેશમાં હાલ જે લડાઈ ચાલેછે તે વાત તમે જાણતા હશો. એ દેશને લગતું વેનીસ નામનું પરગણુ આસટરીઆ દેશના શહનશાહને તાબેછે. એ શેહનશાહના જુલમથી વેનીસની સઘળી રઈઅત હાલ અતીશે કંટાલી ગઈછે. અને એ શહનશાહના તાબામાંથી છુટીને સારડીનીઆના પાદશાહના તાબામાં જવા ઈછેછે. એ બાબે ફકત તાંહાંના મરદો મેહનત કરેછે એટલુંજ નહી પણ ઓરતોબી મેહનત કરેછે. "કંટેસા મરાયા માંતમેરલી" નામની ઓરતે વેનીસની બીજી ઓરતો ઊપર અને આસટરીઆના સેહનશાહની ઊપર એ વીશે જે પતરો ગયા નવેમબર મહીનામાં લખેઆંછે તે પતરો હમોએ નીચે પરગટ કીધાંછે. તે પતરો વાંચવા જોગછે અને તે લખનાર બાઈની હીંમત, દાનાઈ તથા પરોપકાર બુધી એ પતરો ઊપરથી માલુમ પડી આવેછે

ઈટાલીની ઓરતો ઊપર લખેલો પતર:

"ઈટાલીની મારી પેઆરી સવદેશી ઓરતો,

"તમે સઘલીઓમાં હું કદાચ ગરીબછું પણ ઈનસાફ અને મનુશીએ જાતના ભલાને માટે આસટરીઆના શેહેનશાહને મેં એક પત્ર લખવાની હીમત ચલાવીછે. વલી મારા પોતાના દીલના જોસાઓ ઊપરથી તમારા દીલના જોસાઓ વીશે વીચાર બાંધીને મેં તે સેહેનશાહને એવું જણાવીઊંછેકે હમે ઈટાલીની ઓરતો તમારૂં વેનીસનું પરગણું જે કીમત તમે માગશો તે કીમત આપીને વેચાતું લેવા ઈછીએછે.

"મારી ખાતરીછે કે એ બાબત ઈટાલીના સઘલા લોકોનો એકજ વીચારછે. તમારામાંની એકબી બેહેન મને ખોટી પાડનાર નથી. અને જારે વખત આવશે તારે તમે સઘલીઓ પોતાની શકતી પરમાણે નાહાની મોટી રકમો આપશો. આસટરીઆના જુલમ અને તલવારથી ઘણીએક વેલા લોહી લોહાણ ભરેલી લડાઈઓ થઈને ઈટાલીના હજારો માણસ મારેઆ ગયાછે તેવા જુલમી અને નીરદયરાજમાં આપણા કેટલાએક જાતબાઈઓ અને તેઓના નાજુક બાલકો દુખ ભોગવેછે તેઓને છોડવા માતબર ઓરત પોતાનું થોડું ઘણું જંરીઆન તથા ગરીબ ઓરત પોતાનો એકજ રૂપીઓ આપવાને તઈઆર થશે એવી મારી ખાતરીછે.

"જાંહાં મનને વાલવાની ઘણીજ મોટી જરૂરછે તાંહાં કોઈબી ઓરત એમ ન કેહેશે કે હું ગરીબછું. આપણે જે કાંઈ રકંમ એકઠી કરશું તે પુરતી ન હશે તો આપણે ફરાંસ અને ઈંગલંડ મધેની આપણી બેહેનોની મદદ માગીશું. અને વેનીસના લોકો અને તેઓના પેઆરાં બાલકોને પોતાના છુટાપણાને માટે ઓરતોનોજ ઊપકાર કબુલ કરાવીશું.

"આપણા મરદોના કરતાં આપણે હટવું જોઈતું નથી. આપણા બાપીકા દેશને માટે આપણી અને આપણા ભરતારોની ફરજ એક સરખીછે. અગર બરીટનની ઓરતોએ પઈસા એકઠા કરીને પોતાના એક શરદારને છોડવેઓ તો આપણે પઈસા એકઠા કરીને આપણું એક પરગણું છોડવશું અને વલી તે પરગણું એવું કે જે તવારીખ મધે મોટાં રાજોના જેટલુંજ વખણાએલુંછે.

કંટેસા મરાયા માંતમેરલી."

પાઈસા, તા૦ ૧૧ મી નવેમબર ૧૮૬૦

આસટરીઆના સેહેનશાહ ઊપર લખેલો પતર.

"નામદાર સેહેનશાહ,

"હાલના સમેમાં ઈટાલી મધે જે મોટા બનાવો બનતા જાએછે તેથી તમે નામદારનાં મન ઊપર કાંઈ પણ અસર ઊપજવી જોઈએ ખરી, કારણ કે જે લોકોએ સેંકડો વરશ સુધી ગોલામગીરી ભોગવીછે તેઓ હમણા છુટા થવા માંડેછે તે જોઈને રાજાઓનેબી અજાએબ ઊપજેઆ વગર રેહેતું નથી.

"સેહેનશાહ સાહેબ, તમે જુવાન છો. જુવાનીવખતમાં આશા અને લાલચ માણસને ભમાવેછે, માટે લાલચને ખોટી સમજીને દુર કરો. અને આશાનો પાયો છુટાપણાના અને અદલ પણાના કાયદા ઊપર બાંધો.

"ઈટાલીના લોકો હમણા દુનીઆને સાબીત કરી આપેછે કે રઈઅત ફકત ઊદાર દીલના રાજાઓનેજ ચાહેછે. અને જે રાજાઓ પોતાની રઈઅતનું સુખ તેજ પોતાનું સુખ ગણેછે અને તેઓને દુખથી છોડવવાને માટે લડેછે તેજ રાજાઓને કોઈ જીતી શકતું નથી.

"ઓ નામદાર સેહેનશાહ, જે રસતે રઈઅતને સુખ થાએ અને રાજાઓની સતા વધે તેજ રસતો પકડો. જુલમના દાહાડા હવે ગણાઈ રહેઆ. કદાચ થોડા દીવસ વેર જુલમ પોતાના શતરૂઓની સામણે થવાની હીમત ચલાવશે પણ તેનું મોત નજીક આવી ચુકુછે. વધારો, સુધારો, અને અકલ એ ત્રણેએ જુલમને એવો પંજો મારેઓછે કે તેનું મોત ઊપજેઆ વગર રેહેનાર નથી.

"નામદાર સાહેબ, અસલના વેહેમો છોડી દો. હાલના સમે પરમાણે અને જે મોટા બનાવો તમારી નજર આગળ તમે જુવોછો તે પરમાણે તમારી રાજરીતી ચલાવો. દુનીઆને એવું દેખાડી આપો કે તમને ઊદાર થતાં આવડેછે અને તમે ઈટાલીના લોકોને છુટાપણું બખસવામાં સામેલ થવા ઈછોછો.

લોકોનું ભલુ થાએ એવું એક અદલ કામ કરવાથી તમારાં રાજને મજબુતી મળશે. ઈટાલીનું ઊમદા પરગણું વેનીસ અમને પાછું આપો. એ પરગણું વેચવાને માટે કીમત ઠેરવો અને તે કીમત હમે ઈટાલીની ઓરતો આપવાને તઈઆર છેઈએ. આટલા દા

હાલ સુધી હમારા બાપ, તથા ભરતાર તથા ભાઈ તથા છોકરાઓના મનમાં વીચાર આપવાને હમને છુટ આપવામાં આવતી ન હતી. પણ હવે હમે હમારા દેશને ચાહીએછે અને હમારૂ એક નામીચું પરગણુ વેચાતું લેવાને હમારામાં એક ઊઘરાણુ કરશું. અગર હમારી કોશેસથી જોઈતી રકમ એકઠી ન થશેતો હમે બીજા દેશની ઓરતોની મદદ માગીશું અને જેઓ છુટાપણાની ખાતરને મારે પોતે દુખ ખમીને ઊદાર પણાથી નાહની મોટી રકમ આપશે તે મોટો ઊપકાર માનીને લેશું.

"નામદાર સેહેનશાહ, હવે લડાઈ અને ખુનરેજી થતી અટકાવો. ઈટાલી મધે તમારા કીલાછે ખરા પણ તમારી રઈઅત નથી. દરએક ઈટાલીઅન તમારો દુશમણછે. હમારાં બાલકો "મા" એવું નામ બોલી શકે તેની અગાડીતો "બાપીકું દેશ" એ શબ્દ તેઓને શીખવીએછે. હમે હમારા છોકરાંઓને કહીએછે કે 'આ પરદેશી સીપાહીઓ આપણી ઊપર રાજ કરેછે તે આપણા જાલમછે. મારે મોટા થાઓ તારે હીમત પકડજો કે તેઓને આપણા દેશમાંથી હાંકી કાહાડવાને તથા તમારી જીંદગીબી જોખમમાં નાખીને છુટાપણું મેળવવાને તમારાથી બની આવે.'

"હા, તમેતો તે જાણોછો. જે ઈટાલીનાં પરગણામાં તમે માલેકી ભોગવોછો તાંહાંના લોકો તમને પોતાના સેહેનશાહ તરીકે કબુલ રાખતા નથી. તમારી સતા જુલમ કરેઆ શીવાએ તાંહાં નભી શકતી નથી અને તમારા રાજને તાંહાંના સઘળા લોકો દીલો જાનથી ધીકારેછે. અરે નામદાર સેહેનશાહ, લોકોની ક દુઆથી રાજાઓ ઘણાજ જોખમમાં આવી પડેઆછે અને રાજના રાજ ઊંધાં વળી ગએઆંછે. સઘળી રઈઅત ધીકારે તે છતાં તેઓની ઊપર અમલ ચલાવવો એ શું ખરી રાજ સતા કેહેવાએ?

"દરએક શખસ પોતાનો ધણીછે. વેનીસનું શેહેર આદરીઆટીક સમુદર ઊપર મોટું ગણાતું હતું તેને છુટું કરી પાછું વધારો. હાલ એ પરગણા મધે તમે જુલમ ગુજારોછો મારે તાંહાંના લોકો તમને ધીકારેછે પણ જારે તમે તેઓને છુટાપણું બખશશો તારે તમારો ઊપકાર માનેઆ વગર રેહેનાર નથી. તમારો ઊપકાર તેઓ એટલાજ મારે માનશે કે તમે ખુનરેજી થતી અટકાવી, કારણ કે તમારાથી છુટા થવાને એ લોકોએ પોતાનો જાનબી જોખમમાં નાખવાનો ઠેરાવ કીધોછે.

"નામદાર સેહેનશાહ, આ બાબત તમે વીચાર કરો બીજા ફરાંસીસ અને વીકટર ઈમાનીઊઅલ નામના. ઈટાલી મધેના બે રાજાઓ ઊપરની હાલત ઊપર નજર કરી જુઓ. ફરાંસીસ રાજા જુલમનો અવતાર હતો. તેથી લોકોએ તેનું તખત છીનવી વીકટ ઈમાનીઊઅલને ઈટાલીનો રાજા ઠેરવેઓ. અરે માનવંતા સેહેનસાહ તમે ઈટાલીના લોકોનું પરગણુ તેઓને આપીને તેઓની જીંદગીનો બચાવ કરો. જુવો કે જે લોકો પોતાના જાલમોને હાંકી કાહાડીને પોતાના છોડાવનારાઓને રાજાનું તાજ સવાધીન કરેછે તેઓ કાંઈ નીમક હરામ અથવા બેઈમાન કેહેવાતા નથી.

"માંનવંતા સેહેનશા, હમે ઈટાલીની ઓરતો તમને દીલોજાનથી અરજ કરીએછે કે વેનીસનું પરગણું હમને પાછું આપો. ગમે તેવી કઠણ કબુલાતો તમે હમારી સાથે કરો પણ હમે હમારૂ પરગણુ એક પરદેશીના હાથમાંથી છીનવી લેવાને હરેક અને સઘલી તરેનું જોખમ ઊપાડવાને તઈઆર છેઈએ અને તેથી કદી હટનાર નથી.

કંટેસા મરાયા માંતમેરલી."

પાઈસા, તા૦ ૧૦ મી નવેમબર ૧૮૬૦

કાંગરૂ.

આ જનાવર નીયુહાલંડ મધે પેહેલ વેલું કાંપટન કુકની નજરે પડયું હતું. એ જનાવર વીશે એવું કેહેછે કે તે કુદકા મારવામાં ઘણુજ જબરૂ છે. એનાં પાછલા બે પગ આગલના કરતા વધારે લાંબાછે. તેથીજ તે ચાલવાને બદલે સાતથી દસ ફુટ સુધી ઊંચા અને વીસ ફુટ સુધી લાંબા કુદકા મારી મારીને દોડેછે,

એના પુછડાંનો ઝપાટો એટલોતો મજબુત હોયછે કે માત્ર એક જરબે માણસનો નલો ભાગી નાંખેછેકે તેમજ પાસે ગયા હોઈએતો પગની લાત પણ જોરથી મારે છે. એ જનાવરનાં પેટ નીચે એક કોથલી હોયછે. જેમ વાંદરા પોતાનાં બચાંને પેટ નીચે વલગાવી દેછે તેમ કાંગરૂ પોતાનાં પેટ નીચેની કુદરતી કોથલીમાં પોતાનાં બચાં ઘાલી દેછે. જો બચું તે કોથલીમાંથી બાહેર નીકલી પોતાની મા સાથે ચરતું હોય ને તેવામાં કોઈ આવી લાગતો તુરત જેમ ઝીણા જીવડા પોતાના દરમાં ભરાઈ જાયછે તેમ તે બચું પોતાની માના પેટ પરની કોથલીમાં ભરાઈ જાયછે. કદમાં એ જાનવર સેંદા જેવું લાગેછે તથા વજનમાં ૧૪૦ રતલ સુધી ઊતરેછે. એનું માસ જેઓએ ખાધુંછે તેઓ જણાવેછે કે એ માસ ખાધામાં હરણના માસ જેવું લાગેછે. એ જનાવર આસટરેલીઆમાંથી મલી આવેછે. એની દોડવાની ઝડપ હરણના જેટલી હોએછે. તેથી તેને પકડતી વેલા બહુ મુશકેલ પડેછે.

વીલીઅમ પેન.

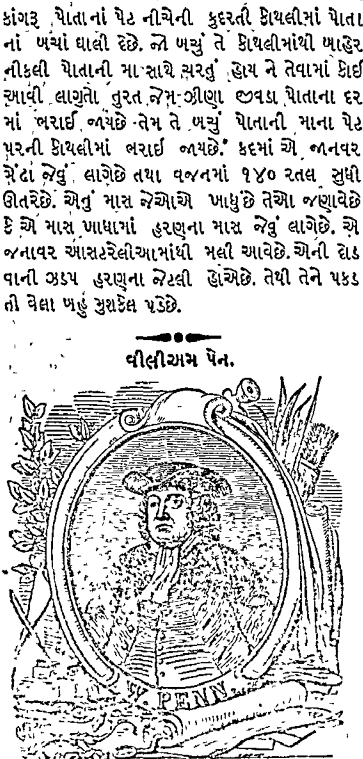

એ શખસ ઈસવી સન ૧૬૪૪ માં જનમેઓ હતો. ઈંગલંડ મધે "મીત્રોની મંડળી અથવા કુવેકરસ" એ નામની ધરમસંબંધી સભા ઊભી થઈ હતી. તે સભાનો મુખીઅ આગેવાન 'ટામસ લો' કરીને હતો. તે સભાવાળાઓ કરીસટી ધરમને માનતા હતા પણ દેવળમાં બંદગી કરવા બાબે તથા મનુશને દુખ દેવા બાબે તેમના વીચાર બીજા ખરીસટીઓ કરતાં જુદા હતા. વીલીઅમ પેન મદરેશામાં જતો હતો તારથીજ એ સભામાં સામેલ થયો.

એ સભાથી ઈંગલંડની સરકાર તથા ઈંગલંડના લોકો ખુશી નહી હતા. તેઓ જાણતા હતા કે એ સભાના વીચાર એવાછે કે તે લોકોમાં ફેલાયાથી ગેરફાએદો થાશે. વીલીઅમ પેનના શીકશકે એ સભામાં નહી જવા માટે ઘણુંબી શમજાવીઉં પણ તે ઊપર તેને મુદલ ધેઆન આપીઉં નહી. તે ઊપરથી તેને તથા તેના સોબતીને મદરેસામાંથી કાહડી મુકવામાં આવેઓ.

વીલીઅમ પેન ઈઊરોપ મધે મુસાફરી કરવા નીકલેઓ. થોડી મુદતમાં તે પાછો લંડમાં આવેઓ. તેના બાપે આયરલાંડ મધે પોતાની મીલકતની સંભાલ કરવા માટે તેને મોકલેઓ. તાંહાં તે હમેશ કુવેકરની સભામાં જતો હતો. એ સભાથી હરકત થશે એવું સમજીને વીલીઅમ પેનને તથા બીજા સોબતીઓને તાંહાંના નાજરે પકડેઓ. નાજરે વીલીઅમ પેનના જામીન લઈને તેને છોડી દેવાની મરજી જણાવી પણ વીલીઅમ પેને તેની કાંઈ દરકાર રાખી નહી અને તે બીજા સોબતીઓની સાથે બંધીખાનામાં ગયો.

પણ તાર પછી તરતજ તેના બાપે બંધીખાનામેથી છોડાવીને પોતાને ઘેર બોલાવી લીધો. કુવેકરની સભામે જવા માટે તેને ધમકાવેઓ અને ધાસતી આપી પણ તે ફોકટ. તેના બાપે તેની પાશે ફકત એટલુંજ માગીઉં કે તું રાજા પાસે આવીને ટોપી ઊતાર એટલે તને માફ કરવામાં આવશે. પણ વીલીઅમે તેમ કરવા માટે સાફ ના કહી. તે ઊપરથી તેના બાપને ઘણો કરોધ ચહડેઓ અને ઘરમાંથી કાહડી મુકેઓ. આ વખતે તેની ઊમર ૨૨ વરશની હતી.

તારપછી વીલીઅમે પોતાના ભાશણ લોકોને સંભલાવવાનું જલદીથી શરૂ કીધું અને "સાચાઈનો ખરો આકાર" એવા નામનું એક પુસતક બાહર પાડીઉં અને તારપછી વલી બીજું પુસતક તરતજ બાહર પાડીઉં તેથી તેને વલી સાત મહીના કેદ ખાનામાં નાખેઓ. તાંહાં તેણે એક બીજું પુસતક તઈઆર કી

ધું. છુટા થયા પછી તેના બાવા સાથે સુલે થઈ અને બાર મહીનાવેર તેની સાથે રહેઓ.

ઈસવી સન ૧૬૭૦ માં એક નવો કાએદો કાહડવામાં આવેઓ અને વીલીઅમ પેનને તેથી ખમવુ પડીઊં. કુવેકરની મંડળીને હુલ્લડ તથા ગીબત કરનારી મંડલી એવું નામ સઘળા લોકોએ પાડીઊં હતું અને તે મંડળીમાં ભાશણ કરનારને કેદની શીકસા કરવાનો હુકમ થયો હતો. તેથી વળી બે તરણ વખત કેદખાનું તેને ભોગવવું પડીઊં. તારપછી થોડેએક વરસે તે જરમની તથા હાલંડમાં કુવેકર પંથનો ફેલાવો કરવા માટે મુશાફરી કરવા નીકલેઓ.

મુસાફરી કરીને પાછો આવેઓ તારે તેના બાપનો વારસો તેને મળેઓ ઈંગલંડની સરકારે વીલીઅમ પેનના બાપની પાસેથી ૧ લાખ ૬૦ હજાર રુપીઆ લડાઈને માટે ઊછીના લીધા હતા તે કરજના અવેજમાં વીલીઅમ પેનને અમેરીકા તરફ પેનસીલવેનીઆનો મુલક મળેઓ. તે મુલકના હાકેમ દાખલ જવાને નીકળેઓ. તે મુલકનો હેવાળ છપાવીને પરગટ કીધો તેથી કેટલાએક લોકો તેની સાથે તાંહાં જવાને તઈઆર થઆ. ત્રણ વાહણ ઈંગલંડથી હંકારેઆં તેઓ મધે ઘણુ કરીને કુવેકર પંથના હતાં. ઈસવી સન ૧૬૮૨ માં જઈ પોંહચેઓ અને ફીલાડેલફીયા નામનું શેહર વસાવીઊં. થોડી મુદતમાં ઈંગલંડ, આએરલંડ, હાલંડ તથા જરમનીથી બીજા ઘણાએક લોકો તાંહાં આવીને વશેઆ. સન ૧૬૯૨ માં તે મુલક તેની પાસેથી છીનવી લેવામાં આવેઓ હતો પણ બે વરસ પછી તેને પાછો મળેઓ હતો.

પણ તારપછી વીલીઅમ પેન મોટા કરજમાં આવી પડેઓ. તેથી સન ૧૭૧૨ માં ૧ લાખ ૨૦ હજારની કીંમતે એ મુલક ઈંગલંડની સરકારને આપી દેવા કબુલ થયો. તે ઈસવી સન ૧૭૧૮ માં કેટલાંએક છોકરાં મુકી મરણ પામેઓ. તે બે વખત પરણેલો હતો.

દોસત કરતાં દુશમન ઘણા કોણના હોએ ?

જે માણસની ચોતરફ નીંદા અને બદગોઈ થાતી હોએ, જે માણસને બીજા શખસો કવાણમાં હલકાંની મીસાલે ગણતાં હોએ, જે માણસની હાજરીથી મતલબીઆઓ અને હાજીહા સાહેબોની મતલબ ધુલ મલતી હોએ, જે માણસ આ દુનીઆ માંહેલી પોતાની સઘલી ફરજો બેરાબર અદા કરવાને હમેશ ખંતી હોએ, જે માણસ પારકાંનાં દુખણનું દરદ પોતે ધરતો હોએ, જે માણસ સાદા પેહેરવાસનો પણ ગંભીર અને દુરઅંદેસી વાલો હોએ, તે માણસના આ દુનીઆંમાં દોસત કરતાં દુશમન ઘણા હોવા જોઈએ.

આગલા વખતની તવારીખો ઊપરથી પણ શાફ માલુમ પડેછેકે જે માણસો ખરા બકતીમાન અને ખરા આચારીઓ હતા તેમના દોસત થોડા પણ દુશમન ઘણા નીકલતા. સાકરેટીસનાં નામથી આજ કોણ અંણજાણુંછે? એ શખસ વીશે એવું કેહેવામાં આવેછે કે જે જમાનાના લોકોમાં તે જનમીઓ હતો તે જમાનાના લોકોને માટે એવા મોટાં મનનો શખસ મુદલ લાએક નહી હતો! કોઈ વધારે સુધરેલે જમાને તેનો જનમ થવો જોઈતો હતો. એ ઘણો અરસો તો ભલો, રાંક, ડાહેઓ ને કાબેલ હતો કે તેના શતરૂઓએ પણ તેનાં મરંણ પછે પોતાની ચુક જોઈ હતી અને તેઓએ તેને ક મોતે ઈઆને જેર દઈને મારી નાખીઓ હતો તે વીશે ભારે પશચાતાપ કીધો હતો. જારે એવા ભલો અને લાએક શખસ દોસત કરતાં દુશમન વધારે ધરાવતો હતો. તો પછે એથી ઊતરતાં માણસોના વધારે શતરૂ હોએ એમા નવાઈ શી ?

એક બુજરગ અને નામીચા લખનારના બોલોમાં જો બોલીએતો તે એમ જણાવી ગએઓછે કે "ચોરો માતરે ફલવંત ઝાડો ઊપરજ પથરા ફેંકેછે. પીપડા, વડ અને એવાંજ બીજાં ઊમદા ફલ વગરના ઝાડો ઊપર કોઈ ચોરને પથર ફેંકતા કોઈએ જોએઆછે? તેમજ હરેક સોહામણી સારી ને દીલ ખુશ ચીજો ઊપરજ કેટલાએક માણસોની નજર બગરેછે, ને તેને મેલવવાને તેઓ કોશેશ કરેછે. બદસુરત તથા કંટાલો છુટે એવી કોઈ ચીજ મેળવવાને કોઈએબી કમર કસીછે વારૂ?" તો એજ હાલ સારાં ને નેક માણસોનો થવો જોઈએ. જે માણસે આ દુનીઆના લોભ લાલચોને પડતા મુકી ફકત પોતાની ખરી ફરજો બજાવા ઊપર દીલ લગાડીઊં તેના આ દુનીઆની લાલચોમાં ફસેલા બેહદ દુશમનો નીકલી આવવાના અને તેથી તેવાં માણસની બેહદ બદગોઈ પણ થવા

ની. હવે જો ઊપલાં મથાલાં પરમાંણે પાંછો સવાલ કરીએકે 'દોસત કરતાં દુશમન ઘણા કોણના હોએ' તો જવાબ એવોજ મેલવાનો કે નેક, ભલાં, અદલ, રાંક પોતાની ખરી ફરજો બજાવનાર, ભકતીમાન અને ઈશવરના ખરા સેવકોના આ દુનીઆમાં દોસત કરતાં દુશમન ઘણાં મલી આવવાનાં.

એવુંજ જારેછે. આ દુનીઆનો જારે એવોજ હાલછે. આ દુનીઆમાં જારે એવાંજ મતલબી માણસો સાથ કામ લેવું પડેછે; તારે ઓ નેક આદમી તને કાઈબી રીતે હારી ખાવાની જરૂર નથી. ! તારી આટલીતો ખાતરી થઈ ચુકીછે કે તારી કદર બુજનાર આ દુનીઆમાંનો ટોડાજછે. તો હવે તને તારાં સઘલાં નેક કામમાં અસલ કરતાં વધારે ઊલટ અને દીલ લગાડવાની ભારે અગતછે. ઈઆદ રાખજે ઓ નેક માનવી ! કે એ તારાં નેક કામોની ખરી કદર પીછાનનાર આં દુનીઆમાંનો ઘણા જુજ મલી આવશે. પણ તને કાંઈ આ દુનીઆમાં કાએમ જીવવું નથી. કાએમ અને હંમેશગી જે દુનીઆમાં તને ગુજારવી પડશે તે દુનીઆનાં લોકોમાં જે કામોથી તને જશ મલે તેવાં કામો તું કરીઆ કર અને એ સઘલાં રૂડાં કામો કરતી વખત તારા આ દુનીઆની લાલચમાં પડેલા ભાઈ બંદો તરફથી કાઈબી રીતનો જશ મેલવાની ઈછા રાખતો ના. પણ ઊલટી તેમની તરફની ભીણત અને બદગોઈનીજ આશા રાખજે.

સંહી અને ઊંદરની વાત.

એક સંહી જાલમાં આવીને સપડાઈ ગયો. તેમાથી છુટો થવાને તથા નીકળવાને ઘણીબી તજવીજ કીધી પણ તેનું કાંઈ વલીઉં નહીં. પછી મોટેથી પોકાર મારવા લાગો. એક ઊંદર પોતાના દરમાંથી બાહર નીકળીને જુવેછે તો સંહીને દીઠો અને તરત પાછો નાસવા જાએછે તેટલામાં સહીની નજર તેની ઊપર પડી અને તેને કહીઉં કે "તું કાંઈ ધાસતી ના કર. હું તારો માનછું. તું તારા દાંત વતી આ જાલ કાપીને મને સંકટમાંથી છોડાવ. હું તારો ઊપકાર ભુલીસ નહી."

ઊંદરે તે વાત કબુલ કીધી અને પોતાના દાંત વતે જાલ કરડીને તોડી નાખી અને સંહીને છુટો કીધો. સંહી ઊદરની ઊપર ઘણો ખુશી થયો અને તેના ઊપકારનો બદલો વાળવાને વાજબી ધારીઉં. તેણે ઊંદરને કહીઉં કે તું કહે તેવી રીતે હું તારો ઊપકાર વાળું. એ સાંભલી ઊંદર એટલોતો લોભાઈ તથા હરખાઈ ગયો કે શું માગવું તે તેને સુજે નહી. પણ જરા વારમાં જવાબ દીધો જે; તારી છોકરી સાથે મારાં લગન કર. સંહીએ તે વાત કબુલ કીધી અને પોતાની છોકરીનાં ઊંદર સાથે લગન કીધાં.

લગનને વખતે દીને સંહીની કનીઆ ચાલવા જતી હતી અને અજાણપણે તેણીનો પગ તેણીના નબળા ભરતાર ઊંદર ઊપર પડી ગયો અને તે ચંપાઈને તરત મરણ પાંમેઓ.

તાત પરીઅ—આ ઊંદર તથા સંહીની વાતથી ઘણી અગતની શીખામણ આપણને મલેછે. દુનીઆમાં હજારો સારી અને ફાએદા ભરેલી ચીજો છોડીને કેટલાએક માણસો વીચાર વગર એવી ચીજ પસંદ કરેછે તથા એવી ચીજ ઊપર ધેઆન લગાડેછે કે તેમને ઊંદરની પેઠે મોટા સંકટમાં આવવું પડેછે.

પરચુરણ બાબદો.

ડોકી રહી ગઈ હોએ તેનો ઈલાજ—મીઠાં તેલની અંદર થોડોએક કપુર મેલવવો. તે તેલ દાહડામાં એક વખત અથવા બે વખત અસરીને લગાડવું. લગાડેઆ પછી ફલાનલનો એક કટકો ડોકી ઉપર વીટાલી રાખવો. જો ગરદન ઘણી દુખતી હોએતો ગરમ પાણીમાં ફલાનલ નીચવીને શેક પણ કરવો.

ખાજનો ઈલાજ—ખાજનું દરદ ઘણું ખરાબછે. સારા માણસો એ દરદ જોઈને દુર રહેછે કારણ એ દરદ ઉડતુંછે. ખાજ ભરેલો હાથ બીજાના હાથને અડકેછેતો તે હાથને પણ ખાજ થાએછે. વાસતે ખાજવાલા માણસના હાથને નહી અડકવાની તજવીજ રાખવી જોઈએ. ખાજ થાઈ હોએતો તેનો ઈલાજ જલદીથી કરવો ઘટેછે. કારણ જેમ વખત જાએછે તેમ એ દરદ ઘણું પસરેછે. તે ઈલાજ ઘણો સેહલોછે. ગંધકનો ઘણોજ બારીક ભુકો કરવો અને તે મીઠાં તેલમાં મેલવવો. એટલે તે ગંધકનો મલમ થશે. એ મલમ દાહડામાં એક બે વખત લગાડવો અને પછી સાબુ તથા ગરમ પાંણીથી હાથ સાફ કરવા.

એક પસંદ પડતો જોલાબ—જારે કોઠો સખત થઈ જાએછે અને પેટ બરાબર આવતાં નહી હોએ તારે જો

લાભ લેવાની જરૂર પડેછે. ફુકાનીની સોનામુખી મંગાવીને તેમાં તેટલીજ સુકી ચાહ નાખવી. તે એક વાશણમાં નાંખી તેની ઉપર ગરમ ઉકલેલું મીઠુ પાણી એક ફાંસીઓ નાખવું. થોડીવાર રેહવા દઇને રંગ ઓગરેઆ પછી બે ચમચી વીલાતી મીઠું નાખવું. પછી સાકર તથા દુધ નાંખી ચાહેની મા ફક પીઇ જવુ. આસરે ચાર ઈઆ પાંચ જોલાબ આવશે.

બીજો જોલાબ—પાંચ વાલ "જાલપ" ની અંદર બે દરામ વીલાતી મીઠું મેલવીને એક પડીકું બનાવવું. તે થોડા મધમાં કાલવીને અધસેર પાણી નાખી પી જવું.

ઘણુ ઓશડ—તનદરોસતીને જો બરાબર સુખાકારી હાલતમાં રાખવી હોએતો સેજવાતમાં વારેઘડી ઓશડ પીવાની ટેવ પાડવી નહી. ઘણાએક તવંગર કુટંબોમાં એવું જોવામાં આવેછે કે હરએક વાતમાં અને સેજ કારણસર ઓશડ પીવું. ડાકટરને ઓસડની જરૂર માલુમ ન પડે તોબી ઓશડ માંગવું. એ ટેવ ઘણી ખરાબછે.

ગરમી અને ઠંડીના દીવસો—ગરમીના કરતાં થંડીના દીવસોમાં આપણને ભુખ વધારે લાગેછે તેથી આપણે ખોરાક વધારે ખાવો જોઈએ. ગરમીના દીવસમાં આપણને પસીનો ઘણો છુટેછે પણ થંડીના દીવસમાં પીસાબ વધારે થાએછે. ગરમીના દીવસમાં હરએક કામ કરતાં આપણે જલદીથી થાકી જઈએ છંઈએ પણ ઠંડીના દીવસમાં થાક ઘણી થોડી લાગેછે. એ કારણ માટે થંડીના દીવસો આપણને ઘણા પસંદ પડેછે.

બાલને લગાડવાનું તેલ—સાલેડના તેલમાં લીંબુ અથવા લવંડરના તેલના થોડાએક ટીપાં નાખીને શીશીની અંદર ખુબ તરેહથી હીલવીને કામે લગાડવું. અગરજો બાળ વધારવાની મરજી હોએતો તેની અંદર થોડું "આઈલ આવ ઓરીગાનમ" નાખવું.

બાહારના દેખાવ ઉપર ભુલશોના—વાંચનારી બેહેનો જો તમોને કોઈ સ્ત્રી અથવા પુરૂશોના ગુણો તથા ચાલ ચલણને વીશે કીંમત કરવી હોએ, તો તેવોના ભપકાદાર પોશાક તથા બાહરની ખુબસુરતી ઉપર ધેઆન આપશોના, એટલું ઈઆદ રાખવું કે, તેઓમાં તરવારની ધાર તપાસવાની છે; અને તેનાં મીઆનની કીમત કરવાની નથી.

જીંદગી—વરશો પછી વરશો ચાલીઆં જાએછે. એ કંઈ જીંદગી નહી કેહેવાઈ. ખાવું, પીવું, રાતરે સુવું, દીવસે ઉઠવું, કાંમ ધંધે વલગી જવું, અને વેપાર કેમ ચલાવવો તેનો વીચાર કરવો, એને શું તમો ખરી જીંદગી કરી કેહેશો ! વીદીઆ, સમાઈ, પીઆર, ખુબસુરતી, સારા ગુણો, આદીન એઓજ માતરે હઈઆતીને ઉધારેછે. ખુશીનું હશવું જે દીલને મગન કરેછે—વીપતના આસુંઓ જે દુખ ભરેલા બદનને દીલાસો આપેછે—વજંતર અને ખુશનોમાં રાગો જે બચપણ પાછુ લાવેછે—બંદગી જે આવતી ચીજને અથવા ભવીશીઅને નજદીક બોલાવેછે—મોહોત જે તેના છુપા વખતથી બીહીવડાવેછે—આતુરતા અને પીઆર જેનો વીશવાસમાં છેડો આવેછે—સખાવત અને રેહેમ જે કીરતી મેલવેછે—એ સઘળું જીવતી હઈઆતીનો ખરેખરો પચતો ખોરાકછે; અને હેવીજ હાલતને ખરી જીંદગી કેહવી જરૂરછે.

ખરૂ નાંમ—બેહેનો તમારે જો ખરૂ અને સોભઈતુ નાંમ મેલલવું હોએ, તો નીતીના રસતાને છોડી દેઇ આડા જતાના; તથા તમારા ભરતારના હુકમની સામે થતાના. કારણ તે વગર તમોને કદી પણ માન મલવાનું નથી અને પતીવરતા શીવાએ તમો માન મેલવી શકનાર નથી.

કાફીનો ખપ—કાફીનો ખપ આ પરમાણે જણાવેઆંમાં આવેઓછે. આખા અમેરીકામાં ૩૩૭૫૦૦૦૦૦ (તેંતરીસ કરોડ પંચોતેર લાખ) રતલ. ફરાંસ, સુવીજરલાંડ, ઈસપેન, ઈટાલી, પોરટુગાલ, અને તેમની પાસેના ટાપુઓમાં મલીને દર વરસે ૨૦ કરોડ ૨૫ લાખ રતલ ખપેછે. હાલંડ અને બેલજીઆમમાં ૧૪ કરોડ ૨૫ લાખ; ડેનમારક, સુવીડન રૂશીઆ, ફીનલાંડમાં ૭ કરોડ ૫૦ લાખ રતલ અને વીલાતમાં ૬ કરોડ રતલનો ખપછે.

રેશમ વીશે—રેશમ કીડામાંથી નીકલેછે તે તમો જાણોછો. એક કીડાના કોટલામાંથી ૧૫૨૦ ફુટ લાંબો રેશમનો દોરો નીકલેછે. તે દોરો ઘણોજ પાતલો હોએછે. ફરાંસ મધે હાલ એક જાતનો કીડો માલુમ પડેઓછે તે ઘણું હલકું રેશમ પેદા કરેછે.

તરતના વીચારો—માણસો પોતાની પાસે હમેશ એક પેનસીલ અને નાહની નોધ રાખવી જોઈએ કે તેના મનમાં હરએક વીચાર જે પોતાની મેલે સુજે તે નોધી રાખવા. જે વીચાર પોતાની મેલે ઉતપન થાએછે. તે ઘણાજ કીમતી હોએછે અને તે તરત નોધી લેવા જોઈએ કારણકે તે પાછા આવતા નથી અને સોધેઆ મલતા નથી. (લારડ બેકન)

પીઆર અને દોશતી—આ દુનીઆમાં બે માણસ એવા કોઈ નહી મલશે કે જેના વીચાર સઘલી વાતમાં મલતા આવે અને જેનો સભાવ સઘલી વાતે સરખો હોએ. પીઆર અને દોસતી રાખવા માટે દરએક માણસે એક બીજાની ખામી દરગુજર કરવી જોઈએ અને એક ગરંમ સભાવનો થાએ તારે બીજાએ થંડો સભાવ પકડવો જોઈએ. બેઉ સાથે ગરમ થઇ જવાથી આતશ ખરેછે અને દોસતી તથા પીઆરમાં ખલલ પોહચેછે.

વગર ઘોડાની તથા વગર બાફની ગાડી—હાલ પારીસ મધે એક કારીગરે એવી ગાડી બનાવીછે જે મોહલાઓમાં વગર ઘોડાએ તથા આગ વગરના સાંચાએ ફરી શકે છે. તે ફકત ચાંપના ઈસકોરૂ ઉપર ચાલેછે અને તેની ગડપ બી બે ઘોડાની ગાડી કરતાં ચાર ગણી વધારે માલુમ પડીછે, તેનો બનાવનાર ગરીબ માણસછે.

તમાકુનું વીઅસન છોડવા વીશે—એક ગરસથને તમાકુનું વીઅસન હતું તે તેણે આ રીતે છોડીઉં—જારે તેણે તમાકુ લેવાની ખ્વણસ થતી હતી તારે તાજુ પાણી ભેટ ભરીને પીતો હતો અને પછી પાણીના ખુબ કોગરા કરતો હતો એ પરમાણે થોડાએક દીવસ કીધાથી તેની ટેવ નીકલી ગઈ.

આંધલાઓને વાસતે કલમ—આંધલાઓને વાસતે હાલ એવું હથીઆર શોધી કાહડેઉંછે કે તે સેહલાઈથી લખી શકે. એ હથીઆરથી અખ્ખસર આડા અવલા જાતા નથી અને એક દેખતો માણસ જેમ સીધી લીટીમાં લખેછે તેમ તે લખી શકેછે.

ફોટોગરાફ છાપવાનો સાંચો—સુરજના કીરણથી જે તસવીરો લેવામાં આવેછે તે તસવીર ઉપરથી બીજી હજારો તસવીર છાપી કાહડવાની કલા હાલ શોધવામાં આવીછે એક નેગેટીવથી એક કલાકમાં બાર હજાર નકલ છાપવામાં આવી હતી.

માણસની આખી ઊમર—માણસ પોતાની આખી ઉમરમાં આવરેજ કાહડતાં વરસમાં દસ દીવસ આજારી પડેછે. છતરીસ વરસની ઉમર પછી જાડુ માણસ જરા પાતલું થાએછે અને પાતલું માણસ જરા જાડું થાએછે એવો એક ડાકટરનો વીચારછે.

સઉથી મોટી નદી—દુનીઆમાં સઉથી મોટી નદી દખણ અમેરીકા મધે આમેજાન નામનીછે. ઈઉરોપમાં જેટલી નદીઓછે તેટલી સઘલી નદીના કરતાં તરણ ગણી વધારે જગો રોકેછે. માહસાગરથી ૨૦૦૦ માઈલ સુધી એ નદીમાં વાહાણ ચાલી શકેછે. તે મોહડાં આગલ ૧૦૦ માઈલ પોહલીછે અને કેટલીએક જગોએ ૬૦૦ ફુટ ઉંડીછે !!

એક બુઢા આદમીની શીખામણ—"હું હાલ બુઢો આદમીછું. સો વરસ નજદીક મે મારી નજરે દીઠાછે. સુખ અને આશાનીથી બુઢા કેમ થવું તે તમે જાણવા માગતા હશો. હું તમને જણાવુંછું. હમેશ આસતે રહીને ખાઓ. સારી પેઠે ચાવો. તમારા ધંધા ઉપર હસતા જાઓ. દરએક જગોએ સારો અને ઠંડો સભાવ રાખો. તમારી ઈઆદદાસ સુધારો. તમે જે વાંચી ગઆ હોવ તે ફરીથી બોલી જાઓ. તે વીશે વાત ચીત કરો."

ગુલાબ અને તેના કાંટા—આ દુનીઆ ઉપર ઈશવરે ગોલાબના ઝાડ પાથરેલાંછે. તે ઉપર ગોઆ આપણે સુતા છઇએ. ગોલાબનો મધુર શુગંધ આવેછે પણ જરા જરા રહીને કાંટા આપણા શરીરમાં ભોકાએછે.

V. **પરોફેસર પાટન વીશે ગરબો.**

જોસફ પાટન હીતુ હમારા, કરીઉં પરમારથ કાજ જો
સ્ત્રી કેળવણીનું બી રોપીઉં, જાણી અબળા દાજ.
ધન પાટન સાહીબ૦ ૧

બીજા જનને મેનત લઈને, સમજાવીઆ બહુ પેરજો
લાજ ટેક સહુ દુર ખસેડી, ફરીયાજ ઘેરે ઘેર. ધન પા૦ ૨

નીજ વીચારતણા કરી સહુને, પછી કડાવીઉ ધન જો
ધન કડાવી નીશાળ થાપી, કરીઉં અરપન તન મંન. ધન૦ ૩

કરીઆ ઉપકારો નાજ વળાએ, ખરૂં કહીયે મહારાજ જો
નહાની ગરબીમાં સુખ નહાને, ગાતા આવે લાજ. ધન૦ ૪

સ્ત્રીને શીખવી હેવી છુટો, એ અહી નોતી ચાલ જો
એ વર રૂડો મોટો આલ્યો, દુર કરયાં બહુ આળ. ધન૦ ૫

સ્ત્રીથી સુધારાછે સઘળા, એનું કરાવીઉં ગ્નાન જો
પશચીમ હીંદુસતાન જનો સહુ, દેછે તમને માન. ધન૦ ૬

રોપેલાં બીને ફળ આવીયાં, જોવા ન રહયા આજ જો
એ મોટી દલગીરી હમને, રહયાં હમે વન તાજ. ધન૦ ૭

મંદહસંતુ મનહર મુખડું, ઠરતાં જેને જોઇ જો
અણચીંતીયું તે ગયું કરમાઈ, રહયાં હમેતો રોઈ. ધન૦ ૮

જો જીવંતા હતનો આજે, અંગે હરખ ન માત જો
દેખી ઉદીયમ વાધત સહુને, વેલી સુધરત જાત. ધન૦ ૯

રહો નીરંતર સ્વરગે રૂડા, સ્ત્રી કેળવણી તાત જો
એ આશીશ હમ અબળા સહુનો, ખરેખરો દીન રાત. ધ૦ ૧૦

સમરણ કરતાં નામ તમારૂં, મળેજ ઉનેજંન જો
ઉદયમ કરી સુધરીશું વેલાં, પશ તમને સજંન. ધન પા૦ ૧૧

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૫ મું   ફેબ્રુવારી ૧૮૬૧   અંક ૨ જો.

નવાજબાઈ તથા દીનબાઈના ઘરનો ખરચ.

સુકલાજી અને બીખાજી એક બીજાના પડોસી હાતે. તેઓ કોટ મધે એક ભાડાના ઘરમાં રેહતા હતા. સુકલાજી એક વેપારીની હાફીસમાં રેહતો હતો અને તેને દર મહીને ૧૦૦ રૂપીઆ મલતા હતા. બીખાજી એક સરકારી ખાતામાં લાગેલો હતો અને તેને દર માસે ૮૫ રૂપીઆની ઊપજ હતી. સુકલાજીની ઓરત નવાજબાઈ ખુબસુરત ચેહરાની અને હસમુખા સભાવની હતી. બીખાજીની ઓરત દીનબાઈબી તેવીજ સારી હતી. એ બેહુ સ્ત્રીઓના સઘલા ગુણ એક એક સાથે મલતા આવતા હતા. પણ એક વાતમાં તેઓ બનેં વચે ઘણો તફાવત હતો. નવાજબાઈ ઘર ખરચમાં હાથની છુટી અને ઊડાઊ હતી. દીનબાઈ પોતાના ઘરનો ખરચ જેમ બને તેમ કર કસરથી ચલાવતી હતી. સુકલાજી દર માસે રૂ૧૦૦ પેદા કરતો હતો પણ ઘરનો ખરચ કોઈ મહીનામાં ૧૧૦ નો અને કોઈ મહીનામાં ૧૨૫ નો થતો હતો. બીખાજી દર માસે રૂપીઆ ૮૫ પેદા કરતો હતો પણ તેના ઘરનો ખરચ કોઈ મહીને ૬૦ નો અને કોઈ મહીને ૭૦ નો થતો હતો.

નવાજબાઈ હાથની છુટી તથા ઊડાઊ હતી તેમ સારે બાએગે સુકલાજી નહી હતો. ધણી ધણીઆણી બેહુ હાથના છુટા અને ઊડાઊ હોતતો તેઓ દર વરસે મોટા ખાડામાં આવી પડત અને થોડાજ વરસમાં તેઓની હાલત ઘણીજ માઠી થઈ પડત. સુકલાજી દર રોજ પોતાના ધણીઆણીને સમજાવે, બીખાજીની દીનબાઈનો દાખલો આપે અને સંભાલ રાખીને હરકાંઈ ખરચ કરવાની ભલામણ કરે. પણ નવાજબાઈ બચપણથી ઊડાઊપણુ સીખી હતી. બચપણથી નવા નવા કપડાં પેહરવાની ટેવ તેણીના માબાપે પાડી હતી. બચપણથી તે પોતાના કપડાંની સંભાલ રાખવાને શીખી નહી હતી. એ ટેવ સુકલાજીના ઘરમાં ઘણી ભારે થઈ પડી. ફેરીઓ કાપડીઓ આવેતો નવાજબાઈના હાથની થોડી ઘણી બોણી કરેઆ વગર પાછો જાએ નહી. કંઈબી નવી તરાં વાપરવાનો બહુ શોખ. બચાંઓને વાસતેબી તરેહવાર કપડાં ખરીદ કરે. એથી કરીને ફકત કાપડીઆનોજ દર મહીને રૂપીઆ ૩૦ થી ૩૫ નો આંકડો ચુકાવવો પડે. વલી એ કપડાં સંભાલથી વાપરવાની વાત મલે નહી. હરએક કપડું નવાજબાઈ અથવા તેણીના છોકરાં બે ત્રણ વખત પેહરે એટલે ઠેકાણે પડીશં. કપડાંને પેહરે આ પછી પાછાં સુકવીને તથા ઘડી કરીને ઠેકાણે મુકવાની વાત મલે નહી. કોઈ વારે કપડું રજલતું રવલતું સુકલાજીની નજરે પડે તારે તે પેટમાં ચોટો ખબાપો કરે અને પોતાને ફરસુદ ન છતાં પોતાને હાથે ઘડી કરીને મુકવું પડે. કપડાંને ઘડી કરીને ઠેકાણે સર મુકવાનું કામ ઓરત જાતનુંછે તે કામ સુકલાજીને કરવું પડે તેથી તેને ઘણી શરમીંદગી હાંસલ થાએ અને પોતાના પડોસી અડોસી જોએ નહી માટે બારણાં ઢાંકીને તેવું કામ કરે. નવાજબાઈનેતો એ વાતની મુદલ દરકારજ મલે નહી. સાચવીને કપડું પેહરે તથા પાછું સંભાલથી ઠેકાણાસર મુકેતો અલબત એક કપડું ઘણા મહીના બલકે કેટલાએક વરસ લગીબી ચાલે. માતાને જોઈને છોકરાઓબી પોતાના કપડાંની જતન કરે નહી.

હવે કપડાંની વાતતો એક બાજુએ રહી. પણ

બેદરકારથી બીજો કેટલો બધો ખરચ નકામો થતો હતો તે જુઓ. નવાજબાઈ તથા બચાંઓ મલીને મહીનામાં ૧૧ા ઈઆ બે ડજન ચીતર બાંજે. કપસાસર અને ટંબલરબી મહીનામાં પાંચ-સાત વખત બાંજતાંજછે. રાધણીમાં ઊડાઊપણુ અને બીગાડ થાએ તે વલી જુદું. દરરોજ ધાંનદાલ વધી પડે અને રેટલો બીગાડ થાએ. ગોરાણી અથવા મોબેદ આવેતો તેમને આસીદાદ આપેઆ વગર ચાલેજ નહી. કાંઈબી ચીજ સંભાલથી મુકાવાની દરકાર મલે નહી. કેટલીએક કામની ચીજ નજીવી સમજીને કચરામાં કાહડી નાખે અથવા કોઈને આપી દીએ પણ જારે તેની જરૂર પડે તારે ખોટી રેહવું પડે અને પઈસા ખરચેઆ વગર ચાલેજ નહી. લેગા, ઈજાર, ચોલી, અને પેટી હાથે સીવવાનું કામ તે દરજીને સોંપે અને પોતાનો વખત આલસાઈમાં અને પડોસણો સાથે નજીવી વાતો કરવામાં ગુજારે. કપડાંનો દોરો જરા ટુટેઓ અથવા કપડું જરા ફાટીઊં તો તે સાંધવાની અથવા દરૂસત કરવાની વાત મલે નહી. પછી તે કપડાંના જલદીથી કટકે કટકા થઈ જાએ. કપડાં પછવાડે તથા ઘરના બીજા ખરચ પછવાડે એટલો છુટો હાથ હોવા છતાં દીનબાઈના કપડાંની તાલમેલને તથા તેણીના ઘરની રચનાને નવાજબાઈ પોંહચે નહી.

દીનબાઈની ચાલ ઘરના ખરચમાં નવાજબાઈ કરતાં તમામ જુદી હતી. તે ફકત જરૂરનાજ કપડાં ખરીદ કરતી હતી. સંભાલથી પેહરતી હતી અને સંભાલથી ઠેકાંણેસર મુકતી હતી. તેથી દીનબાઈનું એકનુ એક કપડું કેટલોએકવાર શુધી નવુંને નવુંજ લાગતું હતું અને નવાજબાઈનું કપડું બીજી વખત પેહરેલું ઝાંખુ લાગતું હતું. દીનબાઈના છોકરાંઓબી પોતાના કપડાં સંભાલથી પેહરવાને તથા સંભાલથી ઠેકાંણેસર મુકવાને શીખેઆં હતાં. જે કપડાંની અથવા જે ચીજની જરૂર નહી તે કપડું અથવા તે ચીજ ગમે તેટલી સસ્તી મલતી તોબી દીનબાઈ ખરીદ કરતી ન હતી. તેણીના ઘરમાં ચીતર, તથા કપસાસર તથા ટંબલરની વારેવાર બાંજ ફોડ થતી ન હતી. તેણીના ઘરમાં નવાજબાઈ જેટલું રાચરચીલુ (ફરનીચર) નહી હતું તોબી તે એવી રીતે ગોઠવીને મુકતી હતી કે તેણીનું ઘર નવાજબાઈ કરતાં વધારે દીપી નીકલતું હતું. રાંધણીમાંબી ઘણી તપાસ અને સાવચેત રાખતી હતી. ઘરના સઘલાં માણસોને પુરૂ પડે તેટલુંજ દરરોજ વાપરવામાં આવતું હતું અને ધાંન દાલનો બગાડ કાંઈજ વેલા થતો હતો. ચાકરો રાંધણીના સામનની ચોરી કરે નહી તે ઊપર ઘણી સંભાલ રાખતી હતી. પોતાના ઘરનું કાંઈબી વાસણ પાડ પડોસીના ઘરમાં ગયું હોએતો તે પાછું મંગાવી લેવાની કાલજી રાખતી હતી. નજીવી વસતુઓ ઠેકાંણેસર મુકતી હતી કે જારે જરૂર પડે તારે ખોટી રેહવું પડે નહી અને પઈસા ખરચવા પડે નહી. તે પોતાના ઘરમાં કાપડીઆને વારેઘડીએ આવવા દેતી નહી હતી. નવાજબાઈના ઘરમાં કાપડીઓ આવેઆ હોએ અને પોતાને કાંઈ ખરીદવાની મરજી નહી હોએ તો પોને અગાઊથી ઊઠીને પોતાના ઘરમાં જતી હતી. તે બોલતી હતી કે જારે જરૂર નહી તારે અમસતુંબી જોવાથી કાંઈ વખત નવી તરાંહને લીધે મન થઈ જાએછે માટે જરૂર વગર કાપડ જોવાની ટેવ રાખવી નહી. થોડે પઈસે અને થોડે ખરચે દીનબાઈ જેવાં સુખથી રેહતી હતી તેવાં સુખથી વધારે પઈસે અને વધારે ખરચે નવાજબાઈ રહી શકતી નહી હતી. સઘલા પડોસીઓ જારે તારે દીનબાઈની કરકસરની તથા સીફતની તારીફ કરે.

એનું પરીણામ શું નીપજીઊં તે તમે વાંચનારી બાઈઓ ! સેહલાઈથી કહી શકશો. નવાજબાઈ ઊડાઊ તથા હાથની છુટી હોવાને લીધે તેણીનો ઘણી દર વરસે ઘસાતો ગયો અને પાંચ સાત વરસમાં બે હઝી હજારનું કરજ થયું. બીજી તરફ દીનબાઈના બીખાજીએ એટલી મુદતમાં બે તરણ હજારની રકમ એકઠી કીધી. સુકલાજીને કરજ થયું તેથી લુચા મારવાડીઓનો આશરો લેવાની જરૂર પડી. તેઓએ સવાઈ દોહડી લખાવી લઈને રૂપીઆ એક ટકાને વીઆજે ધીરીઆ. બીજા બે તરણ વરસમાં એ કરજ સવાઈ દોહડી તથા વીઆજને લીધે તથા ઘરના ખરચેની ખુટને લીધે ઘણુ વધી પડીઊં. આસરે છ સાત હજારનું કરજ થઈ પડીઊં અને અંતે નાદાર દેવાદારોનો લાભ લેવો પડેઓ તથા પોતાની આબરૂને નુકશાનમાં નાખવી પડી. શુકલાજીને સો રૂપીઆનો દરમાએઓ આવતાં છતાં આવી હાલતને પોહચવું પડીઊં. જારે નેમરવા પડેઓ તારે ઓશડ વેસડ કરવાને કાંઈ થાકે નહી. ઘરનો ખરચ ચલાવવાને ઘણા હાલ પડે. તે આખેર જારે રીબી રીબીને મરણ પામેઓ તારે તેના

બઈરી છોકરાંઓને વાસ્તે પાછળ વારસો મુકવાને એક કોહડીઓ બી તેની પાસે નહી હતું. માંદગીના વખતમાં નવાજબાઈની જનસો વેચી ખાધી હતી. તે બીમારાની અને તેના બચાં કચાંની આવી હાલત તેની ઊડાઊ અને હાથની છુટી ઓરત નવાજબાઈને લીધે થઈ.

વાસ્તેરે બેહનો! તમે નવાજબાઈના જેવાં ઊડાઊ અને હાથના છુટાં થશો ના પણ દીનબાઈના જેવાં થજો અને તમારા ભરતારની પેદાસમાંથી થોડું ઘણુંબી બચાવવાની તજવીજ કરજો. તમારાં ડાપણથી તમોએ ઘરના ખરચમાં કરકસર કરીને જે બચાવીઓ હશે તે તમને તથા તમારા બચાં કચાંને વીપતીને વખતે કામ લાગશે. નહી તો પાછલથી ઘણોજ પસતાવો કરવો પડશે. તમારાં બચાં-કચાંઓને પણ કરકસર રાખતાં, કપડાંની જતન લેતાં, હરએક ચીજને ઠેકાણેસર મુકતાં બચપણથીજ શીખવજો કે તેવી ટેવ પડી ગઆથી મોટી ઊમરે પોતાના ઘરનો ખરચ જોઈ તપાસીને કરવાને તથા તંગીના વખતમાં હાથ ખેંચીને ખરચ કરવાને મુશકેલ થઈ ન પડે.

એક ગોલામ હબસણની હીંમત.

સવતંતર સંસથાનોના એક દખણ રાજ મધે ફેટી નામની એક હબસણ ગોલામડી રેહતી હતી. એ ઓરત ઊદીઓગી, સારા સવભાવની અને સારી ચાલચલણની હતી. તેણીના શેઠે તેણીને એક પોતાના હબસી ગોલામ સાથે પરણાવી હતી અને તે ગોલામ મુઓ તાંહાંવેર તેની સાથે સલુકાઈ તથા હેત પરીતથી રેહતી હતી. એક વખતે એ હબસણને તેણીના શેઠે ધમકાવી અને ઘણુંજ અપમાન કીધું તેથી તેણીના ધણી અને શેઠ વચે બોલાચાલી થઈ. એ સબબને લીધે તેણીના ધણીને તેના શેઠે એટલો તો માર મારેઓ કે થોડાએક કલાક પછી તે મરણ પામેઓ.

ફેટીનો ભરથાર જે વખત મરણ પાંમેઓ તે વખતે તેણીને બે છોકરીઓ હતી. પણ તે પોતાના ધણીના અણચીંતા મોતથી અને તેના કારણ ઊપર વીચાર કરતાં ઘણીજ કંટાલી ગઈ હતી. તેથી તેણીએ પોતાના જુલમગાર શેઠના હાથમાંથી નાશી જવાનો ઠેરાવ કીધો. એક દેશથી બીજે દેશ નાશી જવું એ કાંમ કાંઈ સેહેલું નહીં અને વલી તે પઈસા વગર થઈ શકે નહીં તેથી તેણીએ થોડી વધારે મેહનત કરીને ફેટલાએક પઈસા એકઠા કરવા માંડેઆ. પણ પઈસા એકઠા કરતાં વીસ વરશ નીકલી ગએઆં. એ વખતે તેની હીમત શીવાએ તેણીને બીજા કોઈની મદદ હતી નહીં. પણ એટલામાં એક બીજો બનાવ બનેઓ. તેણીનો ભરથાર મુઓ તારે તેણીની દશ અને બાર વરશની બે છોકરીઓ હતી તે હમણા મોટી થઈ હતી. એ સબબે તેણીના શેઠે તે છોકરીઓને ઘેરે ગોલાંમોનો વધારો કરવાને તેઓને પોતાના બે હબસી ગોલામો સાથે પરણાવી હતી અને તેઓ પણ બચાંઓને જનમ આપી ચુકી હતી. એ બનાવથી તે દલગીર થઈ પણ તેણીએ પોતાનો વીચાર બદલેઓ નહીં અને એવો નીશચએ કીધો કે કચાં બચાં સઘલાંઓને લેઈને નાશી જવું.

એ વખતે ફેટીનો શેઠ નાણાની તાણમાં આવી ગએઓ હતો તેથી તેણીને એવું બાશીઓ કે હવે જો જલદીથી નાશી ન જવાએ તો પછી હમારામાંથી ફેટલાએકને વેચી નાંખવામાં આવશે અને હમે જુદાં પડી જશું. તેથી તેઓએ જલદીથી એક મત થઈને નાશી જવાને માટે એક રાત ઠેડવી. કુતરાંઓ તેઓનાં પગલાં પીછાની શકે નહીં માટે તેઓએ પોતાના જોડામાં એક એવી દવા નાખી કે તેઓના પગલાં શોધી શકે નહીં. સઘલી તઈઆરી કરી ચુકાં પણ એટલામાં તેણીની એક છોકરી ચુટી, તેણીએ કહીઓ કે આપણ કામ પાર પડે એવું મને દીસતું નથી માટે હું તો તમારી સાથે આવીશ નહીં. આ વાતથી પણ ફેટીએ કાંઈ પોતાનો મનસુબો ફેરવેઓ નહીં અને તેઓ રાતના અગીઆર વાગે ફકત તેજ છોકરીને છોડીને સઘલાં ચાલતાં થએઆં.

રશતામાં તેઓને વારેઘડીએ નાસીપાએસી અને દલગીરી ઊપજતી હતી. છ બચાંઓની ઘણીજ સંભાલ લેવાની જરૂર હતી અને તે સંબાલબી કેવી રીતે, તેઓને ખવડાવવું, ધવડાવવું, ઊંચકવું અને રડતાં અટકાવવાં. પોતાને માટે જેટલો ખોરાક લેઈ નીકલેઆં હતાં તે થઈ રહેઓ. દીવશે તેઓ ઝાડી, જંગલમાં સંતાઈ રેહતાં હતાં અને કોઈ કોઈ વેલા પાણીમાં બેસી રેહતાં હતાં. રાતની વખતેબી

તેઓને કોઈ પકડી જાએ નહી માટે તેઓ આસતે આ
સતે અને ઘણી સંભાલ લેઇને મુસાફરી કરતાં હતાં.
બે વખત તેઓએ કુતરાના અવાજો સાંભલેઆ પણ
તે તેઓના શેઠના ન હતાં. એક વખતે તેઓ ઝાડી
માં સંતાઈ બેઠાં હતાં તારે તેઓએ અસવારોના અ
વાજ સાંભલેઆ અને તેઓ ઘણીજ ધાસતીમાં પડે
આં. તેઓએ પાધરો રસતો છોડી દીધો હતો અને
ઝાડી જંગલમાંથી ચાલતાં હતાં તેથી તેઓનાં કપડાં
સઘલાં કાંટાથી ફાટી ચીથડે હાલ થઈ ગએઆં હ
તાં. વલી તેઓએ ઝાડીનો રસતો લીધો હતો તેથી તે
ઓને દરુના તારા શીવાએ બીજો કશો ભોમીઓબી
હતો નહી. એજ તારા ઊપર તેઓ ભરોસો રાખતાં
હતાં, કારણકે તેઓએ એવું સાંભલીઊં હતું કે તા
રાની નીચે એટલે ઊતર વીભાગમાં ગોલામગીરી છે
નહી. છ છોકરાંઓ મુસાફરીમાં ઘણો ખલલ ઊપ
જાવનારો બોજો થઈ પડેઆં હતાં પણ તેઓના બા
પ શરીરે મજબુત અને સવભાવે ધીરા હતા. કેટીએ
પોતાની હીમત જરાબી છોડી નહી. તેઓએ પોતાનાં
શેઠનું પરગણું છોડીઊં એટલે તેણીને પાર પડવાની
આશા વધી અને તે મતલબ શારૂ તેણીએ દુખ ખમવા
માં કાંઈબી બાકી રાખીઊં નહી. તે એક એક બચાં
ને પોતાની પીઠ ઊપર લેઈને નદીમાંથી ચાલી જતી
હતી. અને જાહાં પાણી ઘણુ હાવાને લીધે ચલાતું હ
તું નહી તાંહાં તેને પોતાના એક હાથમાં પકડીને ત
રીખી જતી હતી. તેણીનું મન એટલા બધા ઘબરાટ
માં હતું કે તેને ઊંઘબી થોડી આવતી હતી અને તે
ને અનબી થોડું ભાવતું હતું: પણ તેની છોકરી અ
ને તેના બે જમાઈ સવતંતર પણાને માટે જે મુસાફરી
કરતા હતા તે ફકત તેણીનીજ હીમતથી.

એવું દુખ તેઓને કેટલા દીવશ સુધી ભોગવવું
પડીઊં તે વીશે કેટીને કાંઈ ખબર રહી નહી. પણ તે
એવું ધારતી હતી કે તે એક મહીનાને આસરે હશે. એ
મુદત પછી તેઓ આસરે રાતના નવ વાગે એક ખેતર
માંથી મુસાફરી કરતાં એક મજબુત બાંધેલી વાડ આગ
લ આવી પુગાં. એ વાડ કેમ કુદાવવી તે વીશે અદેશો
કરતાં હતાં એટલે એક માણસ આવીને તેઓની પા
સે અણચીતીઆ ઊભા રહેઆ. જારે તેઓ વાડ પાસે
આવેઆ તારે પણ એ માણસ તાંહાં ઊભેલો હતો અ
ને તેણે એઓને બોલતાંબી સાંભલીઊં હતુ, પણ તેને
તેઓએ દીઠાં ન હતાં. પેહેલાંતો તેઓ બીહીકથી ઘબ
રાઈ ગએઆં. મોટાં માણસો કેટીના મોહાડાં સાંમુ જો
વા લાગાં અને છોકરાંઓ રડવા લાગાં. એવું થાએ એ
માં કાંઈ નવાઈ ન હતી કારણ કે તેઓ નાઠી છુટાં તાં
રપછી તેઓએ એજ ગોરા માણસને દીઠો હતો. તે
ગોરાએ તેઓને પુછીઊંકે તમે કોણછો પણ તેનો કાંઈ
જવાબ તેઓએ દીધો નહી અને એક હબસીને જાંન
ની ફકર લાગી તેથી પોતાના હાથમાંનો છોકરો પો
તાની ઓરતને આપી પોતાનો સોટો કાહાડી બચાવ
કરવા મંડી ગએઓ. પણ પેલા ગરહસથે ફરીથી પુ
છીઊં કે "તમને કાંઈ મદદ જોઈએછે સું ?" કેટીએ ત
રતજ જવાબ દીધોકે " હા સાહેબ, પરમેશવરની ખા
તર હમારી મદદ કરો " તેણે તેજ વખત પોતાના ફા
નસના કાચ ઊઘાડેઆ અને તેની રોશની સઘલા હબ
શીઓને મોહાડે પડી. રોશનીથી તેઓની નજર દીપી
ગેઈ અને તેથી તેઓએ આંખ વીચી દીધી એટલામાં
પેલા ગરહસથે તેઓની પાસે જઈને જોઈઊં અને
તે કોણ હતા તે વીશે તરત સમજી ગએઓ. તેમને દ
લાસો દીધો કે " મુંગા રહો અને કાંઈ બીહોમાં. અં
હીઆં સઘલા તમારા હેતુઓછે અને હું તમારી સં
ભાલ લેઈશ."

જે પરગણા મધે એ સૌદી ગોલામો દાખલ થ
એઆ તે પેનશીલવેનીઆનું હતું. એ પરગણા મધે
ગોલામોનો વેપાર ઘણેએક દરજજે બંધ હતો. પેલા
સખી દીલના માણસે એઓને દેલાસો આપી વાડની
પાસેથી પોતાને ઘેર લેઈ ગએઓ. તાંહાં તેણે એક વ
ખારનું બારણું ઊઘાડીને તાંહાં ઘાસ પાંથરી રાખેલું
હતું તેની ઊપર આરામ લેવાનું ફરમાવીઊં અને હે
તથી પુછીઊં કે તમને કાંઈ ભુખ લાગીછે. આવા પે
આરથી કેટીને હરશના આંસુ આવેઆં અને ઊપકાર
માનીને કહીઊં કે બે દાહાડા થએઆ છોકરાંઓ શી
વાએ બીજા કોઈએ જરાબી ખાધું નથી. તે માઆલુ
શખસે કહીઊં કે હું તમારે વાસતે ખોરાક લેવા જાઊં
છું અને બાહેરથી બીજો કોઈ તમને બોલાવે તો કાંઈ
જવાબ દેતાના. જરાવારમાં તે પાછો આવેઓ અ
ને પોતાની સાથે રોટલી, ગોસ, પરેટા અને દુધની એ
ક તાંમડી લઈ આવેઓ. વલી તેની ઓરત તથા તે
ની છોકરીએ તેની સાથે ગરમ પાંણી આણીઊં અને
તેથી કરીને તેણીએ પેલા છોકરાંઓના પગ ધોએઆ

અને તે પછી કાંઈ મલમ લગાડેઓ. કારણ કે તેઓ જાણતી હતી કે આગલ જે ગોલામો નાશી આવેઆં હતા તેઓની સાથેના છોકરાઓના પગલાંબી મુસાફરીથી છોલાઈને ભારે દુખતા હતા. આટલો બધો અને સારો ખોરાક લેઈને તેઓએ પેટ ભરીને ખાધું અને પોતાની જીંદગીમાં પેહેલીજ વખતે વગર ફકરે ચેન તથા આરામથી સુતા.

એ માયાલુ અને સખી ગહરસથની છોકરીઓએ એ નાશી આવેલા ગોલામો તથા તેઓના છોકરાંઓને કપડાં આપેઆં અને તેના છોકરાઓએ તેઓને સારા ઘોડાઓ આપી ફીલાડેલફીઆ ખાતે રવાંને કીધા.

પણ હજી કેટીની મોટી હીમતની વાતનો પછવાડેછે. તે રસોઈ સારી કરી જાણતી તેથી ફીલાડેલફીઆ ખાતે પોંચેઆં પછી એક પોંચખાંનામાં બબરચી તરીકે ચાકર રહી. તેણીએ તણ મહીનાનો પગાર એકઠો કીધા પછી પોતાની પાછલ રહેલી છોકરીને પોતાના ઘાતકી શેઠના હાથમાંથી છોડવવાને કુચ કીધી. હમણા તે એકલી મુસાફરી કરવા નીકલી તેથી તે આગળના કરતાં થોડી મેહેનત અને દુખે પાછી પોતાના નીરદએ શેઠના ખેતરો પાસે આવી પુગી. અહીંઆં તે પોતાના બીજા ગોલામ સોબતીઓને મલી. એ બીજા ગોલામો તેણીની હીમતની તથા તેણીએ બીજી વખત આવીને શું કરવા ધારીઊં હતું તે વાત સાંભલીને ઘણાજ તાંજુબ થએઆ. તે પછી તેઓએ તેણીને જણાવીઊં કે તમે દસ જણ નાશી ગએઆં તેથી આપણો શેઠ ઘણોજ ગુસે થએઆ હતો અને તમારી છોકરી ઊપર ભારે જુલમ ગુજારતો હતો. હમણા તેને દુખ થતુ નથી કારણ કે થોડા દીવશ થએઆ આપણો શેઠ મરી ગએઆ પણ તે ઘણા મારના દરદથી હજી સારી થઈ નથી. વળી ફરીને તેઓએ એવુંબી જણાવીઊં કે તેણીના શેઠના સઘળા ગોલામોને હવે લીલાંઊમાં વેચી નાખવાનો વીચાર ચાલેછે.

આવો મામલો જોઈને કેટીએ પોતાના સોબતીઓને અરજ કીધી કે તમે મારી છોકરીને લઈ આવો. તે છોકરી આવી તારે કેટીએ તેણીને કાંઈબી ઠપકો આપેઓ નહીં અને તેજ વખતે નાશી જવાનો ઠેરાવ કીધો. વળી બે ખંધા સીદીઓ છુટા થવાને ઈંતેજાર હતા તેઓબી એ મા દીકરી સાથે સાંમેલ થએઆ. એ સીદીઓ સામેલ થએઆ તે વાત નશીબ જોગે સારીજ થઈ, કારણ કે કેટીની છોકરી રસતામાં વધતી માંદી થઈ અને તે ચાલી મુદલ શકતી ન હતી તેથી તેને વારા ફરતે તેની મા તથા પેલા બે હબશીઓ ઊંચકતા હતા.

કેટીએ બીજી વખત પણ દરૂના તારાનું ભોમીઆપણુ લીધું. મુસાફરીમાં કેટીએ ઘણીજ ચંચલાઈ દેખાડી. તેણીએ ઘણ કરીને પોતાનો આગલોજ રસતો લીધો અને અજબ જેવી રીતે પેલા સખી ગરહસથનાજ બંગલા આગળ આવી પોંતી અને વરસાત બારે પડતો હતો તથા અધરાતનો સમે હતો તોપણ હીમતથી બંગલામાં ચાલી ગઈ. પણ એક જુદોજ દેખાવ તેની નજરે પડેઓ. નીચેતો કાંઈ નહીં પણ માલ ઊપર દલગીરી અને રડાકુટ થતી હતી. પેલા સખી ગરહસથની મોટી છોકરી જેણીએ આગળા ગોલામો અને તેઓનાં છોકરાંઓની ખુબ અછી ચાકરી કરી હતી તે મરવાની તઈઆરીમાં હતી. પેલો સખી ગરહસથ જોકે પોતે દલગીર હતો તોપણ પોતાની ગમગીનીમાં આ ગોલામોનુ સુખ ભુલેઓ નહીં. સુકાં કપડાં, ગરમ ખોરાક તથા સુવાની જગા તેઓને આગળની પઠે આપવામાં આવી. તેની છોકરી તો સવારના મરણ પાંમી પણ તેના છોકરાઓ એ ગોલામોને ઘોડા ઊપર બેસાડી સલામત જગાએ પોંહચાડેઆ. હવે વાંચનારી બાઈઓ તમે પેલા ગરહસથને ખરેખરો સખી પુરૂશ અને કેટીને ખરેખરી હીમતવાન ઓરત કેહેશો કે નહી ?

દુનીઆનો મુસાફર.

"પેઆરાં બેહન,

"મુંબઈ છોડેઆને આજ બે મહીના થએઆ અને હું શ્રી ચીન તરફ કનતાન ખાતે આવી પોંહચેઓછું. હું હાલ સારી સુખાકારીમાં છું અને તે વીશે તમે ફીકર કરતા ના. બાવા ગુજરેઆ પછી મને જે મોટો વારસો મલેઓછે તેનો થોડોએક ભાગ મેં મુસાફરીમાં ખરચવા બાબે ઠરાવ કીધોછે. હું વગર પરણેલો અને કાચો કુંવારો મુસાફરી કરવા માટે નીકલી પડેઓ છું તેથી કદાચ તમે દલગીર થઆં હશો. પણ પેઆરાં બેહન ! આપણા બાવા ઘણા સમજુ હતા કે બચપણથી લગનની તોક મારે ગલે વલગાડી નહી.

"મારી મરજી હમેશ કુંવારો રેહવાની નથી. પણ આજ બે વરસ થયાં જુદાં જુદાં દેશો જોવાની મારી ઈછા થઈ હતી. એ ઈછા પુરી પાડવાનો વખત આવેઓ એટલે હું બાહર નીકલી પડેઓ છું. મારી મરજી એવીછે કે દુનીઆના સઘલા દેશોમાં ફેરી વ લું. એમ કીધાથી મને બહુ ખરચ બેશસે પણ તેના બદલામાં મને જે અતીઘણો આનંદ અને સંતોશ ઊ પજશે તથા જે અનુભવ, શાણપણ અને ગનાન મલશે તેથી એ ખરચ મને ઘણો ભારે લાગનાર નથી.

"દુનીઆના એક ખુણામાં હમેશ પડી રેહવા થી માણસની બુધી ખોલતી નથી, તથા જગતના બ નાવનારની ખુબી ખરા આકારમાં દેખાતી નથી. એ ક ઊંદર પોતાના દરની અંદર ભરાઈને એમજ સમ જેછે કે આખી દુનીઆમાં મારા રેથાણ જેવી જગા બીજી કેથે નથી. તેમજ આપણા લોકોને પોતાનાજ ગામમાં અને શેહરમાં ભરાઈ બેસવાની ટેવ પડી ગઈ છે.તેથી તેઓ પોતાના ગામને અને પોતાના શેહરને સઊથી સરસ ગણેછે અને તે છોડીને બીજા મુલકમાં જવું ગમતુ નથી. પણ જેઓએ મુસાફરી વીશે પુસત કો વાંચેઆંછે અથવા થોડી ઘણી મુસાફરી કીધીછે તે ઓની ખાતરી થઈ ચુકીછે કે જુદા જુદા દેશો, જુદા જુદા લોકો અને જુદી જુદી રીત ભાંતો જોવાથી જે ખુશી, જે મજા, જે સંતોશ ઊપજેછે તથા જે અનુભ વ, જે સાણપણ તથા જે ગનાન મલેછે તે કોઈ બીજી ચીજથી ઊપજી અથવા મલી શકતું નથી.

"પેઆરાં બેહન ! મારો એવો વીચારછે કે હુ તમને મારી સુખાકારી વીશે દાગલ લખું તેની સાથે મારી મુસાફરીનો થોડો થોડો તમને સમજ પડે અને રમુજ મલે તેવો હેવાલ લખી મોકલીશ તો તમે વધારે ખુશી થશો. વલી તમને વધારે સમજ પડે તથા રમુ જ મલે એવી મતલબથી હું કેટલોએક ખરચ કરીને તમારે વાસતે દર કાગલમાં ચીતરો મોકલતો જઈશ.

"ડીસેમબર મહીનામાં હું મુંબઈથી નીકલેઓ. દરીઆમાં સફર કરવાની ટેવ નહીં હતી તેથી મને બે ત્રણ દીવસ ઈસટીમર લાગી. આઠમે દીને હું ગાલી ખાતે આવી પોંહચેઓ. હીંદુસતાંનની દખણ દશાએ સીલોનનો મોટો ટાપુછે એ ટાપુ મધે ગાલીનું બંદરછે. ઈંગલંડથી જે ઈસટીમર કલકતા તરફ જાએછે તે તથા ચીન અને મુંબઈ વચે જે ઈસટીમર આવ જાવ કરેછે તે ગાલીનું બારૂ કરતી જાએછે. ગાલી અને મુંબઈ વચે વીજલીનો તારછે જેથી હરએક ઈસટીમર તાંહાં જઈ પોંહચેછે કે તેના સમાચાર મુંબઈ થોડા કલાકમાં મલેછે. સીલોનના ટાપુથી તથા તાંહાંના લોકોથી વાકે ફ થવાને હું થોડાએક દીવસ ગાલી ખાતે રહેઓ.

"સીલોનનો ટાપુ ઈંગરેજ સરકારના હાથમાં છે. તે લંબાઈમાં ૨૭૦ માઈલ અને પોહલાઈમાં ૧૪૫ માઈલછે. આસરે ૧૪ લાખની વસતી સીલોન ના ટાપુની કેહવાએછે. તાંહાંની હવા ઘણી ઠંડી અને આપણા લોકોને માફક આવે તેવીછે. સીલોન મધે જે ટલી તજ પાકેછે તેટલી દુનીઆના કોઈબી ભાગમાં પા કતી નથી. સીલોનની પાસેના દરીઆમાં મોતીબી ઘ ણા પાકેછે. મોતીની સીપ જેવી દરીઆમાંથી કાહડેછે તેવો તેનો આકાર કેવો હોએછે તે આ ચીતર ઊપર

થી જોવામાં આવશે. સીલોનના લોકો સીંગાલીને નામે ઓલખાએછે. ઊતર ભાગનાં લોકો તાંમુલ ભા સા બોલેછે અને દખણના લોકોની ભાશા પાલીને નામે ઓલખાએછે. હાથીઓ ઘણા હોવાથી હાથીદાંત તાંહાં થી બીજા દેશાવરો ખાતે ઘણો જાએછે. તાંહાંના લો કો હાથીને તોપ તથા એવો બોજો ઊચકવામાં કામે લ

ગાડેછે. તાંહાના ઘણાખરા લોકો બુધનો ધરમ પાલે

છે. કેલમબો, કાંનડી અને ટરીનકોમાલી એ મુખીઅ શેહેરો કેહવાએછે. એ શેહેરોમાં સારા રસ્તા બાંધેલા છે અને સરકારી નીશાલો તથા અદાલતો જોવામાં આવેછે. ઈંગરેજ સરકારને એ ટાપુની ઊપજ દર વરસે ૫૦ લાખ રૂપીઆની થાએછે.

"તાંહાંથી બીજી ઈસટીમર જે થી ચીન ખાતે હંકારતી હતી તે ઈસટીમરમાં હવે હું અસવાર થયો. હું તમને જણાવવું ભુલી ગએઓ કે સીલાન હમો આવી પોંહચેઆ તેની અગાઊ લકદીવ તથા માલદીવ નામના ટાપુઓ પાસે થઈને હમારી આગબોટ ચાલતી હતી. એ ટાપુઓ મેં નજરે દીઠાં નથી પણ તે વીશે મેં એવું સાંભલીઊં કે હજારથી વધારે ટાપુઓ એક એકની પાસે આવેલાંછે અને તે સઘળાં માલદીવને નામે ઓલખાએછે. તાંહાંના લોકો સીલોનના લોકો જેવી બાશા વાપરેછે પણ મુસલમાની ધરમ પાલેછે. આપણા છોકરાંઓ જે કોડી રમેછે તે કોડી એકઠી કરવામાં તથા તેની માછલી પકડવામાં તાંહાંના લોકો ઘણુ કરીને લાગેલાંછે. તે ટાપુઓનો મુખીઅ સરદાર ઈંગરેજ સરકારને ખંડણી આપેછે. તેની ઊતર દશાએ લકદીવના ટાપુછે, તાંહાં વાંહાણના દોરડાં ઘણા મજબુત બનેછે.

"હમો સીલાનના ઊપડેલા સીંગાપોર ખાતે નવ દીવસે જઈ પોંહચેઆ. પીનાંગ અને સીંગાપોર વીશે તમોએ સાંભલીઊં હશે. મુંબઈ મધે જે મોટા ગુનેગારોને દેશનીકાલ કરવામાં આવેછે તેઓને પીનાંગ તથા સીંગાપોર મોકલી દેએછે. પીનાંગબી સીંગાપોરની પાસેજ આવેલુંછે. સીંગાપોર મલાઈ અથવા મલાકા દેશની દખણ દશાએ આવેલુંછે. મલાઈ દેશની વસતી આસરે ૪ લાખનીછે. મલાઈ લોક ઘણુ કરીને જંગલી હાલતમાંછે. તેઓ કેવી જાતનો પોશાક પેહરેછે તે આ ચીત્ર ઊપરથી માલુમ પડશે. મલાકાની હવા ગરમછે. આડ ઘણા લીલાં માલુમ પડેછે. એ દેશના જંગલમાં વાઘ અને દીપડા ઘણા હોએછે. મલાઈ દેશમાં કેટલેએક ઠેકાણે સુનાની ખાંણોછે. કુવેડા મુખી એ શેહેર કેહવાએછે. સીંગાપોરમાં અરધી વસતી ચીનાઓનીછે. મલાઈના સુલતાંન પાસેથી આસરે ૪૦ વરસ ઊપર ઈંગરેજોએ સીંગાપોર ખરીદ કીધું હતું તારથી સીંગાપોરની હાલત સુધરીછે.

સીંગાપોરની પાસે મસાલાના ટાપુછે. સુમાટરા, જાવા અને બોરનીઓ મુખીઅ ટાપુઓ કેહવાએછે. એ ટાપુઓની હાલત સુધારનાર જે ઈંગરેજ થઈ ગએઓછે તેનું એક બાવલું મેં સીંગાપોર મધે જોઊં. તેનું ચીત્ર પડાવીને તમારી ઊપર આ કાગલ સાથે બીડીઊંછે. તેનું નામ સર સટામફોરડ રાફલસ કરીનેછે. સીંગાપોરથી હમારી આગબોટ ઊપડી. તે ચીનાઈ સમુદરમાં આવી પોંહચી. એ સમુદરમાં બીજાં એટલાંતો ટાપુઓ આવેલાંછે કે તે વીશે હું કાંઈ લખી શકતો નથી. એવા સઘળા ટાપુઓ જોવાને બોટી રેહું તો દુનીઆના મોટા મોટા શેહેરોમાં જવાને દસ વરસ પુરાં નહી થાએ.

જાનેવારીની આખેરીએ હું ચીન ખાતે કનતાનના બંદર આગળ આવી પોંહચેઓ. અરે એ બંદરનો દેખાવ જોઈ મને અતીશે ખુશી ઊતપન થઈ. જાણે હું નવી દુનીઆમાં આવેઓ હોવું એમ દીસવા લાગીઊં. કનતાનના બંદરનું ચીત્ર પડાવીને આ કા

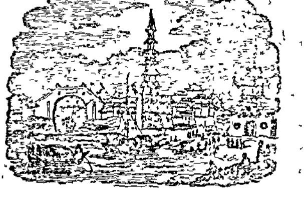

ગલ સાથ બીડીલીછે. જુવો તે કેવું ખુબસુરત અંદર લાગેછે. તેનો કીનારો વાડીની ભીંસાલે લાગેછે. વાંહાંણો અને મછવા સુમાર વગરના. કેટલાંએક વાંહાંણો ઘણાજ ખુબસુરત આકારનાં અને શોભીતાં હતાં. કેટલાએક મછવા એકજ જગા ઊપર પડેલા હતા. કેટલાએક મછવા જોરથી ચાલતા હતા. હવા થીર હતી અને સઘળો દેખાવ ખુશનુમાં થઈ પડેઓ હતો. ઘરોના આકાર જુદીજ તરેહના. ઊપલું ચીત્ર બારીકીથી જોશાતો તે આકાર નજરે પડશે. હું તુતક ઊપર જઈને જોવા લાગો. હમારી આગબોટ જેવી લાંગર થઈ કે મછવા વાળાઓ હમારી તરફ પોકાર મારતા અને દોડતા આવવા લાગા. તેઓ શા વાસતે હમારી તરફ દોડતા આવતા હતા તે હું સમજી ગએઓ. તે મધેની એક બોટમાં બેસીને હું કીનારે ઊતરેઓ. આ શેહેરમાં આવેઆને હજુર મને ચાર દીવસ થયાછે. તેટલામાં મે જે કાંઈ જોયુંછે તથા હવે પછી જે કાંઈ જોઈશ તે વીશેની હકીકત બીજાં કાગલમાં તમારી ઊપર લખી મોકલીશ. તમારા વરને તથા તમારાં બચાંઓને મારી વતી બોલાવજો; અને તેમને મારા હેવાલથી વાકેફ કરજો. હાલ એજઅરજ.

હું છું તમારો
પેઆરો ભાઈ.

સાકરેટીસ અને તેનો છોકરો.

એક દીવસે સાકરેટીસે પોતાના છોકરાને ઘણો ચીરડાઈને પોતાની મા સાથે બેઅદબ થતાં જોઓ. સાકરેટીસને સારી પેઠે ખબર હતી કે મારી બાએડી હઠીલ અને ખરાબ સવભાવનીછે, તથા તે છોકરાને વારે ઘડીએ કંટાલો આપેછે. તોપણ તેણે વીચાર કીધો કે છોકરાએ પોતાની માને સામે થવા શીકવું જોઈએ નહી. મા બાપ ગમે એવાં સવભાવનાં હોએ તોપણ છોકરાંઓએ તેમની સાથે બેઅદબ થવું નહી, એવો વીચાર કરીને તેણે પોતાના છોકરાને એકાંત તેડી શીખામણ દેવાનો નીશચય કીધો. છોકરાને તેડી નીચે મુજબ તેની સાથે જવાબ સવાલ કરી તેની ખાતરી કરી આપી કે તે ફરી કદી પોતાની માની સામે થાય નહી. છોકરો પણ સમજુ હતો તેથી પોતાના બાપની શીખામણ તેનાં મનમાં ઊતરી અને ફરી તે કદી પોતાની માની સામે થઓ નહી.

સાકરેટીસ—માહારા વાહલા દીકરા જરા મારી પાસે આવી જા, મને તારી સાથે કાંઈ વાંત કરવીછે.

છોકરો—કેમ બાવાજી શું હાકમછે?

સાકરેટીસ—બેટા તેં કોઈ વખતે નીમકહરાંમ માણસો વીશે કાંઈ સાંભલીયુંછે વારૂ?

છોકરો—ઘણી વખત, બાવાજી.

સાકરેટીસ—તો મને કેહે વારૂ, કે નીમકહરામી એટલે શું?

છોકરો—એટલે કોઈએ આપણા ઊપર ઊપકાર કરેઓ હોએ, તે વીસરી જઈને જેઆરે વખત આવે તેઆરે તેનો બદલો આપવાને બદલે તેથી કાંઈ ઊલટુંજ કરીએ, અથવા ઊપકારને બદલે અપકાર કરીએ તેને નીમકહરામી કેહેછે.

સાકરેટીસ—વારૂં, તેઆરે આ દુનીઆમાં છોકરાઓ ઊપર તેમના મા બાપોનો જે ઊપકાર થાએછે તે કરતાં કોઈ બીજા માણસોનો તેમના ઊપર વધારે ઊપકાર થાએછે વારૂ?

છોકરો—હું નહી ધારતો કે છોકરાંઓ ઊપર તેમનાં માબાપ કરતાં વધારે ઊપકાર કોઈ બીજાં માણસોનો થતો હોય. શા માટે કે મા બાપો વડેજ છોકરાંઓ આ દુનીઆમાં સુખી અને આબરૂ ભરેલાં રેહેછે. તથા મા બાપથી તેમને સારી ખુબી મલેછે તેથીજ તેઓ આ સંસારમાં પોતાનો ગુજારો આબાદાનીથી ગુજારેછે.

સાકરેટીસ—જેઆરે એમજછે તેઆરે તું શા માટે તારી પોતાની મા સાથે આટલો બધો ચીરડાઈ તેની સામે થાએછે.

છોકરો—તમો કહોછો એ ખરૂંછે બાવાજી. પણ તમો વીચાર કરી જુઓ કે મારી મા જેવી હઠીલી અને ખરાબ સવભાવની માની સામે થઆ વગર કોણ રહી શકે? બીજી સઘલી માતાઓના કરતાં મારી માની જીભલી એટલીતો ચાલેછે કે તે કોઈ છોકરૂં સાંખી શકે નહી.

સાકરેટીસ—ખરી વાતછે, બેટા, પણ તને ખબર છે કે તેં નાહનપણમાં તારી એજ માને કેટલો કંટાળો આપીઓછે? જેવારે તું બાલક અને લાચાર હતો, જેવારે તારામાં કદી વાતની સમજ હતી નહી, અને વા

રેઘડીએ તું જરા જરામાં ચીડાઈ એકદમ રડી તારી માને બેહદ કંટાલો આંપતો હતો, તે સંઘલું તેણીએ કેવી રીતે ખમીઊંછે તેની તને કાંઈ ખબરછે ? જેવારે તું માંદો પડતો અથવા તને કાંઈ વાતની અડચણ થતી તારે, તારે વાસતે તારી એજ માએ કેટલું દુખ ભોગવયુંછે તેનું તને ભાનછે ! કેટલીએક વખને તારે વાસતે તેણીએ પોતાના સંઘલાં સુખ દુખ એક કોરે નાખયાંછે, ને કેટલાએક દીવસ સુધી તારી એજ માએ તારે વાસતે રાતની હુંગ અને દીવસની ભુખ તજીછે તેનો તને કાંઈ પણ ખયાલછે વારૂ ? વાસતે મારા પેઆરા બેટા તું ધીરજથી જો વીચાર કરી જોશ તો તને માલુમ પડીઆ વના રેહવાનું નથી કે એ માએ આટલાં બધાં દુખ ખમી તારા ઊપર જે બેહદ ઊપકાર કરીયાછે તેનો પાડ વાળવાને તારી માંનુ ગમે એટલું પણ દુખ તું ખમે તો તે બસ થનાર નથી. તે સાથે વળી લોકોમાં જેયારે એ વાત માલુમ પડે કે તું પોતાની માનો ઊપકાર વીસરી જઈ તેણીની સામે થાયછે, તો પછી લોકો તારા ઊપર વીશવાશ રાખી તને જોખમ ભરેલાં કામ કેમ કરીને સોંપે ? માટે મારા પીઆરા દીકરા આ વાત ઊપર ધીઆન પુગાડી હવે પછે કોઈ દાહાડો એવી ચાલ ચલાવનો નાં કે જેથી તારા ઊપર નીમકહરાંમ થવાની અથવા ઊપકારને બદલે અપકાર કરવાની બદનામી આવે.

બે હીરાની વાત.

એક ઝવેરી પાસે બે હીરા હતા. તેમાં એક સાફ કીધેલો પાસાદાર હતો તથા બીજો સાફ કરીઆ તથા ઘસીઆ વગરનો હતો. એ બંધે હીરા પેલા ઝવેરીએ પોતાની પેટીના એક વકોરામાં સાથે મુકીઆ હતા. જેબી કોઈ ખરીદદાર હીરા ખરીદવા આવે તે પેહેલાં પેલા ઘસીને સાફ કીધેલા પાસાદાર હીરાનેજ માત્ર જુએ અને તેજ વેચાતો લેવા માટે પેલા ઝવેરી સાથ ભાવ કરે, અને પેલા બીજા વગર સાફ કીધેલા હીરાનીતો કોઈ કાંઈ દરકાર કરે નહી, અને જાણે એક નકામી પથર સરીખી વસતુ પડેલી હોએ એમ સમજી તેને હાથ પણ લગાડે નહી. દરરોજ એ પરમાણે બનતું તેથી પેલા હીરાને બહુ માઠું લાગીઊં. માટે તેણે એક દીવસે પોતાનાં બીજા ભાગ્યશાળી મીત્ર આગળ નીચે મુજબ ફરીઆદ કીધી. "ભાઈ, હીરા આજ તારામાં અને મારામાં આટલું બધું અંતર પડી ગઊંછે તે જોયાથી મને કાંઈ થોડી અચરતી નથી ઊપજતી. તને તો ખબરજ હશે કે આપણ બંધે જણો આગળ ગોલકંડાની હીરાની ખાણમાં સાથે અને એકજ ઠેકાણે એક એકની પડોસમાં પડેલા હતા, એટલું છતાં પણ આજ તારા દેખાવ અને ઢપમાં કાંઈ ઓર તરેહનો ફેરફાર થઈ ગયોછે અને તેથી કરીને લોકો મજ કરતાં તારા ઊપર ઘણા પરશન થાયછે. તું જો વારૂ કે જે દાહાડાનાં આપણને સાથે આ પેટીમાં મુકીયાછે. તે દાહાડાથી તને પેયાર ભરેલી નજરથી જોઈ કેટલા જણાઓએ ઊંચકીને નીહાલી નીહાલી જોયોછે, તથા તારા માટે કેટલા પઈસા પણ આપણા શેઠને આપવા કહેલાછે, ને મારી તો કોઈ મુદલ દરકાર પણ કરતું નથી, જે ઠેકાણે નાખી મુકયોછે તાંહાંનો તાંહાં હું પડી રહયોછું. અને આખા જનમારામાં એકવાર પણ કોઈએ મારી તરફ ખુશી ભરેલી નજરે જોયું નથી તથા હાથમાં ધરીઓ નથી." પેલો પાસાદાર હીરો જાતે ઘણો નમાનો અને રાંક હતો, તેનામાં કાંઈ તકોબરી તથા ગરવ હતો નહી, માટે ધીમે રહીને પોતાના કમતાલેના દોસતને નીચે મુજબ દીલાસો આપીઓ. તે બોલીઓ "ભાઈ તું કેહેછે તે ખરૂં છે. આજ લોકો મને આટલા ચાહેછે ને પેયાર ભરેલી ખુશ નજરથી મને જોએછે, તેમાં કાંઈ મારી ખુબી નથી. એ ખુબી મને ઘસીને સાફ કરનાર તથા આવો ભપકા ભરેલો આકાર આપનાર કારીગરનીછે. જો એ કારીગરે સારી પેઠે ધીઆન દઈને મને આવી રીતે સાફ અને પાસાદાર નહી કીધો હતતો મારી હાલ જે ભભક મારેછે તે કાંઈ બનતે નહી અને જારે તેવું કાંઈ થતે નહી એટલે મારા ઊપર કોઈ પરશન પણ થતે નહી. બાકી બીજી જે કાંઈ ખુબીઓ મારામાછે તેતો સઘલી તજમાં પણછે. અને વલી આપણ બંધે જણ એક ઠેકાણે અને એકજ સરખી રીતે ઊછરેલા છઈએ માટે આપણાંમાં નીતી ખુબી કાંઈ વતી ઓછી નથી. આજ મને જે આટલો મોટો મરતબો મલેછે, અને જે તે લોકો મને આટલું બધું માન આપેછે તેમાં મારી પોતાની ખુબીતો માત્ર એટલીજછે કે મને ઘસીને સાફ કરનાર ઊસતાદનાં કહ્યા પરમાણે હું સઘલી રીતે ચાલી

યો, કશી રીતે તેના વીચારની સામો થયો નહી. તે
કોઈ વખતે મને પેટીમાં બંધ કરી મુકે, કોઈ વખતે
આખો દાહાડો ઘસીયા કરે, કોઈ વખતે કાગલમાં વી
ટાલે અને એવે એવે પરકારે મને બહુ કંટાલો આવે
એવી રીતે મને મારા દાહાડા તેના હાથમાં કાહડવા
પડીઆ હતા, જે વેલાએ મને વારંવાર એવું લાગતું
હતું કે ક્યારે લાગ ફાવે ને હું નીકલી નાશી જાઊં
પણ જાંહાં સુધી હું આપણા હાલના શેઠને ઘેર આ
વીઓ તાંહાં સુધી મને નીકલી નાશવાની તક મલી
નહી. એવી રીતે હું ઘણું દુખ ખમીને તે ઊસતાદ
નાં હાથ તલે સારી રીતે હુધરીયો તેથીજ આજ
મને આટલું માન મલેછે. તેમજ પેયારા ભાઈ હવે જ
લદીથી તારો પણ વખત આવશે અને તું પણ મા
રી પેઠે જાંહાં તાંહાં વખણાશે."

ફુરસતની વેલાએ રમુજ.

વાંચનાર પેઆરી માતાઓ અને બેહેનો, ઊપ
લું મથાળું કરી હમો શું લખવા માંગીએછે તે કદાચ
તમો સમજીઆં હશો, પણ જો ન સમજીઆં હોવો તો
જણાવીએ છીએ કે માણસોને પરમેશવરે જે અવસ
થામાં ઊતપન કરીશેંછે તે ઊપર નજર કરતાં માણ
સોને પોતાના કામ કાજથી ફારેગ થએઆ પછે કેટલી
ક નીરદોશ રમુજોમાં થોડો પણ વેળ ગાલવો જોઈએ
છે એવું ચોકસ ઠરેછે. માણસ અને બીજાં ઊતરતાં
જનાવરોમાં જે બીજો કેટલોક ભેદછે તેમજ આ પણ
એક ભેદછે કે બીજાં ઊતરતાં જાનવરો કરતાં માણસ
ને વધારે જલદી થાક ચહડેછે, અને તેને જલદી વીસ
રાંતી અથવા આશાએસ લેવાની જરૂર થઈ પડેછે.
માટે દરએક શખસ પછે ગરીબ કે તવંગર, ઘરડું કે
જુવાન, મરદ કે ઓરત, બાલક કે મોહોટી વએનું એ
સરવને આસાએસ માટે કેટલોક વેળ નીરદોશ રમુજ
માં ગાલવો જોઈએછે; એમ જો ન થયું તો તેથી તે
ની સુખાકારી સારી રેહેતી નથી.

હવે કદાચ તમો પુછસો કે ફુરસતને માટે એવી
તે શી રમુજ કરીએ ? વલી બે ઘડી બેસાં ઊઠીઆં,
આસે પાસે ગીઆં આવીઆં, બે બેનપણીઓ સાથ કાં
ઈ ગામ ગપાટાની વાતચીત કીધી; એટલે એથી પણ
ફુરસતનો વેળ ગએઓ. ખરી વાતછે બેહેનીઓ, એ
થી તમારો ફુરસતનો વેળ જશે એમાં કાંઈ શક
નથી; અથવા એટલુંબી શું કામ જોઈએ, બે ઘ
ડી સુતાં અથવા અરેટાએઆં એટલે પણ વખતતો
જવાનો—વખત કાંઈ કોઈને માટે અટકી રેહેવાનો ન
થી. તોપણ હમારી મતલબ બીજીછે. બેઠા ઊઠીઆ
માં, સુતા જાગીઆમાં તથા ગામગપાટા સાંભલવામાં
જે વેલ જશે તે તદન નકામો ગએલો ગણાશે, તેથી કો
ઈબી રીતનો તમોને ખરેખરો ફાએદો અથવા લાભ થ
નાર નથી, અથવા તેથી તમારાં ગ્નાનમાં કાંઈ રીતનો
ઊંબેરો થનાર નથી. સુધરેલાં દેશોના જુદા જુદા ભા
ગોમાં એ કરતાં કોઈ જુદાજ ઊપાએઓ અને રીતો
કામે લગાડવામાં આવેછે, તેવી કોઈ રીતો આપણામાં
ને તેમાં મુખીએ કરી અસતરીઓમાં દાખલ થએલી
જોવાને હમો ઈંતેજાર છીએ. સુધરેલાં દેશોના કેટલા
ક ભાગોમાં લોકો પરવારતે વખતે વાંચવા લખવા તથા
તરેહવાર ખુદરતી ચીજો વીશે ગ્નાન મેલવવાને ગુતાએ
લાં રેહેછે. તેઓને મનસે એ નવી નવી ચીજો વીશે
ગ્નાન મેલવવું અથવા નવી નવી વાતો જાણવી—એ
જ ફુરસતના વખતને માટે નીરદોશ રમુજછે. વલી કે
ટલાકો તરેહવાર કલપના દોડાવી નવી નવી જુકતીઓ
તથા કઠણ અને એકાએક ધીઆનમાં નહી આવે એ
વી અજાએબ કરામતો, જેવાં કે ઊખીઆનાં વગેરે
રચવામાં રમુજ માનેછે. કેટલાકો તરેહવાર રમતો જે
વી કે દામ, સોટકાં, મોહોરાં, પાના, એકલુ વગેરેની ર
મી પોતાનો ફરસદનો વેળ ગાલેછે, ને તેમાં જોઈએ
એટલી રમુજ મેલવેછે. ઊપર જણાવેલી એ સઘળી રી
તો ખરેખર સારીછે ને તે આપણા લોકોમાં દાખલ થવી
જોઈએછે. એ સઘળી રીતો દેખઈતી નજીવી તથા સે
હેજ માલુમ પડેછે, પણ જેઓને એવી ચીજોનો અનુ
ભવછે તેઓજ એની ખરી ખુબી પીછાનેછે. એવી ર
મતોથી જે લાભો થાએછે તેમાં બેએ મુખીએ લાભ એ
છે કે એકતો રમનારને સમએસુચકતા શીકવેછે, યાને
જોઈતી વખતે કહેઆ ઊપાએઓ કરવા—જે વેલાએ
ચારે તરફથી ઘેરાઈ ગએઆ હોઈએ તારે કવી રીતે
બચાવ કરવો વગેરે દુરંદેશાથી શોધી કાહાડવાની રમ
નારને તએ પડેછે, તથા બીજો લાભ એ થાએછે કે ર
મનારમાં ધીરજ, શાંતી અને સબુરીના તથા ઠંડે સ
વભાવ રાખવાના ગુણો દાખલ થાએછે. સામા રમના

દામની રમત—કાકા અવે શું કરશો?

રની જીત થએઆથી કેટલી ચીડ ચડી આવેછે તથા કેટલું માઠું લાગેછે અથવા એવી વેલાએ ઊપર રપેનાં માણસો બીચારા પીઆજ માત થનારને કેવા હશેછે તે સઘળાંની કશી દરકાર ન રાખતે ધીરજ રાખી, મોહોટું દીલ કરી તેની સામે થવું એ ગુણ એકાએક માણસમાં મલી આવવાનો નથી. રાત દીવસના માહાવેરા તથા તમે ઊપરથી એવા ગુણ આવેછે.

નમુના તરીકે આ પાસેનાં ચીતાર ઊપર વાંચનાર બાઈઓનું ધીઆન દોડાવવા માંગીએ છીએ. એક મોટા બાવા એક છોકરા સાથ રમવા બેઠાછે. કાકા વએ પુગેલાછે તેથી ચસમો લીધેલોછે. કાકા બીચારા રમતાં રમતાં છોકરાના હાત તલે આવી ગએઆછે તેથી ખુબ વીચારમાં ને અંદેશામાં પડીઆછે કે કેઈ ચાલ ચાલી એ દાવની હારથી છુટું. બીજી તરફ છોકરો પોતાની જીત જોઈ ઘણો મગન અને ખુશી થતો દેખાએછે, અને "કાકા હવે શું કરશો" એમ પુછતો માલુમ પડેછે. તેની પાસે તેની એક નાહાની બેહેનછે, તે બીચારા કાકાને ઘભરાટમાં પડેલા તથા પોતાના ભાઈને જીતમાં જોઈ લગાર ખુશી થઈ મો મલકાવતી દેખાએછે. કાકાનાં મોહોડાં અને ભવાં ઊપરથી માલુમ પડેછે કે કાકા જરા ચીડાએઆછે તો ખરા, પણ ગુસો મારી ગીઆછે, ને ધીરજ રાખી દાવ ફેરવી નાખવાની તજવીજમાંછે.

આ નીરદોશ રમુજોથી બેહદ ફાએદો થાએછે. લોકો વાંજબી રીતે એમ બોલેછે કે પરવારતાં માણસોને કાંઈ નહી ને કાંઈ માઠા વીચાર આવીઆ કરેછે જેથી કેટલીએક વાર તેમને બહુ ઈજા પણ ભોગવવી પડેછે, તો તે ઈજા ટાલવાનો પણ આ એક અછો ઊપાએછે. બાકી પરવારતાં બાઈ બેઠાં ખુ બેઠાં કરવાથી તથા કોઈની ખરી ખોટી તારી મારી કરવાથી કોઈબી જીતનો લાભ થવાને બદલે નુકશાન થાએછે એટલુંજ નહી, પણ તેથી ઊલટો ગુનાહ થાએછે; માટે હમો અંતઃકરણથી ઈછીએછે કે સ્રીઓમાં પરવારતે વખતે આવી કોઈ નીરદોશ રમુજ દાખલ થાએ. કેટલીક સ્રીઓ પાનાદાવ રમેછે પણ તેથી કાંઈ વીચાર કરવાને મનને જોઈએ એટલી જોગવાઈ મલતી નથી.

ઓરતોની મીજલસ—બાશણ તરીજું.

ગુલબાઈએ પોતાની સઘલી બેહનપણીઓને વલી ત્રીજી વખત પોતાની વાડીમાં બોલાવી. આ વેલાએ તેઓની ઊલટમાં શું પુછવું ! શીરીનબાઈ, દીનબાઈ, માણેકબાઈ અને બીજી બાઈઓ છેલી મુલાકાતથી એટલાંતો ખુશી થઈ ગએઆં હતાં કે આ વેલાએ ઊલટભેર એકઠાં થએઆં. તેઓ આવીને ડાકટરની વાટજ જોતાં બેઠાં. તેઓએ રમવાનું તથા બીજા ટાહેલાં કરવાનું છોડીને ડાકટરના છેલા બાશણ વીશે વાત કરવા લાગાં અને "ડાકટર હજુર કેમ ન આવેઆ" એમ જરા જરા રહીને બોલવા લાગાં. તેવામાં ડાકટર આવી લાગા. જે ઓરડાની અંદર તેઓ એકઠાં થએઆં હતાં તે ઓરડામાં અગાઊની પેઠે સારી પેઠે રોશની કરવામાં આવી હતી. ગઈ વેલાએ જે વીજલીનો સાંચો ડાકટર લાવેઆ હતા તેજ સાંચો આ વખતેબી લાવેઆ હતા અને બીજી ત્રણ નાહની પેટીબી લાવેઆ હતા. એક પેટીમાંથી આવી જાતનું એક ઈસટાંડ કાહડીઊં.

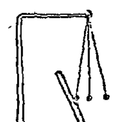

તે ઈસટાંડના આડા દાંડા ઊપર રેશમના દોરા સાથે રૂનો ગોલ દડો બાંધેઓ હતો. ડાકટરે પછી કાચનું રૂલર લીધું અને તેની સાથે રેશમી રૂમાલ ખુબ ઘસેઓ અને પછી તે રૂલરને દડાની આગલ ધરીઊં એટલે દડો રૂલર સાથે અથડાએ અને વલી પાછો જાએ, અથડાએ અને પાછો જાએ એમ ઘણીવાર સુધી થયા કીધું. તેથી સઘલી બાઈઓને ઘણી રમુજ મલી. ડાકટર બોલેઆકે "અજાણ્યા માણસને કોઈ ઠગારો એમ સમજાવેકે આ કાચની લાકડીમાં જાદુછે તેથી તે દડો દોડા દોડી કરેછે તોતે ખરૂ માને. પણ કાચની લાકડીને રેશમ સાથે ઘસેઆથી તેમાં વીજલી પેદા થઈછે. તે વીશે હું તમને કોઈ બીજી વેલાએ સમજ આપીશ. વલી જુઓ આ બીજી રમુજ. "બે આડકાં, ઊપર ગોલ દડા તથા સંગ ટાંગેલાછે."એ

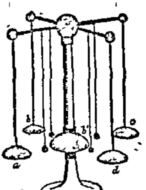

ટલું ખોલીને વીજલીનો સાંચો ફેરવેઓ અને તેની વીજલી તેમાં દાખલ થઆથી દડા ચં ગની સાથે અથડાવા લાગેઆ જેથી રમુજી અવાજ નીકલવા લાગેઓ અને પોતાની મેલે તે દડા ચંગની સાથે કેમ અ થડેછે તે જોઈ સઘલી બાઈઓ ઘણી અચરત પાંમી. વલી ત્રીજી પેટીમાંથી કાચનું ઈસટાંડ કાહડીને જે રમુજ દે ખાડી તેથી વધારે અચરતી ઊપજી. એક રકાબી જે એ ક બીજા ઈસટાંડ સાથે જોડે લી હતી તે રકાબી ઊપર બે પુતલીઓ સુવાડી. પછી બી જા કાચના ઈસટાંડ સાથે ટાં ગેલી જે રકાબી હતી તે ર કાબી પેહલી રકાબીની સામ સામે આવે એવી રી તે તે કાચનું ઈસટાંડ ખેસવીને મુકીઊં. પછી ઈસટાંડ ની બીજી તરફની જે સાંકલ છુટીછે તે સાંકલમાં પે લો મોટો સાંચો ફેરવીને વીજલી દાખલ કીધી એટલે પેલી પુતલીઓ ઊભી થઈને પોતાની મેલે નાચવા લા ગી. એથી સઘલી બાઈઓને ઘણીજ રમુજ ઊપજી. એ રમુજ ૦ા કલાકવેર સઘલી બાઈઓને આપેઆ પછી ડાકટરે જખમ વીસે ભાશણ કરવા માંડીઊં.

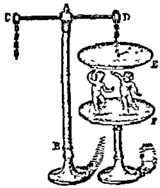

જખમ વીશે.

હવે હું તમને જખમ વીશે થોડીએક સલાહ આપવા માગુંછું તે ધેઆન ધરીને સાંભલશો તો ત મને કેટલુંએક અગતનું ગનાન મલશે. જખમ ઘણુ ક રીને છરી, તરવાર, ભાળા, બરછી ઈતીઆદી ધાર વાં ળા હથીઆરથી થાએછે. એવી જાતના જખમથી લો હી થોડું અથવા ઘણુ નીકળેઆ વગર રેહતું નથી. જો લોહી ઘણુંજ જતું હોએ અને માણસના જીવ વી શે ધાસ્તી હોએતો કોઈ શીખેલા ડાકટરની મદદ તરત મંગાવવી જોઈએ. જખમ ઘણો ઊંડો હોએ અને અ ગતના ભાગોને નુકસાન પોંહચીઊં હોએ—માથામાં જખમ લાગાથી ભેજાંને નુકશાન પોંહચીઊં હોએ અ થવા છાતીમાં જખમ લાગાથી ફેફસાને નુકસાન પોંહ ચીઊં હોએ અથવા પેટ જખમાયાથી આંતરડાને નુક સાન થયું હોએતો એવી વખતે શીખેલા ડાકટરને બો લાવવાની અગતછે. કોઈ મોટા જખમથી આંખને નુ કસાન પોંહચીઊં હોએ અથવા હાડ ચીરાઈ ગએઓ હોએ અથવા માથું ફાટી ગયું હોએતો તેવી વખતે પ ણ ડાકટરને બોલાવવાની જરૂરછે.

છરી અથવા એવા ધારવાળા હથીઆરથી શરી રનો કોઈબી ભાગ કપાયો હોએ અને તેમાંથી અતીઘ ણુ લોહી નીકલતું નહી હોએ અને કાપ નાહાનો હો એતો તે જખમ થએલા ભાગને પાણીમાં બોરવો: અ ગર પાંણીમાં બોરી શકાએ તેવો ભાગ નહી હોએતો તે જખમ ઊપર પાંણીની ધાર થોડીવાર રેડવી કે લોહી નીકલતું તરત બંધ થઈ જશે. તારપછી તે ભા ગ લુછીને તે ઊપર પલાસટર વલગાવવું.

આ કારણસર વાપરવાને બે જાતના પલાસટર આવેછે. તે આપણા કેટલાએક ગાંધીની દુકાનેબી મ લી શકેછે. એકને "સોપ પલાસટર" અને બીજાને "ઈ સટીકીગ પલાસટર" કરીને કેહછે. બીજાં ઘણી જાત ના પલાસટર એ કારણસર આવેછે પણ ઊપલા બે જા તના ઘણા સસતાં મલેછે. એ પલાસટરની એક એક લાકડી બનાવીને વેચેછે અને તે લાકડીમાંથી દર વખ તે જોઈએ તારે નાહનો કટકો કાપીને એક જાડાં કપ ડાંની ઊપર છરી અથવા તવેથો ગરમ કરીને તેને પા થરવું અને તેની આગરી અથવા પટી કરીને તે ભાગ ઊપર વલગાવવી. કપડાં ઊપર પાથરેલું પલાસટર ટરીચર તથા રાજસ તથા હરએક દવાખાનામાં તઈઆ ર મલેછે તે જો ઘરમાં રાખીઊં હોએતો તરત જરા ફાડીને વલગાવી દેવું.

હર કોઈ જખમને પલાસટર લગાડતી વેલાએ થોડી હોશીઆરી અથવા સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે. તે પલાસટર જખમની ઊપર ફકત આગરીની મી સાલે મુકવું નહી. પણ વલગાવતી વેલાએ જખમની એક બાજુ ઊપર આપણા ડાબા હાથનો અંગુઠો અ ને બીજી બાજુ ઊપર તેજ હાથની અંગોઠા પાસેની આંગલીથી જખમની બેહુ ધાર બરાબર અને છેક એ ક એકની સાથે રેહે તેમ પકડવી અને તરત પેલા પલા સટરની ચીપ વલગાવી દેવી. જખમ લાંબો હોએતો લાંબી ચીપ વલગાવવી.

પલાસટર લગાડવાની મુખીઅ મતલબ એછે

ને બાહરની હવા જખમને લાગે નહી. જાંહાંસુધી જખમ રૂજ વલી જાએ અથવા પલાસટર કાલું થઈ જાએ અથવા જખમમાં પરૂ થાએ તાંહાંસુધી પલાસટર કાહડવું નહી. જખમ રૂજાવાને બદલે તેમા પરૂ થાએ તારેતો કાહડવાની જરૂરજ પડે પણ કેટલાએક અણજાણ લોક રોજ રોજ સફાઈને વાસતે પલાસટર બદલેછે કે જેથી કરીને જખમ જલદી રૂજ વલતો નથી. પલાસટર કાહડતી વખતેઓ સંભાલ રાખવી જોઈએ. પલાસટરનો એક છેડો પકડીને ઊખેરી નહી કાહડવું પણ તેના બે છેડા પકડીને બેઊ છેડેથી ઊખેડવું કે જેથી કરીને જખમની કીનારીઓ એક બીજાથી છુટી પડે નહી; તથા ખેંચાએ નહી.

પલાસટર કાહડેઆ પછી એવું માલુમ પડે કે જખમ નજદીક સારો થવા આવેઓછે પણ તદન રૂજાયો નથી તો ફરીથી બીજુ પલાસટર લગાડવું. પણ જો જખમ પાકેઆ હોએ અથવા પરૂ થયું હોએ તો તેની ઊપર સફેદ મલમની પોચી અને હલકી આગરી મારવી કે જેથી કરી હવા તેને લાગે નહી. જો જખમની કીનારીઓ ઘણી રાતી થઈ ગઈ હોએ અને તેમાં પરૂ થયું હોએ એમ દુખતું હોએતો ગરમ પાણીએથી હલકે હાથે ધોઈને પાઊંની અથવા આટાની પોટીસ મારવી અને સઘળી રતાસ નીકલી ગયા પછી સફેત મલમની આગલી થોડા દીવસ મારવી.

જખમ ધારવાલા હથીઆરને બદલે ધાર વગરના હથીઆરથી થયો હોએ તારે ઘણું કરીને તેમાંથી લોહી નીકલતું નથી પણ તેની કીનારી આડી અવાડી ફાટેલી દીસેછે. એવા જખમમાં પરૂ ઘણું ભરાએછે અને તેની ઊપર પોટીસ લગાડવી પડેછે. પલાસટર એવા જખમોમાં કાંઈ કામનું નથી.

હર કોઈ જખમને કાંઈબી પલાસટર લગાડેઆની અગાઊ તેને પાણીથી ધોવો જોઈએ જેથી કાંઈબી કચરો વલગેલો હોએ તે નીકલી જાએ. જખમ ઊપર જરાબી ધુલ, અથવા કપડાંની કે કાચની કગરસ ઈતીઆદી કાંઈબી હોએ તે હાથે કરીને અથવા ચીમટાએ કરીને કાહડી નાખવું. પરૂ થઓ પછી જખમ ધોવાની ઘણી સંભાલ જોઈએ નહીતો તે રૂજાતો નથી. ધોતી વખતે જરા ઊંચેથી પાણી નાખવું અને પછી જખમની આસપાસની જગા લુંછીને કોરી કરવી."

એટલું બોલીને ડાકટરે પોતાનું તરીનું ભાશણ પુરૂ કીધું અને તેથી સઘળી બાઈઓને અગાઊના જેટલી ખુશી ઊપજી હતી. ગુલબાઈએ ડાકટરની મેહનતને વાસતે ઊપકાર માનેઓ.

સચાઈની ફતેહ.

એક ઊંચા કુલની ઊમરાવની છોકરીએ ચળદમાં લુઈ પાદશાહ ઊપર કેટલાક ઊપકાર કરીઆ હતા, અને તેના બદલામાં એક દીવસે તે પાદશાહની મારફતથી એક કામ કરાવવાની ફરમાસ કરી હતી. જે ફરમાસ તે બાહદશાએ નાકબુલ કરવાથી ઊમરાવજાદીને ઘણી રીસ ચઢી હતી. તેની ફરીઆદ એક દોસત આગલ કરતી વખતે એ ઓરતે બાદશાહની વીરૂધ કેટલીક ટીકા કીધી, જે સઘલું પેલા દોસતે જઈને બાદસાહને કહી દીધું. એ સાંભલી બાદશાહને બહુ ગુસો ચડીયો, ને તેણે તુરત તે ઊમરાવ જાદીના ભાઈને બોલાવી મંગાવી એ હકીકત કહી. એ ઊપરથી તેણે બાદશાહને બહુપેરે સમજાવીયો કે "મારી બેહન સમજુ અને ડાહીછે માટે તે એવા શબદો, તું નામદાર પાદશાહની વીરૂધ કદી બોલે નહી." તીઆરે બાદશાહે જવાબ દીધો કે "મને તમારી બેહનની સચાઈ વીશે ઘણું સારૂ મતછે, હું સારી પેઠે જાણુંછું કે તે કદી જુઠું બોલનાર નથી, માટે જો તે પોતે પોતાને મોહાડે એમ કેહશે કે હું એવા શબદો બોલી નથી, તો તે મને બસછે, અને એવી મારી ખાતરી થયા પછી, જે નીંદાખોરે એ ઊમરાવજાદીની નીંદા કરીછે તેને હું સારીપેઠે જોઈ લઈશ; વાસતે તમો ઘેર જાઓ અને એ વાતની ચોકસી કરો." એમ કહી પેલા ભાઈને પોતાને ઘેર જવાનું કહયું. ભાઈએ ઘેર આવી પોતાની બેહનને સઘલી હકીકતથી વાકેફ કરી, તે ઊપરથી તેણીએ તુરત તે કબુલ કીધું " કે હા હુ બાદશાહ વીશે એવા શબદો બોલીછું ખરી અને જે વીશે હું દીલગીર પણ છું. તોપણ બાદશાહ આગલ જઈને તે વાત કેહનારે ડાહપણ વાપર્યું નથી. ખેર, જે બની તે નહી બની થનાર નથી." તારે તેણીના ભાઈએ તેણીને કહયું કે હવે વખત જુદો થઈ ગઓછે, બાદશાહ ઘણો ગુસસે થઓછે, માટે હાવી વખતે સચાઈ અખતીઆર રાખવાથી ફાયદાને બદલે બહુ ગેરફાએદા થશે, માટે

હવે તમોએ સાફ એ વાતની ના પાડવી કે હું એ વાત જાણતી નથી. ને જો એમ ન કીધું તો સઘલી પરકારે આપણી ખરાબી થવાની; તે સાથે વળી બાદશાહને તમારાં બોલવા ઊપર જેટલો ભરૂશો અને વીશવાસછે તેટલો બીજા કોઈ ઊપર નથી, માટે તે તમારી વાત એકદમ કબુલ કરશે." પોતાના ભાઈને મોહોડેની હાવી શીખામણ સાંભળી તે ઊમરાવજાદીને ઘણું જ દુખ થઊં; તે બોલી "ના, ભાઈ એમ કદી થાય નહી, મેં એક અપરાધ તો કીધો ને વલી તે અપરાધ ઢાંકવા માટે બીજો કરૂં એતો ખરેખર નરકવાસ થયા સરખુંછે. જે પાદશાહ મારી એકીનદારી ઊપર આટલો બધો ઈતબાર રાખેછે, અને મારે વીશે આટલું ઊંચું મત ધરાવેછે, તેને અને મારા કીરતારને ઠગવાની મતલબથી જુઠું બોલું એકદી બને નહી. મારા દોસતે હરૂસેની વાત જઈ પાદશાહને કહી તેમાં તેણે માત્ર વીશવાસનો ઘાત કરીઓછે, તેણે કોઈ રીતે મારી નીંદા અથવા બદગોઈ કરી નથી, માટે હું તેને માથે બદગોઈખોર અથવા નીંદા કરનારનો દોશ પડવા દેનાર નહી. હું જે બોલીછું તે ખરેખરૂં માહારે બાદશાહને જણાવવું પડશે." તેના ભાઈએ લગભગ છ કલાક સુધી તેણીની સાથે બેહદ જીકર કરી કહીઊં કે એમ કીધાથી મોહોટી ખરાબી થવાની, તોપણ તે ઊમરાવજાદીએ પોતાનો વીચાર ફેરવીઓ નહી,—ને બીજે દીવશે બાદશાહ આગળ જઈ ખરેખરી હકીકત તેને કહી; અને આકરા મીજાજમાં આવી ગફલતીથી આવી રીતે તેણીએ બાદશાહની વીરૂધ ટીકા કરી હતી તે વીશે બેહદ દલગીરી દેખાડી બાદશાહ પાસ માફ માંગી. આ બનાવથી બાદશાહને એટલીતો અચરતી તથા આનંદ ઊપજીઓ કે તેણે તુરત તે વાત મનમાથી કાહાડી નાંખી એટલુંજ નહી, પણ પેલી ઊમરાવ જાદીનું જે કામ કરવાનું હતું તે અને બીજાં કેટલાંક કામો તેણે કીધાં.

એક સીંહણની વાત.

એક કઠીઆરો આફરીકા ખંડનાં એક જંગલમાં લાકડાં ફાડતો હતો, તેવામાં એક જબરી સીંહણ તાંહાં આવી લાગી. તેણીને જોતાંજ પેલા કઠીઆરાનો તો હોશ ઊડી ગયો, અને તેને જોઊં કે હવે જીવ જવાનો, એવા ઘભરાટ ભરેલા વીચારમાં તે હતો, તેટલામાં તે સીંહણ તેની છેક નજદીક આવી લાગી, પણ તેણીનો ચેહેરો બીહામણો અને ઘાતકી હોવાને બદલે દુખી થએલો અને નીરાશ માલુમ પડીઓ તે ઊપરથી પેલાને લગાર હીમત આવી કે કાંઈ ધાસતી નથી. પેલી સીંહણે છેક પાશે આવીને પેહલાં તે કઠીઆરાને જોઓ, વલી પાછી ફરી પોતાનાં શરીરને જોયું, ઊંચે થઈ ઝાડ જોયું ને વલી ચાલતી થઈ. વલી થોડાંક ડગલાં જઈ પાછી ફરીને પેહેલાંની પેઠેજ આસપાસ જોયું ને વલી ચાલતી થઈ. એ પરમાંણે ત્રણ ચાર ફેરા તે સીંહણે ખાધા, તે ઊપરથી પેલા કઠીઆરાને શક પડીઓ કે એ કાંઈ અડચણમાં આવી પડીછે, માટે મને મદદે બોલાવી લઈ જવા ઈછેછે, તે ઊપરથી તે તેણીની સાથે ચાલીઓ; થોડુંક ચાલતાં એક મોહોટું ઝાહાડ આવીયું તાંહાં તે તુરત ઊભી રહી અને તેની ઊપર જોઈ ઘણા શોક ભરેલા અવાજે બુમો પાડવા માંડી. તાહારે પેલા કઠીઆરાને માલુમ પડીઊં કે એક મોહરો વાંદરો તે સીંહણનાં એક નાહાનાં બચાંને ઊંચકી લઈને છેક ઝાડને મથાલેની ડાંખલી ઊપર બેઠો હતો, અને તે પેલાં બચાં સાથે તરેહવાર ગેલો તથા રમત કરતો હતો.

તે ઝાડ ઘણુ મોહોટું હતું, ને વાંદર એટલોતો ઊંચે ચડી બેઠો હતો કે તેને નીચે ઊતારવાને જેમ પેલી સીંહણ અસકત હતી, તેમજ પેલો માણસબી અસકત થઈ પડીઓ હતો. અગર જો તે કઠીઆરો ઝાડ ઊપર ચડી તેને પકડવા જતેતો તે વાંદર એક ઝાડ ઊપરથી બીજાં અને બીજાં ઊપરથી ત્રીજાં ઝાડો ઊપર કુદીઆ કરતે, ને સાથે પેલું સીંહણનુ બચું દુખી થતે. તેથી પેલા કઠીઆરાએ છેવટે એજ ઊપાય કીધો કે ઝાડને બાંજવાં માંડીયું. કઠીઆરો જે કામ કરતો હતો, તે સઘલું પેલી સીંહણ જાણે સમજતી હોયે એ પરમાંણે પાસે ચુપ ઊભી રહીને જોઆ કરતી હતી. અંતે થોડેક વારે પેલાં બચાં સાથે તે વાંદરો જમીન ઊપર તુટી પડીઓ. જેવો તે જમીન ઊપર પડીઓ કે સીંહણે જોશ બરેલી એક તરાપ મારી વાંદરાને ફાડી નાખીઓ ને પોતાના બચાંને સાથે લઈને પેલા કઠીઆરાને જાણે નમીને તેનો પાડ માનતી હોએ એ પરમાણે ડોલ કરીને તાંહાંથી ચાલતી થઈ.

અરસ પરસ મદદ.

તે પરમ કુરપાળુ સાહેબે આ દુનીઆમાં જે માણસો ઊતપન કરીયાંછે તે સઘળાંને મોહટી અગતની આ એક વાત ધીયાનમાં રાખવાનીછે કે જાંહાંવેર તેઓ એક બીજાને અરસ પરસ મદદ કરશે નહી તાંહાંવેર તેઓ કદી સઘલી વાતે સુખી રહી શકવાના નથી. ઘણાઓ એમ સમજેછે કે હમે ઘણાં પઈસા વાળા અને મોહટા લોકો છીએ, હમને કોઈની મદદની જરૂર પડવાની નથી માટે હમે શું કરવા કોઈને મદદ કરવાની ખટપટમાં પડીએ. પણ આપણા લોકોમાં આ એક સાધારણ કેહેવત ચાલેલીછે કે "સો વાંહાણ વાળાને પણ એક વાંહાંણ વાળાની ગરજ પડેછે." તે પરમાણે ઘણીવાર એવું બનેછે કે મોહોટા અને બીનગરજ લોકોને પણ કેટલીકવાર નાહનાં અને ગરીબ લોકોની મદદ માંગવાની જરૂર થઈ પડેછે. ઘણીવાર એવું બને છે. કે જે કાંમ દોલતવંત, પઈસાદાર અને મોહોટો વગ તથા બુધ્ધી ધરાવનારથી નથી બની શકતું તેજ કાંમ એક ગરીબ તથા થોડી બુધ્ધી અને કમ શકતી ધરાવનાર શખસથી બની શકેછે. જો માણસ કેહેશે કે મારે કોઈની ગરજ નથી, માહારે જે જોઈશે તે હું એકલો કરીશ, મને કોઈ મદદ થાય નહી, અને હું કોઈને થનાર નહી, તો એવું બનશે કે તેની જે શકતી હશે તે વેહલીજ ઓછી થઈ જશે, અને ને જે કામ હાથ ધરશે તે અધુરૂ નાંખશે. માણસો જો એક બીજાને મદદ થયાં, તો કેવું પણ કઠણ અડચણનું કામ હશે તો પણ થોડાવારમાં તે પાર પાડી શકશે. તેજ કામ જો એકલો કરીશ એમ કેહેશે તો, તેના જનમારામાં પણ તે થનાર નથી. જો કોઈ કેહેશે કે મારૂં હું એકલોજ ભોગવીશ અને સુખી રહીશ, તો તેથી તેને ઘણુ થોડુંજ સુખ મળવાનું; પણ જો એક બીજાને મદદ કરીને અરસ પરસ સુખ આપીશું તો તેથી સઘલાંને ઘણું સુખ મળવાનું, અને કોઈને ઝાઝી અડચણ પણ પડવાની નહી. આપણે આપણાં મા બાપ, ભાઈ બેહેન, બાયડી છોકરાં, પાડ પડોસી, દોસત આશનાવ, ઈતીઆદીઓને આપણી શકતી પરમાણે સુખ આપશું તો તે સરવે મળીને આપણને જે સુખ આપશે તેટલું આપણી એકલાંની મેહેનત અથવા તજવીજથી થનાર નથી. અરસ પરસની મદદથી એક બીજાની મેહેનતનો ભાર ઘણો ઓછો થાયછે. માટે જેઓ એવું ઇછેછે કે લોકોએ તેમને સારૂ મેહેનત કરી તેમને સુખ આપવું, તો તેઓની પણ ફરજછે કે લોકોને મદદ થઈ લોકોને સુખ આપવાને મેહેનત કરવી.

ધવાડનારી માતાની તંદરોસતી કેમ સંભાલવી?

જે ઓરતપર માતાનું કામ બજાવવાની ફરજ પડી હોએ તેને પોતાની સંભાલ રાખવી જોઈએ કારણકે તેની હાલતપર બચાંની તંદરૂશતીનો રહેછે. જો તેણીએ ખાધા પીધામાં અંદાજો ન રાખીઓ અને ખોલલી હવામાં ફરવા તથા પુરતી કસરત કરવાને આલસાઈ કીધીતો તેની તંદરૂસતીમાં ઘરાડો થીઆથી બચાંને નીરોગી રેહવાની આશા રેહતી નથી.

તંદરૂસતી જાથુક સારી ચાલતી હોએતો બાલકને જણવા અગાઊ જે ખોરાક ખાધામાં આવતો હોએ તેજ લેવો અને ધવાડવાથી માતર ભુખમાં વધારો થાએતો તે તુરપત કરવા માટે સાદો અને પોશણકારક ખોરાક વધારે વાપરવો, પણ હરગેજ થઈને મસાલેદાર અને ભારી ખોરાક ખાવો નહી. કાંઈ ગરમ ચીજ તથા દારૂ નહી પીવો. ઘણીવાર ઓરતો હેવું સમજેછે કે ધવાડનારી માતાએ ઊંચો ખોરાક અને દારૂ લેવો જોઈએ. પણ તેથી તેનાં આંગમા જોર તથા લોહી વધી જાએછે, તેને દરદો થવાની ધાસતી રેહછે અને વધારે દુધ નીકલવાને બદલે કમતી થાએછે. ઘણીવાર ઓરતો સુવાવડથીજ પીવાનું શરૂ કરેછે અને તેમ કરવાને તેને કોઈ બુઢી કોલાઈથી સલાહ મલેછે કે પીવાથી દુધ વધારે છુટસે અને તેવી ફરજ સમજી પોતે નારાજી હોએ તોપણ તે માતા પીવાનું શરૂ કરીને ફાએદાની જગાપર નુકસાંન હાંસલ કરેછે. જે ઓરત સુખાકારી ભોગવતી હોએ પણ તેનો બાંધો નબલો હોએતો દારૂ પીધાથી ગુણ થાએ છે. એવી વેલા દાકટરો વાઈન અથવા બીર પીવાને ફરમાવેછે. એ દારૂઓ જો માફક આવેતોજ પીવાનું જારી રાખવું પણ જો તંદરૂસતીને જાલવવાના બીજા ઊપાઓ કામમા આંણીઆતો બેહતર: પેટ સાફ આવે તેની ચોકસી રાખવી અને જોલાબ લેવો

તે પણ સંભાલીને લેવો જોઈએ. જો માતાની મરજી હોએ ને પોને જોલાબ લીધાથી બચાંપરખી તેની અશર થાએતો વેલાતી મીઠાંનો જોલાબ લેવો, નહી તો એરંડીઊ અથવા સુનામકીનો જોલાબ લેવો જેથી બચાંને કાંઈ પેટ આવસે નહી.

ચાંમડી સાફ રાખવા માટે નીત ફુકાં પાણીથી સનાન કરવું. સારૂં ઊંચી જાતનું અને પોશણ લાએક દુધ પેદા કરવા માટે ખોલી હવામા જરૂર ફરવા જવું. ધવાડનારી માતાઓએ ઈઆ ભાડે રાખેલી દાઈ ગમે તે હોએ તેણીએ ફરવા જવું. આપણ અંગરેજ લોકની આએઆ અને તેમના બાલક બંધેને સવાર શાંજ ફરતાં જોઈએછે પણ તે વખતે આપણામા સેઠાંણીઓ ઊંઘાએલી અથવા ટાહેલું કરવામા બેઠેલી હોએછે અને ચાકરડી પોતાનોપગાર ભરવાનીજ માતર કાલજી રાખેછે. હમો આશા રાખીએછે કે આ ગુણગારી રશમ આપણા દેશીઓમાં દાખલ થાએ.

જે ઓરત ધીરા, ઠંડા અને ખુશી ભરેલા સવભાવ વાલી હોએછે તેનું દુધ પણ પુશકલ અને પોશણ લાએક હોએછે. ગુશાવાલી અને દલગીરીમા દુખેલી ઓરતનુ દુધ જલદી ખીગડી જાએછે અને બચાંપર તેની માઠી અસર થાએછે. બચાંને તાંન થાએછે અથવા ઊલટી થાએછે. ઘણીવાર માતા ધાસતી ખાએછે તારે તેનું દુધ ખરાબ થઈ, નીકલતું બંધ પડેછે. માટે આપણા લોકો મુસલમાંન અને કીરશતાંન દાઈઓ રાખેછે તેમને પશંદ કરવાને વધારે સંભાલ રાખવી. તેઓ ઘણુ કરીને હલકી અને નીચ પદવી વાલી હોએછે અને તેમની પાસથી પઈસા ટકા લેવા માટે તેમના મરદો અને બીજા મલતીઆઓ આવેછે અને તેમને કાએર કરેછે. હવી ધાસતીથી દુધ ઊડી જાએ તેથી હેવા મલવા આવનારાઓનો અટકાવ કરવો જોઈએછે. ચીરડાઊ સવભાવ અને મીજાશથી દુધ ઘટેછે, પાણી જેવું પાતલું થાએછે અને તેથી બચાંને તાવ આવેછે અને પેટ છુટી જાએછે. દલગીરી અને ધાશતીથી પણ દુધ ઓછુ થાએછે અને બચાંને બીજી રીતે ધવાડવુ પડેછે. ગ્રાશુઓએ વહુને તાણા મારી બચાંને હલાક કરવું નહી. બીહીક અને ધાશતીથી દુધ બગડેછે અને ધાવનાર બચુ જોખમમા આવી પડેછે માટે માતાએ પોતાના મગજપર લગામ રાખી દલગીરી તથા ગુશામા આવી જવાથી પહરેજ રેહવું.

દુધ વલી બીજી તરેહથી પણ બીગડેછે. ધવાડનારી માતા અડકાએછે તેવારે દુધમાં બીગાડ થાએ છે. તે પીધાથી બચું જલદીથી ચીરડાઈ જાએછે, ઊલટી કરેછે અને તેને લીલાં છટ પેટ આવેછે. નાહી ઊઠીઆ પછી જો તરતજ ઓરત અડકાઈ તો દુધ એટલું બધું બીગડેછે કે પછી તેથી બચાંને ધવાડવું વાજબી નથી પણ તેના સારૂં દાઈ રાખવી. ધવાવડને છ સાત માશ થીઆ પછી દસતાંન આવે તો તેથી કાંઈ અડચણ નથી પણ આટલું ધીઆનમાં રાખવું કે જેટલા દીવશ દસતાંન છુટવાનું જારી રેહે તેટલા દીવશ ધવાડવાનું ઘણું ઓછું કરવું.

માએ જે ખોરાક ખાએછે તેથી દુધના ખવાશ તથા સવાદપર અશર થાએછે. જે ઓરત ઘણી મોજમા ઊંચા ખોરાકપર રેહેછે તેનું દુધ ઊંચું અને મલાઈથી તર હોએછે પણ તે બચાંને કામનું નથી. હેવી ઓરતોએ એકાત બે હલકા જોલાબ લેવા, અંગની મેહેનત કરવી અને ખાવાનું ઓછું કરવું. જે ઓરત ઘણી મેહનત સાથ પુરતો ખોરાક લીએછે તેનું દુધ સારૂં નીકલેછે. જો થોડો અને ખરાબ જાતનો ખોરાક મલેછે તો થાક ચહડેછે અને દુધ નીકલતું બંધ થાએછે. ખરાબ પોરટર દારૂ પીધાથી વેલાતમા બચાંપર માઠી અશર થઈ તેને પેટ આવેછે. આંકણા, ચટણી અને બીજી ખાટી વશતુંઓ ધવાડનારીઓએ ખાવી નહી.

જોલાબની અને બીજી દવા માતા ખાએછે તેની બચાંપર અશર થાએછે.

ધવાડતાં માતાને જો ગરબ રેહેછે તો દુધ ખરાબ થાએછે માટે બે તરણ માશનુંજ બાલક હોએ અને તેમ થાએતો ધવાડનારી દાઈ રાખવી. કેટલીક ઓરતોને પેહલેથી થોડું દુધ નીકલેછે તેવારે તેમની તંદરૂશતી શુધારવી, નહી તો પછી થોડું દુધ અને થોડો ખોરાક આપવો પડેછે તેમ ન કરવું અને દાઈ રાખવી—અધીર ઓરતોને બચાં થાએછે તો ચારજ માશ દુધ નીકલેછે. અને થોડો ખોરાક આપવો પડેછે.

ઘણીવેલા માતા બચાંને બરાબર ધવાડી જાણતી નથી તેથી તે જલદી થાકી જાએછે, તેનો બરડો અને કમર દુખેછે અને પગ કલેછે. વાસતે ધવાડતી વખતે ઓરને સીધું અને તરૂં બેસવું જોઈએછે અને બચાંને હાથમા ઊંચકીને થાંન આગલ ધરવું—બ

ચાંને પોતાના ખોળામા ઘાલી નીચી ગરદન કરીને ધવાડવું નહી. જો માતા કાંઈ અડચણ અથવા નબલાઈના સબબથી શીધી બેસી નહી સકે તો તેણીએ સુતાં સુતાં બચાંને દુધ આપવું.

બંધે થાંનો બરાબર વારા ફરતી ધવાડવાને આપવાં કારણ કે એક થાંને બીજાં કરતાં વધારે વાર ધવાડીઆથી તે મોટું થાએછે અને દુધ બંધે થાનોમા શરખું આવતું નથી. વલી એકજ થાંને ઘણીવાર ધાવીઆથી તે એકજ બાજુપર જોઆ કરેછે અને તેથી તેના ડોલાની નજર આડી પડેછે અને તેની ચશમ ખારી થાએછે તથા એક બાજુપરનું બદન બીજી બાજુ કરતાં નાજુક રેહછે.

ગેનડો.

એ જાનવર એશીઆ અને આફરીકા ખંડોના જંગલોમાં વશેછે. તેની એક કરતાં વધારે જાત આવેછે. કોઈને બે સીંગડાં હોયેછે, અને કોઈને એકજ હોયેછે. ઊપલું ચીત્ર આપણા દેશમાં ગેનડો મલેછે તેનુછે. ગેનડો દેખાવમાં ઘણો બીહામનોછે; તે ઘણો જોરાવર અને લડાએક દીશેછે, તેહના મોડા ઊપરથી એવું દેખાયેછે કે જાણે હમણા તે ગુસાથી આપણને ફાડી ખાશે, તેહનું આખું શરીર એક હાથી જેવું ભાહારે માલમ પડેછે, અને તેહનું અતી ઘણુ લામણુ-સીંગડું આપણને બીહીવાડેછે, તોપણ તે ઘણુ કરી કોઈને ઈજા દેતું નથી. પણ જો તેને કસી રીતે દુખ પોંચેલી હોએ, તો તે પોતાના દુશમનને ઘણો આજેજ કરેછે. પોતાનાં હાથીના જેવા ઢીગના અને જાડા પગને જમીન ઊપર જોરથી રાખી, સાંબે લડનારને મજબુત પકડેછે, પોતાનુ માંથું નીચુ કરેછે, અને પોતાનુ નાશકારક સીંગડું તેનાં આંગમાં ભોકેછે. એ રીતે ગેનડો પોતાના સીંગડાંથી હરામીઓથી રખશન પામેછે. તે જંગલોમાં ચરી કુમલાં જાહાડો ખાઈ પોતાનુ ગુજરાંન કરેછે. પોતાનો હાથીની સુનના જેવો ઊપલો હોટ જાહાડની ડાહાલીઓ તરફ ઊંચો કરેછે અને એક પછે એક ડાહાલી પાતરાં સુધાં તોડી કાહાડી ધીમે ધીમે ખાએછે. સઘલી ડાહાલી થઈ રહા પછે ઝાહાડના ઠરને રેવા દેતો નથી; પણ પોતાના લાંબા સીંગડાંથી તેના કટકા કરી સરવ ભખશ કરી જાએછે. ગેનડાની ચાંમડી ઘણી જારી અને બાલ વગરની હોએછે; તે ઘણેક ઠેકાણે કલચલી વલી ગયેલી હોવાથી ચામડાંનો દેખાવ જાલના જેવો માલમ પડેછે. ચામડી કેટલેએક ઠેકાણે એટલીનો સકત હોએછેકે તેમાં સીસાની ગોલી પણ લાગી શકતી નથી. તેનું માંથું ઘણુ મોહટુંછે; અને ચેહરાનો આકાર ત્રીકોણ જેવોછે. આંખ ઘણી નાંધલી હોએછે, લામબા નાખ ઊપર એક ટેકડો આવેછે અને તેના ઊપર ૨ થી ૪ ફુટ લામણું સીગડું ઊગેછે. સીગડું સીધું હોતું નથી; પણ તે ઊપરથી વલેલું હોયછે અને તેની ટોંચ ઘણી બારીક અને મજબુતછે, જેથી તેનો બંચાવ થાયછે. તેના પગ ઢીગના અને જાડાછે અને દરએક ખડી ઊપર તરણ નખરીયાં હોયછે. પુછડી ટુંકી અને જાડીછે. આફરીકાના જંગલી રેહવાશીઓ તેનું માશ મેલવવા સારૂં શેકાર કરેછે. તેની જાડી ચામડીની સુંદર અને ટકાઊ 'વાકીનગ ઈસટીક' બનેછે. ગેનડાનું લામણુ અને દરામનુ સીંગડું જે તેનું હથીઆરછે, તે પણ કાંઈ અમસથું પડી રેહતું નથી. સીંગડાના નાધલા બાટલા બનાવેછે; અને પાણી પીવાના પીયાલાં પણ તેના થાયછે.

પરચુરણ બાબદો.

આ દુનીઆ—એક શાહેર જણાવેછે કે આ દુનીઆ વીપતીથી બરેલીછે અને ઈનસાનને લાએક નથી કે તે પોતાની બદ ચાલથી તે વીપતીમાં ઉમેરો કરે.

તપકીર સુંગનારી સ્ત્રીઓ—યુનાઈટેડ ઈસટેટસમાં ટપકીર સુંગનારી સ્ત્રીઓ ૪૦૦૦૦૦૦ (ચાલીસ લાખ) છે. દર એક જણ દર વરસે બે રતલ તપકીર વાપરેછે. સઘલી સ્ત્રીઓ દર વરસે બે લાખ ડાલરની તપકીર વાપરેછે.

મોહબત—બુઢા માણસો મોહબતને સોધેછે અને મોહબત જુવાંન આદમીઓને સોધેછે.

ગરીબ મા બાપ—"ગરીબ માબાપને પેટે અવતરે આથી અને ગરીબ ધંધો કરેઆથી તું શરમાતો ના. તું તારી ગરીબાઈથી અથવા ઈશવર જે કાંઈ તને થોડું આપેછે તેથી લજવાતો ના."

એક ટુકડા રોટલીને વાસતે કોઇની તાબેદારી કરવી એના જેવું શરમ ભરેલું બીજું એકે નથી. તેમજ પઇસા વાલા શેઠીઆઓને રાજી રાખવા હાજી હા થઇને તેમની તાબેદારી કરવી એના જેવું શરમ ભરેલુ બીજું એકે નથી.

જુદા જુદા ધરમ—આ દુનીઆ ઉપર જુદી જુદી જાતના અને જુદા જુદા દેશના લોકોમાં જુદા જુદા ધરમ ફેલાએલાછે. હાલ જે ગણતરી થઇછે તે ઉપરથી માલુમ પડેછે કે એક હજાર કરતાં ઓછા ધરમ નથી.

થંડા શવભાવે ઉપીઓગી પણુ—એક વખણાએલો લખનાર એક ઠેકાણે એવું લખી જાએછે કે જે માણસ પોતે થંડા સવભાવનો અને શાંત મનનો નહી હોએ તેનામાં ગમે એટલા બીજા સદગુણો હોવા છતાં તે કોઇને જોઇતી રીતે ઉપીઓગી થઇ શકવાનો નથી. જેનું પોતાનું મન સધર વધર તે પારકાને તે શું કામ લાગી શકે.

એક ઘણો મોટો ગુફો—કાલીફોરનીઆના એલડોરેડો નામનાં પરગણામાં એક ઘણા મોહોટા ગુફાની સોધ લાગીછે. કેહેછે કે એ ગુફામાં સેંકડો ફુટ લાંબા પોહોલા ઘણાએક રોણકદાર ઓરડા અને ખણો જોવામાં આવેછે. એક સરોવર દેખાએછે પણ તે કેટલો અને કાંહાં તુલીક લાંબો પોહોલો છે તે હજી ચોકસ માલુમ પડતું નથી. જમીન અને આસપાસની જગાં ખાસા મજેના પાસાદાર સંગેમરમરની દેખાએછે.

કુંચીઓનાં બે કાંમ—ઘડીઆલ ચાલતું કરવા માટે તેને કુંચી આપવી પડેછે અને પેટી તથા દરવાજા બંધ કરવા માટે તે (ની કલ) ને કુંચી આપવી પડેછે.

લોભીઆ અને કરકસરીઆ—લોભ અને કરકસર એ બે જુદાજ ગુણછે. લોભીઆ માણસ ખરાબ કેહેવાએછે અને કરકસરીઆ માણસ સારા ગણાએછે. આપણી દુનીઆ મધે લોભીઆ અને લાલચુ માણસ ઘણા જલેછે પણ કરકસરીઆ માણસ થોડાજ દીઠામાં આવેછે.

જીંદગી મધે ધીરજની જરૂર—માણસે પોતાની જીંદગી ધીરજ અને સબુરીથી ગુજારવી જોઇએ કારણ કે જે માણસ પોતે જરા જરામાં ગુસવાઆ કરે તે બીજાને શો ફાએદો કરી શકે.

સઘલા માણસો સાચુંજ બોલે તો પછી વાતચીતની આઈઉશ ઘટી જાએ.

પેપરમીંટની ટાંચણી—એક છોકરાના પેટમાં દુખતું હતું તારે તેની માએ તેને પેપરમીંટની ટાંચણી આપી. એ ટાંચણી તેને સવાદ લાગી તેથી બીજે દાહાડે એધીની પેઠે ખાંતું ખાવા લાગો. તે જોઇને તેની માએ પુછીઉં કે "તું આજે આટલું બધું એધીની પઠે શું કરવા ખાએછે." તારે પેલા છોકરાએ જવાબ દીધો કે "એટલાજ માટે કે મારા પેટમાં દુખેતો ફરીથી અને પેપરમીંટની ટાંચણી ખાવાને મલે."

બલતાં ઘરનો વાંસો—એક વખતે એક ગરહસથનાં ઘેરમાં આગ લાગી ને તેથી તેનો બીચારાનો સઘલો કીમતી સાંમન આગમાં બલવા લાગો એવે સમે તેનો ચાકર પોતાના શેઠને પુછવા લાગો કે માહારાજ ઉતાવલેથી કહો કે કીઓ સાંમન બચાવીએ. તારે શેઠે એટલોજ જવાબ દીધો કે ભાઈ આવી વેલાએ ચીત ઠેકાણે રેહેતું નથી. તેથી જેબી કાંઇ બચે તે બચાવ એટલે થઇઉં, સાધારણ કેહેવત પરમાણે બલતાં ઘેરનો વાંસો હાત આવીઓતો તેબી લાભ ગણાએછે.

તંદરૂસતી જાલેવવાની બાબદ લખતાંમાં એક તબીબ જણાવેછે કે દવા અથવા ઓસડથીજ કાંઈ તંદરૂસતી સારી રેહેવાની નથી. અંદાજસર ખોરાક અને જોઇતી કસરત એ બે ચીજો ઉપર જેઓએ અમલ કીધો તેમને તબીબની તથા દવાની ઘણી થોડી જરૂર પડવાની. કદાચ જો માદગીનો ગલબો થએઓ તો તેજ વખત કોઈ હોશીઆર અને અનુભવ વાલા તબીબની સલાહ લેવાને તજવીજ કરવી, ને દવા સાથે વઇદે કહેલી કરી પાલવી એટલે દરદ વેલું દરે થશે.

કુવીનીન કેમ વાપરવું—કુવીન નામની દવા હાલ ઘણીજ સાધારણ થઈ પડીછે. તાવની ઉપર એ દવા ઘણીજ સેહલાઇથી લાગુ પડેછે અને તાવ ઉતરી જાએછે. જારે તાવ જોરમાં આવી હોએ તારે કુવીનીન દવા વાપરવી નહી. એ દવાથી આવેલી તાપ મટી જતી નથી. એ દવાની મોટી ખુબી આવતો તાપ બંધ કરવાનીછે, તાવ દરરોજ જો બપોરના ત્રણ કલાકે આવતો હોએતો એ દવા ૧ અથવા ૧ા વાલ બાર એક વખત ૧૨ વાગે અને બીજી વખત ૨ વાગે લેવી તો તરણ કલાકે તાપ નહી આવશે. તાહડીઓ તાવ અટકાવવાને આ દવા ઘણીજ સરસ માલુમ પડીછે.

હમેસાં સાથેની સાથે રાખવાની જરૂરની વસતુ—લોકો પોતાની સાથે હમેશાં ઘણું કરીને નાહાનાં એસકી ઘડીઆલો રાખવાને ઘણા ખાએસમંદ હોએછે । એવી રીતે સાથે ઘડીઆલ રાખનારાઓમાં બે જુદા જુદા ખવાસ માલુમ પડેલાછે--કેટલાએકો ખરેખર પોતાના ઉપીઓગને માટે રાખેછે ને કેટલાએકો માતરે સેહેજ ડોલ દેખાડવાના હેતુથી રાખેછે. એ ઉપરની મીસાલ પકડી એક ચંચલ લખનાર જણાવેછે કે જેમ ઘડીઆલો રાખવામાં બે જુદા જુદા ખવાસનાં માણસો મલી આવેછે તેમજ અકલ અને ડાહાપણ ધરાવનારા પણ એવા બે જુદા જુદા ખવાશો રાખેછે—કેટલાએકો ખરેખર પોતાનાં ડાહાપણનો જોઈતો ઉપીઓગ કરેછે ને કેટલાએકોએ ગ્રોએઆ પતરાજી મારવાનેજ સારૂ ડાહાપણ મેલવીઉં હોએ એમ ડાહાપણને જોરે પતરાજી મારતા ફરેછે.

અકબર બાદશાહે એક દીવસે બીરબલને પુછીઉં કે લડાઇની વખતે ઘણું જરૂરતું ને ઉપીઓગી શું જોઇએ ! તારે બીરબલે જવાબ દીધો કે, પાદશાહ શલામત, લડાઇની વેલાએ જરૂર કરીને ધીરજ, હીમત ને દુરદેશી આ તરણ મુખીઅ ગુણ જોઇએ. તારે બાદશાહે પાછો સવાલ કીધો કે તારે શું લડવાના હથીઆરો અને શરીરનાં કુવતની જરૂર નહી કે ! બીરબલે જવાબ દીધો, ખરૂં સાહેબ હથીઆર ને બલની જરૂર ખેરી પણ તે સઘલું કીઆરે કામે લાગે કે ઉપલા તરણ મુખીઅ ગુણો હોએ તારે. બાદશાહ એ ખુલાશાથી બહુ ખુશી થઇ ગએઆ.

મોરની ચાલ જો તીતર ચાલવા જાએ તો તે બની શકતું નથી, એવી એક કેહવત આપણામાં મશહુરછે. કેહે છે કે એક વેલા એક ઉંટ અને એક ગધેડાંને દોસતી બંધાઇ હતી. તેઓ ફરતા ફરતા એક નદી આગલ આવી લાગા ને નદી પાર કરી જવાને ઇરાદે ઉંટ માંહે ઉતરીને ગધેડાને કેહેવા લાગો "ભાઇ મારી પાછલ ચાલી આવ, પાણી ઘણા થોરાછે, જો મારા પગખી સઘલા ભીણાતા નથી." તે સાંભલી ગધેડો બોલીઓ,ભાઇ તારી બરાબરી મારીથી કેમ થાએ! કાંહાં રાજા ભોજ ને કાંહાં ગાંગા તેલી !

ખરો એતેકાદ—એક આઠ વરસની વએનો નમો વાંએલો છોકરો હતો, જેનાં કોઈ પણ સગાં વાહાલાં હતાં નહી,તેને એક દીવસે એક અસતરીએ પુછીઉં કે "ભાઇ તું હાવો એખલવાઓ પડેલોછે તો તારા દીવશ દુનીઆમાં કેમ ગુજરશે તેની તને કશી ફીકર લાગતી નથી શું ! " છોકરાએ જવાબ દીધો, "તમો કહોછો તે ખરૂંછે બાઇ, પણ ફીકર શાની રાખવી, બનસે એટલી સંભાલ રાખી સારે મારગે ચાલીશું ને રાત દીવસ સદા મેહેનતમાં રગદોલાઇશું તો ફીકર કરવાની કસી જરૂર નથી; ને વે કરતાં આ દુનીઆમા માહારું કોઈ સગાં વાહાલાં નથી તો પણ આકાશમાં શરવેનો બાપ જે પરમેશવરછે તેના ઉપર માહારો પુર એતેકાદછે કે તે મને કદી દુખી થએલો જોવાનો નથી."

કડવું તે મીઠું કેમ થાએ—એક ગરહસથનો એક છોકરો ઘણો બગડી ગએઓ હતો. તેણે તે છોકરો પોતાના એક મીતરને સવાધીન કીધો ને કહીઉ કે ભાઇ જો એટલો છોકરો સમરસેતો તારો બેહદ ઉપકારી થઇશ. મીતરે જોઇઉં કે વારૂં તજવીજ કરીતો જોઇએ, તેથી તેને પોતાના ઘેરમાં રાખીઓ, વરશ બે ત્રણે તે છોકરાનો બાપ પાછો પેલા મીત્ર જોડે ગએઓ ને છોકરાના સમાચાર પુછીઆ, તારે મીતરે જવાબ દીધોકે ભાઇ "કાલો સીદી તેને સોમણ સાબુએ ધોઇએ તોપણ તે કાલો, કડવું કારેલું ઘીમા તલી ખાંડના સીરામાં ચાશ પાઇ તઇઆર કરીએ તોપણ કડવું તે કડવું, ખારો સમુદર તેમાં હજાર ખાંડી સાકર નાખો તોપણ તેના પાણી ખારાં તે ખારાં, હેવો હાલ ભાઇ તારા છોકરાનોછે." એમ કહી છોકરો પાછો આપીઓ.

દરરોજ બેઆના તે શા હસાબમાં—બરીસટલ માહેલાં એક પોહોંચખાનામાં હાલ એક ઘરડો શખસછે, તે એમ રોજ બોલતો કે બાવા આજ નજદીક સાઠ વરસમાં હું દરરોજ બે આનાનો દારૂ પીતો આવીઓછું,તો પણ કોઈ દાહાડે હું છાકટો બનીઓ નથી. એક દાહાડે એક ગરહસથે એ શખસને એમ બોલતાં સાંભલીઓ તારે તુરત આંક ગણી કાહાડી પેલા ઘરડા શખસને દેખડાવીઉં કે તેણે સાઠ વરસમાં લગભગ તરણ હજાર રૂપીઆનો દારૂ એક જીવે પીધો, એ કાંઇ થોડી રકમ ન કેહેવાએ. એ આંકડો સાંભલી હોસા કાકાનીબી શુધ ઠેકાણે આવી કે દર રોજ બે આના તો કાંઈ હસાબમાં રેહેતા નથી પણ પાછલથી તેની આવી મોટી રકમ થઇ પડી ખરી !

એક બાદશાહે પોતાના પરધાનને કહીઉં કે હું જે આ તરણ સવાલો કરૂછું તે તરંહે સવાલનો ઉતર એકજ જવાબમાં વાલવો જોઇએછે, માટે વીચાર કરી એનો જવાબ સીતાબીથી આપજે, જો જવાબ દુરૂસત હશે તો સરોપાવ મલશે ને નહીતો ગરદન જશે. બીચારો પરધાન ઘભરાઓ, પણ ઉપાએ શું ! જે બને તે ખરી એમ કરી બાદશાહને પુછીઉ, માહારાજ પુછો તમારા સવાલનો હું જવાબ દઇશ. તારે બાદશા બોલીઓ—૧, રોટલી દાઝી કેમ ગઈ ? ૨, ઘોડો અડીઓ કેમ ? ૩, બીડાંના પાંન કોહી કેમ ગીઆં ? પરધાને વીચાર કરી ઉતર વાલીઓ કે "માહારાજ એઓને ફેરવવાં જોઈતાં હતાં, પણ તેમ થઇઉં નહી ને એકની એક ધરે તે પડી રહેઆં તો પછે એમજ થાએતો." આ ઉતર ખાતરી ભરેલો ને વલી માંગવા મુજબ એકજ જવાબમાં તરંહે સવાલોનો જવાબ મલીઆથી બાદશાહે ખુશી થઇ પરધાનજીને સરોપાવ બખશેઓ.

બતીની તલે અંધારૂં—વાંચનાર પેઆરી બાઈઓ, આ મથાલાં મુજબ તમોએ જોઇઉં હશે કે બતી બલેછે તોપણ તે બતીની એઠેતો અંધારૂંજ રેહેછે. એને મલતી એક બીજી મીસાલ. એક સમે એક રાહાદારી કોટવાલવાડામાંથી જતો હતો તેને કોટવાલનાં ઘર આગલથી ચોરોએ લુટીઓ, તારે બીજે દીને તેણે તે વીશેની કોટવાલ આગલ ફરીઆદ કીધી તારે કોટવાલે જવાબ દીધો કે ભાઇ જારે બાહાર નીકલીઓ તારે બરાબર સંભાલ કાં નહી રાખી કે આવી રીતે લુટાઇ ગએઓ. તારે રાહાદારી બોલીઓ કે કોટવાલ સાહેબ કોટવાલવાડામાંથી અને વલી કોટવાલના ઘર આગલ થીજ હું લુટાવસ એવી મેં કદીબી આશા રાખીતી નહી, એટલુંજ નહી પણ એવો વીચારબી કદી મારાં મનમાં આવીઓતો નહી. કોટવાલ બોલીઓ કે જો એમજછે તો તે તારો વાંકછે, શું તને આ સાધારણ કેહેવત ખબર નહી હતી કે બતી આસપાસની સઘલી ચીજોને રોશની આપે, પણ પોતાની નીચેતો અંધારૂંજ, તેવો હાલ તમારો થએઓ. આવા રીતનો ઇનસાફ સાંભલી બીચારો રાહદારી ચાલતો થએઓ.

છોકરીઓ ચેરી કેમ થાએ ! એક ગરંથ કરતા લખેછે કે છોકરીઓને ચેરી કરવી હોએતો પેહેલાં તેને કહે આ કરવું કે તું કેવી ખુબસુરતછે. બીજું જરાં પેહેરી ઓઢી બાહાર નીકલવા માંડે તારે તેને હમેશ ઉંચાં કપડાં અને જરીઆંન પેહેરાવવાં. તીજું તેને ગમે તાંહાં સગાંવાલાંઓ

ને તાંહાં જવા દેવી. ચોથું તેને કેહેતા રેહેવું કે રાંધવું, સીધવું અને ઘરનું કાંમ કરવું એ બાયડીની ફરજછે. પાંચમું તેને કેલવણી થોડીજ આપવી. છઠું તેને એસકી શખસ જેને કમાઈને રોટલો પેદા કરવાની શકતી નહીં હોએ તેની સાથે પરણાવવી. એમ કીધાથી તે ચેરી થશે એમાં થોડો જ શકછે કારણ કે નાહાનપણથી તેની ખુબસુરતીની વખાણ થવાથી તે છકી જશે. તેને સારાં કપડાં તથા ઘરેણાં પેહરવાને મલશે તેથી તે કપડાં અને આભુશણમાંજ વખત કાહાડશે, તેને ગમે તાંહાં જવા દીધાથી તે ઘેરમાં કરારથી બેશી શકશે નહીં, તેને રાંધવા શીવવાનું કાંમ કરવું ન પડેઆથી તે શેઠાણી પડે કોચ ઉપર આરેટાઆ કરશે અથવા ઘરમાં બેશીને લોકોની નીંદા કરશે, તેને થોડી કેલવણી મલેઆથી અગનાન રેહેશે અને છેલું તેને ખરાબ અણકમાઉ ધણી મલેઆંથી ચેરી તો ચેરી પણ ઉલટી અભાગણી થઈ પડશે.

ઈશવર શહુનો બેલીછે.

દોહરા.

અન ખુટે કોઠારમાં, કપડાં ફાટી જાએ
પવન ઝપાટે જોરથી, ભારે દેહ વીંધાએ.
રાજા કરથી ધન હરે, ઘર જો બલી જાએ
ચોર લુટી નાગા કરે, વા કાંઈ આફત થાએ.
ધર ધીરજ એવે સમે, પંખી જો પચરંગ
ઘર નહી જેને રેહેવા, નહી કોઈનો સંગ.
નહી કોઠી દાણા તણી, નહી કપડાં તે પાસ
અંહી તંહી ફરી પેદા કરી, લાવે અન બહુ ખાસ.
ઈશવર પુરેછે તેમને, અન કપડાંને ઠામ
તે નહી તને વીશારશે, ધર આતી ઉરમાં હામ.
જો તું ગુલાબી ફુલને, જો તું બીજા ઝાડ
વણ વાવે ઉગેઆં વલી, હરી તણી સંભાલ.
અટાર ભાવ વનસપતી, રાને ઉગે જાણ
જાંહાં કોઈ દી નહી, જઈ શકે માનવ બાલક માન.
એવે રાને બરહમ તે, સંભાલે સહુ ઝાડ
સોભા આપી વનને, દીપાવે નીર ધાર.
ચલકે તરૂ અતી વનમા, ઝક ઝકાટ ઉજાલ
અપચરા ઝાંખી પડે, વલી હીરાને લાલ.
આપે વસ્ત્ર જમીનને, ટાલે સહુ ઉચાટ
તે કેમ તને વીશારશે, અણ વીશવાસુ જાત.
માટે રે તું માનવી, ધીરજ હાગે રાખ
મીતા તેને સરવની, કીડી કુંજર માખ.
રામસન કવીએ રચી, દીલાસાને કાજ
માર ઠરે તે પરેમથી, પરાકરત કીધી આજ.

છુટક છપા.

કોઈ આજ કોઈ કાલ. કોઈ માસ છ માસે,
કોઈ વરસ દસ બાર, કોઈ પચીસ પચાસે.
કોઈને થાય સાઠ, કોઈને થાય એંસી,
જે જાયું તે જાય, નથી રેહેવાનું બેસી.
નામ એટલાંનો નાશછે, ધરમજ એવો ધારવો,
સામળ કેહે શું હંકાર કર, ગંદી દેહનો ગાડવો.

ધન ધન તેની માત, પુણ્ય પર જેની પ્રીતી,
ધન ધન તેની માત, રાખી જેણે સુભ રીતી.
ધન ધન તેની માત, સદા વરત સારાં આપે,
ધન ધન તેની માત, કષ્ટ પરાયાં કાપે.
વલી ધન ધન તેની માતને, પ્રભુ ભજનની દાતા ઠરે,
સામળ કેહેછે દાતા વડો, બાકી બીજાં બહુ ફરે.

હીંમતે જાતે હોડ, હીંમતથી દુશમન હારે,
હીંમતે નાસે ભુત, હીંમતથી અરીને મારે.
હીંમતે નાસે ચોર, હીંમતથી રાય ન ડંડે,
હીંમત કરે વેપાર, હીંમતથી મહીમા મંડે.
દીલ શુર પુર હીંમત થકી જપ, તપ સાધન જે કરે,
હીંમતે સઉ જીતે જગતમાં, સ્વરગમાંહી તે સંચરે.

જીઠું ન બોલવા વીશે ગરબી.

" વનમાં ભુલી પડી રે પેલો કયાં ગયો કાનુડો "
એ રાગનીછે.

ઠગમાં તે ઠરે રે, જગમાં જે જન બોલે જીઠું,
જીઠે રૂઠે જગતપતી વળી આબરૂ કહે હું ઉઠું; ઠગમાં તે૦
એ કપટીનુ કોઈ ન માને, સમ ખાતા પણ સાચુ,
વાટે ઘાટે વાત કરે જન, ડાટો એનુ ડાચું; ઠગમાં૦ ૧.
સહજ સ્વભાવે હસતાં હેતે, વદો ન જીઠી વાણી,
તજો તમે તે ટેવ નકારી, જીઠામાં દુખ જાણી; ઠગમાં૦ ૨.
ઢોંગીને વાગે ટીચણામાં, પીડા પીડા પોકારે,
શુણનારા કોઈ સત્ય ન માને, ટોંગ હશે એમ ધારે; ઠ૦ ૩.
પ્રથમ થકી પતીયાર ગયો તો, પાછી ન પાછો પામે,
ચોરી કોઈક કરે પણ ચડશે, નર તસ્કરને નામે; ઠગ૦ ૪.
સોનાનો શણગાર સરસ જો, ઘડનારો ઘડી લાવે,
બદલી લેનારો બદલે પણ, સોનીને શીર આવે; ઠગમાં૦ ૫.
બીલાડો બહુ સાધુ બનીને, દયા ઘણી દીલ ધારે,
ઉંદરને વીશ્વાસ ન આવે, વીતી વાત વીચારે; ઠગ૦ ૬.
છે જીઠું તે છાવરતાં પણ, છેક રહે નહી છાનું,
વરશે ક બે વરશે વળતી, પછી ઉઘળશે પાનું; ઠગ૦ ૭.
જીઠું બોલ્યાથી જર જામે, તોપણ દુખછે તેમાં,
કડવું કહી લોકો ધીક્કારે, આગ ઉઠી જર એમાં; ઠગ૦ ૮.
કદી મળે ધન લાખ કરોડે, તોપણ તે શું કરવું,
બોજ કરમનો માથે બાંધી, મેલીને જર મરવું; ઠગ૦ ૯.
છાનું જીઠું છાવરીયે પણ, જગતપતી તો જાણે,
ભારે પીડા ભોગવવી પછી, ન છુટીએ એ નાણે; ઠગ૦ ૧૦.
આ જગનુ સુખ અલ્પ સમજવુ, અતી લાંબુ દુખ અંતે,
પાને લખતાં પાર ન પામે, લખ્યુંછે વીધાવંતે; ઠ૦ ૧૧.
તે જન ડાહ્યો તેજ કમાયો, જે નહી જીઠું બોલીયો,
દલપતરામે દીલમાં દેખી, ખરેખરે મત ખોલીયો; ઠ૦ ૧૨.

સ્ત્રીબોધ.

પુસતક ૫ મું | મારચ ૧૮૯૧ | આંક ૩ જો.

સાસુ વહુના કજીઆ—દુખી દીકરાની ફરીઆદ.

માહારાં પેઆરાં માજી,

જત માજી આજ ઘણા દાહાડા થએઆ હું તમારી સાથે મોહોડે મોહોડું એક વાત કરનાર હતો ને તમારી ખાતરી કરી આપી તમારી પાસે માગી લેનાર હતો કે તમો માએજી મારા ઊપર દયેઆ કરી ઘરના કંકાસથી જે રાત દીવસનો બલાપો મારા ઊપર નાખીઓછે તેથી મને મોકલો કરો; પણ પેઆરાં માતાજી તમારી રૂબરૂ થઈ તમારી સનમુખ મોહોડે મોહોડું બોલવાની મારી હીમત ચાલતી નથી. રોજ હું ધારતો રહુંછું કે વખત જોઈને આજે વાત કરૂં, કાલે વાત કરૂં, પણ કોણ જાણે મારા મનમાં શાની ધાસતી અથવા લજા ભરાએછે કે મારી ધારેલી વાત હું તમારી આગલ કરવા પાંમતો નથી. બે ચારવાર હીમત કરી હું એકદમ તમારી આગલ એજ વાત કરવાને આવીઓ હતો પણ વલી એકાએક સંકોચાઈ ભરાઓ ને ભરીઓ પાછો જએઆ કીધોછું તેની કેટલેએક દરજજે તમોને ખબર તો હશેજ. આવી રીતે વાત કરવામાં અડચણ નડવાથી અંતે આ કાગલજ તમારા ઊપર લખી મોકલવાને દુરસત ધારીશછે. એ કાગલ પેઆરાં માતાજી જરા ધીરજ, ચોકસાઈ, થંડો મીજાજ, રેહેમ નજર, અને પોતાના એક બેટા તરફ માયા રાખીને વાંચજોજી. કોઈ રીતે તમારાં મનમાં ઓછું આવે અથવા કોઈ રીતે તમોને માઠું લાગે એવો એકબી શબદ એ કાગલમાં નહી આવે એવી મેં ઘણીજ સંભાલતો રાખીછે, એટલું છતાં જો ઊછરેલાં લોહીએ ને દુખી થએલાં મને કદાચ તેવો કોઈ હરફ નજરે પડે તો મોહોટું મન રાખી તેની દરકાર કરતાં નાજી. પણ જે મતલબથી તથા જે દુખ ધરીને આ કાગલ લખીઓછે તેનોજ માતરે વીચાર કરી એના ઊપર ઘરતું ધીઆન આપજોજી; જેથી ઈશવર રાજી થશે, ને તમને આ જાહાનમાં તેમજ પેલી જાહાનમાં સરફરાજ કરશે. માતાજી ફરીથી જણાવુંછું કે હીમત ધરી આ કાગલ લખવાની છુટ લીધીછે, માટે મેહેરબાન માતાજી દાખલ તેની દરગુજર કરજોજી.

પેઆરાં માતાજી મારી મુખીઅ ફરીઆદ એટલીજછે કે માહારી વાહાલી બાએડીની સાથ જેવી રીતે તમોને બીનાકશો થઈ પડીઓછે તેથી કોઈબી રીતનું સારૂં ફલ નીપજવાનું નથી. યાદ રાખજો માતાજી કે કંકાસ અને કજીઆ એ કાંમ સેહેતાનનાંછે; અને જેઓ શેહેતાનની સુજે ચાલી સેહેતાનને ફરેબે ફરેછે તેમનું પોતાનું અને તેમજ તેમનાં બાલકોનું આ અંદે સારૂં થતું નથી. માતાજી તમો સારી પઠે જાણોછો કે કજીઆ કંકાસથી રોજી ઘટેછે,-અને ઘરનાં હાંલાંમાંનો અનાજ ખુટી પડેછે. માતાજી તમો સારી પઠે જાણોછો કે કજીઆ અને કંકાસથી ઘણા કુટુંબો બીચારાં ફના થઈ ગએઆંછે. માતાજી તમો સારી પઠે જાણોછો કે કજીઆ અને કંકાસથી સેંકડો કુટુંબો ખાખાવરખાં ને ખીલે ઊપાડ થઈ ગએઆંછે... માતાજી તમો સારી પઠે જાણોછો કે કજીઆ અને કંકાસથી ગોએઆ જમીનના પોપરે પોપરા ખલી જાએછે અથવા વેહેનાં પાણીના ઝરા સુકાઈ જાએછે. પેઆરાં માતાજી તમો સારી પઠે જાણોછો કે જેનાં ઘરમાં કજીઆ કંકાસે મોહોડું દેખાડીઓં તેના ઘરમાં સઘલ પરકારનું સુખ અને ચમન છતાં તેને તાંહાં દલદરી અને તંગાસી આવી પડેછે, તથા તે ઘરનાં લોકોની

અભાગ ,અને દુરદશા થઈ પડેછે. તો હવે પેઆરાં માતાજી કજીઆ કંકાસથી આટલીબધી ખરાબી જાણીઆ છતાં તથા તે ખરાબીથી નીપજતાં ફલો નજરે જોએઆ છતાં તથા તેવાં ફલોનો કેટલેક દરજજે અનુભવ લીધા છતાં, શા માટે તે બુરી ચીજથી દુર રેહેવાને કોશીશ કરતાં નથી વારૂં ?

પેઆરાં માતાજી તમો એમ સમજતાં હશો કે હું માહારી બઈરીની હીમાએતે તમારી સાથ ઝઘડો કરવાની મતલબે આટલું લખુંછું, પણ પેઆરાં માતાજી એ તમારો વીચાર ખરેખર ભુલ ભરેલોછે એમજ સમજજો. માહારી પોતાની વાહાલી બઈરી તરફ જે ફરજોછે તે હું સારીપઠે સમજુંછું, અને લગનના કોલ પાલવાને જે ફરજો મારા ઊપર ઊતરેલીછે તે ફરજો બજા લાવવાને મારાથી બનતી કોશેસ હું કરૂંછું, એટલું છતાં પણ હું સાફ અને ઊઘાડી રીતે આટલું બોલવાને અચકાતો નથી કે માહારાં દીલમાં પોતાની બાએડીનાં કરતાં તમારૂં દરદ વધારેછે. પેઆરાં માતાજી, તમારાં દુખથી હું જેટલો દુખી અને દરદમંદ થાઊંછું એટલો હું પોતાની બઈરીનાં દુખથી નથી થતો એ તમોએ સત કરી જાણવુંજી. માતાજી હું ખરી મનસની તથા તે અજીમ કુદરતના સાહેબને હાજર નાજર જાણી જે આ ખુલાસો કરૂંછું તે કાંઈ નહી પણ ખરો અને સાચોછે; સત કરી માનજો, માતાજી, કે કાંઈ અમસથું તમારૂં મન સમજાવવાને અથવા લોકજાણું કરવાને હું આ ખુલાસો કરતો નથી પણ જે ખરેખરી અને સાચી વાતછે તે માતરે તમારી આગલ મુકુંછું, પછે તમો તે-ન માનો તો તમારી મરજી, ખરાં ખોટાંનો જાણનાર તે પરવરદીગારછે.

ઊપલાં માહારાં બોલવાની સાબીતીમાં આટલું જ હું જણાઊંછું કે માહારા બીજા બે તરણ વડા ભાઈઓછે, અને જે સઘળાઓ સાથ આપણ એકજ ઘરમાં સાથે વસતાં હતાં,- પણ આપણા મુરબીજી ગુજરી ગએઆ પછે આપણે છંછેરાઈ છુટાં પડીઆં તે વખતે જોકે માહારા બીજા ભાઈઓને તાંહાં તમો માતાજી સેહેજ સેહેજ મુદતવેર રહી આવીઆં જે સઘળે ઠેકાણે તમો કેવી રીતે વસી આવીઆં, ને આજ પાંચ ચાર વરસ થએઆં તમો માહારી સાથ કેવી રીતે વસોછો, એનોજ જો જરા તમો ધીરજથી વીચાર કરસોતો તમારી ખાતરી થશે કે તમારો સવભાવ સાચવવાને મેં તથા માહારી વાહાલી બાઈડીએ જેટલી તજવીજ રાખીછે, તથા કેટલીક વાર તમારા આડા સખુનો સાંભલીઆ છતાં તેની કશી પરવા ન કરતે મોહોટું દીલ રાખી ઓર તમારી ખુશામદ કરતાં તમારી સાંમાં આવીઆં છઈએ. તેટલું માહારા બીજા એકુ પણ ભાઈને ઘરથી થઈશું નથી, એ દાખલા લંબાણ કીધાથી ખચીત તમારૂ દીલ દુખશે ને વીસારેલી વાત પાછી ઈઆદ આવીઆથી તમને ઘણું માઠું લાગશે માટે એ વીશે જાજું બોલતો નથી. આટલું પણ બોલતે નહી,પણ તમ વીશે હું કેટલો હેરાન અને દુખીછું તેની સાબેતી આપતાં આટલો ઈસારો કરવાની ફરજ પડીછે.

પેઆરાં માતાજી, જો મને ખરૂં પુછાવોતો હું કહુંછું કે મને પરણીઆને આઠ દસ વરસ થએઆંછે, અને હું બે ચાર બચાંનો બાપ ગણાઊંછું, તો પણ વર બાએડી તરીકેનું જે ખરૂં સુખ ભોગવવાનું તેથી તો હું અને તેમજ માહારી બાઈડી બંધે કમ નસીબ રહેઆં છઈએ. ખરૂં માનજો માતાજી કે જો ઈશવર ન કરે ને માહારી વાહાલી બઈરીની અજલની દોરી ટુકી થઈ અથવા જો આ દુનીઆથી એકાએક મને કુચ કરી જવું પડીઊં તો, બેમાથી એક જે પાછલ જીવશે તે હંમેશ સુધી [illegible]ારતે રેહેશે. મેં ઊપર જણાવીઊં તે પરમાણે માહારી બઈરી તરફની માહારી સઘલી ફરજો મારાથી જેમ અદા થાએછે તેમ કરૂંછું, એટલું છતાં તમે માતાજી જેમ ધારોછો તેવો હમો વર બાએડીનો એખલાસ અથવા સંબંધ નથી એ તમોએ સારી પઠે ઈઆદ રાખવું. માહારાંમાં એક એવી કુદરતી ખાસીઅતછે કે પોતાનાં ભીતરની વાત ચાલતાં ,લગણ કોઈને જણાવવી નહી, જે દુખ અથવા અડચણ પડે તે મોહોટું દીલ રાખી ખમવું, અને તેની વધારે ટકટક કરવી નહી. તે ઊપરથી તમો જે એવો તરક બાંધોછો કે હું માહારી બઈરીની તરફછું, તો એ તરક બાંધવામાં તમોએ મોહોટી ભુલ ખાધીછે એટલું બોલવા સીવાએ માહારાથી વધારે કાંઈ બોલી શકાતું નથી.

પેઆરાં માતાજી, જેમ એક સુલીની અંદર સોપારી આવી પડે અથવા ચારે તરફથી સલગેલી આગની એક મોહોટી ચેહની વચે જેમ એક માણસ આવી પડે, તેવી અવસથા મારી થઈ પડીછે. એક તરફથી જો તમારી સાથ બે દાહડા મીઠી વાત થાએછે ને જો

માહારી બઈરી સાથ મન મુકી બોલાતું નથી તો તેનુ દીલ દુખી આવેછે, જેનો બલાપો પાછો માહારા ઊપર જ પડેછે. અથવા જો બીજી તરફથી ભોગજોગે એવું બનીઊં હોએ કે માહારી બઈરી સાથ દીલ ખુલાસથી કાંઈ વાતચીત થઈ હોએતો આણી તરફ તમારો મીજાજ એકદમ જતો રહેછે, અને જાણે બઈરી સાથ દીલ ખુલાસથી વાત કરવામાં કેટલીએક ચોરી કીધી હોએ એવી આપદા મારા ઊપર આવી પડેછે. આવો માહારો એવાલ સાંભલી મને જનમ આપનાર એક માતા દાખલ તમને કાંઈ દએઆ નહી આવે વારૂં ?

માણસ પોતાના જીવને કહુવા માગી અથવા ખુદાતાલાનાં હુકમ વગર મોતને તેડું કરી કેટલો પાપી અને ગુનેહગાર થાએછે એ વાત હું સારી પઠે સમજું છું, એટલું છતાં, પેઆરાં માતાજી હું વારે ઘડીએ માહારા જીવને કહુવા માગુંછું અને વારે ઘડીએ મોત માગુંછું કે વારૂં આ શંસારના દુખના ખટલાથી મોકલો થાઊં, એ શું થોડી દુખની વાતછે !! બાહેર આખો દહાડો રંજ અને શકતી ભોગવી, હજારો ખટપટમાં અફડાઈ ઝીકાઈ, તન અને મન શેદરૂં કરી ઘરમાં આવનાર એક શખસની સામે હસતે મોહોડે તેની બઈરીનાં આવીઆથી અથવા ખુસ મીજાજમાં તેની માતાને જોવાથી તે થાકેલા શખસને કેટલો આનંદ થાએ વારૂં ? પણ હવે જો તેથી વીરૂધ હું તમોને આપણો પોતાના ઘરનો દાખલો આપી કહું કે હું આખો દાહાડો રંજ અને શકતી ભોગવી કેટલીએક ધારેલી ઊમેદોમાં ના ઊમેદ થઈ બાગેલે દીલે ને તુટેલે મને ઘરમાં આંઊ અને તાંહાં જો વલી તમો સાસુ વહુઓને લડતી અથવાં કજીઆ કંકાસમાં જોઊં તો પછે, વીચાર કરો પેઆરાં માતાજી; તેવી વખતે માહારાં દુખમાં કેટલો વધારો થતો હશે વારૂં ? કહેવતછે કે દુખ ઊપર ડાહામ, તેવો હાલ એવી વખતે માહારો થાએછે. જેમ આગનું મારેલું માણસ વનમાં ગઈઊં તું ને તાંહાં પણ આગ લાગીતી, તેવી અવસથા તમોએ માહારી કીધીછે !

પેઆરાં માતાજી,'ઊપર આટલું બધું લખી ઘરના કજીઆ કંકાસની સઘલી બદનામી તમારા ઊપરજ નાખવા માંગતો નથી. માહારી બઈરીને પણ હું સારીપઠે ઓલખુંછું, તેણીનામાં કેટલાં પરાકરમછે, અને તેણીનો શવભાવ અને મન કેવુંછે એની મને સારી પઠે ખબરછે, એટલું છતાં પેઆરાં માતાજી તમારા ઊપરજ આ કાગલ લખવાની જરૂર એટલા માટે પડીછે કે જરૂર અને જોઈતી વેલાએ કડવી નજર કરી, ગુસે થઈ, બે કડવા સખુન બોલી અથવા ચાર લોકનાં દેખતાં શીખામણની બે વાતો કહી હું મારી બઈરીને ઠેકાણે લાવી શકુંછું. પણ તેવી કોઈબી ચાલ તમ જેવાં બુજરગ માતાજી સાથે ચલાવવી ના લાએકછે એવું ધારી ખાનગી રીતે આટલો ખુલાસો તમો ઊપરજ મોકલવાની જરૂર થઈછે.

વલી બીજું એ કે તમો બુજરગ, અને સમજુ છો તેથી તમોને તો કેટલીએક વખતે બચાંઓને લઈ ચલાવવાં જોઈએ. હું કબુલ કરૂંછું કે કેટલીએક વખતે તમારી સાથ કટકટ કરવામાં માહારી બઈરીનો મુખીઅ વાંક હશે, તોપણ પેઆરાં માતાજી, તેને નાદાન બચું સમજી તમોએ તમારાં ડાપણ પરમાણે તેની તેવી ચાલને ધીકારી કાહાડવી જોઈએ, નહી કે તેની સાથ બચાં બરોબર થઈ તાણાં મેહુણાં ને હાસા તોસી ઊપર આવી જવું. તમો આટલું તો સારી પઠે જાણોછો કે વહુઓનો ઘણો વાંક છતાં ગામમાં બીચારી સાસુઓનાં નામ ભુડાંમાં ખપેછે, તો વારૂં જાણીજોઈને એવું શું કરવા કરોછો ? હજી બેહેતર એલાજ તો એજ કે નાખતી કરવી, કે જેથી જો વહુ સમજુ હોએ તો સમજીને રેહે. હાલતો તમારા નીમક પરવર બેટાની એજઅરજછે.

મરદના પોશાકમાં એક ઓરત.

ઓરત જાત ઘણું કરીને નાજુક અને નબળી હોએછે અને તે પોતાનો પોશાક છોડી દઈને મરદનો લેબાસ લેએછે અને મરદનાં જેવાં કામો કરેછે તારે આપણને થોડી અચરતી ઊપજતી નથી. તો પણ અગાઊના અને હાલના જમાનામાં કેટલીએક ઓરતો વીશે સાંભલવામાં આવીઊંછે કે તેઓએ ઓરત જાતનો પોશાક છોડી દઈને મરદ જાતનો લેબાસ લીધોછે અને મરદનાં જેવાં કામો કીધાંછે. એ બાબદમાં હમો હાલ તરત એક ઓરતનો હેવાલ આપીએછે.

આસરે સો વરસની વાત ઊપર મેરી-નામની એક સ્ત્રી થઈ ગઈછે તે સ્ત્રી ઘણી ખુબસુરત હતી અ

ને સન ૧૭૧૫ માં ઈંગલંડ મધે એક પરગણામાં જનમી હતી. જારે તે મોટી થઈ તારે એક જુવાન માણસ સાથે તેણીને ભોળત પડી અને તેની સાથે લગન કરવાનો તેણીએ ઠરાવ કીધો. પણ થોડા દીવસમાં તે જુવાન પુરૂશ મરણ પામેઓ અને મેરી પોતાની આશામાં નીશફલ થઈ. જેની સાથે લગન કરવાનો નીશચે કીધો હતો તે મરણ પામેઓ તેથી મેરીને અતીઘણી દલગીરી ઊપજી અને તેણીએ હવે કોઈબી પુરૂશની સાથ લગન નહી કરવાનો ઠરાવ કીધો. થોડા દીવસ પછી તેણીને એક બીજી ઓરત મલી આવી અને તે ઓરતબી તેવીજ રીતનો ઠરાવ કરીને બેઠી હતી. એ ઓરતબી જેની સાથે ભોબતમાં પડી હતી તેની સાથે લગન નહી થવાથી "નહીજ પરણવું" એવો નીશચે કરીને બેઠી હતી. બેહુ સ્ત્રીઓનું દુખ સરખું અને એકજ કારણથી ઊપજેલું હતું તેથી તેઓએ સાથે રહીને પોતાની જીંદગી ગુજારવાનો વીચાર કીધો. તેઓએ પોતાના બંનેના લાભને માટે એવો મનસુબો કીધો કે એક જણીએ ઓરત જાતનો પોશાક છોડી દઈને મરદનો લેબાસ લેવો અને તે ગામ છોડીને કોઈ બીજા અણજાણા ગામમાં જઈને રેહવું.. મરદનો લેબાસ કોણ લીએ એ વીશે પેહલ વેહલી જરા ભાંજગડ થઈ પણ તે ભાંજગડનો છેડો તેઓ સેહલાઈથી લાવી શકેઆં. તેઓએ ચીઠી કાહાડી અને મેરીનું નામ નીકલેઆથી મેરીએ મરદનો લેબાસ લેવો એવો ઠરાવ થએઓ. તેઓ બંનેની પાસે ૨૦૦ રૂપીઆની પુંજી હતી. મેરીએ મરદનો પોશાક ખરીદ કરીને પેહરેઓ અને પોતાનું નામ જેમસ હાઊ કરીને રાખીઊં. તેઓ બીજે ગામ જવાને નીકલેઆં.

તેઓ જારે બીજા ગામમાં આવી પોહચેઆં તારે એક નાહના ઘરમાં ઊતારો કીધો અને તેઓ સ્ત્રી ભરતારનું ડોલ ઘાલીને રહેઆં. થોડી મુદત પછી કાંઈ મોટી મારામારી ઊપરથી મેરી જેણીએ પોતાનું નાંમ જેમસ હાઊ રાખીઊં હતું તેણે એક જુવાન શખસની ઊપર ડામેજની ફરીઆદી માંડી અને ૫૦૦ રૂપીઆ મલેઆ. તે ધણીધણીઆણીએ જગા બદલી. એક વધારે સારા ઘરમાં રહીને કાપડ વેચવાનો ધંધો ચલાવવા લાગાં. તેઓની હાલત દીનપર દીન સુધરતી ગઈ. તેઓ પાસે પઈસા એકઠા થતા ગયા. તેઓ પોતાના ધંધામાં દીનપર દીન વધારે ફાવતાં ગએઆં. તેઓએ પોતાનો ભેદ છુપો રાખવાની મતલબથી કોઈબી ચાકરને ઘરના કામ વાસતે રાખેઓ નહી હતો પણ સઘળું કાંમ તેઓજ પોતાને હાથે કરતાં હતાં. આવી રીતે તેઓએ વીસ વરસ ગુજારેઆં અને તેટલી મુદતમાં મોટી રકમ એકઠી કીધી હતી.

તેવામાં એક બનાવ એવો બનેઓ કે જેથી તે સુખી જોડાંને દુખ ઊપજવા લાગું. એક બીજી ઓરત જે મેરીને બચપણથી ઓલખતી હશે તે તેઓની દુકાને આવી લાગી અને મેરીને મરદના લેબાસમાંથી તરત ઓલખી કાહાડી. તેણીએ મેરીની ઊપર એક ચીઠી લખી અને જણાવીઊં કે અગર તું મને ૧૦૦ રૂપીઆ નહી મોકલશે તો હું તારો સઘળો ભેદ જાહેર કરી નાખીશ. મેરીને ધાસતી પડી કે એ ભેદ જાહેર થઆથી તેઓના ધંધાને નુકસાન પોંહચશે તથા તેઓને ઘણીએકતરાંની અડચણ ભોગવવી પડશે તેથી રૂ૧૦૦ની નોટ મુંગી મુંગી મોકલી દીધી. પછી થોડાએક વરસ લગી તે લુચી ઓરતે તેઓને કંટાલો આપેઓ નહી તેથી તેઓએ અગાઊની મીસાલે પોતાનું કામ ચલાવેઆ કીધું. મરદના લેબાસ વાળી ઓરત તે ગામનો મોટો વેપારી ગણાવા લાગી અને જેમસ હાઊના નામથી જુરીની અંદર તથા કેટલીએક જાહેર સભાની અંદર મોટા માન સાથે જવા લાગી. પણ પેલી લુચી ઓરત વળી પઈસા કહડાવવાની મતલબથી મેરીની પુઠે લાગી. બીજા રૂ૧૦૦) મેલવેઆ. વળી પંદર દીવસ પછી બીજા રૂ૫૦) મેલવીઆ. તેવામાં મેરીની બેહનપણી જે સ્ત્રી દાખલ રહેલી હતી તે ઘણી આજારી પડી અને તે હવા ફેરને માટે બીજા ગામમાં જાંહાં તેણીનો સગો ભાઈ રેહતો હતો તાંહાં ગઈ. તાંહાં તે થોડા દીવસમાં મરણ પામી. મરવાની અગાઊ તેણીએ પોતાના ભાઈને સઘળી વાતથી અને સઘળા ભેદથી વાકેફ કીધો હતો. તેણીએ જણાવીઊં હતું કે તે કોઈબી મરદ સાથે નહી પણ ઓરત સાથે એટલા વરસ રહી હતી. અને તેઓએ ભાગમાં ધંધો કીધો હતો અને રૂપીઆ ૪૦૦૦૦ ની દોલત મેલવી હતી. આ ખબર ઊપરથી તે ભાઈ તરત મેરી પાસે જઈ પોંહચેઓ અને પોતાની મરનાર બેહનનો હીસો માંગેઓ. મેરીએ તરત અરધો અરધ રકમ તેણીને હવાલે કીધી.

મરનારના ભાઈએતો મેરીનો ભેદ હજીર છુપો રાખેઓ પણ પેલી લુચી ઓરત પાછી પછવાડે લા

વાડીઆજી નવરોનજી નમશીદજી

ગી. તેણીએ ભલી મેરીની પાસેથી રૂ ૧૦૦૦) ની મોટી રકમ કહડાવી. પણ હવે મેરીએ જાણીઊં કે વધારે વાર વાત છુપી રહી શકવાની નથી તેથી તેણીએ મરદનો પોશાક છોડી દઈને ખરા પોશાગમાં બાહેર પડી. તે લુચી ઓરતની ઊપર પઈસા કહડાવવાનો અનીઆએ મુકેઓ અને તેણીને કોરટમાં ઊભી રાખી. તે લુચી ઓરત ગુનેહગાર માલુમ પડેઆથી તેણીને શીકશા થઈ. તાર પછી મેરીએ પોતાની સઘળી મીલકત વેચી નાખી અને બુઢાપાના વખતમાં એક ગામડાં મધે નર્ચીંત થઈને રહી. પોતાના ઊદીઓગથી જે દોલત મેલવી હતી તેનું ફલ આ વખતે ભોગવવા લાગી. તેણીએ ૩૪ વરસ સુધી મરદનોપોશાક પેહરેઓ અને મરદમાં પોતાનું નામ ખપાવીઊં. તેણીએ પાછો ઓરતનો પોશાક પેહરેઓ તારે તેણીની ઊમર ૫૦ વરસની થઈ હતી. તાર પછી તે પંદર વરસ લગી જીવી અને ૧૭૮૦ માં ૬૫ વરસની ઊમરે મરણ પામી.

મરહુમ વાડીઆજી શેઠ નવરોજજી જમશેદજી.

આપણી વસતીમાં પંકાએલા વાડીઆજી શેઠ નવરોજજી જમશેદજી ૧૮૬૦ ના નવેમબરની ૧ લી તારીખે આ ફાની દુનીઆં છોડી સરગવાસી થયા તે વાંચનારી બાઈઓ તમે જાણતાં હશો. એ નામવર ૮૬ વરસની ઊમરે પોંહચી મરણ પામેઆ અને તેમના મરણથી પારસીઓની મોટી સંખીઆને દલગીરી ઊપજી હતી. એ નામવર શેઠના જનમનો તથા મરણને લગતો થોડોએક અગતજોગ હેવાલ આપવાની રજા લઈએછે.

મરહુમ શેઠ નવરોજજી જમશેદજી મુંબઈ મધે ઈસવી ૧૭૭૪ ના સાલમાં જનમેઆ હતા. એઓ પરખીઆત લવજી જેણે મુંબઈની ગોદીનો પરથમ પાયોં નાખીઓ હતો તથા જે દેશીઓમાં પેહેલા માસટર બીલડર ઠરેઆ હતા, તેમની ચોથી ઓલાદે ઊતરેલા હતા. ઈસટ ઈનડીઆ કુંપનીના તથા દરીઆઈ કાફલાનાં વાંહાંણો બનાવવાને મરહુમ વાહાડીઆજી નવરોજજીના બાવા વાહાડીઆજી જમશેદજીએ જે ફાએદો કીધો હતી તથા સરકારની જે ઊમદા ચાકરી બજાવી હતી તેથી એ મરનારનાં ખાનદાનને ચો તરફથી સારૂં માન મલીઊં હતું. મરહુમ વાહાડીઆજી શેઠ નવરોજજી નાહાનપણથી ગોદીનાં કામમાં પોતાના બાપને એક મદદગાર થઈ પડીઆ હતા, તેથી ઈસવી ૧૮૨૨ નાં સાલમાં પોતાના બાવાનાં મરણ પછે માસટર બીલડરના જોખમ ભરેલા હોદા ઊપર એમની નેમણુક થઈ હતી. એ જોખમ ભરેલો હોદો મરહુમ વાહાડીઆજી શેઠ નવરોજજીએ છેક ઈસવી ૧૮૪૪ સુધી ઘણીજ ચાલાકી તથા હુશીઆરીથી બજાવેઓ હતો, અને જેને માટે જુદી જુદી વખતે એ મરહુમ શેઠને જુદા જુદા સરકારી અમલદારોની તરફથી કેટલાંએક શાબાશીનાં માંનપતરો મલીઆં હતાં. ૧૮૪૪ પછે મરનારે પોતાની જઈફીને લીધે પોતાનો હોદો છોડી નર્ચીંતાઈ લીધી હતી. જે વખતમાં એઓને બેઠો મુસારો મલતો હતો.

ઈસવી ૧૮૩૧ ના સાલમાં ઈનડીઆ નેવીના સુપરીટેંડંટ કેપટન સર સી. માલકમ નાઈટની ભલામણ ઊપરથી કોરટ આવ ડરેકટરસનાં અધીકારીઓએ મરહુમ શેઠ નવરોજજીને રૂપાનું એક "રૂલર" ભેટ કરીઊં હતું. જુદે જુદે વખતે મરહુમ વાડીઆજીના ખાનદાનના બીજા માસટર બીલડરોને પણ તેમની તારીફ લાએક કોશેશને લીધે કોરટ આવ ડાએરેકટરસની તરફથી ભેટો કરવામાં આવી હતી.

મરહુમ વાહાડીઆજી શેઠ નવરોજજી પોતાનાં ટોલામાં પણ એક ઘણાજ માનવંત તથા ખેરખા થઈ ગએઆછે. એઓ પારસીની પંચાએતના અનજુમનનાં મતથી ઠરેલા એક અકાબર હતા, પણ ઈસવી ૧૮૫૪ ના સાલમાં જઈફીને લીધે મરનારે તે ઓધો છોડીઓ હતો. એ મરનાર શેઠ પોતાના જાતભાઈઓના ફાએદાના હરેક કામમાં આગેવાની કરવાને કદી પછાત પડતા નહી હતા, તેમજ એ મરહુમ શેઠ સાલેસાઈ, પરેજગારી તથા બીજા નીતી ગુણો સારા ધરાવતા હતા. આજ આઠ દસ વરસ થએઆં એમની જઈફીને લીધે એઓથી કોઈબી જાહેર કાંમોમાં સામેલ થવાતું નહી હતું, તોપણ મરહુમ શેઠે પોતાની છેલી ઘડી સુધી પોતાના જાતભાઈઓનાં લાભ ઊપર એક સરખી નજર રાખી હતી. એ મરહુમ શેઠને માન તરીકે

એમના મરણ પછે બીજે દીવસે આતરેની ગોદી બંધ રાખવામાં આવી હતી, તથા બંદર માહેલાં સરકારી વાંહાણોના વાવટા ઊતારીને નીચા ટાંગવામાં આવીઆ હતા, તથા જરતોસતી દુકાનદારોએ બપોર પછે પોતાની દુકાનો બંધ કીધી હતી, તેમજ આતરેની સર જમશેદજી જીજીભાઈ વાલી તથા બીજી કેટલીએક નીશાલો પણ બંધ કરવામાં આવી હતી; એઓની પાએદસતની મજલસની ઠઠ એટલીતો મલી હતી કે જેવી કોઈજ વાર જોવામાં આવી હશે. ગોદીમાનાં હીંદુ તથા મુસલમાન કારીગરો જેમને ધરમ સંબંધી અડચણને લીધે મરનારને ઓટલે અથવા પાદસે જવાને બની નહી આવીઆથી તેઓ પાએદસત કાહાડતી વેલાએ હાર બંધ કતાર માંડી દરવાજાની બાહેર મરનારનાં રવાનને છેલો શેજદો કરવાને ઊભા રહેઆ હતા, જે દેખાવ ઘણોજ ગંભીર લાગતો હતો.

મરહુમ વાહાડીઆજી શેઠ નવરોજજી જમશેદજીનાં નાગની એક કાએમ ઈઆદગારી રાખવાનો ઠરાવ એ મરહુમનાં ઊઠમણામાં કરવામાં આવીઓ હતો, એથી દરએક જરતોસતીને ખુશી ઊપજી હતી. ઊઠમણાની મજલસમાં આપણી વસતીમા પંકાએલા ગરહસથ શેઠ કાવસજી જાહાંગીરજીની દરખાસત ઊપરથી શેઠ સોહોરાબજી જમશેદજી જીજીભાઈએ એક પતર મજલસમાં વાચી સંભલાવીઓ હતો. એ પતરમાં મરહુમ શેઠની ખુબીનું કેટલુંક વરણન કરવા બાદ તેવણનો પારસી ટોલા ઊપર થએલો ઊપકાર કહી સંભલાવી અનજુમનને એવી દરખાસત કીધી કે અનજુમનની તરફથી એક નવું ફંડ ઊભું કરવું અને તેમાં જે નાણાં ભરાએ તે હાલનું ગોદીના સુતારોનું પેનસનનું જે ફંડછે ને જેમાં ઊમેરો કરવાની તારે જરૂરછે તેમાં તે નાણાં ઊમેરી ગોદીના ગરીબ સુતારોને પેનસન આપવાનું ફંડ પુરતું કરવું. અને તે ફંડમાં નાંણાં આપીઆ બાદ જે રકમ હાતમાં રેહે તેમાથી મરહુમ વાહાડીઆજીનું એક બાવલું બનાવવું, પણ જો બાકી રહેલી રકમમાંથી બાવલાંનો ખરચ નહી નીકલી શકે તો મરહુમ શેઠની આખાં કદની એક તસવીર ઊતરાવવી. એ દરખાસત મુજબ તેજ વેલાએ કેટલાક ગરહસથોએ લગભગ છ હજાર રૂપીઆની રકમ ઊઘરાણાની ટીપમાં ભરી હતી.

મરહુમ વાહાડીઆજી શેઠ નવરોજજીએ તરણ વાર પોતાંનાં લગન કીધાં હતાં. એ મરહુમના છ પુતરોમાના તરીજા પુતર મી૦ જહાંગીરજી હાલ ગોદીના માસટર બીલડરનો હોદો ભોગવેછે, તથા તેમના બીજા પુતરો વેપારી ધંધામાં ગુતાએલાછે.

—○○—

એક ખલાસીની વાત.

ઈંગલંડ મધે એક નાહના શેહરમાં કોઈ વેપારી રેહતો હતો. તેને પેટે એકનો એક દીકરો હતો અને તેનું નામ વીલીઅમ કરીને હતું. વીલીઅમ જારે મોટો થએઓ તારે પોતાના બાપના ધંધામાં પડેઓ. જે મોહલામાં તેઓની દુકાંન હતી તેજ મોહલામાં બીજો એક ગહરસથ રેહતો હતો. તેની સાથે વીલીઅમના બાપને ઘરવટ હતી. તે ગહરસથના ઘરમાં વીલીઅમ બચપણથી આવ જાવ કરતો હતો. તે ગહરસથને પેટે મેરી નામની એક છોકરી હતી. બચપણથી એ છોકરી અને વીલીઅમને ઘણી માયા લાગી હતી. વીલીઅમ જેમ મોટો થતો ગઓ તેમ મેરી અને તેની વચે પેઆરનો ગાઠ વધારે મજબુત થતો ગયો હતો. તે એટલેવેર કે થોડી મુદતમાં તેઓના એક બીજા સાથે લગન થાંત. એ વાતમાં વીલીઅમ તથા મેરીના માબાપ બી ઘણા ખુશી હતાં. પણ તેવામાં એક બનાવ બનેઓ જેથી વીલીઅમના માબાપને તથા મેરીને તથા મેરીના માબાપને ભારે દુખી થવું પડીઊં. ઘણી ઊતાવલમાં વીલીઅમ એક સાંજના મેરીના ઘર તરફ દોડેઓ જતો હતો. રસતામાં ઠોકર લાગી અને તે ચીકલમાં પડી ગયો. તેને કાંઈ નુકસાન થયું નહી પણ કપડાં ચીકલવાલાં થયા. રસતામાં બીજા લોકોએ તથા મેરીએ પોતાની બારીમાથી તેને દીઠો. જેવો તે ચીકલમાંથી ઊઠી ઊભો થયો કે સઘલા એકદમ હસી પડેઆ. વીલીઅમના મનમાં એથી ઘણી સરમીંદગી પોહચી. તે પોતાના મનમાં બોલેઓ કે "હું સતર અઢાર વરસનો ગટો થઈને પડી ગયો મોટી શરમની વાત." તે પોતાના ઘેર તરફ જલદીથી દોડેઓ અને કપડાં બદલેઆં. પછી વીચાર કરવા બેઠો કે "અરે કેટલી શરમની વાત." તેણે થોડાંએક કપડાં બાંધેઆં અને શરમનો મારેઓ એકદમ કોઈને જણાવેઆ વગર બંદર તરફ નીકલી પડેઓ. એક વાંહાંણ જે હંકારી જવાની

તઈઆરીમાં હતું તેના નાખુદાને કહીઉં કે વગર પગા
રે તારાં વાંહાંણની ચાકરી કરવાને હું ઘણો ખુસી છું.
નાખુદાએ તે વાત કબુલ કીધી અને બીજે દીને તે વાં
હાંણ બીજા બંદર ખાતે ઊપડી ગયું.

પેરથમ તેને ખલાસીનું કાંમ ઘણુ કંટાલા તથાં
દુખ ભરેલું લાગીઉં પણ થોડીએક મુદ્દત પછી આશ
રમ પડી ગઈ. તેને અમેરીકાની તથા બીજા દેસહા
ઓની બે તરણ વાર સફર કીધી. ખલાસીના કામમાં
જલદીથી માહેતગારી મેલવી, નાવશાસ્ત્ર એટલે વાંહાંણ
ચલાવવાની વીદેઆનો અભીઆસ કરવા લાગો. તેનો
પગાર થયો અને વધતો ગયો. એમ કરતાં તરણ વર
સ ગુજરી ગયાં. એ મુદતમાં જેજે બંદર ખાતે તે ગયો
તે બંદરના સઘલા લોકો તેની ચાલથી, તથા તેના
દેખાવથી, તથા તેની ભલાઈથી, તથા તેની માહેત
ગારીથી ઘણાજ ખુશી થવા લાગા. તેના ચેહરા
ઊપરથી માલુમ પડતું હતું કે તે કોઈ આબરૂ
વાલા ખાનદાનથી ઊતરેલોછે. અમેરીકાના એક વેપા
રી મી૦ રીડની સાથે તેને ઓલખાણ થઈ. એ વેપા
રી ઘણો મોટો અને તવંગર કેહેવાનો. વીલીઅમનો
તેની સાથે મોટો વગ થઈ પડેઓ. તે વેપારીએ પો
તાના નવા વાંહાંણનો "ચીફ મેટ" નો ઓધો વીલીઅ
મને આપેઓ. તે ઓધો તેને ઘણો મનમાનતી રીતે
બજાવેઓ.

વીલીઅમ તે વેપારીના ઘરમાં એટલો તો હલી
મલી ગયો હતો કે તે વેપારીનું આખું કુટંબ વીલીઅમને
ચાહતું હતું. તે જેવો ભયો અને શીખેયો હતો તેવો
જ તેનો ચેહરો ખુબસુરત હતો. એક દીને તે વેપારી
એ તેને જણાવીઉં કે "હું તમને કોઈ બીજા વાંહાંણ
નો કપતાનનો ઓધો આપવા માંગુંછું તે તમે ચલાવી
શકશો ? વીલીઅમે જવાબ દીધો જે "તમો તે ઓધો
સોંપસો તો હું ચલાવી જોઈશ." તે વેપારી બોલેઓ
કે "વારૂ ઠીકછે. તમે સાંજના ઘર આગલ આવજો. મા
રી છોકરીઓબી તમને મળવા માગેછે અને પછી આ
પણે તે વીશે વાત કરશું." એ ઊપરથી વીલીઅમ સ
મજી ગયો કે મારો શેઠ મને વાહણનો કપતાન કરવા
ઇછેછે તથા મારો સંબંધ પોતાના કુટંબ સાથે કરવા
માંગેછે. વીલીઅમ વખતસર રાતના મી૦ રીડની મુ
લાકાત લેવાને ગયો. મી૦ રીડની તરણ છોકરી હતી
તે મધે રૂથ નામની છોકરી ઘણી ખુબસુરત અને ચા
લાક અને ઊમરમાં આવેલી હતી. તેણીની સાથે વી
લીઅમે થોડોવાર વાત ચીત કીધી તાંહાં સુધી તે ઓ
રડામાં બીજું કોઈ માણસ આવીઉં કે ગયું નહી. તે
ઊપરથી વીલીઅમ ચેતી ગયો કે તેણે જે અગાઊ કલ
પના બાંધી હતી તે ખોટી અને વગર આધારની નહી
હતી. તે જુવાન ખુબસુરત છોકરી સાથે થોડોવાર વા
ત ચીત થયા પછી વીલીઅમને જોસો ઊતપન થયો
અને તેણે "રૂથ" ને જણાવીઉં કે મારી તબીએત
એકાએક બગડી આવીછે. તે વાત સાંભલી "રૂથ" ઘ
ણી દલગીર થએલી માલુમ પડી. વીલીઅમે રજા લી
ધી અને વીચાર કરવા માટે પોતાને ઘેર ગયો.

રીડ જેવા માતબર કુટંબની છોકરી સાથ વીલી
અમનો સંબંધ થશે એવું તેણે અગાઊ કોઈ દીવસ
સપનામાંબી ધારીઉં નહી હતું. વલી તેની છોકરી
જુવાન અને ખુબશુરત—વીલીએમ તરફ એટલો બધો
પેઆર દેખાડવા લાગી કે તેનો ફાએદો લેવાને
વીલીઅમ મોટા વીચારમાં પડેઓ. આખી રાત તેણે
ઊંગ આવી નહી. તે મોટા વીચારમાં ગુથાએલોછે તે
વામાં મેરી, પેઆરી મેરી જેણીની સાથે બચપણથી ઘ
ણી માયા લાગી હતી તેની સબી તેના મન આગલ
આવીને ઊભી રહી. તે બોલી ઊઠેઓ કે "ઓ મેરી—
મારી પેઆરી મેરી હું તને છોડીને એકદમ નાસી આ
વેઓ." એમ બોલતાં તેને પોતાના માબાપબી ઈઆદ
આવેઆં "અરે હું તેઓને ઘાતકી રીતે છોડીને આ
વેઓ છું. તેઓ મારે વાસ્તે કેટલી રડાપીટ અને ફી
કર કરતાં હશે. અરે હું કેવો મુરખ, કેવો નીરદય અ
ને કેવો નીમખ હરાંમ કે મારૂ શું થયું અને હું કાંહાં
છું તે વીશે એક કાગલબી લખેઓ નથી." એમ બોલી
ને તે રડી પડેઓ. જેવી સવાર પડી કે તરત તે બીછાના ઊ
પરથી ગભરાટમાં ઊઠેઓ. કાંઈબી ઢીલ કરેઆ વગર પો
તાને દેશ જવાનો ઠરાવ કીધો. તે પોતાના મનમાં બોલે
ઓ કે "મેરીને વાસ્તે હું એકદમ ચાકરી છોડીનેબી
જાઊં. તે મને હજુબી ચાહતી હશે તો લગન કરૂતો
તેણીનીજ સાથે કરૂ." જારે તે પોતાના શેઠને ઘર મલ
વા ગયો તારે તેણે મા બાપને મલવાના વીચાર વી
શે તેને વાકેફ કીધો. મી૦ રીડે તેનો વીચાર પસંદ કી
ધો અને મા બાપને જઈને મળી આવવાની રજા આ
પી. પણ વીલીઅમના મનની ખરેખરી પરીક્ષા થ
વાનો વખત હજુ બાકી હતો. જુવાન અને ખુબ

સુરત રૂથની મુલાકાત એકાંત ઓરડામાં તે દીને ફરી
થી થઈ તે થોડોવાર મુંગો બેઠો અને તેની આંખમાંથી
આંસુઓ પડવા લાગાં. "રૂથ" બી થોડોવાર મુગી ર
હી અને તેણીની આંખબી આંસુથી ભરાઈ આવી.
તે નરમ અવાજે આંખમાં પાણી લાવીને બોલી "તારે
શું તમે જાઓછો ?". તેનો જવાબ આપવાની તાકાદ
વીલીઅમમાં રહી ન હતી. તેણે રૂથનો હાથ હરશે ઊ
ચકીને પોતાના ચોહડા ઊપર મુકેઓ. રૂથ બોલી "વી
લીઅમ અગર તમે તમારા મા બાપ ઊપર કાગલ લ
ખીને હંઈ તેડાઓતો કેમ ! તેઓને જણાવો કે તમો
સારી હાલતમાંછો. તેઓ જો આવવાને ખુશી હશે તો
માહરા બાપનું વાહાંણ તેઓને લઈ આવવાને તઈ
આરછે."

વીલીઅમે જોયું કે તે ભલી છોકરીને સઘલી
હકીકત જણાવેઆમાં નહી આવશે તો તેઓ વચેનો
મામલો વધારે દુખ ભરેલો થઈ પડશે. તે બોલેઓ
કે "પેઆરી રૂથ—હું ઈંગલંડ શા વાસતે જાઊંછું
તે વીશેની પુરી વાત તમે જાણતા નથી. હું હંઈ આ
વેઓછું અને સઘળી વાત તમારી આગળ જાહેર ક
રવાનો મેં ઠરાવ કીધોછે." એટલું બોલેઆ પછી જે
વાત તે કેહવા માંગતો હતો તે કહી શકેઓ નહી. તે
ની જીભ ઊપડી શકી નહી. તારે રૂથ બોલી કે "અરે
વીલીઅમ તમે ઈંગલંડથી નીકળેગા તારે એટલા ના
હના હના કે તમો કોઈબી સ્ત્રી સાથે મોબતમાં પડેઆ
નહી હશો એમ હું ખાતરીથી ધારૂછું." એ સાંભલી
વીલીઅમથી કાંઈ બોલાઈ શકાયું નહી પણ નીચું મો
હડું કરીને જમીન તરફ જોયા કીધું. તે ઊપરથી રૂથ
ચેતી ગઈ અને આંખમાં એકદમ આંસુ લાવીને બોલી
ઊઠી કે "અરે રે—તારે તો એમજ દીસેછે. અરે વી
લીઅમ—પેઆરા વીલીઅ તમે મને વધારે ફીકરમં
દ અને વધારે દુખી ના કરો પણ તમારી સઘળી હ
કીકત જાહેર કરો."

વીલીઅમે પોતાની સઘળી હકીકત જાહેર કીધી
અને તે હકીકત પુરી કરતી વખત બોલેઓ "પેઆરી રૂ
થ તું મને માફ કરજે. મારૂં દીલ તપાસતાં મને એ
વું લાગેછે કે જેને હું બચપણથી ચાહુંછું તેને વીશે
મારા મનમાં પેહલો વીચાર દોડેછે." તે જુવાન છોકરી
એ તે ઊપરથી ઊતર આપેઓ "કે વીલીઅમ એમાં
માફ કરવાનું કાંઈ છેજ નહી. મેં જુદીજ તરહેની
આશા રાખી હતી અને એવુ સમજતી હતી કે બી
જી કોઈબી સ્ત્રી સાથે મોબતનો ગાંઠ તમોએ પાડેઓ
નહી હશે. પણ હું તમને ખરેખર સાબાસી આપુંછું
કે જેની સાથે તમારૂં દીલ પેહલ વેહલું લાગીઊં હતું
તેણીને તમો છોડી દેતા નથી. હું તમારી ગોઠવણ પ
સંદ કરૂંછું. હું હાલ એટલીજ અરજ કરૂંછું કે ઈં
ગલંડ ગયા પછી તમારી હકીકતથી મને વાકેફ કરવા
ને ચુકવું નહીં." એમ કહીને તેઓ ફરીથી આંખમાં
આંસુ લાવી છુટાં પડેઆં..

થોડા મહીનાની સફર પછી વીલીઅમ ઈંગલં
ડ મધે પોતાના ગામમાં જઈ પોંહચેઓ. જેવો તે પો
તાના ગામમાં પેઠો કે તેવું તેનું દીલ થડકવા લાગીઊં.
ચાર વરસની વાત ઊપર તેણે પોતાનું ગાંમ છોડીઊં
હતું પણ એ મુદતમાં તેનાં મોહડાની શીકલ તથા રં
ગ બદલાઈ ગયો હતો. તેણે સુંદર પોશાક પેહરેઓ
હતો. પોતાના મોહલામાં મેરીના ઘરના ઓટલા ઊ
પર એક પડોસી ઊભો હતો તે તેને ઓલખી શકેઓ
નહીં. તેને પુછીઊં કે રાજર આલીસન હજુર જીવે
છે કે નહી. એ નામ વીલીઅમના બાપનું હતું. તે પ
ડોસીએ તેને પુછીઊં કે "શું તેના છોકરા વીલીઅમ
વીશે તમે કાંઈ સમાચાર લાવેઆછો ! તે બીચારો બુ
ઢો આદમી તેની ફીકરમાને ફીકરમાં મરવા જેવો થ
ઈ ગયોછે." તેણે જવાબ દીધોકે "જેને વીશે તમો બો
લોછો તેને મેં હું ધારૂછું કે દીઠોછે." એ વાત સાંભ
લી તે પડોસી રાજરના ઘર તરફ દોડતો ગયો અને
સમાચાર કહ્યા. વીલીઅમબી તેની પાછલ દોડેઓ.
તે ઘર આગળ જઈ પોંહચેછે તેટલામાં તેનો બાપ ની
ચે ખબર પુછવા આવેઓ. તે પોતાના છોકરાને ઓ
લખી શકેઓ નહી. રાજર બોલેઓ "અરે સાહેબ !
શું તમે મારા છોકરાને દીઠો ? અરે માહરો છોકરો
કાંહાંછે તે જલદીથી જણાવો." તે સાંભલી વીલીઅમ
બોલી ઊઠેઓ કે " બાવા—તમે મને ઓલખી શક
તા નથી ? એમ કહીને પોતાના બાપની છાતીમાં જ
ઈને લટેઓ. તેવામાં તેની માબી આવી લાગી. " અ
રે મારી વાહલી મા " એમ બોલતો બોલતો તેની ત
રફ જવા લાગો તેટલામાં તેની માને મોરછા આવી.

પડોસી અને આસપાસના લોકો એકઠા થયાં.
"વીલીઅમ આવેઓ વીલીઅમ આવેઓ" એમ આખા
મોહલામાં અવાજ થઈ રહેઓ. લીવીઅમ ઘરમાં જ

ઈને બેઠો અને તેણે મેરીના મા બાપ વીશે ખબર પુછી. તરત તેનો બાપ બોલેઓ કે "અરે! તેઓ હે રાણ હેરાણ. મેરી વીશે તેં કાંઈ સાંભલીઊં નહી હોએ. તે બીચારી મરણ પામી કે તેણીનું શું થયું તે હજુર માલુમ પડીઊં નથી." "અરે મારી પેઆરી મેરીનું શું થયું તે મને જલદીથી જણાવો મારા દીલમાં આ ખબર સાંભલી જખમ વાગેછે." તેણે બાપે પછી સઘલી વાત નીચે મુજબ માંડીને કહી—

"મારા પેઆરા છોકરા જે દીનેથી તું હમને છોડીને ગયો તે દીનેથી મેરી એટલીતો દલગીર થઈ કે તેની તબીએતમાં બગાડ થઈ આવેઓ. તે ખાટલે લઈને પડી અને કાંઈ ખાવું પીવું ગમે નહી. દીન પરદીન તેણીની બીમારી વધતી ગઈ. હમો સઘળાઓને તેણીનીબી મોટી ફીકર થઈ પડી. આખેર જારે હમને મોટી મુશકેલીથી એટલા સમાચાર મલેઆ કે તું કોઈ વાંહાણમાં ચહડી ગયોછે તારે હમને તથા મેરીને જરા નીરાંત વળી. મેરી બીમાર હતી તોપણ તરત પોતાના બીછાનામાંથી ઊઠીને બોલી કે "અરે સુકર ખુદાના કે મારા પેઆરા વીલીઅમ વીશે કાંઈબી સમાચાર મલેઆ." તાર પછી મેરીને જલદીથી આરામ પડવા લાગો અને તે બાહરબી જવા લાગી. તોપણ તેણીના ચેહરા ઊપરથી માલુંમ પડતું હતું કે તે ઘણી ઊદાસ અને ફીકરમાં રેહતી હતી. તે દરરોજ હમારી પાસે આવીને એક કલાક બેસતી હતી અને તારેજ વીશે, ફકત તારેજ વીશે વાત કરતી હતી. એમ કરતાં છ મહીના નીકલી ગયા. તેવામાં એક ઓલખીતી સ્રી ફરાંસ જતી હતી તેણીની સાથે મેરી વીદીઆ લીઆસ કરવાને તથા પોતાની તંદરોસતી સુધારવાને ગઈ. તેણીના માબાપ ખુશી થયાં કે તેણીનું મણ જરા નચીંત ઊપર રેહશે તથા તેણીની તબીએત સુધરશે. મેરી ગઈ તારે પોતાની માને ખંતી ખંતીને કેહતી ગઈ કે વીલીઅમના કાંઈબી સમાચાર આવેતો તે વીશે તેણીને વાકેફ કરવાને ઢીલ કરવી નહી.

"મેરી ફરાંસ ગઈ તારપછી થોડા દીવસમાં હમોએ સાંભલીઊં કે તું અમેરીકા તરફ નીકલી ગયોછે અને તેથી હમારી ફીકરમાં વલી વધારો થયો. હમોએ એ વાત મેરીને લખી જણાવવાને વાજબી ધારીઊં નહી. એવી રીતે લખી જણાવીઊં કે વીલીઅમના સમાચ્યાર એવા મલેઆછે કે પોતાના ગ્નાનમાં વધારો કરવા થોડા દીવસ હજુર વધારે ખોટી થશે. ફરાંસ મધે બે વરસ રહી તાંહાં સુધી વારેવાર આવી ઠગાઈ હમને કરવી પડી. તે મુદ્દત પછી જારે તે પાછી આવી તારે તારા હાથના લખેલા કાગલ તેણીએ જોવા માંગેઆં. એથી સઘલો ભરમ ઊઘડી ગયો અને ખરેખરી બીના જાહેર કરવાની જરૂર પડી. તે તરત પોતાની આંખમાં આસું લાવીને બોલી કે "અરે એ વીજ ધાસતી હતી કે એમાં કાંઈ ઠગાઈછે." તે ધાસતી આખર ખરી ઠરીછે. તેણીને જારે એવા સમાચાર મલેઆ કે તું અમેરીકા તરફ ગએઓછે તે ઊપરથી તે અમેરીકા તરફ જવાને તઈઆર થઈ. તેણીના માબાપ તેણીને મોકલવા ખુશી નહી હતા તોપણ તારી શોધને માટે તે નીકલી પડી. એ વાતને થોડી મુદ્દત ગુજરીછે અને તેણીની તરફથી હજુર કાંઈ સમાચાર હમને મલેઆ નથી."

આ પરમાણે મેરીની વાત વીલીઅમ પાસે તેના બાપે કહી સંભલાવી. એ વાતથી વીલીઅમના મનમાં ઘણી અસર થઈ અને તેને અતીશે દુખ ઊપજવા માંડીઊં. તેણે તરત મી૦ રીડની છોકરી રૂથની ઊપર પતર લખેઓ અને તેણીને સઘલી વાતથી વાકેફ કરીને જણાવીઊં કે " મારી પેઆરી મેરી તમારી તરફ આવીછે તેની શોધ કરજો." તારપછી થોડી મુદતે વીલીઅમને અમેરીકા તરફથી મેરીના હાથનો લખેલો કાગલ મલેઓ તે કાગલ વાંચીને તરત તેણે પોતાના માબાપની રજા મેલવી અને એક વાંહાંણ જે તઈઆર હતું તેમાં ચહડી રવાને થયો. જારે ને અમેરીકા ખાતે જઈ પોહચેઓ તારે નીઊઈઆરકમાં પેઆરી મેરીની મુલાકાત થઈ અને તેણીની સાથે લગન કીધાં. તે જોડુ પછી સુખ ચેનથી રહીઊં. રૂથે પોતાના લગન બીજા સાથે કીધાં અને તેબી સુખી થઈ. વીલીઅમે મેરીની સાથ વીશવાસઘાત નહી કીધો અને મોટી લાલચથી પોતાનું દીલ ઊઠાવીઊં તે માટે રૂથ હમેશાં વીલીઅમની વખાંણ કરતી હતી.

દુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૨.

પેઆરાં બેહન,

મારો કાગલ પોહચેઓ હશે અને તે મધેની બીનાથી તમો વાકેફ થયાં હશો. હાલ હું કનતાનમાં છું અને સારી સુખાકારી ભોગવુંછું. આ મારા બીજા કાગલમાં હું તમને કનતાનનો હેવાલ થોડાંએક ચીત્ર સાથે લખી મોકલુંછું તે વાંચીને તમે ખુશી થશો એવી આશાછે.

કનતાનનું શેહર દુનીઆમાં નામીચું અને મશહુર થએલુંછે. એ શેહર ચોરસ આકારનુંછે અને તેની આસપાસ દેવાલ બાંધી લીધેલીછે. તે દેવાલ ૨૨ ફુટ જાડીછે અને ૨૫થી૪૦ ફુટ ઊંચીછે. વસતી ઘણુ કરીને એ સેહરની છ લાખ આદમીની ગણવામાં આવેછે. એ શેહરના મોહલાઓ લાંબા અને સાંકડાછે અને કોઈ કોઈ ઠેકાણે પથરની લાદીઓ જડી લીધીછે. ઘરો ઘણુ કરીને એક માલના અને ઈંટના તથા લાકડાના બાંધેલાં હોએછે. તેમનો દેખાવ ઘણુ કરીને આપણા ઘરોના જેવો દેખાતો નથી. એક ઈમારતનું ચીત્ર પડાવીને આ કાગલ સાથે બીડીઉંછે જે ઊપરથી ચીન દેશના ઘેરો વીશે તમને થોડોએક ખેઆલ આવી શકશે. બારીમાં કાચની જગો એ ચીનાઓ કાગલ અથવા અબરક વાપરેછે. કેટલેએક ઠેકાણે મોતીની છીપના પતરાં બનાવીને કાચની જગોએ કાંમે લગાડેછે. મોહલાઓમાં લોકોની ભીડ એટલીતો કોઈ કોઈ વેલાએ થાએછે કે ઊતાવલમાં જઈ શકાતું નથી. આ ઠેકાણે ગાડીને બદલે ઘણુ કરીને ખુરસીના જેવી પાલખી જે આપણા શેહરમાં વાડીઆજી નવરોજી જંઈશીના વખતમાં વાપરના હતા તેવી પાલખી ઘણી જોવામાં આવેછે.

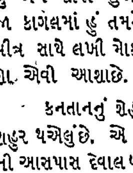

ચીનાઓની ઈમારત.

કનતાનનો વેપાર ઘણો બોહલો ચાલેછે. કનતાંનની પાસેના વાંહમપુઆ બંદરમાં કોઈ કોઈ વેલાએ પાંચ હજાર વાંહાંણો પડેલાં હોએછે. જંગલ મધે જેમ ઝાડોની ઠઠ માલુમ પડેછે તેમજ દુરથી તે વાંહાંણોના સઢની ઠઠ જોવામાં આવેછે. એ વાંહાંણો જુદા જુદા શેહરો તરફથી વેપારને વાસતે આવેછે. હીંદુસથાન તરફથી મુખીઅ અફીણ અને રૂ આવેછે. આસરે ૬૦ હજાર પેટી અફીણની દર વરસે આપણા દેશ તરફથી અતરે આવેછે અને તે સઘલું અફીણ પીવામાં તથા ખાવામાં ચીનાઓ વાપરેછે. એ ઝેરી ચીજથી ચીનાઓ ખરાબે હાલ થાએછે. ચીન મધે રેશમ અને ચાહ એ બે વસતુઓ ઘણીજ પાકેછે. ફકત કનતાન મધેજ રેશમી કાપડ બનાવવા પછવાડે આસરે ૧૭૦૦૦ માંણસો લાગેલાંછે. ચીન મધે જેવું તરેહવાર રેશમી કાપડ બનેછે તેવું બીજા કોઈબી દેશમાં બનતું નથી. ચીનાઓનું બજાર તથા દુકાન ઘણીજ તરેહવાર અને જોવા લાએક દેખાવ આપેછે.

કનતાંનથી તરણ માઈલની ચેગલાઈ ઊપર મછવા ગાંમછે તે "બોટ ટાઊન" ને નામે આલખાએછે. આસરે ૪૦ હજાર બોટ નદી ઊપર તરતી રેહેછે અને તેની ઊપર લોકો જાથુક વસેછે. નદીની ઊપર જાણે એક "તરતું શેહર" બંધાયું હોએ એમ દેખાએછે અને તેનો દેખાવ ખરેખર જોવા લાએકછે. એ મધે રેહનારા લોકોનું ઘરબાર એજછે, અને તેઓને જમીન ઊપર વસવાની ચીનની સરકારથી મના હોએછે. આસરે એક લાખ આદમીની વસતી એ મછવાં ગાંમ અથવા તરતા શેહર ઊપર વસેછે. તેઓનું બજારબી એ બોટો ઊપર ભરાએછે અને લેવડ દેવડ અને સઘલો રોજગારબી બોટો ઊપર ચાલેછે. કેટલીએક બોટ ઊપરના મકાનો ઘણા મોટા અને બળે માલના હોએછે. "માનડરીનની બોટો" તથા "ફલાવર બોટો" નો દેખાવ ઘણોજ સોભીતો અને ખુબ સુરત હોએછે. જુદા જુદા શેહરો તથા ગામો ઊપર શેહનશાહની તરફથી માનદરીન હાકમી ચલાવેછે. માંદરીનનું ચીત્ર પડાવીને

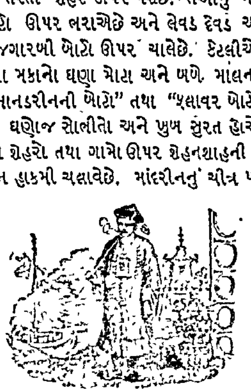

ચીનાઓનો માદરીન.

આ કાગલ સાથે ખીડીઓછે. માંદરીન બોટોના બારી બારણા રંગેલાં હોએછે; તથા તેઓ ઊપર નકસીદાર ગાલરીઓ તથા રંગીન રેશમી વાવટાઓ હોએછે. "ફ્લાવર બોટો" ને ફુલના હાર તથા ગજરાઓથી સણગારેલી હોએછે. તેનો દેખાવબી ઘણો સુંદર તથા દીલપસંદ લાગેછે. એ બોટની અંદર એક દેવાનખાનુ તથા ઘણાએક ઓરડાઓ હોએછે અને તેમાં મોહડું જોવાની આરસીઓ, કાચના લુલકો, રેશમી પરદાઓ અને રંગીન ફાનસો ટાંગેલાં હોએછે. ગાલે ગાલે સુંદર ટોપલીઓમાં તાજાં ફુલ ભરીને ટાંગેલાં દેખાએછે. વાડી બાગને ઠેકાણે એ બોટો વપરાએછે અને તે મધે નાચરંગ તથા રમત ગમત થાએછે. ઠેકાણે ઠેકાણે નાહનાથી મોટી ઊમરના માણસો નદીમાં નાહતા અને તરતા મોલુંમ પડેછે. નાહના બાલકો બોટોની અંદર વગર ફીકરે દોડતા અને રમતા ફરેછે; તેઓની કમરે ફુકાં બાંધી રાખેછે કે દરીઆમાં પડેતો તરેઆ કરે. આ સઘલો દેખાવ એવોતો જોવા લાએકછે કે તે નજરે જોયા વગર તેની ખુબી સમજાએ નહી તથા તેનું પુરૂ વરણન થઈ શકે નહી.

કનતાનના શેહરની અંદર નેહરો દાખલ કીધીછે અને તે ઊપર પથરના પુલ બાંધી લીધેલાછે. ઈસપીતાલ તથા નીશાલોબી જોવામાં આવેછે. ઠેકાણે ઠેકાણે દેહરાંઓ જોવામાં આવેછે. કનતાન શેહરમાં અને તેની આસપાસ ૧૨૦ થી વધારે દેહરાંઓછે. ચીનાઓ બુધ ધરમ પાલેછે અને કોઈ કોઈ દેહરાંઓ મધે મોટી મોટી મુરતીઓ જોવામાં આવેછે. "ફો" નામનો ચીનાઓનો એક ધરમ ગુરૂ થઈ ગયોછે તેની મુરતીબી કેટલાંએક દેહરાં મધે દીઠામાં આવેછે. તે મુર

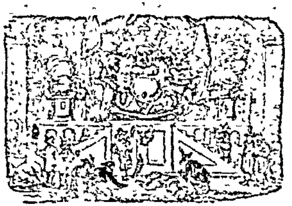

ફો નામની ચીનાઓની મુરતી.

તીની પુંજા તથા બીજી કીરીઆ ચીનાઓ કેવી રીતે કરેછે તથા દેખાવ કેવો હોએછે તે વીશે તમને કાંઈ વીચાર આવે એટલા માંટે તેનું ચીત્ર પડાવીને આ કાગલ સાથે ખીડીઓછે. વાંહમપુઆ અને કનતાનની અધવચ એક મોટું દેહરૂ આવેછે જેને ઈંગરેજ લોકો "હાફવે પાગોડા" ને નામે ઓલખેછે. તે દેહરૂ ઘણુ મોટુંછે. તે દેહરૂ એક ટેકડી ઊપર બાંધેલુંછે અને તેની ઊંચાઈ ૧૭૦ ફુટનીછે. તેનો ઘેરાવો કાંઈ આજો નથી અને તેનો દેખાવ દુરથી કીલાના જેવો લાગેછે. એ દેહરૂ આગલ ચીનમાં ઘણુ વખાણાતું હતું પણ હાલ કેટલીએક મુદત થયા માઠી હાલતમાં આવી પડીઓછે. સન ૧૮૨૨ માં કનતાન મધે મોટી આગ લાગી હતી અને તેથી ૧૦૦૦૦ ઘરો તથા ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીની મોટી કોઠી બલી ગઈ હતી અને તેથી તે કંપનીનેજ ફકત ૫૦ લાખ રૂપીઆનું નુકેસાંન ગયું હતું.

કનતાન મધે કબીલાવાલા ગહરસથને આબરૂથી રેહવું ઘણુ ભારી પડેછે. 'એક ઘરમાં જેમાં ૬ ઓરડા અને બબરચીખાનું હોએતો તેનું ભાડું ૬૦૦ થી ૮૦૦ ડાલર વરસે દાહડે આપવું પડેછે. ચાકરોને મહીને દાહડે ૪થી ૮ ડાલરનો પગાર આપવો પડેછે. વલી જુદાં કાંમને વાસતે જુદાજ માણસો ઘણુ કરીને રાંખવા પડેછે.' મોજ શોકને વાસતે ગાડી ઘોડાને બદલે હઈના લોકો ઘણુ કરીને બોટમાં બેસી ફરવા જાએછે. એ કારણસર બોટના દર મહીને આસરે ૭ ડાલર આપવા પડેછે. ઈઊરોપીઅન રેહવાસીઓએ પોતાને વાસતે બાગ બનાવેઓછે તાંહાં તેઓ ફરવાને જાએછે.

ગરીબ ચીનાઓ ઘણા થોડા ખરચથી રહી શકેછે. એક ગરીબ ચીનો થોડા પઈસામાં પોતાનું ગુંજરાણ કરી શકેછે. એક ચીના પાસે મછવો હોએછે તો તેનું દરરોજ ૦॥ ડાલર ભાડું પેદા કરેછે. અને તેમાંથી તેઓ પોતાના આખા કુટંબનું પોશણ કરેછે. ચીનાઓને કંઈબી જાતના ખોરાકની છીત નથી. તેઓ

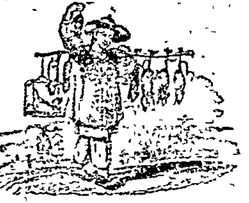

ચીનો ફેરી વાળો.

કુતરા, બીલાડા, તથા ઊંદરો ખાએછે. બધાં જનાવરનું લોહી તથા તેમના પેટમાંનો માંદાખી ૨૬ જાતો નથી. કેટલાએક જનાવરો જે મરણ પામેઆં હોએછે તે પણ ચુંટીને ખાએછે. ચીનાઓનું સઘીથી સસતું રેહાણ એક બોટ હોએછે. બોટનો અરધો ભાગ પોતાના કુટંબને રેહવા માટે વાપરેછે અને અરધો ભાગ ઊતારૂઓને માટે રાખેછે. ઊતારૂઓને એ કુટંબના બાલકોથી તથા બબરચીખાનાથી કાંઈબી અડચણ પડતી નથી. બોટ મધેની ચીની પોતાના નાહના બાલકને પોતાની પીઠ પછવાડે બાંધીને મછવો હંકારે છે. ચીનાઓના ઘરમાં ફુલના કુંડાંઓતો ઘણુ કરીને બધેજ હોએછે.

ચીના લોકોમાં લાંબા અને મોટા ચોટલાની ઘણી વડાઈ હોએછે. જનાવરોના બાલ તથા કાલા રેશમથી ચોટલાઓને ગુંથીને ઘણા મોટા કરેછે. જારે કામમાં હોએછે તારે ચોટલાને માથાંની આસપાસ વીટાલી રાખેછે અને કામથી ફારેગ થયા કે ચોટલો છુટો મુકેછે. ચીનીઓ પોતાના બાલ હોરીને સારી રીતે બાંધી રાખેછે. જુવાંન ચીનાઓ મુછ તથા દાઢી રાખતા નથી પણ જારે તેઓ બપાવા થાએછે તારે મુછ અને દાઢી રાખવાનું માન સમજેછે. ચીનાઓની સ્ત્રીના ટુકા પગ વીશે તમેએ સાંભલીઊં હશે. એ સ્ત્રીઓ પોતાના પગ ટુકા રાખવામાં મોટી ખુબસુરતી સમજેછે. પગના ચાર આંગલાં જાંણે પગની અંદરજ ઊગેઆં હોએ એમ દેખાએછે. પગ વધી નહી જાએ માટે બચપણથી છોકરીઓના પગ ઊપર હમેશ રેશમી અથવા સુતરાઊ કપડુ વીટાલીને તેને મજબુત બાંધી લેએછે અને પછી તે ઊપર ઊંચી એડીનો જોડો પેહરાવેછે. ટુકા પગને લીધે ચીનીઓ ડોલતી ડોલતી ચાલે છે પણ ચાલવાની ઝડપ માણસના જેટલીજ રાખેછે. જેમ ટુકા પગની તારીફ થાએછે તેમ મોટાં પેટવાલી ચીનીની તારીફ થાએછે. તવંગર ચીનાઓ પોતાના નખ ૦॥ ઈંચ વધારેછે અને જેમ મોટા પેટમાં તેમ મોટા નખમાંબી ખુબસુરતી સમજેછે. ચીનાઓનાં નાક ઘણુ કરીને ચીબા હોએછે અને ચીબા નાક વાલાઓની તારીફ તેઓમાં વધારે થાએછે. તેઓને લાંબુ નાક પસંદ પડતું નથી. આ ઊપરથી તમે જોશોકે એ લોકોના ખુબસુરતી વીશે અજાએબ જેવા અને આપણાથી કેટલીએક વાતમાં ઊલટા વીચારછે.

હાલ આટલું લખીને હું મારો બીજો પત્ર પુરો કરૂછું. તમારા વરને તથા છોકરાઓને મારી વતી સારી પેઠે બોલાવજો અને આ મારો બીજો કાગલબી તેઓને વાંચી સંભલાવજો.

હું છું તમારો
પેઆરો ભાઈ.

એક ઈટાલીઅન ઓરતની હીંમત તથા દેશ હીતકારી બુધી.

ગારીબાલડી નામના ઈટાલીઅન સરદાર વીશે વાંચનારી બાઈઓ તમોએ સાંભલીઊં હશે. આસરે એક વરસ ઊપર એ સરદારને કોઈ જાણતું નહી હતું કે તે કોણછે અને ઈટાલી દેશના કહા ખુણામાં તે પડેલો છે. પણ જારે પોતાના રાજા વીકટર ઈમાનીઊલ અને આસટરીઆના શહનશાહ વચે લડાઈ ચાલી તારે આસટરીઆનો જુલમી દસત ઈટાલી મધેથી કાહડી નાખવા માટે એ સરદારના મનમાં શોખ આવેઓ. તેણે લડાઈનો ઝુંડો પોતાની મરજીથી ઊચકીઓ અને લડાઈમાં સામેલ થવાને હજારો લોકોને ઊસકેરીઆ. એ કાંમમાં એ સરદાર ફતેહ પામેઓ અને લડાઈઓ જીંતીને મોટું માન મેળવીઊં. તે એટલેવેર કે આજ આખા ઈઊરોપ ખંડમાં ઈટાલીને જુલમી આસટરીઆના હાથમાંથી છોડાવનાર "ગારીબાલડી," "ગારીબાલડી" થઈ રહેઓછે અને સરવે કોઈ તેના નામથી વાકેફ થઈ ગયાંછે.

લડાઈનો મામલો જારે પુરા જોરથી ચાલતો હતો તારે એક વેળા એ સરદાર એવી જગામાં આવી ગયો હતો કે તેના દુસમેનની ફોજ તેને સપડાવેઆ વગર રેહજ નહી. એ સરદારને ખબર નહી હતી કે મારી આસપાસ કહી કહી જગોએ દુસમેનની ફોજ એકઠી થઈછે. મીલન શેહરની પાસે કોમો નાંમનું એક ગાંમછે તાંહાંના હાકેમના જાણવામાં જારે આવીઊં કે ગારીબાલડીને ઘેરી લેવા માટે દુસમેનોએ ફલાણા ફલાણા રસતાઓ બંધ કરેઆછે તે વીશે ગારીબાલડીને જો ખબર પડશે નહીતો તે દુશમેનોના હાથમાં ખચીત ફસી પડશે. ગારીબાલડીને એ વીશે ચેતવણી આપવા કોણ

જાએ ? તે હાકેમે પોતાનાં ગામમાં ઢંઢેરો પીટાવી જ ણાવીઉં કે ગારીબાલડીના બચાવ માટે કહો બાહદુર ઈટાલીઅન પોતાનો જાન જોખમમાં નાખવાને બાહ ર પડેછે ? એ અગતના અને દેશ હીતકારી કામનું બી ડું કોઈએ લીધું નહી. તે ગામના કોઈબી ઈટાલીઅન ની હીંમત ચાલી નહીં કે પોતાના દેશના બચાવને મા ટે ગારીબાલડીને સુચના કરવા માટે પોતાનો જીવ જોખમમાં નાખે. આખેર એ બીડું મીસ જોસોશાઈન રેમાંનડી નામની એક જુવાન છોકરીએ ઝડપીઉં. તે છોકરી મારકવીસ રેમાંડી નામના અમીરની દીક રી લાગે. તે બાવીસ વરસની કુવારી હતી. એ અમી ર પોતાના કુટંબ સાથે મીલન શેહરથી ૧૫ મીઈલની વેગલાઈ ઊપર ફીનો કાસટલ નામના કીલામાં રેહતો હતો. એ કીલામાં જારે એવા સમાચાર મળેઆ કે ગા રીબાલડીને ચેતવણી આપવા જવા માટે કોઈબી બા હદુર ઈટાલીઅન બાહર પડતો નથી તારે તે અમીર ની દીકરી જોસોશાઈન તઈઆર થઈ. તેણીને મોટો ક રોધ ઊપજેઓ અને બોલી કે શું બધા ઈટાલીઅનો હીચકારા થઈ ગયાછે ? તે પોતાના બાપની રજા મેળ વીને પેલા હાકેમ પાસે ગઈ અને જણાવીઉં કે "હું જવાને તઈઆર થઈછું; ગારીબાલડી ઊપર સંધેસો લ ખી આપો હું તેનો જવાબ લાવી આપું." તે હાકેમ વીચારમાં પડેઓ અને જે કાંમ કરવાને કોઈબી બાહ દુર ઈટાલીઅનની હીમત ચાલી નહી તે કાંમ જુવાંન છોકરીને સોપવું વાજબી નથી એમ બોલવા લાગો. પણ મીસ જોસોશાઈન પોતાના વીચારને વલગી રહી અને સંધેસો લખાવીને તરત ઘોડેસવાર થઈને ચાલતી થઈ. સઘલાઓએ સાબાસીના પોકાર મારેઆ.

પાહડની ખીણના સઘલા રસતાથી મીο જોસો શાઈ વાકેફ હતી. દુસમેનોની નજરે ચુકાવી સવારના બડી ગજરમાં ગારીબાલડીની છાવણીમાં જઈ પોહચી. હાથો હાથ સંધેસો આપેઓ; અને જવાબ લઈને જ લદીથી પાછી ફરી. ગારીબાલડીને તે સંધેસો ઘણોજ કીમતી થઈ પડેઓ. તે સંધેસો નહી મલેઓ હોતતો તે દુસમેનના સપાટામાં ખચીત આવી જાત. જે જગા નો રસતો દુસમેનોએ ઘેરેઓ નહી હતો તાંહાંથી ગારી બાલડી નીકલી આવેઓ.

તે છોકરીની હીમતથી ગારીબાલડી ઘણોજ અચ રત પામેઓ. તે છોકરી કોણ હતી તે વીશે ખોલ કીધી અ ને તેણીની સાથે પરણવાને પોતાનો વીચાર જણાવેઓ. પેલો અમીર ગારીબાલડી જેવા દુનીઆમાં આસકારા થએલા સરદાર સાથે પોતાની દીકરીને પરણાવવાને ઘણોજ ખુશી થયો. પણ તે છોકરીએ થોડું થયું કોઈ બી જાજ સાથે લગન કરવાનો ઠરાવ કીધો હતો. તોપણ તે અમીરે પોતાની દીકરીના લગન ગારીબાલડી સાથે કરી બેસાડેઆં. તે છોકરીને અગાઊની આશા ભંગ થવા જેવું તેના બાપે કીધું તેથી તે ઘણીજ દલગીર થઈ અને એકાએક નાહસી જઈને જેની સાથે તેનું દીલ લાગીઉં હતું તેની સાથે પરણી.

મીο જોસોશાઈન ગારીબાલડીને મુકીને બીજા ની સાથે પરણી એ વીશે આપણને કાંઈ કામ નથી. તે ણીએ પોતાના દેશના લાભને માટે ગારીબાલડીને બ ચાવવા બાહર પડી, પોતાનો જીવ જોખમમાં નાખે ઓ અને જે કાંમ કોઈબી ઈટાલીઅન મરદ કરવાને બાહર નહી પડેઓ તે કામનું બીડું તેણીએ તરત ઝ ડપી લીધું એ વાત ખચીત તેણીને મોટું માન આપ વા જોગછે. તેણીની હીંમત અને દેશ હીતકાર બુધી વીશે સરવે કોઈ વખાણ કરેઆ વગર રેહશે નહી.

કુંકાંથી પગોતાં પગલાં ઉતારવા વીશે.

આપણા લોકોમાં જે કેટલાક વેહેમોએ મજબુ ત જડ ઘાલેલીછે, તેમાની આ પણ એક વેહમી જડ ઘલાએલી માલુમ પડેછે. પઈસે ટકે, બાલ ગોપાલે ને કાચા શરીરે સુખી ઘરડું માણસ મરવા પડેછે તારે તે નાં ખેસનાં કેટલાંક માણસો તથા આડોસી પાડોસીઓ તે માદા શખસના પગને કંકાંથી લપેટી તેનાં પગલાં એક બીજા કાગલ ઊપર ઊતારી લઈ પણોતા પગ નાં પુતલાં દાખલ તેને પોતાની પેટી ખાનાઓમાં મુકી રાખેછે. તેમજ વલી કેટલાંક લોકો એટલાં તો વેહમી માલુમ પડેછે કે ઊપર સમજાવેઆ મુજબનો કોઈ ડો સો કાકો મરણ પામેછે તારે તેના ઊઠમણાની વેલાએ અંધીઆરૂ ઓબેદોને જે આશોદાદ મલેછે તેમાં કેટલી એક વેહમી ઓરતો ભાગીઅણ થઈ પડેછે, ને એક જાતની ભીખશા લઈ તે પઈસાનાં ચીતલ પેહેરેછે, તે એવા ખીઆલથી કે એ ભીખશાની પઈસાથી ચીતલ પેહરવાથી તે પેહેરનારના ધણીઓ પણ મરનાર ડો

સા ડાકણના ઘરડા થાએ !! આપણા લોકોમાં પેઠેલા એવા ; બીજા કેટલાકો વેહેમો વીશે વારવાર વાંચનાર બાઈઓનું આ ચોપાનીઆની મારફતે ધીઆન પુગાડવામાં આવેછે, એટલું છતાં હજી એવી વેહેમી બાઈઓ મલી આવેછે એ ખચીત દલગીરી ભરેલું છે; તેમાં વલી જારે સમજુ ને ચારને શીખામણ દેનાર બાઈઓને જારે હમો આંવી પરકારના વેહેમમાં ગીરફતાર થએલી જોઈએછીએ તારે હમોને બેવડું દુખ ઊતપન થાએછે. કુંકાંથી પણીતા પગનાં પુતલાં ઊતારી લેવાની કીરીઆ ગએઆ અકટોબર, નવેમબર માશમાં તથા તેની અગાઊ અતરેનાં એકાદ બે નામીચા ખાનદાનના દોસા કાકા અને મોટીમાં મરણ પામીઆં તેવણનાં ઘરમાં કરવામાં આવી હતી. એ દોસાકાકા લાંબી મુદત સુધી પોતાનાં ટોલાના એક અકાબર સાહેબ ગણતા હતા, ને તેવણને એ ઓધેદાર તરીકે તથા તેવણનાં બીજાં પરોપકારી કામો તથા નીતીગુણો માટે ઘણું માન ઘટેછે એટલુંજ નહી પણ તેવણે પોતાની શતાના જોરથી પોતાનાં ટોલામાં પેઠેલી કેટલીક અણઘટતી રસમો તરક કરાવવાને જે મેહેનત કરીછે તેથી તેવણનું નામ ગેએઆ અમર રહીશેછે, એટલું છતાં એવા નામીચા પુરુશનાં ઘરનાં વેહેમી બઈરાંઓ કેટલીક એવી ચાલ ચલાવી મરનારનાં નામને હલકું લગાડે એ શું થોડી દીલગીરી તથા અફસોસની વાત !!

આપણા વડવાઓ વખત જોઈને જે જે ડાહાપણ ભરેલી રીતે ચાલીઆછે તે તેમનાં ડાહાપણને હાલ જમાનેનાં કેટલાંક વેહેમી લોકો છેક મુરખાઈ કરી નાબેછે એ પણ ખરેખર ખેદ કારકછે. મરનાર નામીચા શખસની ઈઆદગારી રેહવા માટે કેટલાંક લોકો તેમની તસવીર ઊતરાવી પોતા પાસે રાખેછે, તે મુજબ કદાચ આગલના લોકોએ ઈઆદગારી દાખલ એ પગલાં ઊતારી લેવાનો રેવાજ દાખલ કરીઓ હોએ તો પણ તેનો હલુ હલુ હવે આવો વેહેમી ઊપીઆગ થવા માંડીઓથી તે રેવાજ બંધ પડે તો ઓર વધારે સારું. દેહેછે કે જેઓ ઊપર જણાવીઆ પરમાણે પગલાં ઊતારી લીએછે તેઓ તે પગલાંના કાગલને ખાના પેટીના વઈરા જેમાં રૂપીઆ પઈસા અથવા જનસ ઘરેણા મુકવામાં આવેછે તેની પાસે ડાબીને નાખી મુકેછે કે પઈસા રૂપીઆમાં બરકત રેહે ને જે મરનારનું પગલું મુકેલું છે તે મરનારની પેટી જેમ ભરેલી રેહતી તેમ એ પણ રેહે. એવી હાલતે પગલાંનું કાગલ કાંઈ મુદત સુધી પડી રેહેછે, ને જે અંતે કસારાં તથા ઊધઈના સપાટામાં નાશ પામેછે. હવે જો કોઈ એ વેહેમીઓ તરફથી એમ તકરાર કરે કે "ના એ પગલાં ફકત ઈઆદગારી તરીકેજ ઊતારી લેવામાં આવેછે, ને હમે ઊપર જણાવીશે તેમ વેહેમની મતલબે નથી ઊતારવામાં આવતાં" તો હમો નમનતાઈથી પુછીએછીએ કે એવી રીતે પગલાં ઊતારી લેનાર એક પણ બાઈ દીઆનતદારી તથા સચાઈ અખતીઆર રાખી એમ બોલી શકશે કે એ ઊતારેલાં પગલાંને પેટીમાં મુકવા પછે વરસ છ મહીને તો નહી પણ પાંચ વરસે પણ એકવાર હાતમાં ધરી તેની ઈઆદ મનમાં લાવેછે? તે કરતાં જેમ વખત સુધરતો જાએછે તેમ કેટલીક ચાલ ચલણો તથા રેવાજ અને રીત ભાતોમાં પણ ફેરફાર થવા જોઈએછે. મરનારની ઈઆદ મનમાં લાવવા માટે તેની એકાદ તસવીર પાસે હોઈ તો તે બસછે, ને કદાચ તસવીર નહી મલી આવી તો મરનારનાં નેક રૂડાં કામો તથા તેની ચાલ ચલણ એજ ઈઆદ આપવાને બસછે.

એવા કેટલાક વેહેમી રેવાજો આપણામાં પડી રેહલાછે. કેટલાંક લોકો મરનારની ઈઆદ કાએમ રાખવાને તેના કેટલાક બાલ ઊતારી લીએછે ને તેની એક ઝીણી બાંદડી કરી હંમેશ પાસે રાખેછે કે તે ઊપરથી તેની ઈઆદ સદા રેહે. ગમે તે હોએ, તોપણ મરનારની ઈઆદ રાખવાને એ ઊપાએઓ કરતાં જુદાજ ઊપાએઓ જે હમોએ ઊપર જણાવીઆ તે વધારે પસંદ કરવા જોગછે.

ઓરતોની મીજલસ—બારણ ચોથું.

દેરવેલે દાહડે વલી ચોથી વખત ગુલબાઈની વાડીમાં દીનબાઈ, માણેકબાઈ, શીરીનબાઈ તથા બીજી બાઈઓ એકઠી થઈ. ઓરડામાં અગાઊના જેવી રોશની કીધી હતી અને સાત વાગાનો અમલ થયો એટલામાં ડાકટર આવી પોહચેઆ. તેઓ પોતાની સાથે બે ચીતરના કાગલ તથા એક રકાબીમાં રૂમાલ ઢાંકીને કાંઈ લાવેઆ હતા. રકાબીમાં શું છે તે જોવાને સઘલી બાઈઓ આતુર હતી. સઘલી બાઈઓ ટેરાણેસ

ર સુંગી બેસી ગઈઓ એટલે રકાબી ઊપરથી ડાકટરે રૂમાલ કાહડી નાખેઓ. મોટા અને મુવેલા દેડકાના પગ સઘલી બાઈઓને નજરે પડેઆ. એક બાઈ બોલી ઊઠી કે મરૂરે આ શું ડાકટર લાવેઆછે. ડાકટર જરા હસીને બોલેઆ કે તમો જરા સુંગા રેહેશાતો માલુમ પડશે. પછી એક રૂમાલમાં જસદ તથા તરાંબાના બે તાર લાવેઆ હતા તે કાહડેઆ; અને જણાવીઊં કે "જુઓ આ મુવેલા દેડકાના પગ છે. તે હલતાબી નથી અને ચાલતાબી નથી. આ બે તાર—જે એક તરાંબાનોછે અને બીજો જસદનોછે તે બેહુ સાથે લગાડીશ તો તે દેડકાના પગમાં જીવ આવશે અને પગ ખેંચાઈને ઊછલશે." એમ કહીને જસદના તારનો એક છેડો બે પગના સાંધાની અણી ઊપર મુકેઓ અને તરાંબાનો તાર બે છુટી ટંગડી ઊપર મુકેઓ; અને પછી જારે એ તારના બીજા બે છેડા એક એક સાથે મેળવેઆ એટલે તે દેડકો જાણે જીવતો થયો હોએ તેમ તેના બે પગ ઊધરીને જેમ ચીત્રમાંછે તેમ પોહલા થઈ ગયા.

એ બેહુ છેડા જારે છુટા પાડેઆ તારે વળી અગાઊની મીસાલે થઈ ગયા અને વળી પાછા એ બેહુ છેડા જોડેઆ એટલે પગ ખેંચાયા. એ પરમાણે દસ બાર વખત ડાકટરે કરેઆ કીધું અને સઘળી બાઈઓને મોટી અચરતી ઊપજી કે આતે શું હીકમત !! ડાકટર બોલેઆ કે "કોઈ ઠગારો હોએ તો તમો ભોલી બાઈઓને જાદુ અને મંતરને નામે ઠગે." ગુલબાઈ બોલી કે "આવો ચમતકાર જોઈ હમો ઠગાઈએ એમ નવાઈ શી." આ ગમતથી સઘળી બાઈઓને રમુજ પડી.

ડાકટર બોલેઆ કે આ દેડકા સંબંધી તમને એક રમુજી વાત કહુંછું તે સાંભલો. આસરે ૭૦ વરસની વાત ઊપર બોલોંગના શેહેરની એક ઓરતને સરદી થઈ તેથી દેડકાંનો સેરવો લેવાને ડાકટરે ફરમાવીઊં હતું. તે સ્ત્રીના ધણીનું નામ ગાલવાની કરીને હતું અને તે શેહેરમાં તે મોટો પરોફેસર એટલે શીકસા ગુરૂ હતો. પેલી ઓરતે ડાકટરના ફરમાવેઆ મુજબ કેટલાંએક દેડકાં તઈઆર કરી ટેબલ ઊપર મુકેઆં હતાં. તે ટેબલ ઊપર એક વીજલીનો સાંચો પણ પડેલો હતો. જારે તે શીકસા ગુરૂના વીદીઆર્થીઓ એ સાંચો ચલાવતા હતા તારે એવો બનાવ બનનો કે તે દેડકાંઓ જીવતાં હોએ તેમ હાલતાં. તે વાતની ખબર તે શીકસા ગુરૂને થયાથી તેનું મન એ બનાવના કારણ જાણવા પછવાડે લાગીઊં અને એટલું માલુમ પડીઊં કે તે જનાવરના શરીરમાં અવએવોમાં વીજલીછે.

કેટલાંએક જીવતાં જનાવરો આવેછે તેમને પકડતાંજ વીજલી માલુમ પડેછે. આ જે હું ચીત્ર લાવેઓ છું તે એક જાતની માછલીનું છે.

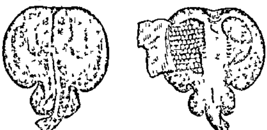

એ માછલી લુમધી સમુદરમાં તથા ફરાંસના કીસતા ઊપર માલુમ પડેછે. "તે તારપીડો" ને નામે ઓલખાએછે. જે શખસ એ માછલીને પોતાના હાથમાં પકડેછે તેને વીજલીના આંચકા જેવા આંચકા ઊપરા ઊપર લાગેછે. તે આંચકા તે માથા આગલથી તથા સણીથી પોહલા ભાગ આગલથી લાગતા માલુમ પડેછે. અમેરીકા તરફ ઈલ જાતની માછલી આસરે પાંચ ફુટ લાંબી થાએછે તેમાં વીજલીના આંચકા તારપીડો માછલીના કરતાં વધારે જોરથી માલુમ પડેછે. એ આંચકાથી માણસ અને ઘોડાઓ દુબીને મરણ પામે છે. એ માછલીનું ચીત્રબી તમને દેખાડવા માટે લાવેઓછું.

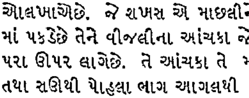

બીજી બી કેટલીએક માછલીઓ હોએછે જેમાં વીજલીનો આંચકો થોડો અથવા ઘણો લાગેછે. વીજલી સંબંધી આવી આવી ઘણીએક રમુજી વાતો બીજી ઘણીએક કેહવીછે પણ તે વીશે એક આખું ભાશણ રોકેઆ વગર છુટકો નથી. આવતું ભાશણ ફકત તેજ ઊપર રાખીશું. મારી ખાતરીછે કે કેટલીએક વાતો સાંભલીને તમને રમુજ તથા ગનાન મલશે. હવે

જીવ પુરી આવવા વીશે.

હું તમને થોડી વાત કહુંછું તથા તે વીશે અગતની સ

લા આપુંછું. તમને ખબર હશે કે ઘણીએક અબલા સ્ત્રીઓનો જીવ વારે ઘડીએ કાંઈ કારણને લીધે ફરી આવેછે; પછી તેઓ બેહોસ થઈને પડેછે. એવો બનાવ નાજુક અને કુમલી ઓરતોમાં વધારે બનેછે. એકાએક માઠા સમાચાર સાંભલેઆથી, અથવા અકસમાત કાંઈ બનાવ બનેઆથી, અથવા બીક અને હેબત ભરાયાથી, અથવા કાંઈ બનાવ બીહામણોદેખાવો નજરે પડેઆથી અથવા કાને સાંભલેઆથી, અથવા ઘણુ લોહી નીકલેઆથી અથવા ઘણી બીમારીથી, જીવ ફરી આવેછે અને માણસ બેહોસ થાએછે. કેટલીએક વેલા એવુંબી બનેછે કે એક બીમાર આદમીને ઊઠી બેસાડેઆથી તેનો જીવ ફરી આવેછે અને તેને તરત જ પાછો સુવાડી દેતા નથી તો તે મરણ પામેછે જારે આ પરમાણે જીવ ફરી આવે અને બરાબર ઈલાજ નહી કીધો તો તે માણસ સુધીમાં પાછો આવતો નથી અને ઘણીએકવેળા જીવની ખરાબી એ પરમાણે થાએછે.

જારે આવો બનાવ બનેછે તારે તે માણસનો ચેહરો ફીકો પડી જાએછે, નાડી ઘણી ધીમી ચાલેછે, અને તે બરાબર માલુમ પડતી નથી. હાથ પગ જલદીથી થંડા પડી જાએછે અને બોલાવીએ તારે તે માણસ જવાબ આપી શકતું નથી.

આવી હાલતમાં ઈલાજ કરવો સેહલછે પણ આસપાસના માણસો ઘણા ઘબરાઈ જાએછે અને તેઓ કાંઈ કરી શકતા નથી. ખરો ઈલાજતો એજછે કે ભેજાંને બરાબર લોહી પોહચાડવું અને તે કારણ માટે માણસ જો બેઠેલું અથવા ઊભેલું હોએતો તેને તરત બીછાના અથવા જમીન ઊપર સુવાડી દેવું. એથી ભેજાને લોહી પોહચી શકસે અને ઘણુ કરીને તે માણસ હુસીઆર થશે. તતકાળ સુવાડેઆ પછી કદાચ તે હુશીઆર નહી થાએ તો તેના મોહડા ઊપર થંડા પાણીના ફટકા મારવા. તાર પછી જો તે હુસીઆરીમાં આવે તો તરત તેને ઊઠવા દેવો નહી પણ સુવાડીજ રાખવો. તરત પાછો ઊઠાડેઆથી જીવ પલાત મારી જાએછે. થંડા પાણીના ફટકા બરાબર મારતા આવડેઆ નહી હોએતો ઊટલી સરદી થાએછે. એવી વખતે મોહડાં તથા બદન ઊપરનું પાણી સઘલું જલદીથી લુછી નાખવું અને ગરમ સેક છાતીએ તથા હાથે પગે કરવો. પછી આસતે આસતે તે માણસ પોતાની હુસીઆરીમાં આવશે.

પારસીઓની તવંગર ઓરતોને અરજ.

મોટા દરંજજાની બાનુંઓ, તમો જાણતાં હશો કે તમને સુખ મલે તેવા ઊપાએઓ કરવાને, તમારાં ગનાનમાં વધારો થાએ તેવી રીતીઓ લાગુ પાડવાને, અને તમારી હાલતને સારા તરીકા ઊપર લાવવાને હાલમાં ચો તરફથી શી રીતે મેહનત થાએછે. તમો જોતાં હશો કે વરતમાન પતરના લખનારાઓ, સુધારાના સાથીઓ, અને સ્ત્રીઓનાં ખરા હીતેછુ તમને તથા તમારી નાહાની બેહેનોને સુધારવા પાછલ કેવી કોશેસ કરેછે; તો હવે શું તમો તે વાંચી તથા સમજીને બેસીજ રેહશો ? નહી, તમોને જાણવું જોઈએછે કે તમારી કાંમમાં અસતરીઓનાં સુધારા સંબંધી પેહેલ તમારાં ઘરોથી નીકલવી જોઈએછે—તો પછી તમારી બીજી બેહેનો તે ઊંચકી લેશે એમાં થોડોજ શકછે. તમો એમ બીહી બીહીને ઘરમાં કાંહાં સુધી ભરાઈ બેસશો ? જુવો બાઈઓ, તમારાજ ભરથાર, તમારાજ બાપ, અને તમારાજ ભાઈઓ કેવા વીદવાન, તથા કેવા હીંમતવાલા, તથા કેવા પરખીઆતછે અને તમો, તેમની બાએડીઓ, તેમની બેટીઓ, અને તેમની બેહેનો થઈ બીહીકના અને અજાણાં રહો એ કેવી દલગીરી ઊપજાવનારી વાતછે. તમોજ વીચાર કરો કે કેઈ પારસી અસતરીએ આજ સુધી બાહેર પડી સુધારાનાં કામોને પોતાનાં તન, મન, અને ધનથી મદદ દીધીછે. કેઈ પારસી અસતરીએ આજ સુધી છોકરીઓની નીશાલોમાં ફરી તે નીશાલોમાં ચાલતા અભીઆસ તથા મલતી તરબીએત વીશે પોતાનાં દીલો જાનથી મેહનત કીધીછે. અને કેઈ પારસી અસતરીએ આજ સુધી નાહાની નાહાની બાબતો બનાવી અતરેનાં સારાં વરતમાન પતરો તથા ચોપાનીઆંઓમાં લખી મોકલવાને હીંમત કીધીછે ?

બાઈઓ, હમોએ ઊપર જણાવેલી બાબતો તમને શીરૂ કરવી લગાર બીકટ લાગશે તોપણ પછવાડેથી તેમાં તમને તથા તમારી બીજી બેનપણીઓને કેટલો ફાએદો થસે તે અમો અતરે જાહેર કરી શકતા નથી. તમો હવેથી ઘરમાં ભરાઈ બેસવુ મોકુફ કરો અને પરોપકારી તથા ફાએદાનાં કામો કરવાને બાહેર પડો. તમો તમારા વચ્ચે મંડલીઓ ઊભીકરો અને તમારી બેનપણીઓને ફાએદા થાએ તથા તેમનાં વેહમો જાએ તેવી કોશેસ કરવામાં રોકાએલાં રેહો. તમારી મેહનત

તથા કોશેસથી જેટલો પારસી અસતરીઓને ફાએદો થ શે એટલો પારસી ઘરસથોથી થાવો મુશકેલછે. કેમકે તમો તમારી બેનપણીઓની સંસારી તથા વેહવારી વાતોથી પુરાં માહીતગારછો. તમો છોકરીઓની નીશાલોમાં જઈ કેલવણી લેનાર છોકરીઓને સારાં સારાં સલુકો શીકવો. કપડાંઓ કેમ પારખવાં, તેઓનાં નામો તથા જાત કેમ ઓલખવી, તેઓ શીરીતે વેતરાઈ શકાએછે તથા છોકરીઓએ કેવી સુઘડાઈ તથા સફાઈ રાખવી એવું એ નીશાલોમાં શીકવવાનું કાંમ તમો માથે લેવો તો તેથી બાલક છોકરીઓનાં હકમાં પુશકલ ફાએદો થશે. હાલમાં સુધરેલા પારસીઓ પોતાની છોકરીઓ દસ અથવા બાર વરસની વએની થાએછે એટલે નીશાલ મધેથી ઊઠાડી મેલેછે તેનો અટકાવ એવું કીધાથી થશે. તમો હરએક નાહાની નાહાની બાબતો લખી તમારા ભરથાર તથા ભાઈઓને વાંચવાને આપો અને પછી તેમાં માહાવેરો પડીઓ તો ધીમે ધીમે સારાં સારાં પતરો તથા ચોપાંનીઆંઓમાં તે લખી મોકલો. તમારે હાથથી લખાએલી બાબતો સઊ કોઈને પસંદ પડશે તથા તેથી સારી અસર થશે એમાં થોડોજ શકછે. બાઈઓ, તમારા વાંચવામાં દરવેલા આવેછે કે ઈગીરેપખંડની નામીચી તથા વખણાએલી ઓરતોએ કેવાં બાહાદુરીનાં તથા પરોપકારી કાંમો કીધાંછે. એવાં કાંમો તમો બાનુઓથી થએલાં જોવાને હમો ઊમેદવાર છઈએ. અગર તમો એવાં સુધારાનાં કામોની શુરૂઆત કરશો તો તમને જોઈને હીંદુ અસતરીઓ પણ તેવું કરવાને બાહેર પડશે. આ હમારી ટુક સોચના ઊપર ધીઆંન પોહોચાડવાને પારસીઓની તાલેવંત બાનુઓને અરજ કરીએછે અને આશા રાખીએછે કે તેઓને કીધેલી ભલામણો વીઅરથ જશે નહી.

એક કાંણી હરણી.

એક કાંણી હરણી હતી. તે દરરોજ નદીને કીનારે જઈને ચરતી હતી. ચરતી વખત તે પોતાની કાંણી આંખ પાણીની તરફ રાખતી હતી અને દેખતી આંખ ખેતરો તરફ રાખતી હતી. તે સમજતી હતી કે નદી તરફથી કોઈ આવીને તેને મારનાર નથી અને જે કાંઈ ધાસતીછે તે ફકત ખેતર તરફની તેથી તે પોતાની દેખતી આંખ ખેતર તરફ રાખીને ચરતી હતી. તે ઊપર બે તરણ શખસો જેઓ તેને પકડવા માટે થોડા દીવસથી તજવીજ કરતા હતા તેઓ જારે પોતાની તજવીજમાં ફતે પામેઆ નહી તારે એક મછવામાં બેસીને હલુસે તે હરણી તરફ જઈ પોહચેઆ અને તેને પકડી લીધી. તે હરણી સેવટે બોલી કે "અરે કમ નશીબ! જે તરફની હું ધાસતી રાખતી હતી તે તરફથી હું સલાંમત રહી પણ જે તરફની મને મુદલ ધાસતી નહી હતી તે તરફથી હું મોતના સપાટામાં આવી પડી."

તાતપરીઅ—આ વાતનો સાર ઘણોજ કીમતી તથા અગતનોછે—આપણી જીંદગી એટલી ખધી વગર ચોકસનીછે અને તેમાં એટલા બધા હુનારત બનેછે કે આપણી સઘલી સાઊચેતી છતાં આપણાથી એમ નહી કેહવાશે કે આપણ ધાસતી વગરના છઈએ. દુનીઆમાં આવવાનો રસતો એકજછે પણ તેમાંથી જવાના રસતા બેસુમારછે. કેટલીએક દેખઈતી ધાસતી વીશે આપણે સાઊચેત રહી શકશું પણ બીજી તરફ હજારો ધાસતીછે કે આપણા જોવામાં મુદલ આવતી નથી. વાસતે રે બેહનો તમે દેખઈતી ધાસતી વીશે સાવચેતી રાખીને તરત નચીંત થઈ બેસતા ના પણ હર એક અણચીત આફત આવી પડેતો તે ખમવાને તમો શકતીવાન થાઓ એવી પરારથના તમો હરદમ ઈશવરની કરતા રેહો.

બાહરનો દેખાવ જોઈ પરણવા વીશે પત્ર.

સ્રી બોધના અધીપતી સાહેબ,

જત આ થોડી શતરો લખી તમોને તસદી આપીછે તે માફ કરજોજી, પણ એ તસદી કાંઈ તમોને અમથી નથી આપી.

જુવાંનીઆંઓ જારે પરણવા અદરાવા નીકસે છે તારે તેઓ અથવા તેમનાં મુરબીઓ જેમની સાથે અદરાવાના હોએછે તેમના કહેઆ કહેઆ ગુણોની ખબર અને તલાસ કરેછે તે સેહેજ લખી જણાઊંછું.

મારી આવાંમાસીનો રતનજી જારે પેહેલો અદરાવા નીકલીઓ તારે તે કેહતો હતો કે "હુંતો પરણું નહી ને પરણુંતો એવી બઈરી સાથ પરણું કે જે પાં

ણી પીએંતો તેનાં ગલાંમાંથી ઊતરતું દેખાએ." શાવકશાના બાવાએ જારે શાવકશાને માટે માગાં મંગાવીઆં તારે તેવણ અને સાવકશા સાફ બોલતા કે "બાવા છોકરીતો એવી જોઈએ કે જેવી લેડી, જે ચાલેતો તેના ઓવ્રા પડે." નાદરસાનાં માએ જારે નાદરશાને અદરાવવાની ઊલટ ધરી તારે તેવણ કેહતાંકે "માએ, વહુતો એવી લાંવિ કે જેના દાંત મોતી જેવા, ને હોટ પરવાલાં જેવા, ને ખુબસુરત તો એવી કે જેવી પુનમનો ચાન." પીરોજશા જારે ૨૩ વરસની વએ પરણવા નીકલીઆ તારે તેવણ પોતાની સાથે પરણનારનાં કદની તથા ચામડીના રંગની ને મોહોડાંના ઘાટની ખોલ કરવા લાગા. બઈરી આંગે ઊંચી ને પતલીછે કે જાડી ને ઠીંગણીછે, ઘઊને વરણનીછે કે દુધને રંગની ચામડીછે, મોહોડાંનો ઘાટ શંચરોછે કે ગોલછે, નાક લાંબુંછે કે ચપટુંછે." એવી તરેહવાર તજવીજ કરવા પછે તેવણે છોકરી નજરે જોઈ લગન કીધાં.

તો હવે અધીપતીજી સાહેબ ઊપર આપેલા દાખલાઓ પરમાંણે પરણનાર અને પરણાવનારાઓ જારે છોકરીઓના બાહારના દેખાવ અને સવરૂપ ઊપરજ આટલું બધું ધીઆન આપે અને તેમના અંદરખાનેના ગુણો તથા ખરી ખુબીની મુદલ તજવીજ કરે નહી તારે બીચારી છોકરીઓ તથા ઓરતોને શા માટે અમસથા વારે ઘડીએ બદનામ કરવાં વારૂં ? કોણે પોતાની બઈરીની ખુબસુરતી કરતાં થંડા અને ભીલનસાર સવભાવની ખોલ કીધી ? કોણે પોતાની બઈરીના મોતી જેવા દાંતને પરવાલાં જેવા હોટ કરતાં રૂડી ચાલ ચલણ અને સુઘડપણાં વીશે તજવીજ કીધી વારૂં ? કોણે પોતાની બઈરીની બાહેરની ખુબસુરતી કરતાં મનની ખુબસુરતીની ખોલ કીધી ? તથા કોણે પોતાની બઈરીનાં ગલાંમાંથી ઊતરતાં પાણીના રેલા જોવા સીવાએ તેનાં મન તથા દીલના વીચાર જાણવાની ખાએશ બતાવી ?

જારે એવુંજછે કે બાહેરના દેખાવ તથા સવરૂપ ઊપરથી છોકરીઓ અદરાઈ પરણી શકેછે [illegible] વખની તથા તેમનાં માં બાપોની જરૂરની એક [illegible] જલદીથી તેઓએ પણ એજ ઊપર ધીઆન રાખી [illegible]ા હાથે પગે [illegible] તા તન [illegible] તે ને માણસ પોતાની હુસીશે.

ણનાર શખસો પોતાની બઈરીના ઊપર જણાવીઆ તેવા બુધી ગુણોની કદર સમજશે નહી ને ફકત રૂપ, ઘાટ ઘટમ અને ચામડીના રંગ ઊપરજ લોભાએઆ કરશે, તાંહાંવેર તમો ચાહાછો એવી સુધરેલા વીચારની ઓરતો થવી મુશકેલછે.

તમોને તો રોશન હશે કે પરણનાર નારીઓ તથા તેમનાં માબાપો પોતાની દીકરીનાં વસતાલાં લાવનારને કેવા સવાલો કરેછે ને કેવી પુછપાછથી પોતાના જમાઈ વીશે ખોલ કરેછે. "છોકરો કેવોછે ? સમજુ, શાંનો ને ભણેલોછે કે એવોજછે ? ધંધો ચાકરી કોઈ કરેછે કે પરવારતા પંચીછે ? શીખેલો કેરવાએલો ને સુધરેલા વીચારનોછે કે ધામટ અને ઝનુનીછે ?" એવા એવા સવાલો કીધા વગર તથા તેની વલી મનપતીજી ભરેલી ખાતરી કરીઆ વગર માબાપો પોતાની દીકરી અદરાવવાને હીમત ચલાવતાં નથી. છોકરી અને છોકરા એ બંપેની તરફથી ખુદરતી કેવા સવાલો થાએછે તેનો મુકાબેલો કીધાથી તમારી તુરત ખાતરી થશે કે છોકરીઓની કેલવણી પાછલ તેમનાં માંબાપો જોઈતું ધીઆન આપતાં નથી તેમાં તેઓના કરતાં પરણવા નીકલનાર જુવાનીઆઓનો ઘણો વાંક છે. છોકરાઓને તો રલવા કમાવવા માટે નાહાનપણથીજ કેલવણી આપવાની તેમનાં માબાપોને ફરજ પડેછે; તેમાં વલી બઈરીની તરફથી થતા ઊપલા સવાલોની ધાસતીથી છોકરાઓને કેલવણી આપવાને માબાપોને બેવડી ફરજ થઈ પડેછે. જો એમ નહી થાએ તો તેઓ ધાસતી ખાએછે કે રખેને છોકરો કુવારો રેહે, ને રખે કોઈ બાએડી નહી આપે." એવીજ ધાસતી છોકરીઓના માબાપને પડે તો કેહવું સારૂં ? હાલ અધીપતીજી એ જઅરજ.

લા૦ તમારી દુવાગીર
પુતલીબાઈ.

બાઇઓ, હમોએ
મને શીરૂ કરવી લગાર ઠીક
થી તેમાં તમને તથા તમારી બ[illegible]
લો ફાએદા થશે તે અમો અતરે
નથી. તમો હવેથી ઘરમાં ભરાઈ બેસવું
ને પરોપકારી તથા ફાએદાનાં કામો કરવ
ડો. તમો તમારા વચે મંડલીઓ ઊભીકરો [illegible]
બેનપણીઓને ફાએદા થાએ તથા તેમનાં વેહ[illegible]
તેની કોશેશ કરવામાં રોકાએલાં રેહો. તમારી

રો થઈ પડેછે અને તીખામાં તીખો સભાવ એથી નરમ પડે છે. તમે તમારો ચેહરો હમેશ ખુશ રાખજો. દુનીઆની સેં કડો ફીકર અને જંજાલ છતાં ખુશ મીજાજ રાખવો ઘણાઓ ને મુશકેલ માલુમ પડેછે પણ ચીડાઉ અને દલગીરી ભરેલો ચેહરો રાખવાથી તે જંજાલ અને ફીકરમાં અંતીઘણો વધા રો થઈ પડેછે. જીવ બલાપામાં રાખેઆથીં શું થવાનું હતું ! તેથી કાંઇ આપણુ દુખ ઓછું થતું નથી પણ વધેછે. જારે બીમારી હોએ તારે સારા થવાની આશાએ ખુશ મીજાજ રા ખવો જોઈએ. જારે ગરીબાઈ અને તંગાસમાં આવી પડી આ હોઈએ તારે હવે પછી આપણી હાલત સુધરશે એવી આ શા રાખી ખુશ મીજાજ રાખવો જોઈએ. તમારા પોતાનાજ ફાએદાને માટે ખુશ મીજાજ રાખો. ખુશ રેહેઆથી તમે હ રએક દુખ અને આફતનો બોજો શેહલાઈથી ખમી શકસો. ખુશ મીજાજને વાસતે સઘલાઓ તમારી વખાણ કરશે અને તમારી સોબત કરવાને વધારે આતુર રેહશે.

ઠાંસો અને સરકમ—ઠંડીથી જારે માણસને ઠાસો અને સરકમ થાએછે તારે તે દરદ પોતાની મેલેજ પોતાનું ઓશડ કરેછે. જારે સરકમ થાએછે તારે આપણને ખાવા ગ મતું નથી અને બીછાનામાં પડી રેહવા ગમેછે. ખરૂં પુછો તો એજ દવાછે. સરકમની વેલાએ ડાકટર "હાલ" કેહેછે કે ત્રણ ચીજની જરૂરછે. (૧) કાઈબી ખાવો ના, (૨) ગરમ કપડાં ઢાંકી બીછાનામા પડી રેહો, (૩) તરસ લાગે તારે ઠંડુ પાણી પીઓ અને ચાહે અથવા કાફી પીવાએ તેટલી પીઓ. એ પ રમાણે કરેઆથી છતરીસ કલાકમાં સેંકડે ૭૫ માણસને સા રૂ થઈ જાએછે.

સુરજ ગરહણ—ઈઉરોપ ખંડ મધે ત્રણ છેલાં સુર જ ગહરણ જે આખાં થઆં હતા તે ત્રણ નવ નવ વરસે થી આં હતાં અને ત્રણ ત્રણ મીનીટ સુધી તમામ અંધારૂ રેહેઉં હતું.

ઠંડી અને શરદીને લગતા તંદરૂસતીના કાએ દા—ઠંડા અને શરદ તથા ભીના પગ લઈને બીછાંના પર જવું નહી, પગ થોહોવાર ગરમ પાણીમા બોલી રાખી પછી કોરા તુવાલથી લુછી નાખવા અને આરામ કરવો. બાહર ફરવા નીકલીઆ અને તાહડે ઘણી પડતી હોએતો મોહડું મજબુત બંધ રાખવું એટલે હવા નાખમા થઈ મોહડામા ઉતરતા જરા ગરમ થશે અને તેથી શરદી અને શરકમ તથા બીજાં ફેફસાંના દરદોનો અટકાવ થશે. સુતી વેલા પગોપર બીજા આંગના ભાગો કરતાં વધારે ઓઢવાનું રાખવું અને રાત સુધી થંડી વધી પડે અને તાહડે લાગે માટે કાંઈ ફાલતુ ગરમ ઓઢવાનું રાખવું. સુતી વેલા હેવી રીતે બારી અથ વા બારણા ઉઘાડાં નહી મેલવાં કે જેથી પવન મોહ અને મા થાપર જોરથી ફુકીઆ કરે. રશતામા મંજલ કરીઆ પછી પ વનના નાકાપર ઉભા રેહવું નહી. પેહલ વેહલા જોડા પેહ રીઆ હોએ તેવારે લાંબી મંજલ કરવી નહી.

છોકરાંઓનો વાંક—કોઇ કોઈ વાર છોકરાંઓને શ જા કરવા અને ધમકાવવાની ગરજ પડેછે પણ તેમની શારી ચાલ માટે તેમને જો શાબાશી આપીતો તેથી વધારે ગુણ થા એછે. વાસતે માતાઓએ ખરાબ ચાલ માટે ધમકી આપી આ કરતાં સારી ચાલ માટે વખાંણ કરવાને વધારે સંભાલ લેવી જોઈએછે. છોકરાંઓને વારેવાર તકસીર સોધી ધમકા વેઆંતો તેઓ બેદીલ થાએછે અને હેવી ચાલથી મા તાનો પણ સભાવ બગડેછે. માણસની જીંદગીપર ઉમેદ અને ધાસતીની ઘણી અસર થાએછે. અને ઉમેદ તથા ધાસતી જા રે તારે પેદા થાએછે. પણ હેવી કોણ કમ અકલ માતા હોએ જે પોતાના બાલકના મનની વલણ પોતાને રાજી કરવાની ઉમેદમા રોકવાને શારી ચલાવવાને ફરમાવીઆને બદલે ખ રાબ ચાલની શીખશાની ધાસતીમા ગીરફતાર કરે. છોકરાં ઓ શારાં કામ કરે, વખાંણવા લાંએક ચાલ ચલાવે તેવારે તે મની થતી તારીફ કરવાને બદલે માતાઓ જો તેમને ફકત ખાડી ચાલ માટે ધમકાવીઆ કરેતો તેથી તેમની હીમત તુ ટી જાએછે અને તેમને નીરાસ લાગેછે. પછી ચીરડાઈ જઈ સવભાવ ખારો કરી નાખેછે જો કે શારી ઇચ્છા નરશી ચા લ માટે પણ તેમને ઠપકોજ મલેછેતો પછી ઠપકાની દરકાર કરતાં નથી.

એક ઘેલી ઓરત—એક ઓરત એકાએક ઘેલી થઈ ગીઆથી પોતાનો ખાવંદ ઘરની બાહર ગીઓ તેવારે દોરડાંના ચાર કટકા લઈ એકઠા કરી પાલેલા મરવાને લટકા વીઓ. તરણ માસના એક પોતાના બચાંને બીજાથી ફાશી દીધી. ચાર વરશના એક બીજાં છોકરાંને તરીજા કટકાનો ગ લાપર ગાંઠ બાધીઓ અને ચોથો કટકો પોતાની ગરદનપર મજબુત ખેચીને લપેટીઓ. જારે તેનો ધણી આવીઓ તારે તેણે ઓરત તથા મોટા છોકરાંને તરફરતાં દીઠાં તેથી તેમ ના ગાહો કાપી નાખીઆ અને તેઓ શારાં થીઆં પણ મરયો અને નાધલું બાલક મરણ પાંમીઉં.

શુકશમ દરશકની ચાચરતી—એક વીદવાને કે ટલીએક ચીજો સુકશમ દરશક ઇઅંતરની મદદથી જોઈ અને તેને નીચે મુજબ માલુમ પડીઉં—

એક રેતીના દાણાની પોકલ જગામાં ઘણીએક જાતના જીહીણાં જનાવરો માલુમ પડેછે. એક નાહના કીડા જેટલા કદમાં ૨ કરોડ અને ૧૭ લાખ જીણા જાનવરો માલમ પડે છે. છરીના પાના ઉપર થોડી લીલ તપાસી તો સુંદર ઝાડનું મોટું જંગલ માલુમ પડેછે અને તે ઝાડ ઉપર પાતરાં, ડાંખ લી અને ફુલ ફલ માલુમ પડેછે. નાહના પતંગીઆં મોટી પાખના પખસી જેવાં માલુમ પડેછે. માથાંના બાલ પોકલ નલીના જાડા માલુમ પડેછે. આપણા બદનની ચામડી ઉપર માછલીના ભીંગડાં માલુમ પડેછે અને રેતીનો એક દાણો જ ગા રોકે એટલી થોડી જગામા ૧૫૦ ભીંગડા માલુમ પડેછે તેવાં દરએક ભીંગડામાં ૫૦૦ સુરાખને આસરે માલુમ પડેછે. એ સુરાખમાંથી પસીનો બાહાર પડેછે. કોહવાએલા માસના એ ક ટીપા પાણીની અંદર ઝીણા જનાવરોની એક મોટી દુનીઆ માલુમ પડેછે. ઝાડના દરએક પાતરાં ઉપર ઝીણા જનાવરો બે સુમાર માલુમ પડેછે અને જે પરમાણે ખેતરમાં જનાવરો ચ રેછે તે પરમાણે હજારો ઝીણા પરાણીઓ ઝાડના એક પાતરાં ઉપર ચરેછે.

રેલવે ઊપર ખરચ—હીંદુસથાંનમાં રેલવે બાંધવા નો ખરચ સઘલો મલીને ૫૭ કરોડનો થશે. તે મધે ૩૨ ક રોડનો ખરચ થઈ ચુકેઓછે. ઇંગલંડ દેશમાં રેલવે પછવા ડે ૮૦ કરોડ રૂપીઆનો ખરચ થઈ ચુકેઓછે.

ગરેટ બરીટન તથા અમેરીકાનો ખરચ—ગરેટ બરીટન જેની વસતી ૩ કરોડનીછે તેની સરકારને ગઆ સાલ માં ૭૪ કરોડ રૂપીઆનો ખરચ થએઓ હતો. ઈઉનાઈટેડ ઈસટેટસ જેની વસતી ૩ કરોડ ૧૦ લાખનીછે તેની સરકા રને એ સાલમાં ૨૨ કરોડનો ખરચ થએઓ હતો.

રૂ, ઊન, રેશમ તથા સણ—ઈંગલંડ દેશમાં ક પડાં બનાવવાને માટે બીજા દેશાવરો ખાતેથી દર વરસે ૩૪ા કરોડ રૂપીઆનો રૂ, આવેછે, ઉન ૭ાા કરોડ રૂપીઆનું, રે શમ ૧૦ કરોડ રૂપીઆનું, અને સણ વગેરે ૬ કરોડનું.

કાગલ ઊપર ઝાડના પાતરાની છાપ હાબેહુબ કેમ લેવી—એક કાગજનો તાવ લઈને તેની ઉપર પી છીથી તેલનો હાથ ઘણોજ બારીકથી મારી જાઓ. તાર પછી થોડાવાર સુકાવો પછી તે કાગલની ઉપર મેસ લાગે તેવી રીતે ધુવાડીઆની જોત ઉપર ધરી રાખો. સંભાલ રાખો કે તે બ લી ન જાએ પણ મેસ તેને લાગે. તારપછી કાગલ જો કકરૂ થઇ ગઉં હોએ તેને સીધુ અને નરમ કરવા લી નાઆેલી અથવા સરદી વાલી જગામા મુકો. તાર પછી ઝાડના જે પાતરાંની છાપ લેવા ધારી હોએ તે પાંત રૂ કાલી બાજુ ઉપર આસતેથી મુકો. તારપછી તેને સરખી રીતે ડાબો તેમ કીધા પછી તે કાગલ ઉચકી લઈને હલુસે ડરા ઈંગ પેપર ઉપર મુકો અને તેની ઉપર એક છુટુ કાગજ મુ કીને ઉપર ચોપડીઓ અથવા કાંઈ વજન મુકો. થોડાવાર રહીને તે ઉચકી લેઓ એટલે ડરાઈંગ પેપર ઉપર તે પાતરાંની છાપ હાબેહુબ પડેલી માલુમ પડશે.

રૂશીઆ તથા ચીન દેશના ચાકરો—રૂશીઆ દેશ મધે ઘણાખરા ચાકરો પરણેલા હોએછે. ચીન દેશમાં જે શેઠ પોતાની ચાકરડીને વાસતે ધણી સોધીને તેમના લગ ન નહી કરેતો તે શેઠ ગુનેહગારમાં ઠરેછે.

ફોટોગરાફીથી તસવીરો છાપવાનો હુનર—આ હુનર હાલ શોધી કાહડવામાં આવેઓછે. એ હુનરથી ફોગરાનો તસવીરો પથર ઉપર હાબેહુબ ઉતરેછે અને પછી તે ઉઠકરની મીસાલે લેટર પરેશ ઉપર છાપવામાં આવેછે. લી વરપુલમાં એ હુનર ચાલુ થઈ ચુકેઓછે.

ગરીબોની લાંબી ઊમર—વીલાતમાં એક ધરમ શાલા મધે સઘલા મલીને ૬૯ લાચારો રહેલા હતા તેઓ ની ઉમરનો સરવાલો લીધો તો ૫૫૩૮ વરસ થઆ અને દ રએકની આવરેજ ૮૦ વરસની ઉમરની આવી. એક કાર ખાના મધે ૨૯૨ શખસો કામ કરતાં હતાં તેમની ઉમરની આવરેજ ૭૦ વરસની માલુમ પડી.

એક અજાઓબ જેવો ઘેલો—બરલીન મધે હાલ એક સખસ ઘેલો માલુમ પડેઓછે તે કંઈજ કરતો નથી પ ણ લોકોની ટોપી ફાડીને તેની કીમત ભરી આપેછે. આ ખા વરસમાં ૨૬૭ ટોપી તેને ફાડી નાખી અને તેની કીમ ત ભરી આપી. એક મેજખાનીમાં તેને તેડો આવેઓ અ ને ૫૩ મેજબાનોની ટોપી ફાડી નાખી અને તેની કીમત ના પઈસા ભરી આપેઆ.

એક ઓરત લશકરી લેબાસમાં—ઈટાલીના ના મીચા સરદાર ગારીબાલડીના હાથ નીચેના લશકરમાં એ ક બાહદુર ઓરત મરદના લેબાસમાં દાખલ થઈ હતી. તે ણીનું નામ કાઉંટેસ મરાયા ડેલાતારી કરીનેછે. તેણીએ લ ડાઈમા અછી હીમત દેખાડી હતી અને પોતાની તરવારથી બે ફરેંચ લડનારાઓને મારેઆ હતા.

મન વીશેની ગરબી.

"ઘડુલે ઘુઘર માળ, ઘડુલો ઘુમેછે" એ રાગનીછે.

મન મદઝર મેગળ એક, છકેલો છુટયો છે ॥
છંછેડી છરાવેલો છેક, છકેલો ॥ ૧ ॥

એતો અંકુશ તોડે ટચ્ચ, છકેલો ॥
ભચકાવો ભાલાં ભચ્ચ, છકેલો ॥ ૨ ॥

નહી માને માહાવત માર, છકેલો ॥
કરે અકરા કેર અપાર, છકેલો ॥ ૩ ॥

જઈને જામયો જુની બજાર, છકેલો ॥
પ્રજા નાસીને પાડે પોકાર, છકેલો ॥ ૪ ॥

નાઠા પુરા શુરા રજપુત, છકેલો ॥
નાઠા જોગી જોવો અવધુત, છકેલો ॥ ૫ ॥

નાઠા ધાનીતો ધરતા ધ્યાન, છકેલો ॥
કઈક જ્ઞાની ગમાવ્યા જ્ઞાન, છકેલો ॥ ૬ ॥

એના કંઠમાં સાંકળ એક, છકેલો ॥
લોક લાજની પાતળીછેક, છકેલો ॥ ૭ ॥

તાણેતો ટુક ટુક થાય, છકેલો ॥
જો મેલેતો જડમુળ જાય, છકેલો ॥ ૮ ॥

થીર ચુલ તે તોડે થંભ, છકેલો ॥
જોતાં અંતર ઉપજે અચંબ છકેલો, ॥ ૯ ॥

જ્યારે આવશે એનું મોત, છકેલો ॥
જાસે ગોફણુ ગોળાસોત, છકેલો ॥ ૧૦ ॥

એને સહુ સમજે સેતાન, છકેલો ॥
કોઈ મરદ લડે મેદાંન, છકેલો ॥ ૧૧ ॥

બાંધી કંમર છતવા કામ, છકેલો ॥
રામ સમરીને દલપતરાંમ, છકેલો ॥ ૧૨ ॥

સ્ત્રીબોધ.

પુસતક ૫ મું | એપરેલ ૧૮૯૧ | આંક ૪ થો.

સાસરીનું દુખ—આપઘાતની સુંજ.

માણેકબાઈ રડવા લાગી કે તેની એકની એક દીકરીએ સાસરીના દુખથી આપઘાત કીધો. રતનબાઈએ માથું કુટવા માંડીઊં કે તેની પેઆરી દીકરી નવાજબાઈએ કુવો પુરેઓ; કેમકે તેણીની સાસુ ઘણીજ નઠારી અને કજીઆખોર હતી અને તેણીનો ભરતાર મુરખ અને હાથનો ભારી હતો. સુનાબાઈએ પેટ કુટવા માંડીઊં કે તેની બેહન ચાંદનબાઈએબી કુવો પુરેઓ. તેણીનેબી તેણીની સાસુ નણંદ તથા ભરતારનું દુખ ભારે હતું, અને બીચારીને તે દરરોજ પોતાની માતાની ઊસકેરણીથી ધક્કા મુકી અને ખાસડાનો માર મારતો હતો.

અરે! વાંચનાર પેઆરી માતાઓ! તમને સાસુનો માન ભરેલો મરતબો મલીઓછે તે મરતબો તમોએ દએઆ, રેહેમ અને પેઆર મનમાં રાખી બજાવવો જોઈએછે. માતાઓ તમો ઘણુ સંકટ ભોગવી છોકરાંને જનમ આપોછો, તમો નાના પરકારનાં સંકટો વેઠી તરેહવાર દુખ આપદા ભોગવી તેમને ઊછેરી મોટાં કરોછો, એટલુંજ નહી પણ તેમને લીધે કેટલીક મુદત સુધી તમોને ખાવું પીવું અને સુખનું ફરવું હરવું હરામ થઈ પડેછે. તેમજ વળી તેમને વેહેલાં વેહેલાં પરણાવવા અદરાવવાની ખટપટમાં તમો પછડાઈ જાઓછો. સારાં માઠાં શોધી, તરેહવાર રંજ શકતી ભોગવી તમો તેઓને પરણાવી હલકાં થઈ જાઓછો. પણ એ સઘળું કરવા છતાં, માતાજીઓ તમો પાછલથી કોણ જાણે કેવી રીતે એકદમ બાપડા છોકરાઓના કટા સતરૂ થઈ પડોછો? તમો છોકરા ઊપર તમારી ઘણી ઊમેદો અને આશા બાંધોછો; એટલું છતાં પાછલથી તમારા વીચાર, મન અને હઈઆંમાં એટલો ફેરફાર કેમ થઈ પડેછે?

પેઆરી માતાઓ હમો આ બીનાં લખી કોઈ બી રીતે તમારૂં દીલ દુખવવા માંગતા નથી એ તમોએ સત કરી જાણવું. હમો તમ માતાજીઓની મરીઆદા રાખવાને હમારી ફરજ સમજીએ છીએ, તોપણ આટલું હમારાથી બોલાયા વગર રેહેવાતું નથી કે તમારા છોકરાઓને પરણાવીઆ પછે તમો તેઓની બાએડીઓને એટલે તમારી વહુઓને જોઈને તમો ઘણા નીરાશ થઈ જાઓછો! માતાજીઓ તમે છોકરાઓને ઘણા ઓરતા અને ઊમંગથી પરણાવવાને બાહેર પડોછો ને પરણીઆ પછે લાગલા બે ચાર માસમા તેમની સાથ મીનાંકીસો કરોછો.

પેઆરી માતાઓ તમો જો છોકરાને પરણાવી ઘરમાં વહુ લાવવાની એટલીજ મતલબ સમજતાં હોવો કે ઘરમાં વહીતરૂં કરનાર એક માંણસ અથવા વેઠીઊં માણસ અથવા વેઠીઊં ઢોર ખરીદ કરીએછે તો તેમાં તમારી ઘણી ભુલછે. હમો ખચીત દલગીર છીએ કે ઊપલી રીતે મુકાબેલો કરવો પડીઓછે પણ ઘણાક દાખલા જે હમારી પાસછે તે ઊપરથી એ મુકાબલો ખોટો માલુમ પડતો નથી. એવી વખતે માતાઓ જો એટલોજ વીચાર કરોકે જેમ પારકી દીકરીને વહુ કરી ઊપલા વીચારથી તમો તમારે ઘેરે લાવીઆંછો અને તેજ રીતે જો કોઈ બીજી ઓરત તમારી દીકરીને પોતાની વહુ કરી એવેજ વીચારે પોતાને ઘેર લઈ જાએ, તો તમોંને પારકી માતાની દીકરીની કદર તુરત આવે. પણ માઠા ભાએગે એવી રીતના વીચારો ઘણી ખરી માતાઓ કરતી નથી એ દુખ ભરેલી બીનાછે.

પેઆરી બેહનો તમો જેવારે તમારી ભોંજાઈઓ

સાથે નજીવી વાતો ઊપરથી ને જરા જરામાં છીદ્રાં ગોધી ઘરમાં ભુંડા કજીઆનું બી વાવોછે તારે જો તમો એટલોજ વીચાર કરો કે એવી વારી તમારી પણ આવનારછે, યાને તમો પણ પરણીઆ પછે તમારાજ જેવા સવભાવની કોઈ તમારી નનંદ થશે, તો તમને ખચીત માલુમ પડે કે તમારી ચાલથી બાપડી તમારી ભોંજાઈને કેટલી પરકારનું દુખ થતું હશે. પેઆરી બેની, તમે ઘણી ઘણીઆનીના સુખમાં કુડાં મનની તમારી નનંદ વારંવાર આડે આવતી હોએ ને તાણા મેણા મારતી હોએતો તેવી વેલાએ તમને કેટલું દુખ અને કેટલી ગમગીની ઊપજવાની વારૂં ? પેઆરી બેહની એવા જુલુમ અને કંટાલાથી તમને આ સઘલી દુનીઆ કેવી અકારી પડવાની વારૂં ?

પેઆરી માતાઓ ! તમારી દીકરી સાસરીમાં ઘણુ દુખ પામતી હોએતો તમને કેટલું દુખ થવાનું તેનું બઆંન કરવાની કશી જરૂર નથી. તમારી દીકરીને એવાં દુખોમાંથી બચાવવાને તમે ઘણી તજવીજ કરોછો અને તમારામાની કેટલીએક માતાઓ રાત દીવસ સેવરા અને બરામણોને ઘેરેઘેર રખડી રજલી ખરાબેહાલ થાએછે ! એ સઘલાં ઊપરથી સાફ જણાએછે કે જેમ માતાઓ પોતાની દીકરીનાં દુખથી જેટલાં દુખી અને હેરાન રેહેછે તેટલાં તેઓ પોતાની વહુને વાસતે બેપરવા રેહેછે. જો સઘલી માતાઓ એમજ સમજતી હોએ કે " માએ આપણી દીકરી પારકે ઘરે સુખ ચમન ભોગવે તેમજ પારકી દીકરીઓને આપણાં ઘરમાં સુખ આપવું જોઈએ " તથા સઘલી નણંદો પોતાનાં મન સાથ એમજ સમજે કે "નઠારી નણંદોનાં દુખથી હમો જેમ છુટવા માંગીએછે તેમજ હમારી ભોંજાઈઓ બીચારી હમારાં દુખથી કંટાલતી હશે, માટે હમો હમારી તરફથી તે બીચારીઓને કોઈ રીતનું દુખ નહી આપીએ" તો એવા વીચારથી કુટુંબનાં કલેશોમાં કેટલો ઘટાડો થાએ વારૂં ? પેઆરી માતાઓ તમો જો પારકી માની દીકરીઓને તેમના સઘળા હક ભોગવવા દો નહી તો પછે પારકી માતાઓ તમારી દીકરીના સઘળા હક કેમ ભોગવવા દેશે વારૂં ? પેઆરી માતાઓ અને બેહનો એટલાજ ખેઆલ ઊપરથી તમો જોશો કે સાસુ વહુમાં, નણંદ ભોજાઈમાં તથા દેરાણી જેઠાણીઓમાં સલાહ સંપ રાખવાની દરએકની ફરજછે, અને તે વળી દરએકનાં પોતાનાં સારાંને માટેછે.

પેઆરી માતાઓ અને બેહનો હમો કબુલ કરીએ છીએ કે કેટલીકવાર તમને કલાંટ અને ઝેરાં વહુઓ સાથ કામ પડેછે, અને એવી વેલાએ તમારી સઘળી સારી વરતણુક અને દએઆ ભરેલી રૂડી સોચનાં છતાં તમને અપજશ મલેછે, તોપણ માતાજીઓ અને બેહનીઓ હમો ઘણી દલગારીથી જણાવીએ છીએ કે એવા દાખલાં ઘણા થોડા બનેછે, પણ એથી ઊલટા ઈઆને વઢકણી અને જરા જરામાં છીદ્રાં શોધનાર સાસુઓના બેહદ દાખલા જણાએલાછે. વહુઓએ છોકરાઓને ફરી મુકીશે, છોકરાઓ પોતાની બઈરી ઊપર ઘેલા ગાંડા થઈ ગએઆછે, તથા બઈરીઓને હથેલીપર નચાડેછે એવા તરેહવાર કલપના ભરેલા વીચારો કરી સાસુજીઓ પોતાનાં દીકરાઓ સાથ શીંચે મોહાડે રેહેછે. દીકરા બીચારા અણજાણા કારણ પુછેછે તારે જવાબ મલેછે કે "તમોને પારકી માની દીકરીઓનુંજ લાગેછે, તમો તેમના ઊપર ઓઢાઈ પંથરાઈ રહેઆછો, અને પેટ ભરીને તથા મન મુકીને તેમની સાથેજ બોલોછો ચાલોછો એ સારૂં નથી. પગનું ખાસડું પગમાં રાખવું જોઈએછે નહીતો એઓ માથે ચહડી જશે."

ઊપર જણાવીઆ મુજબ સાસુ નણંદનાં દુખથી બીચારી એક જુવાન સ્ત્રી દુખી થાએછે, તેમાં માઠા ભાએગે તેણીના કણધીના ભરથારથી ઘણીક વેલાએ વધારો થઈ પડેછે. સાસુ નણંદનાં ગમે એવાં દુખ છતાં જો બાએડીને પોતાનાં વર સાથ સારો સંબંધ અને અછો એખલાસ હોએછે તો તેથી બીચારી વહુનાં દુખનો મોટો ભાગ હલકો અથવા નહી જેવો થઈ જાએછે. સમજુ વર હોએછે તો તે બીચારો એક તરફ પોતાની મા બેહનોને રાજી રાખવાને તરેહવાર રીતે તેમનાં મનનું સમાધાન કરવાને તઈઆર રેહેછે, અને તેમજ બાનેનમાં પોતાની પેઆરી અને વાહાલી ઓરતને દીલાસો આપી તેણીનાં મનનું પણ સમાધાન કરેછે, જેથી કલેશ કંકાસનું જોર કેટલેક દરજે નરમ પડેછે. પણ બાપડી બઈરીનાં માઠાં ભાએગે કમ અકલ ને થોડી સમજનો વર તેણીને કપાલે ચોંટેલો હોએછેતો પછે જોઈજ લેવું. બીચારી તે ઓરત એવી વેળાએ એમજ સમજેછે કે હવે આ દુખથી છુટવાનો કોઈ ઊપાએ નથી. રાત દીવસ તાનાજની, દુખ, મેહનાં તેણા, અને ગાલ મારનો વરસાદ એ તર

પથી બાપડી ઊપર પડે. સાસુ નણંદને વારે તેઓ ચુકે નહી ને ચંડાલ વરની પાળી આવે તારે તે હોલ કે બરાક ઊપરથી લાત મુકી ઊપર આવે.

ખરેખર આવી વેળાએ ધીરજ અને સબુરીથી સઘળું દુખ સહન કરવાની શકતી એકાએક આવતી નથી, અને તેથી કેટલીકવાર ઘણાં માઠાં પરીણામો નીપજેછે, કે બાપડી વાખાની મારેલી ખઈરી કુવે તલાવે પડી અથવા જેહેર વીખ; ખાઈ આપઘાત કરી રાત દીવસનાં દુખથી છુટવાની તજવીજ કરેછે. અફસોસ ભરેલુંછે કે એવા કેટલા બધા દાખલા આપણી નજર આગલ બનેલાછે એટલું છતાં હજી સાસુ નણંદો તથા ચંડાલ ખાવીંદો ઊપલી ઘાતકી રસમો છોડતાં નથી.

આપઘાત કરવા જેવા બીજા અજીમ ગુનાહ થોડાજ હશે એટલું છતાં આપણાં લોકોમાં એ કરપીણ ચાલનો દન ઊપર દન વધારે ફેલાવો થવા માંડીઓછે એ ઘણુંજ દીલગીરી ભરેલુંછે. એ કરપીણ ચાલનો અટકાવ કરવાનું ઘણું સેહેલું છતાં તે ઊપર સમજુ અને શીઆના દેશીઓ ધીઆન આપતા નથી એટલુંજ નહી પણ ઓરખી ગોએઆ આગલ રહીને એ કરપીણ ચાલને ઊતેજન આપતા હોએ એવું કરેછે. આપઘાત કરનાર બીચારીનાં મરણ પછે તેણી ઊપર પડેલાં ખરાં દુખ તથા જુલુમને સઘળો વીસારી મુકી તે બીચારી ઊપર કલપનાથી તરેહવાર બનાવરો ઊભી કરેછે. મરનારને ફીફરૂં આવતું હતું, મરનાર દેવાંની હતી, મરનારને ખરાબ દરદ થએલું હતું, મરનારનાં દીલમાં ચારો હતો, અથવા મરનાર અકસમાત પડી મરણ પામીછે એવી રીતે કેટલાકો સોગન લઈ ખોટી શાહેદી પુરી, જાણી બુજીને ખુન કરનાર મરનારનાં સાસુ સસરાં તથા ધણીને, ઈનસાફની ચુંગાલથી છટકાવી મુકવાની મેનીજ કરેછે. પણ તેઓએ સત કરી જાણવું જોઈએછે કે જીવ હતીઆ કરવાનો જે અજીમ ગુનાહ તે તેઓ આવી રીતે પોતા ઊપર ખેંચી લીએછે એટલુંજ નહી પણ તેથી કરી ચંડાલ જુલુમ ગુજારનારાં છટકી જાએછે અને બીજાં ચંડાલોની સુધ ઊઘડતી નથી ને તેનાં પરીણામ પાછાં આપઘાત જેવાં નીપજેછે. એ સઘલાંનો બોજો ઊપર જણાવેલા મેનીજ કરનારાઓ ઊપર રેહેછે.

હવે આપઘાત કરનાર બાચાર અબલાઓ તરફ ધીઆન પુગાડીએ છીએ તો તેમાં તેમનો પણ ઘણો વાંક માલુમ પડેછે. ખરી વાતછે કે કોઈને પોતાનો જીવ કડવો લાગતો નથી ને કોઈને મરવા ગમતું નથી. તોપણ આવી રીતે ભરજુવાનીમાં આપઘાત કરી કેટલીક ઓરતો મરેછે તે ઊપરથી સાફ જણાએછે કે જારે તે બીચારીઓથી દુખ ખમાતું નથી, તથા તેઓની સબુરી એકદમ ઊઠી જાએછે તારેજ તેઓ આવાં કરમ કરેછે, તોપણ એ સેવટનો ને છેલો ઊપાએ કરવા અગાઊ યાને છેક જીવપર આવીઆ અગાઊ તેઓએ પોતાનાં સગાં વાહાલાંઓની મારફતે અથવા તેવાં પોસીંદાં સગાં વાહાલાં નહી હોએતો કોઈબી ધરમાતમા શખશોની મારફતે પોતાનાં દુખનું નીવારણ કરાવવાની તજવીજ કરવી જોઈએછે. લોકને મોહોડે કોણ ચહડે ને લોકો આગલ પોતાનાં ઘરની ને પોતાની એબ કોણ ઊઘાડે—એવા ખોટા ખીઆલની ધાસતીથી રૂડા ઊપાઓ કરવાના પડતા મુકી આપઘાત જેવો અજીમ ગુનાહ કરવો એ ઘણું નામુનાસેબ છે. ઘણીવારતો એવુંબી બનતું હશે કે નજીવી વાતોમાંથી જુવાન અબલાઓને એકદમ કરોધ ચહડી આવતો હશે ને વાતમાં કાંઈ જીવ નહી તેવી વાતમાથી આપઘાત કરવાનુબી સુજતું હશે. માટે દરએક અબલાની પેહેલી ફરજછે કે એવા કોઈ ઊપાએઓ કરવા નહીતો પછે કોરટનાં બારણાં ઊઘાડાંછે; ઈંગરેજી અદલ રાજમાં વાજબી ઈનસાફ ઓરત મરદને સરખો છે, અને તેમાથી ઘણીવાર સમજુતી અને સલાહ થઈ જાએછે. કાંઈ આપણા લોકોમાંજ એવા કુટુંબ કલેસના દાખલા બનતા નથી, ઈંગરેજ તથા બીજા સુધરેલા લોકોમાં પણ એવા કુટંબ કજીઆ બનેછે, પણ તેઓ કાંઈ આપણી પઠે છેક ઊલડાઈ કરી આપઘાત કરતાં નથી. તેઓ વાંજબીની રાહે ઈનસાફની મદદ લીએછે, ને તેમાંથી અંતે સારાંજ પરીણામો નીપજેછે. માટે પેઆરી બેહનીઓ તમોએ આપઘાતનું કરપીણ કામ એકદમ નાબુદ કરવું જોઈએછે. આપઘાત કીધાથી શું થાએછે વારૂ ? તમો તમારો પોતાનો કાયગરો જીવ ખોઈ બેસોછો—તમારાં ગરીબરાં માંબાપોને નહી ખમી શકાએ એવો ઘા તમો મારોછો—તમારાં નાહાનાં ને કેટલીકવાર કુમલાં બાલકોને રડતાં મુકી ચાલતી પકડોછો, અને તે સાથે ગામ શેહેરની તાનાજની અને લેઆનતનો વરસાદ લઈ કુચ કરી જાઓછો. બે

ચાર દાહાડા લોક દેખામણું કરવા તમારી ઊપર જુલુ મ ગુજારનારા આંખ પાણી ભરી ખોટાં આંસુ ખેરવી પરવારી જાએછે, અને તમોજ માતરે તમો પોતાને ત થા તમારાં અતલગનાં ખેસીઓને જનમ સુધીના ખ લાપામાં નાખી પોતે મરગરજાણી ગુનાહમાં ગીરફતા ર થાઓછો.

એક ખરા દોસતની વફાદારી.

ઈટલી દેશનાં રોમ શેહેરની શેહેનસાઈ નબળી થયા પછી ઘણએક સુધી ગરીસ દેશનુ આથેનસ શેહેર વીદયા, હુનર, નીતીના કાએદા અને દાહાપણ મેલવવા ની જગા હતી. એ સેહેરની અંદર એ વખતે આલ કાનડર અને સેપતીમીઅ નામનાં બે વીદયા અભયાસ કરનારા જોડયા હતા; તેમાંનો આલકાનડર જાતે મદરે સાનો પકકો વીદયાવાન હતો, અને સેપતીમીઅસ વી દયા તથા હુનરનો ફેલાવો કરનારી મંડલીનો સુંદર ભાસણ કરનારો હતો. અરસ પરસની અજાએબીથી બેઊજણા વચે જલદીથી દોસતી પડી; એ બેઊજ ણાની દોલત એકસરખી હતી, અને તે વખતે આ ખી દુનીઆનાં બે વખણાએલા શેહેરોનાં રેહેવાસી હ તા. આલકાનડરનો જનમ આથેનસ સેહેરમાં થાએ ચો હતો અને સેપતીમીઅસ રોમ શેહેરથી તાંહાં વીદયા અભયાસ કરવા આવીચો હતો.

હાવી હાલતની અંદર તેવો બેઊજણા થોડાએ ક વખત સુધી સલા સંપતમાં જીંદગી ગુજારી. આલ કાનડરે ખુદરતી વીદયાની ગમતમાં પોતાની જુવાની નો પેહેલો ભાગ ગુજારીયા પછી, છેલે સરવાલે દુની આદારીનાં સુખમાં ભાગ લેવાને વીચાર કીધો. એ બનીઆની અગાઊ તેણે પોતાનો પીઆર હાઈપેસી આ નામની સુંદર ખુબસુરત નારીમાં લગાડયો. તેવો નો પરણવાનો દાહાડો ઠેડવેયો હતો, અને દરએક કીરીયા કરવી ઘટે તે પણ થાએલી હતી, માતરે તેવો બેઊજણાના લગનનો પાક દોલ નાખવાનીજ ખોટી હતી.

આલકાનડરના સુખમાં વધારો થાયેથી, અ થવા પોતાના મીતર સેપતેમીઅસને ભાગીઓ કરીઆ વગર ખાતરી ભરેલી રીતે તે સુખ ભોગવવાને અશક ત હોવાથી, તેણે હાઈપેસીઆને પોતાના જોડીઆનો મેલાપ કરાવવાને ધારીયું, કે જે તેના પીઆરા મીત રે ઘણાજ આનંદથી કબુલ કીધું; પણ કમ નશીબે આ એ મુલાકાત તે બેઊજણાની ભવીશીની સહુલા સંપ તને ઘાત ભરેલી થાઈ પડી, કેમકે સેપતીમીઅસનાં દીલમાં હાઈપેશીઆને જોતાને વાર વગર મરજીનો ખરાબ જોશ ઊતપન થાએઓ. એવી બેવકુફ અને વગર હકની ઈછાને દાબવાને તેણે ઘણી મેહેનત કી ધી પણ તે સરવે ફોકટ ગઈ, તેનાં મનનાં જોગા થોડા વારમાં એટલાતો વધી પડીયા, કે છેલે સરવાલે તેને બી મારીના બીછાના ઊપર પડવું પડીઊં.

આવા કાહેલીના વખતે આલકાનડરે પોતાના દોસતની ખરી ઈંતેજારીથી ચાકરી કીધી અને પો તાની બલી બાનુને પણ તેહેની ચાકરીમાં સામેલ કીધી. પણ હવે અજાએબ જેવું એ બનીઊં, જે તે આસતે આસતે સારી હાલતમાં આવતો જણાઓ; તે ઊપરથી ડાકટરોની અકલમાં એવું આવીઊં જે તે હને હાઈપેશીઆના પીઆર સીવાએ બીજું કંઈ દુઃખ નથી; અને આલકાનડરે ડાકટરોની સોધ જાણીઆથી છેલે સરવાલે પેલા પસતાવા ભરેલા મરતા દોશત પાશે જોર જુલમથી એવું કબુલ કરાવીઊં જે તેનો પીઆર હાપેસીઆમાં લાગેલોછે.

બેહેનો, હાવી તક આલકાનડરની છાતીમાં પી આર અને દોસત વચેની મારા મારીનું જો બીયાન ક રીએતો અતીસે લાંબું થઈ જાએ. પણ કેહેવાને માત રે બશછે, કે આથીનીઅન લોકો તે વખતે નીતીના કા એદાઓમાં એટલાતો સુધરેલા હતા કે દરએક નેકીને તેઓ અતીસે વધારી દેતા હતા. ટુકામાં, આલકાનડરે પોતાની ખુસી ખુરમી વીસરી જઈને પોતાની સુંદર બાએડીને સેપતીમીઅસને હવાલે કીધી. તેવો બેઊજ ણાં પરણીઆં; અને તાર પછે જલદીથીજ સેપતી મીઅસની તબીએતમાં ફેરફાર થાઈ ગઓ. થો ડા દાહાડામાં તે તદન સારી સુખાકારીમાં આવેઓ, અને સુંદર જોડું સાથે રોમ સેહેર જવાને નીકલીઓ. એ સેહેરમાં સેપતીમીઅસ પોતાની મન સકતીની મે હેનતથી થોડા વરસમાં સરકારી રાજ દરબારમાં મોટી જગા મેલવી, અને સેહેરનો નીઆએધીસ થયો.

આલકાનડર પોતાની પીઆરી બાએડી અને દોસતથી જુદો પડીઓ તે વીસેનુજ માતરે તેને દુખ

ખમવું પડીશે નહી. પણ હાઈપેસીઆના સંગાથીઓએ તોહમત મુકીશે જે તેને પઈસાની લાલચે પોતાની બાયોડી હલકાઈથી સેપતીમીઅસને આપી દીધી; એમ કરીને તેની સાંમે ફરીઆદી ઊઠાવી. અલકાનડર ની રઅપરાધી હતો, તોપણ તેની ઊપર વાંક લાગુ પયો; અને વલી પોતાનું મજબુત બાપણુ સાંમેની બાજુ વાલાંઓને હથાવી સકીયું નહી. તેને. બંદીખાનામાં નાખીઓ, અને મોહોટો દંડ આપવાની સીખશા કીધી. થેડવેલા વખતની અંદર તે આવો મોટો દંડ આપી સકીઓ નહી, તેથી તેની માલ મતા જપત કરી લીધી, અને તેનું છુટાપણુ છીનવી લેઈને બજારમાં ગોલામ દાખલ લીલાંઉથી વેચી નાખીઓ.

થરેસ સેહેરના એક વેપારીએ આલકાનડરને ખરીદ કીધાથી, જે તેને બીજાઓ સાથે દુર વેરાન ગામમાં લેઈ ગયો. એક ગુશા ભરેલા ધણીના હાત તલે ઘેટા ચરાવવાનું કામ તેને સોપેલુ હતું, અને સેકાર કરેલાં ખોરાકની ઊપર પોતાનું ગુજરાણ કરતો હતો. દરએક સવારના ઊઠીને તેને કામ કરવાની ફકર પડતી હતી, અને દાહાડે દાહાડે તેની ઊપર દુખ પડવા લાગીયું. થોડાએક વરસ સુધી આવી ગોલામગીરી કરીયા પછી તેને નાસી જવાની તક મળી. તે ઘણી સંભાલથી દીસના મુશાફરી કરીને અને રાતનાં ગોશાઓમાં ભરાઈને અંતે રોમ શેહેર આવી પોહોચીયો. આલકાનડર જે દીવસે રોમ સેહેરમાં આવીયો તે વખતે સેપતીમીઅસ દરબારમાં ઈનશાફ કરતો હતો, તાંહાં ગરીબ, દુખમાંથી છુટેલો આલકાનડર પોતાના અસલી દોસતથી જલદી ઓલખાય અને જાહેર રીતે કબુલ થાય એવી આશામાં આવીને તેની સાંમે ઊભો રેહેઓ. અહીઆં તે આખો દાહાડો લોકોનાં ટોલાંઓમાં ખોટી થઈ, પેલા સેપતીમીઅસ નીયાયાધીસનીગમ જોયેયા કીધું, કે તે તેને ઓલખે; પણ આલકાનડરે લાંબી મુદત સુધી દુખ લોગવીયું હતું, તેથી તેહનાં ચેહરામાં એટલેતો ફેરફાર થએઓ હતો કે જેથી પેલો નીયાયાધીસ ઓલખી સકીયો નહી. પણ સાંજની વેલાયે આલકાનડર જારે તેની ખુરશી આગલ જવા લાગયો, તારે તેનાં સીપાઈઓએ નીરદય પણે હાંકી કાહાડીયો. હવે રાત પડવા આવી તેથી તેહને પોતાનું સંતાઈને સુવાનુ ઠેકાણું સોધી કાહાડવું પડીયું, પણ કાંહાં જઈને સુવું તે તેને સમજ પડીશે નહી. બધો ચીથડેહાલ અને તવાઈ ગયેલો હતો, તેથી તાંહાંના કોઈબી રેહેવાસીએ તેને ઊતારો આપેઓ નહી; તેથી શેહરની બાહાર એક ઘોર આગળ, કે જાંહાં ઘણાખરા લુચા, કંગાલ અને આશા ભપટ લોકો સુતા હતા તાંહાં જઈને આસરો લેવાની ફરજ પડી. આવી બીહામણી જગામાં એક રાખેનું વાસન પડેલું હતું, તેને ઊંધું વાલી તે ઊપર માથું મુકીને સુતો; તાંહાં ઊંઘમાં થોડોવાર પોતાની કંગાલીયત વીસરી ગયો. અને અહીઆં એક કાંકરાનુ બીછાનું આએ વખતે તેને નરમ બીછાના. કરતાં સો ગણુ સુંદર માલુમ પડીયું.

હવે બીચારા ઊપર ઘણોજ દુખ દાયક બનાવ આવી પડીયો. જે ઘોર આગલ તે સુતેલો હતો તાંહાં મધરાતે બે ચોરો પોતાની ચોરીનો ભાગ વેહેચી લેવા આવીઆ; પણ બેઊજણા સમજુતી ઊપર આવી સકીયા નહી, તેથી એક બીજાને બદનમાં ખંજર મારી તેહને લોહી લુવાન નાખીને લુટ લેઈ ચાલતો થાએઓ. હવે બીજી સવારે પેલો બીજો ચોર મુવેલો માલમ પડીઓ; એ ઊપરથી શેહેરમાં ગભરાટ થઈ રેહેઓ અને તે સાથી મરણ પામીઓ તેની પુછપરછ સરકારથી થવા માંડી; તારે ઘોર આગલના ગોશે તપાસતાં આલકાનડર સુતેલો નજર પડીઓ તેથી તેનેજ પકડેઓ અને તેની ઊપર ચોરી અને ખુનનો દાવો મુકીઓ. આલકાનડરનો કંગાલીયત ભરેલો દેખાવ જોઈને લોકોને ખચીત સક ઊપજીઓ જે એજ ખુનીછે. આલકાનડર એટલો બધો કમનસીબ થાઈ ગયો હતો જે છેલ્લે સરવાલે તેણે પોતાની જીંદગી અકાડી લાગી. નીમખહરામી, જુઠી, અને ઘાટકી પણાની દુનીઆને તેણે ધીકારી પોતાના બંચાવમાં એકબી સખુન બોલીઓ નહી. તેને લેરડાંએ બાંધી સેપતીમીઅસની આગલ ઈનશાફને માટે લેઈ ગયા. દરબારમાં ઊભો રહીને તેણે પોતાનો બંચાવ કઈબી કીધો નહી તેથી નીઆએધીસે તેને ઘણીજ ઘાતકી અને ધીકારવા લાએક રીતે મારી નાખવાનો હોકમ કરતો હતો; પણ તેટલામાં લોકોનુ ધીઆંન એક બીજી વાત ઊપર ગયું. જેને ચોરી કીધી હતી તે ચોર માલ વેચતાં સપડાયો; અને તેને પોતાની ચુક માલમ પડીયાથી તેણે કબુલ કીધું. તેને પણ એજ નીઆએધીસ પાસે બાંધીને લેઈ આવેઆ. હવે આલકાનડરનું નીરઅપરાધી પ

ણુ સારૂ જણાઈ આવેઉં, પણ તેની આવી ચાલથી આસપાસના લોકોને આશચરીઅ લાગીઉં. પણ જારે નીઆએધીસને પોતાની જગા ઊપરથી એકાએક ઊઠીને આલકાનડરને કોટી કરવા જતો જોઓ, તાહરે તે લોકોની તાજુબી અનીસે વધી પડી. સેપતેમીઅસે પોતાના અસલી દોસત અને સખાવત કરનારને ઓલખીઓ, અને પોતાની આંખોમાં દઆના અને ખુશીના આંસું લાવી તેની ગરદન ઊપર તીંગાઈ રેહેઓ. આલકાનડરને નીરઅપરાધી કીધો અને તેને રોમ શેહેરના માતબર શેહેરીઓ સાથે દોસતી અને આબરૂમાં સામેલ કીધો. આલકાનડરે પોતાના મીતરની કુરપાથી પોતાની જીંદગીના બાકીના દાહાડા સુખ ચેનથી ગુજારી પુરા કીધા. ભલો આલકાનડર મરણ પામેઓ તારે પોતાની ઘોર ઊપર એવું કોતરાવવાને કેહેઉં હતું જે કોઈબી હાલત અથવા વખત એવો હઠીલો નથી જે તે કીરતાર કોઈનેબી તેમાંથી છોડવી સકે નહી.

દુનીઆ મધે ઉંચા અને ઢલતા બુરજ.

દુનીઆ મધે ઘણાજ ઊંચા અને ઢલતા અને મજબુત બુરજને માટે કેટલાંએક શેહરો પરખીઆત થએલાંછે. પુરાતમ વખતમાં જે ઊંચા બુરજ કેટલાએક શેહરોમાં બાંધેલાછે તે સીધા નથી પણ ઘણુ કરીને ઢલતા માલુમ પડેછે. ઈટાલી મધે બોલોગના અને પીસા શેહરના ઢલતા અને ઊંચા બુરજ ઘણા વખણાએલાછે. બોલગના શેહર મધે બે બુરજ સામ સામે એક-બીજાને મલતા હોએ એવી રીતે ઢલેલાછે. ઈટાલી મધે મોટી લડાઈઓ વારેવાર થતી હતી તેમાંથી બચાવ કરવાને માટે કોઈ ખાનગી અમીર ઊમરાવના કુટબે એ બુરજ બાંધેઆ હોએ એમ ધારવામાં આવેછે. એ લડાઈના હીગામમાં સઘળા લોકો પોતાના ઘર થોડાઘણા કીલાની મીસાલે બાંધતા હતા. બોલગના શેહરના બે બુરજ નાહના મોટાછે. મોટો બુરજ ઈસવી સન ૧૧૦૯ માં બાંધેઓ હતો અને તેની ઊંચાઈ ૨૦૭ થી ૩૭૭ ફુટ સુધી જાણવામાં આવીછે. તે જમીનની સપાટી તરફ ૨॥ ફુટ ઢલેલોછે, અને જાણે હાલે પડી જશે એમ લાગેછે. બાહરનો દેખાવ ખુબસુરત નથી. તેની અંદર ૫૦૦ શીરી અથવા પાહરીછે. ઊપર ચહડીને જોએઉં હોએતો આસપાસં લાબેવેર દેખાવ નજરે પડેછે અને ઈમોલા તથા ફીરારા તથા મોડીના શેહર જે બલોગના શેહરની આજુ બાજુએ આવેલાંછે તેબી દીઠામાં આવેછે. એની પાસનો નાહનો બુરજ ૧૪૦ થી ૧૫૦ ફુટ ઊંચો છે અને તેતો ૮ ફુટ ઢલેલો તથા જમીન તરફ વળેલો માલુમ પડેછે.

ઈટાલીના પીસા શેહર મધેનો બુરજ ૧૮૭ ફુટ ઊંચોછે અને તે જમીનની તરફ ૧૪ ફુટ કરતાં વધારે ઢલતોછે !! ઊપર ચહડવાને ૩૫૫ શીરી અથવા પગથીછે અને તેની અંદર સાત ઘંટછે. તે બુરજ કીલાના આકારને વધારે મલતો આવેછે. તેની આજુ બાજુએ કાંઈબી આધાર નથી. તેના મેહરાબદાર આઠ માળછે. બાંધકામમાં સંગે મરમરનો પથર ઘણો વાપરેલોછે. તેની નીચે ૨૦૭ થાંભલા મુકેલાછે. તેનો દેખાવ દુરથી ઘણોજ સુંદર લાગેછે. મુસાફરને તેનો દેખાવ દુરથી નજરે પડેછે તેનું બેઆન તે કરી શકતો નથી. ઈસવી સન ૧૧૭૪ માં એક જરમન કારીગરે તે બુરજ બાંધેઓ હતો. તેની ઊપર ચહડતા તથા ઊતરતા માણસને એવું લાગેછે કે તે ગોઆ વાહણમાં ઊપર નીચે ડોળાં ખાએછે. તે બુરજને આજ લગભગ સાતસો વરસ થવા આવેઆંછે પણ તેનુ કામ ઘણુ મજબુત હોવાને લીધે કાંઈબી નુકસાન થએલું માલુમ પડતું નથી.

ઈસપેન દેશમાં માંદરીદ રાજધાનીની ઊતર પુરવ દશાએ "સારાગોસા" નામનુ શેહરછે. એ શેહરનો બુરજબી ઘણો વખણાએલોછે. તે ઈસવી સન ૧૫૯૪ માં બંધાએઓ હતો. તે બુરજની સામે દેવલછે તે દેવલ તરફ ઘણોજ ઢલેલો માલુમ પડેછે. તેની અંદર ૨૮૦ શીરીછે અને ઊપરથી આસપાસનો દેખાવ ઘણોજ રલીઆમણો અને સુંદર લાગેછે. તેનું નામ "નીઊ ટાવર" કરીને તાંહાંના લોકોએ રાખીઊંછે. તેનું ચીતર આ બીનાની સાથે આપેલુંછે.

ગરેટ બરીટન મધેબી બે તરણ જગોએ બુરજ બાંધેલાછે જે ઘણા ઢલતા દેખાએછે. એ બુરજો ઊપલા બુરજના જેવા ઘણા ઊંચા નથી તોપણ થોડી ઊંચાઈ પરમાણે તેઓનુ ઢલાંણ જમીન તરફ ઘણુજ માલુમ પડેછે. ઊંચાઈમાં ૭૦ થી ૮૦ ફુટછે પણ જમીન તરફ ૧૧ ફુટ ઢલેલાછે.

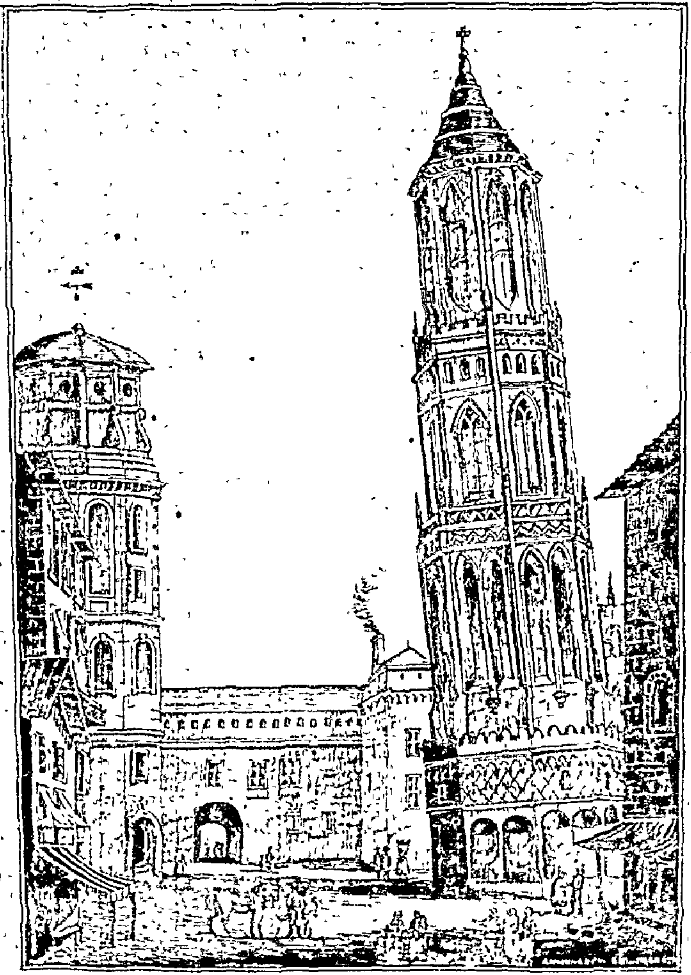

"નીઊટાવર" ટલતો બુરેન.

એક ગરીબ ગામડીઆની છોકરી જે શેહનશાજાદી થઈ.

કાથેરીના રૂશીઆ મધે ડરપટ નામના નાહના શેહેરમાં જનમી હતી. પોતાના મા બાપની નીતી અને શદગુણ શીવાએ એ બીચારી છોકરી પાશે આ દુનીઆમો કંઈબી વીત હતું નહી. એનો બાપ મરી ગીઓ તેથી તે પોતાની મા શાથે એક ગાંહાંસની ઝુપડીમો આવી ગરીબ હાલતમો છતાં તેવો બંધેજણા સંતોશથી રેહેતાં હતાં. આ જગોએ દુનીઆંથી એકાંત ગોશે પકડી, છાતી તોડી, મજુરી કરી, પોતાની ઘરડી માતા જે મજુરી કરવાને પુરી અશકત હતી તેનું પોશણ કરતી. જારે કાથેરીના કાંતવા બેશતી તારે તેની મા તેની આગલ ધરમ શંબંધી કંઈ ચોપડી વાંચતી અને જારે આખા દાહાડાની મેહનતથી ફારગ થતી તારે બંધેજણા શંતોસથી પોતાની શગડી પાસે બેશી જે નીમક રોટી ઈશવર આપતો તે ઊપર શુકર ગુજારી જમતાં હતાં. કાથેરીનાનો ચેહેરો અને શરીર સમપુરણ હતું તોએપણ તેનુ શરવે ધેઆંન તેના મનના શુધારા ઊપર લાગેલુ હતું. તેની મા તેને વાંચવા શીખવતી અને એક ઘરડો લુથરન પાદરી તેને ધરમ સંબંધી અને નીતી સંબંધી કેલવણી આપતો હતો. ઈશવરે તેને ચપલ બુધી આપીતી એટલુંજ નહી પણ મજબુત વીચાર શકતી. તથા રૂડી અને ખરી શમજણ પણ આપી હતી. એની સરવે વાતે કુશલતાની વાત અને એના શદગુણના વખાંણ બાહાર ફેલાએઆથી તે પરાંતના ગાંમડીઆવોને તાંહાંથી લગનના માંગણાવો આવેઆં. પણ તેને એ પાછાં ફેરવતી કેમકે પોતાની માતાને એવી ચાહાતી હતી કે તેનીથી જુદી પડવાનો વીચાર કધુ તેના મનમો આવતો નહી.

જારે કાથેરીના ૧૫ વરસની થઈ તારે તેની માતા મરણ પાંમી. હવે એખલી પડવાથી તે પોતાની ઝુપડીમોથી નીકલી જે લુથરન પાદરીએ એને નાહાનપણમો શીખવી હતી તેની શાથે જઈ રહીને એક શીકશક દાખલ તેના ગહરમો બચાંવોને શીખવવાનો હોધો લણી તારીફ લાએક, અજાએબ રીતની હુશીઆરી અને બુધી શાથે ચલાવેઓ. આ ઘરડો શખસ જે તેને પોતાના બચાંની માંફક ગણતો હતો તણે બીજા શીકશક પાસે કાથેરીનાને ઊંચી જાતની કેલવણી અપાવી ને એ પરમાંણે તે ઘરડો ગહરસથ મુવો તાંહાં સુધી તણીએ પોતાના અભેઆશથી સુધરવાનું જારી રાખેઊ. પણ જારે તે પાદરી ગુજરી ગીઓ તારે એ બીચારી પાછી પોતાની અશલ દલીદર હાલતમો આવી પડી. તે વખતે લીવોનીઆંનુ પરાંન લડાઈથી તારાજ થઈ ગીઊતું ને હેવો લડાઈનો કોપ ગરીબો ઊપર શખત પડે અને તેથી કરીને કાથરીના પોતે મોહોટું ડાહાપણ અને ધીરજ ધરાવતી હતી તે છતાં પણ તેની ઊપર નાચારી હાલતના શરવે દુઃખો ઘણા શકત રીતે લાગવાં લાંગાં. દીનપર દીન મોગવારી વધતી ગઈ અને કંઈ જુજ પાશે હતું તેનો ખરચાઈ ગીઊ. તેથી તેણે પુરૂશીઆના મારીઅન બરગ શેહેર જે આબાદ હાલતમો હતું તે તરફ મુસારી કરવાનો ઠેરાવ કીધો. એક જોહોલણીમો પોતાના જુજ કપડાં હુતાં તે બાંધીને પાંઊ પેદલ પોતાની મુસાફરી શરૂ કીધી. ૪૦૦ થી વધારે માઈલનો રસતો અને જે મુલુકોમાં થઈને જવું તે મુલકો માઠી હાલતમો આવેલા અને વલી રશીઅન અને સુઈડીશ લશકરે તે લુટી ફાંટીને ઘણાજ ડરાંમણા કરી નાખેલા તેથી મુસાફરીનો દેખાવ બીકટ મારવા લાગો. પણ ભુખની આગલ રસતાના શરવે ભએ અને થાકને તણીએ ગણકારેઆ નહી. એક શાંજના મુસાફરીની થાક લાગાને લીધે રસતા ઊપર જ એક ઝુપડી હતી તાંહાં રાતનો વીશાંમો લેવા જતી હતી એટલાંમો બે સુઈડીશ શોજરોએ એને ઘલરાવીને હેરાંન કરવા માંડી. અને ખચીત તે લુચાઓએ એની ઊપર જબરદસતી કીધી હતે પણ એટલાંમાં નશીબને જોગે એક લશકરી ઓધેદાર તણીની મદતે આવી પોહાચેઓ તેને જોઈને પેલા શોલજરો પાછા હઠેઆ. પણ એ ઓધેદાર કોણ હતો ? જારે તણીએ જોઊં કે તેતો પેલા લુથરન પાદરી જે કે પેહેલાં તેનો કેલવણી આપનાર—પરતીપાલણ કરનાર—અને દોસત હતો તેનો છોકરો હતો તારે તણીને અજાએબ લાગીઊં. ઘેરથી જે જુજ પઈશા લઈને નીકલીતી તેતો આ વખતે શરવે પુરા થએઆ અને જોહાલણામાંના કપડાંમોનો એક તારબી બાકી નહી હતો કેમકે જાંહાં વીશાંમો કરતી તે લોકોને પઈશાને બદલે કપડાં નાચારીએ આપતી. લુથરનના છોકરાએ જે કંઈ પોતા પાસે શકતું હતું તે પેલી બાઈને કપડાં ખરીદ કરવા આપેઊં. એક ઘોડો બેશવા થકી આપેઓ અને મારીઅન બરગના શેહેર

નો દારોગો જે તેના બાપનો દોસત થાએ તેની ઊપર ભલાંમણનો કાગજ આપેઓ.

આ અબલા મુસાફરને મારીએન બરગમાં ઘટતાં માન સાથે પેલા દારોગાએ ઊતારો આપેઓ અને તુરત કાથરીનાને પોતાના કુટુંબમાં શીકશક દાખલ કાંમે લગાડી. જોકે તે હજુરતો ૧૭ વરશની વએની હતી તોએપણ એવું દેખાડી આપેશ કે તે પોતાની જાતની બેહેનપણીઓને એખલા શદગુંણોજ શીખવવાને લાએક હતી એટલુંજ નહી પણ ને સાથે અદબ અને તરીકો શીખવવામાં પણ પુગણ હતી. તેનીની અકલ અને ખુબસુરતી હેવી ઊમદા હતી કે થોડાક વખતમો તે ઘંર ઘણી દારોગાએ પોતાનો હાત તેણીને આપવા માંગેઓ. પણ જારે તેણીએ તેનો હાત નામનજુર કરવાને દરૂશત જોઊ તારે પેલાને મોહોટી અંચરતી પેદા થઈ. પણ એ હાત નામનજુર કરવાનું કારણ કીરતી ભરેલું હતું. પેલા છુટકારો કરનારનો ઊપકાર તેના દીલમો ભમી રહોતો અને તે ઊપકારના અવેજમો તેણીએ તેનીજ સાથે પરણવાનો ઠેરાવ કીધોતો. જોકે એ પાદરીના છોકરાનો હાથ લડાઈમો ઊડી ગીઓનો અને તેજ પરમાંણે જખમોથી તે બદ શીકલ થઈ ગીઓ હનોપણ પોતાના માંગણા બીજી તરફથી આવે અને શરમ મહી છંનડાએ હેવી ધાસતીથી જેહેવો પેલા લુથરન પાદરીનો છોકરો પોતાની નોકરી ઊપર પાછો આવેઓ કે તેણીએ તુરત તેની સાથે લગન કરવાને મરજી બતાવી અને મોટી ખુસી સાથે તેણે કબુલ કીધું. તેજ દાહાડે લગન કરી નાખેઆં. પણ અરે ! બીચારી કમનશીબ ! એણીગમથી જે દાહાડે લગન થએઆં અને પેલીગમથી તરનજ તેજ દાહડે રશીઅનોએ મારીઅન બરગ શેહેર ઊપર ઘેરો નાખેઓ જેથી બીચારા પેલા કમનશીબ શીપાઈને પાછો હોકમ થઓ કે હેલ્લાં ઊપર જાઓ. તે ગીઓ અને તાંહાંથી કબુ પાછો ફરેઓ નહી. આખરે એ શેહેર હેલ્લાંથી શર કીધુ અને હેલ્લાં કરનારાવો હેવા ખુનપર આવેઆતા કે કીલ્લાઓના લશકરનેજ નહી પણ તે શાથે રેહેવાશી મરદ ઓરત અને બચાંવોને એક શરખી રીતે તરવારની ધાર ઊપર મુકી દીધાં. આવા વખતમો કાથરીના એક તનદુરમો ભરાઈ રહી હતી પણ દુખ દુર નહી હતું. હવડાં શુધી તે કંગાલ હાલતમાં હતી ખરી પણ આપઅખતીઆરી ભોગવતીતી. પણ હવે તે ખોવાઈ ગઈ ને ગુલામગીરીમો પકડાઈ. તોએ પણ એ હાલતમોબી પોતાનું પરમાન માપણ અને શાલેશાઈ વીશરી નહી ગઈ. એક બીરગી કમબખતીએ તેણીની અકળને ઝાંકી કીધી હોએ પણ હેનો ચેહેરો ખુશનમા અને હશનો હતો. આ તેણીના શદગુણની અને ધીરજથી નશીબને તાબે થવાની તારીફ છેક રશીઅન જનરલ શાહાજાદા મેનઝીકાફને પોહોચી. તેણે તેણીને જોવા માંગી અને તેના દેખાવથી તે ખુશ થઈ ગીઓ. જે શોજરના હાથમાં તે પકડાઈ હતી તેની પાશથી ખરીદ કરી લીધી અને પોતાની બેહેનના હાથ હેઠળ એ પરીજાન કાથરીનાને શોંપી. હઈઆં તેણીની લાએકી પરમાંણે શરવે માન મલેઊ અને તેનો ચેહેરો દીન ઊપર દીન ખુબશુરતી ઊપર આવતો ગીઓ.

આવી અવસથામાં આવેઆને હજુર ઘણા દીવસ નથી ગીઆ એટલામો પીટર ધી ગરેટ (રશીઆનો શાહનશાહ) ઊપર કહેળા શાહાજાદાની મુલાકાતને આવેઓ અને એવો એતેફાક બનેઓ કે કાથરીના કઈક શુકો મેવો લઈને ઘણીએક તાજીમ તવાજોથી અને હેલીએતથી તેની હજુર મુકેઓ. આ મોહોટો રાજવનશી તેની ખુબશુરતી જોઈને તાજુબ થઓ. તે બીજે દાહડે પાછો મળવા આવેઓ અને પેલી ખુબશુરત લોનડીને પાછી પોતાની આગલ બોલાવી મંગાવી. કેટલાએક શવાળો પુછેઆ અને તેનું જે સુંદર શરીર હતું તેના કરતાં તેણીની મનશકતીના ચુટકા અને નખરાં તેણીને વધારે જેબ આપતાં માળમ પડેઆં. જારે એ શાહાનશાહ નાહનો હનો તારે કઈક મતલબના કારણથી એક ઠેકાંણે તેની મરજીની ઊપરાંત જબરદશતીથી પરણવાને કહુતું પણ હવડાંતો પોતે આપઅખતીઆર હતો તેથી તેને પરશન પડતી રાંણી પરણવાને નીશચે કીધું. તેણે આ લીવોનીઆની રેહેનાર અબલા જે હાલ ૧૮ વરશની ઊમરમો હતી તેને વીશે પુછ પરછ કીધી અને શરવે તેણીની તવારીખ શાંભલી તે દલીદર હાલતમાં હતી તેબી જાંણેઊં. તેણીની ઊપર જે જે આફતો અને દુખો પડેઆં તેપણ જાંણેઊં પણ એ શગળાંમો તેણે કાથરીનાને મોહોટાં મનની, ધીરજવાલી, શંતોશી અને ઊંચા ગુણો ધરાવનારી માળુમ પડી. તેણે ઠેરાવ કીધો કે અગર તેણીએ ગરીબ માબાપનેપેટે અવતાર લીધોતો શું થઊં ? તેણીએ પોતાના શદગુણથી પોતાને ઊંચા વાંગોમો લાવી

સુદી હતી. તુરતજ લગનની તઈઆરી થઈ અને ૫
આં!-અને પોતાની દરબારમો બેશનારા શરવે અમી
ર ઊમરાવોને જાહેર કીધું કે શદગુણ છે તે તખત ઊપ
ર ચહડવાનો દાદરછે.

હવડાં આપણે કાથરીનાને એક કાદવની ની
ચી ઝુપડીએથી દુનીઆંમાં શઊથી મોહોટા રાજની
શાહાનશાજાદીને દરજે ચડેલી જોઈએછે. આ બીચા
રી વાખાની મારેલી એકાંત ભટકતી મુશાફરને હવ
ડાં હજારો અમીર ઊમરાવથી લપેટાએલી જોઈએછે.
જે લોકો તેણીનો હશતો ચેહેરો જોઈ શંતોશ લીએ
છે, જે બીચારીને પેહેલલાં એકવારની મોઠીના શાં
શા હુતા તે હવે આખી કોમોની ઊપર નેઆમતના
વરશાત વરશાવેછે, તે કાંઈ નશીબે નહી પણ શદ
ગુણ અને શહનશીલતાને લીધે. જે ગુણોથી એ ઊંચે
ચહડી તેજ ગુણને એણે આખર શુધી છોડેઆ નહી.
એક ગમથી મરદોમા તેણીનો ખાવંદ શુધારાનો ફેલા
વ કરવાને જેહેમતમો પડેયો તેજ વખત આ ઊમદા
રાંણી પોતાની જાની બેહેનપણી ઓરત જાતમો શુધા
રો કરવાને મંડી હતી. તેણીએ તેવોના પોશાકમો ફેર
ફાર કરાવેઓ, તેઓમાં મંડલીઓ ઊભી કીધી; અને
ઓરત જાતમો "બાહાદુરી" નો ખેતાબ ચાલુ કીધો.
શરમી વીચારોનો અને શદગુણનો વધારો કીધો અ
ને આખરે એક શાંહાનશાહજાદીની, એક દોશતની,
એક ધણીઆણીની અને એક માતા તરીકેની જે જે
ફરજો હતી ને ઊમદા રીતે અદા કરવા બાદ બાહાદુ
રાઈથી અને હીમતથી કઈપણ દલગીરી વીગર શ
રવેને દલગીરીમાં નાંખી મરણ પાંમી.

(મલેલું)

દુનીઆંનો મુસાફર.

પત્ર ૩.

પેઆરાં બેહન,

મારાં ગઓં પતરમાં કનતાનનો હેવાલ જે મેં
લખી મોકલેઓ હતો તેથી તમે વાકેફ થએઆં હશો.
એ કાગલ લખેઆ પછી હું કોસટા ઊપર કેટલેએક ઠે
કાણે ફરી આવેઓછું. મેં તમને મારા ગઓ કાગજ
માં જે કાંઈ લખી જણાવીઊં હતું તે ઊપરાંત મારા
જોવામાં જે કાંઈ આવીઊંછે તથા આખા ચીન દેશ વી
શે મારા જાણવામાં જે કાંઈ આવીઊંછે તે આ વખતે
લખી જણાઊંછું. મારા સઘળા પતરો તમે એકઠા ક
રીને સાચવી રાખજો, કારણ મારી મુસાફરીના હેવાલ
નો સંગરહ હું તમારી પાસે હાલ એકઠો થએલો જોવા
ને ખુશીછું અને ઈશવર કરશે ને દુનીઆના જુદા જુદા
ભાગમાં મુસાફરી કરીને પાછો સહી સલામત આવીશ
તારે તે સંગરહ એક પુસતકના આકારમાં બાહર પાડ
વાની મારી મરજીછે. માટે આ મારી અરજ તમો ધેઆ
નમાં લઈને મારા પતરો તમે જાલવીને રાખતા રેહજો.

ચીનનું રાજ ઘણું મોટુંછે. તે ૨૦ પરાંતમાં વેં
હેંચાએલુંછે. દરએક પરાંતમાં ઘણાએક ગામ તથા શેહ
ર આવેલાંછે. તાતાર દેશના લોકોના હોમલાથી બચા
વ કરવાને વાસતે ૧૫૦૦ માઈલની લાંબી દેવાલ એ
દેશમાં બાંધેલીછે. ચીનનો કોસતો ૨૫૦૦ માઈલ સુ
ધી આવેલોછે. એ કોસતા ઊપર કેટલેએક ઠેકાણે ઘણા
સારાં અને નામીચાં બંદરો આવેલાંછે. હાઆંગો ત
થા ઈઅંગ શીકીઆંગ નામની બે મોટી નદીઓ તથા
બીજી ઘણીએક નાહની મોટી નદીઓ એ દેશમાં થઈ
ને વેહછે. તે મધે પેહીઓ નદી નામીચીછે. સરોવર
ઘણા અને મોટાછે; તે મધેનો હાંગસી નામનો સરોવર
૨૦૦ માઈલના ઘેરાવનોછે. એ સરોવર તથા વેહની ન
દીમાંથી નેહરો આંધેલીછે તેથી વેપાર રોજગાર તથા
ખેતીવાડીના કામમાં તાંહાંનાં લોકોને મોટું સુખ થઈપ
ડીઊંછે. ચીન દેશને લગતા "ફરમોસા," "હૈનાન," ત
થા "હાંગકાંગ" એ નામના ટાપુઓ મુખીઅ કેહવાએછે.

ચીનમાં કેટલેએક ઠેકાણે શીઆલા ઈંગલંડના
કરતાં વધારે ઠંડા અને ઊનાલા વધારે ગરમ માલુમ
પડેઆછે. જુલાઈથી સપટેમબર સુધી ગરમી અતીશે
પડેછે. મોટા ગગરાટનું તુફાન અને વંટોલીઊં થઈ
આવેછે. કંનતાન તથા મકાઊ મધે શીઆલાના દીવ
સ ઘણાજ ઠંડા અને સુકા માલુમ પડેછે. "મે" મહીના
માં વરસાદ ઘણો પડેછે. ચીન મધે ખલતા પરવતો ન
થી. પણ ગરમ પાણીના જહરા ઘણે ઠેકાણેછે. કપુર
ના ઝાડો ૫૦ પચાસ ફુટના મોટાં ઊગેછે અને તેનું
લાકડું ઘણુજ કામમાં આવેછે. સેતુરના ઝાડ જેની
ઊપર રેશમનો કીડો પોતાનું પોશણ કરી સકેછે તે ઠેકા
ણે ઠેકાણે જોવામાં આવેછે. તે ઝાડની નાહની દાંખ
લી ઊપર રેશમનો કીડો કેવી રીતે આલેછે તે દેખાડ

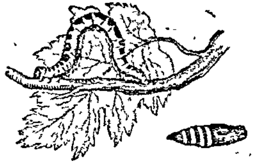

વાને તેનું ચીત્ર પાડી મોકલીઊં છે. ખેતીવાડી પછવાડે ચીન મધે ઘણુ ધેઆન આપવામાં આવેછે. દર વરસે સાહનશાહ પોતે એક કોહવાડો લઈને ખેતર ખેડવાની કીરીઆ કરવા જાએછે જેથી સઘળા ખેડુતોને ભારે ઊલટ મલેછે. આઠ આઠ અને દસ દસ એકરના ખેતરો મોટાં કેહવાએછે. ચીન મધે તમાકુબી પાકેછે અને તજબી સારી પેઠે પેદા થાએછે. એ તજ સીલોનના જેવી સારી હોતી નથી. ચાહ પુશકલ પાકેછે. ચાહનો રોપો મટલીના પાંતરાની મીસાલે લીલો પાકેછે. તે તરણથી છ ફુટ ઊંચાઈમાં હોએછે. વધારે ઊંચી અને સારી ચાહ ઊંચી જમીન ઊપર ઊગેછે. મોટા સાહનશાહથી તે એક ગરીબ ભિખારી સુધી ચાહ પીહેછે. ચીનાઓને ચાહ વગર ચાલેજ નહી. તેઓ સાકર અથવા દુધ નાખેઆ વગર પાણીને ઠેકાણે ચાહ પીએછે. ચીનાઓને જોઈને બીજી કોમના લોકોનેબી ચાહ પીવાંનો ભારે શોક થઈ પડેઓછે અને દર વરસે ચીન દેશથી બીજા દેશાવરો ખાતે ૭૨૦૦૦૦૦૦ રતલ ચાહ જાએછે તે મધે ૫૨૦૦૦૦૦૦ રતલ ફકત ઈંગરેજ લોકોના મુળકમાં જાએછે. ઊંચાં પાહાડ ઊપરના રોપાની ચાહ તોડવાને ચીનાઓ વાંદરને કામે લગાડેછે. તેનો દેખાવ ઘણો જોવા લાએક ધારીને તેનું ચીત્ર આ કાગલ સાથે બીડીઊં છે.

વાંદરાઓ ચાહ વીણેછે.

ચીન દેશમાં એટલું બધું લોક વસી ગએઊંછે કે તે દેશમાં ઊજડ વેરાણ ખાલી પડેઆ નથી અને તેથી મોટા જનાવરોબી માલુમ પડતા નથી. શીંહની જાતનો એ દેશ મધે જાણવામાં આવી નથી. વાઘબી ઘણા જુજ અથવા કદાચીત માલુમ પડેછે. દરએક ગામમાં ડુકર, મરઘાં અને બતકાં ઘણા માલુમ પડેછે. પશચમ તરફના ડુંગરોમાં તરાંબુ, જસદ, તથા પારાની ખાણ મોટીછે. તાંહાંની મટોડી એવી સારીછે કે તેના કોડી કામના વાશણ બનાવેઆમાં આવેછે.

ચીન દેશનું રાજ ઘણુજ પુરાતમ વખતનું ગણવામાં આવેછે. ચીનાઓ કેટલાએક હોનેરમાં ઘણા ચાલાક માલુમ પડેઆછે. તેઓ પોતાનો હોનર બીજા દેશના લોકોને દેખાડવાને ઈછતા નથી. છાપવાના હોનરથી તથા હોકાઈ અંતરથી ઈઊરોપના લોકો હમણાના વખતમાં જાણીતા થઓ પણ ચીન દેશના લોકોતો એ વીશે અસલથીજ જાણીતા હતા. તેઓ બંદુકના દારૂથીબી વાકેફ હતા પણ તે બંદુકમાં કેમ વાપરવો તે જાણતા નહી હતા. ચીનાઓ પોતાની અસલની કાબેલીઅતમાં બે હજારની લાંબી મુદત મધે ઘણો જુજ અથવા થોડો સુધારો કરી શકેઆછે.

ચીન દેશનું રાજ અસલ ઘણો ફેરફાર થએ આ પછી ઈસવી સન ૧૨૭૯ માં મોગલ લોકોના હાથમાં આવીઊં. સન ૧૬૪૪ માં તાતારના એક સરદારે ચીન દેશ જીતી લીધું અને તેની ઓલાદ હજુર સુધી રાજ ચલાવેછે. હાલના સાહનશાહનુ નામ હીનફેંકરીનેછે અને તેની ઊમર તરીસ વરસનીછે. અને તે અગીઆર વરસ થઆં ગાદી ઊપર બેઠોછે. સન ૧૮૩૯ માં ઈંગરેજ અને ચીનાઓ વચે લડાઈ થઈ હતી તારથી ઈઊરોપ તથા ચીન વચેનો વેપાર ખુલો થએઓછે.

ચીનાઓનો જાતી સભાવ નરમ અને સુલેહ ચાનારોછે. તેઓ પોતાના માબાપને માન બીજી કોમ કરતાં વધારે આપેછે. ચીનાઓમાં જેમ અફીણના જે હરી વીઅશને મુલ ઘાલીઊંછે તેમ જુગારેબી સારી પેઠે મુલ ઘાલીઊંછે. તેઓની ગમત નાટકની તથા આતસબાજીની તથા શરીર કસરત અને હાથ ચાલાકીની છે. તેઓની આતસબાજી તથા નાટકની રમતની બરાબરી કોઈબી દેશમાં થતી નથી એમ કેહવામાં આ

વેછે. તેઓની શરીર કસરતના નમુનાનું ચીતર આ કાગજ સાથે મોકલીશીંછે.

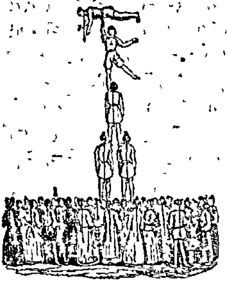

ચીનાઓની કસરત.

ચાર માણસો પાસે પાસે ચોરસ ઊભેલાછે. તેઓની ઊપર બીજા બે માણસ ચહડી તેઓના ખભાં ઊપર ઊભાંછે. તે બે માણસના ખભાં ઊપર એક તરીજુ માંણસ ઊભુંછે. તેના ખંભા ઊપર એક પગે વલી ચોથુ માણસ ઊભુંછે અને તેણે પોતાના એક હાથે પાંચમાં માણસને હવામાં અધર રાખીશીંછે એ પરમાણે થોડોવાર રાખેઆ પછી તેને ફેંકી દીએછે અને તે નીચે આવીને પડેછે કે તરત આસપાસ ઊભેલા માણસો તેને ઊંચકી લીએછે. ચીનાઓ પોતાનો બોલ પાલનારા નથી અને ઘણીવાર વીશવાસઘાત કરેછે.

ચીન દેશનું મુખીઅ શેહર પીકીન કેહવાએછે. એ શેહરમો સાંહનશાહ રેહછે. એ શેહરમાં મોહલાઓ મોટા અને પોહલાછે. કેટલાએક મોટા મોહલાઓની પોહલાઈ ૧૪૦ થી ૨૦૦ ફુટ પોહલાઈમાંછે. તે શેહરના બાર ભાગ કરવામાં આવેઆછે અને વસતી આસરે વીસથી ત્રીસ લાખની કેહવાએછે. એ શેહરની આસપાસ ૩૦ ફુટ ઊંચી દેવાલ બાંધેલીછે—સાહનશાહના મેહલમાં જવાને રસતે ૬૦ સાઠ વારને તફાવતે બુરજ તથા દરવાજા બાંધેલાછે તથા ફરસબંધી રસતાઓછે. નાનકીનનું શેહર બી મોટું કેહવાએછે. એક વેલા એ શેહર ચીન મધે સઊથી મોટું ગણાતું હતું. તે શેહર મધે રેશમના ઘણો કારખાનાઓ હજુર ચાલેછે. એ શેહરમાં એક જાણવા જોગ ઈમારતછે. આ ચીત્ર જે પાડી મોકલીશીંછે તેવા આકારનો એક મોટો

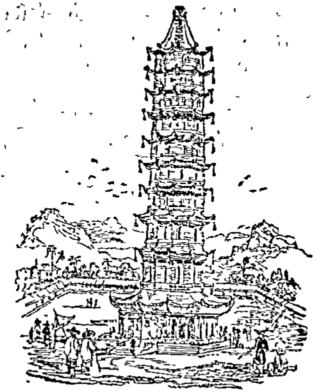

નામકીનનો મોટો મીનારો.

માટી કામનો બાંધેલો મજબુત મીનારોછે, તે આસરે બસો ફુટ ઊંચોછે અને તેના નવ માલછે. સઘળી મલીને ઊપર ચહડવાને ૮૮૪ શીરી અથવા પગથીઓ છે. ઠેકાણે ઠેકાણે ઘાંટ બાંધેલાછે અને પવનના ફુંકવાથી જુદા જુદા ઘાંટનો અવાજ વારેવાર થઆ કરેછે.

ચીનમાં તકસીરવાર લોકોને ઘણી સખત સજા કરવામાં આવેછે. સાધારણ ગુનેહગારોને એક લાકડાનાં ખોડામાં તેનું માથુ અથવા હાથ ઘાલીને બાંધી રાખેછે. ને ખોડાનું વજન ૫૦ થી ૧૦૦ રતલનું હોએછે. બીચારા બંધીવાન ઊપર એટલો બોજો પડેછે કે તે પોતાને હાથે ખાઈ શકતો નથી. એવી સજા ઘણાએક મહીના સુધી ચાલેછે. બીજી સજા બાંણુનો માર મારવાનીછે. કોઈ વેલાએ આખુ ચામડુ કાહડી લીએછે; હાથ પગ ભાંજી નાખેછે અને કેટલાએક ગુનેહગારોને કરવતીથી વેહેરી નાખેછે.

ચીનાઓમાં એકથી વધારે બાએડી કરવાનો રેવાજ સાધારણછે અને કોઈ માતબર ચીનો ૬ થી બાર બઈરીઓ કરી શકેછે. રંગીન ચીતાર કરવામાં ચીનાઓ એકાછે. કેટલીએક સંબીઓ એવી પાડેછે કે તે જોઈને ઈઊરોપનો કોઈ નામીચો કારીગર પણ સરમાઈ જાએ. હાથીદાંત, કચકડાં, તથા લાકડુ કોતરવાની કળામાં ચીનાઓ એકાછે. કેટલી

એક નકસીદાર રેખલો એવી બનાવેઆમાં આવેછે કે તેની કીમત ૭૦૦. થી ૮૦૦ રૂપીઆંની બેસેછે.

ચીનાઓ જીવતા જનાવરોને તોલીને વેચેછે તેમાં તેઓ ઠગાઈ ઘણુ કરીને કરેછે. તોલ વધારવાને કે ટલાએક પાણી પાએછે અને કેટલાએક જનાવરોને પ થરા ગળાવેછે. ચીનાઓ એટલા હીચકારાછે કે તેઓ લડાઈના મેદાનમાં ઘણીવાર ટકી શકતા નથી તોપણ તેઓ જારે ભયમાં નથી હોતા તારેતો તેઓની બાહદુરીનો પાર મળે નહી !!

ચીનાઓ પોતાના મુરદાંને ઘણી ઝડપથી લઈ જાએછે. સઉથી પેહેલા ગવીઆઓ ચાલેછે તારપછી મરનારના સગાઓ ચાલેછે. તેમની પછવાડે મુરસીના જેવી પાલખી અને સઉથી છેલુ મુરદુ. મુરદાને ફેન રેવા લાકડામાં ઘાલેછે અને તેની સાથે ધરમ ઊપદેશ કોનું ટોળુ ચાલેછે. મરનારના સગાઓ પોતાના માથા ઊપર અથવા હાથ ઊપર સફેત કપડુ વીટાલેછે. સફેત કપડું ચીનાઓમાં સોગની નીશાણી ગણાએછે. સોગ વગરના લોકો કાળા અથવા આસમાની રંગના કપડાં પેહરેછે. બાદશાહી કુટંબ પીલાં કપડાં પેહરેછે. પીલાં કપડાં બીજા લોકો પેહરી શકે નહી.

• ચીનાઓ કુદરતી ઝાડને હોનરની સોભા આપેછે. નાજુક ઝાડોને મરડીને માછલી તથા પંખેરા; તથા વાહણ તથા દેહરાનો આકાર આપેછે. માછલીની આંખો બનાવવી હોએછે તારે તેમાં આધરાં પાડી ઈંડા ખોસેછે અને ઈંડાંની વચે કાલો ડાગ પાડેછે જે આખની કીકી જેવો દેખાએ. ચીનાઓ પતંગ ઊડાવવાનો શોક સારો પેઠે રાખેછે અને નાહના બાલકોથી મોટા આદમીઓ પતંગ ઊડાવવા મંડેછે.

હાલ આટલું લખીને હું મારો તરીજો પતર પુરો કરૂછું. એ મધેની કેટલીએક બીના મેલવવાને મને બહુ મેહનત પડીછે તથા કેટલીએક મુસાફરીની ચોપડી વાંચવી પડીછે માટે આ તથા મારા બીજા કાગજો સંભાલીને રાખજો. તમારા વરને તથા છોકરાઓને મારી વટી બોલાવજો અને આ મારો તરીજો દાગજ તેમને વાંચી સંભલાવજો.

હું છું તમારો
પેઆરો ભાઈ.

માછલીનું વજન—ફીલસુફોની મારામારી.

ઈઊરોપખંડના કેટલાએક ફીલસુફો એકઠા થએઆ. તેઓ કેટલીએક બાબદો વીશે તકરાર કરવા લાગા. તે તકરારનું સેવટ કંઈબી રીતે આવે નહી. હરએક બાબદનું કોઈ એક કારણ બતાવે અને બીજો બીજુ કારણ બતાવે. તેઓ મધે એક ફીલસુફ ઘણો ગંભીર હતો અને પોતે તકરાર કરવાને બદલે સંઘળી તકરાર ગંભીરપણે સાંભલતો હતો. તેણે જોઈઊં કે આ સઘળા ફીલસુફો જે તકરાર કરેછે તે નકામીછે. તેથી તે ધીરજથી આસતે રહીને બોલેઓકે મારા એક સવાલનો તમે જવાબ આપોતો તમારી તકરારનો છેડો જલદીથી આવશે. સઘળાઓ એક મત થઈને સાંભલવા લાગા.

તે ચંચલ અને ગંભીર ફીલસુફ બોલેઓ કે પાણીમાં માછલી નાખેઆથી પાણીનું વજન વધતું નથી તેનું કારણશું ? એક મોટા ટંબલરને પાણી શુધાં તોલી જોઓઊં અને તેમાં પછી માછલી નાખીતો તેનું વજન તેનું તેજ રહેશે તેનું કારણ તમો મને જણાવો એટલે તમારી તકરારનો જલદીથી છેડો આવી જશે. •

સઘળા ફીલસુફોએ પોતાની ફીલસુફી અજમાવવા માંડી. કોઈએ એક કારણ બતાવીઊં અને બીજાએ બીજું. કોઈ ગુરતવ આકરશણ શકતીનો વીચાર કરવા લાગીઊં અને કોઈ માહીની દમ લેવાની શકતી તથા દમ ઊંચો રાખવાની શકતી વીશે વીચાર કરવા લાગીઊં. જુદા જુદા ફીલસુફોએ જુદા જુદા કારણ બતાવવા માંડેઆ અને કોણનું કારણ ખરૂછે તે વીશે ભારે જોસથી એક બીજા સાથે તકરાર કરવા લાગા. સેવટે તે તકરાર એટલી વધી કે દરએક ફીલસુફનો મીજાજ જવા લાગો. એકે કહીઊં કે મારૂ કારણ વાજબીછે અને બીજાએ પોતાનું કારણ વાજબી જણાવીઊં.

એ તકરારની મારામારી એક બે કલાક થએઆ પછી પેલા ગંભીર ફીલસુફે જણાવીઊં કે તમોએ એટલો બધો વખત જે તકરાર કીધી તે તદન નકામી કીધી. પાણીમાં માછલી નાખીને તોલી જોએઆથી પાણીનું વજન વધતું નથી એ વાત તમોએ કબુલ રાખીને તેનું કારણ શોધવા પછવાડે તમો લાગી ગએઆ.

પણ તમોએ પેહલાં ખાતરી કરવી જોઈતી હતી કે પાણીમાં માછલી નાખેઆથી પાણીનું વજન વધતું નથી એ વાત સાચીછે કે ખોટી. અગર ખોટી હોએતો તે વીશે તકરાર કરવાનું કાંઈ છેજ નહી. પણ તે ખોટીછે કે ખરી એ વાત તમોએ પરથમ સાબેત કીધા વગર તમો તકરાર કરવા લાગા. પાંણીમાંબી વજનછે તેમ માછલીમાંબી થોડુ ઘણુ વજનછે. તારે તે વજન પાણીમાં નાખેઆથી પાણીનું વજન કેમ વધેઆ વગર રેહે? કદી વધેઆ વગર રેહજ નહી. પણ તમોએ મારા ઊપર વીશવાસ રાખીને મારી વાત કબુલ કીધી અને મેં જાણે એ પરમાણેની અજમાએશ કીધી હશે તેમ તમોએ જાણીઊં. પાણીમાં માછલીનું વજન થતું નથી એ વાત તમામ ખોટીછે. તેજ પરમાણે તમો હાલ જે બીજી તકરારો કરોછો અને તમારી તરફના કારણો બતાવોછો તે કારણ બતાવેઆની અગાઊ તમારી ખાતરી કરી લેઓ કે જેનું તમો કારણ સોધોછો તે ચીજ ખરીછે કે ખોટી. સઘળા ફીલસુફોની આંખ ઊઘડી. તેઓએ પોતાની ચુક તરત કબુલ કીધી અને હરએક ચીજનું કારણ શોધેઆની અગાઊ તે ચીજ ખરીછે ઈઆ ખોટી અથવા તેને લગતી શું શું બીનાઓછે તે વીશે હવે પછી ખાતરી કરવાનો ઠરાવ કીધો.

આ વાત ઊપરથી તથા ફીલસુફોની તકરારની મારામારી ઊપરથી આપણ સઘળાઓને ઘણી અગતની શીખામણ મલેછે. કેટલાએક માણસોમાં ખોટી ગપ અને મનની કલપનાથી ગોઠવીને હરએક વાત કરવાની ટેવ પડી ગઈછે. કોઈ પોતાની વાત ખરી કરાવવાને કેટલીએક વાતમાં પોતાની ગાંઠના જોઈએ તેટલા ટકા ઊમેરી નાખેછે. ભુત તથા જાદુની તકરાર કરનાર કેટલીએક ઘણીજ ચમતકારી વાતો કરેછે અને જણાવેછે કે તેને અથવા તેના વીસવાસુ મીતરે નજરે નજર દીઠીછે. તેનું કારણ શું તે દેખાડો. હવે તેનું કારણ શોધવાને માથું દુખવેઆની અગાઊ ખાતરી કરી લેવી જોઈએ કે એ બીના બને તેવીછે કે ફકત કલપીત અથવા જોડી કાહાડેલીછે. એવી ખાતરી કરેઆ વગર કેટલાએક તકરાર કરનારાઓ કારણ બતાવવાની તજવીજ કરેછે અને જારે મનમાનતું કારણ બતાવી શકતાં નથી તારે આસપાસના તકરાર સાંભલનાર લોકોને ભુત જાદુ વીશે શક ઊતપન થાએછે. પણ એવા ગપીદાસો ભુત જાદુની ગપો મારે તેની અગાઊ તેમના બોલવા ઊપર કેટલો વીશવાસ રાખી શકાએછે તેનો સારી પેઠે વીચાર કરવો જોઈએ અને પોતાની નજરે જોઈને ખાતરી કીધા વગર તે વાત કબુલ રાખવાને આંચકો ખાવો જોઈએ.

કરશો તેવું જોસો.

વાંચનાર પેઆરી બાનુઓ, ઊપલું મથાળું જો કે ઘણું ટુકું ને નજીવું જેવું લાગેછે, તોપણ એ ઊપર તમામ માણસ જાતનો આધાર રહેલોછે, માટે એ નાહાનાં વાકીઆ વીશે ઘણા નચીંત રેહેવું નહી. અગર જો હરેક કામ કરતી વેળા માણસો એટલુંજ વાકીઅ મનમાં રાખી પછે તે કામ ઊપર મંડતાં હોએતો ખાતરીથી જણાવીએ છીએ કે કેટલીક વેળાએ માણસો ઊપર જે મુસીબતો આવી પડેછે, ને જેમાથી તેઓ એકાએક નીકળી શકાતા નથી, તેવી કોઈ મુસીબતો તેમના ઊપર કધી પણ આવી પડે નહી. કેટલાકો પારકાનું નુકશાન કરી તેથી પોતાનું હીત કરી લેવાની કોશેસો કરેછે, અને જે કોશેસોમાં કેટલીક વાર તેઓ ફાવી પણ જાએછે. એટલું છતાં આટલુંતો ચોક્કસ થઈ ચુકુંછે કે કડવું વાવીને મીઠાં ફળોની આશા રાખી શકાતી નથી. કેટલાક સંજોગ અને બનાવોથી જોપણ એવું બનેછે કે કડવાં વાવનારા તેમના પોતાના વીચાર પરમાણે મીઠાં ફળો ચાખેછે તોપણ તે ખરેખરાં મીઠાં ને અમરત ફળોનો સવાદ નથી લેતા. એક બારગી આ બે દાહાડાની ફાની દુનીઆમાં એવાં કરમ કરનાર ફાવી જાએ તોબી શું થયું? અંતે એક દીવસ એવો તો આવનારછે કે જે દીવસે સઘલું સુરજનાં કીરણોની મીશાલે હુગાડું થવાનું, અને જે દીવસે એવાં કડવાં વાવી મીઠાં ફલો ચાખવાની આશા રાખનારાંઓથી એક શબદ પણ બોલી શકાવાનો નથી, કે નથી તેમનાથી કંઈ રીતે ઊલટ પુલટ થઈ શકવાનું. માટે માણસોને તો પોતાના ચાલતાં ચલણમાં એટલુંજ કરવું સંભાળવારછે કે જેટલી થાએ એટલી ભલાઈ કરી લેવી, આવતી કાલતો શું પણ જે ઘડી જાએછે તે ઘડીનો કોઈને ભરુસો નથી.

વલી બીજા હાત ઊપર જેમ કેટલાકો માનેછે

તેમ "ખુદાની લાકડીનો કાંઈ અવાજ નથી;" ઘણીવાર
એવું પણ જોવામાં આવીશુંછે કે જેઓએ પારકાને
મારે કડવું વાવીશુંછે તેમને પોતાનેજ તેનાં કડવાં ફ
લો ચાખવાં પડીઆંછે. ઘણીવાર એવું જોવામાં આ
વીશુંછે કે પારકાનો ઘાટ ઘડનારનો પોતાનોજ ઘાટ
ઘડાઈ ગએઓછે. ઘણીવાર એવું જોવામાં આવીશું
છે કે જેઓએ પારકાંનાં ગલાં ફાંસવાને ફાંસા તઈઆ
ર કરીઆછે તેમનાં-પોતાંનાંજ ગલાંમાં તે ફાંસા ઓર
વાએઆછે. ઘણીવાર એવું જોવામાં આવીશુંછે
કે બીજાને ખાડામાં નાખવાને જેઓએ ખાડા ખોદી
આછે અથવા ખોદાવીઆછે તેઓજ અંતે તે ખાડામાં
પડીઆછે. એટલું છતાં ખરેખર અફસોસ કરવા જેવું
છે કે કેટલાંક માણસો રાત દીવસ એવાં કાવતરાં અને
ઊથલ પાથલ કરવાની ખટપટમાં રોકાએલાં રેહેછે.
"કીઆરે ફલાનો બીલુ હાત લાગે અને તેને આવી રીતે
ઠેકાણે કરી નાખીએ, અને કીઆરે ફલાની વાત બની
જાએ કે આપણે ફલાણી તાલ લગાડીએ." એવા ત
હરેવાર વીચાર, અંદેશા અને કલપનાઓમાં કેટલાકો
એવાતો મશગુલ થએલા રેહેછે કે તેમની દીવસની ભુ
ખ ને રાતની ઊંઘ પણ ઊડી જાએછે.

ઊપલી બીના ધીઆનથી તપાસીઆથી એક
કુદરતી સવાલ એ થાએછે કે માણસો એવાં કરમ શા
મારે કરેછે વારૂ ? જારે એવી રીતે વરતીઆથી સઘ
લીજ રીતે ગેરફાએદાછે તારે એવી રીતે વરતવા
ની મતલબ શી ? તો એનો સેહેલો જવાબ એટલોજ
મલેછે કે આ બે દાહાડાની ફની દુનીઆમાં માણસો અમ
ન ચમન શોધેછે, પેલી અને જાવેદાન સુધીનાં સુખની દુ
નીઆની તેઓ કશી દરકાર રાખતાં નથી અથવા તો તે
મને તેવી દુનીઆ વીશે કશો વીચાર નથી. માણસ જે
હાલે આ દુનીઆમાં અવતરીશુંછે તેજ હાલે તે આ દુની
આ છોડી કુચ કરી જનારછે, એટલોજ વીચાર માણસોને
મ મારગે ચલાવવાની ઊલટ આપવાને બસછે. રંજ અ
ને શકતીથી ખરો પસીનો ઊતારી મેલવેલું માણસથી
પોતાની સાથ જારે લઈ જવાતું નથી તારે આવી રી
ત હરામથી અને પાંચ સાતનાં ગલાં ફાંસી મેલવેલું તે
શું કામ આવવાનું ? એ તેને કોઈ રીતે કામ આવ
ર નથી એટલુંજ નહી પણ તેમું એવી ગેરવાજબી
રે મેલવેલું સઘલું ધુલ મલી જાએછે. એવાં હરામ
મેલવેલાં ઊપર પરમેશ્વરનો આસીરવાદ ઊતરતો
નથી અને તેથી કરીને નથી તે મેલવનાર તેનું ખરૂં
સુખ ભોગવતો કે નથી તે મેલવેલાંનો ખરી રીતે ઊપ
ઓગ થતો. હરામનું મેલવેલું હરામમાં ને કમારગે
નું મેલવેલું કમારગે ફના અને બારેવાર થાએછે.

ઓરતોની મીજલસ—ભાશણ પાંચમું.

પાંચમી મીજલસ ગુલબાઈની વાડીમાંજ મલી
હતી અને તે વેલાએ અગાઉની ઘણી ખરી બાઈઓ
એકઠી થઈ હતી. ડાકટરે જણાવીશું કે આપણા ઠરા
વ મુજબ આજનું તમામ ભાશણ વીજલી અને તેને
લગતી કેટલીએક રમુજી અને જાણવા જોગ વાત વીશે
ચલાવશું. વીજલીની વીદેઆ નવીછે અને એ વીદે
આમાં સાઠ વરસની મુદતમાં એટલો વધારો થઈ પડે
ઓછે કે તેની અગાઉ કોઈને ખબરબી નહી હતી કે
એ વીદેઆ એટલી બધી ઊપીઓગી થઈ પડશે. કેર
બો નામની જે ચીજ થાએછે તે ઘસેઆથી તેમાં એવો
ગુણ આવેછે કે હલકી ચીજોને પોતાની તરફ ખેંચેછે
એ વીશે ચોવીસો વરસની વાત ઊપર ઈશીનાન લો
ક જાણીતા હતા. પણ એ વીજલીછે અને સાંચાની
મદદથી વીજલી પેદા થઈ શકેછે અને આકાશની વીજ
લી અને સાંચાની વીજલી એકજ વસતુછે એ વીશે
સતરમાં સેંકડાની શરૂઆત સુધી કોઈબી ફીલસુફનું ધી
આન લાગીશું નહી હતું. સતરમાં સેંકડાની શરૂઆ
તમાં એ વીદેઆનો પાએઓ ગીલબટ નામના ઈંગરે
જી તબીબે નાખેઓ તે ઊપરથી તે ગહરસથને "વી
જલીનો પીતા" એવું નામ આપવામાં આવીશુંછે.

તારપછી એ વીદેઆમાં નવો સોધ અને વધા
રો થતા ગએઓ; અને સાધારણ કામમાં એ વીદેઆ
નો ઊપીઓગ આવતો ગએઓ. કાચના સાંચાથી જે વી
જલી ઊતપન થતી હતી તે એકઠી કરવા પછવાડે.વી
દવાનોનું મન લાગીશું અને તેઓએ "લેડન જાર"

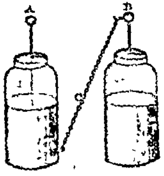

નામની એક બાટલી બના
વવાની હીકમત શોધી કાહ
ડી. એ બાટલી બીલોર કા
મની હોએછે. તેમાં અર
ધી બાટલી સુધી અંદરથી
તથા બાહારથી કલાઈના
પતરાં સરસ વતી વલગાડે

લા હોએછે. તેના મોહડા ઊપર લાકડાનો બંધ બેસ તો દાટો હોએછે. તેની અંદરથી પીતલની સલી છેક તલીએ સુધી ઊતારી લીધી હોએછે અને તેના છેડા ઊપર પીતલનો ગોલ દડો હોએછે. તમને દેખાડવા હું લેડનજાર લાવેઓછું. એ બાટલીમાં વીજલી એ કઠી કરીને આપણા એક હાથમાં લીધી હોએ અને બીજા હાથનો અંગુઠો ગોલ દડાને અરકાડેઓ હોએ તો તરત આંચકો આવશે. એ બાટલીનું નામ લેડને જાર એટલા ઊપરથી

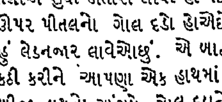

પડીઊં કે તેની શોધ પરથમ લેડન શેહરમાં થઈ હતી. એવી આ ઠ ઈઆ દસ લેડનજાર એકઠી કીધાથી તેમાં એટલું તો જોર પેદા થાએછે કે તેથી લોહડાનો તાર આ તસના જેવો લાલ ચોલ થઈ આવેછે. સુના રૂપાના તાર એથી તરત પીગલી જાએછે. માણસને એ આંચ કો આપેઓ હોએતો તેનો પરાણ નીકલી જાએછે.

ડાકટર ફરાંકલીન નામનો નામીચો વીદવાન થઈ ગએઓ તેની અગાઊ કોઈને માલુમ નહી હતું કે સાંચાની વીજલી અને આકાશની વીજલી એ બેહુ એ કજ વસતુછે. એ શખસ જાતે ઘણો ગરીબ હતો અ ને અમેરીકા મધે ફીલાડેલફીઆ સેહરમાં રેહતો હતો. તેણે પોતાના પતંગથી આકાશની વીજલીની તપાસ કરવાનો વીચાર કીધો. "એ કારણ માટે તેણે પોતા ના રેશમી રૂમાલને વચમાં બે લાકડીઓ ગોઠવીને એ ક પતંગ બનાવેઓ: તે પતંગ ચકાવવાને સણની દો રી લીધી અને એક જંગલમાં ગએઓ. તે જાણતો હતો કે જો તે ફતે નહી થશેતો લોકોમાં હાંશી થશે તે થી તેણે પોતાની સાથે પોતાના છોકરા શીવાએ કોઈને રાખેઓ નહી. પછી બાપ દીકરાએ મળીને પેલો પ તંગ ઊડાવેઓ અને જારે તે આસમાન ઊપર સારી પેઠે લેહરથી ચહડેઓ તારે તે પતંગની દોર સાથે કુ ચી લટકાવીને તાંહાં ઊભો રહેઓ. ઘણીવાર સુધી કાં ઈ અસર જણાઈ નહી. તે નાઉમેદ થતો હતો એટલા માં તેની નજરે એક મોટું વાદલ વીજલીથી ભરપુર આવતું જણાએઊં. વળી તે વખતે એક વરસાદનું ઝા પટું આવીઊં તેથી પેલી સણની દોરી ભીનાઈ. એ વો અકસમાત બનાવથી વીજલી તે દોરીમાં પસાર થઈ એવું માલુમ પડીઊં સાથીજે એ દોરીના રૂવાંટાં ઊભાં થવાં લાગાં. એ બનાવ ફરાંકલીનની નજરે પ ડતાંજ તેણે કુચી આગલ પોતાની આંગલી મુકી કે ત રત તેમાંથી વીજલીની ચીણગારીઓ દીઠામાં આવી." તે જોઈને તેને જે આનંદ ઊપજેઓ તેનું વરણન કોઈ બી કલમથી થઈ શકનાર નથી. તેણે એ વીજલી એ કઠી કીધી અને તપાસી જોતાં માલુમ પડીઊં કે આ કાસની વીજલી અને સાંચાની વીજલી એકજ જાત ના ગુણ ધરાવેછે. આ ઠેકાણે જણાવવું જોઈએકે ફરાં કલીનના પતંગની દોરી જરા વધારે ભીની થઈ હોત અથવા કુંચી બાંધેલી નહી હોતતો ખચીત તેનો જીવ કબજ થાત.

"રૂશીઆના મુલકનો રીચમાન નામે માહ વી દવાને એવીજ અજમાએસ પછવાડે પોતાનું ચીત દો ડાવી એક ઈઅંતર ઊભું કીધું અને તે ઈઅંતરથી આકાશની વીજલી નીચે લાવી તે તપાસ કરવાને આરંભ કીધો હતો. એ સાંચો ઘણોજ સાદો હતો. એક ઊંચો થામલો પોતાના ઘરની ભીતના મથાલાં ઊપર ઊભો કરી તેનો સંબંધ એક ધાતુના તાર સાથે રાખી તે તાર જમીનમાં ઊતારેઓ હતો અને તેના છેડા ઊપર એક ગોળો ટાંગેલો હતો. એક દીવસે એ શખસ તથા તેનો દોસત તે ઓરડામાં વાતો કરતા ઊ ભા હતા એટલામાં એવું બનીઊં કે તારના મથાલાં ઊ પરથી એક વીજલીથી ભરેલું મોટું વાદલું પસાર થતાં જ પેલા ગોલાની અંદર એકદમ એટલોતો મોટો ભબ કો નીકળેઓ કે તે ભબકો પેલો રીચમાન જે એક ફુટ ને અંતરે ઊભો હતો તેના મગજમાં પેસીને જમીન માં પગને રસતે દાખલ થએઓ હતો. તેથી તેના પગને તલીએ કાલો ડાગ પડી રહેઓ અને તેના બુટના ચી રે ચીરા થઈ ગએઆ. એ હોનારત બની તેવારે તે જગોએ ધુમાડો ભરાઈ ગએઓ અને પીસતોલના જે વો એક મોટો અવાજ અથવા ભડાકો થએઓ હતો. રીચમનનો દોસત તો એવો ઘબરાઈ ગએઓ અને ધુ વાડાથી આંધલો થઈ ગએઓ કે તેને કાંઈ સુજીઊં ન હી અને શું બનીઊં તેબી તેના જોવામાં આવીઊં નહી."

આ ચાલુ સઈકાની શરૂઆતમાં વોલટા નામના શીકસા ગુરૂના સાંભલવામાં એવી એક વાત આવી કે જસત અને શીસુ અથવા જસત અને રૂપુ એવી બે

ધાતુઓના બે કટકા લઈને તેમાનો એક કટકો જીભ ના ટેરવાની ઊપલી અને નીચલી બાજુએ રાખી તે બંનેનો સંબંધ બાહારથી કીધો હોએતો તેથી ખટાસ લાગીને જીભને જરા આચકો લાગેછે. તે ઊપરથી તપાસ કરતાં તથા લાંબી નજર પોહચાડતાં એ ધણી એ એક નવુંજ ઈઅંતર શોધી કાહાડીશું. એ ઈઅંતર હું તમને દેખાડવા માટે લાવેઓછું. ચાર કાચના વાશણોછે. એથી વધારેબી હોએ અથવા ઓછાબી હોએતો ચાલે પણ તે પરમાણે તેનું જોર વધતું ઓછું થાએછે. એક એક વાશણમાં બબે તરાહાના પતરાંછે. જમણી તરફ રૂપાનું અને ડાબી તરફ જસતનું, આ વાસણોમાં ગંધકના તેજાબનું પાંણી ભરેલુંછે. એક વાસણનું પતરૂ બીજા વાશણના પતરાં સાથે તારથી જોડીશંછે. તે એવી રીતે કે એક પતરૂ રૂપાનુંતો બીજુ જસદનું. પેહલા અને છેલા સાથે તાર જોડીને તે તાર છુટા રાખેઆછે. તે તારને સાથે જોડઆથી એક તારની વીજલી બીજા તારમાં જાએછે. વીજલીની મદદથી સોના રૂપાનો ઘોર ચહડાવવામાં આવેછે તથા વીજલીની મદદથી હજારો માઈલની ખબર થોડી મીનીટમાં આવેછે તારે વીજલીનો આ સાંચો કામે લગાડવામાં આવેછે. વીજલીથી સોના રૂપાનો ઘોર કેમ ચહડાવેછે તથા વીજલીથી હજારો માઈલની ખબર થોડા વખતમાં કેમ આવેછે તે સાંચાઓ લાવીને તમને હું આવતી વખત દેખાડીશ. તે જોઈને તમો ઘણાજ ખુશી થશો એવી મારી ખાતરીછે. એટલું કહીને ડાકટરે પોતાનું ભાશણ પુરૂ કીધું.

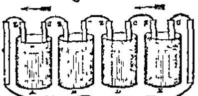

જરૂર કરતાં વધારે મુદત શુધી બચાંને ધવાડીઆથી માતા તથા બાલકને થતું નુકસાન.

આગલ શરૂઆતમાજ જણાવીશંછે કે ધવાડીઆથી માતાની સુખાકારી વધેછે પણ કેટલીએકવાર માતા જેવારે બચાંને વધારે દીવશ ધવાડેછે અથવા પોતે નબલી અને કમજોર હોએ તેવારે તેને શુખને બદલે દુખ થાએછે. ઘણી તંદરૂસત ઓરતો ઘરવાર થવાની ધાસતી રાખી બચાંને વધારે દાહાડા ધવાડે છે અથવા તેઓ હેવું શમજેછે કે વધારે દાહડા દુધ પીધાથી બચું જોરાવર થશે; પણ તેમ કરવાથી પોતાની તંદરૂસતીનો જે ભોગ આપવો પડેછે તેનો તેમને ખીઆલ રેહતો નથી. નબલી માતા જેને ઊપરાસાપર બે તરણ છોકરાં થીઆં હોએછે તે જોકે થોડા દીવશજ બચાંને ધવાડેછે તોપણ તેને એજ પરમાણે નુકસાંન થાએ. આ જાતનું ધવાડીઆથી બદનને જે નુકસાંન થાએછે તે વીશે શઘલી માતાઓએ જાણવું જોઈએછે અને તેમ માલમ પડેતો વગર ઢીલ કરવે ડાકટરની તુરત શલા લેવી.

આ પરકારે માઠી અશર નીચે લખેલી નીશાંનોથી તેનામાં માલમ પડશે. પેહલાંતો બચાંને ધવાડતી વેલા તેની કમરમાં દરદ થાએછે અને પછી થાક ચહડી આવી પેટ જાંણે દબાઈને બરડાને લાગે તેમ થાએછે. તેની ભુખ ઘટેછે, પેટ કબજ રેહેછે અને છાતી તથા બાજુમાં દરદ થાએછે, માંથું દુખેછે, ચકર આવેછે અને કાંનમા ડસારાં બોલેછે. હઈડાંનો ધપકારો થાએછે અને છાતી બેશી જાએછે. આ સઘળી નબલાઈની નીશાંનોછે પણ એ કરતાબી વધારે નબલાઈ થઈતો તેનો ચેહરો જરદ અને ફીકો મારેછે, હાડમાથી માશ ઘટેછે, રાતને વખત પશીને તરબોર થઈ જાએછે અને તેના હાથ પગ શુજી આવેછે, અને તેની નજરે બરાબર દીશતું નથી. હેવી હાલત તે ઓરતની દવા દારૂ કરવાથી અને હવા ફેર કરવાથી તેને ફેર પડી શકેછે પણ છોકરાંને છોડવીશંતો તેની આ મોટી નાકુવતીનું કારણ હટી જાએછે અને તેને સારૂં થવાને ઘણો વીલંબ લાગતો નથી.

એ પરમાણે માતા દુખી થાએછે એટલુંજ નહી પણ બચાંને સારૂ બીજી દાઈ ન રાખવાથી તે બાલકને વધારે નુકસાંન થાએછે. અશલનો જે તેનો તંદરૂસત અને ખીલેલો ચેહરો અને બદન હતાં તેની જગા પર તવાઈ ગએલો, દુબલો અને જરદ થએલો લાગેછે અને તેના પેટમાંથી ખરાબ વાશ નીકલેછે અને ચેહરો કદરબીહાંમણો લાગેછે. એટલું બધું નુકસાંન ન થીઊં અને જો જીવીશતો તેને બહી તથા બહીને લગતા મરજો લાગુ પડેછે. આ સઘળી આફતો દાઈ જલદી ન રાખવાથી આવીં પડેછે.

હવો મામલો જોઈ કોઈ પણ સવાલ કરશે કે કેટલા માસ સુધી બચાંને માતાએ ધવાડવું જોઈએ ? એ સવાલનો ચોકશ જવાબ અપાએ નહી. પણ આ ટલુંતો આપણ ખાતરીથી કહી સકીએ કે ૧૨ થીતે ૧૮ માસ ઊપરાંત કોઈ પણ માતા ધવાડવાનું ચાલુ રાખીઆથી પોતાને હરકત કરીઆ વીના રેહ નહી અને ઘણી માતાઓને નબલાઈના સબબથી ૩ થી ૧૨ માસની વચેનું બચું થતાંમાજ ધવાડવાનું છોડવું પડેછે.

છોકરૂં ૧૨ થીતે ૧૪ માસનું થાએછે તેવારે માતાને નવેશરથી દસતાંન શરૂ થાએછે, તેથી તેનું દુધ ઓછું થાએછે અને બચું ધરાતું નથી તે વેલા જરૂર તેને છોડવવું જોઈએ.

બચાંને છોડવવા વીશે.

કેટલા માશનુ બાળક થાએ ને તેને છોડવવું તે વીશે આપણે કાંઈ ચોકશ મુદત બાંધી શકતા નથી. ઘણીવાર માએ નબલી હોવાથી બચાંને માતર ૬ મહીનાજ ધવાડીને તેને છોડવવું પડેછે. વળી જો બાલક મુરદાલ અને કમ કુવત હોએછે તેને બાર માશ કરતાં વધારેવાર ધવાડવાની જરૂર પડેછે. પણ જો માતા અને બાળકની સુખાકારી ચાલુ હોએતો નવ માશ સુધી અને એક વરશની ઊપરાંત બચાંને ધવાડવું નહી. બીજું માતા અને બાળક જોરાવર હોએ, બચાંના દાંત ફુટીઆં હોએ અને તે હાથનો પકાવેલો થોડો ખોરાક ખાતુ હોએનો તે નવ માશનું હોએ તોપણ તેને શુખેથી છોડવવું. પણ માતા કુવતમંદ હોએ અને બચું કમજોર હોએ, દાંત નહી ફુટીઆ હોએ અને શીઆળાની થંડી રૂત હોએતો બેલાશક તેને બીજા થોડા માશ શુધી ધવાડવું. બચાંને દાંત નહી ફુટેલા હોએ તો શમજવું કે માતાના થાંનમાના ખોરાક સીવાએ બીજો કાંઈપણ ખોરાક ખાવાને લાએકનું તે થીઊં નથી. દાંત ફુટીઆ પછી તરતજ તેને છોડવીઆથી તેના પેટ છુટી જાએછે અને હાથ પગે તાંન થાએછે તેથી દાંત બરાબર નીકળી રેહાબાદ તેને છોડવવું. વળી જે બચાંની માતાને ખહીની કસર લાગુ હોએ અને તેને ધવાડવા માટે બીજી જોરાવર દુધેલ દાઈ મળી હોએતો તેને પણ જલદીથી છોડવવું નહી.

બચાંને છોડવવાની રીત—ધાવણ છોડવવાનુ કામ આસતે આસતે આરંભવું જોઈએ. ઘણા બચાંઓ છ માશના થાએછે તેવારે દીવશમાં બે વાર હાથે પકાવેલો ખોરાક ખાએછે એથી તેને છોડવવાની શરૂઆત થાએછે અને આગલ જતાં એ કામ સેહલું થઈ પડેછે. પણ આ ટુક ઊમરમાં તેને કેહવો અને કેટલો ખોરાક આપવો તે વીશે સંભાલ રાખવી જરૂરછે. ઘણો ખોરાક આપીઓતો માલપર બોજો પડેછે અને પાચન શકતી ઓછી થાએછે અને તેથી તેના હાથ પગે તાંન થઈ તે જો મરણ નથી. પાંમતુંતો તેને આરો થાએછે અને તેનું બદન તવાઈ જાએછે. આ ઊમરમા કેહવો ખોરાક આપવો તે વીશે હવે પછી જણાવવામાં આવસે. આ ઊમરમા તેને હવામા ફેરવીઆથી તેનું આંગ અને તેમા વીશેશ કરી તેની પાચન શકતીના અવઅવોમાં કુવત આવેછે અને તેથી તેના ખોરાકમાં જે ફેરફાર થાએછે તેથી તેને ખમવું પડતું નથી.

દુધ બંધ કરવા સારૂ સાબુનું તેલ (સોપલીની મેંર) તથા કપુરનું તેલ અને અફીણના અરખની મેલવણી ફલાનલ અથવા બીજાં કોઈ કપડાંથી થાંનોને લગાડવી અને દર ચાર પાંચ કલાકને અંતરે પાંચ દશ મીનીટ શુધી દાબીને થાંનોમા જે દુધ ભરાઈ રહેલું હોએ તે કાહડી નાખવું અને તેપર સુમરેંહ તેલ લગાડવું. જો ઊપલી મેળવણીથી આગ વધારે બળેતો ફકત એકલુ સાબુનું તેલ ચોપડવું. બે તરણ પેટ આવે તેવો એક હલકો જોલાબ લેવો. ખોરાક સંઘીન ખાવો અને પાંણી બને તેમ થોડું પીવું અને જો ઘણી તરશ લાગતી હોએતો મીઠી દરાખ અથવા લીબુથી તે મગાડવી. જે આરતોથી છોડવવાની તજવીજ બરાબર થઈ નહી શકે તેઓએ ડાકટરની સળાહ લેવી.

શેહેર.	દશા.	માઇલ.
કલકતા	ઉતર પુરવ	૧૧૮૫
કાબુલ	ઉતર	૧૭૦૦
કાશમીર	ઉતર	૧૨૫૦
કરાંચી	ઉતર પશચમ	૮૩૩
ખંભાત	ઉતર પશચમ	૨૫૦
ખેડા	ઉતર પશચમ	૩૩૪
ગોવાલીઅર	ઉતર	૬૮૦
ગોવા	દખણ	૩૧૮
ગાલી	દખણ	૧૨૭૭
જેપોર	ઉતર	૬૯૬
જગનનાથ	ઉતર પુરવ	૧૧૦૨
નાગપોર	ઉતર પુરવ	૮૮૫
નાસક	ઉતર	૧૧૧
નીપાલ	ઉતર પુરવ	૧૨૧૫
પટના	ઉતર પુરવ	૧૦૬૫
પુના	દખણ	૯૦
બનારસ	ઉતર પુરવ	૯૨૭
ભુજ	ઉતર પશચમ	૫૮૭
મધરાજ	દખણ પુરવ	૭૬૩
મુલતાન	ઉતર	૮૯૫
આગરા	ઉતર પુરવ	૭૫૫
અમદાવાદ	ઉતર	૩૫૪
અજમેર	ઉતર પુરવ	૬૭૭
રાજકોટ	ઉતર પશચમ	૪૫૮
લાહોર	ઉતર	૧૧૩૦
સુરત	ઉતર	૧૯૧

ઘટારત કરવા વીશે છપા.

કર સંગત અતી ઉંચ, કરો સદગુરૂની સેવા
કર કીરતોનો લોભ, કરો કારજ જસ લેવા.
કર પરમારથ કામ, કરો પુજન પરબરમે
કર વીદઆલીઆસ, ધેઆન કરજે કુલ ધરમે.
વલી કર ઉદમ ડર પાપથી, કર સબુધી સુમસથમાં
સામલ કહેછે કર સફલ જાવ, હરી હીરો લઇ હાથમાં.

પ્રભુના પ્રેમની ગરબી.

"સોના કેરૂં મારૂં બેડલું મોહન વેણ વગાડે"

એ રાગનીછે.

જગતની રચના જેણે રચી, પ્રભુ મને પ્રાણથી પ્યારો
હો બેહેન મોટો જેનો મહીમાય, પ્રભુ મને પ્રાણથી પ્યારો.
દેવ બધા જેના દાસછે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન રાજ રાજેશર રાય, પ્રભુ મને૦ ૧

પ્રથવી પાણી ઝાડ પરવતો, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન સોમ સુરજ સરજનાર, પ્રભુ મને૦
એવી લીલા એની અદભુત, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન કોટી ભુવન કરતાર, પ્રભુ મને૦ ૨

અગણીત આપણને પણ, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન એણે કીધા ઉપકાર, પ્રભુ મને૦
દીન દયાળ ઉદારછે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન નોધારાં આધાર, પ્રભુ મને૦ ૩

આંખો અમુલ્ય એણે દીધી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન કીધા સાંભળવા કાન, પ્રભુ મને૦
હાથ ને પગ દીધા હેતથી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન દીધુંછે જીવતદાન, પ્રભુ મને૦ ૪

બીજા પ્રાણીને બખશી નથી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન બુધી દીધી એવી બેશ, પ્રભુ મને૦.
સંભાળ રાખેછે સરવની, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન હરીવર એજ હમેશ, પ્રભુ મને૦ ૫

ભોગ આપી ભલી ભાતના, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન લાલ લડાવેછે લાડ, પ્રભુ મને૦
ભોજે ભાવે કેમ ભુલીયે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન પરમ પુરૂષનો એ પાડ, પ્રભુ મને૦ ૬

અંતરમાંથી એકે ઘડી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન કદીયે વીસારીયે કેમ, પ્રભુ મને૦
ખાતાં પીતા સુતાં બેસતાં, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન પુરણ રાખીશ પ્રેમ, પ્રભુ મને૦ ૭

એ સાથે છે ઘણુ આપણે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન આદે ને અંતે કામ, પ્રભુ મને૦
તેના હુકુમ કેમ તોડીયે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન જેછે જગતનો જામ, પ્રભુ મને૦ ૮

અંતરની ગતી આપણી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન એથી અજાણી ન એક, પ્રભુ મને૦
દેખેછે દુનીયાંને દ્રષ્ટીયે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન એની કળાછે અનેક, પ્રભુ મને૦ ૯

ભલું કે ભુડું નથી ભુલતો, પ્રભુ મને૦
હો બેહેમ કરીયે જે આપણે કાંહી, પ્રભુ મને૦
અંતે એનાં ફળ આપશે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન ભાન ખરૂં મનમાંહી, પ્રભુ મને૦ ૧૦

સાચો સગો એક શ્રી હરી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન વાહાલામાં વાહાલો એ વીર, પ્રભુ મને૦
પાળે ગમેતો પ્રલે કરે, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન સોંપ્યું મેં એને શીર, પ્રભુ મને૦ ૧૧

જેથી એ રીઝે જગતપતી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન તેજ કરૂં તતખેવ, પ્રભુ મને૦
ભાવે ભજું બલી ભાતથી, પ્રભુ મને૦
હો બેહેન દલપતરામનો દેવ, પ્રભુ મને પ્રાણથી પ્યારો. ૧૨

સ્ત્રીબોધ.

સતક ૫ મું | મેએ ૧૮૯૧ | આંક ૫ મો.

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાંણે આવી.

નાટક ૧.

પાત્ર.

ગોદરજ...... શીરાજ શેહરનો એક તવગર ગરહસથ.
ફીરામાદ...... એક વેપારીનો છોકરો.
તેહમુર ...... ઇસફાન શેહરનો એક ગરહસથ.
શાહપુર...... શીરાજ શેહરનો એક ગરહસથ—તેહમુરનો મીતર.
ગુરગીન...... તેહમુરનો મશકરો ખીદમતગાર.
ફરગીજ...... ગોદરજની મોટી છોકરી.
મેહરબાનુ...... ગોદરજની નાહની છોકરી
દરજી, સારંગીવાલો તથા બીજા ચાકરો ઇતીઆદી.

(ઠેકાણુ—ગોદરજના ઘરનો એક ઓરડો.)

પ્રવેશ ૧.

ગોદરજ.

ગોદરજ—(પોતાનાં મનમાં બલાપો કરેછે) અફસોસ! મારી બે છોકરીઓમાં મેહર એક ખરેખર સારી છોકરીછે. એ છોકરીના સારા સવભાવથી અને હેલીઅત ભરેલી ચાલ ચલણથી જેમ એક હાત ઉપરે મારા જીવને બેહદ સુખ થાએછે, તેમ બીજા હાત ઉપર તેટલુંજ બલકે તેથી વધારે દુખ મારી બીજી છોકરી ફરંગીજના ખરાબ અને દુશટ સવભાવથી મને ઉપજેછે. ખરૂં માનુંછુ કે એ છોકરીનાં જેવી કલાંટ અને ફંફાસની છોકરી આખાં ગાંમમાં શોધી મલનાર નથી. એ નઠારી છોકરીના બલાપાથી હું રાતને દીવસ બલી જલીને દુબલો થયોછું, હું એકલોજ કાંઇ એ છોકરીથી હેરાંન થતો નથી, પણ આખાં ઘરનાં અને પાડપરોસનાં લોક કાએર કાએર ને હલાક થાએછે. આ શીરાજ શેહેરમાં વેપાર વનજમાં જેટલું મારૂં નાંમ મશહુર થઇઉંછે તે કરતાં એ નઠારી છોકરીના બાપ દાખલ મને લોકોથી (તેમાં ઘણું કરીને હલકે વાંધેનાં લોકોથી)ઘણું નુકશાન ખમવું પરેછે. વારેઘડીએ રસતામાં લોકો મારી તરફ આંગલી દેખાડી બોલેછે કે "આએજ પેલી કલાંટ ફીરંગીજનો બાપ;" તો એવી વખતે મને એટલી તો શરમીંદગી ઉપજેછે કે જેથી એકબારગી મોત આવે તો ભલુ. એ એક ખરાબ સવભાવની અને હઠીલી છોકરીને લીધે માહારી બીજી પેઆરી અને સમજુ બેટી મેહરને પણ ઘણું નુકસાંન ખમવું પરેછે. આજ એ છોકરીને માટે સારે સારે ઘેરનાં માંગાં આવેછે, પણ શું કરૂં હું તેને કેમ અપરાઉં પરણાઉં! જો એ છોકરીનો કોઇબી સારે ઠેકાંણે ઉઠાવ થએઓ તો પછે કમબખત ફીરંગીજના શા હાલ? હું નહી ધારતો કે આ શેહેરમાનો કોઇબી શખસ રાજી ખુશીથી એ છોકરી સાથ પોતાનાં લગન કરવાને ઇછે. આવી હાલત જારેછે, તારે હવે ઉપાએ શું તેની સમજ પડતી નથી. કોઇબી ઉપાએ જોછે, તો તે એક એટલો એજછે કે એક એવો ઠરાવ કરૂં કે હવે કોઇબી શખસ જે મારી નાહાની બેટી મેહરનુ માગું લાવે તેને એમજ કેહેવું કે "ભાઇ જાંહાંવેર મારી મોટી છોકરી ફીરંગીજ અપરાસે નહી તાંહાંવેર હું મારી નાહાની બેટીનું કરનાર નથી." અલબતાં આ ઠરાવ ઘણો ગેરવાજબીછે, કે એક ખરાબ અને દુસટ છોકરીને માટે બીજી રાંક અને ભલી છોકરી ઉપર બેઇનસાફી ગુજરે, પણ શું કરૂં એમ કીધા સીવાએ મારો છુટકો નથી. અને હું ધારૂં છું કે એજ ઉપાએથી ઘણું કરીને એ કલાંટ છોકરીનો કોઇ પોશીંદા નીકલશે. માટે હવે તો એજ ઠરાવને મજબુત વલગી રેહેવું જોઇએ.

(ગોદરેજ જાએછે)

(શીરાજ શેહેરનો જાહેર રસતો)

પ્રવેશ ૨.

તેહમુર અને ગુરગીન.

તેહમુર—(ગુરગીનને) આપણે છેક ઇસફાન શેહેરથી શીરાજ તરફ આવી તો પુગા, પણ હવે ઘણી સંભાલ રાખવાની જરૂરછે. આપણે પરદેશ આવેલા છઇએ. માટે પરદેશમાં સારી પેઠે સંભાલ રાખવાની ભારે જરૂરછે. પણ વારૂં આપણા મીતર શાહપુરનું ઘર કાંહાંછે, તેની જલદી ખોલ કાહડવી જોઇએ. (એમ બોલી રસતા ઉપર આણીગમ પેલીગમ ઘર ખોલતા ફરીઆ પછે, બોલીઓ) જો આ સામું લીલા રંગનું ઘર દેખાએછે, એજ શાહપુરનું ઘર લાગેછે, માટે ગુરગીન હોક!

ગુરગીન—(જરા અચબો પામી, આસપાસ નજર ફેરવી) સાહેબ! કોણને હોકું?

તેહમુર—કાંએ ? સાંભલતો નથી? કેહુંછું કે ઠોક !

ગુરગીન—(વધારે ઘબરાઇને અને જરા દુર જઇને) શેઠ કાંઇ ઘેલા થએઆ કે શું ? આસપાસ કોઈ કાંઈ જલે નહી, ને કેન્જે ઠોક ! (મનમાં બોલેછે કે શું એનું કપાલ ઠોકું કે ઘેલો ગાડો થઈને એનેજ ઠોકી નાખું) પછી જરા પાસે આવીને સાહેબ હંઈતો કોઈ નથી, કોણને ઠોકું ? શું તમને કોઈએ ગાલબાલ દીધી કે વારૂં ?

તેહમુર—(ઘણોજ ચીરડાઇને) શું તું મારી સાથ ચાકરી કરવા આવેઓછે કે ઉલટો કંટાલો આપવા આવેઓછે ? તુંને મેં પેહેલાંજ કહીઉં તું કે પારકાં દેશમાં ઘણી સંભાલથી ચાલવું, અને તું આવી રીતે ચાલેછે કે ? તારે શું તું માહારી ચાકરી બરાબર કરેછે કે નહી?

ગુરગીન—તારે શું તમારી ચાકરી કરવીછે ? તો ભલાં માંણસ એમ કહોની કે મને ઠોક ? (એમ બોલી આગલ જાએછે તેવામાં તેહમુર ઘણોજ લાલ પીલો થઈને) હું ધારૂં છું કે તારૂં મોત આવીઉંછે, તને એક લાડકવાયાને એકીનદાર ચાકર દાખલ ઘેરમાં મારી સાથ જરા વધારે છુટથી બોલવા દઉંછું, તેજ વાત તું આવી જગા ઉપર પણ કરેછે ! (એમ બોલી ગુસાભર તેને મારવા જાએછે. તેવામાં રસતા ઉપરની ગડબડાટથી શાહપુર, પોતાનાં ઘરની બારી આગલ આવી જુએછે, તો પોતાનો દોસત તેહમુર પોતાના મશકેરા ચાકર ગુરગીન સાથે લડેછે, તેથી બાહાર આવેઓ.)

શાહપુર—ઓ મારા જુના દોસત તેહમુર શુંછે ? તુ આટલો તીખો કેમ થઈ ગએઓ, ઘરમાં તો આવ ! અરે ગુરગીન તારી શી ખબરછે. તું આવો હસમુખો નોકર થઈ શેઠ સાથ રસતામાં શું ગડબડ કરેછે.

તેહમુર—શુ યાર શાહપુર હું આ ચાકરથી હવે કંટાલી ગએઓ. ઇસફાંન શેહેરથી હું એનેજ આંહી લાવેઓ તે શાને માટે કે વારૂં મને રસતાની મંજલ ભારી પડે નહી. પણ આંહી આવીઆ પછે એણે મને એટલો તો કંટાલો આપીઓ કે કાંઇ કેહેવાતું નથી. મેં એને કહીઉં કે તમારા ઘરનું બારણું ઠોક, તો એટલું એણે કીધું નહી, અને જેમ ઘરમા બેલડી ખુશ મશકરીની ટોલક્કર ચાંએછે તેવી મશકરી ઉપર ઉતરી પડેઓ.

ગુરગીન—જો, જો હેં સાબ, આ ખધું ખોટુંછે, બારણાંનું કાંઈ નામ દીધું નથી, મનેતો કેહેવા લાગા કે બસ ઠોક, બીજી વાત નહી, તો પછે હું શું ઠોકું ? મારૂં કપાલ !

શાહપુર—ના, ના, ગુરગીન એમ કરીએ નહી, પોતાના ધણીની ખાતરદારી સારી પેઠે રાખવી જોઇએ.

ગુરગીન—નારે સાહેબ, મારી આંખ ફુટે જો, હું જુઠું બોલતો હોઉતો, એવણે બારણાનું તો નાંમ દીધુંજ નથી. જો બારણાનું નાંમ દેતેતો શું વારૂં મારી સુધ ફુટેલી હતી કે હું એટલું નહી કરૂં !!

તેહમુર—(ડોલા કાહાડીને) ચુપ, કંબખત મેં તને બારણાં તરફ આંગલી કરીને નહી કહીઉં કે ઠોક ?

ગુરગીન—ના સાહેબ, મને કાંઈ આંગલી દેખાઈ નથી. તારે કોણ જાણે, સેતાંનનો હવાલો, તારે એતો કેવું આં ધરે બેહેરૂં કુટાઈઉં.-

શાહપુર—ખરૂં, હોશે, હવે જે થઈઉં તે થઈઉં, ચાલો બંધે જણ ઘંડા પડો. (તેહમુર તરફ ફરી) કેમ પેઆરા દોસત તમોને છેક ઇસફાનથી આંહી એકાએક આવવું ઉં વારૂં.? બાવા સઉ સારી પહેતોછે ?

તેહમુર—(જરા દલગીર જેવુ મોહોડું કરીને)હા ! રે મીતર વલી પાછું મારૂં દીલ ગમગીન થઈઉં ને મારાં માં દુખ ઉતપન થઈઉં; મારા પેઆરા બાવાનો કે દાહાડ ગુજરી ગએઆ !

શાહપુર—(અજબ થઈને) શું બાવા ગુજરી ગએચ (જરા દલગીર થઈને)તો ભલા ભાઈ જરા લખીતો જણાવને શું આપણને કાંઈ જુદાઈ હતી વારૂ ?

તેહમુર—નારે પેઆરા, જુદાઈ શાની.? પણ ખ ગફલતી થઈ કે તજ સરખા મીતરને પણ લખી શકાઈઉં હી, પણ હું તે સું કરૂં, ઘરમાં મારા વગર બીજું કોઈ મલે હી અને સઘલી જંજાલી મારા ઉપરજ આવી પડીતો પછે ટલી શુધ કાહાંથી રેહે ?

શાહપુર—ખેર, ભાઈ ખુદાનો હુકમ થએઓ, તે તાબે થવુંજ જોઈએ, વારૂં તે બીમારો ઘણો ભલોને નેક તો, ખુદા તેને નેક જગા બખશસે; પણ પેઆરા દોસત તારે હવે તને અતરે શાવાસતે આવવું પડીઉં વારૂ ?

તેહમુર—ભાઈ, આવવાનું કારણ તો એજછે કે ઘરમાં ઘેર સાચવનાર કોઈ માણસ મલે નહી, ને હું આખો દીવસ વેપાર ધંધાની ખટપટમાં પડુંતો ઘરમાં કોઈ મલે નહી, માટે હું એવા એરાદાથી અતરે આવીઓછુ કે કોઈ સાથ લગન કરૂં માટે જો દોસત તારી નજરમાં કોઈ તેવું ઘર હોએતો મને મદદ કર.

શાહપુર—તારે શું તું પરણવા માંગેછે ? (જરા વીચાર કરીને) હા, આ શેહેરમાં એક છોકરી પરણનારછે તો ખરી પણ—

તેહમુર—કેમ ભાઈ "પણ" બોલીને અટકી કેમ પડીઓ.

શાહપુર—એટલા માટે અટકી પડીઓ કે, જે છોકરીની મને યાદ આવી તે તારા લાએકની નથી. સબબ તેણીનો સવભાવ એટલો તો હટીલો ને આહોછે, કે તેનીથી તેનો બાપ અને આખાં કુટુંબનાં લોક કંટાલી રહેઆંછે, તો પછે તેવી ફલાંટ છોકરી સાથ તારો પાટલો કેમ ફાવે, તેનો વીચાર પડીઆથી હું અટકી ગએઓ.

તેહમુર—પણ તે છોકરી કોઈ સારાં ખાંનદાંનનીછે કે એવાંજ ? જો ખાંનદાંન સારૂં હોએ ને બે પઈસે સુખી હોએ તો પછે સઘલું પોતાની મેલે ઠેકાંણે આવસે.

શાહપુર—ભાઈ ખાંનદાંનતો ઘણું સારૂંછે, તે છોકરીનો બાપ આ શેહેરનો એક પંકાએલો વેપારીછે, અને તેની આંટ એવીતોછે કે જેવી ભલા ધનેતરની, તોપણ ભાઈ છોકરી ઘણીજ ફલાંટ, કોઈ ઘરમે પુછે નહી એવીછે; એતો એના બાપની શરમે આટલીબી લોકો તેની મરજાદા રાખેછે, બાકી ચાલતો એવીછે કે રખડી રવડીને મરે. ખાંનદાંન ગમે એવું ઉંચું હોએ, પણ ખાંનદાંનને શું કરવું, ને પઈસાબી ગમે એટલા હોએ, પણ તેબી શા કામનાં ? જારે હાતધરણું જ પાધરૂંજ નહી તોરે સઉ શું કામનું ? વાસતે પેઆરા ભાઈ કોઈ બીજી તેવી સારી સઘડાઈવાલી છોકરીની આપણે ભાલ કરીશું.

તેહમુર—ભાઈ હું પરદેશી, મજથી કાંઈ જાહાજા દી

વંસ અતરે ખોટી રેહેવાએ નહી, ને વલી આતો એક પરણનાર છોકરી તઈઆરછે, વલી નવાં ઘર શોધવા કરવાને ઘણો વીલમ લાગશે માટે ભાઈ કાંઈ એની સાથ બંદોબસત કરી આપ.

શાહપુર—પેઆરા મીતર તું નાહક ફેસવા માંગેછે. એ છોકરી સાથ તને મુદલ બાનશે નહી, જે છોકરી સારૂં તેનો બાપ પોતે કંટાલેછે, અને તે વલી એટલે સુધીતો કંટાલેલોછે, કે તે રાત દીવસ વાત જુએછે કે કારે એ પરણે, ને વલી જે ધણી એની સાથે પરણે તેને તે પચાસ હજાર દીરંમની રીત કરવાને પણ તઈઆર થઈ રહેઓછે. તો હવે વીચાર કરકે છોકરી કેવી હશે ! શું પોતાનાં બચાં કોઈને અકારાં પડતાં હશે ?

તેહમુર—(ઘણોજ મધન થઈને) પચાસ હજાર દીરંમ રીતમા !! તો હવે મારીથી થોભાતું નથી, પેઆરા શાહપુર, ગમે તે થાવોપણ બસ જો હું તો-પરણું નહીને પરણું તો એ છોકરી સાથેજ પરણું. પચાસ હજાર જારે રીતમાં મલે તારે બધું ઠીકજછે.

શાહપુર—પેઆરા મીતર, શું કરવા જાણી જોઈને ફસેછે વારૂં ? હું તો ખરૂં કહુંછું કે જો કોઈ મને પચાસ લાખ દીરંમ આપી એવી સાથે પરણાવે તો કદી પરણું નહી અને તું આટલી નાહાની સરખી રકમ ઉપર લોભાઈ હંમેશનું દુખ હોરવા માંગેછે એથી હું ખરેખર દલગીર થાઉંછું

તેહમુર—(જરા મશકેરી જેવું ડોલ ઘાલીને) ભાઈ પઈસાની કદર તુંને મુદલ નથી. પચાસ લાખ મોહોડે બોલી જાણીઉં, પણ તે કેટલી રકમ થઈ તેનો કાંઈ વીચાર કીધો ? પઈસો શું ચીજછે તે હજી તું બરોબર સમજીઓ નથી. પઈસા હોએ તો આજ શું'શું કાંમ થાએછે તે તું જાણેછે ?

શાહપુર—ભાઈ જારે તું ઘણો બજીદ થાએછે તારે હવે મારો એલાજ નથી. પણ સત કરી જાણજે કે તું જે મતલબથી તારાં લગન કરવા માંગેછે કે તારૂં ઘર સંભાલનાર કોઈ ડાહી ઓરત તને મલે, તો તે તારી મતલબ આ ઓરતથી સવલી ધુલ મલવાની એટલુંજ નહી પણ ઓર તું રાત દીવસ એ ઓરતના કંટાલાથી બેજાર રેહેવાનો. હજી તે કરતાં તો નહી પરણવું એજ ભલું. જા ભાઈ તારી એજ ઈછાછે તો પછવાડેના મોહોલામાં તેનું ઘરછે. એ છોકરીના બાપનું નામ ગોદરેજ કરીછે. એ ઘણો મરદ આદમીછે,

તેહમુર—(ખુશી થઈને) હે, ભલા આદમી, ગોદરેજને તો હું સારી પેઠે ઓલખુંછું. બાવા સાથે તો એ વેપારીને ઘણોજ વેહેવાર પડેલોછે, ને તે હનોને સારી પઠે ઓલખતો હશે. ખરેખર આસામી ઘણુંજ સારૂં વારૂ સાહેબ, તમને જે તસદી પડી તેની માફ કરજો હું હવે રજા લઉંછુ.

શાહપુર—(ઘણોજ બજીદ થઈને) જો ભાઈ હજીબી તને કહુંછું કે તું એથી તારા હાત ઉઠાવ, આજ પરણનાર છોકરીઓના કાંઈ તોટા નથી, જરા ધીરજ પકડશે તો બીજી સારી કનીઆં મલી આવશે. પણ તે કરતાં હું તો લાચારછું પણ એટલી ઉતાવલ શાની કરેછે, જરા ધીરજ પકડ. જરા રસતા ઉપરથી ઘરમાતો આવો, છેક પારકા થઈને જેવા આવીઆ તેવાજ પાછા કેમ ફરોછો ? ખાંનું તઈઆરછે. એ ભુક જમી તો લેઓ.

તેહમુર—ના સાહેબ, મને માફકરો, અગરજો પાછા જતી વખતે ફુરસત મલશે તો તમને મલતો જઈશ, પણ હાલ તુરતતો મને જવા દેવો.

(તેહમુર તથા ગુરગીન જાએછે)

ગોદરજના ઘરનો ઓરડો.

પ્રવેસ ૩.

મેહર અને ફરંગીજ.

ફરંગીજ—અરે મેહર તું વારે ઘડીએ મને કટાલે આપીઆ કરેછે, ને કશી રીતે માહારો મલાજો રાખતી નથી તે તું તારાં મનમાં શું સમજેછે ? જો મને ફાંટો આવીઓ તો ઘડીના વચમાં સઘલી ધુલધાણી કરી નાખીસ.

મેહર—મારી વાહાલી બેહેન ફરંગીજ ! શા માટે તું મારી ઉપર આટલી બધી ચીરડાએછે વારૂં ? હું પાક મનસની અને ખુલાંદીલથી તને સાફ કહુંછું બેહેન કે હું તારાં દુખથી દુખી ને તારાં સુખથી સુખીછુ. હું હંમેશા માહારાં વડાઓનો મલાજો અને મરજાદા રાખવાને ખંતીછું, ને તેજ મુજબ તું વડી બેહેનનો હંમેશાં અંદાજો રાખુંછું, એટલું છતા તું શા માટે એટલી ચીરડાએછે વારૂં ?

ફરંગીજ—તે બધું હુ સમજુંછું, હું કાંઈ બચું નથી કે તું મને સમજાવા માંગેછે તે હું સમજીશ, મોરના ઈંડા કાંઈ ચીતરવાં પડતા નથી. તું ઘરેણાં ગાઠાં પેહેરી સોલેસણગારે ફરેછે તે સઘલું હું સમજુંછું કે તું વેહેલી વેહેલી પરણવાની ઉતાવલમાં પડીછે, ને જે સારેસારે ઠેકાણેનાં માંગાં મારે માટે આવેછે તાંહાં તું તઈઆર થઈ પડેછે.

મેહર—ના બેહેન, એ તારો વીચાર ખોટોછે. મેં એવું કદી ધારીઉંજ નથી, ને જો તું મને આ મારાં ઘરેણાં વીશે કેહેછે તો આ સઘલાં હમણાં ઉતારી નાખીશ ને માતરે ઘરમાં પેહેરી ફરવાનાં કપડાં પેહેરીને ગુલામરી દાખલ તારી ચાકરીમાં રહીશ, ને જે તું ફરમાવસે તે મુજબ ચાલીશ, પણ ખુદાને ખાતર, ઓ વાહાલી બેહેન ! તું મોટેથી બુમ બુમાટા પાડીને તથા ચીડાઈને મારો જીવ ના દુખાવ. (એટલું બોલી તે રહેછે, તેવામા બાપ ગોદરેજ ઓરડામાં આવેઓ.)

ગોદરજ—અરે આ શુંછે ? છોકરીઓ કાં એક બીજી સાથ લડોછો વારૂં ? મેહર તું કાંએ રડેછે બેહન ? (એમ કહી મેહેરને તેડી પોતાનાં પાસાંમાં દાબેછે.) (ફરંગીજ તરફ ફરીને) કેમ ખરાબ છોકરી, શા માટે આ ગરીબડીને તું હંમેશાં હેરાન કરેછે વારૂં ? એ નહી તારા લીધામાં કે નહી તારાં ખાંધામાં ને તું એનીજ કેમ પુઠ પકરી રહીછે વારૂં ? એ કાંઈબી તને કેહેછે ? તે પોતાના મારગે ફરેછે તેને શા માટે સતાવીઆ કરેછે ?

ફરંગીજ—એ મીંડી મસકલીની પડે રહીને મુગે મોહોડે મને ઘણું દુખ દેછે, એ દેખાવે આવી ગરીબ ને રાંક લાગેછે, પણ એના પેટમાં દાંદીઆછે, તે હું તો ખરી કે એને ઠેકાણે લાઉં (એમ બોલી મેહર પાછલ રીસ ભરેલી દોડેછે, તેવામાં)

ગોદરજ—ખબરદાર છોકરી ! દુર રેહે, તને મારો મલાજો પણ નથી, મારી સાંમે આટલી બધી બેઅદબી કરેછે ?

ફરંગીઝ—બેઅદબી શાની કીધી? તારે તો દીકરીને ચમટો તોડીને શીખામણ દઈએ ! એને બાવાજીની લાડકી કરી મુકીછે, તો પછે ભારી પડશે !

ગોદરેજ—(મેહેરને) જા દીકરી, તું હમણા, તારા ઓરડામાં જા અને તાહારૂં વાંચવાનું કર, તારો ઉસતાદજી બેઠીછે. ખરેખર હું ઘણોજ દુખીને અભાગીઓછું કે આવી કફોડી છોકરી સાથ મને કામ પડીઉંછે. (એટલામાં ફરંગીઝ પણ ગઈ) અફસોસ, દુનીઆમાં મારા જેવો બીજો દુખી હશે વારૂં ? આ શું મારી ઉપર થોડો જુલુમ ? ખરેખર પઈસા ટકા, આબરૂ ઈજ્જત એ સઘલાં સાથે મારા જીવપર આ છોકરીના બલાપાનું મોટું દુખછે. (એટલામાં તેહમુર પોતાના ચાકર સાથે તાંહાં આવીઓ.)

પ્રવેશ ૪.

તેહેમુર અને ગોદરેજ.

તેહમુર—(ગોદરજને) સાહેબ મેહેરબાન સાહેબ.

ગોદરેજ—(પાછી સલામ કરીને) કેમ સાહેબ, શી ફરમાસ ? સાહેબનું નામ શું ?.

તેહમુર—સાહેબ મને ઓલખતા નહી હશો ? મારૂં નામ તેહમુરછે.

ગોદરેજ—હં, હં, તમો શું ઈસફાનથી આવીઆ ? હા, હું તમને તથા તમારા બાપને સારી પેઠે ઓલખુંછું. તમારા આવીઆથી હું ઘણોજ ખુશી થએઓછું. બાવાની શી ખબરછે ?

તેહમુર—બાવાતો ગુજરી ગએઆ. છમસીબી વીટી ગઈછે.

ગોદરેજ—(અજબ થઈને) બાવા ગુજરી ગએઆ ? ખેર, જેમ ખુદાનો હુકમ, મોહે વેહેલે સઉને મરવુંછે: મોતનો કાંઈ અંદેશો ધરવો નહી. બીચારાં ઘણાં નેક અને અસો આદમી હતાં. પ્રેહેસતી ગએ સાલતો અતરેથી કેટલોક સોદો ખરીદ કરી ગએઆ હતા. પણ સાહેબ તમારી પધરામણી અહીઆં કેમ થઈ વારૂં ?

તેહમુર—સાહેબ, મને અતરે આવવાનીતો એટલા માટે જરૂર પડીછે, કે બાવાજીનાં ગુજરવા પછે ઘરમાં ઘેર રાખવનારૂં કોઈ મલે નહી, ને બાવાના વેપાર વનજ તથા જાગીર મીલકતનો સઘલો વારસો મને મલીઓ, તો હવે તે સઘલાંનો કારભાર ચલાવવાને મને કોઈ મદદ કરનાર સાથે હોએતો ઘણું સારૂં એમ ધારી હું પરણવાની મતલબે બાહેર નીકલીઓ તો ખબર કાહાડતા એવું માલુમ પડીઉં કે તમારી એક છોકરી પરણવાનીછે, તેણીની ખુબી સાંભલી હું એટલો તો મધન થએઓ કે તુરત વસતાલું કરાવાનું મુકી દઈ હું પોતેજ તમારી હજુર આવીઓ કે મોહોડે મોહોડું જે કામ થાએ તે ચોખું. તે છોકરી વલી ઘણી ખુબસુરત તથા ઘરબાર ચલાવા લાએકછે, તે ઉપરથી તો માહારૂં દીલ ઘણુંજ બેજાર થઈ રહીઉંછે.

ગોદરેજ—સાહેબ, મારી બે છોકરીછે અને તમે કેઇ છોકરી વીશે પુછોછો ?

તેહમુર—હું ફરંગીઝ વીશે પુછુંછું. તેણીની તારીફ એટલીતો સાંભલીછે કે એકાએક માંનવામાં પણ નહી આવે તે ઉપરથી મેં ઠરાવજ કીધો,કે તમારૂં ઘર કાંઈ આપણને અણજાણું નથી માટે જઈને નજરે નજર તેણીને જોવી, અને તે વીચારથી, હીમત ચલાવી હું આપણાં ઘરમાં આવીઓછુ માટે માફ કરવીજી.

ગોદરેજ—ભાઈ તમારી વાત સાંભલી મને દુખ છુટેછે. જે તારીફને જે વખાણ તમો એ છોકરીની કરોછો, તેવી તે છોકરી નથી, બલકે તેથી તદન ઉલટાજ ખવાસનીછે. એ છોકરીથીતો માહારા કબીલાનાં સઘલાં માણસો ને હું પણ એટલોતો કંટાલી ગયાં છઈએ કે કાંઈ બોલાએ નહી. કદાચ એમતો નહી હોએ કે તમો નામ ભુલતા હોવો. મારી નાહાની છોકરીના ગુણ સરવ પરકારે તમો કહોછો એવાછે, ને ખરેખરી ઘરરાખુ છોકરીતો તેજછે. બાકી ફરગીઝ, અરરર ! તોબા બોલાવે એવીછે.

તેમુહર—ના સાહેબ, તમારી બીજી છોકરી નહી, એ ફરંગીજનેજ માટે હું આરજુ રાખુંછું. તમારી જો ખુશી નહી હોએ કે તેણીને પરણાવવી નહી, અથવા મારા જેવો જમાઈ તમોને પસંદ નહી આવતો હોએતો તે ખુલેખુલું જણાવો, પણ બીચારી એક ગરીબ છોકરીને શા માટે હલકી પાડોછો ? તમો તમારી એક ઘણીજ સુંદર ને રાંક છોકરીને આટલું બધું હલકું લગાડોછો એ જોઈ મને ખરેખર દુખ ઉપજેછે કે હું કાંહાંનો કાંહાં આવીઓકે બીચારી એક ગરીબ છોકરીની નકામી નીંદા સાંભલવી પડી !

ગોદરેજ—ના, મારા વાહાલા તેહમુર, તું મારી મતલબ ઉલટી સમજેછે તે ખોટી વાતછે. તારા બાપ જેવા મારા એક પુરાના દોસતના તજસરખા માહારા એક લાડકવાએઆ છોકરાને આવી કલાંટ ઓરત સાથ પરણેલો જોવાને હું ઈછતો નથી તે ઉપરથી જે ખરેખરી હકીકત હતી તે તને કહી. બાકી હવે એ મોહોટી છોકરીને કુમારી રાખીને મને સું કરવુંછે વારૂં ? શું તેણીનું આથણું ભરવાનુંછે ? પણ નહી પેઆરા દોસત તારે લાએકની તે નથી એમ જાણી તારી સાથ આટલી ખુલાસેવાર વાત કીધીછે.

તેહમુર—સાહેબ, એ તમારી બધી વાત એક કોરે મુકો ને, મને એટલુંજ કહો કે તમો એ છોકરીને પરણાવાને ઈછોછો કે નહી ? પછે સારી નરસી તેતો વાત જુદીછે. પરણનાર હુંછું, હું મારૂં સારૂં નરસું શોધી લઈશ, પણ તમો પોતે રાજીછો કે નહી તેટલું માતરે કહો એટલે થઈઉં

ગોદરેજ—(પોતાનાં મન સાથ) આ બીચારાં બકરાંને કોઈએ ઉંધું ચતું શમજાવી ફસાવાની પેરવી કીધીછે. કદાચ એવુંમી હોએ કે મેહર સાથ પરણવાની ઈંતેજારી રાખનારાઓએ માહારા ઠરાવ મુજબ આ બીચારાને બાહાર પાડીઓ હોએ કે ફરંગીઝ પરણે તો પછે મેહરની વાત થાએ. પણ હવે શું કરવું ! હુંબી એ છોકરીને જલદી પરણાવાની તો ખટપટમાંજછું, ને વલી તેહમુરબી આટલું સમજાવીઆ છતાં પોતાની હઠ મુકતો નથી તો પછે, હવે વાટ કોણની જોવી ? વલી બીજો કોણ મલનાર હતો ?

(એવામાં ફરંગીઝને ગાયનની ટાલીમ આપનાર ગવઈઓ, પોતાની ભાગેલી સારંગી, તથા માથાંમાંથી નીકલતા લોહી સાથ તાંહાં આવી લાગો તેને)

ગોદરજ—કેમ ઉસતાદજી ! અરરર સું થયું !

ગવઈઓ—અરે સાહેબ, તમારી ફરંગીજે અવાજ બરાબર મીજાનમાં નહી ઉતારીઓ તારે મેં સમજાવી કે આવી રીતે મીજાન બરાબર લાવો, તે ઉપરથી ચીરડાઈને સઘલું અફરાતફરી કરી નાંખીઉં, ને જુસાબર કાંઈ હજારો ગાલો મને દીધી ને, છુટી સારંગી મારાં માથાંમાં મારી, જેથી આ લોહી નીકલી સારંગીના ટુકડે ટુકડા થઈ ગએઆછે. અફસોસ, એનો ઉસતાદ થવાના કાંહાં મને ભોગ લાગા !!

ગોદરજ—કાંઈ ફકર નહી, ઉસતાદજી, જરા અંદર જાઓ ને એનો ઉપાએ કરાવો. ખરી અભાગણી ને કંબખત છોકરી ! (તેહમુર તરફ ફરીને) કેમ ભાઈ જોઈઉં ! હજીબી તમે જોઈએ તો એ છોકરીથી હાત ઉઠાવો.

તેહમુર—(જરા મોહો મલકાવીને) નાં સાહેબ એટલું જોવાથી તો મારા જીવ વધારે તલપેછે કે પરણવી તો એવીજ બાએડી પરણવી. આ એનો પેહેલવાંની દમાંમછે, તે ઉપરથી માહારી ખાતરી થાએછે કે એ ઓરત કોઈ ખરો શેરમરદછે. જે ઓરત બીકણીને હીચકારી હોએ તે શા કાંમની ? હવેતો સાહેબ કાંઈબી કરીને મારી મોલાકાત કરાવો.

(વારૂં ભાઈ તારે તેણીને મોકલુંછું એમ કહી ગોદરજ લાચાર થઈને જાએછે.)

તેહમુર—(એકલો પોતાનાં મન સાથ) વાત તો સઘલી મલતી આવી, ફરંગીજતો કોઈ ખરીજ ઝોરાં માલુમ પડી. પણ કાંઈ ફીકર નહી, હવે તો એમબીને એમબી જે બને તે ખરી. હવે એ અહીઆં આવશે, તારે તે પોતાની ઓકાત અને ખુબી મુજબ તરેહવાર બકબકારો કરશે, માટે તેની બરોબરી કરવાને મારે પણ તઈઆર થઈ રેહેવું જોઈએ; પણ તે કેહેવી રીતે કે તેણીનો સવભાવ જેમ ગરમ અને આકરો થાએ તેમ આપણે થંડાં પાણીનાં માટલાં થઈએ. કેટલીક વખતે ગરમી ગરમીને મારેછે, પણ કેટલીક વખતે તેથી ઉલટું પણ કરવું પડેછે, માટે હવે તે જો આવતાં વાર ગાલો દેશેતો તે વખતે હું ઘણોજ ખુશી થઈ એમ બોલીશ કે "વાહા શું ખુશનુમા ગાંનું ગાએછે." એથી જો તેને વધારે ચીડ મટીને વધારે ગાલો દીધીતો એમ કહીશ જે "બુલબુલ જેવાં પંખેરાં પણ આ સરોદની આગલ પોઈશકે ! " અગર જો તે ટંટાલીને મુંગી રહી જશેતો એમ બોલીશ કે "વાહારે ! શું મજેનું ભાશણ કરેછે કે જેવું ભાશણ મોહટ મોહોટા ફીલસુફોથી પણ નહી થાએ." એમ કરતાં જો છેકજ ખીજાજ ગીઓ ને મને મારશેતો તે વખતે એમ બોલીશ કે "વાહારે જાણે ફુલનો વરસાદ વરસેછે." એ અને એવાજ બીજા એના વીચારથી ઉલટા વીચારો કરી તેણીને જેર કરશું તોજ થશે. (એટલા વારમાં તાંહાં **પુરંગીજ** આવી)

પ્રવેસ ૫.

પુરંગીજ અને તેહમુર.

પુરંગીજ—(ગાયન શીખવનાર ઉસતાદજી સાથ મારી આવેલી હતી માટે સવભાવ ચીરડાએલોજ હતો, તેથી ભડકતી ભડભડતી) આ ઓરડામાં કાલા મોહોડાનું કોણ ઉભુછે !

તેહમુર—એ નામવર પરી જેવી સુંદર નેકજાદ અને બાનુંઓની બાનું એતો હું કમતરીન ખાકસાર તેહમુર તારી મુલાકાત માટે આવેલોછું. ગામેગામ ને શેહેરે શેહેર તું નેક જાદની તારીફ સાંભલવાથી મને એટલીતો ઇંતેજારી થઈ કે આવી તારા નેક દેદાર જોવાને મેં ઠરાવ કીધો, ને તે મુજબ તારી આગલ આવી પુગોછું. બોલ એ પેઆરી મેહેરબાન તારી શી ખબરછે ?

પુરંગીજ—શું તું આંધલોછે ? શું તારી આંખો ફુટીછે ? શું તને દેખાતું નથી ? હું તને ખાંઉ કરું એવી છતાં તું મને ખબર શાની પુછેછે ?

તેહમુર—હાઆ, તું તંદુરસતછે અને સારા સમાચાર કહેઆ તેથી મને બેહદ ખુશી ઉપજીછે ? તું મારી ખબર પુછેછે તો પેઆરી હું હાલ સારી પરેછું, પણ પરમ દાહાડે લગાર કરાર નહી હતો.

પુરંગીજ—હુંતો ધારતી હતી કે મુઓ આંધલોજછે, પણ નખોદ ગીએલોતો કેથે કાને પણ બેહેરોછે. અરે શુ તારા કાન ફુટેલાછે, કે કાનમાં કલાઈ સીસું રેડેલુંછે. મેં તને જવાબ શું દીધો ને તેં સાંભલીઓ સું ? ને વલી તે કરતાં તારી ખબર કેઈ રાંડે પુછી કે તું ખબર કેહેવા બેઠોછે ? દુખ તું હોએ તો દુખ ભરીને ઘેરનો ને ગામનો ઘરો લઈને જા. એ એબની તોક અહીં સું કામ આવી ?

તેહમુર—પેઆરી ફરંગીજ તું મારાં બચાં છોકરાં વીશે પુછેછે તો હું શું જવાબ દઉં, હજી હું કાચો કુમારોછું તો બચાં કાંહાથી હોએ ? બીજું તું અમારનો ઘરો આપવા વીશે કેહેછે તો હુ મોટી ખુશીથી લઈ જઈશ. બીજું તું મારૂ આવવાનું કારણ પુછેછેતો કહુંછું કે હું તારી ઓલખાણ કરવા મારે આવીઓછુ.

પુરંગીજ—(ઘણીજ ચીરડાઈને) આ મુઓ તો કોઈ ખરોજ નફ્ટ ને શોખ માલુમ પડીઓ. અરે એ ઓજી આ નપુતરીઆ તું અહીંથી તારૂં કાલું કર ! તારી કોઈ આઈ બાઈઓ મુઈજ કે નહી ? જાની.

તેહમુર—(ઘણોજ ખુશી થઈને) હા. ચાલ, તું મારી આઈ બાઈ થવા માંગેછે તારેજ હું કહુંછું કે એ પેઆરી હું તારી સાથે મારો હાથ મેલવવાને ઇરાદે તારી આગલ આવેલોછું. અલબતાં તું જેવી ડાઈ, શાની ને ભલી ઓરત બીજી મને મલનાર નથી, તેમજ હુંબી કહુંછું કે એક ખરા અને વફાદાર ખાવંદ મુજબ હું સરવ પરકારે તારી બરદાસત લઈ તને કશી વાતે ઓછું પડવા દેનાર નથી.

પુરંગીજ—અરે તું પણવાનો આવતો મરે રે !! જા નીવારપાટો લઈને જમને ઘેર જા. નહીતો તારા નશીબમાં હોશે તે શાલપાઘડી ઓછી નથી.

તેહમુર—ના પેઆરી "**પુરંગીજ**" મને વખત નથી કે જમીને જાઉં ! તેં મને જમવા કહીઉં એટલે જાણે મને પુગું. તું મને શાલ ઓધારવા માંગેછે તો તે આપણાં લગનને દાહડે ઓધારજે, એ ઉપરથીજ તારી મારા ઉપર મોહોબત અને પેઆર કેવોછે તે જણાઈ આવેછે.

પુરંગીજ—(લાલ પીલી થઈને) અરે એ બેશરમ ગરધબ, જરા અકલ ધર, ને મુગો મુગો ચાલીઓ જા નહી તો હવે તારૂં મોહોડું માથું વીંધી નાખીશ.

તેહમુર—(જરા હશીને) ફરંગીજ, સોગન લઈને હું કહુંછું કે જે કેટલાકો તારી બદગોઇ કરેછે તે સઘલા ખરેખર નીંદાજોગેજછે ! તું હાવી ! તારો હાવો મીલનસાર ને લેસરાઉ ખવાએસ જોઈ હુંતો છક્જ થઇ જાઉંછું. જો આપણે હજીતો આજે પેહેલવેલાં મલીઆં એટલા વારમાં તુ મારી સાથ કેવી હલીમલી ગઇછે કે તું ભરમમાં કેટલીક મારી મશકરી પણ કરેછે ! પણ લાલાજી તું મરાકરી કરવામાં હારી ગઇછે. તું મને **ગરથંભ** કેહેછે પણ **ગરભથં** યાને ગરભ ધારણ કરનારતો ઓરતોજ હોએછે તો જો વારૂ કે હવે ગરધલ કોણ તું કે હું ? વલી તું મારૂં મોહોડું માથું યાને નાક કાન વીંધવા માંગેછે પણ તેતો ઓરતોનોજ માતરે વીંધાએછે ! કેવી સજડ પકડાઈ ગઈ !!

(આ પરમાણે **ફરંગીજ** સાથ **તેહમુરે** ચાલ ચલાવી તેથી તેણીને કટાલા, બલાપા અને આકર વકર સાથે એટલી તો ચીડ છુટી કે તેણીએ **તેહમુરને** કાંઇ ખાંડીબંદ ઝુરા ગાલો દેવા માંડી. એવા વખતે **તેહમુર** વલી પોતે કરી મુકેલા ઠરાવ મુજબ તેનો સઘલો ઉલટો જવાબ દએઆ કીધો, જેથી **ફરંગીજ** તો છેકજ આજેજ થઇ ગઇ હતી. એવામા તાહાં **ગોદરજને** આવતો જોઈ **તેહમુર** લાગલી તાલમેલ કરી નાખીને જાણે કે **ફરંગીજ** સાથે ઘણીજ સારી સારી વાત કીધી હોએ એવું ડોલ ઘાલી **ગોદરજનાં** દેખતાં તેની રજા માંગી કે એ પેઆરી હવે હું જાઉંછું ને આપણે કીધેલા ઠરાવ મુજબ આવતે મહીને લગનને ટાંકણે આવી પુગસ. એવુ સાંભલી વલી **ફરગીજનો** તો મીજાજ ગએઓ ને વલી તરેહવાર બકવા માંડીઉં,

આ મામલો જોઈ બીચારો **ગોદરજ** ઘભરાટમાં પડીઓ, તારે તેને **તેહમુર** હરૂશે સમજાવેછે કે "બાવાજી છોકરીએ મારી સાથ તમારી ગેરહાજરીએ જે વાત કીધી તે ઉપરથી સાફ માલુમ પડેછે કે તમો લોકો બીચારી ગરીબ ગાએ જેવી છોકરી, જેના આથાંમાં આંગલુ ખુટે નહી, તેને નકામી સતાવી સતાવીને ફંટાલો આપોછો. એ સાફ કેહછે કે મારા બાવા લોકોના દેખતાં એવી કેટલીક વાતો કરેછે તે મને ગમતી નથી ને તેથી હું ચીરડાઈ જાઉંછું. તો હવે તમારે વચે પડવાની કશી જરૂર નથી. હમોએ એક બીજા સાથ પરણવાનો બંદોબસત કીધોછે તે મુજબ આવતા રામ મહીનો ને દએ રોજને દાહાડે હમારા લગનછે, વાસતે હવે તમોબી તમારી તઈઆરીમા રેહેવો ને હું પણ મારે મુકામે જાઉંછું ને, જે કાંઇ લાવવું કરવું હશે તે સુધાં લગનને દીવસે આવી પુગીશ. હવે વધારે તમોએ ટકટક કરવી નહી એણે મને કહીઉંછે કે જો વલી કાંઇ વાતચીત ચાલીતો હું હઠ લઈ બેસીસ ને ફેરાવન થઈ સઘલું રદ કરીશ, વાસતે બાવાજી ખોદાખાતર એ બીચારીને જાજો બલાપો કરાવશો નહી. લગનનો દીવસ મુકરર થએઓછે, હવે તમને ગડબડ કરવાની તથા વલી છોકરીને પુછી ફંટાલો આપવાની જરૂર નથી. હવે હું રજા લઉંછું." (અરસ પરસ ભેટી છુટા પડેઆ.)

આપણ સઘલાં કોણ છઈએ ?

બેહેનો ઊપલું મથાલું વાંચી જરા વીચાર કરશો તો સેહેજમાં માલુમ પડશે કે આપણ તમામ માનવી જાત એક મુસાફર તરીકે આ દુનીઆમાં અવતરેલાં છીએ. આ પુરૂથવી ઊપર આપણા લોકો એક દેશથી બીજે દેશ વારંવાર મુસાફરી કરેછે એથી તમોને જાજું અણજાણું નથી. એ આ પુરૂથવી ઊપરનીજ મુસાફરીને તમામ માનવી જાત જે મુસાફરી કહેછે તેમા ફરક એટલોજછે કે અતરેની મુસાફરી ઘણી ટુકી હોએછે. કોઈ વરસ બે વરસ ને કોઈ પાંચ દસ વરસ વેર મુસાફરી કરેછે, પણ માનવી જે મુસાફરીને અવતરેછે તે મુસાફરી એ કરતાં જરા લાંબી હોએછે. એ મુસાફરી કરી દરએક માણસને પોતાનાં અસલ વતન અને પેદા કરનાર પીતા આગલ પાછાં જવાની ફરજ છે, એટલુંજ નહી પણ આ દુનીઆની તમામ મુસાફરીનો અહેવાલ તે અજીમ કુદરતના સાહેબ આગલ મુકવાની ગરજ પડશે. માટે ઓ વાહાલી બાઈઓ આ બે દીવસની ફાંની દુનીઆની મુસાફરીનો બનતો સારો લાભ લેવાને તથા સરૂખડે મુખડે પોતાના પેદા કરનારને તેનો હસાબ આપવાને સઘલી પરકારે કોશેસ કરતાં રેહેજો. તમો કાંઈ એખલાં મુસાફરીને નથી આવીઆં કે નથી તમારા પીતાએ પાંચ પચીસનેજ મુસાફરી કરવા મોકલીઆં, પણ તમને જેબી કોઈ દેખાએ તે દરએક આદમીને તમારા પીતાએ તમારી સાથ મુસાફરી કરવાને મોકલેલાંછે. માટે જેનીબી સાથ તમારી મુલાકાત થાએ તેની ઊપર વેરી ને અદેખો સવભાવ રાખવા કરતાં દએઆ ભરેલી રીતે તમારાં ભાઈ બેહેન સમજી તેમનાં ઊપર રેહેમ કરતાં રેહેજો. તમારા માએઆ ભરેલા એક શબદથી સાંભલનારનાં દીલમાં ઘણીજ અજાએબી ભરેલી અસર થશે, ને તેથી તેનું થંડું દીલ ને ઊદાસ મન એકદમ ઊલટ ભરેલુ થશે. આ દુનીઆની આપણી મુસાફરીમાં આપણાં ઊપર તેમાં વીશેશે કરીને જીરત વાલાં તથા બે પઈસે સુખી માણસો ઊગર તરેહવાર ફરજો ઊતરેલીછે તે સઘલી ફરજો મન માનતી રીતે બજાવવાને આપણ સઘલાની આઈન ફરજછે. આપણ કરતાં કમ શકતીનાં ને કમ મવસરનાં આપણાં બીજાં ભાઈબંદો ઊપર રેહેમ રાખી તેમના દુખનો બોજો આપણથી બ

ની આવે એટલી રીતે ઓછો કરવો. જોઈએછે. આ હા! જો સઘળાં માંનવી ઊપલા થોડા શબદો ઊપર અમલ કરી પોતાની મુસાફરી પુરી કરતાં હોએ તો પ છે વધારે શું કેહેવાનું રેહે! એવું કીધાથી દરએક મા નવો મુસાફર પોતાને તથા પોતાના બીજા ભાઈબંદ મુ સાફરોને કેવો ઊપયોગી થઈ પડેછે! આ દુનીઆનું અને તેમજ પેલી દુનીઆંનું સુખ ભોગવવાને જેઓ ઈંતેજારછે તેમને તે ભોગવવાને ઘણું શેહેલુંછે. એ વું કરવાને નથી કોઈ મોટી માનતા કરવી પડતી કે ન થી પોતાનાં શરીર ઊપર આજાબ ગુજારવો પડતો. ફકત સદાચાર ને નીતી મારગ અખતીઆરમાં રાખવા થી ચાહે તે કરી શકવાનો.

સાબુ અને તેની બનાવટ.

સાબુ એ પદારથ જેનો આજ કેટલીક મુદત થઈ આપણા લોકો ઊપઓગ કરતાં આવીઆંછે, તોપ ણ બાઈઓ તમોએ ભાએગે કોઈવાર એવો વીચારકી ધો હોએ કે સાબુ કેવી રીતે ઊતપન થએઓ ને કી આં વરસમાં તથા એની અગાઊ માણસો પોતાંનાં બદન સાફ રોખવાને શાનો ઊપીઓગ કરતાં હતાં. એ બં ધે સવાલ ઘણાજ અગતના અને જરૂર કરી એના જવાબ જાણવા લાએકછે.

ઈઊનાની અને રૂમી ગરંથકારોના ગરંથો ઊપ રથી માલુમ પડેછે કે સાબુનો ખપ અસલથીજ એટલે આજથી બે હજાર વરસ અગાઊ લોકોનાં જાણવામાં આવેઓ હતો. જરમન અને ફરેંચ લોકો નાવાધોવામાં અને ધોવાધાવામા એ પદારથનો ઊપઓગ કરતા, અ ને એ પદારથને તેઓ પોતાની બોલીમાં "સીઈપ" કરી બોલતા, તે ઊપરથી રૂમીઓએ તેને "સાપો" નામ આપીઊં, અને બીજી ભાસામાં "સોપ" અને આપણી ભાશામાં "સાબુ" એવાં એક બીજાને મલતાં નામ પડીઆંછે. જે ગરંથકારો સાબુ વીશે લખી ગ એઆછે તેઓ એમ જણાવેછે કે અગાઊ બકરાની ચ રબી અને રાખ એ બંધેને ગરમીમાં પીગલાવી એક કરી તેનો સાબુ બનાવતા હતા, તેમજ તે બે જાતનો બનાવતા હતા—કઠણ અને નરમ.

એ પદારથ બનીઆ અગાઊ કેટલાક કુદરતી પદારથો ધોવાધાવાના ખપમાં લાવવામાં આવતા હતા. તેવા વખતમાં ઊનનાં ને એવાંજ બીજાં કપડાં ધોવા ને હાલ કરતાં ભારે મેહેનત પડતી અને તે પણ વલી હાલ જેવાં સફાઈદાર ધોવાતાં ન હતાં. હાલના ધોબી ઓ જેમ કપડાં ઊપર બીલાંમાની જુદી જુદી નીશાંની ઓ કરી કપડાં ધુવેછે તેમજ આગલા વખતમાં સઘલાં કપડાં ઊપર નીશાંનો કરી તેને પાણીમાં બોલી પગ તલે રગડોલી ધોતા હતા. કેટલીક વખતે લાકડાંની રા ખના ઊપર પાણી રેડી તે રાખને ધોવાના કામમાં લેતા હતા, તેમજ ઈજીપટ એટલે મીશરનો સુરોખાર પ ણ મેલ કાપવા માટે ધોવાધાવાનાં કામમાં લેતા હતા. વલી કેટલાંક દેશોમાંતો એવા થોડાક કુદરતી ઝરા વેહે તા હતા કે જેમાં ઘણો ખાર હોવાથી તે ઝરાનાં પા ણી ધોવાનાં કામમાં ઘણાં સારાં ગણાતાં હતાં. હજી યુરપખંડના કેટલાક ભાગોમાં એવા ઝરા મલી આવે છે ને લોકો તેમનો એજ રીતે ઊપયોગ કરેછે. એજ પરમાણે બલકે એથી જાદે બલદનો તરો વાપરતા હ તા. એ તરા ઊપર રેમ મધે એટલીતો તુટ પડતી હતી કે રસતાને ખુણેખટોરે લોકો ટબ અને વાસણો મુકી આવતા અને જારે તે ભરાતાં એટલે ને ઊપાડી લઈ જતા હતા. એનીજ પઠે હાલ ચીનનાં કેટલાંક મુ લકોમાં ધોવાધાવાની રીતો ચાલુછે. વેસ્પેસીઆના શા નશાહેનો એ વસતુના વેપારીઓ ઊપર કર વરીક ના ખીઆ હતા એટલી ઊપયોગી એ વસતુ થઈ પડી હ તી. ઇંગલંડના ઊતરતા કેટલાક ભાગોમાં પણ એ વ સતુ હજી વપરાએછે.

એ વસતુઓ સીવાએ કેટલીક જાતના આટામાં તથા થુલાંમાં પણ મેલ કાપવાનો ગુણ માલુમ પડવાથી તેવા પદારથોનો પણ ઊપયોગ થતો હતો. કેટલીક ત કલીદ વસતુઓ જે ઘસીને ધોવાઈ શકાએ નહી અથ વા જેમનો રંગ ઝાંખ મારી જાએ તેવી વસતુઓને ચોખાનાં ધાનથી યાને ચોખાનાં માણીથી સાફ કરતા હતા. તેમજ અરીઠા જે હાલ પણ આપણા લોકો ઘ ણા વાપરેછે તેનો બેહદ ખપ ચાલતો હતો.

કેહેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૫૨૫ માં પેહેલ ચેહેલો સાબુ ઈંગલંડ મધે બનાવવાનું મંડાણ થઈઊં હતું; જે મુદ ત અગાઊ ઈંગલંડના ખપ માટે બીજાં દેશાવરોથી ઘણો સાબુ ઈંગલંડ વેચાવા આવતો હતો. સઊથી પેહેલું સાબુ બનાવવાનું કામ રોમન લોકોએ જારી કી

ધું હશે એવું માનવાને જે કેટલાંક કારણોછે તેમાં મુખીઅ એ જણાવવામાં આવેછેકે જવાલા મુખીના સપાટામાં નાશ પામેલાં પોમપીઆઈમાથી સાબુ બનાવવાનું એક કારખાનું માલુમ પડીઊં હતું, અને તેમાં કેટલોક તઈઆર થએલો સાબુ પણ જણાતો હતો. એ આગલી સાબુની બનાવટમાં ને હાલની બનાવટમાં જાઝો ફેર માલુમ પડતો નથી.

સાબુ વેપારને લગતી જીનશોમાં પણ એક મુખીઅ વસતુ ગણાએછે, તેમજ શરીરની સુખાકારી અને સવચછતા અથવા સફાઈને માટે પણ એ પદારથ કાંઈ થોડો ઊપયોગી નથી ગણાતો. ઈંગલંડમાં હાલ ઘણી જાતના સાબુ બનાવવામાં આવેછે તેમાં પાંચ છ જાતજ માતરે સારી અને વાપરવા લાએકની ગણાએછે. ચરખી અને પાણી કદી એક બીજા સાથ મલી જતા નથી એટલા માટે એ બેની મેલવણી કરવાને એક જાતનો ખાર અથવા "અલકલી" સાથે વાપરવામાં આવેછે, અને એ મેલવણીથી સાબુ બનેછે. ઘણી જુદી જુદી જાતની આવેછે તેમાથી બે જાત પોટાશ અને સોડા ઘણુ કરીને સાબુ બનાવવાના કામમાં આવેછે. તેમજ વલી હાલ સાધારણ નીમકમાથી એક ખાર કાહાડી તેનો ઊપયોગ કરવામાં આવેછે, જે ઘણો સારો અને સસતો પણ પડેછે.

સાજીખારમાં કારબાનીક આસીદ હોએછે તે કાહાડી નાખવાને તેમાં ચુનાનું પાણી રેડેછે, ને પછે તેને ગાલી કાહાડેછે, તારે જે ખાર બાકી રેહેછે તેમાં કેટલીક ચરખી મેલવી તે ઊકાલવાનાં મોટા દેગો, જે સાબુ બનાવવાનાં કારખાનાઓમાં હોએછે, તેમાં નાખેછે. પચાસ મણ ખાર સાથે ૨૦૦ થી ૩૦૦ ગેલન ચરખી ભેલી ઊકાલવા નાખવાથી સરાસરી ૮૦ થી ૧૦૦ મણ સાબુ તઈઆર થાએછે. એ ઊકાલીને ચાર કલાક સુધી ઊકાલીઆજ કરેછે, જેથી ચરખી ખાર સાથ મલી તેનો ગુણ ફેરવાઈ તેનો સાબુ બનવા માંડેછે. ચાર કલાક પછે આતશ નરમ પાડી નાખી તેને થંડો પડવા દીએછે, ને પછે તેમાં જે ખારનો ભાગ રહેઓ હોએછે તેને ગાલી કાહાડેછે અથવા સાંચાની મદદથી ખેંચી કાહાડેછે ને વલી નવેસરથી બીજો નાખી તેને ફરી ઊકાલેછે, ને એ પરમાણે તરણ ચાર ઘાણ કરી ઊતારેછે. છેલો ઘાન ઊતારતી વેલા સાબુ છુટો પાડવા તેમાં થોડુંક નીમક નાખેછે. તારપછે આતશ એકદમ નરમ પાડી નાખી તેને થોડોકવાર સુધી જેમનું તેમ પડી રેહેવા દઈ લાકડાંનાં ચોકઠાં જે એ કારણસર તઈઆર રાખેલાં હોએછે તેમાં મોહોટા કરછા વતે નાખેછે. ને પછે તે જાંહાંવેર કઠણ અને ઘટ થાએ તાંહાંવેર બે તરણ દીવસ સુધી તે ચોકઠાંમાં પડી રેહેવા દેઈ પછે તે ચોકઠાંમાંથી તાર વટે તેના જોઈતી લંબાઈ પોહોલાઈના કટકા કાપી કાહાડેછે, ને તાર પછે વળી તે ચોસલાંને સુકવવા એક પર ચહડાવી મુકેછે.

સાબુનું ઊપર મુજબ કેટલુંક સાધારણ વરણન જણાવીઊંછે. કેટલીક જાતના ઊંચા હલકા સાબુ આવેછે તેનો મુખીઅ આધાર તેમાં વપરાતી વસતુઓ ઊપર રેહેછે. જેમ માલ ચોખો ને સાફ તેમ સાબુ સારો ને ઊંચો થાએછે. સોજો સાબુ બનાવવાને ચરબી ઘણીજ સોજી વાપરવી પડેછે. સાબુને તરેહવાર રંગનો પણ કરવામાં આવેછે, તથા તેમાં કેટલોક છુંદેલો રાલ પણ નાખેછે. જો કોઈ વેલા ચરબી કરતાં રાલ વધારે પડીઓતો તે સાબુ ઘણો ખરાબ નીવડેછે, દીલે ચોલીઆ પછી અગન બરેછે, તથા તેવા સાબુથી જો ઊંનનાં કપડાં ધોવામાં આવેતો તે બગડી જાએછે. સસતો સાબુ શોધનારાઓએ જરૂર ધીઆનમાં રાખવું જોઈએછે કે સારો સાબુ સસતો વેચતાં પરવડતો નથી. પણ જે માલ સસતો મલેછે તે ઘણોજ હલકો ને ઊતરતો હોએછે. એવો સાબુ બનાવવામાં ઘણીજ ખરાબ ને બદબો ભરેલી ચરબી સાથે રાલ ભેલી તે વાપરવામાં લાવેછે. અમેરીકાના કેટલાએક લુચા કારખાના વાલાઓતો પોતાના સાબુના ઘાણમાં વધારો કરવાને ચરબીના ઊકલતા દેગોમાં મુએલા ભુંડ અને ડુકરો નાખેછે અને ઘણાજ ઊકાલીને તે પરાણીનાં હાડકાં શીવાએ તેનું સઘલું ગદ્દ સાથે વાપરેછે. અલબતાં એવી રીતનાં ટરકરો કાંઈ વેલાતી સાબુમાં થતાં નથી, તેટલું સારૂંછે, કારણ અતરે ઘણો ખરો સાબુ વેલાતથી આવેછે. સાબુમા જે પમરાટ અને મઘમઘાટ હોએછે, તે ઊકલતામાંજ નાખવામાં આવેછે. તેમજ ઘણો સોજો સાબુ બનાવવામાં ઊંચાં ને સોજાં તેલ વાપરેછે, તેમાં મુખીઅ કરીને ખસખસનું, અલસીનું, બદામનું, કોપરેલ વગેરે ચોખાં તેલ વાપરેછે.

કપડાં—રેશમ, રૂ, તથા ઉન.

આપણે જે કપડાં પેરીએ છઈએ તે સઘલાં વનસપતીમાંથી અથવા જાનવરોના નીમાલામાંથી બનાવીઆમાં આવેછે. રેશમી, સુતરાઊ અને ઊનનાં મલી ઘણું કરીને તરણ જાતનાં કપડાં આપણાં પેહરવાના વાપરવાસમાં આવેછે કે રેશમનો કીડો કરોલીઆની પેઠે પોતાનાં પેટમાંથી રેશમનો દોરો કાહાડીને તેની એક દડી બનાવેછે, અને તે દડીની માહે તે કીડો પોતે રેહેછે. થોડા દીવશ પછે પેલી દડી ફોડીને તે કીડો પતંગીઆનો અવતાર લઈને બાહાર નીકલેછે, અને ઈંડાં મુકીઆ પછે મરણ પાંમેછે. એ ઈંડાં રાઈના

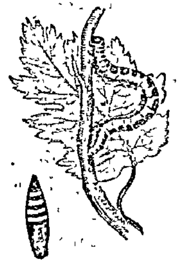

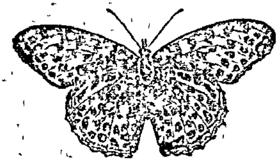

દાણા જેટલાં કદનાં હોએછે. જે દડીનું રેશમ કાહાડવાનું હોએછે તે દડીમાંથી પેલાં પતંગીઆંને બાહેર નીકલવા દેતા નથી, કાંજે દડી ફાટીઆથી તે ખરાબ થઈ જાએછે અને તેનો દોરો આખો નીકલતો નથી તેવી દડીઆને ઊના પાણીમાં ભીંજવેછે પછી. તેની ઊપરનો સઘલો દોરો ઊખેડી કાહાડેછે. કીડાએ બનાવેલી રેશમની દડીને "કકુન" કરીને કેહેછે. ગણત્રી કાહાડીઆ ઊપરથી એવો અડસટો થયોછે કે ૨૦૦૦ "કકુન" માંથી એક રતલ કાચું રેશમ નીકલેછે. દરએક કકુન ઊપરથી આસરે સાડાતરણ ગરેન એટલે એક વાલ રેશમ મલી આવેછે; તેમજ દરએક કકુન ઊપરથી સલંગ આખો ૬૦૦ થી ૧૦૦૦ ફુટ લાંબો રેશમનો દોરો મલી આવેછે.

વળી હીંદુસથાન મધે ખાનદેશ, ગુજરાત, તથા બીજા પરાંતોમાં અને અમેરીકામાં રૂનો પુશકલ પાક થાએછે. રૂ અથવા કપાસના રોપા તરણ જાતના થાએછે, એક જાતના રોપા વેલાની પેઠે જમીન ઊપર નાહાના હોએછે તથા બીજી જાતનાં આસરે એક ગજ ઊંચા ઝાડી જેવા થાએછે, તથા તરીજી જાતના ઝાડો ઘણાં ઊંચા વધેછે. એ સઘલાં ઊપર પીલાં ફુલો થાએછે ને પછે અખરોટ જેવાં મોહોટાં ફલો થાએછે જેને કરી કેહેછે. તે ફલની છાલ સઘલી કાલી હોયછે. એ ફલ જયારે પાકીને પુરૂ બાહારમાં આવેછે તીઆરે તે ફાટીને તેમાથી કાંઈ ઊજલો પદારથ બાહાર નીકલી આવેછે તેને આપણે રૂનાં નાંમથી ઓલખીયે છઈયે. ઊપર જણાવીઆ પરમાણેના પેહેલા અમેરીકાની જાતના રોપાનો રૂ ઘણો સરસ ગણાયછે. જયારે રૂનાં ફલ ફાટી તેમાંથી રૂ નજરે પડેછે તીઆરે તુરત તેને પીખી કાહાડેછે. ચરખાઓ માંડીને તે કપાસ લોહોડેછે, ને તેમાંથી તેનાં બીજ જેને કપાસીઆ કરીને કેહેછે તે જુદા કાહાડી લઈને પછી રૂની ગાંસડીઓ સકંજામાં દાબીને આ દેશથી ચીન તથા ઈંગલંડ ખાતે મોકલેછે. રૂ કાંતીને તેના દોરા કાહાડેછે તેને સુતર અથવા ગોડીઊં કરી કેહેછે. સુતરને વણીને તેનું તરેહવાર જાતનું કપડું બનાવેછે. ઈંગલંડમાં જેવું તરેહવાર ઘર, કુમાસદાર અને સસતું કાપડ થાયછે તેવું કોઈ બીજા દેશોમાં બનતું નથી.

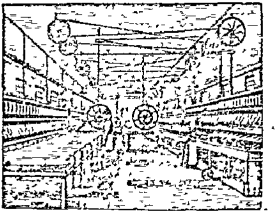

આગાઊના લોક સુતર તથા કાપડ હાતથી બનાવતા હતા પણ હમણા હાથનું કામ સાંચાઓથી બનેછે. ઈંગલંડ દેશમાં કાપડ બનાવવાનાં હજારો કારખાનાં છે, જેમાં લાખો માણસ દર રોજ કામ ઊપર લાગેછે અને કરોડો રૂપીઆની કીમતનું કાપડ વણાઈને આ દેશમાં તથા બીજા દેશાવરો ખાતે દર વરસે આવેછે. એવું ધારવામાં આવેછે કે હાલ દુનીયામાં બીજી બ

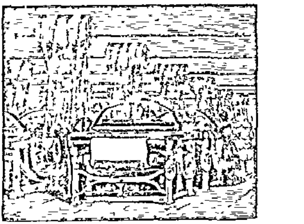

થી જાતનાં કાપડ કરતાં સુતરાઊ કાપડ વધારે લોકોનાં પેહેરવામાં આવેછે, અને તેથી કરીનેજ એ કાપડનો વધારે ખપ થાયછે. એ કાપડ સસતું પડેછે એટલુંજ નહી, પણ ગરમી અને થંડી એ બંધે રૂતુમાં ઘણું કરીને ઊપઓગી થઈ પડેછે.

જેમ એ રૂ ઝાહાડનાં ફુલમાથી નીકલેછે તેમ ઊન કાંઈ ઝાડનાં ફુલમાંથી નીકલતું નથી. ઊનનાં કપડા મેંઢાના નીમાલામાંથી બનાવવાંમાં આવેછે. કેટલીએક જાતના મેંઢા ઊપરથી જાડા અને ખબરા થતા નીમાલા મલેછે તથા બીજી કેટલીએક ઊંચી જાતનાં મેંઢા ઊપરથી સાફ અને સારા નીમાલા મલી આવેછે. દર વરસે એક વાર મેંઢાના શરીર ઊપરથી બાલ કાપી કાહાડવામાં આવેછે.

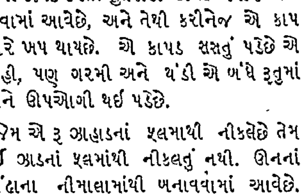

બાલ કાપીઆ અગાઊ મેંઢાઓને સારીં પેઠે ચોલીને નહવાડવામાં આવેછે, જેથી કરી તેમના બાલ સાફ અને સોના થાયછે. ઘણું કરીને ઊનાલાની રૂતુમાં મેંઢાના નીમાલા કાપવામાં આવેછે, તેનું કારણ એછે જે જો તાહાડના દીવસો ઊપર બાલ કાપવામાં આવેતો બીચારાં ગરીબ મેંઢા તાહાડે ઠરી જાય. બાલ કાપીયા પછે તેને નીવડી કાહાડી સાફ કરી તુણી કાહાડેછે ને પછે વણીને તેના લાંબા દોરા બનાવેછે, અને પછે જેવું જોઈએ તેવું તેનું કપડું વણેછે, કપડું તઈઆર થયા પછે તેને રંગેછે. સુતરાઊ કપડા કરતાં ઊનનાં કપડાં વધારે સારી રીતે રંગાઈ શકાય છે. કોઈ વેલાએ ફકત ઊનનેજ રંગેછે, કોઈ વેલાયે તેના દોરા કરી તેને રંગેછે અને કોઈ વેલાયે કપડું વણયા પછેજ એકદંમ રંગેછે. બીજાં સઘલી જાતનાં કપડાં કરતાં ઊનનાં કપડાં પેહેરવાથી શરીરમાં ગરમી વધારે રેહેછે, તેનુ કારણ એછે કે એ ઊનમાં એવી ખાસીયતછે કે આપણા સરીરની ગરમીને અંદરની અંદર અટકાવી રાખેછે, જેથી બદન હુંફમાનુ હુંફમાં રેહેછે. ઘણીજ ઊંચી જાતનાં ઊનની શાલો બનાવે છે. ધાબલી, કામલી, બરનુસ અને એવીજ હલકી કીમતનાં તથા ખરબચડાં વસ્ત્રો ઊતરતી જાતનાં ઊનના બનાવેછે. શાલ, ફલાનલ ગાલીચા વગરે કેટલીક ઘણી ઊપયોગની ચીજો મેંઢા જેવાં એક પરાણીની મારફતે પરમેશવરે આપણને આપી ન હોતતો આજ આપણને કેટલી અડચણો તથા હરકતો ખમવી પડત? સરવે સકતીમાન પરમેશવરે માણસોની દરએક હાજતો પુરી પાડવાને તરેહવાર યુકતીયો તથા કલા કીધીછે અને એવી યુકતી કલાઓથીજ એ કીરતારનું અપાર ડાહાપણ જેવું આપણને માલુંમ પડેછે તેવું બીજાં કશાંથી માલુમ પડતું નથી.

દુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૪.

પેઆરાં બેહન,

તમારો પેઆર ભરેલો કાગલ મને મલેઓછે અને તે વાંચીને હું ઘણો ખુશી થએઓછું. તમને મારા કાગલોથી ઘણી રમુજ મલેછે એવું તમે જણાવો છો તેથી પણ મને બહુ ખુશી ઊપજીછે. આ કાગલમાં હું તમને જેપાન દેશની કેટલીએક હકીકત લખી મોકલુંછું. તેની સાથે હું તમને લારડ એલજીનની તસવીર પણ બીડુંછું. એ શખસ ઈંગરેજ સરકારની તરફથી એલચી દાખલ આ બાજુ તરફ આવેઓ હતો અને તે થોડા દીવસ ઊપર અનરેથી ઈંગલંડ તરફ રવાને થએઓછે.

লর্ড মিণ্টো.

હવે હું તમને જેપાન વીશે વાત કહું. ચીનની ઊગમણી દશા ઊપર કેટલાંએક ટાપુઓ આવેલાંછે જે જેપાનને નામે ઓળખાએછે. તે મધે તરણ ટાપુઓ મોટાં અને મુખીઅછે. એ ટાપુઓની આસપાસના દરીઆમાં ખડકો ઘણા તથા પાણી થોડાંછે તેથી વાહણ લાવવા લઈ જવાને ઘણી સંભાલ રાખવી પડેછે. જેપાનનો મુલક પાહડ અને ટેકડીઓથી ભરેલોછે. તે મધે કેટલાંએક જવાલામુખી અથવા બલતા પાહડોબી બહુછે. નાહના ડુંગરે તથા ટેકડાઓ ઊપર ખેતીવાડીની રચના બનાવીને ઘણા સુંદર કરવામાં આવેઆછે. એ મુલકની હવા સમધારણછે પણ વા વંટોલીઓ વારેવાર થઈ આવેછે. જેપાનમાં ધરતીકંપ પણ વારેવાર થાએછે. તે કારણ માટે એ લોકો પોતાનાં ઘર ઘણા નીચાં બાંધેછે. ઊનાલાની રતુમાં ગાજવીજ ઘણો ભઅંકાર દીઠામાં આવેછે. કોઈ કોઈ વેલાએ વાદલ એવું તો ગાજેછે કે તોપના મોટા ભડાકા તેની આગલ કાંઈ હીસાબમાં નથી. એ દેશમાં મોટી નદીઓ નથી પણ કેટલાએક નાહાના નાલાનો વેગ એટલો જોર ભરેલો હોએછે કે તે ઊપર પુલ બાંધી શકતા નથી.

જેપાનના લોકો મોગલ વંસનાછે. તેઓની રીતભાત ચીનાઓને ઘણીખરી મલતી આવેછે. તેઓ ઘણા કસીવત વાલાછે. તેઓના નાક ચીનાઓના જેવા ચપટાં નથી તોપણ ટુકાછે. તેઓનો ધરમ ઘણુ કરીને ચીનાઓના ધરમને મલતો આવેછે. તેઓની લીપી અથવા અખસરો ચીનાઓથી જુદાછે. તેઓ સભીઅતા રાખનાર તથા આદરમાન આપનારા કેહવાએછે. મંડલીમાં કેમ ચાલવું અને કેવી રીતે અદબ અંદાજો રાખવો, પાણી કેવી રીતે પીવું એ વીગરેના કાએદા તેઓમાં ઘણાં સાધારણછે. તેઓ વેહમથી ભરપુરછે અને દરએક ડુંગર અને ગુફામાં તેઓનો દેવ બેઠેલાછે એમ તેઓ સમજેછે. તેઓની ઓરતોનો પોશાક અને દેખાવ ખુબસુરત લાગેછે. ઓરતોને ફરવાને વાસતે નકસીદાર બે પઈડાંની ગાડી હોએછે અને તે ગાડી પાછલથી તેમની દાસી અથવા ચાકરડી ખેંચેછે. તેનુ એક ચીત્ર પડાવીને આ કાગલ સાથે બીડીઊંછે.

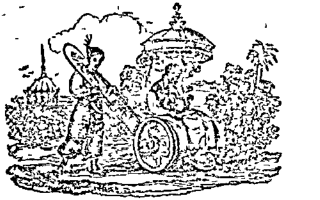

કેટલીએક વાતમાં જેપાનના લોકો ચીનાઓ કરતાં સરસછે. તેઓની ખેતીવાડી સરસ ગણાએછે. તરવાર, દુરબીન, ઘડીઆલ, રેશમી તથા કાગલે કામ બનાવવામાં તેઓ ચીનાઓ કરતાં વધારે વખણાએછે. તેઓ બીજા દેશ સાથે વેપાર ચલાવવાને તથા બીજા દેશના લોકોને પોતાના દેશમાં ચીનાઓની પેઠે આવવા દેવાને ખુશી નથી. ચોખા અથવા ચાવલ ઘણા પાકેછે અને બીજા અનાજમાં તે મુખીઅ અનાજ એ લોકોમાં કેહવાએછે. કપુરનું ઝાડ એ દેશમાં એટલું તો મોટું થાએછે કે એક વખત એવા એક ઝાડના પોકલ થડની અંદર પંદર માણસો માઈ શકેઆં હતાં. રોગાનનું ઝાડ પણ એ દેશમાં વખણાએલુંછે અને તે માંથી જે ગુંદર નીકલેછે તે વારનીશ અથવા રોગણના કામમાં આવેછે. જેપાન લોકોનો જાનવરી ખોરાક માછલીનો મુખીઅછે. ચીનાઓની પેઠે તેઓમાં ચાહનો શોક જબરોછે. ઘોડા વચલે વાઘેના પણ મજબુત મલેછે પણ એટલા થોડા કે અમીર ઊમરાવોજ ઘોડા વાપરી શકે.

જેપાનનું રાજ જુલમી કેહવાએછે અને સન ૧૫૯૩ માં ટાઈઓગન નામના સરદારે થાપીઓં હતું. બાદશાહો એનાજ નામથી ઘણુ કરીને ઓલખાએછે અને તેના હાથ નીચે બીજા ૨૦૦ અમીરો એ દેશના જુદા જુદા ગામમાં પોતાનો અમલ ચલાવેછે. એ દેશમાં પોરટુગીજ લોકોને જવાની છુટ આપી હતી તારે તે લોકોના પાદરીઓએ જેપાનના ઘણા એક લોકોને ખરીસટી ધરમમાં વટલાવેઆં હતાં. એ સબબથી જેપાની લોકોને મોટો કરોધ ઊપનેઓ અને જેઓ પોતાનો અસલ ધરમ છોડીને ખરીસટી ધરમમાં ગએઆ હતા તેઓની ઊપર તેઓએ મોટો ગજબ ગુજારવા માંડેઓ. કેટલાએકોને કકડતા તેલની

કડામાં જીવતાને જીવતા બાળી નાખેઆ હતા. એ વખતે ૪૦ હજાર માણસોનો ઘાન નીકલેઓ હતો. તારપછી જેપાની લોકો ઈશિરોપીઅનોને આવતા અટકાવવા લાગા. જેપાનની વસતીનો અડસટો નીકલી શકેઓ નથી. ૨॥ કરોડથી પાંચ કરોડની વસતી ધારવામાં આવેછે.

એ મુલકનું પાએતખત શેહર જેડો કરીનેછે. તે ઘેરાવમાં ૩૦ માઈલછે અને તેમાં ૧૦ લાખ આદમીની વસતી ગણાએછે. શેહરના મધીઅ ભાગમાં શીઆગન હાકેમનો મેહલછે. તેની આસપાસ પાંચ કીલા તથા બાગછે. ઘેરો લાકડકામનાં બાંધેલાંછે. શેહરમાં માલ લઈ જવા લાવવાને નેહરો બાંધેલીછે. એ શેહર મધે બે મોટા દફતરખાનાછે; તેમા દરએક મધે ૧૫૦૦૦૦ દફતરોછે.

હવે મારો વીચાર ઊતર તરફ રૂશીઆના મુલકમાં જવાનોછે અને, મારો પાંચમો કાગલ એ દેશના એક મુખીઅ શેહરમાં ગએઆ પછી હું તમને લખીશ. તમારા વરને તથા છોકરાઓને મારી વતી બોલાવજો.

હું છું તમારો
પેઆરો ભાઈ.

ખાવા પીવામાં અંદાજો.

લુઈ કોરનારો એવે નામે વેનીસ નગરમાં એક અમીર રેહતો હતો. તેની ૪૦ વરસની ઊમર થઈ તાંહાંસુધી તે પોતાનાં બીજા કેટલાક દોસતોની મુઆફક ખાવા પીવાનો કાંઈ અંદાજો રાખતો નહી હતો. તેના એ પરમાણેનાં બેસુમાર ખાધા પીધાથી તેને હંમેશાં લોહીવીકાર, સંધીવા, તાવ અને એવાજ બીજા રોગો થતા હતા. એકવાર તે ઘણોજ માંદો પડીઓ તાઆરે તેનાં વઈદોએ તેને સલાહ આપી કે "જો તું ખાધા પીધામાં કાંઈ અંદાજો રાખશે નહી તો બેશક થોડા દાહાડામાં મરણ પામશે." વઈદની એ સીખામણ ઊપરથી લુઈ કોરનારે પોતાનો ગુજરો કરવાની રીત એકદમ બદલી નાખી તે એટલે સુધી કે ટુક મુદતમાં તે પરહેજગાર દાખલ વખણાઈ ગએઓ. એ પરમાણે પરહેજી પાલવાથી એક વરસની મુદતમાં તે સઘલા રોગથી મોકલો થઓ. પછી તે દર રોજ ઘણોજ માફકસર ખોરાક તથા વજનસર દરાખનો દારૂ (વાઈન) લેવા લાગો. એણે ખાધા પીધાનું એટલુંતો કમતર કરી નાંખીશું હતું કે તેટલો ખોરાક ઘણાખરાનાં જીવને આધાર આપે એટલો નહી હતો પણ કોરનારો ઘણો ઘરડો થઓ તાંહાંસુધી એટલાજ ખોરાકથી તેનાં શરીરને સુખ રહીશું, ને તારપછે તેને કોઈ તેવાં દુખ દેનારાં દરદો થયાં પણ નહી. એ ૭૦ વરસની વયનો હુંતો તીઆરે એક દીવસે પડી ગઓ, જેથી તેનો એક હાથ તથા એક પગ ભાગી ગઆ હતા. એવી ઊમરે પોહોંચેલાં બીજાં કેટલાંક માણસોને એવું દુખ મટવું મુસકેલ પડેછે, તથા વખતે તેમનું મોત પણ આવેછે. પણ કોરનારોનું શરીર નીરોગી અવસથામાં હતું તેથી તેને થોડા દાહાડામાં આરાંમ થઓ. ૮૩ વરસનો થયો તોપણ તે ડુંગરો ઊપર દોડીને ચઢી જતો; જમીન ઊપરથી કુદીને ઘોડા ઊપર બેસતો, તથા તેનું ચીત એવુંતો ઠેકાણે હતું કે તે કેટલાક રમુજી નાટકો લખી શકતો હતો. હંમેશાં તે ખુશ અને રંગીલો રેહતો અને પોતાનાં અંતકાલ લગી છોકરાંઓની રમતમાં સામેલ થતો હતો. આ પરમાણે બેઅંદાજો છોડી અંદાજા ઊપર આવનાર સખસ ૯૮ વરસની વએ કાંઈ પણ મોટું દુખ દરદ ભોગવીઆ વગર અતીઅંત શાંતપણે મરણ પામીઓ.

લડાઈ.

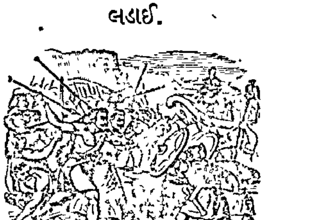

આગલા વખતમાં થઈ ગએલા કેટલાક રાજાઓ કરતાં રૂમનો પેહેલો રાજા જુલીઅસ સીજર ઘ

ણો હુશીઆર તથા અંકલમંદ ગણાતો હતો. એ રાજાની અકલ હોશીઆરી સાથે તેનામાં નામ મેલવવાનો લોભ ઘણો હતો...જરાક નજીવી જેવી બાબદોમાં તે મોહોટી અને ભયંકાર લડાઈઓ ઊભી કરતો તે એટલે સુધી કે તેના મીત્રો વટીક તેની લડાઈમાં મારીઆ જાએ તેની તે કશી દરકાર રાખતો ન હતો. એનામાં લોભ માત્ર એટલોજ હતો કે જેમ તેમ કરીને નામ મેલવવું, અને આખી દુનીઆમાં પોતે એવોતો પંકાએલો કેહેવાએ કે પોતાની હઈઆતી તલક લોકો તેનીથી બીહીને ચાલે, અને તેને લોકો પોતાના મુરબી દાખલ ગણે; ઊપલાં ચીત્રમાં જુઓ જમણી બાજુએ વાહાણના છેડા ઊપર જુલીઅસ સીજર ઊભેલોછે. જુઓ એ સરદાર પોતાના બંધે હાથ પોહોલા કરી પોતાના માણસોને બાહાધુરીથી લડવાની ઊશકેરણી તથા હીમત આપેછે. વલી હેકલ જોતાં કેવો દુખ ભરેલો દેખાવ માલુંમ પડેછે! જંગલી શંડી ખાનાર જનાવરોની પઠે માણસો એક બીજાનો જીવ લેવાને કેવા લડેછે! કેટલાકના હાતમાં ભાલા, કેટલાક પાસે તુલવાર અને કેટલાકો પાસે બરછીઓ અને ખંજરોછે! જુઓ તેઓ કેવા ખુન ઊપર ચડી ગયલા દેખાયછે. વલી કેટલાકો એક હાતમાં ઢાલ પકડી પોતાનો બચાવ કરતા બીજે હાથે ભાલા ભોકેછે! બીચારા કેટલાકતો જખમી થઈ જમીન દોસત થઈ પડીઆછે. આ ચીત્રમા કેટલાક સીપાઈઓના પગ આંપણને આખા બરાબર દેખાતાનથી તેનું કારણ એછેજે તેઓ કીનારેથીલડેછે.

અફસોસ! માનવી જેવાં અકલમંદ અને સાન વાલા પરાણીઓ એક બીજાને પરસપર મદદ કરવાને બદલે આ પરમાણે તેમનો જીવ લેવાને તપેછે! ખરેખર લડાઈ ઈશવરને મુદલ પસંદ નથી; એવાં કામથી તે સાહેબ કેટલો દલગીર થતો હસે! મુલુક, કીરતી અથવા દોલત વધારવાની મતલબથી જેઓ આવી ભયંકાર લડાઈઓ ઊભી કરેછે, તેઓ ઈશવરી સજાથી છટકી જવાના નથી. લડાઈ જેવું દુખ અને લડાઈ જેવી આફત આ દુનીઆમા બીજી થોડીજ હશેજ! માટે હે પરમ કરપાલુ પરમેશવર આ દુનીઆમાંથી લડાઈ એકદમ નાબુદ થાએ એવી તું મેહેરબાની કર, અને પાપથી ઘેરાએલાં જે માનવીઓ એવી લડાઈઓ ઊભી કરતા હોય તેઓને તું નેક હેદાએત અને રૂડી બુધી બખશ કે જેથી ખુવાર થતાં બેહદ માણસો બચે!!

છાપાખાનું અને છાપવાનો હુનર.

હમારી ઘણીખરી વાંચનારી બાઈઓએ છાપાખાનું કદી જોએલું નહી હોએ. તેઓ જે ચોપાનીઆં અથવા પુસતકો વાંચેછે તે કેવી રીતે છપાએછે તે જોવાને માટે તેઓને જોગવાઈ મલેતો ચુકવું નહી એવી હમો ભલામણ કરીએછે. મુંબઈ મધે સઊથી જોવા લાએક છાપાખાનું હાલ ટાઈમસ વાલાનું કોટ મધે મોટા દેવલની પાસેછે. એડીકેશન સોસાએટી પરેસ નામનું છાપાખાનું જે ભાઈખલા તરફછે તે પણ જોવા લાએકછે. તે જોવાને નહી બનેતો દફતર આશકારા અથવા ઈંડીનીઅન પરેસનું છાપખાનું જોવાને ભુલવું નહી. જેમ સુતર તથા કાપડ વણવાના કારખાના જોવા જેવાંછે અને તે જોવાને ઘણીએક અસતરીઓ જાએછે તેમ છાપાખાના પણ જે જોવા લાએકછે ને જોવા જવાને ખોટી અને નકામી છીટ રાખવી જોઈએ નહી. હરએક ચીજ નજરે જોયાથી જેવી સેહલાઈથી સમજ પડેછે તેવી સમજ તે ચીજનું વરણન વાંચેઆથી પડતી નથી.

છાપવાનો હુનર પેહલ વેહલો જરમનીના મેનટજ નામના શેહરમાંથી ઈઊરોપના જુદા જુદા દેશ મધે દાખલ થએઓછે. ઈસવી સન ૧૪૬૬ માં ઈટાલીના રૂમ શેહર મધે દાખલ થએઓ હતો. ઈંગલંડ મધે ૧૪૬૮ ના વરસમાં છપાએલી ચોપડી હાથ આવીછે પણ સન ૧૪૭૧ પછી કાકસન નામના પુરશે એ દેશમાં એ હુનર જાહેર કીધો હતો. એ હોનર અમેરીકા મધે ૧૬૩૮ ના વરસમાં દાખલ થએઓ હતો અને હાલ તે તરફ ઘણો ફેલાઈ ગએઓછે.

મુંબઈ મધે આપણા દેશીઓમાં પેહલ વેહલું છાપાખાનું કાહડવાનું તથા ગુજરાતી ટાઈપ બનાવવાનું તથા મુંબઈ સમાચાર નામનું વરતમાન પતર કાહડવાનું માન હાલના દફતર આશકારા વાલાના વડા મરહુમ ફરદુનજી મરજબાનજીને ઘટેછે. એ ગહૃસથે સન ૧૮૧૪ ના શાલમાં છાપાખાનું ઊભું કરેલું હતું અને ગુજરાતી છાપાના અખેરો પણ બનાવેઆ હતા.

હાલ જે ચોપાનીઆ તથા પુસતકો તથા વરતમાન પતરો તમો વાંચોછો તે ઘણુ કરીને ટાઈપ અથવા બીબાંથી છાપવામાં આવેછે. દરએક બીબું એક ઈંચ જેટલું લાંબું હોએછે અને તેની ઊપર ઊંધો અ

ખર જોયામાં આવેછે. તેનો નમુનો અતરે આપેઓછે. દરએક અખરને વાસતે એક એક બીબું જુદું હોએછે અને તે લંબાઈમાં સરખાંજ હોએછે. લખેલી બીના અથવા અખર પરમાણે બીબાં જોડનાર એક એક બીબુ સાથે મેલવીને જોડેછે.

એ બીબાં કેમ બનાવેછે અને તે શાના બનેછે તે વીશે તમને ટુકામાં જણાવવાની રજા લઈએછે. દરએક અખરને વાસતે તીખાં લોહડાનો ખીલો બનાવવો પડેછે જેને ઈંગરેજીમાં "પંચ" કેહછે. એ ખીલાની ઊપર ઊંધો અકસર કોઈ હોશીઆર કારીગર કોતરેછે. દરએક અખરના સઘળા ખીલા તઈઆર થએઆ એટલે તરાંબાની તખતી ઊપર તે અખસર મુકીને તે ખીલો હથોડાથી ઠોકેછે. તેથી તે અખસર જેટલો ઊંડો ખાડો પડીને તે મધે અખસર પડી રેહેછે. એ પરમાણે દરએક અખસરની તખતી તઈઆર કરેછે. એ તખતીને ઈંગરેજીમાં મેટરીકસ કરીને કેહછે. એ તઈઆર કરવામાં સંભાલ એટલી રાખવી જોઈએ કે ખીલો ઠોકતી વખતે જે અખસરનો ઊંડો ખાડો પડે તેની ઊંડાઈ સઘળી તખતીમાં સરખી જોઈએ. ખીલો ઠોકતી વખતે અખર બરાબર ઊંડાઈમાં નથી પડતો તો ફરીથી તેજ અખરનો ખીલો તેની ઊપર મુકીને ઠોકેછે અને જો વધારે ઊંડો ખાડો પડી ગએઓતો કાનસથી તે તખતીને ઘસી કાહડીને સરખી ઊંડાઈ લાવી મુકેછે. એ તખતી બનાવવાનું કામ પણ ખીલો બનાવનાર કરેછે.

દરએક અખસરની તખતી તઈઆર થઈ એટલે તે તખતી બીબાં ઓતી કાહડવા માટે એક મોલડમાં લાગુ પાડેછે. તેમાં લાગુ પડી એટલે સીસુ અને આનટીમની નાગની ધાતુની મેલવણીથી ધાતુનો રસ જે ભટીની ઊપર પીગલેલો હોએછે તે ઊપલા મોલડમાં રેડીને એક એક અખસરના જેટલા જોઈએ તેટલાં બીબાં ઓટી કાહડેછે. એ બીબાં ઓટવાનું કામ ઘણુ મુશકેલ નથી અને તે જુદોજ શખશ ચલાવેછે.

ટાઈપ અથવા બીબાં તઈઆર થએઆં એટલે લાકડાના ઘોડા ઊપર ખાંનાદાર ચોકડાઓમાં ભરેછે. જુદા જુદા ખાંનામાં જુદા જુદા અખસર ભરેછે. તેનું ચીત્ર જોએઆથી સમજમાં આવશે. બીબાં ગોઠવનાર માણસ ઊભો રહીને અથવા ઊંચા ઈસટુલ ઊપર બેસીને લખેલા પરમાણે બીબાં ગોઠવેછે. ફલાણા

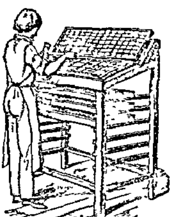

ખાંનામાં ફલાનો અખરછે તે એવું તો ઈઆદ રાખેછે કે લખેલા પરમાણે જુદા જુદા અખરો જુદા જુદા ખાંનામાંથી તે મોટી ઝડપે ઊચકનો જાએછે. દરએક ઈસટાંડ અથવા ઘોડા ઊપર જે ખાંનાવાળું બીબાનું ચોકઠું હોએછે તેને "કેસ" કરીને કેહછે. દરએક ખાંનામાં ૧૦૦ થી ૧૫૦૦ અખસર હોએછે. **ન ત મ આ** એ અખસરો ઘણા અને વારેવાર વપરાએછે તેથી દરએક ખાંનામાં એ અખસરના પંદરસો બીબાં હોએછે, અને ઠ ઝ ઢ જેવા અખસર થોડા વપરાએછે તેના બીબાં દરએક ખાંનામાં ૧૦૦ થી ૧૫૦ હોએછે. મોટા કારખાનામાં એવા ઘણા કેસ હોએછે અને બીબાં જોડનારાઓની સંખીઆ પણ ઘણી હોએછે.

* લખેઆ પરમાણે બીબાં ગોઠવીને તઈઆર થએઆં એટલે છાપાના ઈઅંતરમાં તેનો નમુનો કાહાડી જોવામાં આવેછે. એ નમુનાને ગાલી "પરુફ" કેહછે. તે પરુફ અસલ લખેલા સાથે મેલવીને છાપાખાંનાનો માનેજર અથવા પરુફ વાંચનાર વાંચી જાએછે અને તેમાં જો કાંઈ ચુક રહી ગઈ હોએતો તે ઊપર નીશાણી કરીને શાહીથી સુધારેછે અને તે પરમાણે આખું પરુફ વંચાઈ રહા પછી બીબાં જોડનારને આપવામાં આવેછે. જે ઠેકાણે ખોટું બીબું મુકાએલું હોએ તે ઊચકીને જરૂરનુ બીબું મુકેછે. એ પરમાણે સુધારેઆ પછી ચોપડી અથવા ચોપાનીઆં અથવા વરતમાન પતરના કદ પરમાણે તેના પેજ અથવા પાંના બાંધેછે. તે બાંધવાનું કામ પરીનટર અથવા બીબાં ગોઠવનારને માથે જે ઊપરી હોએછે તેનુંછે. પેજ બંધાએઆ કે તેને છાપવાના ઈઅંતર ઊપર નાખેછે. એ નાખતી વેલા એ ઘણી સંભાલ રાખવી જોઈએ. ટાઈપ પડી ગએઆતો સઘળી મેહનત રદ જાએછે. પણ અનુભવવાળા પરીનટરથી એવી ગફલની બનતી નથી અથવા કોઈજ વેળા બનેછે. એવા એક બાંધેલા પેજનુ ચીત્ર હઈ આપીઊંછે. ઈઅંતર ઊપર પેજ નાખેઆ પછી તેને મજબુત ઠોકીને બેસાડેછે અને તેમ કરતાં સરખો

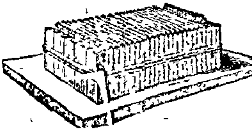

કલાક અથવા કલાક વખત લાગેછે. સૌ બોધ જે સમો વાંચોછો તેના એક પેજ અથવા પાના જેટલા બીબાં ગોઠવતાં એક ચંચલ માણસને ૧૨ કલાક લાગેછે.

છાપવાના ઈઅંતર ઘણી જાતના આવેછે. તે વીલાતથી મંગાવવામાં આવેછે. તે લોખંડના હોએછે. તેની કીમત ઘણુ કરીને ૮૦૦ થી ૧૦૦૦ ઈઆ બારસો સુધીની હોએછે. તેવા એક મોટા ઈઅંતરનો

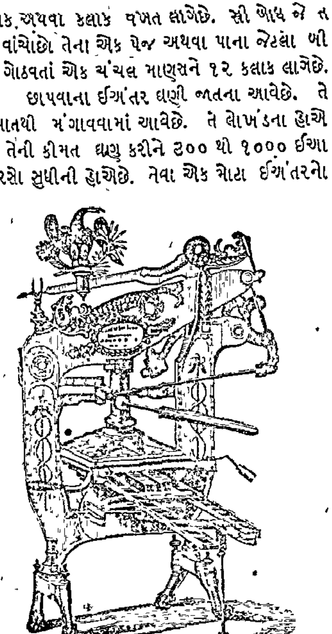

નમુનો અતરે આપેઓછે. એ ઈઅંતરમાં પેજ ઠોકેઆ પછી બે ઘાટી મલીને એ છાપવાનું કામ ચલાવેછે. એક ઘાટી શાહીનો દંડો (રોલર) જે સરસનો બનાવેલો હોએછે તે બીબાં ઊપર હલુસે ફેરવેછે. તે ફેરવી રહેઓ કે બીજો ઘાટી યંત્ર ફેરવીને કાગલને દાબેછે. દરએક વેલાએ એકએક કાગલ છાપવું પડેછે. જેટલી નકલ છાપવાની હોએછે તેટલા કાગજ એક બાજુએ છપાઈ રહેઆ પછી બીજી બાજુએ છાપવામાં આવેછે. છાપવાની શીહાઈ લખવાની શીહાઈથી જુદી હોએછે. તે ઘણી જાડી અને જલદીથી સુકાઈ જાએ તેવી હોએછે. તે ઘણુ કરીને વીલાતથી આવેછે અને દરએક રતલની કીમત બાા થી બે રૂપીઆ પડેછે. હથેલીમાં રહી શકે એટલી શાહીથી ચારસો અથવા પાનસો નકલો છપાએછે.

બરફ—બંધાએલુ પાણી.

ગરમીના દીવસમાં બરફ જેવી આશાએસ આપનારી ચીજ બીજી એકે નથી. થંડા દેશોમાં બરફના પાહડ, ટેકડા અને નદીઓ હોએછે. હીંદુસથાનની ઊતર દશાએ હીમાલઅ પાહડ ઊપર સઘળો બરફજ ભરેલોછે. તે ઊપરથી તેનું નામ હીમાલય અથવા બરફની જગા કરીને પડીઊંછે ઊતર અને દખણ દરુના દેશો તરફ દરીઆના પાણી પણ બંધાઈને બરફ થઈ ગએલા હોએછે. કેટલાએક દરીઆ જે શીઆલામાં બંધાઈ જાએછે અને તેમાં વાહણ ચાલી શકતાં નથી તે ઊનાલામાં પીગલીને તેના પાણી વેહતા થાએછે અને પછી વાહણ ચાલી શકેછે. પણ ઠેક ઊતર અને દખણ છેડાઓ ઊપર દરીઆના પાણી હમેશ બંધાએલાં રેહેછે.

ઈંગલંડ અને બીજાં તેવાં ઠંડાં દેશોમે બરફ અતીઘણો મલેછે. લાપલાંડ નામના મુલકમાં બરફ ઊપરથી વગર પઈડાંની ગાડી "રેનડીઅર" નામનું સાબરના જેવું જાનવર ઘસડી લઈ જાએછે અને સેકડો માઈલની મુસાફરી બરફ ઊપર એ વગર પઈડાની ગાડીમાં થઈ શકેછે. ઈંગલંડ મધેના લોકો બરફથી કેવી ગમત કરેછે તે વીશે તમોએ કદાચ સાંભલીઊં હશે. બરફના ગોલ દડા બનાવીને રમેછે. વલી બરફ ઊપર ચાલવાની રમત સાધારણછે. એ કારણ માટે લોહડાંના જોડા જુદી જાતના આવેછે તે પેહરીને લોકો બરફ ઊપર રગડેછે. તે જોવાનો દેખાવ ઘણોજ રમુજ ભરેલો હોએછે. જરા આંચકો મારેઓ કે સરરર ચાલી જવાએછે અને નવા શીખાઊના ડાચાં વારેઘડીએ રંગાએછે. જેઓને એ જોડા પેહરીને સડતાં આવડેછે તેઓને સડતા જોઈને ઘણી રમુજ ઊપજેછે.

ઊતર અમેરીકા અને બીજા થંડા મુલકોમાંથી આ શેહરમાં બરફ વાહણ ભરીને આવેછે. તેની આ સપાસ લાકડાંનો વેહર નાખેછે કે બાહરની ગરમી થો ડી લાગે. તોપણ તે લાવતાં લાવતાં પાણી ઘણુ પી ગલી જાએછે અને કદમાં ઘણો ઓછો થઈ જાએછે. મુંબઈમાં એ બરફ રાખવાની જગો તમોએ જોઈ હ શે. પાલવાના દરવાજા આગલ ઈસકાચ દેવલની પા સે અથવા ગોદીની સામે ગોલ ઈમારત બાંધેલીછે અ ને તે આઈસ હાઊસને નામે ઓલખાએછે.

એ બંધાઈ ગએલું પાણી પથરના જેવું સંગી ન અને મજબુતછે તોપણ તે પાણીમાં તરેછે. તમે એ ક બરફનો કટકો પાણીમાં નાખશોતો તે પાણી ઊપર તરતો દેખાશે તેનું કારણ એટલુંજ કે જારે પાણી બં ધાએછે તારે તે ફુલીને મોટા કદનું થાએછે અને તેથી તે સાધારણ પાણીથી વજનમાં હલકુ થાએછે. દરીઓ અથવા નદી જારે બંધાઈને બરફ થાએછે તારે ઊપર થોડાએક ફુટનું પાણી બંધાએલું બરફ થઈને રેહેછે અ ને નીચે સઘલું પાણી એમનું એમ વગર બંધાએલું રેહેછે. એથી ઈશવરનું અપાર દાહપણ માલુમ પડેછે. સઘળું પાણી જો બંધાઈ જાએતો નદી તથા દરીઆ મધેના સઘળા પરાણી (જનાવર) મરણ પામે, પણ ઊ પરનું થોડું પડ બંધાઈ ગઆ પછી નીચેનું પાણી વગર બંધાએલું રેહેછે. અને પાણી મધે રેહનાર સ ઘળા પરાણીઓનો એ રીતે બચાવ થઇ શકેછે. બેહ નો! જુવો ઈશવરની કેવી અપાર શકતી અને ડાપ ણછે "

વધારે થંડા દેશનો બરફ વધારે કઠણ હોએછે. સપીસબરગન અને ગરીનલાંડ નામના મુલકો જે ઘ ણાજ ઊતર તરફ આવેઆછે તાંહાંનો બરફ એટલો તો કઠણ અને સખતછે કે હથોડાથીબી તમો ભાંગી શ કો નહી. ઈસવી સન ૧૭૪૦ માં જારે ઘણીજ સખ ત થંડી પડી હતી તારે રૂશીઆ દેશના પાએતખત શે હર (સેંટ પીટરસબરગ) માં બરફનો એક ઘણોજ સું દર મેહલ બનાવેઆમાં આવેઓ હતો. તે બાવન ફુટ લાંબો હતો અને વીસ ફુટ ઊંચો હતો. તેની ઊપર સુરજના કીરણ પડતાં હતાં તારે તે હીરાની મીસાલે ચકચકતો હતો. તેની આસપાસના કોટ ઊપર ૬ તો પ મુકવામાં આવી હતી તે પણ બરફની બનાવવામાં આવી હતી. તેના ગોલા પણ બરફના બનાવેઆ હ તા. તે તોપની અંદર દારૂ ભરીને ફોડવામાં આવતી હતી તોપણ તે ફાટતી નહી હતી. તેની અંદર કેટલી એકવાર બરફના ગોલા ભરીને ઓકના ઝાડ પાડી ના ખવામાં આવેઆં હતાં.

કેટલીએક જાતના વાસણમાં બરફ જલદીથી પીગલેછે. રૂપાના વાશણમાં ઘણોજ જલદીથી પીગ લેછે. તરાંબાના વાસણમાં પણ બીજી ધાતુના વાસ ણ કરતાં જલદીથી પીગલેછે. હવાના કરતા પાણી માં જલદીથી પીગલેછે. આતસની ભઠીની આગલ જેટલો જલદીથી તે પીગલતો નથી તેટલો જલદીથી ગરમ પાણીમાં પીગલેછે. હવાના સાચાથી ખાલી ક રેલી જગામાં જેટલો જલદીથી પીગલેછે તેટલો જલ દીથી હવા વાલી જગામાં પીગલતો નથી. હવા વા લી જગામાં પીગલવાને વીસ મીનીટ લાગેછે તો વગ ર હવાની જગામાં ચાર મીનીટ લાગેછે.

બરફથી કેટલાંએક ફલ તથા ખાવાના પદારથ વધારે થંડા અને વધારે લેહજતદાર થાએછે. બરફ થી દુધ બંધાઈ જાઈને આઈસ કરીમ બનેછે, જેનો સ વાદ કેટલો લેજતદારછે તે તમો જાણતા હશો. કાચ ના ગલાસમાં બરફ નાખેઆથી કાચના વાસણની બા હરની બાજુ ઊપર પાણી બંધાએછે તે તમોએ ધે આન રાખીને જોએશે હશે.

એક મોટો પાણીનો ધોત.

ઊંચી જગા ઊપરથી પાણીનો મોટો રેલો જે પડે તે પાણીનો ધોત કેહવાએછે. દુનીઆં મધે કેટલે એક ઠેકાણે ડુંગર અને મોટા પાહાડ ઊપરથી પાણી ના ધોત પડેછે પણ તે મધે સઊથી મોટો અને સઊથી નામીચો ધોત ઊતર અમેરીકા મધે કાનેડાના મુલકમાં છે. એ મુલક ઈંગરેજ સરકારના તાબામાંછે અને તાં હાંના નાએગારા નામના એક શેહરથી ૧૮ માઈલ ને અંતરે એ મોટો પાણીનો ધોતછે. તે નાએગારા નો પાણીનો ધોત એવા નામથી દુનીઆમાં મશહુર થએલોછે. એક મોટી નદીને નદી ગોઆ ઊંચા પાહા ડ ઊપરથી નીચે ટુટી પડેછે. એના જેવો અચરતી ભરેલો, જોવા લાએક અને ભએંકાર દેખાવ દુનીઆં માં કોઈજ હશે. જેઓએ એ પાણીનો ધોત પોતાની

નજરે દીઠેછે તેઓ એકદમ થથરી ગઆછે અને તેઓની અચરતીનો સુમાર રહેઓ નથી. ૧૩૭ ફુટની ઊંચાઈ ઊપરથી એક મોટી નદીને નદી નીચે ટુટી પડે છે. તે પાણી જારે જમીન ઊપર નીચે પડેછે તારે તે જમીન સાથે એટલુંતો જોરથી અફડાએછે અને પછડાએછે કે પાછું હવામાં ઊંચું ઊડેછે અને તેનો અવાજ ચાલીસ માઈલની વેગલાઈ સુધી સંભલાએછે. તોપનો અવાજ એથી અરધી વેગલાઈ ઊપર પણ સંભલાતો નથી. જેઓ એ પાણીના ધોતની નજીક ગએ આ હશે તેઓના કાન ગોઆ બેહેરા થઈ જાએ એવો મોટો ગોંધાટ અથવા અવાજ થઆ કરતો સાંભલેઓ હશે. વલી કોઈ કોઈ વખતેતો એટલો મોટો અવાજ થાએછે કે ૪૦ માઈલની વેગલાઈ કરતાં પણ વધારે વેગલાઈ ઊપર સંભલાએછે. અને તારે તાંહાંના લોકો સમજેછે કે હવામાં કાંઈ ફેરફાર જલદીથી થશે અથવા વરસાદ જલદીથી પડશે.

જે ઠેકાણે એ પાણીનો ધોત પડેછે તે ઠેકાણે પાણીની ધુમસ ધુવાડાની મીસાલે એટલી બધીતો આસપાસ ઊંચે ઊડેછે અને ફેલાઈ જાએછે કે દુરથી કોઈ અણજાણ માણસ એમજ સમજે કે મોટી આગ લાગી છે અને તેનો ધુવાડો નીકલેછે. એ ધુમસમાં જરા વાર આપણે ઊભા રહા હોઈએતો ભીનાઈને તરબોલ થઈ જઈએ. એ ધુમસમાંથી કેટલાએક પંખીઓ ઊડીને જારે જાએછે તારે એવાતો ભીનાઈને બેસુધ થાએ છે કે નીચે પાણીમાં પડીને મરણ પાંમેછે.

તે પાણીનો ધોત દખણ પુરવ દશાએ પડેછે અને તે મોટી નદી થઈને ઊતર પશચમ દશાએ ચાલે છે. તેનો આકાર ઘોડાની નાલના જેવો કેટલેક સુધી દેખાએછે. તે ધોતની ઊપર નદીની વચે એક મોટો ખડકછે જે ૮૦૦ ફુટ લાંબોછે. એ ખડકનો હેઠલનો ભાગ ધોત પડેછે તાંહાં સુધી લાગેલોછે. પાણીનો વેગ એટલો બધોછે કે તેનો ખેઆલ થઈ શકતો નથી. એ વેગ પરથમતો એટલો નથી પણ જરા આગલ વધેછે તેમ તે અતી ઘણો માલુમ પડેછે. પંખીઓ જે તરવાના શોખે પડેછે તે થોડોવાર પછી એ વેગ સાથે ઘસડાઈને મરણ પાંમેછે અને જુદે જુદે કાંઠે નીકલી પડે છે. સપટેમબર તથા અકટોબરમાં એટલાબધાં પંખીઓ દર સવારે જુદા જુદા કાંઠા ઊપર ઘસડાઈને આવેછે કે નાએગરાના કીલલાના રેહવાશીઓનો મોટો ખોરાક થઈ પડેછે. તે શીવાએ દીપડા હરણ વગેરેના જનાવરો નદી પાર કરતાં તાણમાં ખેંચાઈ મરણ પામેછે અને દુર કાંઠા ઊપર તેના મુરદાં ખેચાઈ આવેછે. તેની અંદર બોટ જો છુટી મુકી હોએતો તે પણ એટલા વેગથી ઘસડાઈ જાએછે કે તેની અંદરના માણસોનો કાંઈ ઈલાજ ચાલતો નથી અને તેઓ મરણ પામેછે.

એ ધોતના પાણી ૧૬૩ ફુટ ઊંડાછે. એ ધોતની ૨૩૦ ફુટ ઊંચે ૮૦૦ ફુટનું એક જાડું દોરડું બાંધી લેવામાં આવીઊંછે. ધોટના પાણીનો દેખાવ સવારના ૧૦ વાગાથી તે પાછલા પોહરના બે વાગા સુધી દર રોજ એટલો ખુબસુરત થાએછે કે તેનું વરણન કોઈ પણ કલમથી થઈ શકતું નથી. તે વખત સુધીમાં વરસાદની કમાન જેવી કમાન પાણીની ધુમસ ઊપર થએલી વારેવાર માલુમ પડેછે. જારે પવનથી ધુમસ અથવા બાફ છુટો પડેછે તારે તે કમાન દેખાતી નથી પણ જારે પાછો એકઠો થવા માંડેછે કે તરત પાછી નજરે પડેછે. એ ધોતનું પાણી ઊંચા ડુંગર ઊપરથી એક મીનીટમાં ૨૦૦૦૦૦૦ (બે કરોડ) કુબીક ફુટ પડેછે—એટલું પાણી આખો દીવસ અને રાત પડેઆજ કરેછે. એ સઘળું પાણી ડુંગર ઊપર મોટા સરોવરછે તાંહાંથી નીકલીને આવેછે.

મને ઈશવરે ફલાણી ચીજ કેમ ન આપી ?

એક સવારના મોર પકસીએ બુલ બુલ પકસીનું સુંદર ગાએણ સાંભલીઊં. તે સાંભલીને તે અફસોસ કરવા લાગો કે અરે હું આવો દેખાવમાં સુંદર અને ખુબસુરત છું અને મારા પીછાં આવા ચલકતાં અને સુંદરછે પણ મારો રાગ અથવા અવાજ ઘણો કઠોરછે. ઈશવરે મને બુલ બુલ પકસીના જેવો અવાજ સા માટે નહી આપેઓ. મારી ઊપર કેવી બેઈનસાફી થઈછે કે મારી ખુબસુરતી છતાં મને મધુર રાગ આપેઓ નથી અને બુલ બુલ જેવા હલકા પંકસીને એવો સુંદર રાગ આપેઓછે. આ પરમાણે બોલીને તે દુખ ધરેછે તેટલામાં એક પોપટ જે સઘલું સાંભલતો હતો તે બોલેઓકે અરે સુંદર પકસી તું એટલું દુખ શા માટે ધરેછે? ઈશવરે જુદા જુદા મરાંણી

ઓને જુદી જુદી બખશીસ કીધીછે. જેમ બુલ બુલ પ કસીને મધુર રાગ આપેઓછે તેમ તને ખુબસુરતી ત થા સુંદર પીછાં આપેંઆછે. હમોને બોલવાની શકતી આપીછે અને ખબુતરને નમનતાઈ બખસીછે. મોર બોલેઓ કે ખરી વાત પણ મારો અવાજ કઠોરછે તા રે હું ખુબસુરતીને શું કરૂં ? ખુબસુરતી નહી હોએતો પરવડે પણ મધુર રાગ વગર સઘલું ખોટું.

તાત પરીઆ—મેહરબાઈ કેહેછે કે ઈશવરે મને ખુબસુરતી આપીછે પણ મધુર રાગ નહી આપેઓતો શું કામનું ? પીરોજબાઈ કેહેછે કે મને સારૂ ગાતાં અ ને ભરતાં આવડેછે પણ ખુબસુરતી વગર શું કામનું. રતનબાઈ કેહેછે કે મને બધુ ઠીકછે હું ખુબસુરત છું પ ઈસે ટકે સુખી છું પણ મારો ભરતાર ખરાબ છંદમાં પડેઓછે તેથી બીજું સઘલું શું કામનું. ડોસીબાઈ કેહેછે કે મને બધુ સુખછે પણ ફરજંદનું નથી માટે ફ રજંદ વના બીજું સુખ શું કામનું. ઈતીઆદી ફરી આદ જુદી જુદી બાઈઓ જુદી જુદી રીતે કરેછે તેઓ એ ઊપલી મોરની વાંતથી શીખામણ લેવી જોઈએ. ઈશવરે સંમપુરણતા કોઈબી પરાંણીને આપી નથી અ ને પુરૂ સુખ કોઈબી માણસ ભોગવતું નથી. જેઓ માં કેલવણી અને સમજ વધારે હોએ અને પઈસા ન હી હોએતો તેથી દરરોજ અફસોસ મારીને પોતાના જીવને દુખમાં નાખવો નહી પણ ઈશવરે કેલવણી ત થા સમજ આપીછે તેથી સંતોશ પામી તેનો ઊપકાર માનવો. ખુબસુરતી અને પઈસો આપેઓ હોએ અ ને ફરજંદનુ સુખ નહી આપીઊં હોએતો તેને માટે બી હોએ અફસોસ કરીને દુખી થવું નહી પણ ખુબ સુરતી તથા તવંગરીને માટે સંતોશ પાંમીને ઈશવર નો આભાર માનવો. આતો વાત ચોકસ અને ખરી જછે કે ઈશવરે કોઈને પુરૂ શુખ આપીઊં નથી તથા સમપુરણતા બખસી નથી. તારે સમપુરણતા તથા પુ રૂ શુખ મેલવવાને માટે શા માટે નકામી આપડા અ ને ખોટો બલાપો દર રોજ કરવો જોઈએ.

છોકટાપણાનું ઝાડ.

અરે!
છોકટા
પણાના પાપ
થી અકલ જાએછે
ઈઆદ શકતી નાસ પામેછે
શરીરને નુકસાની પોહચેછે
ખુબસુરતી ઘટેછે, કઉવત ઓછું થાયછે
લોહી બગડેછે, કલેજુ સુજેછે, મન નબલુ પડેછે,
ઈસપીટાલમાં જવાની જરૂર પડેછે, નહી રૂજાય તેવા ઘા
અંદરથી અને બાહારથી લાગેછે, વલી છોકટપણુ અકલનો ખવી
સછે, જીવનો જંમદુતછે, ગંજવાંનો ચોરછે, બીખારીનો
સોબતીછે, બાઈડીનો દુશમનછે, બધાંઓને દલગીરી
માં નાખનારોછે, માણસને હેવાન બનાવેછે,
તેની પાસે આપઘાત કરાવેછે, તે બીજાની
તંદરોસતી પીએછે પણ પોતાની
ગુમાવેછે, વલી એટલુંજ નહી
પણ છોકટા
પણાથી
આ દુનીઆમાં ઈશવરનો કરોધ
ઉપજાવેછે અને બીજી દુનીઆમાં
હંમેશનું દુખ સોસવું પડેછે,
ટુકામાં સઘલી ખરાબીનું મુલ
છોકટપણુંછે.

લીટરરી ફરેંડ.

કરાંનો વરસાદ.

બેહનો ! તમોએ કરાંનાં વરસાદ વીશે સાંભલી ઊં હશે. ઠંડા મુલકમાં પાણી બંધાઈને નાહના નાહ ના બરફના કટકાનો વરસાદ પડેછે જે કરાંને નામે ઓલખાએછે. જારે કરાંનો વરસાદ પડેછે તારે ગાજ વીજ બહુ થઈ આવેછે. ગરમ દેશોમાં કરાં પડતાં ન થી પણ થંડા દેશોમાં કરાંનો વરસાદ સાધારણછે કોઈ કોઈ વખતે ઘણાજ મોટાં કરાં પડેછે. ઈસવી સ ન ૧૨૧૦ માં ઈટાલી મધે ઘણાજ મોટાં કરાંનો વર સાદ પડેઓ હતો. તે મધેના કેટલાએક કરાંનું વજન સો રતલ જેટલું થતું હતું. તે મધેથી ગંધકનો વાસ નીકલતો હતો અને તેનો રંગ થોડો ઘણો આસમાની

હતો. ઇસવી સન ૧૭૮૬ માં લીસલ નામના એક ગામમાં મોટાં કદના કરાં વરસેઆં હતાં. તે કરાંની અંદર ભુરા રંગની એક ચીજ હતી જેથી તે કરાંને આતસમાં નાખેઆ પછે ફાટીને મોટો અવાજ થતો હતો. ૧૬૯૭ ના વરસમાં એપરીલ મહીનાની ૨૯ મી તારીખે ઈંગલંડના બે પરગણા ઊપરથી એક મોટું કાલુ વાદ્દલ ગએઊં હતું તે મધેથી અરધા અરધા રતલના કરાં વરસેઆં હતાં. તે વરસાદ સાઠ માઈલ લાંબા અને બે માઈલ પોહલા વીસટાર ઊપર પડેઓ હતો. તેજ વરસના મે મહીનાની ૪ થી તારીખે ઈંગલંડના એક બીજા પરગણામાં વરસાદમાં મોટા પથર જેવાં કરાં પડેઆં હતાં. તે ગેરાંવમાં ૧૪ ઈંચના હતાં અને તેથી ઘણા લોકો મરણ પામેઆં હતાં. કોઈ કોઈ વેલાએતો હવામાંથી બરફના ઘણાજ મોટા પથરો પડેલાછે. એવા ચમતકારોથી ઈશવરની શકતી કાંઈ થોડી માલુમ પડતી નથી.

પરચુરણ બાબદો.

અમેરીકામાં લડાઇ—અમેરીકામાં ઇઉનાઇટેડ ઇસટેટસછે તાંહાં હાલ લડાઈ ઉઠીને ઉભી થઇછે. એ મુલકમાં ગોલામનો વેપાર બહુ ચાલેછે અને તેના નવા હાકેમના વીચાર ગોલામના ધંધાની વીરૂધછે. ગોલામનો ધંધો કરનારા કેટલાએક રાજ છુટા પડેઆછે અને તેઓએ લડાઈ ઉઠાવીછે.

લાલજીભટ જોસી—મુંબઈ મધે એક ધુતારો બહરામણ આવીને ભોલા લોકોને તથા ભોલી અસતરીઓને થોડાએક મહીના થયા ઠગતો હતો તે એકાએક નાહસી ગએઓછે. કહેછે કે એ ધુતારાએ કછ તથા કાઠીઆવાડના ઘણાએક ભોલાઓને એજ પરમાણે ઠગેઆ હતા. કેટલીએક ભોલી અસતરીઓ એ ઠગારા પાસે ઠગાઈ આવી હતી એ માટે હમો દલગીર છઈએ. હમારી વાંચનારી બાઇઓએ ખાતરીથી જાણવું કે ભવીશની અથવા છુપી વાતો કેહવાની શકતી કોઈ પણ માણસમાં છેજ નહી. જેઓ છુપી અને ભવીશની વાતો કેહવાનો ફાકો રાખેછે તેઓ ધુતારા શીવાએ કોઈ નથી. એવા ધુતારા ઉપર બાઇઓ તમો વીશવાશ રાખો તેની અગાઉ ઘણીજ તપાસ રાખજો અને તેઓથી ઠગાઇને બેવકુફમાં ન ખપો એવી સંભાલ રાખતા રેહજો.

સીતલાનો વેહમ—ગઓ દોહડ મહીનામાં સીતલાના રોગથી આપણી ટાપુમાં ઘણાજ આદમીઓ તથા બાલકો મરણ પામેઆછે. આપણા લોકો ગઉ સીતલા મુકાવવાની તજવીજ રાખતા નથી તેથી એટલી ખરાબી નીપજછે. ગઉસીતલા મુકાવવા વાસતે કોઈ પણ સમજુ સીએ વેહમ રાખવો જોઇએ નહી. અરે હજુર કેટલીબધી અસતરીઓ વેહમમાં પડેલી રેહેલીછે. ભુલેશવર આગલ ગઆ દોહડ મહીનામાં થોડી અસતરીઓ જોવામાં આવતી નહી હતી તે મધે પારસણોપણ હતી. અબલા જાતમાંથી ખોટો વેહમ દુર થાએ એવું હમે ઇશવર પાસે માંગીએ છઈએ.

ઈંગલંડના લોકોની સખાવત—હાલ આપણા દેશમાં વાવીઅખુણાના પરાંતોમાં જે લએકાર દુકાલળ પડેઓ છે તેહાંના ભુખે મરતા લોકોના બચાવને માટે ઈંગલંડ મધે લગભગ સાત લાખ રૂપીઆ ભરાઇ ચુકેઆછે. એ ઉપરથી ઈંગલંડ દેશના લોકોની ઉદાર બુધી કેટલી માલુમ પડેછે. એ દેશમાં જેટલા ધરમખાતાંછે તેટલાં આપણા દેશમાં નથી. દરીઆમાં ડુબી જતાં લોકોને બચાવવાને માટે હાલ એક મંડલી ઉભી થઇછે. એ મંડલીએ પોતાને ખરચે કેટલીએક "લાઇફબોટ" એટલે જીવ બચાવી શકે તેવા મછવા બનાવીને દરીઆમાં ફરતા મુકેઆછે. તેનો દર મહીનાનો ચાલુ ખરચ પણ ઘણો મોટોછે.

મોટું દુખ—જે વાતનો અટકાવ કરવાનું તમારા હાથમાં નથી તે વાતનું દુખ તમો ધરતા ના.

દુખ ઊપર ડાહેમ—બાઇઓ! કોઇને દુખ ઉપર ડાંમ આપતા ના. કોઈ શખસ ઉપર દુખ પડીઉં હોએ તો તેને મદદ થજો. દુખના વખતમાં ડાહેઆં થઇને શીખામણ આપવા જતા ના. માણસની પોતાની મુરખાઇથી કેટલાએક દુખ તેને માથે પડેછે તોપણ તેના મીતરોને ઘટેછે કે તેની મુરખાઇને માટે તેને એકદમ ઠપકો આપવાને બદલે પેહલ વેહલી ઘરતી મદદ કરવી જોઇએ અને પછી ધીરજથી તેની ચુક તેને દેખાડવી જોઇએ.

લંડન શેહરમાં જનમ તથા મરણ—લંડન શેહરની વસતી મોટીછે તેમ તેમા જનમ તથા મરણ પણ ઘણા નીપજછે. એક અઠવાડીઆમાં ૧૯૦૦ બચાંનો જનમ થાએછે અને મરણ ૧૫૦૦ માણસના થાએછે.

પંખીનો લોહડાંનો માળો—કબુતરો લોહડાંનો માલો બનાવી શકેછે એવું હાલ માલુમ પડીઉંછે. ઈંગલંડ મધે એક લુહારની વખારમાંથી ઘોડાની નાલ સલીઆ વગેરે લઇને લોહડાંનો માલો બનાવેઓ હતો અને તે માલામાં ઈંડાં મુકેલાં માલુમ પડેઆં હતાં.

મીતરોની દલગીરી—મીતરોના મરણથી આપણને જે દલગીરી ઉપજેછે તે તેઓના ગુણને માટે નહી પણ તે મીતરોથી આપણને પોતાને જે ફાએદો મલતો બંધ થાએછે તેને માટે તથા તેઓ આપણે માટે જે સારૂ મત ધરાવતા હતા તેને માટે.

નાહની બાબદો—કેટલીએક નાહની નાહની બાબદોથી માણસના મનનું જેવું સેહલાઈથી વજન થાએછે તેવું મોટી બાબદોથી થતું નથી. નાહની બાબદોથી માલુમ પડી આવેછે કે તે ખરેખર મોટા મનનોછે કે હલકાં મનનો ?

ગરીબ તથા પઈસાવાલા વચ્ચે વાત ચીત—એ પઈસાવાલો માણસ એક ગરીબ સાથે વાત ચીત કરતાં બો ાઓ કે 'ગોસની જગા કરવા સારૂ હુ જરા મેહેનત કરૂછુ" ાણ તારે પેલા ગરીબ મજુરે કહીઉં કે 'મને ગોસ મલે માટે ું મજુરી કરૂંછું."

સારી ચાલ વીશે શાખશી—એક ઓરતે બીજા ને જેહેર આપીઉં એવા શક ઉપરથી તેણીને ગુનેગાર ઠેરવ ાની તઈઆરી થઇ હતી તારે તેણીએ જડજ પાસેથી માગી ીધું કે તેણીની આબરૂ અને ચાલ ચલણ વીશે તેના ખાવીં :ની સાખશી લેવી. જડજે તેણીની અરજ કબુલ રાખી તે ીના ખાવીંદની સાખશી લીધી. ખાવીંદ બોલેઓ કે "હું જી ાતોછું તે ઉપરથીજ સમજવું કે મારી ઓરત બે ગુનાહછે, ારણ કે એ ઓરતને મારી સાથે દશ વરશ થએઆ અણ મનાવ ચાલેછે અને તે મને ધીકારેછે તેથી જો તેના મનમાં જેહેર આપવાનું હતેતો પેહેલાં મને મારી નાખતે, પણ તેણી એ તેમ કીધું નહીં" એ ઉપર તે ઓરતને છોડી દીધામાંઆવી.

સુખી માણસોનું બે કદરપણું—સુખી માણસો હમેશ શીખામણ તથા સલા આપવા બાંહેર પડેછે કારણ કે તેઓનાં પેટ ભીશટાનથી ભરેલાં હોએછે તેથી તેઓ ભુખે મરતાંઓની કદર પીછાની શકતા નથી.

વરતમાન પતરો—બુલવર નામનો એક નામીચો લખનાર કેહેછે કે વરતમાન પતરો એક મોટા જહરાથી ભરેલા કુવાછે કારણ કે જે લોકો તે વાંચે તેમાંથી ગ્નાન પીઈ શકે પણ આપણી ટાપુના કેટલાંક પતરોના જહરા જલદી સુકાઈ જાએછે તેથી તેમાં ટીપણી પડેછે.

મા બાપને દુઆ !! એક ઉડાઉ અને ખરચણા છોકરાને હમેશ પઈસાની તાણ પડતી હતી પણ તેના મા બાપ માતબર હતા તેથી તે એક દાહાડે દુઆ માગવા લાગો કે "મારા મા બાપ કેઆરે તાકો ધડી કરે કે મને આવી કશ ટી ભોગવવી પડે નહીં."

બેરામજી—પારશીના નામ આગલથી બે કાહાડી નાખો તો તે પણ હીંદુઓનો દેવ "રામજી" થઈને ખોદાઇ શકતીનો દાવો કરશે.

ખરાબ સોબતથી વેગલા—જેમ ઉંડા કુવામાંથી દોરડાં સુધી મેહેનત કરીઆ વગર નીકલી શકાતું નથી તેમ જ ખરાબ સોબતમાંથી છટકવું મુશકેલ પડેછે માટે ખરાબ સોબતીઓથી વેગલા રેહવાને હમેશ તજવીજ કરવી.

વરસાદની નીશાણ—જારે ફુલોમાંથી ખુશબો ઘણી નીકલેછે ને દુરથી આપણા સુંગવામાં આવેછે તારે જાણવું કે વરસાદ આવવાને નજદીકછે. હરએક કંઈ બો હવાએલી હવાથી બહુ ફેલાએછે ને હવાએલી હવા વરસાદની નીશાણી છે. વલી હવા જારે હવાએલી થાએછે તારે અવાજ દુરથી સાંભલવામાં આવેછે. ઘંટો, મોટા ઘડીઆલો, રેલવેની ગાડીઓ, દરીઓ ઈતીઆદી ઘણા દુરથી સંભલાએછે. બા૦

ઈશવર પરારથના

(રાગ—ધનાસરી.)

આદત માઠી તે આંટી કરી હટી,
શુભ વહીવટ બતાવ તુંરે ॥
તારી સાહાએ જગતને જીતું,
પાખંડમાં પુરોજ હુંરે ॥ ૧ ॥
સોમ સ્વભાવ રખાવ રોજે હરી,
ટેકમાં મુને ટકાવ તુંરે ॥
તારી કુરૂપાએ ભાવ પુછે કોઈ,
અવીવેકમાં પુરોજ હુંરે ॥ ૨ ॥
મંગળ થાએ સેવંતા સદા હરી,
પુજન ભયથી બચાવતુંરે ॥
તારી નજરથી જીવ સંતોખે,
લોભમા તો પુરોજ હુંરે ॥ ૩ ॥
બુધ્ધ તું તીક્ષણ બક્ષીને શ્રીહરી,
સારા સાર સમજાવ તુંરે ॥
તારી રોશનીથી દુનીયાને દેખું,
અગ્નાનમાં પુરોજ હુંરે ॥ ૪ ॥
ગુરૂઓએ સરસ લઈને હરી હરી,
શીખવીઉંછે કરતાં વતુંરે ॥
તારી ઈચછાએ સદગુરૂ પામું,
મુરખાઈમાં પુરાજ હુંરે ॥ ૫ ॥
શુકર માનુછું જગકર શ્રીહરી,
સમરણ સુખડું આપતુરે ॥
તારી તજવીજે શી શી ગણું હું,
કુરૂતઘનતામાં પુરોજ હુંરે ॥
શનીચવર કરીને નીતી પળવ હરી,
મુકતી પદ દરસાવ તુંરે ॥
તારી ઉરે હુ નરમદ જીવું,
ભવભય મુઓ પુરોજ હુંરે ॥ ૭ ॥

સંપ વીશે.—(ચોપાઈ.)

એક થકી બે તેતો ભલા, સાચુ બોલે લોક સઘળા ॥
બે જણ એક વીચારે કરે, સોજે સારી શોભા ભરે ॥૧॥
સંપ કરેથી સસતું પડે, ધનધામાં લાભો બહુ જડે ॥
બે જણ સમજી જો ના લડે, તેઓને તીજો ના નડે ॥૨॥
બે જણ જુદવા કરે વીચાર, તો થાએ બંનેની હાર ॥
પાસે કંઈ રેહે ના ધાર, થાએ લોકતણો ફીટકાર ॥૩॥
જે છોરૂઓ સાથે ભણે, જલદી ભણતર બીતજ ચણે ॥
જલદી ધંધે લાગે કહું, જલદી સુખી થપલાં લહું ॥૪॥
માત તાત ભાંડુની સાથ, હળી મળી રેહે દીન રાત ॥
તેને કંઈ વીઘન ના થાય, ઈશ્વરછે હંમેશ સહાય ॥૫॥
સંપ વડે નીભે સંસાર, સંપ વડે રેહેછે ભાર ॥
સંપ વડે સુખ અપરમપાર, સંપ વડે જગમાં એકાર ॥૬॥

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૫ મું જુન ૧૮૬૧ આંક ૬ ઠો.

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાણે આંવી.

નાટક ૧.

પાત્ર.

ગોદરજ....શીરાજ શેહેરનો એક તવંગર ગરહસથ
કોબાદ....એક વેપારીનો છોકરો.
તેહેમુર....ઇસફાન શેહેરનો એક ગરહસથ.
શાહાપુર....શીરાજ શેહેરનો એક ગરહસથ—તેહમુરનો મીતર.
ગુરગીન....તેહમુરનો મયફેરો ખીદમતગાર.
ફરંગીજ....ગોદરજની મોટી છોકરી.
મેહેરબાનુ...ગોદરજની નાહની છોકરી.
દરજી, સારંગીવાલો તથા બીજા ચાકરો ઇતીઆદી

ભાગ ૨.

પ્રવેશ ૧.

ફરંગીજ.

તેહેમુર જુઠી ધામધુમ કરીને તથા ફરંગીજના બાપ ગોદરજને તાલ મેલથી સમજાવીને જતો રહેઓ તેથી ઘરબારનો તથા પાડ પરોસનાં સરવ લોકોમાં તો ચોકસ ને ખરેખરો ખેઆલ એજ બેઠો કે અંતે ફરંગીજે પોતાનો ધણી પસંદ કીધો ને હવે ઠરાવ પરમાણે વેહેલાંજ એનાં લગન થશે જેમ જેમ વખત વેહેતો ગએઓ તેમ તેમ લોકની વધારે ખાતરી થતી ગઈ કે તેહેમુર ગોદરજને કહી ગએઓ તે મીસાલે ફરંગીજ જે ગડબડ વગેરે કરેછે તે માત્ર નામનુંછે. તેને વીશે ચાર લોકનાં દેખતાં વાત થાએછે તે તેને પસંદ પડતી નથી તે માટે તે એટલી ખટુ થાએછે એવી તરેહવાર રીતે સગા વાહાલાં, પાડ પરોસી તથા મોહોલાં ફલીઆનાં લોકો વીચારવા લાગાં. અતે ફરંગીજથી થોભાઇઉં નહી—તેણીએ જાણીઉં કે આતો વાત બંધ બેહા જેવી થઇ પડેછે અને લોકોમાં એ વાત એટલીતો ફેલાઇછે કે ગોઆ એક બારગી એ લગન થઇઆં એવી વાત થઇ પડીછે, તેથી તે ખુબ ગુસામાં આવી એક દીવશે પોતાના બાપ ગોદરજ પાસે ગઇ અને તાંહાં ખુબ બખાડીને તરેહવાર રીતે પોતાના બાપ સાથ લડવા લાગી તે બોલી "તું માહારો પીતા નથી પણ ખરો વેરીછે. તેં એક ભેજાં ફાટેલા મુફલેશ અને કંગાલ મુજી લુચા શાથે ખાનગી ગોઠવણ કરી તેની શાથ માહારા નેકા કરી આપવાને ઇછીઉછે તો ખુબ કરી જાણજે કે હું બી ખરી કે એવી રીતના રસમાં ભંગ કરીઆ વના રેહેનાર નથી." એ અને એવી બીજી ઘણી રીતે ફરંગીજે પોતાના બાપ સાથ બાથ ભીડી પણ તેણીનુ કાંઇ વલીઉં નહી. ગોદરેજે તો તેહેમુરનુ બોલવુ એટલુ શાચું માનીઉં હતું કે બસ કાંઇ કેહેવાની વાત નહી અને તે ઉપરથી તેણે પોને પોતાના દોસત આસનાઓમાં સાફ કહીઉ હતું કે ફરંગીજે પોતાનો ખાવીંદ પસંદ કીધોછે ને ફલાણે દીવશે લગન થનારછે. તે ઉપરથી બાપે દીકરીને સમજાવા માંડીઉં કે "બેટી હવે જાહાજું બોલવામાં સવાદ નથી જે થઇઉ તે થઇઉ હવે તો તુને તારાં એકબાલને તાબે થવાની ફરજછે. ઘરમાં અને તેમજ ગામ શેહેરમાં સઘલે ઠેકાણે છરેછોક બોલાઇ ચુકું કે ફરંગીજનાં લગનનો દીવસ મુકરર થએઓ તો. પછે હવે એ વાતનો વાંધો લેવો મુનાસેબ નથી એટલુંજ નહી પણ ગામ શેહેરની લાનત નવેસરથી લેવી પડશે, માટે હવેતો જે થાએ તે જોઆ કરવાનો વખતછે." ફરંગીજ ઘણી ચીડુ, હુલડ ને કંકાસણી હોવા છતાં તેણીને પણ હવે એવુંજ લાગુ કે બાપ કેહેછે તે દુરૂસતછે. ગામમા ચો તરફ હો હો થઇ રહી ને વલી તેહેમુર પોતે કહી ગએોછે તે મુજબ ચોકસ વખતે શાદીની મજલસ સુધાં આવી ઉભો રેહેશે ને તેવી વેલાએ કાંઇ વાંધો માલી સકવાનો નથી માટે તે ચુપકીદી રહી. મનમાંતો બહુ બલવા લાગી, ખાવુ પીવુ ને ફરવુ હરવુ સઉ અકારૂ થઇ પડીઉ ઘરમાં સરવે સાથે ચીથરા ફારવાં માંડીઆં ને ટુકામાં કહીએતો તે એવી રીત તો ઠેકાણે આવી ગઇ કે તેણીએ તેહેમુરને પોતાના ખાવીંદ દાખલ કબુલ રાખીઓ અને ઠેરવેલે દીવસે લગન થનારછે તે પણ થવાના એ તે વીશે પોતાની ખાતરજમા જણાવી.

પ્રવેશ ૨.

ગોદરજ.

ફરંગીજમાં આટલો બધો ફેરફાર થઇ ગએઓ તે આ મશો જોઇ ગોદરજ એખલો પોતાના મન સાથ વીચાર કરવા

લાગો કે " આ તે કેવી રીતનો બનાવ, ખરેખર જેવાની સાથે તેવોજ બર આવતો દેખું. ફરંગીજનો આવો સવભાવ છતાં એક અથવા હરધા કલાકની વાતચીતમાં તેહેમુરે તેણીનું મન પીગલાવીઉ એ ઘણુ અજબ જેવુછે. હવે ગમે તે થાઓ, હતો એક ખરાં દુખમાંથી પરવારી ગએઓ. રાત દીવસની અફસોસ ને હલકાં લોકોની તાનાજનીથી મોકલો થએો. તેમજ માહારી વાહાલી ને નેકજાદ મેહેરબાનુ પણ એમજ દુખથી છુટી. હવે એ ગરીબ બીચારી છોકરીનો પણ રસતો આવશે. " એવા તરેહવાર વીચાર કરી ખુદાતાલાની શુકર ગુજારી કરેછે એટલામાં તેને એકાએક ઇઆદ આવીઉ કે "મેહેરબાનુની માગની કરનાર બે શખસોછે, જેવો ઉમરાવજાદા તથા ઉંચી તાખમના લાએક અને કાબેલ સખસોછે, ને તેઓબી વલી એકક કરતાં સરસ, એકકને ટકર મારે એવાછે, તો પછે તેમાંથી કોણ સાથ મેહેરબાનુંનો હાત મેલવું એ મોહોટા અંદેશાની વાત થઈ પડીછે. તારે હું ધારૂંછું કે એ માટે પણ એક ઠરાવ કરી રાખુ ને જેમ ફરંગીજ વીશે ઠરાવ કીધોતો કે જાંહાંવેર એ છોકરીનું થાએ નહી તાંહાંવેર મેહેરબાનુંના નેકાની વાત કાહાડવી નહી અને તે ઠરાવને જેમ મજબુત વલગી રહેઓ ને જેથી કામ આબાદ પાર ઉતરીઉં તેમજ આ બીજા ઠરાવને પણ મજબુત વલગી રેહેવું. એ બીજો ઠરાવ એવો કરૂં કે ફરંગીજના ખાવીંદને જેમ પચાસ હજાર દીરમ આપવાની મેં કબુલાત આપેલીછે તેમજ તેટલા દીરમ જે માગણી કરનાર આપે તેનીજ સાથ મેહેરબાનુંનું કરવું. "

પ્રવેશ ૭.

ગોદરજ, કોબાદ અને શાહાપુર.

ગોદરજ (શાહપુર ને કોબાદ ઘરમાં આવેછે તેમને આં દરમાન આપી ઘરમાં દાખલ કરી બોલેછે) ભાઈઓ ઠીકજ થઇઉં. ફરંગીજ ઠેકાણે પડી એથી ઘણોજ કરાર વલીઓછે. ને હું ધારૂંછું કે જોડું ઠીકજ બંધ બેહુંછે.

કોબાદ જો સાહેબ એમાં શું પુછવાનું ! ખુદાતાલાનું જે ચાહાવું થાએછે તેવીજ વાત બનેછે. આજવેર એ છોકરી પડી રહી તથા સઘલાંઓને આટલાં દુખી કીધાં ને જારે ઉઠાવ થઓ તારે કાંઈ વારબી લાગો નહી અથવા કોઈનાં મનમાં ચેતમાં નહી એવી રીતે વાત બંધ બેઠી. એતો સાહેબ ખુદાની કુદરતછે. પણ સાહેબ હવે માહારી ફરમાસ એ છે કે તમારા આગલા ઠરાવ મુજબ ફરંગીજ તો ઠેકાણે પડી હવે મેહેરબાનું સાથ હાથ મેલવવાને પેહેલો ઉમેદવાર હું છું તો તે ઉપર કાંઈ વીચાર કરવો. આજ લાબા દાહાડા થઆ રાત દીન ઈંતેજારીથી જે દીવસની વાટ જોતા હતા તે રૂડો દીવસ આવી પુગોછે, ને બીજું એકે હું તમારો પહોસી તેથી મેહેરબાનું સાથ નેકા કરવાને હું વધારે હકદાર ગણાઉંછું.

શાહાપુર—કોબાદ ભાઈ તું એ તાલ મેલ છોડી દે. પેહેલો ઉમેદવારને પહોસી એ કાંઈ કારણ નહી કેહેવાએ. તાહારા કરતાં મેહેરબાનું ઉપર માહારો ચાહ ને પેઆર એટલોછે કે તેનું મોહોડે બઆન થઇ શકે નહી. ને જો બઆન કરવા માંડીઉં તો પુરતા બોલો મલી આવનાર નથી. રાત દીવસ માહારાં મનમાં કાંઈ નહી ને એની એજ વાત ધોલાએ આ કરેછે. ને ફરંગીજનાં લગનથી તું જેટલી ઇનતેજારીથી વાટ જોતો હતો તે કરતાં વધારે ઇનતેજારીથી એ રૂડા દીવસની વાત મે જોઈછે એટલુજ નહી પણ તે શાથે ફરંગીજના કારજનુ પેહેલુ મંડાણ માહારે હાતે થઇઉંછે તેની જો પુરવારી જોઈએતો તેહેમુરને એટલોજ સવાલ પુછવો કે ફરંગીજ પરણવાનીછે એહેવુ તેને કોણે કહીઉ અને કોણના કેહેવાથી તે ગોદરજ પાસે આવીઓ અને એ કારજ કેમ નકી થઇઉ. માહારી આટલી બધી ઇનતેજારી ને મેહેનત છતાં ગોદરજ તારાં બોલવા ઉપર કેમ ધીઆન આપશે. ?

ગોદરજ, (કોબાદ અને શાહાપુરને આ રીતે ટીખાં સપર આવેલા જોઈ) ભાઈઓ તમો એ રીતે શામાટે એક બીજા સાથ કચાકચી કરોછો.- એવા કોઈ વાંધા નહી પડે માટે મેં એક ઉપાએ આગલથી કરી રાખીઓછે જેથી એવા વાંધાનુ સેવટ તુરત આવશે. તમે બંધેમાંથી જે શખસ માહારી મેહેરબાનુંને વધારે રકમની પેહેરામણી કરશે તેને એ છોકરી મલશે. તો કહો હવે કોબાદ તને કેટલી રકમની પેહેરામણી કરશો.

કોબાદ તમોએ મને એ સવાલ પુછવો નહી હતો તમો જાણોછોતો ખરા કે તમારી પહોસમાંજ માહારૂ ઘરછે તેમાં તરેહવાર સીંગાર અને શોભા આપનારાં રાચ રચીલાં ને બીજો કેટલો સર સરંજામ ને અસબાબછે તે સાથે બીજી કેટલી બધી મીલકત હમારીછે તે સઘલાંનો માલેક હુંછું તોપછે તે સઘલું કોણને મલવાનું. !

શાહાપુર ઠીકછે શાહેબ, એણેતો એટલુજ બતલાવીઉ પણ હવે માહારૂ સાંભલો. હું માહારા બાપનો એક પુરો છોકરોછું. કોબાદ જે પોતાના સંગારેલાં એક ઘર વીશે બોલે છે તો એવાં બલકે એથી વધારે સીંગારેલાં હમારાં તો ચાર ઘરોછે, ને તે સઘલાં એના ઘર કરતાં મોટાં ને જેમાની એક એક વસતુની કીમત કરવા બેસોતો તે થઈ શકવી કઠણ પડે, તે વગર બાવાજીની એક જાગીરછે જેની વરસે ચાર હજાર દીરમની ઉપજ થાએછે તે વગર હમારા ગાડી ઘોડા ઢોર ને બીજા માલ મીલકતની ટીપ કરવાને તો કદાચ મહીનાના મહીના લાગે. તો જો હવે મેહેરબાનુંના નેકા મારી સાથે થાએતો તે સઘલાંનો વારસો જે મને મલે તે તેનોજ ગણાએ કે કોણનો ! વાસતે તમોએ તમારી મેહેરબાનુંના નેકા કરવા બાબે જે ઠરાવ કીધોછે તે ઠરાવ મુજબ એ છોકરી સાથ મારા નેકા થવા જોઈએ. તમારા કીધેલા ઠરાવ મુજબ કોબાદનો હક તદન ઉડી જાએછે.

ગોદરજ ખરી વાતછે સાહેબ, હું કબુલ કરૂંછું કે તમારી માગણી વાજબીછે ને કોબાદ કરતાં તમારો હક વધારે ગણવો જોઈએ, અને મેહેરબાનું સાથ તમારા નેકા કરી આપવાને હું રાજીછું. પણ તે નેકા થાએ તેની અગાઉ તમારા બાવાજીની મારફતે મેહેરબાનુંને ખાતરી ભરેલો દસતાવેજ કરાવી આપો કે જે તમે આટલું બધું કહીઉં તે સઘલું મેહેરબાનુંનુંછે. એમ કરવાનું કારણ એછે કે વખતે નેકા થઆ પછે ખોટા ન કરોને તમારી કજા થઈ તો પછે મેહેરબાનુંને કાંઈ તમારો વારસો મલનાર નથી. માટે જો બાવાજીની મારફતે એવો દસતાવેજ પસાર કરાવી આપો તો એ છોકરી તમારી ધણીઆનીછે એમ સમજો નહી તો મને માફ કરો. કાંએકે

પછે ક્રોબાદની ચોટી પેહેરામણીછે પણ તે ચોકસછે કારણ પોતે તેનો આલેકછે વાસતે તેને એ છોકરી આપવામાં આવશે.

શાહાપુર અરે સાહેબ એ તે શું બોલોછો ! તમે નથી જાણતા કે હવે બાવાજી જીવી જીવીને કેટલા દાહાડા જીવવાના ? પોણોસોની ભરતીમાં આવી ચુકાછે, ને હુંતો નો જુવાનછું તો પેહેલાં તેવણ ગુજરવા જોઈએકે હું !

શોદરજ ના ભાઈ એ વાતનો કાંઈ ભરૂસો નથી, ઘરડાઓ તડાના તડા કરેછે ને બોલ બોલતામાં મુછપર લીંબુ ઠરે નહી એવાતો જુવાનો ચાલીઆ જાએછે. ઘરડા જાણી કાંઈ મરવું નથી ને જુવાન જાણી કાંઈ જીવવું નથી. એતો ઈશ્વરનો હુકમ. વાસતે મેં જે ઉપર કહીઉંછે તેજ પરમાણે હોએ તો એ વાત ફરીથી મન ઉપર લેજો નહી તર એક દમ હાત ઉઠાવજો. બીજું ભાઈઓ હવે મને વખત નથી. ફરંગીજીના લગનનો દીવસ આથે આવી પુગોછે તો મને હવે તેની સરવ પરકારની તઈઆરી કરવામાં ગુતાવુંછે, માટે મને રજા આપશો તો મેહેરબાની થશે.

(સાહેબ સલામ કરી સઘલા છુટા પડીઆ.)

વીકટર દાશીઉ નામના એક ભલા આદમીની વાત.

કેટલાક વરશ ઊપર ફરાંસ દેસ મધે સેન નદીને કીનારે એક નાહની ઝુપડીમાં વીકટર દાશીઊ નામનો એક ગરીબ, પણ ભલો, પરમાણીક અને ખરેખરો પરોપકારી શખસ રેહતો હતો. એ શખસ કાંઈ ધંધો કરતો ન હતો પણ એ જગાએ એવી મતલબથી રેહતો હતો કે કોઈ અજાણ્યુ માણસ જાણ અથવા અજાણથી નદીમાં પડેતો તેની પાછલ પડીને તેને દુખવાથી બંચાવવું અને એવી રીતે બચેલા લોકોથી જે કાંઈ થોડું ઘણુ ઈનામ મલે તેથી ગુજરાણ ચલાવવું. બીજા દેશો મધે એવી જાતના જોખમ ભરેલા ધંધા પછવાડે લોકો થોડાજ દુખી થાએછે પણ ફરાંસ મધે એવી ઘણીક વાતો આપણા સાંભલવામાં આવેછે તેથી હરેક પુરૂશને સંતોશ ઊપજેઆ વગર રેહતો નથી.

એ ભલા શખસને તેની ગરીબીને લીધે ઘણીએક મુશીબતો ખેંચવી પડતી હતી અને તેમાં સઊથી દુખ દાએક એ વાત હતી કે તે સંધીવાથી નબલો પડી ગએઓ હતો: એ આવી હાલતમાં હતો તોપણ તે ઘણોજ ખુશ રેહતો હતો અને નદીની સપાટી ઊપર હમેશ બરાબર નજર રાખતો હતો. એક દાહાડે તે પોતાની ઝુપડીના દરવાજા આગલ બેઠેલો હતો એટલામાં તેણે દુરથી એક માણસને પાણીની સપાટી ઊપર દીઠો. બે મીનીટમાં તેણે પોતાનાં કપડાં ઊતારેઆં અને નદીમાં પડેઓ. પણ જેવો તે પોતાની ધારેલી ચીજ પાસે જઈ પુગો એટલે તેમાંથી નીકલતી ખરાબ વાસ તેને આવવા લાગી અને તે ઘણા દીવસનું મુડદું છે એવું માલુમ પડીઉં.

પણ આવી હાલતમાં ગરીબ વીકટર દાશીઊએ તે મુરદાંને પડવા દીધો નહીં. જલદીથી તે તેને મુકરર કરેલી જગાએ ઊંચકી ગએઓ અને તાંહાં તેને સરકારના કાએદા પરમાણે ઠેરવેલી મુદત સુધી રાખેઓ. વલી તેણે તે મુઠા માણસના કપડાં તપાસી જોએઆં પણ તેથી કાંઈ તેના નામની ખબર પડી નહીં. પણ તેના ગજવામાંથી એક જુની ચામડાની પાકેટ કેસ નીકલી તેમાં હજાર હજાર ફરાંકના ચોવીસ બેંક બીલ હતાં. તે તેણે બરાબર સુકવીને પાછાં પાકેટ કેસમાં નાખી પોતાના એક ખાનાના ખુણામાં પડી રેહવા દીધાં તથા તે વીશે તેણે પોતાની બાએડી અથવા છોકરાંઓનેબી કાંઈ ચેતાવીશ નહીં, કારણ કે તે એવું ધારતો હતો કે તે તથા તેનું કુટંબ દુખી હાલતમાંછે તેથી કદાચ તેમાંનું થોડું ઘણુ નાણુ લેવાને લલચાએ.

એ શીવાએ પેલા દુખી મરણ પામેલા શખસના ચેહેરાની તેણે નીશાણીઓ લખી લીધી અને તે બાબત ઘણાક વરતમાન પતરોમાં જાહેર ખબર છપાવી કે એક દેખઈતું બુઢું માણસ નદીમાં પડીને મરણ પામીઊંછે અને તેની કેટલીક દોલત વીકટર દાશીઊના હાથમાં આવેલીછે માટે તેના સગાંવાલાં અથવા વારેસો પોતાની સગાઈ અથવા હકની ખાતરી કરી આપશેતો તે દોલત તેઓને આપવામાં આવશે.આવી જાહેર ખબર કેટલાક મહીના સુધી છપાએઆ કીધી અને ઘણાએક લોકો તે દોલત ઊપર પોતાનો દાવોબી કરવાને આવેઆ પણ કોઈબી શખસ વીકટર દાશીઊના શવાલોનો જવાબ બરાબર આપીને પોતાના દાવા વીશે ખાતરી કરી શકેઓ નહી.

એવી રીતે વીકટર દાસીઊની મરજી ન છતાં તેને પેલા ચોવીશ હજાર ફરાંક પોતાનાં કબજામાં રાખવા પડેઆ અને તે વાતને તરણ વરશ થઈ ગએઆં. એ વખતમાં વીકટર દાશીઊ અને તેની હાલત વધારે બગડી. એક સખત શીઆલામાં સીનનો કીનારો બરફથી ઢંકાઈ ગએઓ તેથી કરીને તેની ઝુપડી

લાગે કે " આ તે કેવી રીતનો બનાવ, ખરેખર જેવાની સાથે તેવોજ બર આવતો દેખું. ફરંગીજનો આવો સવભાવ છતા એક અથવા હરઘા કલાકની વાતચીતમાં તેહેમુરે તેણીનું મન પીગલાવીઉ એ ઘણુ અજબ જેવુછે. હવે ગમે તે થાઓ, હતો એક ખરાં દુખમાથી પરવારી ગએઓ. રાત દીવસની અફસોસ ને હલકાં લોકોની તાનાજનીથી મોકલો થએ. તેમજ માહારી વાહાલી ને નેકજાદ મેહેરબાનુ પણ અજીમ દુખથી છુટી. હવે એ ગરીબ બીચારી છોકરીનો પણ રસતો આવશે. " એવા તરેહવાર વીચાર કરી ખુદાતાલાની શુકર ગુજારી કરેછે એટલામાં તેને એકાએક ઈઆદ આવીઉ કે "મેહેરબાનુની માગતી કરનાર બે શખસોછે, જેવો ઉમરાવજાદા તથા ઉંચી તોખમના લાએક અને કાબેલ સખસોછે, ને તેઓ બી વલી એકક કરતાં સરસ, એકકને ટકર મારે એવાછે, તો પછે તેમાંથી કોણ સાથ મેહેરબાનુંનો હાત મેલવું એ મોહોટા અંદેશાની વાત થઈ પડીછે. તારે હું ધારૂંછું કે એ બારે પણ એક ઠરાવ કરી રાખું ને જેમ ફરંગીજ વીશે ઠરાવ કીધોતો કે જાંહાંવેર એ છોકરીનું થાએ નહી તાંહાંવેર મેહેરબાનુંના નેકાની વાત કાહાડવી નહી અને તે ઠરાવને જેમ મજબુત વલગી રહેઓ ને જેથી કામ આબાદ પાર ઉતરીઉં તેમજ આ બીજા ઠરાવને પણ મજબુત વલગી રેહેલું. એ બીજો ઠરાવ એવો કરૂં કે ફરંગીજના ખાવીંદને જેમ પચાસ હજાર દીરમ આપવાની મેં કબુલાત આપેલીછે તેમજ તેટલા દીરમ જે માગણી કરનાર આપે તેનીજ સાથ મેહેરબાનુંનું કરવું. "

પ્રવેશ ૨.

ગોદરજ, કોબાદ અને શાહાપુર.

ગોદરજ (શાહપુર ને કોબાદ ઘરમાં આવેછે તેમને આં દરમાન આપી ઘરમાં દાખલ કરી બોલેછે) ભાઈઓ ઠીકજ થઈઉં ફરંગીજ ઠેકાણે પડી એથી ઘણોજ કરાર વલીઓછે. ને હું ધારૂંછું કે જોકું ઠીકજ બંદ બેહુંછે.

કોબાદ જી સાહેબ એમાં શુ પુછવાનું ! ખુદાતાલાનું જે ચાહાવું થાએછે તેવીજ વાત બનેછે. આજવેર એ છોકરી પડી રહી તથા સઘલાંઓને આટલાં દુખી કીધાં ને જારે ઉઠાવ થઓ તારે કાંઈ વારખી લાગો નહી અથવા કોઈનાં મનમાં ચેતમાં નહી એવી રીતે વાત બંદ બેઠી. એતો સાહેબ ખુદાની કુદરતછે. પણ સાહેબ હવે માહારી ફરમાસ એછે કે તમારા આગલા ઠરાવ મુજબ ફરંગીજ તો ઠેકાણે પડી હવે મેહેરબાનું સાથ હાથ મેલવવાને પેહેલો ઉમેદવાર હું છું તો તે ઉપર કાંઈ વીચાર કરવો. આજ લાંબા દાહાડા થઆ રાત દીન ઈંતેજારીથી જે દીવસની વાટ જોતા હતા તે રૂડો દીવસ આવી પુગોછે, ને બીજું એકે હું તમારો પહોસી તેથી મેહેરબાનું સાથ નેકા કરવાને હું વધારે હકદાર ગણાઉંછું.

શાહાપુર—કોબાદ ભાઈ તું એ તાલ મેલ છોડી દે. પેહેલો ઉમેદવારને પહોસી એ કાંઈ કારણ નહી કેહેવાએ. તાહારા કરતાં મેહેરબાનું ઉપર માહારો ચાહ ને પેઆર એટલોછે કે તેનું મોહોડે બઆન થઈ શકે નહી. ને જો બઆન કરવા માહીઉં તો પુરતા બોલો મલી આવનાર નથી. રાત દીવસ માહારાં મનમાં કાંઈ નહી ને એની એજ વાત પોતાએ આ કરેછે. ને ફરંગીજનાં લગનથી તું જેટલી ઈનતેજારીથી વાટ જોતા હતા તે કરતાં વધારે ઈનતેજારીથી એ રૂડા દીવસની વાત મે જોઈછે એટલુજ નહી પણ તે શાથે ફરંગીજના કારજનુ પેહેલુ મંડાણ માહારે હાતે થઈઉછે તેની જો પુરવારી જોઈએતો તેહેમુરને એટલોજ સવાલ પુછવો કે ફરંગીજ પરણવાનીછે એહેવુ તેને કોણે કહીઉ અને કોણના કેહેવાથી તે ગોદરજ પાસે આવીઓ અને એ કારજ કેમ નકી થઈઉ. માહારી આટલી બધી ઈનતેજારી ને મેહેનત છતાં ગોદરજ તારાં બોલવા ઉપર કેમ ધીઆન આપશે. ?

ગોદરજ, (કોબાદ અને શાહાપુરને આ રીતે ટોખાં સપર આવેલા જોઈ) ભાઈઓ તમો એ રીતે શાઆરે એક બીજા સાથ કચાકચી કરોછો.- એવા કોઈ વાંધા નહી પડે માટે મેં એક ઉપાએ આગલથી કરી રાખીઓછે જેથી એવા વાંધાનુ સેવટ તુરત આવશે. તમે બંમેમાંથી જે શખસ માહારી મેહેરબાનુંને વધારે રકમની પેહેરામણી કરશે તેને એ છોકરી મલશે. તો કહો હવે કોબાદ તમે કેટલી રકમની પેહેરામણી કરશો.

કોબાદ તમોએ મને એ સવાલ પુછવો નહી હતો તમો જાણોછોતો ખરા કે તમારી પહોસમાંજ માહારૂ ઘરછે તેમાં તરેહવાર સીંગાર અને શોભા આપનારાં રાચરચીલાં ને બીજો કેટલો સર સરંજામ ને અસબાબછે તે સાથે બીજી કેટલી બધી મીલકત હમારીછે તે સઘલાંનો માલેક હુંછું તોપછે તે સઘલું કોણને મલવાનું. !

શાહાપુર ઠીકછે સાહેબ, એણેતો એટલુજ બતલાવીઉ પણ હવે માહારૂ સાંભલો. હું માહારા બાપનો એક પુરો છોકરોછું. કોબાદ જે પોતાના સંગારેલાં એક ઘર વીશે બોલેછે તો એવાં બલકે એથી વધારે સીંગારેલાં હમારાં તો ચાર ઘરોછે, ને તે સઘલાં એના ઘર કરતાં મોટાં ને જેમાની એક એક વસતુની કીમત કરવા બેસોતો તે થઈ શકવી કઠણ પડે, તે વગર બાવાજીની એક જાગીરછે જેની વરસે ચાર હજાર દીરમની ઉપજ થાએછે તે વગર હમારા ગાડી ઘોડા ઢોર ને બીજો માલ મીલકતની ટીપ કરવાને તો કદાચ મહીનાના મહીના લાગે. તો જો હવે મેહેરબાનુંના નેકા મારી સાથે થાએતો તે સઘલાંનો વારસો જે મને મલે તે તેનોજ ગણાએ કે કોણનો ! વાસતે તમોએ તમારી મેહેરબાનુંના નેકા કરવા બાબે જે ઠરાવ કીધોછે તે ઠરાવ મુજબ.એ છોકરી સાથ મારા નેકા થવા જોઈએ. તમારા કીધેલા ઠરાવ મુજબ કોબાદનો હક તદન ઉડી જાએછે.

ગોદરજ ખરી વાતછે સાહેબ, હું કબુલ કરૂંછું કે તમારી માગણી વાજબીછે ને કોબાદ કરતાં તમારો હક વધારે ગણવો જોઈએ, અને મેહેરબાનું સાથ તમારા નેકા કરી આપવાને હું રાજીછું. પણ તે નેકા થાએ તેની અગાઉ તમારા બાવાજીની મારફતે મેહેરબાનુંને ખાતરી ભરેલો દસતાવેજ કરાવી આપો કે જે તમે આટલું બધું કહીઉં તે સઘલું મેહેરબાનુંનુંછે. એમ કરવાનું કારણ એછે કે વખતે નેકા થઆ પછે બોદા ન કરોને તમારો કજા થઈ તો પછે મેહેરબાનુંને કાંઈ તમારો વારસો મલનાર નથી. માટે જો બાવાજીની મારફતે એવો દસતાવેજ પસાર કરાવી આપો તો એ છોકરી તમારી ઘણીઆનીછે એમ સમજો નહી તો મને માફ કરો. કાંએકે

પછે ફ્રોબાદની થોડી પેહેરામણીછે પણ તે ચોકસછે કારણ પોતે તેનો આલેકછે વાસતે તેને એ છોકરી આપવામાં આવશે.

શાહાપુર અરે સાહેબ એ તે શું બોલોછો ? તમે નથી જાણતા કે હવે બાવાજી જીવી જીવીને કેટલા દાહાડા જીવવાના ? પોણોસોની ભરતીમાં આવી ચુકાછે, ને હું તો નો જુવાનછું તો પેહેલાં તેવણ ગુજરવા જોઈએકે હું ?

ગોદરજ ના ભાઈ એ વાતનો કાંઈ ભરૂસો નથી, ઘરડાઓ તડાના તડા ફરેછે ને બોલ બોલતામાં મુછપર લીંબુ ઠરે નહી એવાતો જુવાનો ચાલીઆ જાએછે. ઘરડા જાણી કાંઈ મરવું નથી ને જુવાન જાણી કાંઈ જીવવું નથી. એતો ઇઅનદાંનો હુકમ. વાસતે મેં જે ઉપર કહીઉંછે તેજ પરમાણે હોએ તો એ વાત ફરીથી મન ઉપર લેજો નહી તર એક દમ હાત ઉઠાવજો. બીજું ભાઈઓ હવે મને વખત નથી. ફરંગીજના લગનનો દીવસ સાથે આવી પુગોછે તો મને હવે તેની સરવ પરકારની તઈઆરી કરવામાં ગુતાવુંછે, માટે મને રજા આપશો તો મેહેરબાની થશે.

(સાહેબ સલામ કરી સઘલા છુટા પડીઆ.)

વીકટર દાશીઉ નામના એક ભલા આદમીની વાત.

કેટલાક વરશ ઊપર ફરાંસ દેસ મધે સેન નદીને કીનારે એક નાહની જુપડીમા વીકટર દાશીઊ નામનો એક ગરીબ, પણ ભલો, પરમાણીક અને ખરેખરો પરોપકારી શખસ રેહતો હતો. એ શખસ કાંઈ ધંધો કરતો ન હતો પણ એ જગાએ એવી મતલબથી રેહતો હતો કે કોઈ અજાણુ માણસ જાણ અથવા અજાણથી નદીમાં પડેતો તેની પોઠલ પડીને તેને ડુબવાથી બંચાવવું અને એવી રીતે બચેલા લોકોથી જે કાંઈ થોડું ઘણુ ઈનામ મલે તેથી ગુજરાણ ચલાવવું. બીજા દેશો મધે એવી જાતના જોખમ ભરેલા ધંધા પછવાડે લોકો થોડાજ દુખી થાએછે પણ ફરાંસ મધે એવી ઘણીક વાતો આપણા સાંભલવામાં આવેછે તેથી હરેક પુરૂશને સંતોશ ઊપજેઆ વગર રેહતો નથી.

એ ભલા શખસને તેની ગરીબીને લીધે ઘણીએક મુશીબતો ખેંચવી પડતી હતી અને તેમાં સઊથી દુખ દાએક એ વાત હતી કે તે સંધીવાથી નબલો પડી ગએઓ હતો. એ આવી હાલતમાં હતો તોપણ તે ઘણોજ ખુશ રેહતો હતો અને નદીની સપાટી ઊપર હમેશ બરાબર નજર રાખતો હતો. એક દાહાડે તે પોતાની જુપડીના દરવાજા આગલ બેઠેલો હતો એટલામાં તેણે દુરથી એક માણસને પાણીની સપાટી ઊપર દીઠો. બે મીનીટમાં તેણે પોતાનાં કપડાં ઊતારેઆં અને નદીમાં પડેઓ. પણ જેવો તે પોતાની ધારેલી ચીજ પાશે જઈ પુગો એટલે તેમાંથી નીકલતી ખરાબ વાસ તેને આવવા લાગી અને તે ઘણા દીવસનું મુડદું છે એવું માલુમ પડીઊં.

પણ આવી હાલતમાં ગરીબ વીકટર દાશીઊએ તે મુરદાંને પડવા દીધો નહીં. જલદીથી તે તેને મુકરર કરેલી જગાએ ઊંચકી ગએઓ અને તાંહાં તેને સરકારના કાએદા પરમાણે ઠેરવેલી મુદત સુધી રાખેઓ. વલી તેણે તે બુઢા માણસના કપડાં તપાસી જોએઆં પણ તેથી કાંઈ તેના નામની ખબર પડી નહીં. પણ તેના ગજવામાંથી એક જુની ચામડાની પાકેટ કેસ નીકલી તેમાં હજાર હજાર ફરાંકના ચોવીસ બેંક બીલ હતાં. તે તેણે બરાબર સુકવીને પાછાં પાકેટ કેસમાં નાખી પોતાના એક ખાનાના ખુણામાં પડી રેહવા દીધાં તથા તે વીશે તેણે પોતાની બાએડી અથવા છોકરાંઓનેબી કાંઈ ચેતાવીઊં નહીં, કારણ કે તે એવું ધારતો હતો કે તે તથા તેનું કુટંબ દુખી હાલતમાંછે તેથી કદાચ તેમાંનું થોડું ઘણુ નાંણુ લેવાને લલચાએ.

એ શીવાએ પેલા દુખી મરણ પામેલા શખસના ચેહરાની તેણે નીશાણીઓ લખી લીધી અને તે બાબત ઘણાક વરતમાન પતરોમાં જાહેર ખબર છપાવી કે એક દેખઈતું બુઢું માણસ નદીમાં પડીને મરણ પામીઊંછે અને તેની કેટલીક દોલત વીકટર દાશીઊના હાથમાં આવેલીછે માટે તેના સગાંવાલાં અથવા વારેસો પોતાની સગાઈ અથવા હકની ખાતરી કરી આપશેતો તે દોલત તેઓને આપવામાં આવશે. આવી જાહેર ખબર કેટલાક મહીના સુધી છપાએઆ કીધી અને ઘણાએક લોકો તે દોલત ઊપર પોતાનો દાવોબી કરવાને આવેઆ પણ કોઈબી શખસ વીકટર દાશીઊના સવાલોનો જવાબ બરાબર આપીને પોતાના દાવા વીશે ખાતરી કરી શકેઓ નહી.

એવી રીતે વીકટર દાસીઊની મરજી ન છતાં તેને પેલા ચોવીશ હજાર ફરાંક પોતાનાં કબજામાં રાખવા પડેઆ અને તે વાતને તરણ વરશ થઈ ગએઆં. એ વખતમાં વીકટર દાશીઊ અને તેની હાલત વધારે બગડી. એક સખત શીઆલામાં સીનનો કીનારો બરફથી ઢંકાઈ ગએઓ તેથી કરીને તેની જુપડી

ભાગી ગઈ, તેનો સામાન કટકે કટકા થઈ ગએઓ, અને તેના કુટંબની અવસથા ઘણીજ માંદી થઈ પડી. તેની ઓરત જે પોતાના ધણીના કરતાં કાંઈ ઓછી ભલી ન હતી અને જે તેના પરોપકારી કાંમમાં તેને ઘણીજ મદદ કરતી હતી, ને ઘણીજ આજારી પડી. વલી વીકટર દાશીઊનું પોતાનું શરીર પણ સંધીવાથી આકડાઈ ગઈઊં. એ વખતે તેઓને થોડાં ઘણાં નાંણાંની ઘણીજ જરૂર હતી અને તે તેઓની પાસે હતું નહી. પણ તેણે પેલા ચોવીસ હજાર ફરાંકની વાત પોતાના કુટંબના કોઈબી માણસને કહી નહીં અને તેમાંથી તેણે એકબી દોકડો કાહાડેઓ નહીં. વલી એટલાથી તેને સંતોશ મલેઓ નહીં અને તેણે પેલા ચોવીશ હજાર ફરાંકની સાથે એક ચીઠી લખીને મુકી કે 'અગર હું મરણ પામું અને આ નાણાનો કોઈ ખરો માલેક નીકલેઓ નહીં તોબી મારા કુટંબે તેમાંથી કાંઈ પઈસા કાહાડવા નહી અને એ દોલત સતાવાલાઓને સવાધીન કરવી."

એ પછી જલદીજ વીકટર દાશીઊને તેની પરોપકારી ચાલનો બદલો મલેઓ. ફરાંસની રાજધાની પારીસ ખાતેના કેટલાક ફરીમેસનોએ એક ઊઘરાણુ કરીને તેને આપીઊં અને તેની ઘણીજ વખાણ કરીને "કીનારાનો માણસ" એટલે કીનારા ઊપર લોકોની સંભાલ લેનારો માણસ, એવો ખેતાબ આપેઓ, કારણકે વીકટર દાશીઊ કાંઈ નદીમાં પડેલાં માણસોને બચાવતો હતો એટલુંજ નહી પણ સેન નદીને કીનારે કોઈ મજુર ઘાહેલ થતો હતો તો તેની માવજત બી એ પરોપકારી શખસની જુપડીમાં થતી હતી. મરદ કે ઓરત, છોકરો કે છોકરી જે કોઈ મજુર એ કીનારે ઘાહેલ થાએ અને તેને ગમે એવું લાગીઊં હોએ તોબી તે ઈસપીટાલમાં જવાને બદલે વીકટર દાશીઊની નાહની જુપડી તરફ વલતો હતો, કારણકે વીકટર દાશીઊ અને તેની ભલી ઓરત હમેશ એવાં કામમાં દીલોજાનથી મેહેનત લેવાને તઈઆર રેહેતાં હતાં.

એક વખતે કીનારા ઊપરના ડંકા ઊપર એક જુવાંન મજુર સુરાખારના પીપ ઊચકતો હતો એ રસ્તામાં તેનો હાથ પીપની નીચે આવી ગએઆથી કચરાએઓ. અંગુઠો તો જાણે તદન કચરાઈ ગીઓ હતો અને બે આંગલીઓ એવી તો દબાઈ કે તેમાંથી લોહી નીકલેઆ કરતું હતું. એ જુવાંન શખસ સરીરે મજબુત હતો તોબી તેને જે પીડા થતી હતી તેથી તેની આંખમાંથી આંસુની ધાર ચાલતી હતી. તે બચારો રડતો, રડતો વીકટર દાશીઊની જુપડીમાં આવેઓ. તેણે તેનો હાથ ગરમ વાઈન (દારૂ) થી ધોઇ તેને દેલાસો આપેઓ કે કાંઈ હાડકું ભાગીઊં નથી. પણ તે ઘાહ તેને ઘણોજ બીહામણો લાગેઓ તેથી તેની ઊપર બરાબર પટી મારીને જણાવીઊં કે જાંહાંસુધી તારો હાથ ઠીક થાએ તાંહાંસુધી દરરોજ બે વખત દેખાડવા આવજે.

આવી રીતે તેને દેલાસો મલવાથી તે રોજ આવતો હતો. કેટલાએક દીવસ વીતેઆ પછી વીકટર દાશીઊ અને તેની નેક ઓરતની સંભાલથી પેલાં જુઆન શખસનો જોખમ ભરેલો ઘાહ રૂજાએઓ. એ થકી ખુશી થઈને પેલા જુવાન શખસે એક આઈતવારને દીવશ સુંદર કપડાં પેહરી પોતાનું ભલું કરનાર વીકટર દાશીઊની મુલાકાત લીધી અને સલાંમ કરીને પુછીઊં.

"સાહેબ, તમારૂં કેટલું લેણું મારી ઊપર નીકલેછે"?

"તું શું કેહેછે તેની કાંઈ મને સમજ પડતી નથી."

"સમજ કેમ નથી પડતી સાહેબ, હું તમને તમારૂ લેણુ આપવા આવેઓ છું."

"મારૂં લેણું તો ફકત પચીસ મલમ પટીનુંછે અને તેને માટે તું મારી સાથે એક "શકહેંડ" કર એટલે થયું. જે તારો હાથ મેં સારો કીધો તે મને દાબી જોવા દે અને જો તું મારા હાથનું જોર ખમી શકશે તો હું એમજ સમજીશ કે તારૂં કરજ વલી ગઈઊં અને મારૂં લેણુ આવી ગઈઊં. હું કોઈની પાસેથી કાંઈ લેતો નથી."

"તે વાત કાંઈ થવાની નથી. હું બંદર ઊપર ફકત મજુરી કરૂંછું અને વલી મને મારી મા તથા મોટી માનું ગુજરાણ કરવું પડેછે તોપણ તમને થોડું ઘણુ આપવાની મારામાં શકતીછે, એવું ખાતરીથી જાણજો."

"અને તું પણ ખાતરીથી માનજે કે તારી ઊપર મારૂં કાંઈબી લેણુ નીકલતું નથી. પણ તું કોણછે અને કાંહાંનો રેહેવાશીછે તે મને કેહ."

"હું 'વીએનવ' લગેઆ ગામડાંથી આવેઓછું.

મારો બાપ આસટલીટની લડાઈમાં મારેઓ ગએઓ હતો અને તે બડો પેહલવાન હતો એમ લોકો કેહછે. મેં કાંઈ તેને જોએઓ હતો નહી. મારી મા ઓગણીસ વરશની નાહની ઊમરે રંડાઈ તેથી તે મને સાથ લેઈને પોતાના બાપ (મારા મમાવા) ના ઘેરમાં જઈને રહી. મારો મમાવો દારૂનો વેપાર કરતો હતો અને થોડી દોલત તથા મીલકતબી ધરાવતો હતો. પણ એ સઘલું હમારે વેચવું પડીઊં."

"શા મારે વેચવું પડીઊં વારૂ ?"

"જુઓ સાહેબ, મારો મમાવો ખરેખર પરમાણીક માણસ હતો પણ તેને દારૂનો શોક હતો. તેને સેન શેહરના વેપારીઓ દારૂ વેચવા આપતા હતા તેથી તે એક દીવસે પારીસ ખાતે તેઓની ઊઘરાણી કરવા આવેઓ. એક દાહાડે તેને ઊઘરાણીમાં મોટી રકમ વસુલ થઈ તે દીવસ પછી તે કાંહાં ગએઓ તેની હજી સુધી કાંઈ ખબર પડી નથી. તેને ફેફરું આવતું તેથી તે પડી ગએઓ હશે અને ચોર લોકોએ તેનું નાણુ લેઈને તેને છુપી રીતે ડારેઓ હશે. હમારી તો ઘણી માઠી દશા થઈ. હમારે હમારી બધી મીલકત વેચીને વેપારીઓનું કરજ આપવું પડીઊં. હાલ હમે પારીસમાં આવીને રહેઆ છેઈએ અને હું રોજ તરણ ફરાંક કમાઊછું તેથી પરમેશવરની મેહેરબાનીએ કરીને હમારૂ ગુજરાણ ચાલેછે.

"તમારા મમાવાની ઊમર કેટલી હતી વારૂ ?"

"બાઆગે સીતેર વરશની."

"વારૂ તેની ઊંચાઈ કેટલી હતી."

"મારા જેટલીજ, આસરે પાંચ ફીટ, દસ ઈંચ."

"પણ તેનું નામબી મેહરબાની કરીને કેહ."

"જે મારૂં નામ તેજ તેનું નામ, મારીસ ગોડરડ."

"વારૂ તમને કાંઈ ખબરેછે કે તમારે કેટલા હજાર ફરાંક આપવા પડેઆ. ?"

"સાહેબ, ચોવીશ હજાર ફરાંક; હમારો તો ઘાણ વલી ગએઓ. પણ એ સવાલ તમે શા મારે પુછોછો."

"જો બને તો તારૂ કામ કરવા. હું કાંઈ અમસથો તુને સવાલો પુછતો નથી. તારી મા અને મમાઈને ઓલખવાની મારી ઘણીજ મરજીછે."

"તમારી મુલાકાતથી હમે માન સમજશું સાહેબ; પણ અગર તમારી તેવી મરજી હોએ તો તમને હમારે ઘેર આવવું પડશે કેમ કે મારી મમાઈ મુદલ ચાલી શકતી નથી."

"તમે કાંહાં રેહોછો તે કહો, હું કાલે આવીશ."

બીજે દીવસ વીકટર દાશીઊ તેઓને ઘેર ગયો અને તાંહાં પેલા છોકરાની માં તથા પેલી બુઢીએ પણ ઊઠીને તેનો ઊપકાર માનેઓ. પછી વીકટર દાશીઊએ પેલી દોસીને પુછીઊં.

"તમારા ધણીની કાંઈ નીશાણી તમે આપી શકશો ?"

"ઘણીબી નીશાંણીઓ, પેહલાં તો ફરેંચ રેવોલીઊશનના સંગરામમાં ફ્લીઊરસની લડાઈ મધે એના દાબા હાથની બે આંગલીઓ કપાઈ ગઈ હતી. અને જેમાપીસની લડાઈમાં તેના જમણા કાનની નીચે એક તલવારનો ઘાહ લાગો હતો તેનો તો દાઘ રહીજ ગયો હતો."

"વારૂ તેના પોશાક વીશે તમે કાંઈ નીશાણી આપી શકશો ?"

"હા, જારે તે ગુમ થયો તારે તાહાડ પડતી હતી તેથી તેણે એક જુનો કાલો દગલો પેરેઓ હતો; અને તેની નીચે એક બનીઆન હતું."

પણ એટલામાં મારીસની મા બોલી કે "બુઢા બાવા એક રૂપાનું ઘડીઆલ વાપરતા હતા અને તે ઘડીઆલની સાથે લોહડાંની એક સાંકલી રેહેતી તે તમે ભુલી ગયાં કે શું ?"

પેલી બુઢી નીસાસો નાખીને બોલી કે "હા. તે હું ભુલી ગઈ; એ લોહોડાંની સાંકલી સાથે એક સોનાનું લટકણ હતું તે હું પરણી તારે મેં તેને દીધું હતું."

હવે આ જવાબોથી વીકટર દાશીઊની ખાતરી તો થઈ તોપણ તેણે એક સવાલ પુછેઓ કે "જે ધણીને ઊઘરાણીમાં મોટી રકમો મલતી હતી તેની પાસે એક પાકેટ કેસ હશે ખરી" ?

મા, છોકરો, અને ડોસી તણે જણ સાથે બોલી ઊઠેઆં કે, "હા હતી; એ પાકેટ કેસ અસલ કાલા ચામડાની હતી પણ એટલી તો ઘસાઈ ગઈ હતી કે રાતી જેવી દેખાતી હતી અને તેને લોહોડાંની ચાંપ હતી."

પણ પેલા છોકરાએ આતુર થઈને પુછીઊં કે "આ તમારા સઘલા સવાલોનું કારણ શું વારૂ ?"

વીકટર દાશીઊની ખાતરી થઈ હતી તેથી ને

ણે કહીઊં કે " તમે જે વખતની વાત કરોછો તે વખતે એક માણસને મેં નદીમાંથી કાહાડેઓ હતો તેના ગજીઆમાં એવીજ તરેહની પાકેટ કેસ મલી હતી અને તે મધેનું નાણુ કદાચ તમને મલશે. "

"તારેતો હું સેલેસટીનની સાથે પરણીશ, કારણ કે હમણા મારી પાસે કાંઈ નથી તેથી તેણીનો બાપ મને તેણીની સાથે પરણવા દેતો નથી."

વીકટરે પુછીઊં કે " સેલેસટીન કોણછે વારૂ ?"

" સાઈડર દારૂના વેપારી માસીકીઓ બેરની છોકરી, અને તેણીના જેવી ખુબ સુરત આટલામાં કોઈબી નથી."

" તે ધણીને હું સારીપેઠે ઓલખુંછું; બે ચાર મહીના ઊપરજ તેના એક પુરા છોકરાને મેં સેન નદીમાંથી ડુબતો બચાવેઓછે. તું કાલે બપોરે બારવાગે મારી પાસે આવજે."

બીજે દીવસે બપોરે તે વીકટર દાશીઊને ઘેર ગયો અને તાંહા તેણે માસીનીઓ બેરને દીઠો. એ શખશે તેને કહીઊં કે તારી પાસે ચોવીસ હજાર ફરાંક છે તેની વાત તેણે મને કેમ જણાવી નહીં ? મારીસ આ સવાલથી ઘભરાટમાં પડેઓ પણ એટલામાં વીકટર દાશીઊએ પોતાના ઘેરમાથી પેલી જુની પાકેટ કેસ લઈ આવીને તેમાંનાં હજાર હજારના ચોવીસ બેંક બીલ અને તેની સાથેનુ ઘડીઆલ મારીસને " આ તારૂંછે તે લે " કહીને સવાધીન કીધું. મારીસે વીકટર દાશીઊનો ઘણોજ ઊપકાર માનેઓ અને વીકટર દાશીઊએ પરમેશવરનો ઊપકાર માનેઓ કારણ કે એ નાણાની મોટી રકમનો ખરો માલેક નીકલી આવવાથી તે સાંચવવાની મોટી ફકરમાંથી છુટેઓ. મારીસના લગનની વાત પણ એજ વખતે નકી થઈ. એ સઘલી ખબર મારીસે જઈને પોતાની મા તથા બપાઈને જણાવી તથા બુઢીને પેલા ચોવીસ હજાર ફરાંક સવાધીન કીધા.

બુઢી ઘણી દુરબલ હતી તોપણ આ વાતથી તેણીને એટલુંતો જોર આવીઊં કે લાકડીઓનો ટેકો લેઈને પેલા ખરા મનુશીઅ હીતકારી શખશનો ઊપકાર માનવા ગઈ અને તાંહાં તેણીએ તેજ વખતે નદીમાંથી વીકટર દાશીઊની મેહેનત કરીને બચેલી એક ઓરતને દીઠી અને એ ઓરત સુધાં વીકટર દાશીઊએ ૨૧૫ (બસો પંદર) માણસોને ડુબતાં બચાવેઆં હતાં. એ પછી મારીસ પરણેઓ અને પોતાના સસરા સાથે ભાગીઓ થઈ પોતાની મા તથા બપાઈને લેઈ સસરાની સાથે જઈને રહેઓ.

માએ નાજાંમાએને જોવા આવશો ?

પુતલીબાઈ એક દાહાડે પોતાની મા ગુલબાઈને કેહેછે, "અરે માજી આજ તો હું ઘણી કંટાલી ગઈછું, કાંઈ કામ પણ મલે નહી કે બે ઘડી તેમા જીવ ઘાલુ તો મન મોકલું થાએ."

ગુલબાઈ—તો પુતલાં માએ, બે ઘડી કાંઈ વાંચો લાવોની ગીયું સ્ત્રી બોધ નહી તો માલ ઊપર જુઓ, ટેબલ ઊપર રાસત ગોફતાર પડેલું હશે તે લાવો ને વાંચો, એટલે મન વેહેરાઈ જશે. નહી તો કાંઈ ચોપડીઓ તમારી પાસેછે તે લઈને વાંચો.

પુતલીબાઈ—માજી ખરૂં પુછાવો તો કહુંછું કે આજે તો સઘલી વાતનો કંટાલો છુટેછે, ઓંજીઊં કસા ઊપર મન થતું નથી ને જે કાંઈ કરવા ઊપર દીલ દોડાઊંછું તે કાંઈ કરવા ગમતું નથી.

ગુલ—પુતલીબાઈ, એ વાત સારી નહી, હજી તું જુવાનછે, બાર વરસની વએ એટલી કંટાલેલી કેમ ફરેછે ? એ તો ખરેખર દુખી થવાની નીશાની માલુમ પડેછે.

પુત—માજી શું કરૂં ? કાંઈ હાને કરીને તો દુખી થવા નથી માંગતી ? એમ કરતાં દુખ આવી પડીઊં તો ખેર, જેમ સાહેબની મરજી.

એટલી વાત ચીત થયા પછે ગુલબાઈ પોતાની એક સહી નાજાંમાએને જોવા જવા નીકલીઆં, તારે તેવણે પુતલીબાઈને પણ પોતાની સાથે લઈ જવા મારે કેહેવાડીઊં કે ચાલો સારીબારી બદલીને તથા માંધું બાંધીને તઈઆર થાઓ. પણ પુતલીબાઈનું મન એટલું તો કંટાલેલું હતું કે તેણીએ માજી સાથે નાજાંમાએને ઘેર જવા પેહેલાં તો ઘણી આનાકાની કીધી પણ અંતે માજી બોહોસ કરી સાથે લઈ ગએઆં.

નાજાંમાએ નીચી બાંધનીનાં એક ઘરમાં રેહેતાં હતાં, તેના ઘર આગલ આવી પુગાં તારે ગુલબાઈએ તેનું બારણું ઠોકીઊં, તારે આશરે દસ વરસની એક નાહાની છોકરીએ ઝટ આવીને બારણું ઊઘાડી

ઊં અને જે જગા ઊપર નાજાંમાએ હતાં તાંહાં ગુલબાઈ તથા પુતલીબાઈને લઈ ગઈ. નાજાંમાએના એ રડાનો દેખાવ જોઈ ગુલબાઈ ઘણાં કચવાવા લાગાં, તેમા નાંજામાએનાં ખાટલા ઊપરનાં કપડાં જોઈને તો બીચારીને ઘણો બલાપો છુટો—વલી વધારે દુખ એ લાગું કે નાજાંમાએ બીચારાં મંદવાડથી ઘેરાએલાં, આંગમાં તાપ, ડાચાં બેસી ગએલાં, બોલવાની તથા ચાલવા ફીટવાની શકતી નહી ને આંખના ડોલા છેક બેસી ગએલા, તેવાં તેવાં બીચારાં બેસીને સીવતાં હતાં. તે ઊપરથી તેવણ બોલીઆં.

ગુલબાઈ—એવાએ નાજાંમાએ તમે એ શું દુખ ઊપર ડાહામના જોવું કરોછો ? શું એમ કરી ડાલના દુકાલ આજે પાડવા માંગોછો કે ? પાધરૂં બેસાતું નથી ને સીવવાનું સું ખરીશે ?

નાજાંમાએ—ખરી વાતછે માએ, પણ સું કરૂં ? જેમ તેમ બેસીને ટેઓટાબી ભરૂંછું તથા સીવુંછું તો બે પઈસા આવેછે તેમાથી મારી દવાદારૂનું અને આ નાહાની છોકરીના પેટનું કરૂંછું. માએ હાંલામાં ચોખાનો એક દાણો નથી, કે લાકડાંની એક સલી નથી. બોલવાનીબી લાજ લાગેછે, પણ માએ એવા પરતા દાહાડા કોઈના સદા રહેઆ નથી, એવી રીતે મન મોટું કરી જેમ બનેછે તેમ હાડકાં હીલવી કોઈનાં ઓશીઆલાં વગર પેટનું કરીએ છીએ. સખતો દાહાડો હતો ને પાંચ પઈસે જારે સુખી હતાં તારે એલખીનાં પાલખીતાંને જાણપીછાનનાં ઘણાંબી નીકલી આવતાં હતાં, પણ જેદારથી નાદરશાહજી ગુજરીઆ ને મેં ખુણું ઘરીશે તે ડાહાડથી કોઈ મલે નહી. માએ, એબી તાસીર અને લેણાની વાતછે. વારૂં હજીબી ખુદાપાસ દુવા એજછે કે જેવી સરમ આબરૂમાં, પછે લુખી કે તરસી, સુખી કે દુખી રાખીછે તેવીજ રાખે ને મરતી વખતે કાંઈ વધારે આપદા નહી દેખાડે.

ગુલ—નારે માએ, એમ સું કરવા બોલોછો ? તમારી ઊપરથી આપદા ઓવારી, કાલે દુખી દાહાડો વહી જશે. તમે ખુદા ઊપર જે આકીન બાંધીશેછે તેજ કાએમ રાખજો એટલે એમાથીજ સઘલું ફજલ થશે.

પુતલીબાઈ જે પોતાની માની પાસે બેઠેલી હતી તેણીએ ઊપલી સંધલી વાત ચીત સાંભલી હતી તેથી તેણીનાં મનમાં પણ કાંઈ ઘણીજ દએઆ છુટી ને તે હલુસે પોતાની માના કાનમાં કેહવા લાગી કે શું આપણે બચારાં નાજાંમાએને હાવી વખતે કાંઈ કામ નહી લાગીએ વારૂં ? તારે માએ જવાબ દીધો કે, "હા માજી આપણે બનસે તેમ કરશું." તાર પછે ઘણોકવાર સુધી બેસી નાજાંમાએ સાથ કેટલીક દુખ સુખની વાતો કરી તેવણનાં મનનું સમાધાન કરી ગુલબાઈએ નાજાંમાએ પાસેથી પાછાં ઘેર જવાની રજા માંગી, ઘેર જતી વખત બોલીઆં.

ગુલ—માએ હવે હમે જઈએ છીએ, પણ ખોદા ખાતર તમો તમારે હાતનું કામ બે પાંચ દાહાડા બંધ કરો; એકદમ નીરોગી થઈ પાછું તમારૂં કામ કરજો, જે દરજીને તાંહાંથી સીવાનું મંગાવીશે હોએ તાંહાં પાછું મોકલો ને તમો જરા વીસામો લેઓ. તમુને દુખમા દુખ નબલાઈ અને ફકર ચીંતાછે, તે તમે એકદમ તમારાં મનમાંથી કાહાડી નાખો ને એકદમ નફકરાં થાઓ, ખોદાનું કામ ખોદા કરશે હાલ તુરત તો હું ઘરજઈ બએ ચચાર પાએલી અનાજ, લાકડા, ઘી, વગેરે મોકલુંછું તે તમને બે ચાર મહીના ચાલશે. ને માહારી પુતલીબાઈ તમારી આગલ વારેઘરીએ આવતી જતી રેહશે, તે આવી ગઈ ઘેરના બે કાંમ કરતી જશે, ને હુંબી તમારી આગલ પરવારસ તેવી આવીઆ કરસ, માએ મેંનો તમારા મંદવાડનું છેક ગેઈ કાલે શાંજેજ સાંભલીશે, નહી તો હું અતીઆરેતો બે ચારવારે આવી જતે. (પુતલીબાઈ તરફ ફરીને) કેમ માજી તું નાજાંમાએ આગલ આવતી રેહશની ? અને બે કાંમ કરશેની ?

પુત—નહી કાંએ માજી ? દુખીઆંને મદદ કરવાનુ કોણનાં નશીબમાં હોએ ? જેનાં ઘનીઅ પુગ હોએ તેજ એવાં કામમાંતો પડે, વાસતે માજી તમો કશી ફીકર કરશોમાં હું નાજાંમાએને કશી વાતે ઓછું આવવા દેનાર નથી. એવણ જેમ મને છોકરી પરમાંણે લખેછે તેમ હું એવણને મા પરમાંણે લેખી એમની ચાકરી કરીશ.

ગુલબાઈનો ઊપકાર તથા મા દીકરી બંને જણીઓ માહારે માટે આટલી બધી આરજુ રાખેછે તથા મજ ઊપર આટલી બધી મમતા કરેછે, એ જોઈ બીચારાં નાજાંમાએ એટલાં તો ઓશીંગણ થએઆં કે તેવણને બીચારાંને ઊપકાર માંનવાને પુરતા શબ્દો પણ મલી આવીઆ નહી.

ઊપલી વાતચીત કરી ગુલબાઈ તથા પુતલીબા
ઈ પાછાં ઘર તરફ ફરીઆં. રસતામાં ચાલતાં મા દીક
રી બંધેના મનમાં સઘલી વાત નાંજાંમાએનીજ ર
મી રહેલી. પુતલીબાઈ બોલી " માજી બીચારાં ના
જાંમાએના હાલ જોઈને તથા તેવણનો હેવાલ સાંભ
લીને મારી તો છાતી ભરાઈ આવીછે. આટલો બધો
મંદવાડ છતાં હાતે કરી કાંમ કરી તે મેહેનતથી મેલવે
લા પઈસા ઊપરજ ગુજરાંનનો આધાર રાખવો એ
ઘણું કશટી ભરેલું તો ખરૂં. એ પરમાંણે પોતાની
છોકરી પારકાંનાં દુખને પોતાનું કરી સમજેછે, તથાં
દુખીઓની દાદ લેવાનો સવભાવ છોકરીનામાં આટલી
વએથી દાખલ થએલોછે એ જોઈ ગુલબાઈને બેવડો
સંતોશ ઊપજવા લાગો—એમ કરતાં ઘેર જઈ પુ
ગાં, જતાંનેવારજ ગુલબાઈએ તો કેટલોએક અનાજ,
લાકડાં, ઘી, તેલ, વગેરે તુરત ખપમાં આવે એ
વી ચીજો હેલકનાઓની પાંટીમાં ભરી પોતાના
એક ચાકરની સંગાથે નાજાંમાએને ઘેર મોકલા
વી દીધું. આણીગમ મા ખોરાકી પુરી પાડવાની તજ
વીજમા ગુંથાઈ તેટલાં બીજીગમ છોકરી પોશાકી એટ
લે તેવાં કોઈ કપડાં જે નાજાંમાએને પેહેરવા લાએક
નાં હોએ તે ખાના પેટીમાં ખોલવા લાગી ને અંતે એ
વા કેટલાંક કપડાં ખોલી કાહાડી પોતાની માને બતલા
વીઆં ને માજીની રજા લઈ તે કપડાં તથા એક નાહા
ની ગોદરી તથા એક સુજની અને એક અસીસું એ સ
ઊ લઈ પુતલીબાઈ પાછી નાજાંમાએને ઘેર ગઈ. તે
મને ને સઘલું હવાલે કીધું ને સાંજ પડી હતી માટે વે
હેલી પાછી પોતાને ઘેર ગઈ. બીજે દીને સહવારમાં
ઊઠતાંજ ચા પાની કરી માની રજા લઈ પુતલીબાઈ
પાછી નાજાંમાને ઘેર ગઈ, તેવણને ખાટલા ઊપરથી
ઊઠાડી ધોલીઓ પખોરીઓ તથા બીછાંના લુગડાં બ
દલી નાખીઆં.

તાર પછે નાજાંમાએની નજી નામની નાહા
ની છોકરીને નહવાડવાને પુતલીબાઈએ ચુલે દેગડી ચ
ઢાવી—પાણી થાએ તેટલાં ઘરની ઓરડીઓમાનો ક
ચરો કાહાડી ઘર સાફ કરી જમીન ઊપર પાણી સી
પી, સામન સુમન ઊપર જે ગીરદ પડી હતી તે લુછી
નાખી ને પછે નજીને પોતાને હાતે ચોલી મોલીને નહ
વાડી સદરો બદલાવીઓ. તાર પછે રાંધવા સીંધવાની
ખટપટમાં.પડવા ગઈ, પણ તેવામાં નાજાંમાએ માગી
લીધું કે "ના માંએ આવતીની માંનું પેટ તાહારૂં, તેં
ઘણું કામ કીધું વાસતે થાકી ગઈ હશે, રાંધવાનું
તો હું પોતેજ કરીશ, માએ એમ તો ઘરનું
બધું વહીતરૂં કરતાં છતાં, સીવતાં સાંધતાં છ
તાં હું રાંધતી હતી તેમ.હવે સું અમથુ રંધાશે ન
હી ? ને વલી તે કરતાં રાંધવાનું કેટલું ? બે મુઠી ચો
ખા ને ચમટી દાલ હોરવાની તેતો હું બેઠી બેઠી કરી
શ, મારી નજીને જેમ કહુંછું તેમ ધોઈધાઈ આપેછે."
તે ઊપરથી પુતલીબાઈએબી જાઝી બોંહોંસ કીધી ન
હી અને પોતાને ઘેર ગઈ. આ પરમાંણે લાંબી મુદત
સુધી ગુલબાઈ તથા પુતલીબાઈએ નાજાંમાએની જત
ન તથા બરદાસત કીધી તથા નાજાંમાએની દવા દા
રૂ કરવાને ગુલબાઈએ પોતાના ઘરના ડાકટર પાલ
ણજીને કહીઊં, ને જારે નાજાંમાએ પુર તંદરૂસ
તીમાં અને કાંમકાજ કરવાને તથા બાહાર ફરવા
હરવાને લાએકનાં થએઆં તાંહાંલેર તેવણની પાછલ
બંધે માં દીકરાંએ કાંઈ કરવામાં બાકી રાખીઊં ન
હીં. નાજાંમાએ પણ એ ઊપકાર વીસારીઓ નહી
જારે જારે ફુરસત મલે એટલે ગુલબાઈ આગલ જાએ.
અને અગવરસગવડે ગુલબાઈનાં પાંકીઆં કાંમો કરે.
આ રીતે પરસપર એકમેકનાં દીલ એટલાં તો મલી
ગએઆં કે જાણે એકજ ખાંનદાનનાં હોએ.

આ પરમાંણે નાજાંમાએનાં મંદવાડનો તથા તે
મને જોવા જવાનો ટુંક ખુલાસો કીધોછે. વાંચ નાર પે
આરી બાંનુઓ ગએઆં વરસના નવેમબર માસનાં સ્ત્રી
બોધમાં સોલા કાકાને જોવા જનાર મેહેરબાઈ, મીઠાંમા
મી અને ગુલબાઈ વીશે લખાએલા હેવાલ અને આ ના
જાંમાએને જોવા જનાર ગુલબાઈ તથા પુતલીબાઈમાં
કેટલો ફરક પડીઓ તેનો જરા દુરંદેશાથી વીચાર કર
વો. માંદા આદમીને તેમાં મોતાજમંદ માદાં આદમી
ને જોવા જવામાં કેવાં દીલ અને કેવાં મનની જરૂરછે
તે આ વાત ઊપરથી સેહેજ જણાઈ આવેછે. એમતો
સટકો કરનારી સહીઓ અને મટકો કરનારી મીટીઓ
ઘણી જોવામાં આવેછે, તે સા કાંમની ? દુખની વેલાએ
જ જે સહીમીટીઓ દુખીઆની દાદ લે ને ખરી સહી
ઓ કહેવાએ.

સાંપ—ઘુગરીઓ સાંપ.

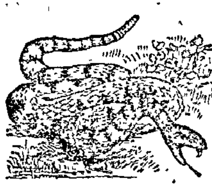

સાંપ ઘણી જાતના આવેછે. ગરમ દેશોમાં એ જાનવરોની જેવી વધ થાયછે તેવી થંડા દેશોમાં થતી નથી. એ જાનવરોના માથાં સાથે સરખાવતાં તેમનાં મોહોડાંની વકાસ ઘણી પોહોળી હોયછે. એ જાનવરનાં જડબાંનાં હાડકાંની એવી ગોઠવણ કીધેલી હોયછે કે તે બીજાં જાનવરોનાં માથાં, જે તેનાં પોતાનાં માથાં કરતાં ત્રણ ગણા મોહટાં હોયછે, તે તરાપ મારી મોહોડાંમાં ખેંચી લીએછે. તથા એ જાનવરો પોતાનાં મોહોડાંની વકાસ એટલીતો મોહોટી કરી શકેછે કે પોતા કરતાં મોહટાં કદના જાનવરો ગલી શકેછે.

એ જાનવરોની જીભ લાંબી અને અણીઆરી હોયછે, અને તે માંસના બે લાંબા સલાવાની બનેલી માલુમ પડેછે. કેટલીક જાતનાં સાંપોની જીભ તેમના શરીરનાં પાંચમાં ભાગ જેટલી લાંબી હોયછે.

એકવાર એક મોહટાં સાંપે એક ભેંસ ઊપર તરાપ મારી હતી તેનો નજરે જોયલો એહેવાલ એક લખનારે જણાવીઓછે તે ઊપરથી માલુમ પડેછે કે એક દાહાડે એક મોહરો સરપ એક નદી તીરે ભરાઈ બેશી કોઈ શેકારની રાહ જોતો હતો તેવામાં એક ભેંસ તાંહાં આવી લાગી. તેને જોતાંજ તે સાંપ તે ભેંશ ઊપર કુદી પડીઓ અને આ નીચેના ચીત્રમાં બતલાવી

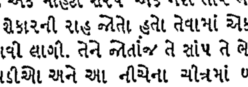

આ પરમાણે તેનાં શરીર સાથે મજબુત વીટલાઈ ગયો; તે એવી રીતે તો વીટલાતો ગયો કે તે ભેંસનાં હાડકાં કડાકડ ભાગતાં સંભલાતાં હતાં. એ હાડકાં ભાગવાનો અવાજ ઘણોજ મોહોટો આવતો હતો, કોઈ અણજાણું તો એમજ સમજે કે તોપ ફુટેછે. બાપડી ભેંસે છુટી જવાની ઘણીબી તજવીજ કીધી અને શોક ભરેલી બુમો પાડી પણ તેનું કાંઈ વલીયું નહી. તે સાંપ તેને એવોતો મજબુત પીલ દેતો ચાલીઓકે અંતે સઘલાં હાડકાં ભાગી ચુરે ચુરો થયાં, અને આખી ભેંસ ઢગલો થઈ જમીન ઊપર પડી. તારપછે તે સાંપ પોતાનાં શેકારને નીરાંતે ખાવા છુટો પડીઓ. ભેસનાં આખાં શરીરને તે સારી પેઠે ચાટવા લાગેઓ, એમ કરવાનું કારણ એવું જણાયછે કે તે શરીર ઊપર થુક અને લપ લાગાથી તે ઘણું સડકૂણું થાય એટલે તે સેહેલાઈથી સાંપનાં ગલામાંથી પેટમાં જઈ શકે. એટલું કીધા પછે તેણે હલુ હલુ પોતાના શેકારને ખાવા માંડીઓ; તે પણ વલી એવી રીતે કે, જે ભાગ નરમ માલુમ પડતો ગયો અને જે ભાગ મોહોડાંમાંથી સેહેલાઈથી પસાર થઈ શકતો હતો, તે પેહેલ વેલાં ખાવા માંડીઓ. તે એહેવાલ જણાવનાર લખેછે કે એ મારેલી ભેસનો એકકો તુકડો, જે તે સાંપનાં પોતાનાં શરીર કરતાં તરમણો જાડો અને મોહોટો હતો તે એકદમજ તે ખાઈ જતો હતો.

કેટલાક સાંપ જેહેરી અને કેટલાએક જેહેર વગરનાં હોયછે. કેટલીક ગણતરી ઊપરથી એવો અડસટો કાહડવામાં આવેઓછે કે સઘલા સાંપોમાં દસમો ભાગ માતર જેહેરી હોયછે. એ જેહેરી સાંપનાં ડંખથી પરાણીઓ મરી જાયછે તે ઊપરથી આપણાં કેટલાક લોકો એમ સમજેછે કે સાંપોના દાંત જેહેરી હોયછે તેથી માણસને જેહેર ચડેછે, પણ તે વીચાર ભુલ ભરેલોછે, સાંપના દાંતનો ડંખ કોઈબી રીતે ઘણો ધાસતી ભરેલો અથવા પરાણીના જીવની આખર લાવનારો નથી, પણ ડંખ મારયા પછે તે ઘાનાં અંદર એક જાતનું વીખ જે એ જેહેરી સાંપો તુરતજ નાંખેછે તેથીજ પરાણીના જીવની ઘાત થાયછે. એ સાંપનાં દાંત વાંકા, પોકલ અને મરડાઈ શકે એવા હોયછે, તથા તેને ટાલવે એક કોથલી હોયછે, જેમા જેહેર ભરેલું હોયછે. એ કોથલી દાંતો સાથે મલેલી હોયછે. જીઆરે સાંપ કોઈને ડંખ મારેછે તીઆરે તે કોથલી દબાઈ તેમાનું જેહેર પેલા પોકલ દાંતોમાં થઈને પેલા

ઊપલી વાતચીત કરી ગુલબાઈ તથા પુતલીબાઈ પાછાં ઘર તરફ ફરીઆં. રસતામાં ચાલતાં મા દીકરી બંધેના મનમાં સઘલી વાત નાંજાંમાએનીજ રમી રહેલી. પુતલીબાઈ બોલી "માજી બીચારાં નાજાંમાએનાં હાલ જોઈને તથા તેવણનો હેવાલ સાંભલીને મારી તો છાતી ભરાઈ આવીછે. આટલો બધો મંદવાડ છતાં હાતે કરી કાંમ કરી તે મેહનતથી મેલવેલા પઈસા ઊપરજ ગુજરાંનનો આધાર રાખવો એ ઘણું કશટી ભરેલું તો ખરૂં. એ પરમાંણે પોતાની છોકરી પારકાનાં દુખને પોતાનું કરી સમજેછે, તથા દુખીઓની દાદ લેવાનો સવભાવ છોકરીનામાં આટલી વએથી દાખલ થએલોછે એ જોઈ ગુલબાઈને બેવડો સંતોશ ઊપજવા લાગો—એમ કરતાં ઘેર જઈ પુગાં, જતાંનેવારજ ગુલબાઈએ તો કેટલોએક અનાજ, લાકડાં, ઘી, તેલ, વગેરે તુરત ખપમાં આવે એવી ચીજો હેલકનાઓની પાંટીમાં ભરી પોતાના એક ચાકરની સંગાથે નાજાંમાએને ઘેર મોકલાવી દીધું. આણીગમ મા ખોરાકી પુરી પાડવાની તજવીજમા ગુંથાઈ તેટલાં બીજીગમ છોકરી પોશાકી એટલે તેવાં કોઈ કપડાં જે નાજાંમાએને પેહેરવા લાએકનાં હોએ તે ખાના પેટીમાં ખોલવા લાગી ને અંતે એવા કેટલાંક કપડાં ખોલી કાહાડી પોતાની માને બતલાવીઆં ને માજીની રજા લઈ તે કપડાં તથા એક નાહાની ગોદરી તથા એક સુજની અને એક અસીસું એ સઊ લઈ પુતલીબાઈ પાછી નાજાંમાએને ઘેર ગઈ. તેમને ને સઘલું હવાલે કીધું ને શાંજ પડી હતી માટે વેહેલી પાછી પોતાને ઘેર ગઈ. બીજે દીને સહવારમાં ઊઠતાંજ ચા પાની કરી માની રજા લઈ પુતલીબાઈ પાછી નાજાંમાને ઘેર ગઈ, તેવણને ખાટલા ઊપરથી ઊથાડી ધોસીઓ પખોરીઓ તથા બીછાંના લુગડાં બદલી નાખીઆં.

તાર પછે નાજાંમાએની નજી નાગની નાહાની છોકરીને નહવાડવાને પુતલીબાઈએ સુલે દેગડી ચઢાવી—પાણી થાએ તેટલાં ઘરની ઓરડીઓમાનો કચરો કાહાડી ઘર સાફ કરી જમીન ઊપર પાણી સીપી, સામન સુમન ઊપર જે ગીરદ પડી હતી તે ઝુડી નાખી ને પછે નજીને પોતાને હાતે ચોલી મોલીને નહવાડી સદરો બદલાવીઓ. તાર પછે રાંધવા સીંધવાની ખટપટમાં પરવા ગઈ, પણ તેવામાં નાજાંમાએ માગી લીધું કે "ના માંએ આવતીની માંનું પેટ તાહારૂં, તેં ઘણું કામ કીધું વાસતે થાકી ગઈ હશે, રાંધવાનું તો હું પોતેજ કરીશ, માએ એમ તો ઘરનું બધું વહીતરૂં કરતાં છતાં, સીવતાં સાંધતાં છતાં હું રાંધતી હતી તેમ હવે સું અમથુ રંધાશે નહી ? ને વલી તે કરતાં રાંધવાનું કેટલું ! બે મુઠી ચોખા ને ચમચી દાલ હોરવાની તેતો હું બેઠી બેઠી કરીશ, મારી નજીને જેમ કહુંછું તેમ ધોઈધાઈ આપેછે." તે ઊપરથી પુતલીબાઈએબી જાઝી બોહોંસ કીધી નહી અને પોતાને ઘેર ગઈ. આ પરમાંણે લાંબી મુદત સુધી ગુલબાઈ તથા પુતલીબાઈએ નાજાંમાએની જતન તથા બરદાસત કીધી તથા નાજાંમાએની દવા દારૂ કરવાને ગુલબાઈએ પોતાના ઘરના ડાકટર પાલણજીને કહીઊં, ને જારે નાજાંમાએ પુર તંદરૂસતીમાં અને કાંમકાજ કરવાને તથા બાહાર ફરવા હરવાને લાએકનાં થએઆં તાંહાંવેર તેવણની પાછલ બંધે માં દીકરાંએ કાંઈ કરવામાં બાકી રાખીઊં નહીં. નાજાંમાએ પણ એ ઊપકાર વીસારીઓ નહી જારે જારે ફુરસત મલે એટલે ગુલબાઈ આગલ જાએ. અને અગવરસગવડે ગુલબાઈનાં પાંકીઆં કાંમો કરે. આ રીતે પરસપર એકમેકનાં દીલ એરલાં તો મલી ગએઆં કે જાણે એકજ ખાંનદાનનાં હોએ.

આ પરમાંણે નાજાંમાએનાં મંદવાડનો તથા તેમને જોવા જવાનો ટુક ખુલાસો કીધોછે. વાંચ નાર પેઆરી બાંનુઓ ગએઆં વરસના નવેમબર માસનાં સીબોધમાં સોલા કાકાને જોવા જનાર મેહેરબાઈ, મીઠાંમામી અને ગુલબાઈ વીશે લખાએલા હેવાલ અને આ નાજાંમાએને જોવા જનાર ગુલબાઈ તથા પુતલીબાઈમાં કેટલો ફરક પડીઓ તેનો જરા દુરંદેશાથી વીચાર કરચો. માંદા આદમીને તેમાં મોતાજમંદ માદાં આદમીને જોવા જવામાં કેવાં દીલ અને કેવાં મનની જરૂરછે તે આ વાત ઊપરથી સેહેજ જણાઈ આવેછે. એમતો સટકો કરનારી સહીઓ અને મટકો કરનારી બીબીઓ ઘણી જોવામાં આવેછે, તે સા કાંમની ? દુખની વેલાએજ જે સહીગીરીઓ દુખીઆની દાદ લે ને ખરી સહીઆ કેહવાએ.

૩૫૦૦ થી તે ૩૬૦૦ ની થાયછે. કોઈ કોઈ વખતે તો ૩૮૦૦ થી ઓછે ભાવે ગોલામો મલતા નથી અને સ્રીઓ ૩૬૫૦ મલી આવેછે. એક વખત એક ઊંચા અને જોરાવર સીધીને લીલાંઊ કરવાના ઓરડામાં લઈ આવયા તે વખતે તેની સાથે તેની બાએડી પણ હતી. જારે એ સીધીની પેલી ખુરસી ઊપર ઊભો રેહવાની વારી આવી તારે તેણે એક હાય મારી અને ઘણી નાખુશીથી ગયો. તેનું લીલાંઊ થતું હતું તારે તે પોતાનું જોર ખતલાવતો હતો તેવામાં એકાએક ઊભો રહીને જાણે પોતે અતીશે દુખમાં હોય તેમ દેખાવા લાગીયો. પછી પોતાની બાયડી તરફ ટાંકીને ટગર ટગર જોવા લાગીયો અને તેણીને પોતાની પાસ આવવાની નીસાની કરી, પણ તેણીથી તાંહાં અવાઈ શકાયું નહી તેથી તે અતીશે ઝનુનમાં આવી ગએઓ જેથી લીલાંઊ કરનારને જરા ચુપ થવાની ફરજ પડી. પેલા સીધીએ ફરીથી પોતાની બાયડી તરફ જોયું અને તેણીને પોતાની ખુરસી આગલ આવવાની નીસાની ફરીથી કરી અને લીલાંઊ કરનારને બબે આંગલી દેખાડવા લાગો એવી મતલબથી કે બંધેનું સાથે લીલાંઊ કર ને બંધેને સાથે એકઠાં વેચ, તેમજ ખરીદ કરનારાઓને પણ કઈ આજીજી કરતો હોય એમ દેખાવાલાગો. તેના દીલમા પીઆર, ધાસતી અને દલગીરી હોય એવુ તેના ચેહેરાપરથી દીસવા લાગીયું. તે વધારે બેચેન થઈ ગયો અને દંમપરદંમ ડચકાં ખાઈ જણાવતો હતો જે "હમુને બેઊ જણને જેમ ગમે તેમ સાથે વેચી નાખો, મારો દીવસનો સ્રોબતી અને મારા દીલને ખુશી કરનારને મને આપો અને હું ભારે રંજ ખેચીને મારી જીંદગાંની પટકીને ગુલામગીરીનું સઘલું દુખ ખમીશ." તે વખતે જે દેખાવ થયો હતો તે દેખાવ જોઈને ગમે તેવા કઠણ છાતીનાં માણસનુ દીલ પીગલવા વીના રેહે નહી. સઘલા ખરીદદારો એક મતથી બુમે પાડી કેહવા લાગા કે ભાઈ બંધેને સાથે મુકો ને બંધે વર બાઈડીનો એકજ "લાટ" કરો એ ઊપરથી એક બીજી ખુરસી પેલા સીધીની પાસે લાવીને મુકી જેહેનીપર તેની બઈરીને ઊભી રાખી જેથી પેલો અતીશે ખુશી થયો અને તરતજ પેલીને ગલે વલગી પડીયો અને તેણીને પોતાની છાતી સાથે થોડીકવાર દાબીને ખુશીથી છુટો ખુરસીપર ઊભો રહઓ. તે આ સપાસ આનંદથી જોઈને જાણે જણાવતો હોએ કે "ચાલો હવે હું તમારોજ છું! ખરીદદારો હું તમારોજ છું! મારી મેહેનત અને રંજમાં ભાગીઅણ દાખલ મારા સોબતીને સાથે રેહેવા દશો તો હું ખુસીથી રેહેવસ." લીલાંઊ પાછું ચલાવીઊ—ધણી ધણીઆણી પુર તંદરોસતીમાં હોએ તેમ ચપળતાની નીસાની દેખાડવાલાગાં જેથી તુરત તેઓ વેચાઈ ગયાં.

એક વફાદાર સીધંન.

ઈસવી સન ૧૭૭૦ ના સાળમાં "સેનટ દોમીનગો" ના ટાપુ મધે જે ભયંકાર ધરતીકંપથી ઘણો નાસ થયો હતો તે વખતે "પોરટો પરીનસની" એક સીધન દાસી પોતાના શેઠના બચાં સાથ એખળીજ ઘેરમાં હતી. ઘરનો પાયો ધ્રુજવા લાગો અને કેટલાક કડાકા સંભલાવા લાગા તેથી સઘલાં જણ નાસી ગયાં પણ પેલી વફાદાર દાસી પોતાના શેઠના છોકરાંને ભયમાં મુકીને બાહેર નીકલી નાસી જવાને બદલે જાંહાં છોકરૂં સુતેલું હતું તાંહાં ગેઈ તારે તેણીએ તેને ભર ઊંગમાં સુતેલું જોઊ; તેમજ ઘરની દેવાલો ઓય તુટી પડશે એવુ તેણીને જણાયું હવે જો તેજ વખતે પેલાં છોકરાંને લઈને નાશી જવાની કોશેસ કરેછે તોબંધેના જીવ જોખમમાં પડેછે તેથી પેલી પેલાં છોકરાંની ઊપર કમાનને આકારે મેરાબદાર થઈને વાંકી પડી અને થોડાજ વારમાં દેવાળ ધસી પડી તેનો સઘલો બોજો તેણીનાં દીલપર પડયાથી તે બીચારી મરણ પામી; પણ પેલું બચું ગોઆ એક ગુફા અથવા ટનલની અંદર હોએ એવી રીતે સહી સલામત રહીઊં.

સુખડ અથવા ચંદન.

ચીન દેશ તથા મલબાર પરાંતમાં સુખડનાં ઝાડ પુશકલ થાએછે; તેમજ બીજાં પણ કેટલાક મુલુખોમાં એ ઝાડો ઊગેછે, પણ સઊથી સારૂં ને ઊંચું સુખડ ઊપલાં બે ઠેકાંણેથી મલી આવેછે. સુખડનાં ઝાડો ઘણ કરીને રાન જંગલોમાં હોએછે, તો પણ કેટલાક શ્રીમંત અને બડેજાઓ લોકો પોતાના બાગો

માં પણ એવાં ઝાડો રોપાવેછે. એ ઝાડ મોહોટાં થયાં એટલે તેને કાપીને તેના કટકા જમીનમાં પુરી રાખેછે, તાર પછેં કેટલેક દીવસે તેમને બાહેર કાહાડી ટાસીને સરખા કરેછે, તથા તેમનો જેવો રંગ અને જેવું વજન ઊતરે તે પરમાણે તેમની જુદી જુદી ગાંસડીઓ બાંધેછે, જે કટકા રાતા રંગના અથવો રતાસપર હોએ અને જે વજનમાં ભારી ઊતરે તથા જેની સુવાસ ઘણીજ નીકલતી હોએ તેની કીમત વધારે પોશાએછે.

સુખડ ઘણી રીતે કામ લાગેછે. તેની પેટીઓ, પંખા વગેરે નકસીદાર સામન બનાવેછે. સુખડનાં છેડાંને ઘસી તેનો વાશ કેટલીક જાતનાં લોકો દીલ પમરવાને માટે આંગે ચોપડેછે. ચીનાઓના તાલેવંત લોકના મુરદાંને સુખડની પેટીમાં મુકી તે પેટી દાટેછે; તથા એ ચીનાઓ સુખડની તરેહવાર વસતુઓ બનાવી તે વેચેછે. ખરૂજ અથવા કીર થઈ હોએ અથવા આંગ ઊપર ફુલીઓ થઈ હોએ તારે સુખડનું તેલ કાહાડી તે કેટલાકો ભરેછે, જેથી ગુણ થએલો માલુમ પડેછે. સુખડ જેમ તરેહવાર વસતુઓ બનાવવાનાં કામમાં આવેછે તેમ તે કેટલાંક ઓસડ બનાવવાનાં કામમાં પણ આવેછે.

સુખડને ટાસીને તેને સાફ લીસા કરી તેનાં ગોલ કકડા કરેછે તેને આપણા લોકો સુખડનાં પેરીઆં કરી કેહેછે, તથા તેના નાહાના નાહાના કકડા અથવા છેડાંને સુખડનો તાછો કરી કેહેછે. પારસી તથા હીંદુઓ એના સારા વાસ ઊપરથી એને બાલવાના કામમાં લાવેછે, ને તેમાં ઘણું કરીને ધરમ સંબંધી કીરીઆ કરતી વેલાએ તો ખચીત એ વસતુ બાલવી પડેછે. આહા ! પરમેશવરે માણશોનાં જીવને સુખ આપવાને માટે નાના પરકારના એવા પદારથો ઊતપન કરી આછે એ ઊપરથીજ માનવી ઊપર તે દએઆલુ ઈશવરનો કેટલો પેઆરછે તે સાફ જણાઈ આવેછે !

બદામ.

બદામનાં ઝાડ મોહોટાં થાએછે, અને તે ઊપર ફલો પણ પુશકલ ઊગેછે. ઈરોપખંડ મધે ફરાનસ, ઈટલી, સપેન, એ દેશોમાં બદામના ઝાડ મલી આવેછે, તેમજ એશીઆખંડમાં, મસકત, આરાકાન, ઈરાન, મકા, મદીના, સીરાજ વગેરે ઠેકાણે એનાં ઝાડો જોવામાં આવેછે. હીનદુસથાનમાં જે પુશકલ બદામ આવેછે તે એ મુલકોમાથી આવેછે. બદામ બે જાતની આવેછે—કડવી અને મીઠી. એ ઝાડ જેઠ અને અશાડ મહીનામાં ખીલવા માંડેછે તથા આશવીન અને કારતક માસમાં તેના ફલ પાકીને તઈઆર થાએછે. એ ફલો જીઆરે તઈઆર થાએછે તારે તેનું કદ નાહાનાં સરખાં પેર જેટલું દેખાએછે. તેની ઊપરની છાલ જરા રતાસપર હોએછે ને તે જો મોડાંમાં નાખી હોએતો તુરી મારેછે. આપણાં દેશમાં પણ બદામના ઝાડો ઊગાડવાની તજવીજ કરવામાં આવીછે, ને ઝાડો ઊગીઆં પણછે ખરાં, તોપણ તે ઊપર જે બદામો થાએછે તે અસલ જેવી થતી નથી ઊગવામાં એ ઝાડ ઘણું જલદી વધેછે, તથા તેની છાઆ બહુ ભાવે એવી હોએછે.

બદામ ખાધામાં મજેની હોવાછતાં તે વલી પુશટીકારક ગણાએછે. એનું તેલ ઓસડમાં કામ લાગેછે. એ વસતુ પુશટીકારક હોવાથી અશકત અથવા નબલાં માણશો તેને તરેહવાર આકારની ખાધખોરાકીમાં વાપરી ખાધામાં લીએછે તેથી અબલતાં કેટલેક દરજજે શકતી વધેછે. તેમજ મીશટાન અને લેહેજતદાર પકવાનોમાં બદામ ઘણો અછો સવાદ આપેછે.

કડવી બદામ ખાધામાંનો કશી રીતે ઊપીઓગી નથી, તો પણ તેનું તેલ કેટલાંક ઓસડમાં વપરાએછે. એ કડવી બદામ જો વધારે ખવાઈ તો તે જીવને નુકશાનકારક થઈ પડેછે. જેમ કેટલાંક દેશોમાં પઈસા સાથે કોડીઓ વપરાએછે તેમ સુરત વગેરે કેટલાંક નાહાના ગામડાંઓમાં કોરીને બદલે એ કડવી બદામો ચાલેછે. કેટલાકો બદામનાં કોચલાને બાલી તેની રાખ કરી તે દાતન કરવાના ઊપીઓગમાં લાવેછે, કે દાંત સાફ અને મજબુત રેહે.

બેહેનો તમો કોઈને હસતાંનાં.

કોઈ એક માણસમાં કાંઈ કુદરતી ખોડ ખાપણ જોઈ એટલે તુરત તેને કેટલાકો હશવા માંડેછે, એ ઘણું

ખરાબ અને અઘરતુંછે. પડોસમાનો એક ખુંદો છોકરો, સામેના ઘરનો એક ઠુંઠો છોકરો, અથવા લાકડી લઈને ચાલનાર એક વેંહેતીઓ માણસ દીનબાઈ અથવા ભીખાઈજીને નજરે પડીઓ તો તેઓ તેને હશીઆ વનાં રેહેનાર નથી; તોતરી બોબરી બચુબાઈ, અથવા પેંગી પીરોજબાઈ જો મેહેરબાઈ અથવા રતનેબાઈની નજરે પડી તો તેઓ તેને હશીઆ વના રેહેનાર નથી; ગાંડેલ અને થોડી સમજણની અડીંગામારનાર આંવાંબાઈ અથવા ચુંચી આંખની ને લાંબાં નાકની નવાજબાઈ; શીરીનબાઈ અથવા સાકરબાઈની નજરે પડીતો તેઓ તેને હશીઆ વના રેહેનાર નથી; બચાં કચાં વગરની ઈઆને લાંબી મુદત સુધી ઓંજણી રહેલી માણેકબાઈ અથવા કમબખત ધણીએ છાડી મુકેલી કોલીબાઈને વીશે જો રાણીબાઈ અને નાલીબાઈએ સાંભલીઓ તો તેઓ તેને હશીઆવના રેહેનાર નથી.

તો હમો એવી રીતે હશી કરનાર બાઈઓને પુછવાની રજા લઈએ છીએ કે ઈશવરે તમ બાઈઓમાં ઊપલાં ખોડીએલા જેવી કોઈ ખોડ મુકી નથી તે શું લોકોની હાંશી અને ઠઠા મશકેરી કરવા માટે કે? અથવા એવી રીતે કુદરતી ખોડખાંપણો વીશે ટીકા કરવાને અથવા હશવાને તમોને કાંઈ સતાછે વારૂ ? ના પેઆરી બાનુંઓ એવી કોઈ સતા તમોને નથી તેમજ એવું કરવું એ ઘણુ નામુનાસેબછે. તમો એ ખોડીઅલોની ઠઠા મશકરી કરોછો ને કાંઈ ખરેખરી તેમની થતી નથી પણ તેમને એવા ખોડીએલ આંગ આપનાર ઈશવરની તમો મશકરી કરોછો.

વીચાર કરો પેઆરી બાનુઓ કે જો ઈશવરે તમારામાં કોઈ એવા અધુરો આંગ મુકીઓ હતે ને તમોને તમારા જેવી થોડી સમજવાલી કોઈ હીરાંબાઈ હસતેતો તમોને કેવું લાગતે વારૂ ? એટલાજ વીચાર ઊપરથી તમોને જાણવું ને સમજવું જોઈએ કે તમારી સાથ જે ચાલ કોઈ ચલાવે તે તમને ગમે નહી તો તેવીજ ચાલ તમો કોઈ બીજાં સાથ ચલાવોતો તે તેને કેમ ગમશે વારૂ ?

તે કરતાં પરમ કુરપાલુ સાહેબે એવું તો કાંઈ કરીઊંજ નથી કે કોઈબી માણસને કશી વાતની પણ ખુટ વગર તમામ સંપુરણ કરવું—તે સાહેબે ઠરાવેલા નીઅમ પરમાણે દરેક માણસને કાંઈપણ વાતની ખુટ અને કોતાંઈતો પડવાનીજ; તો પછે જે ઠરાવ ઈશવરે કરીઓ તેની વીરૂધ બોલવું અથવા તેને હશવું એ કોણનું કામ ? ખરાં પાપી, નીમક હરામ અને ઈશવરના તકશીરવારનું તે કામછે. ખરા ધરમાતમાં અને ઈશવરના ખરા સેવકોતો એવી વેલા બીચારાં દુખીઆરાંઓને પોતાની તરફથી બનતી મદદ કરવાના, ને નહી કે કેટલીક કમઅકલ બાઈઓ લથડતી ચાલના લંગડાને પડી ગીએલો જોવાને રાજી થાએછે અથવા કોઈ થોડી સમજણવાલી ને ઊલકાવી તેથી રમુજ મેલવવાને ખુશી થાએછે, તેમ કરવાના. કોણ જાણે કાલ કેવીછે, આજ આપણે એવાંઓને હશીએછે, પણ કાલે આપણી શી ગતી થશે, વખતે એવુંજ કોઈ દુખ આપણાં ઊપર આવી પડશે, એવા દુરંદેશોના વીચાર કરી સઘલી સજન બાઈઓને ઘટેછે કે આ બાબદને મથાલે લખેલા શબદો પરમાણે કોઈને **હસવું નહી.**

દુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૫.

પેઆરાં બેહેન,

આ મારા પાચમાં કાગલમાં હું તમને રૂશીઆ દેશની કેટલીએક જાણવા જોગ હકીકત લખી મોકલુંછું. તે લખેઆ અગાઊ તમને જણાવવું જોઈએ કે દુનીઆમાં સઊથી મોટું રાજ રૂશીઆનુંછે. ઈઊરોપ ખંડમાં રૂશીઆનો મોટો મુલકછે તેમજ અમેરીકા તથા એશીઆ ખંડોમાં પણ રૂશીઆના મોટા મુલકો છે. આ કાગલ મધે એશીઆ ખંડ મધેના રૂશીઆ મુલક વીશે લખુંછું. એશીઆ ખંડના રૂશીઆના બે મોટા ભાગ થએલાછે: એક સીબીરીઆ અને બીજો કાફેશી

આ. સીબીરીઆનો ભાગ મોટોછે અને તે કાકેશીઆની ઊતર દશાએ આવેલોછે.

સીબીરીઆનો દેશ આથમણ દશાએ ઊરલ નામના પાહડ આગલથી ઊગમણ દશાએ ઠેઠ સમુદર સુધી લાગેલોછે. એ દેશની લંબાઈ ૪૦૦૦ માઈલ અને પોહલાઈ ૧૯૦૦ માઈલનીછે. એ દેશમાં નદી, ડુંગર અને સરોવર ઘણાછે. મોટી મોટી નદીઓ દખણ તરફથી નીકલીને ઊતર તરફના સમુદરમાં ખાલી થાએછે. મોટો ભાગ એ દેશનો ઊજડ અથવા વેરાણ પડેલોછે. ઊતર તરફ ઘણીજ થંડીને લીધે ઝાડ પાન અથવા વનસપતી ઊગતી નથી. શીઆળાની રૂતુમાં ઊતર તરફના ખેતરે ખેતરમાં બરફ શીવાએ બીજું કાંઈ નજરે પડતું નથી. ઓબી, ઈઅનસી અને લીના નામની તરણ ઘણીજ મોટી નદીઓ એ દેશમાં થઈને આરટીક માહાસાગરમા ખાલી થાએછે. એ નદીની જારે રેલ આવેછે તારે આ દેશના મોટા ભાગમાં તેના પાણી ફરી વલેછે. બેઈકલ નામનો સરોવર ઘણો મોટોછે. તેના પાણી મીઠા ઊંડાં અને નીતરાંછે. શીઆળાની રૂતુમાં તેની ઊપર બરફનું જાડું પડ બંધાઈ જાએછે અને તેની ઊપર માલના મોટા ગાડાં પઈડાં વગર ચાલી શકેછે. ઊનાલામાં પવનથી અથવા આસ પાસના બલતા પાહડથી આ સરોવરના પાણી ઘણા જુસામાં આવી જાએછે.

કામેસચાટકા નામનો પરાંત જે મોટો દવીપકલપ કેહવાએછે તેમાં બલતા પાહડો ઘણાછે. વાવીઅ ખુણા તરફ ઊના પાણીનો મોટો ઝરોછે. તે ઝરામાં એટલું તો ગરમ પાણી ઊકલેછે કે બાફ અથવા વરાલના ધુમાડા નીકલેઆ કરેછે દખણ દશાએ પણ એક બીજો ગરમ ઝરોછે જે બે ફુટ ઊંડો અને સાત ફુટ પોહલોછે. એ દેશની હવા ઘણીજ ઠંડી અને સખત છે. શીઆલો નવ અથવા દસ મહીના સુધી ચાલેછે અને તાંહાં સુધી પાણી પણ બંધાઈ રેહેછે. ઊનાલાની ગરમી થોડોવાર ટકેછે. પણ એ થોડાવારમાં એટલીતો સખત ગરમી મારેછે કે દખણ તરફ ઝાડ પાન સેહલાઈથી તથા જલદીથી ઊગી નીકરેછે.

એ દેશના ઊતર ભાગમાં વનસપતી થતી નથી તારે તાંહાંના રેહવાસીઓ પોતાનું ગુજરાણ કેમ કરી શકતા હશે એમ તમે પુછશો. પણ સરવ શકતીમાન ઈશવરે તાંહાં જનાવર એટલાં બધાં ઊતપન કરેલાંછે કે ફકત તેથીજ તાંહાંના લોકોનું નીવાહરણ થઈ શકેછે. એવા ઠંડા મુલકમાં જનાવરના ખોરાક વગર રહી શકાએ નહી. નદીમાં તરેહ તરેહની માછલી જથાબંદ મલેછે. પકશીનો પણ સુમાર નથી. રૂવાંટા વાલા જનાવર એ દેશની મોટી દોલત ગણાએછે. સેબલ નામના એક જનાવરના ચામડાના આસરે ૧૦૦ રૂપીઆ ઊપજેછે. હંઈઆના કુતરા વરૂને મલતા આવેછે અને તે પઈડાં વગરની ગાડીઓ બરફ ઊપરથી ખેંચી લઈ જવામાં ઘણા કામમાં આવેછે. આઠ દસ કુતરા મલીને સામનથી ભરેલી ગાડી ખેંચી લઈ જાએછે.

સીબીરીઆ મધેથી ઘણી કીમતી ધાતુ નીકલેછે. તરાંબુ તથા લોહહુતો પુશકલ નીકલતુ નથી પણ સોનું, રૂપુ તથા પલાટીનમ, એ કીમતી ધાતું ઊરલ પાહડની ખાણમાંથી એટલી નીકલેછે કે તેની કીમત દર વરસે ૫૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆ ઊપજેછે. બલાગોડાટ નામનો એક પાહડછે તેમાંથી ચમક પાહન અથવા લોહચુમક પુશકલ નીકલેછે. હીરા જવેર પણ એ પાહડમાંથી મલેછે.

સીબીરીઆના લોકો તાતાર લોકોને મલતા આવેછે. ઊતર તરફના લોકો ઘણા ઠીંગણા અને ટુકાછે. તેઓ આપણા લોકોને ખભાં સુધી આવી શકે. કામેસચાટકા પરાંતના લોકો જમીનની અંદર કાદવના ભોઈરાં કરીને રેહેછે અને દરીઆઈ જનાવર ઊપર પોતાનો ગુજારો કરેછે. આ દેશના લોકો ઘણુ કરી જંગલી હાલતમાં હજુર પડેલાછે. પણ તેઓ ઘણા ખુબસુરતછે. આ દેશની ખુબસુરતની વીશે દુનીઆમાં વખાણ થાએછે. આ દેશમાંથી ઓરતનો વેપાર ચાલેછે. એટલે ખુબસુરત ઓરતોને લોકો ખરીદ કરેછે અને ઈરાણ તથા તુરકસથાનમાં તેમને વેચવાને લઈ જાએછે. એ વેપાર અટકાવવાને મારે હાંઆંના સતાવાલાઓ મેહનત કરેછે. કોકસન લોકો કેવો પોશાક પેહેરેછે તથા તેમનો દેખાવ કેહવોછે તે વીશે તમને જાણવાને બની આવે મારે એક અસતરી તથા પુરૂશની જોડીનું ચીતર આ કાગલ સાથે બાડીશું છે.

સોલમાં સઈકાની આખેરીથી આ મુલક ઈસીરોપના રૂશીઆના તાબામાં આવેલોછે. રૂશીઆના બાદશાહઓ સીબીરીઆમાં ઝારને નામે ઓલખાએછે. ૧૮૨૫ ના વરસમાં એ દેશના રાજકારભારને

એક ટીપાં પાંણીને શુક્ષ્મ દરશક યંતરની મારફતે
તપાસેલું તે મધેનો દેખાવ.

-માટે જુદા જુદા ભાગ કરવામાં આવેઆંછે. ઈઉરોપના રૂશીઆ તથા પોલાંડ દેશ મધેથી દેશનીકાળ થએલા લેકોને આ દેશમાં ખાણ ખોદવા તથા મજુરી કરવા માટે રૂશીઆની સરકાર મોકલેછે. એવા ૧૨૦૦૦૦ માણસો એકઠાં થયાંછે. લેકોની મોટી સંખીઆ લા માને માનેછે. મુખીચ શેહર તોબાલકસનુંછે; જેની વ સતી ૨૦ હજાર માણસની ગણાએછે.

સુક્ષ્મદરશક યંતરના ચમતકાર.

વાંચનારી બેહેનો,

જે પરમાણે દુરની ચીજો જોવાને દુરબીન ના મનું હથીઆર હોએછે તે પરમાણે બારીક ચીજો જોવાને સુક્ષ્મદરશક યંતર નામનુ હથીઆરછે તે વીશે તમે સાંભલીઉં હશે. એ બે યંતરો, થોડી અને વધારે જાડાઈના જુદા જુદા કાચની તરેહવાર ગોઠવણીથી બનેછે. દુરબીન થકી હાલ આકાશ મધે દુરની ચમતકારીક ચીજોની શોધ થઈછે અને સુક્ષ્મદરશક યંતર થકી પરૂથવી ઊપરની ઘણી બારીક ચીજોની ચમતકારીક શોધો થઈછે.

જારથી સુક્ષ્મદરશક યંતરની શોધ થઈછે તારથી ખુદરતી તવારીખ જાણનાર વીદવાનોને બારીક ચીજોની એક નવીજ દુનીઆ માલુમ પડીછે. એ હથીઆરની મદદથી પાણીના એક ટીપામાં હજારો બારીક જનાવરો જોવામાં આવેછે અને તેઓબી વળી એક બીજાની સાથે સરખાવતાં ઘણાજ નાહના મોટા માલુમ પડેછે. એ ઘણાજ બારીક જનાવરો વીશે પેહેલાં એમ ધારવામાં આવતું હતું કે તેઓ એક બીજાથી નાહના મોટાછે માટે એક બીજાને ગલીને પોતાનું ગુજરાન કરેછે પણ પાછલ એક વીદવાને એવું શોધી કાહાડીઉં કે તેઓ પાણી મધેની બારીક વનસપતી ખાઈને જીવેછે.

એ બારીક જનાવરો સઘળા જુદા જુદા આકારના હોએછે તે આ સાથે આપેલા ચીતરથી માલુમ પડશે. વળી એ જનાવરો વીશે આગળ કેટલાએક લોકોનો એવો વીચાર હતો કે પાણી મધેના જીણા પરપોટા જેવા બારીક જનાવરોને કાંઈ ઈંદરી, મોહોડું, માથું કે માદાં નથી પણ એક જરમન વીદવાનની શોધથી એવું માલુમ પડીઊંછે કે તેઓને આંખ, મોહોડું તથા માદા હોએછે.

વળી સુક્ષ્મદરશક યંતરની મદદથી એવું પણ માલુમ પડેછે કે આપણે જે પનીર ખાહીએછે તેમાં હજારો જીણા જનાવરો વશેછે અને તે જનાવરો સઘળા આપણા ખાવામાં આવવાથી આપણને નુકસાન કરવાને બદલે આપણું પોશણ કરેછે. પાણી મધેના બારીક જનાવરોબી આપણે કાંઈ નુકસાન કરતા નથી પણ ઘણેક દરજે આપણું પોશણ કરેછે.

સુક્ષ્મદરશકથી પાંણી મધેના લીલને જારે જોઈએછે તારે તે ઝાડ પાનથી સણગારેલું એક મોટું જંગલ દેખાએછે. તે ઝાડોની ઊપર આંખને થંડક આપનારા લીલા રંગના પાંદડાં દેખાએછે, ડાલીએ ડાલીએ મોહોર આવેલા નજરે પડેછે, તથા ફલોનાં ભારથી તે નમી ગએલા માલુમ પડેછે.

એ યંતરથી બારીક ચીજો વીશે આપણને ગનેઆન થએઆથી આપણા સરવ શકતીવાન ઊતપન કરતાની અદભુત અને અચરતી ઊપજાવનારી શકતી માલુમ પડેઆ વગર રેહેતી નથી. ફકત એક રેતીના દાણા જેટલી જગામાં આપણી ચામડી ઊપર ૧૨૫૦૦૦ (સવાલાખ) ઝીણા વીંધછે ને આ હથીઆરથી માલુમ પડીને આપણા પેદા કરનારની બેહદ શકતી દેખાડેઆ વગર રેહેતાં નથી.

આપણો સઘલી અવસથામાં ખરો મીત્ર કોણછે ?

મોહટા ભય અને દુખને વખતે, જાંહાં બાપ પોતાના પીઆરા બેટાને બચાવી શકતો નથી, જાંહાં બાહાદુર શીપાઈ પોતાના ધણીનું નીમક હલાલ કરી શકતો નથી, તાંહાં પણ પરમેશવરે એક આપણને મીતર આપેલોછે, જેથીજ આપણે મોહટી શંકટમાંથી એકવાર બચી જઈએછે. ગરીબ અને તવંગર, દુખી અને સુખી, સઘલાનો તે એકજ સરખો દોસતછે. પરમેશવરે શરવેને "આશા" આપીછે. એક તરતા માણસને તુમડી જેવી કામનીછે, તેવીજ "આશા" સઘલાને જરૂરનીછે, અને દુનીઆમાં દુખ અને સંતાપના સાગરમાં ડુબતાઓને તે ઊપર તરતાં રાખેછે.

શા" વના દુખના દરીઆમાં નીરાશ થાછે. બીજા હાત ઊપર કેટલાઓ મા ...યીજ અપાર દુખમાંથી તરતા નીકલે છે. દરએક માણસને સારી હાલતમાં આવવાની આશા હોવી જોઈએ અને એ મીતરને સાથે રાખે આથી હમેશ આપણને ફ્નેહમંદી મલેછે. કેદખાનામાં કેદીઓની સાથે આશાછે, અને તેથીજ તેઓને જુલમ ખમવાને હીમત થાએછે. લડાઈમાં જાંહાં તોપના આવાજોથી કાન બેહરા થઈ જાએછે તાંહાં પણ આશા સઘલાંને બચાવેછે. અને તે બાહાદુર શીપાઈને કદી છોડતી નથી. દુશટ મોહોત જયારે પોતાનો પંજો લંબાવેછે તે વકતે પણ એજ મીતર આપણને ટકાવી રાખેછે, એ ઊપરથી વાંચનારી બાઈએ એમ નહી સમેજવું કે દરેક ચીજ મેલવવાની આશા રાખવી જોઈએ. આ કેહવત યાદ રાખવી કે "કોઈની હવેલી જોઈ આપણી જુપડી તોડી પાડવી નહી." આપણી કુદરત, અને હાલત પરમાણે આશા રાખીએતો તે અલબત પરમેશવરની મેહરબાનીથી બર આવેછે. પણ જો આપણે આપણી શકતી કરતાં વધારે આશા બાંધીતો તે વધારેવાર ટકવાની નહીં અને તેનો છેડો ખરાબ આવવાનો.

જો તમારો ભરથાર ગરીબ હોયતો જે પરમેશવર તમુને મીઠું રોટી આપે તેહના ઊપર સબર કરજો, અને કોઈના શુના રૂપા ઊપર લોભાઈને તેવી આશામાં પોતાને તથા ગરીબ ભરથારને દુખ દેતાનાં. કારણકે જે ઘરનો પાઓ મજબુત નહીં તે ઘર ઊભુ સી તરાંહથી રેહ ? માંટે અંદાજાસર આશા રાખવી એજ મરવથી સારો મારગ જાણવો. આતો ખરૂંછે કે જે મનુશય કોઈ ચીજની આશા નહી રાખશે તો તેને કાંઈ મલનાર નથી. પણ આંબી ખરૂંછે કે જે પોતાની મેહનત તથા ગુંજાસ કરતાં વધારે ઈછેછે તેને પણ કાંઈજ મલતું નથી, અને પેલા સેકચલીની પેઠે થોડું પોતા પાસ હોએ તે પણ ખોઈ બેસેછે.

એકસાધુ અને તેનું સવપનું—દુનીઆમાં સુખ સાથી મલેછે ?

એક માણસે દુનીઆની મેંહનતથી કંટાલીને એવો વીચાર કીધો કે સઘલું એક કોરે મેલી એક ગોફામાં જઈ રાત દીન ઈશવરની ભકતીમાં મશગુલ રહું. એવા વીચાર ઊપરથી પોતે જે ગામમાં રેહનો હતો તે છોડી આગલ ચાલેઓ. કેટલાક ગાઊ વધેઆ પછે ડુંગરોની એક મોહટી હાર જોઇ તે તરફ પગલાં ભરેઆં. કેટલી મુસીબતથી-તે ઊપર આવી પુગો, અને ખજુરીનાં વનમાં પોતાનો વાસો કીધો. આખો દાહડો ઈશવરની પરારથના કરેઆ કરે, અને સાંજને સમે થોડાંક ખજુર ખાઈ, પાહાડ પરના નીરમલ જરાથી પોતાની તરસ છીપાવે. એ પરમાણે ઘણા વરશ સુધી તેણે કીધું. પછે તેહના કુઅતમાં ઘણો ઘટાડો થતો ગયો, તેથી બંદગી ટુકી કરી ઈશવર પાસે પોતાનો છુટકારો માંગવા લાગો. એક રાતે હુંગમાં તેહને એક ફરેસતો નજરે પડયો, અને કેહવા લાગો કે, "ઊઠ પાસેના જંગલમાંથી એક ખજુરી કાપ, અને તેહના સાકાનું એક દોરડું બનાવ, દોરડું થયા પછે હું પાછો નજરે પડીશ." પેલો જાગેઓ તેવોજ સપનામાં જોયા પરમાણે કરવાને કામે વલગેઓ. કોહાડાની સોધમાં એક જગા ઊપરથી બીજી જગા ઊપર ભટકતો ફરેઓ, અને એ મુસાફરીમાં આગલના કરતાં તેહને વધારે ચેન પડેશે. તેની પરારથના હમણા ટુકી હતી તોપણ તે ઘણી સાચી અને ખરી મનસનીની હતી. કેટલાં દીવસ પછે એક કોહોવાડો હાત લાગો. પછે એક ખજુર કાપીને, અને ઘણી મેહનત અને હોશથી સાકા જુદા પાડેઆ. આખરે દોરડું વણીને તઈઆર કીધું. કણલાત પરમાણે ફરીથી પેલો ફરેશનો સવપનામાં આવેઓ અને તેને કેવા લાગો "હવે તું કાંઈ તાહરી જીનદગીથી કંટાલેઓ નથી, બલકે તું ઊદયોગી થવાથી વધારે સુખીછે. માંટે હવે નસીઅત પકડ કે મનુશયને મેહનત કરવાને પેદા કીધુંછે, અને પરારથના કરવી એ પણ તેનો ધરમછે. માટે સદારે આ દોરડાંને કમરે લપેટીને દુનીઆમાં ફર, અને કોઈપણ શકસ તને તે વીશે સવાલ કરેનો તેને જાણ કરકે હરએક માણસને સુખી રેહવું હોએ તો તેહને હમેશ મેહનતમાં મશગુલ રેહવું, એ

કલું ઘરમાં બેશી બંદગી કરવાથી કાંઈ થતું નથી. આપણા સુખ સારૂં બંદગી તેમજ મેહનત જરૂરનીછે.

હુંગ લાવવાનો સેહેલો ઉપાએ.

જે સ્ત્રીઓ ખાવા પીવા અને આખો દાહાડો કોચપર અરડાયા વીગરે બીજું કાંઈ જાણતી નથી, તેઓને હું એક પેઆલો ભરી માહારૂં ઓશડ દરરોજ પીવા કહુંછું. એમાં જરાપણ અફીમ અથવા ભાંગ નાખી નથી. કોઈપણ કેફી અથવા અવગુણ ચીજનું તે બનેલું નથી. વલી તેહને ખરીદવાને કાંઈ પઈશા ખરચવા નથી પડવાના. તેહને કાંઈ વેલાત અથવા ચીનથી મંગાવું પડતું નથી. તે કાંઈ કડવું કસાનું નથી. વાંચનારી બાઈઓ તમો અજાએબ થાશો કે એવી દવા તે શું હશે. કદાચ તમો મશકરી શમજશો. ના તેમ નથી, હું ખરૂં કહુંછું કે એ દવા માહરી પાસેછે. તે બે ચીજની બનેલીછે. એકતો "મેહનત"ની જડી અને "શંતોશનું" મધ. સવારના ઊઠેઆં એટલે "મેહનતની જડને" સારી પેઠે તમારાં દીલ ઊપરથી. પાણી કાહાડી (તેમાં) ઘસવી, અને આખો દાહાડો હાલતાં ચાલતાં એ પાણીને હીલવીઆ કરવું, રાત પડે કે પેલું મધુરં "શંતોશનું મધ" અંદર નાખી તેહને જોઈ આંખ મીચી શુઈ જવું, એટલે મીઠી નીદરા આવશે. તમો કદાચ પુછશો કે મેહનતની જડ તે શું. ચતુર બાઈ તે ઘણી સેહલીછે. આખો દાહાડો વામાં કામાં કરી કાહાડીઆનાં કરતાં તમો તમારાં તન, મન બેશીને હમેશ વાપરતાં રોહ એથી તમોને "મેહનતની જડ" હાત લાગશે, અથવા ટુંકામાં "મેહનત" જડશે. અને સાંજ પડે ને તમોને જે પરમેશવરે થોડું આપેલું હોય તેહના ઊપર શંતોશ કરજો, એટલે "શંતોશનુ મધ" મલેશે. અને જીઆરે તમોએ તમારાં દીલને કસાતું કીધું, તેમજ મનને વાંચવા લખવાથી મેહનતની જડી પેઠે ઘસેશેં—અને તે ભારે મેહનતના બદલામાં જે થોડું મલેશે તેહના ઊપેર શંતોશ કીધોતો પછે બેહન શું હુંગ નહી આવશે? તમો એક વખતે ઊપર લખા પરમાણે કરો અને જીઆરે તમોને ટેવ પડશે તીઆરે એનો બેહદ ફાએદો માલમ પડશે. આલસાઈથી "મેહનતની જડ" સરી જાયેછે, અને "શંતોશનાં" મધને કીરી ખાઈ જાયછે. અને જો આલસાઈની ટેવજ પડીતો થોડા વારમાં બેશીને ખરાબી પોહચેછે. પછે ખાવું પીવું સારી હુંગ વગર નકામું થઈ પડેછે, અને એવી બાઈઓ રસતા માંહેલી ગાયની પેઠે અરડાઆ કરેછે.

સફાઈ રાખવાની જરૂર.

આપણુ બદન તથા આપણી પાસેની સઘલી ચીજો સાફ રાખવાની ઘણી જરૂરછે.તે પરમેશવરે પોતાની પેદાએશમાં ખુલી રીતે બતલાવી આપેલીછે. કેટલી બાઈઓ જોરા વગર ચાલી પોતાના પગને મેલા કરેછે. કેટલી બેરી છોકરીઓ પોતાના હાત પગ અને આંગને સાફ રાખવાની તજવીજ રાખતી નથી. કેટલી ઓરતો પોતાના વાહાલાં અને ખુબશુરત બચાંને ભોંએ ઊપર ધુલ તથા નજીસાતમાં રમતું મેલેછે, અને કોઈતો વલી એમ પણ કેહછે કે "નવાડવાનુંછે, કાંઈ ફીકર નહીં, ખરડાવા દેઓ." ખરેખર એ ઘણુ અફસોસ ભરેલુંછે, એ નીચેના દાખલાઓ ઊપરથી ખુલું દીસશે.

જયાંહાં જાહાડપાન વીગરે બીજો જીવ દખાતો નથી એવા જંગલોમાં જઈ જોશો તોપણ તયાંહાંના સરવ જાહાડ સોજાં અને સાફ દેખાશે. જાહાડનાં પાદડાં કેહવાં સુમારાં સાફ અને ચલકતાં દીસેછે. અને આટલી બધી ધુલ વીગરે આસપાસ ઊડેછે તોપણ તેઓ થોડાંજ ખરાબ થાએછે, અને એક વરસાદનું જાપટું આયુંકે જરા પણ ધુલ વલગેલી હોય તે ધોવાઈ જાયછે. પાદડાં ઊપર જીણાં રૂઆં આવેછે જેથી પાણી, ચીકાસ વીગરે ચીજો વલગી રેહતી નથી. જાહાડો કાદવ અને મટોડી સાથે કેટલો નજદીકનો સબંદ રાખેછે તે છતાં પણ જરા તેઓ ખરાબ હોતાં નથી. વલી કેટલાંએક જાહાડો તલાવોમાં ઊગેછે, જાંહાં કાદવ ઘણો છતાં તેઓ થોડાંજ ખરડાએલાં હોયછે.

જમીનનાં કીડાઓ અને બીજાં જીણા જાનવરો જેઓ કાદવમાં તથા બીજી નજીસાતમાં વસેછે તેઓ પણ કેહવાં સાફ અને સોજાં દેખાયછે. કેટલાંક પરંદાં પોતાના શેકાર સારૂં કાદવ અને પાણીમાં ઊતરેછે તેઓ પણ ઓછાં સાફ હોતાં નથી. બલકે કેટલાં

કને પરમેશ્વરે એવો ગુણ આપેલોછે, કે જ્યારે તે ઓના પીછાં વીખરાઈ ખરાબ થાએછે તે વકતે એક જાતનું તેલ પેદા થાયછે જે સઘલાં ઊપર ફરી વરે આથી, જેમ તમારા બાલ હેર આએલથી સાફ થાયછે, તેમ તે પીછાં પોતાની અસલ સફાઈ ઊપર આવેછે. ભુંડ જોકે કાદવમાં રેહછે તોપણ તેહની સફાઈ લોકોને થોડી જાણીતી નથી.

જયારે દુનીઆની સઘલી ચીજને પરમેશ્વરે સાફ અને સવછ બનાવીછે, તયારે આપણે સા વાસ્તે મેલાં રેહવું જોયે. આપણને પરમેશ્વરે અકલ આપેલીછે તેહના બલથી આપણે નશીઅત પકડવી જોઈએ કે ખોદાની એવી ઈચછા છે કે સઘલી ચીજ સફાઈથી રેહ અને તે પરમાણે ચાલવાની આપણી ફરજછે.

સરવથી લાએક આદમી કીઉ?

કેટલીએક ઓરતો એકઠી થાઈ વાત ચીત કરતી હતી તાંહાં એક ચંચલ અને હોશીઆર સ્ત્રીએ પોતાની બેહનપનીઓને સવાલ કીધો કે આએ દુનીઆમાં સરવથી પસંદ પડવા લાયક મનુશય કીહું ? એક બોલીકે ઊંચી નજર વારા મનુશય જેવું બીજુ કોઈ નથી, કારણકે ઊંચી નજર રાખેઆથી દરએક સુખી અને સંતોશી થાઈ શકેછે. બીજી બોલી ઊઠી કે એક સારા મીત્ર જેવું બીજું કોઈજ નથી. તરીજીએ પોતાની અકલ ખુબ કાંમે લગાડી કેહવા લાગી કે એક સારી પડોશણ જેવું બીજું તેહને થોડુંજ ગમેછે. ચોથીનો અભીપરાઓ એવો હતો કે જે ઓરત આગલ પાછલનો વીચાર કરી શકે તે સરવેથી ઊતમ ગણાય. એવા એવા શબદો ઊપલા સવાલના જવાબમા બોલાતા હતા, અને દરએક જવાબને પેલી અકલમંદ બાનું રદ કરતી હતી, એવાંમાં એક ખુનામાથી અવાજ નીકલેઓ કે સારાં અંતકરણ અથવા દીલ વાલાં મનુશયની બરાબરી કોઈ કરી શકનાર નથી. આએ જવાબ સાંભલી પેલી ઘણી ખુશી થઈ અને સરવેને સમજાવા લાગી કે મોહટાં અને સાફ અંતકરણ વાલું માણસ સરવથી સારૂં ગણવું—કારણકે તમોએ સઘલાંએ જણાવેલાં ગુણો એવાં આદમીમાં એકઠા થયેલા માલુમ પડશે. જુઓ જેહનું દીલ સાફ ને મોહટું છે ને કેહવી સબુરીવાલી અને શંતોશીછે! પોતાની સહીઓ જોડે એક મીતર, તરીકે કેહવી સાફ ને નીરદોશી રીતે ચાલેછે, પોતાના આડોસી પાડોસી સાથે પણ તેહનું મોહટું દીલ કેહવું સલાહ સંપજ ખવાને ફરમાંવેછે? અને પરમેશવરની આંખમાં તે હવી પીઆરી દીશેછે! માંટે એ ગુણ સરવ બેહનીએ પોતામાં રાખવો જોઈએ અને જેમ આંગ ઊપરથી મેલ ધોઈ નાખી તેહને સાફ રાખીએછે તેમજ આપણા અંતકરણમાં કાંઈ પણ મેલ થઓ હોએતો તે પણ કાહાડી નાખવો—કે તેથી આપણો આતમાં પણ સાફ રેહ અને આએ દુનીઆની મુસાફરી ખુશીભરેલી રીતે પુરી થાએ.

પઈસો.

એક ફીલસુફ હેવું કેહછે કે પઈશો અથવા દરવીઅ એ સદગુણનો બોજો જાણવો. અથવા બીજી રીતે કહીએતો પઈસાદારથી સદગુણનો બોજો સેલાઈથી ઊચકાતો નથી, સદગુણ એટલે સારા ગુણ મેલવવાંમાં દરએક માણસને એક લડાઈ કરનાર સીપાઈની પેદે, આપણી લોભી ઈચછા સાથે લડવું પડેછે. જેમ લડાઈમાં જતી વકતે સીપાઈને પોતાના કપડાં વીગરે ઊંચકવું ભારી પડેછે, તેમજ પઈસાદારને સદગુણની લડાઈમાં જતી વકતે પઈસાનો ભારે બોજ ઊંચકવાને ઘણુ બીકર લાગેછે. પણ સીપાહીથી પોતાનો જરૂરનો સામાન પાછલ મુકાતો નથી, તેમજ પઈસાદારથી પઈસો પણ પાછલ રખાતો નથી; કારણ પાછલ મુકેલું બેઊને નકામુંછે. પઈસો ઘણી વકતે હલકાં કામોથી જલદીથી એકઠો થઈ શકેછે, પણ ખરી મેહનતથી સદગુણી રીતે એકઠો કરવાને ઘણો વીલમ લાગેછે; પણ તે થોડો મલેલો વાપરવાને પણ ઘણી ખુશી ઊપજેછે. પઈશો મેલવવાને ઘણાથી બની શકશે પણ તેહને જાલવવાને ઘણી મુશીબત પોહચેછે. માટે જેને સદગુણી થવું હોયનો તેણે પોતાનો પઈસો થોડો થોડો સઘલાને ઊપયોગી પડે એવે મારગે વાપરતા જવું; અને હમેશ દરવીઅવાન થવાના કરતાં સદગુણી થવાને વધારે ઈચછા રાખવી.

પરચુરણ બાબદો.

ખઈનો ભુંડો મરજ જે માણસોને થાએછે તે બાલપણથીજ બાલકનાં શરીરમાં પોતાનું ઘેર કરી મુલ રોપેછે એવું માલુમ પડીઉંછે, માટે એ વીશે માતાઓએ ઘણી સંભાલ રાખવાની જરૂરછે. બચાંનાં દીલમાં બરાબર કપડાં પેહેરાવવાં, થંડી, પવનની લેહેરકીને સીતાનમાંથી બચાંને જેમ બને તેમ અલગ રાખવાં, ગરમ એટલે સાધારણ ગોદરી વગેરેનાં બીછાના ઉપર બચાંને વધારેવાર સુવારેવાં, વારેઘડીએ એટલે દીવસના બે તરણ વાર સુમરાઆં અને બચાંથી લેવાઈ શકાએ એવાં થોડાંક પાણીએ બચાંને નહવાડવાં (પણ જેમ આપણી ઓરતો બગે ખદખદતી દેગરી ભરીને ગરમ પાણી તથા તેમાં તેટલુંજ ભીણનું પાણી લઈ કલાક દોડ કલાક સુધી ખુલી હવામા ચોલી મોરીને તથા હાડકાં પાસરાં મરડી મોલીને નહવાડેછે તેમ નહી) ખુલી હવામાં ફેરવીને બચાંને કમરત આપવી, અને સરવેથી અગતનું એકે પેટ ભરતો સારો ખોરાક બાલકોને આપવો. જો એટલી ચેતવણી ઉપર ધીઆન રાખી બાલકોની જતન કીધી તો પછે તેવાં બાલકો ઉપર કોઈ પણ રોગની એકાએક અસર લાગુ પડવાની નથી.

ખરાબ માણસની એક નીશાણી—સારી વાતને જે માણસ ઉલટી સમજાવે તેને ખરાબ માણસ સમજવો.

દારૂ પીવાની માઠી અસર—જરમની મધે દારૂ પીનારાઓની સંખેઆમા ૪૦૦૦૦ ચાલીસ હજાર માણસો ધુજારીથી મરણ પામેછે.

નાલીઅરનો ખપ—સીલાનમાંથી દર વરશે ૩૦૦૦૦૦૦ તીસ લાખ નાલીએર દેશાવર ખાતે જાએછે. એ શીવાએ જંગબાર અને મલબાર ખાતેથી જે નાલીઅર મલેછે તે જુદાં.

જીંદગીની મોટીવાતો—જીંદગીની મોટી મોજ, પેઆર; મોટો ખજાનો, સબુરી તથા સંતોશ; મોટી મીલકત, તંદરોસતી, મોટું સુખ, ઉંઘ; અને મોટુ ઓશડ, એક ખરો મીતર.

મીજલસમાં ખુશી કરવાનો ઊપાએ—એક ગીજલસ મધે સઘલાઓને ખુશી કરવા હોએ તો કોઈબી શકસને લાગે વલગે એવી વાત કરવી નહીં.

એક સુખી ઈંગરેજ ઓરત—મીસીસ ફરીમન નામની એક ઓરતે પોતાના વસીએત નામા મધે લીસટરનાં દવાખાનાને વાસતે રૂ ૧૦૦૦૦૦ (એક લાખ) ની બખશીસ કીધીછે.

મોજ અને નેકીનો તફાવત—મોજ મજાહ ઘડી બે ઘડી સુધી ટકેછે પણ નેકી હમેશાવેર કાએમ રેહેછે.

ખુબસુરત ચેહેરાવાલી ઘણીએક ઓરતો પોતાની જીભને લગામમાં રાખતી નથી તેથી તેઓ બદસુરત અને બદસીકલના કરતાંબી નડારી ગણાએછે.

ખરાબ તથા સારાપણાની અસર—જે માણસ આપણને નુકસાન કરે તેને પાછુ નુકસાન કરવાને બદલે આપણે ફાએદો કીએતો તેથી આપણને તેની ઉપર ફતેહ મલેછે અને તે પોતાની માઠી ચાલને માટે શરમાએછે.

ડાકટરની શીજરૂર !!—બારન મેસેરીસ જે ૯૦ વરસની લાંબી જીંદગી ભોગવી મરણ પામીઓછે તેને વીશે એવું કેહેછે કે એ શખસે પોતાના આખા જનમારામાં કદી પણ ડાકટર અથવા વઈદની સલાહ લીધીતી નંહી અથવા ઓસડ તે કેહેવું હોએછે તે પણ તે જાણતો નહી હતો. ડાકટરથી દુર રેહેવા માટે તેણે એટલોજ ઉપાએ કરી રાખીઓ તો કે દર અઠવાડીઆંનો એક દાહાડો કોરડો કાહાડવો, તે દીવસે ફક્ત રોટલી અથવા પાંઉનો એક તુકડો ચાવી એક પેઆલું ચાહા પીવી. અને એ ઉપાએથી ૯૦ વરસની તંદરૂસતી ભરેલી જીંદગી ભોગવી !

લાસ બુજરગની નસીઅતો—સહવારનાં પોહોરમાં બાહાર નીકલતી વેલા મોહોડાંમાં એકું કોલીઓ નાખવાની જરૂરછે—માખણ સહવારનાં પોહોરમાં સોનાની કીમતે પોસાએછે, બપોરના રૂપાની કીમતે અને સાંજ અથવા રાતનાં તો કથીરની કીમતે—જો તારે તંદુરૂસત રહી લાંબુ થવું હોએ તો આખા દાહાડમાં બે તરણવાર નહી પણ પાંચ પચીસ વખત ખાએઆ કરજે, પણ તે કેવી રીતે કે થોડું થોડું ને પચતું પચતું. કદે જમવા જાએતો એકુ બે બુક ઓછા ખાઈને ઉઠજે, એટલે જો વરી કલાક બે કલાકે કોઈ સાથ પાછુ બેસવું પડીઉતો તેમ થઈ શકશે; તેમજ સલામતી લેતી વેલા એકું ગલાસ અધુરૂં રાખજે કે પાછલથી કોઈ બોંઝ કરેતો તેનો સુખન તારાથી રાખી શકાએ—છેલું, બેટા ઈઆદ રાખજે કે તારા મોહોડાંમાં જે ચીજનો સવાદ કડવો લાગશે તે તાહારી દેહને ઘણોજ મીઠો લાગશે, માટે કડવી ચીજ લેવાની જરૂર પડી તો તેથી ભડકતો ના.

સર થામસ મુર કેહેછે કે લાંબી મુદત સુધી સર થામસ મુરને તાંહાં બેટીનાંજ ફરજંદ થએઆ કીધાં તેથી ઘણી રંજીદા થઈ થામસની બાએડીએ વારંવાર ઈશવરની પરારથના કીધી કે હવે હમારે તાંહા એક છોકરાનું ફરજંદ થાએ તો ઘણુ સારૂં. એમ કરતાં થોડીક મુદતે એક છોકરો જનમીઓ, એ છોકરો મોટો વએ પુગો તારે તે એક બોઘલું અને ગમાર માલુમ પડીઓ, તારે સર થામસે પોતાની બઈરીને કહીઉં, લે તું એક છોકરાની ઉમેદવાર હતી તો આ તારો દીકરો જોપણ માટીડો દેખાએછે તોપણ તે એક છોકરો જછે અને હમેશ એ છોકરોજ થઈને રેહેશે.

સર ઊલીઅમ ડેવીનંટ નાંને એક ઘણો સારો કવેસર થઈ ગએઓછે. એ શખસનું નાંખ ઘણુ બેસી ગીએલું હતું, અને જો બરાબર બોલીએ તો મોહોડાં ઉપર નાકની કાંઈ નીશાની માલુમ પડતી ન હતી, તેને બારણે એક ફકીર ભીખ માંગતો આવીઓ, તે હજાર હજાર દુવા દઈ એટલુંજ માંગતો હતો કે "ખુદા સર ઉલીઅમની આંખ સલાંમત રાખો, ખુદા સર ઉલીઅમની જોવાની રોશનીનું તુ

ર વધારે " એ ઉપરથી સર ઉલીઅમે તેને પુછીઉં કે " આ પુ માહારી આંખ સારીછે, અને તે વીશે તુને એટલી દુવા કેમ માંગવી પડેછે " ફકીર બોલીઓ, " સાહેબ દુવા એટલા માટે માંગુંછું કે ખુદા ન કરોને જોવાની રૂશની જાંહાંખી પડી તો પછે.શું કરશો, બીજાઓ તો એવી વેલાએ ચસમાં પેહેરેછે પણ તમે ચશમો શાપર મુકશો તેના અંદેશાથી એ દુવા માંગુ છું."

એક માંણસ કેટલું ખાએછે !!! વાંચનાર બાઈઓ આ નીચેની હકીકતથી કદાચ તમો અચરતીમાં પડશો કે એ ક માંણસ પોતાની ખાધાની વએમાં આવીઆ પછે તે મરે છે તાંહાંસુધીમાં કેટલો બધો ખોરાક ખાએછે—

આપણે એક સાધારણ માણસની સાધારણ વએ ૬૫ વરસની ધારીએ તો એ મુદતમાં તે ઓછાંમાં ઓછાં ૩૫૦ બકરા ખાઈ જશે; અને એ સઘલાં બકરાં ફકત રાતનાંજ ખો રાકનાં, તેની સાથે વલી તરકારી વગેરે બીજું પરચુરણ તો જો દું. ગણતરી કાહાડીછે. તે ઉપરથી પાણી, દારૂ અને ખાધ ખોરાકી મલી ઉપલી વએમાં સાધારણ રીતે ખાનાર એક મા ણસ ૧૨૫ ખાંડી ઈઆને લગભગ હડી હજાર મણ (૨૫૦૦ મણ) ખોરાક ખાઈ જાએછે ! એક સાધારણ રીતે ખાનાર એ ટલો ખોરાક ખાએછે તો પછે ખાધરો અને ખુલીઆની પ હે ખાનાર કેટલું બધું ખાએ વારૂ ?

દુરાચારીને શીખામણની કવીતા.

"ચાલ વેલી અલબેલી પીઆરી રાધે" એ રાગનું પદછે.

દુરાચારી વ્યબીચારી જો વીચારી;
થશે સારી કે નહારી ગતી તારી,
દુખ વીદારણ માટે, તને ભવતારણ માટે;
કહું સુખ કારણ માટે, ધીરજ તું તો
ધારી ધારી જો વીચારી દુરાચારી—વ્યબીચારી ટેક.

તજી શરમ તેં કુકરમ કરોડ કીધાં;
લકડ પાપની તેં આપ શીર લીધાં,
ખાન પાન દાન દીનને ન દીધાં;
તારૂં કેમ થશે કલ્યાણ, અંતર આણ
નરક ખાણ, જઈશ જાંણ,
શું સુખ માણ, થશે હાણ,
લેશે પરાણ, જમડા બાણ, મોટાં
મારી મારી, જો વીચારી દુરાચારી૦ ૧

રૂડી રીતે ચીતે ચેતી તું ન ચાલયો;
ઝેરી વીષય વ્યાળ ઝડપથી તેં ઝાલયો;
ફરમો ફંદમાં ફશીને ફુલયો ફાલયો;
પુજયા નહીંજ પરભુ, પરેમ ભરયો ભરમ;
તજી ધરમ કેરાં કરમ, હાડ ચરમ રાખયાં ગરમ,
ભુલયો મરમ, નમયો નરમ રમોઈ
સારી સારી, જો વીચારી—દુરાચારી૦ ૨

કહું હેતથી તું ચેત હજી ચીતે;
ધરમ ઝાલ હવે ચાલ રૂડી રીતે;
મસ્તક નામ પ્રભુ પાસ પુરી પ્રીતે;
સ્મરણ કર અશરણ શરણ, સંકટ હરણ,
ધરણી ધરણ, તારણ તરણ,
ટાળે મરણ, કરૂણા કરણ,
સદાચરણ, સુધા ઝરણ, પીલે
હારી હારી, જો વીચારી દુરાચારી૦ ૩

શીક્ષા સંતની મહાતની ન માની,
કુડા ગરંથ કેરે પંથ ધરી રાની.
સાંભલ ભરાત આતો વાત નથી નાહાની
દીશે દુષ્ટ અરસ દરસ, ઘણો નરસ,
પીધા છ રસ, કીધા સ્પરશ,
રહયો મડસ, ન ગઈ તરસ,
શીક્ષક સરસ વરમો વરસ થાકયા
વારી વારી, જો વીચારી—દુરાચારી૦ ૪

બનયો છેલ તું છકેલ ખેલ ખોયો;
સાર ઉરમાં જરૂર તેં ન જોયો;
કરયાં ફેલ પાપ મેલને ન ધોયો;
ન લીધુંજ હરી નાંમ, ધરી હામ,
દલપતરામ કહે આમ
દીધા દાંમ વીષય કામ
ઠામે ઠામ, આઠે જામ
ભજયો નારી નારી, જો વીચારી,
દુરાચારી વ્યબીચારી જો વીચારી૦ ૫

ગઝલ.

કરીમો રહીમ દાવરે દાદગર ॥
ઝમીન ને ઝમાનોછે તારાં નફર ॥
છે તુજ શર બુલંદીનુ મોટું રે તાજ ॥
હમે ખાકી બંદાપર કર રહેમી નજર ॥ ક૦ ૧ ॥
હસતી ને નીશતીનો સાહેબછે તું ॥
રદ છે કુલ દુનીઆ તુજ પહના વગર ॥ક૦ ૨ ॥
ભરીયા તુંજમાં બેહદ સકતીની ખાન ॥
નેકી ને ખુબીનોછે તું રહેબર ॥ ક૦ ૩ ॥
આજિઝ છે તુંથી કુલ દેવો બદકાર ॥
તુજ જલકાતેથી થાએચ તેવો ઝીરો ઝબર ॥ક૦ ૪ ॥
કુલ જીવ જંતો છે તારા હેશાંન મંદ ॥
આકાસ ને કીધુંમ ઝમીનનુ છતર ॥ ક૦ ૫ ॥
કુજી કુદરતની કળ છે તું જેબીને હાત ॥
અકલછે હેરાન ને રદછે હુનર ॥ ક૦ ૬ ॥
મારે તું જેરે એં સાહેબ ધણી ॥
મદદ કર તું હમને હમને મદદ કર ॥ કી૦ ૭ ॥
ક૦ અને કવીતા.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૫ મું | જુલઈ ૧૮૬૧ | આંક ૭ મો.

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાણે આવી.

નાટક ૧.

પાત્ર.

ગોદરજ.... શીરાજ શેહેરનો એક તવંગર ગરહસથ
કોબાદ.. .. એક વેપારીનો છોકરો.
તેહેમુર.. .. ઇસ્પાહાન શેહેરનો એક ગરહસથ
શાહપુર.... શીરાજ શેહેરનો એક ગરહસથ—તેહેમુરનો મીતર.
ગુરગીન.... તેહેમુરનો મશકરો ખીદમતગાર
ફરંગીજ.... ગોદરજની મોટી છોકરી.
મેહેરબાનુ... ગોદરજની નાહની છોકરી
દરજી, સારંગીવાલો તથા બીજા ચાકરો ઇતીઆદી

ભાગ ૨.

(ઠેકાણું ગોદરજનું ઘર)

પ્રવેશ ૧.

ગોદરજ, કોબાદ, શાહપુર, ફરંગીજ, મેહેરબાનું તથા ચાકર નફરો.

ગોદરજ—ભાઈ કોબાદ, આજે દએ રોજનો થએઓ. તેહેમુર કહી ગએઓતો કે શાહ મહીનો ને દએ રોજનાં લગન હમોએ મુકરર કરીઆંછે, તે મુજબ મેંતો સઘલી વાતની તઈઆરી કીધી પણ તે ભલા માણસ હજી કાંહાંછે ! ભલો આદમી બે દાહાડા આગમચથી નહી આએઓતો નહી પણ આજે લગણનો દાહાડો ને હજી ઠેકાણું મલે નહી, વાત કરતાં સાંજ પડી જશે, ને દરા દર શાજનની મજલસ ભરાવા માંડશે, તો કાંઈ નહી પણ માહારો ફેસતો થવા જેવી વાતછે !

ફરંગીજ—(ચીરડાઈને) કોઈના ફેસતા થવાના નથી, થનારીનો બાપડીનો ફેસતો થશે. મેં સઘલાંઓને ના કહીઉતું કે તે મુઓ ભેજં ફારેલછે, તેની સાથ કાસીએ સંગ જવાના નથી, પણ મુઆ બાપને જાણે ભારી પડતી હોઉં તેમ એક મુઆ મુછબચાને શોધી કાહાડી માહારી ઉપર તરેહવાર કાહાણી પરાવી મને સીસામાં ઉતારી લગન થોકી બેસાડીઆં, તો હવે એ ફજેતી કોણની થવાની ! લોકો હવે મારી તરફ આંગલી કરી કરીને મને વખોડશે કે પેલા ભેજં ફારેલ તેહેમુરની આએ બઈરી !! એ મુઆ મુછીને જરાબી કોહું આપવાની મારીતો ખુશી નહી, પણ જારે જનેતો બાપજ આડો થઇ બેઠો તારે વાત શી કરવી !

કોબાદ—પેઆરાં બેહેન ફરંગીજ, ધીરજ પકડો, તાહાડાં પડો, એટલાં આકરાં ન થાવો, પેઆરા ગોદરજ તને પણ શા માટે એટલા કુહુડાપો કરોછો, હું ખાતરીથી કહુંછું કે તેહેમુર એવો ખરાબ માણસ નથી કે તમોને આટલા બધા ફસાવે, કાંઈ પણ અટચણ પડી હશે અને તેથીજ બીચારાને ખલલ થઈ હશે, બાકી તે આવીઆ વીના રેહે નહી. કદાચ તે લગાર તોછડો અને ઉછાછલોછે તે ઉપરથી તમો તેને ભેજં ફારેલ સમજતા હોવો, પણ તેમ નથી; તે ઘણો ડાહેઓ ને શાનોછે, તેમજ એકીનદાર અને ભલુ આદમીછે.

ફરંગીજ—અરે, બલી એની એકીનદારી ને બલીઉ એનું ડાહાપણ ! મુઆ મુછી બચાએ મને નાહકની ગામમા હોરીઓ બુચીઓ કીની ! સગાં વાહાલા ને પાડ પડોસનાં બઈરાં ભેગાં થવા માંડીઆંછે, હવે એ સવલાં આગલ કીએ મોહોડે હું જાઉં !! ઓ ! તેહેમુર તું આવતો મરે રે ! તું માહારો ઘરો ને દુખ લેવા કાંહાં આઓતો ! (એમ બોલી બલાપો કરતી આર બેજાર રડતી ને માથાં મોહોડાં કુટતી ફરંગીજ બાપ આગલથી જતી રહી; તેની પાછલ મેહેરબાનું તથા બીજાં માણસો ગએઆં)

ગોદરજ—જા બેટી જા, આજે હું તાહારો વાંક મુદલ કાહાડી શકતો નથી, આજ તું જેટલું કરશે એટલું થોડું છે. આ દુખ અને શરમીંદગી તારા ઉપર કાંઈ થોડી નથી, એવી વેલા ફરેસતા અને પીર મરદો ગુસે થએઆ વના રેહે નહી તો પછે તજ સરખી છોકરીને કાંએ નહી ગુસો છુટે ? [તેવામાં ચાકર અંદર આવેછે.

ચાકર—શેઠ ! શેઠ ! ખુશ ખબરી ને ધકા ગુડી !!

ગોદરેજ—અરે ઓ બેવકુફ શુ બકેછે ! શાની ખુશ ખબરી !

ચાકર—અરે વારે શેઠ, તેહેમુરનાં આવવાની ખુશ ખબરી નહી !

ગોદરજ—શું ! તેહેમુર આએઓ કે ?

ચાકર—નારે સાહેબ આઓચ કાંહાં !

ગોદરજ—(ચીરડાઈને) તારે શું બકેછે ?

ચાકર—હું તો કહુંછું કે તે આવેછે.

ગોદરજ—પણ તે અહીઆં કીઆરે આવી પુગશે ?

ચાકર—તે તો સાહેબ હું શું જાણું ? આવશેતો તમોને દેખાશે કે નહીં ! આ હું ઉગોછું તાંહાં તે આવી પુગો એટલે જાણીએ કે તે આવ્યો.

શાહાપુર—અરે પણ તું ધકાસુકી શું બકેછે ?

ચાકર—તો ધકાસુકી નહી ? સાંભલો. તેહેમુર આવેછે તેને છેક દુરવેરથી હું જોઈ આવ્યોછું; તેના માથા ઉપર પાગડીનો ફેંટોછે તે નવો ને વલી ઘણો ઉંચી જાતનો પણ દીલમાં જામો કેહેવો કે જેની એક બોહે દોરીઆની, બીજી જામદાનીની ને ફાટો તુટો જામો તે પણ જગંનાથીનો !! પગમાં ઈસટાપસા (ઈસટાકીંગ) પેહેરીઆંછે તેની શી તારીફ ! એક પગમાં મોજું ને બીજા પગમાં ડગલીની બોએ ! વલી જોરા પેહેરીઆછે તો એક ખરો ઈરાની જોરોછે પણ તેનાપર બેચાર ઠીંગરીછે ને બીજા પગમાંના જોરા ઉપર કસબી જર ભરાવેલોછે ! વલી સપેસાલારમાં અને ખરા કેઆની ઈરાનીમાં ખપવા સારૂં કંમરે તલવાર બાંધીછે તો તેની શી તારીફ ! વાહુવા ! તલવાર એવીતો ચકચકેછે કે છ મહીનાવેર સીકલીગર રાત દીસ ઘસીઆ કરસે તારે જરા કીટ ઉતરશે ને ઉજાસપર આવશે, વલી તેની મુઠ એવી કે હાતમાં ધરી હોએ તો હાતબી શરમાઈ જાએ ! જે ઘોડા ઉપર બેઠેલોછે તેની શી વાત ! ખરો હાડકાનો પાંજરોછે ! સાહેબ ખરૂં કહુંછું કે જો તમો ચાહાવોતો તે ઘોડાનાં આખાં સરીરમાં કેટલા હાડકાંછે તે હું ગણી આપું !! ચાલતાં ચાલતાં તેને થોકરાવાની ટેવછે એવુ તેનાં છોલાએલાં ગુથણ ઉપરથી સાફ માલુમ પડેછે. એ બધી વાતતો રહી પણ એ ઘોડા ઉપરના ઝીણ લગામ જોવા લાએકછે !! ઝીણને ઠેકાણે ગુણપાટ તથા કંતાનની અંબારી કરેલીછે !! પગ મુકવાના પાવરાને ઠેકાણે દોરીઓ બાંધેલીછે !! ને લગામને ઠેકાણે કાથાનું દોરડું બાપડા ઘોડાના મોહોડાંમાં બાંધેલુછે !! ને અફડાતો ઝીકાતો આ ણીગમથી તેણીગમ પટકાતો હલુ હલુ કલાક કલાકે એક એક ડગલું ચાલતો તે ઘોહો આવેછે, ને તેવામાં જો થોકર ખાધીતો તે બંધો જણા થોડોવાર જમીનદોસત થઈ જમીન સાથ સારીપઠે મુલાકાત કરી કલાકેકે પાછા ચાલવા માંડેછે ! તો પછે એ શુ ? ધકાસુકી કે શુ ?

ગોદરજ—પણ વારૂં તેની સાથ કોઈ મજલસછે કે ? કેટલાક આસામીછે ?

ચાકર—અરે સાહેબ મજલસ સાની ! આખો તેનો એક ચાકર ગુરગીન તેની સાથેછે. તેનાં કોટક વલી તેહેમુર કરતા સરસછે.

શાહાપુર—આ વાત કાંઈ ઓર તરેહની લાગેછે. કાંઈ વલી ભલા માણસને ફાટો આવી ગીએલો તે વલી એમ જ કીધેલું. એને વારેઘડીએ એ પરમાણે અભાગણી રીતે બાહાર નીકલવાની ટેવ પડેલીજછે.

ગોદરજ—ગમે તે થાઓ, જેવી તેવી રીતેબી તે આવ્યો એટલે બસ ! પાર આપણને હાલ જે ખજાલત લાગવાની તેમાંથી તો બનચીઆ ! જરા વધારેવાર લાગતેતો લોકો એક એકના કાનપર પરવા માંડતે ને ફુલસુધણું જતે; સાજનની મજલસ ભરાવા માંડીછે એટલામાંજ આવી પુગો તો ઘણી શરમ આબરૂ રહી. (એટલામાં તેહેમુર આવી લાગેછે.)

પ્રવેશ ૨.

ગોદરજ, કોબાદ, શાહપુર અને તેહેમુર.

ગોદરજ—(તેહેમુરને દુરથી અંદર આવતાં જોઈને) ઓ પેઆરા તેહેમુર હું તમોને આવી પુગેલા જોઈ ઘણો ખુશી થયોછું. પેઆરા ભીતર તમો ડોલા તણાવી તણાવીને પણ વખતસર આવી પુગાછો એથી મને ઘણોજ આનંદ થયોછે.

કોબાદ—ખરી વાત, પણ તેહેમુર મેં ધારીઉંતું તેવા ભપકા અને ડોલ દમામથી તમો નથી આવ્યા હો ! હુંતો કાંઈ જુદુંજ ધારતો હતો કે તું કોણ જાણે કેવીક રીતે વાજતો ગાજતો ને ધામધુમ કરતો આવશે, પણ તે ધારનામાં અંતે હું નાઉમેદ થએઓછું

શાહાપુર—ખરેખર, તેહેમુર તુંને વલી એ શું ફાંટો આવીઓ ! ભલા આદમી તું હાફી ઉફીને પરણવાજ જારે નીકલીઓ તારે વલી એ શું કોટક દેખડાવેછે ! વારૂં નામ મુજબ સાથે પાંચ સારા આદમી નહી લાએઓતો નહી પણ તું પોતે પણ કેવે અવતારે આવીઓછે વારૂં તેનો તુને કાઈ વીચારછે ? આ તારાં દીલમાં શું લગનનો વાગોછે કે વારૂં ? વાહુવા !

ગોદરજ—જુઓ ભાઈઓ તેહેમુર હમુને કેટલું હીનું લગાડેછે તે, શું એ પાંચ દાહાડા અગાઉથી આવવા માંગતે તો નહી આવી પુગતે વારૂં ? સાથે સાજનની મજલસ માટે પાચ દોસતો અથવા સગા વાહાલાને લાવવા માંગતેતો શું તે નહી બનતે ? ના, પણ એનાં મનમાં હમારૂં અપમાન કરવું એવુંજછે; તાંહાંવેર એ સારૂં માણસ થઈ એમ કરે નહી; જુઓ વીચાર કરો, એ કોણનું ફરજંદ ! કેવાં સારાં ખાનદાનનો ને કેવાં નેક માણસોનો એ છોકરો ! ને કેવે હાલે ને કેવે અવતારે લગન જેવી મોબારક ને પવીતર કીરીઆ કરવા નીકલીઓછે, અરે એ ભલા આદમી હજી નાતરૂં કરનાર એક મરદ તારા કરતાં તો વધારે બીરાજી નીકલનાર ! હજી તુલક આવી પુગો નહી એથી તાહારનો જીવ રંજીદા થનો હનો, ને જારે આવી પુગો તારે હાવે હાલે આવી પુગો !!

તેહેમુર—ભાઈઓ તમો બધા બોલી ચુકા, પણ હવે હું તમોને ટુકામાંજ કહુંછું કે મારા જીવની વાત ને મારાં દીલનું દરદ હુંજ સમજુંછુ, મને હાલ વખત નથી કે એ સઘલી વાતનો હું અતરે ખુલાસો કરૂં, ઘણા દાહાડા થએ હું ફરંગીનને મલી ગએઓ તાર પછે મલીઓ નથી માટે હવે મારે ઉતાવલેથી જઈ તેણીને મલવું જોઈએ.

ગોદરજ—પેઆરા તેહેમુર, જરા કોઈનોબી સુખન કરો, હું માંગી લઈને કહુંછું કે આ તમારાં કપરાં ઉતારો ને આપણા ઘરમાંથી બીજાં કપડા પેરેશે ને પછે તમારી ઓરતને મલવા જાઓ; એક તો તાહારની તે રડાકુટમાં પડેલીછે, એકનો તેનો મીજાજ આકરોછે, ને તેવામાં તમો આવે અવતારે તેની પાસે જશો તો કોણજાણે શુંનુંશું થઈ જશે ! હાને કરી

ને આગમાં તેલ શું કરવા નાખોછો વારૂં ? સેતાન ડાહ્યા ઠરો, ભાઈ.

તેહેમુર—સાહેબ માફ માગીને કહુંછું કે એ વાતની મારી સાથે જાજી બોહોસ કરવી નહી. કામ કાજ મુકી, રંજ ખેંચી દુખ અને કશટી ભોગવી કોણ જાણે કેવા કેવા હાદેસા પડીઆછે તે સઘલું ખમી ફકત હું માહારો પોતાનો વચન પાલવાને ને આપેલી કબુલાત પુરી પાડવાનેજ આએઓછું, ને નહીકે સેતાન ડાહ્યા કરવા અથવા કોઈના સખુન રાખવા આવીઓ હોઉં; વાસતે એ નકામી કડાકુટ છોડી દેઓ ને વખત થઈ જાએછે વાસતે વેહેલા ચાલો લગનની મોબારક કીરીઆ કરાવી ફારેગ થઈએ. તમારી છોકરીએ મારી સાથે લગન કબુલ કીવાંતાં તે શું મારી સાથનાં, કે મારાં કપરાંને પોશાક શાથનાં ?

આવી રીતે તેહેમુરે છડા છોકનો જવાબ વાલીઓ તેથી ગોદરેજ તથા તેના બીજા દોસતોએ કબુલ કીધું કે ભાઈ એમતો એમ, જે બને તે ખરી. આપણે શું કરીએ, હવે વખેત થઈ જાએછે તો કીરીઆતો કરાવી લઈએ. એમ વીચારી તેઓ દરેમેહેરમાં નેકા બંધાવવાને સઘલા ગએઆ. દસતુરજીએ કેટલીક કીરીઆ થએઆ પછે તેહેમુરને પુછીઉં કે 'પસંદે કરદી' યાને આ ફરંગીજને તમો પસંદ કરોછો ! એટલા ઉપરથી તેહેમુરેતો અકડા તકડી કરી નાખીઉં ને બીચારા દસતુરજી ઉપર ચીરડાઈને એવોતો હુમલો કીધો કે બીચારા થરથર ધ્રુજવા લાગા. તેહેમુર બુમ પાડી બોલવા લાગો કે "આ કોઈ ખરો દસતુર નથી, શું એની સુધ નહી હતી કે એ વલી પુછવા લાગો ? મેં ફરંગીજને જારે પસંદ કીધી તારેજ તો હું પરણવા આવીઓ, પસંદ કીધા વગર હું પરણવા આવીઓ નથી, પસંદ નહી હતેતો શું માથું ફોડવા અહી આવતે ? જેને એટલી સાધારણ સમજ નહી તેને દસતુરજીનો એલકાબ આપેઓછે એ ઘણુંજ અણઘટતુછે." એ પરમાણે કેટલોકવાર સુધી બખાડીઆ પછે તેણે એકદમ ઉઠી ઉભા થઈ એવીતો એક બીજી તરાર દસતુરજી ઉપર મુકી કે તેવણુને એકદમ ફેર આવી ગીઆ ને બીચારા પડી ગીઆ.

પછે તેહેમુરે શોહોરપાડી ચાહીઉં કે તેની આગલ શરાબે નાબની એક બગલી તુરત હાજર કરે. બીચારાં આસપાસનાં માણસોનાં મન ઉપર તેહેમુરના આવા તરેહવાર ખવાએશથી એટલીતો અસર થઈ હતી કે તેઓ તેનો કોઈબી સખુન રદ જવા દેવાને ચાહાતા નહી હતા ને તેમાં મુખીઅ કરી ગોદરેજ તો બીચારો ઘણોજ રંજીદા થતો હતો, તથા તેમજ ફરગીજ પણ અકરાઈ ઘબરાઈ ગઈ હતી, તેથી તુરત તેના માંગવા મુજબ શરાબે નાબ હાજર કીવો. તેહેમુરે તેમાથી એક નાહાની જામ ભરી મોહોટેથી પુકારી મજલસમાં હાજર થએલા સઘલા સાહેબોને નમી પોતાના લગનની મોબારક સલામતી પોતે લીધી. શરાબ નોશ કીધા પછે જામમાં તલીએ થોહો રગડો હતો તે પાસે ઉભેલા એક મોબેદની દાહાડી ઉપર ઉડાડી નાખીઓ ને કેહેવા લાગો કે "આ મોબેદની દાહાડી છેક સુકાઈને છોડાં જેવી થઈ ગઈછે માટે એના ઉપર કાંઈ છંટાવ કરવાની જરૂર હતી."

આવી રીતની નવાઈ ભરેલી લગનની કીરીઆ થઈ રેહેવાથી સઘલાઓ પાછા ગોદરજના ઘર તરફ ફરીઆ. પણ આ ભેજાં ફારેલ તેહેમુરની ચાલથી એટલાતો નારાજી થએઆ હતા કે સઘલાંનાં દીલ ખાટાં થઈ ગીઆ હતાં.

પ્રવેશ ૩.

ગોદરજ, તેહેમુર, શાહાપુર, કોબાદ, ફરંગીજ, મેહેરબાનું અને ગુરગીન.

તેહેમુર—(ઘરમાં દાખલ થતાંજ ઓટલા ઉપર ઉભો રહી) સાહાજનની મજલસમાં બીરાજનાર સાહેબો, તમો સાહેબોએ અતરે આવી સેવકને માન આપીઉછે તેથી તમ સાહેબોનો મોટો ઉપકાર થએઓછે. હું ખચીત દીલગીરછું કે ઉતાવલનાં કામની રોકાણના સબબથી મારે તુરત જવુ પરેછે, ને તમ સાહેબો સાથે ખાનું લેવા જેટલા વારની પણ ફુરસત મલતી નથી.

ગોદરજ—અરે ભાઈ એમ કાંઈ બને વારૂં ? કોઈ દાહાડે કયે સાભલીઉંતું કે પારકા દેશથી પરણવા આવેલો ગખસ તુરતજ જતો રેહે ? એતો ઘણું હલકું ને દેહેકાનીઓ પણ નહી કરે એવું કામ કેહેવાએ, ને તેવુ અપમાન ભરેલું કામ તમ જેવા શાના ને ડાએઆ કરે આ વાત કેમ બને વારૂ ?

તેહેમુર—શેઠ તમો સમજતા નથી, તમને જો મારાં કામની ખબર હોએ ને તમો જો જાણતા હોવો કે માહારાં અતરે રેહેવાથી મને કેટલું નુકશાન જશે ને મારી કેટલી ખરાબી થશે તો તમો ઉલટા મને કાલાવાલા કરી રખશુંદી આપો વાસતે હવે વધારે બોલી મારૂં દીલ ના દુખવો. (આસપાસ બેસનારાઓને) પેઆરા દોસતો માહારી અને માહારી પેઆરી બાએડીની ગેરહાજરીએ તમો મારા પેઆરા સસરા ગોદરજની સાથ ખાનાના સુફરાપર બીરાજજો ને હમારી તંદરૂસતીમાં શરાબે નાબની એકકી જામ પીજો. તમારા સાહેબોનો જીવ ખાટો કરી હું કદી જતે નહી, પણ જારે હું એટલું બધું કરૂંછું તારે તમો સાહેબો સમજી ગએઆ હશો કે એમ કરવામાં મારી કાંઈબી મતલબ હશે, અથવા કોઈબી રીતે મારૂં સારૂં કરવા માટે હું એટલી બલજોરી કરતો હોઈશ.

શાહાપુર—પણ ભાઈ જરા ખાનુ લઈએ એટલોવાર થોભેતો કેમ ?

તેહેમુર—ના સાહેબ એટલોવાર થોબાએ એવું નથી.

કોબાદ—તેહેમુર એટલી ઉતાવલ નહી કરો, એટલા વારમાં તે શુ ખાટું મોડું થવાનું હતું ? હમે કાંઈ તમને બે ચાર દીવસ રાખવા માંગતા નથી; બે ચાર કલાકતો થોભો.

તેહેમુર—બે ચાર કલાક તો શું પણ બે ચાર મીનીટ હવે થોભાએ એવું નથી

ફરંગીજ—પેઆરા તેહેમુર મારો તો સખુન કરો જમીને સીધારશોતો ચાલશે, ઘણી ખોટી થવાની નથી. પણ આટલાં બધાનો જીવ રંજીદા કરી જવું એ કાંઈ સારૂં નથી.

તેહેમુર—(જરા ડોલા ફેરવીને) હું એવું કાંઈ સાંભલનાર નથી, મેં જે ઠરાવ કીવોછે ને જે જરૂરસર મારે જવું પડે છે તે ઉપર નજર પુગાડતાં મારાથી કદી ખોટી થવાએ નહી, વાસતે હવે વધારે ટકટક કરવાથી કાંઈ વલવાનું નથી.

ફરંગીજ—(નરમાસથી) તેહેમુર જો તારો મારા ઉપર ખરો પેઆર હોએ ને તું જો મને ખરેખર ચાહાતો હોએ તો બે ઘડી થોભ.

તેહેમુર—કાંઈ વલે નહી, આપણને હવે જવુંજ જોઈએ છે, ચાલ ગુરગીન આપણા ઘોડા તઈઆર કરાવ.

ગુરગીન—ઘોડા તઈઆરછે, સાહેબ.

ફરંગીજ—(લગાર રીશે ભરાઈને) તો ઠીકછે, ચાલીઓ જા, રસતો ઉઘાડો પડીઓછે; હું કાંઈ આજે આવવાની નથી, ને કાલે પરમ દાહાડે પણ આવનાર નથી, મારે ગમશે તો ને જે દાહે ગમશે તે દાહાડે આવીશ.

તેહેમુર—પેઆરી ફરંગીજ ગુસો કરવો નહી, તાહાડી પર, થંડી થા, ને મારી સાથે ચુપ ચુપ ચાલવા માંડ.

ફરંગીજ—અલબત ગુસસે થવશ, તારૂં શું જાએછે ? તુ કોણ થાએછે ? (એટલામા ગોદરેજ વચમા પડેછે) ભાવાજી તનો મુગા રહો, તમોને વચે પડવાની જરૂર નથી એ પોતા ની મેરે રેહેશે ને જારે મારી ખુશી થશે તારેજ એની સાથે જઈશ.

આ પરમાણે માટીબઈએર વચે ચાલેલી રકઝકથી આ સપાસના લોકો માહોમાહે ચપચાર ચલાવી એક બીજા સાથે હસેછે તે જોઈ,

ફરંગીજ—ભાઈઓ હસવાનું કામ નથી. બઈરી જો વરને સાથેની મલે તોજ વરો ઠેકાણે આવે નહી તો બીબારીના વડવા હાલ થાએ, તે સાથે સઘલી આડી અને ઉલટી વાતોમા જો બ ઈરી મુગી મુગી પોતાના હઠીલા વરનું કહીઉ સાંભલીઆ ક રે ને તેનો પાછો જવાબ નહી વાલે તો તેવી બઈરીને સમ જુએ હશે ને તેને મુરખ તથા હીચકારી ઠરાવે માટે મરદાં નો ખવાસ રાખવામા ઓરતજાતની ખરી ચાલાકીછે.

તેહેમુર—વાત ખરીછે ! એમજ કેહેતાતા ! બરૂશે રે હેજે, ધણીના ટોર ધણીને ઘેર જવાનાં; જે તારો ખાવીંદ, ધ ણીને મુરબી ઠરીઓ તેનો એક તાબેદાર તુંછે, માટે તે ખાવીં દના હુકમ પરમાણે ચાલવું પડશે. જે વસતુ અથવા ચીજ મારી પોતાની હોએ તેનો હું માલેકછું ને તે મારી મીરાસછે, તો તે મુજબ જારે હું તારો ખાવીંદ અથવા માલેક તારે તું મારી મીરાસ થઈ, તું મારૂં માણસ, તું મારૂં આદમી, તું મા રો સામન, તું મારે ઘરનો ને બાગ બગીચાનો શીણગાર, અને તુ મારો તમામ માલ મીલકતછે એમ જો કહુંતો તે પણ ચાલે; જોઉંછું કે કોણ હવે તને અટકાવી રાખવાની તા કાત ધરાવેછે અથવા શી રીતે તું પોતે રહી શકેછે. શું આ જગાએ ચોર અને પીંડારાઓ વશેછે, કે શું આ જગા વાટ પાડા બાજદાઓનીછે કે તેઓ મારો માલ મારી ખુશી ઉપરાં ત અતરે અટકાવી રાખશે ? યાદ રાખજે ફરંગીજ કે જો એ ક હજાર માણસ વચમાં પડશે તો પણ હું તારી ઉપરનું મા રૂં માલીકપણું છોડનાર નથી.

ફરંગીજ પોતાને ખાવીંદને મોહોહેના હાવા સખુનો સાંભલી એકદમજ નરમ પડી ગઈ, અને મુગી મુગીએ તેહે મુર સાથ તુરત તેને ઘર જવાનું કબુલ રાખીઉં, ને ઘરમાં પો તાના બાપ, બેહેન વગેરેને મલી ભેટી નીકલી પડી. સાથે પોતાને સારૂં થોડાં કપડાં લેવાની ખાએસ બતલાવી તારે તે હમુરે ના પાડી કે આપણે ઘેર જોઈએ એટલાં કપડાં મલી આવશે, નહીતો તમારે બંદ બેસતાં કપડાં તુરત સીવી લાવ વાનો દરજીને હુકમ કરીશું; તે ઉપરથી ફરંગીજે તે વાત પ ણ મુકી દીધી, ને જવા માંડીઉં.

ગોદરેજ—કાંઈ નહી ભાઈઓ, જવાદો; એ બંને જણાં એકમેક સાથે રાજી ખુશીથી જાએછે તેમને જવાદો.

ફોબાદ—ખરેખર જવાજ દેવો, તેઓ જલદી જાએતો જ ઠીક પડે, નહીતો હવે હસતાં હસતાં મરી જઈશું. તારનાં એ બંધે માટી બઈએરો એવીતો ગપા ગપી મલાવતાં હતાં કે બોલવાની વાત નહી, આપણે તો મુગામુગા એક ઠેકાણે બે સી રહી સઘલાં બેન કોતક જોતા હતા ને હસતા હતા; પણ બાપરે !! હસતાં હસતાં તો પેટમાંબી દુખી આવીછે.

શાહાપુર—આપણેબી બા ઘણાં લગન ખાધાંછે, ને ઘણા મરેલા તથા બેજા ફાટેલ ને હાતથી ગીએલા શખસો જો યાછે,—પણ આ બાઈતો સઘલાનેજ વીસરાવે એવા થઈ ગએ આછે. મેહેરબાનું, તમારી બેન વીશે તમને કેવો વીચાર થા એછે વારૂ ?

મેહેરબાનું—વીચાર કેવો ! એક હલકી કેહેવતછે કે "તું મુવાને કોઈ દીએ નહી ને હું મુઆને કોઈ લીએ નહી" તે મુજબ જેવી સાથ તેવો મલીઓછે. ફરંગીજ જાતે હુલડ અને આકરા સવભાવનીછે, તો તેના કરતાં ચાર ચાસ સર તેને વર મલીઓછે. હવેતો જેમ ખુદાની મરજી.

ગોદરેજ—ખેર, સાહેબ, હવે એ વાત પડતી મુકો, ચાલો ખાનું તઈઆરછે, સુફરાપર જઈએ. ખરેખર આજ નો શાદીનો દીવસ ગમગીન લાગેછે ! મારાં મનમાં ઘણી ઉ મેદ હતી કે મહીનો પંદર દાહાડા તેહેમુરને અતરેજ આપ ણાં ઘરમા રાખતે ને બંને વરબાએડીને સારી રીતે ફરતાં હ રતાં જોઈ ખુશી થઈ રખશુદી આપતે, પણ તે મનની ઉમેદ મનમાં રહી. હવેતો વલી ખુદા કોઈ રૂડો દાહાડો બતલાવ શે તારે તેમના દીદા જોઈશું.

(જમતાં જમતાં તેઓએ તેહેમુર તથા ફરંગીજની તંદર તીની સલામતીઓ લીધી, ને ખાઈ પીને પોત પોતાને મકા ને આરમ કરવા ગએઆ.)

અખરોટ—અકરોડ.

વાંચનાર પેઆરી બાઈઓ, ઊપલાં મથાલાં માં બે શબદો મુકેલાછે. જો પણ એ બે શબદો જુદા જુદા લાગેછે તોપણ તે બંધે એકજ અરથને મતલબ ધરાવેછે. જુદા જુદા લોકો જુદી જુદી રીતે એ શબદ ઊચારેછે; કેટલાકો એને અખોડ કરીને પણ બોલેછે. ચીન દેશના ઊતર ભાગમાં, હીમાલએ પરવતની આ સપાસની જગાઓ ઊપર અને ઈરાન દેશમાં અખરો ટનાં ઝાડ ઘણા થાએછે. એ દેશોમાં અખરોટના ઝાડો નાં મોહોટ મોહોટાં જંગલો જોવામાં આવેછે. અખરો

ટનાં પાતરાં ઘણાંજ લીલાં અને સુંદર હોએછે; અને ફલો પાકેછે તારે તે નાહાનાં નાહાનાં પેર જેટલાં દેખાએછે; એ ઊપરની છાલ નરમ હોએછે તે જો હાતે વતી ચોલીએતો આંગલાં કાલાં થઈ જાએછે. એ ફલ જારે લીલાંજ હોએછે ને અંદરનો ગર બંધાઈ જઈ કઠણ થતાં પેહેલાં તાહાનાં લોકો એ ફલનાં અચાંર ભરેછે. પાકી રહેઆ પછે એ ફલો ઊપરની છાલ કાહાડી નાખી તેને બજારમાં વેચવા મોકલવામાં આવેછે; અને તાંહાંથી પછે જે જે દેશોમાં એનો ખપ નીકલેછે અને જે જે જગાઓ ઊપર એનો પાક થતો નથી તેવે તેવે ઠેકાણે તે મોકલવામાં આવેછે. અખરોટનું તેલ બાલવાના તેમજ ખાધાના ઊપયોગમાં આવેછે. જેમને પેટમાં કરમુ થએઆ હોએછે તેઓ કાચી અખરોટનો રસ કાહાડીને પીએછે.

અખરોટનાં ઝાડપર ફલ કાંઈ એકાએક જલદી થતાં નથી. ઝાડ વાવવા પછે તીસ ચાલીસ વરસે તે ઊપર ફલ થવા માંડેછે. એ ફલો પાકવાનો હંગામ આશવીન અને કારતક મહીનામાં થાએછે. એ ઝાડ તઈઆર થઈ તે ઊપર ફલ આવતાં બહુ વરસ લાગેછે તે વીશે એક વાત નીચે મુજબ માલુમ પડીછે.'

કેહેછે કે સાઠ વરસની ઘરડી વએ એક શખસ અખરોટનું ઝાડ રોપતો હતો, તેને એક બીજા માણસે આવી સવાલ કીધો કે "એ બુધા મરદ, એ ઝાડ જે તું વાવેછે તે શાનુંછે તે તું જાણેછેકે? એ ઝાડ હવે રોપવામાં તારી શી મતલબછે? શું એ ઝાડનાં ફલનો તું લાભ લેવાની ઊમેદ રાખેછે શું?" બુધા મરદે જવાબ દીધો "ભાઈ એ ઝાડ શાનુંછે તે જાણીઆ વગર હું રોપતો નથી; હું સારી પઠે સમજુંછું કે એ ઝાડ શાનુંછે. તમારા જેવો એકલપેટો મેં દુનીઆમાં કોઈ જોએઓ નથી, તમારાજ જેવા શખશો જો અગાઊ થઈ ગએઆ હતેતો પછે તેમની મેહેનતની કેટલીક આએતી ચીજોનો લાભ તમોએ જે લીધોછે તે કાંહાંથી મલતે વારૂં? આજ સુધી જે સઘલી અખરોટ મેં ખાધીછે તે સઘલીનાં ઝાડ શું મેંજ રોપીઆંતા કે? ને તે સઘલી શું મારાં રોપેલાં ઝાડો ઊપરથી મેં ખાધી હતી કે વારૂં? તો જે રીતે બીજા મારી અગાઊ થઈ ગએલા લોકોની મેહેનતનો - આએતો લાભ મેં લીધોછે તેવીજ રીતે મારી પાછલ થનાર લોકોને માટે મારે કાંઈ કરી મુકવું જોઈએ એવી મારી ફરજછે એમ સમજીને હું એ ઝાડ રોપુંછું; સમજીઆ ભાઈ!"

બાઈઓ આ વાત સેહેજ જોતાં નજીવી લાગેછે, પણ દુરંદેશાથી ને બારીકીથી તપાસીએતો એ ઘણી જીવ વાલી ને વજનદાર જણાએછે. આખી પુરૂથવી પર વસનાર તમામ માણસ જાતનો આધાર એ વાત ઊપરછે. દુનીઆની પેદાએશ થઈ તારથીજ એ પરમાણે ચાલતું આવેલુંછે; આપણા વડવાઓને માટે તેમની અગાઊ થઈ ગએલાઓએ કેટલીક વાતની સગવડ કરી રાખેલી હતી, તેનો આએતો લાભ લઈ આપણા વડવાઓએ તેને બદલે આપણે વાસતે કેટલીક સગવડો કરી મુકેલીછે, તેજ મુજબ હવે આપણ લોકોને પણ લાએકછે બલકે આપણી ફરજછે કે એ આએતી સગવડો જે ભોગવવામાં આવે તેને બદલે કોઈ એવી રીતનાં કામો કરી મુકવાં કે જેનો આએતો લાભ આપણી પાછલ થનારાંઓને મલે. અગરજો દુનીઆની પેદાએશની વેલાએ એકલપેટાઓની અને સવારથીઓનીજ ઊતપતી થઈ હતેતો આજ આપણા શા હાલ થતે વારૂં! કાંઈ નહી પણ તંગાશીને મોના જમંદી શીવાએ બીજું કાંઈ થતે નહી.

જાઈજી તથા મેહેરબાઈ વચેનો વાંધો.

એક દાહાડે સાંજના તરણેક વાગાને સુમારે ઘરબારનાં કાંમકાજથી પરવારીને જાઈજી, શીરીનબાઈ, દીનબાઈ, નવાજબાઈ, પીરોજબાઈ, ડોસીબાઈ વગેરે બાઈઓ ભીખાઈજીનાં ઘરમાં સેહેજ ભેગી થઈ હતીઓ. મનમાં એટલુંજ કે સાંજ પડવા આવીછે તેથી બે ઘડી ભીખાઈજીની ખરકીમાં અથવા ઓટલા ઊપર વાત ચીત કરી માટીડા આવવાનો વખત થશે એટલાંમાં સઊ વગે સગે થઈ જઈશું. આ પરમાંણે કાંઈ નહી પણ ઘરના થાકથી બે ઘડી આસાએસ લેવાના અને ખુશી ભરેલી રીતે બે ચાર બેનપણીઓની સાથે વાતચીત કરવાના નીરદોશ વીચારે ભેગી થએલી બાઈઓમાં થોડેકવારે તેમની એક જુની કોટની ઓરખાંનની નાલી ડોસી આવી લાંગી. એ નાલી ડોસી વરસ ૨૫ ની વએની હતી પણ તે ઘણીજ મશકરી ને ટોલીઅન હોવાથી સઘલી બાઈઓનું મન તેવણ ઊપર દોડીઊં—અને ટોલટપાની વાતો કરતાં ક

રતાંમાં જાઈજી, જેવણ જરા તીખા સવભાવનાં અને ઊછાંછલાંછે તેવણ બોલી ઊઠીઆં કે "માઓ ગમે તે કરો પણ મેહેરબાઈનાં સલુખ મને જરા ગમતાં નથી. કાંઈ ટેંગરો ભારી, ચાલવામાં લટકો તો જેવો ધનજી શાને ઘેરનો, તે સાથે વલી સીફરાસીખી ભારી, એ તે કાંઈ સારૂં લાગેછે કે?" એટલું સાંભલતાં દીન બાઈ બોલીઆં કે "માઓ તમારો એ વીચાર હોઓ તો હોવો પણ હમે તે વાત કબુલ કરતાં નથી. વલી લટકો ને મટકો તે કેહવો હોએ? ને સીફરાસી સાની? જેવું જેનું બોલવાનું ને જેવું જેનું ચાલવાનું." એ પરમાંણે બંધે જણીઓ વચે વાત થઈ—તારેપછે તો તે વાત તદન ઊડી ગઈ, અને સઘલી જણીઓ કોઈ બીજી બાબદો ઊપર વાતચીત કરી ખુશીખુરમી સાથ સાંજનાં પોત પોતાને મકાંને ગઈઓ.

જેમ સઘલી બાઈઓ પોત પોતાને મકાંને ગઈઓ તેમ નાલી ડોસી કાંઈ પોતાને ઘેર ગઈ નહી, પણ રસતા ઊપર મેહેરબાઈનું ઘર હતું તાંહાં ગઈ, ને વાત કરતાં કરતાં મેહેરબાઈ વીશે જાઈજીએ જે વીચાર કહેઆ હતા તે તેવણને કહેઆ. એ સાંભલી મેહેરબાઈને ઘણું માંઠું લાગું અને તેવણ વીચારમાં પડીઆં કે જાઈજી આપણાં પોતાનાં થઈને મારે વીશે ચાર લોકમાં એવું બોલીઆં એ કાંઈ ઠીક કરીઊં નહી. એ રીતે તેવણનું મન ઘણું કચવાવાં લાગું અને ઘણું ખરૂં દીલ એટલું તુટી ગઈઊં કે જાણે હવે વધારેવાર જાઈજી સાથ સહીપણું રાખવું નહી એ ભલું. એમ કરતાં કાંઈ બીજી અલારપલારની વાતો કરીને નાલીડોસીબી પોતાને ઘેર ગઈ. વખત થઈ ગએલો માટે રાતોરાત તો અખાડા કરી મેહેરબાઈએ નીચે દાખલ કરેલી એક ચીઠી સવારના જાઈજી ઊપર મોકલી.

મુંબઈ તા૦ ૨ જી જુન ૧૮૬૦

માહારાં વાહાલાં બેહેન જાઈજી,

આપણી સહીઓ ગઈ કાલે સાંજરે સરેસતા મુજબ બીખાઈજીની ખરકીમાં ભેગી થઈતીઓ તે સાંભલી હું ખુશી થઈઊં. હું પણ તાંહાં આવનાર હતી પણ એટલામાં મારા જીવને કાંઈ ચેન નહી પડવા લાગાથી આવી નહી, તે ટેકાણે મારી ગેરહાજરીએ તમોએ મારે વીશે સઉના અંદર કેટલાએક હલકા વીચારો જણાવીઆ એ કાંઈ તમે સારૂં કરીઉં નહી સહીઅણ દાખલ તમોને ઘરે નહી કે કોઈ હાજર નહી હોએ તેવી વખતે તેની ચાલચલણ ઉપર ટીકા કરવા. માહારી આગલ એ વાતની ખબર આપણી નાલીડોસી લાવીં હતી તે સાંભલી હું ખમીત દલગીર થઈઉં, મારે અને મેહેરબાંની કરી લખી જણાવજો કે એ વાત ખરીછે કે ખોટી. હાલતો એજખબર.

લા૦ તમારી હમેસની જુવાગીર
મેહેરબાઈ દોસાભાઈ.

એ ચીઠી જાઈજી ઊપર આવી તારે તેવણની આગલ તેવણનાં મેહેરફુઈ બેઠેલાં હતાં. જાઈજી નાતો ચીઠી વાંચતાંજ હોશ ઊડી ગએઆ ને ગાભરાં પડી ગએઆં કે નાલી ડોસી મરે, રાંડેતો આગ લાકડાં લગાડીઆં. એટલું બોલી ચુપ થઈ ગએઆં તારે મેહેરફુઈ પુછવા લાગાં કે "માઓ શુંછે? એટલી ઘાલરી શાંની થાએછે?" તારે જાઈજીએ પેલી ચીઠી તેવણ આગલ વાંચી સંભલાવી અને બોલીઆં કે "નાહકની મેહેરબાઈ સાથે તોડફોડ થઈ પડશે. તેવણનાં મનમાં ઘણું ઓછું આવશે, અને સહી સહીઓમાં તુત પડશે."

મેહેરફુઈ—પણ માઓ જાણી, એ વાત ખરી કે ખોટી? મેહેરબાઈ જેમ લખેછે તેમ તું કાંઈ તેવણ વીશે આડું બોલીતી કે?

જાઈજી—હા, ફુઈજી હું બોલીતીતો ખરી, પણ હવે તેનો ઊપાએ શો કરવો? ઓંજીશ બોલતાં તો બોલાઈ ગીઊં. મરેરે વાય આપણે શું જાણીએ કે રાંડ નાલીડોસી એમ તુમલાં અથડાવશે!!

મેહેરફુઈ—હવે તેતો વાત એક કોરે રહી પણ તુરત મેહેરબાઈનાં મનનું સમાધાન કરવું જોઈએ.

જાઈ—સમાધાન કેમ કરૂં? ખરૂં બોલતાંતો તેવણ ઘણાંજ ચીરડાશે ને તેવણનાં મનમાં હાલ જેટલો કરોધ આવીઓ હશે તે કરતાં વધારે કરોધે ભરાશે, અને જનમ સુધીની એ દુશમની રેહેશે.

મેહેરફુઈ—જાણી, મારૂંતો કેહતાં કેહતાં મોહું ઘસાઈ ગીઊં કે માઓ તું તારી જીભને જરા દાબેલી રાખ, સવભાવ જરા ધીમો પાડ, ઊછાછલાપણું મુકી દે અને કોઈનું કાંઈ આડું અવલું દેખાએ તો તેના અખાડા કરી જાણે જાણતાં નથી કરીને ફરીઆ કર, પણ તારા સભાવનું ઊજડવરે તે તારાથી કાંઈ જરાબી ખમી શકાતું નથી તેથી જે મનમા આવેછે તે ભડભડ બોલીદેછે. જો આ સુધાં બે તરણ છકર તુને લાગી હાં.

જાઈ—ખરી વાતછે, ફુઈજી, તમે કહોછો તે મુજબ હું જરા ભડભડ બોલીનોછું; વોંજીઆ જીવ

ને ઘણોબી મારવા માંગુંછું, પણ બોલીઆ વગરે રેહેવાતુંજ નથી. તે કરતાં સાથે બેસનાર થઈ. એમ એક બીજાને અથડાવવાનાં કામ કરવાં એ કાંઈ સારૂં નથી. એમતો પાસેનાં દીનબાઈએ તેજ વખત મારી સાથે જીકર કીધીતી ને તેવણે પોતાનો વીચાર જણાવીઓતો, તે તેવણ કાંએની દોડીને કેહેવા ગીઆં? પણ એ ગાંમડીઆં એવાંજ, તારૂં મારૂં કરવા મુકેતો ધાનબી નહી ખાએ ને પાણીબી નહી પીએ.

મેહેરફુઈ—એતો ગમે તે હોવો, આપણે આપણી જીભલી વશ રાખીએતો પછે કશી વાતની પંચાતી ને માટાકુટ રેહેજ નહી. જારે ચારમાં બેસવું ને ચારમાં ફરવું, તારેતો કાંઈ સઘળાં સરખાં હોએજ નહી. ખાટુ મોરૂં, વાંકું ચુકું સઊ લઈ ચલાવવું જોઈએ, તોજ ચારમાં સમાઈએ નહીતો સઘળેથી હાડછેડ થઈએ.

જાઈ—ફુઈજી એતો સઊ હવે થઈ રેહેશે, ને આપણે પણ હવે બેચાર છકર ખાઈ સમજીઆં છઈએ, પણ હાલ હવે મેહેરબાઈ વીશે કરવું શું? એમતો કાંઈ કેહેવાએ નહી કે મારા બોલવામાં અને નાલી ડોસીનાં સાંભલવામાં ફરક પડી ગીઓ.

મેહેરફુઈ—એમ કેમ કેહેવાએ, જારે માએ, જે ખરેખરૂં હોએ તેજ કહીને પોતાની ચુક થઈ હોએતો તે કબુલ કરવી.

જાઈ—તેમ કીધુંતો તેથી મેહેરબાઈ કાંઈ સમજે એવું નથી, ને ઓર વધારે ખફા થશે.

મેહેરફુઈ—કોઈ થાએ નહી, હું તુને લખાઊં તેમ તું ચીઠી લખીને મેહેરબાઈની ચીઠીનો જવાબ વાલ એટલે સઊ સારૂં થશે, ને જે કાંઈ ગેરસમજુતી થઈ હોશે તે પતી જશે. (એમ કહી ફુઈજીએ નીચે મુજબ કાગલ લખાવીઓ.)

મુંબઈ તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૬૦

પીઆરાં બેહેન મેહેરબાઈ,

તમારી ગઈ કાલની ચીઠી પુગીછે. તેમાં તમો લખ્યો છો તે મુજબ માહારાથી તમારી વીરૂધ કાંઈ બોલાઈઉંછે ખરૂં, એ વાત મારાથી નામુકેર જવાતી નથી. ઊછાછલે છવે ને આકરે સવલાવે તમારી ચાલ વીશે જે હું બોલીલું, તે વીશે હું ખરેખર દલગીરછું. આટલો ખુલાસો કરવાની જરૂરછે કે મેં જે તમારે વીશે એવા વીચાર આપીઆતા તે કોઈબી રીતે તમારી બદગોઈ અથવા નીંદા કરવાંની મતલબે નહી પણ કોઈ કોઈ વેલાએ તમારી ધપછપ એવી માલુમ પડે છે તે ઉપરથી મારાં મનમાં એ વીચાર બેઠો હતો, ને તે બેહુજ વાત કરતાં નીકલી પડીઓ. તોપણ પાછલથી મને માલુમ પડેછે કે તમારે વીશે એવી ટીકા કીધાથી હું ઘણી તકસીરવાર થઈછું, તે ઉપરથી આ ચીઠી લખી તમારી પાંમે માફ માંગુંછું કે જે બની તેની દરગુજર કરવી ને મનમાં કાંઈ લાવવું નહી.

લા૦ તમારી હમેશની દુવાગીર.

જાઈજીની દુવા વાંચજો.

એ કાગજ જાઈજીએ પોતાના છોકરા સાથે મેહેરબાઈ ઊપર મોકલીઊં, તારે તે વાંચી રહેઆ તાંહાંસુધી છોકરાને બેસાડી, પછે પોતાની દુવા કેહેવાડી છોકરાને મોકલી દીધો ને બપોર પછે તુરત નીચે મુજબનો પાછો ઊતર મેહેરબાઈએ મોકલીઓ.

મુંબઈ તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૬૦

માહારાં વાહાલાં બેહેન જાઈજી,

મારી ચીઠીના જવાબમાં તમો બેહેનજીએ જે ખુલાસો કરીઓછે, તે વાંચી હું ઘણીજ ખુશી થઈછું. તમો બેહેનજીએ મનમોકલું કરી ખરેખરી કેફીઅતથી મને વાકેફ કરી તેથી મેહેરબાંની થઈછે, તેમજ મારાં મનમાં જે કરોધ ભરાએલો હતો તેબી એકદમ આવા ખુલાસાથી નીકલી ગએઓછે. આપણને એક બીજાના અનેઆએ માફ કરવાન જોઈએછે. આપણ સઘલાં માનવી છઈએ માટે સઘલાંમાં કોઈ નહી ને કોઈ ખોડ અથવા એબતો હોવીજ જોઈએ, તમારામાં કાંઈ એબ હોશે, તેમજ મારામો કોઈ ખોડ હશે, માટે આપણને તે સાંખીજવા તથા તેવી ચીજોની દરકાર નહી રાખવાની તમે પાડવી જોઈએછે. હું આશા રાખુંછું કે જરા ગુમે થઈને મેં પેહેલી ચીઠી લખી હતી તેનું તમો પણ મનમાં કશું લાવશો નહી, ને આપણ જેમ અગાઉ એકમેક સાથ સલાહ સંપથી રેહેતાં હતાં તેમ સહીપણું ચાલુ રાખશો. હું જારે નાલીડોસીને મલીશ તારે તેનેબી એવાત કહીને ખખરાવી નાંખીશ કે એમ એકનું બોલેલું બીજા આગલ આવીને કેહેવું ને તેનું લોહી ઉકલાવવું એ સારી વાત નથી, એટલે તેને પણ માંનક લાગશે ને ફરીથી એવું તારૂં મારૂં કરશે નહી. હાલ એજ્અરજ.

લા૦ તમારી બેરખા

મેહેરબાઈ દોસાભાઈ.

મેહેરબાઈનો આ પરતી ઊતર વાંચીઆથી જાઈજીનું મન પાછું સવસથ થઈઊં, ને તેવણ ફુઈજીને કેહેવા લાગાં કે તમારી અકલ પરમાણે ચાલીતો એક ઘણી સારી સહી પાછી હાતમાં આવી. હવે પછે બોલવા ચાલવામાં ઘણીજ ચોકસી રાખશું, અને ભડભડ બોલવાની વાત છોડવાની તજવીજ કરશું..

મેહેરફુઈ—જાણી દીકરા, બડબડ બોલવાની એ વાત નથી. તું જો ખરા તારૂં દીલ અને મન મોહોટું કરે, ને નજીવી ચીજો તથા વાતો હાલ જે તને પાહાડ જેવી લાગેછે, તેને તેમ થવા ન દીએ અને મનમાં ગમે એવું લાગી આવે તોપણ તેની કશી પરવા ન કરે તારે તારાથી એવો સભાવ અખતીઆર કરાશે. બાકી મેહેરબાઈએ મરડાટ કીધો, આવાંબાઈએ અકરાટ કીધો, સુનાબાઈએ સટકો કીધો, દીનબાઈએ ડમરાટ કીધો સીરીનબાઈએ સીનું ગારીઊં, કુંવરબાઈએ કેટલાં ગારીઆં વગેરે હલકાં અને નીચ મનના વીચારો જાંહાંવેર તારાં મનમાં રેહેશે તાંહાંવેર તું કદી આસાએસ ભરેલી ફરનાર નથી.

એટલી વાત ચીત થએઆ પછે બંધો ફુઈ ભતરીજા ઘરના કાંમમાં ગુથાએઆં ને એ વાત બંધ પડી. વલી બીજે દાહાડે સવારનાં નવેક વાગાને સુમારે જાઈજી ચાહ પાંણી કરી રહેઆ પછે, બજાર હાત મંગાવવાની તજવીજમાં હતાં એટલામાં તાંહાં મોટીડોસી આવી, ને સેહેજ વાત ચીત કરી રાહેલે બેઠી. વાત કરતાં બોલી—

મોટીડોસી—જાઈજી, મેં સાંભલીઊં કે તમે ને મેહેરબાઈ વચે કાંઈ અનબનાવ જેવું થઈ પરીઊં. એ શું ખરી વાતછે કે?

જાઈ—હા, માએ વાતતો ખરી, કાંઈ સેહેજમાં સેતાન ચોઘડીઊં થઈ પડીઊંતું, પણ તેનો નીકાલો આવીઓછે. રાંડ આપણી નાલીડોસીને પરવારતીને કાંઈ કાંમ ધંધો મલીઓ નહી, તે લાગલી મેહેરબાઈ પાસે ગઈ અને મારી બોલેલી વાત કહી કંકાસનું બી રોપીઊંતું; પણ તેમાં રાંડને શું મલીઊં? ઊલટી બંધે ઠેકાણે અલખામણી થઈ પડીછે. મેહેરબાઈ એક ચીઠીમાં મને લખેછે કે જારે એ રાંડ મલશે તારે બે વાત કહીશ ને રાંડને ખખરાવી નાખીશ કે ફરીથી કોઈનું તારૂં મારૂં કરે નહી.

મોટીડોસી—ઘણું મજેનું થયું. એમ જારે થશે તારેજ એવાં ટુમલાં લડાઊઓ ઠેકાણે આવશે.

તાર પછે થોડીકવાર બીજી વાત ચીત કરી મોટીડોસી તાંહાંથી ઊઠીને પાધરીજ પોતાની અતલગની સહી જે નાલીડોસી તેની પાસે આવીને જાઈજી પાસથી સાંભલેલી વાત તેને કહી દીધી, કે એ બંધે જણાતો પાછાં મલી ગીઆંછે, ને મેહેરબાઈ ઊલટી તુને ખખરાવી બે વાત કેહેવાનીછે.

મોટીડોસીથી એ વાત સાંભલતાંજ નાલીડોસીનેતો ઘણું ઝનુંન ચઢી આવીઊં ને જેવી મોટીડોસી ઘરમાંથી ગઈ કે તેવીજ તે સારી પેહેરી લાગલી મેહેરબાઈને ઘેર ગઈ ને કેહેવા લાગી—

નાલીડોસી—મેહેરબાઈ માએ, તમોને આવીને ખરેખરી વાત કહી તેના બદલામાં તમે મને ખખરાવીને બે વાત કેહેવા નીકલઆંછો કે? ઘણુ સારૂં. જો ઓંજીઓ આજે ભલાઈનો વખતછે!!

એ સાંભલીને બીચારી મેહેરબાઈનો એકદમ ધાબરી પડી કે વળી એ વાત એ રાંડને કાંને કાંહાંથી પડી. વીચાર કરી જવાબ દીધો કે હા માએ એ વાત ખરીછે, મેં એવો વીચાર જણાવીઓછે, ને તેમ હું કરનાર પણ હતી ને વાટજ જોતી હતી કે તમે આવોતો તમોને કેહેઊં ખરી કે તમારામાં તારૂં મારૂં કરવાની ઘણી બુરી ચાલ પડી ગએલીછે.

એટલું સાંભલતાં તો નાલીડોસીનો મીજાજ હાતથી ગએઓ ને તે લાલ પીલી થઈ ડોલા કાહાડી મેહેરબાઈ સાથ અથડા અથડી ઊપર આવી ગઈ; તોપણ મેહેરબાઈએ પોતાનો સવભાવ ધીરોજ રાખીઓને ધીમે સાંસતેજ જવાબ દીધો "કે જો તમે આવાં આકરાં નહી થતેતો હું તમારી ખાતરી કરી આપતે કે તમારી એ ચાલ સારી નથી. આપણ દરએક જણ એબ ખોડનાં ભરેલાં છઈએ, અને તેમજ વલી દરેક માંણસમાં એવો એક કુદરતી ગુણછે કે તે પોતાની એબ મુદલ જોતા નથી ને પારકાની જરાક જરાક ને રજકણે રજકણ તે જોવા બેસેછે. મારે જાઈજીએ મારે વીશે જે કહીઊં તે વાત તાંહાંની સાંભલેલી તાંહાંજ રાખી હોતે ને મારી આગલ કહીજ નહી હોતેતો હાલ જેવી કાંઈ ચુંથારો થએઆછે તે થતે નહી. તમે જરા વીચારજ દીધો હતે કે એ કેહેવાથી ફાએદો શું થશે તો તુરત તમને માલુમ પડતે કે ફાએદાને બદલે નુકશાંન થશે, તો તમેજ પોતાની મેલે મુગાં રેહતે પણ તેવો કોઈ વીચાર ન કરતાં એકદમ મારી આગલ આવી કહી દીધું એ કાંઈ ટીક અથવા સમજુ માણસનું કાંમ નથી કીધું.

મેહેરબાઈએ ધીમેધીમે ને સભાનીક રીતે નાલીડોસીને ટેમા ઘણા ભરીઆ તથા બરમમાં ને બરમમાં

ઘણું કહી સંભળાવીશ; તેથી જો પણ નાલીડોસી સમ
જી તો ખરી કે મુરખાઈ ભરેલું કામ થઈશ તોપણ
પોતાની હટ મુકી નહી ને રોશ ભરેલી ઊઠી ગઈ.

જેવી નાલીડોસી ગઈ તેવીજ મેહેરબાઈએ જા
ઈજી ઊપર એક બીજી ચીઠી નીચે મુજબ લખી.

મુંબઈ તા૦ ૬ ઠી જુન ૧૮૬૦

પેઆરાં બેહેન જાઈજી;

હું ખરેખર દીલગીરછું કે આપણ વચે પડેલા વાંધ
લા જેવા એક વાંધાનો નીકાલો હજી પુરો આવીઓ નથી.
નાલીડોસીની તારૂં મારૂં કરવા બાબેની ચાલ વીશે તેને ખ
ખરાવી એ વાત કેહેવાનું મેં તમારી ચીઠીમાં લખીઉંતું
તે વાત એને માલુમ પડીઆથી એ જહતુન ભર મારી
પાસે આવી હતી ને મારા ઘરમાં ઘણી ગડબડ અને હોં
સાતોસી કરી ગઈ, અને વલી ગુસાભર જોસમાજ પાછી
ઉઠી ગઈ. એ બનાવથી હું ખચીત દુખી થઈછું. એ
વાત તમારી તરફથી બાહાર ફેલાઈ તે એને કાંને પડી તે
સારૂં થઈઉં નથી, કારણ હું એને અચણુચ એકાએક એ
વીશે સારીપઠે ખખરાવી એ વાત કેહેનાર હતી જેથી તે
ની ખાતરી થતે કે તેની ચાલ સારી નહી હતી, પણ
તે કાંઈ થએઉં નહી. હું આશા રાખુંછું કે હવે તો તમો
ઘણા સાવધ રેહેશો.

લી૦ તમારી દુવાગીર
મેહેરબાઈ દોસાભાઈ.

વલી મેહેરબાઈની એ ચીઠી આવીઆ પછે જા
ઈજી અને મેહેરબઈ વચે કેટલી બધી તકરાર થઈ, ને
અંતે જાઈજીએ પણ વારેલાં ને, સમજાવેલાં નહી પ
ણ હારેલાંએ મજણુન ઠરાવ કીધો કે હવે તો ઘણુંજ
સંભાલીને ચાલવું તથા બોલવું ચાલવું તે સઘલાંમાં
લાંબો વીચાર પુગાડવો—ને ઓછી કુહલીની પઠે સાંક
ડું મન કરી ભડભડ જે તે બોલી દેવું નહી. જાઈજી
એ એ ઠરાવ કીધો એટલુંજ નહી પણ તારપછે તે ઠ
રાવ પરમાંણે ચાલીઆં, જેથી ફરીથી કોઈ એવો વખ
ત નહી આવીઓ કે એવણને કશી અડચણ પડે.

વાંચનાર પેઆરી માતાઓ અને બેહેનો, ઊપ
લા ટુક એહેવાલ ઊપર વીચાર કરો, ને જુઓ કે તમા
રા ઘર આગલ રેહેનારી કોઈ જાઈજીઓ, મેહેરબાઈ
ઓ ને દીનબાઈઓ પોતા વચે પડેલા વાંધા કેમ પતા
વેછે, આ એહેવાલમાં લખીઆ મુજબ કે તારી મારી
ઊપર આવી એક બીજીની સાકીબાકીઓ કાહાડેછે.
તેમજ એક બીજી અગતની વાત એ મલી આવેછે કે
જબાંનને કેવી ને કેટલા અંદાજમાં રાખવાની દરએ
ક માણસની ફરજછે. સેહેજ અને નજીવાં કારણ ઊ
પર કેવી ખટપટો વધી પડેછે, તે ઊપલા દાખલા ઊપર
થી સેહેલાઈથી માલુમ પડી આવેછે. એનો સારે બાએ
ગે જાઈજી અને મેહેરબાઈ બંને જણા સમજુ હોવા
થી તેઓ વચેનો વાંધો સારી રીતે પતીઓ નહી તો
જાઈજીએ મેહેરબાઈની બે ખાપણ બતલાવીની તો
મેહેરબાઈ જાઈજીની દસ ખોડ સોધતે ને પછે છેક રસ
પર વાત આવતે ને અંતે બે સહીઓમાં નહી દેખી કે
સાંભલી શકાએ એવા હુમલા થતે ને સહી પણાનો ભ
જણુત ગાંઠ વતીક તુટી જતે. વાસતે આ બાબદ ઊપર
લંબાંણથી ગોર કરવાને ને તે ઊપર જરૂર પડતો અ
મલ કરવાને સઘલી વાંચાર બાનુઓને અરજ કરીએછે.

બે ઘોડાથી માણસ નહી ખેંચાએ.

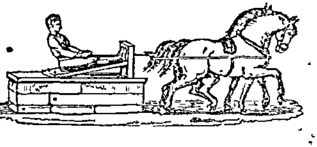

વાંચનાર પેઆરી બાનુઓ, આ ઊપલું ચીત્ર
જુઓ, એ ચીતરનો દેખાવ ઘણો સારોછે, એક માણ
સ પાટીઆં સાથે પગ અટેલી બેઠેલુંછે, ને તેને ખેંચી
જવાને બે ઘોડા જોડેલાછે, પણ તે ઘોડાથી તે માણસ
ખેંચાતું નથી. શું એ વાત ખરીછે કે બે ઘોડા આગ
લ એક માણસ ટકી શકે? જો પણ તુક વીચારથી ને
ઊપર ટપેની તપાસથી એ નહી બની શકે એવું લાગે
છે તોપણ પુખત વીચાર કરતાં તથા કેવી હીકમતથી
અને સા કારણથી એમ બનેછે તે સઘલું જારે જાણ
વામાં આવેછે તારે સાફ માલુમ પડેછે કે અલબતાં એ
બની શકે એવીજ વાતછે. સઘલા જમાનામાં ખેલ ક
રનાર ખેલાડીઓ ને કસરત કરનાર કસરતીઆઓ થ
ઈ ગએઆછે, ને તેમાના કેટલાકોએતો એવી કસરતો
કરેલીછે કે જેથી જોનારને તાજુબી સાથે ઘભરાટમાં
નાખીઆછે. ઊપલાં ચીત્રમાં પાટીઆં ઊપર બેસના
ર એક જરમન ખેલાડીછે, અને તે પણ એક સારો
કસરત કરનાર થઈ ગએઓછે. એ કસરત નીચે સ

મજબુતીથી રીતે ઘણી સેહેલાઈથી ને કોઈબી રીતના જોખમ વગર થઈ શકેછે.

બેસનારે કસરત કરીઆ પેહેલાં એક મજબુત પાટીઆંનું ચોરસ ચોકઠું જમીનમાં જડી લીધું હતું, અને તેના ઊપર એક બીજું ઢલાવ રાખેલું પાટી ઊં મુકીઊં હતું, અને પછે તે ઢલાવ વાલાં પાટીઆં ઊપર પોતે બેઠો હતો. બેસનારે પોતાની કંમર ઊપર એક મજબુત પટો બાંધી લીધો હતો, જે પટા સાથે એક કડી હતી તેની માહે એક બીજી કડીએ કરીને એક દોરડું ભેરવી લીધું હતું, તથા એક ઊભાં પાટીઆં ઊપર પોતાનાં બંધે પગનો ટેકો રાખીને પછે પેલું દોરડું જેમ ગમે તેમ ખેંચવાનો તેણે હુકમ કીધો. કેટલાંક માણસો તેને ખેંચી જવાનાં કામમાં લાગાં, પણ તેમનું કાંઈ વલીઊં નહી તારે બે ઘોડા જોરી તે દોરડું ખેંચાવીઊં, પણ ઘણું જોર કરતાં છતાં ઘોડાઓથી પણ તે ખેચાઈ શકાએઓ નહી. ખેલ કરનારે પોતાની હાત ચાલાકી એટલા સુધીનો બત લાવીતી કે જે દોરડું ઘોડાઓ ખેંચતા હતા તે દોરડું એ જરમન ખેલાડીએ પોતાના હાતમાં મજબુત પકડીઊં હતું ને જોનારને ગોયા એમ બતલાવનો હતો કે તે પોતાનાંજ જોરથી ઘોડા અટકાવી રાખેછે. એવી રીતની તથા એથી બીજી કેટલીક બીકટ કસરતો કરી કેટલાક ખેલાડીઓ લોકોને ઘુમ રમુજ આપતા હતા, તેમજ તેમને તરેહવાર વેહેમ ભરમમાં નાખી નાણાંની પણ સારી રકમો કહડાવી લેતા હતા.

ઊપલા ખેલનો ભેદ અથવા ખુલાસો સેહેજમાં થઈ શકેછે. આપણાં કેટલાંક ઘરોને આરકાં અથવા મેહેરાબ કરેલા હોએછે અથવા દેવાલો બાંધની વખતે આરકાં વાલી લીએછે તેની મતલબ એછે કે હરેક મેહેરાબદાર ચીજ ભાગવી ઘણી કઠણ પડેછે એટલુંજ નહી પણ તેવી વસતુ ઊપર ગમે એટલો વજન મુકીઓ હોએ તોપણ તે એકાએક ભાગનાર નથી. ઘરને આરકાં આપવાથી તે ઊપરની ઈમારતને મજબુતી મલેછે તે એજ રીતે. તેમજ હવે આપણી જાંગના સાંધાનું જે હાડકુંછે તે કમાનને આકારનું એટલે મેહેરાબદારછે અને તેથી તેનું જોર ભાંજવું ઘણુંજ કઠણછે. એવું કેહેછે કે આપણા પગના નલા અને જાંગનાં હાડકાંનું જોર એટલુંતો હોએછે કે તેમના ઊપર પાંચ હજાર રતલ એટલે લગભગ ૪૦—૫૦ મણનો બોજો મુકીઓ હોએનો તેઓ તે ખમી શકે છે. તો હવે એવાં હાડકાં વાલા પગની ટેકી રાખી આથી બે ઘોડાનું જોર અટકાવી શકાએ એમાં જાઝી નવાઈ નથી. અગરજો નલાના હાડકાં ને જાંગનાં સાંધાનાં હાડકાં સીધાં હતે અને તેમજ જો પાટીઆંનું ચોકઠું જમીનમાં જડી લીધું નહી હતેતો એટલું જોર કદી અટકવાઈ શકાતે નહી.

આગલા વખતની મીસર દેશની ગાડી.

આ ચીત્ર આગળ વખતની મીસર દેશની એક ગાડીનુંછે. એ ગાડીમાં ઘોડાને બદલે બે બલદો જોતરેલાછે. મુસાફરી કરતી વેલાએ ચીત્રમાં બતલાવી આ મુજબ એ ગાડીઓ ઊપર એક છતર રાખવામાં આવેછે. ગાડી હાંકનાર એક માણસ સીવાએ વળી તેની સાથ પગે ચાલતું એક બીજું માણસ રાખવામાં આવેછે; એ માણસ ચાલતા બેલોને કેટલીકવાર ચારો આપીઆ કરેછે. એથીઓપીઆદેશની એક શાહજાદી એ ગાડીમાં બેસી પરખીઆત થીબસ શેહેર જોવા જાએછે. મીસર દેશના લોકો મુસાફરી કરતી વેલાએ એ અથવા ફરતી હરતી વેલાએ એ ગાડી શીવાએ એક જાતની પાલખી પણ વાપરતા હતા.

મીસર દેશના આગલા રેહેવાશીઓને બેસી ફરવાની ગાડીઓની એવી કેટલીક સગવડ છતાં ભારી ને મોટા પથરો, જે તેમનાં દેહેરાં બાંધવાના કામમાં આવતા હતા તે લઈ જવા કરવાને ભારે મેહેનત અને રંજ ખેંચવી પડતી હતી. એવા પથરો કોઈ કોઈ વેલાએ દસથી વીસ હજાર ખાંડી વજનના ખપતા હતા, જેમને ખાણ આગલથી બંધાતાં દેહેરાં આગલ લઈ જવાને નાના પરકારના ઊપાએ કરવા પડતા, કેટલીક વારતો તેમને માટે જમીન ખોદી નેહેરો કરવી પડતી

ને પછે તે નેહેરોમાંથી ચપટાં તલીઆંના મેછવાની મા રફતે તેવા પથરો લઈ જતા હતા. વલી જો એવી રીતે લઈ જતાં અડચણ માલુમ પડતીતો તેવા પથરોને નાહાનાં નીચાં ગાડીઆંઓ ઊપર મુકી તે સેંકડો ગાઊ માણસો અથવા બલદો ઘસડી લઈ જતા. પથરમાં કોતરેલાં કેટલાંક મોટાં પુતલાં દેહેડામાં લઈ જતાં કેટલી મુશકેલી પડેછે અથવા તે કવી રીતે લઈ જવામાં આવે છે તેનો વીચાર નીચેનું ચીત્ર જોવાથી અને ખુલાસો વાંચવાથી સેહેજ મનમાં આવશે.

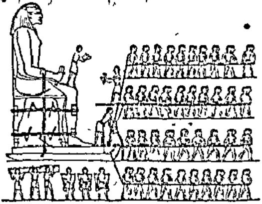

દરએક હારમાં ૪૨ માણસ એવી ચાર હારમાં મલી લગભગ પોણીબસો આદમી એ પુતલાંને ઘસડી લઈ જવાનાં કાંમમાં લાગતાં. ચીત્રમાં ઘણી જગા રોકાએ નહી એટલા માટે દરએક હારમાં ફકત ૨૦ માંણસોજ બતલાવીઆંછે. એવાં ભારી અને કદાવર પુતલાં ઘસડી લઈ જતી વેલાએ જમીન ઊપર લાકડાંની જાડી પાટલીઓ મુકી ઘસડતા હતા. એ મુરતીના પાએઆ આગલથી એક જણ પાટીઆં ઊપર તાવેલી ચરબી રેડનો માલુમ પડેછે, કે જેથી કરી ચીકણાઈ ઊપરથી તે જલદી લપસી જાએ. એ ઘસડી જવાને કેટલાંક મીસરીઓ તથા કેટલાંક પારકા દેશમાંથી ખરીદેલા ગુલામો કાંમે લાગતા. પુતલાની એ ઠેલની બાંજુએ કેટલાંક માણસ દેખાએછે, જેઓ પોતાની સાથે ચરબી અથવા માણસોનો ખોરાક તથા કાંમનાં કોઈ હથીઆરો ઊપાડી લઈ જાએછે. મુરતીનાં ગુઠણ ઊપર એક માણસ ઊભેલું દેખાએછે, જે પોતાના હાતની તાલીની નીશાનથી સઘળા જણને એકદમ દોરડાં ખેંચવાનો હુકમ કરેછે. એ મુરતીની ઊંચાઈ આસરે ૨૪ ફુટ જણાઈછે. એ મુરતીને ગાડીઆં ઊપર ઘણાં જાડાં ને મજબુત દોરડાં વતે બાંધી હતી ને તેને લાકડાંની નાહાની ખુટીઓએ કરી વલ દઈ એવી તો મજબુત કરી હતી કે તે એકાએક ઢીલી પડી કે છુટી શકે નહી. એવાં ગાડીઆં ઘસડનાર આટલાં બધાં માણસોની સાથે કેટલીક વારતો સોસો સીપાઈની એક એક ટુકડી રાખવામાં આવતી હતી કે રસતામાં થાક ચઢીઆથી અથવા કંટાલો ખાધાથી ગરીબ ગુલામો ખેંચતા બંધ પડેતો તેમની પાસે જબરદસતીથી તે ઘસડાવવામાં આવે.

શીરીનબાઈતો ભાગાં.

શીરીનબાઈતો ભાગાં એટલે શું ? જુદાં જુદાં માણસો એ શબદ જુદી જુદી રીતે ને જુદી જુદી મતલબે વાપરેછે, તોપણ કોઈ વેપાર ધંધામાં નુકશાન ખમી પોતાનો વેહેવાર બંધ કરેછે તેને ઘણોખરો એ શબદ લાગેછે; તો હવે શીરીનબાઈ કોઈ મોટાં વેપારી નહી હતાં કે નહી શીરીનબાઈની કોઈ પેઢીઓ ભાગા ઊપરથી એ નામ પડીઊંતું. ફકત શીરીનબાઈને ગાડાં જેવું આંગ ઘાલી ભાગેલા પગનાં માણસોની પઠે આખો દાહાડો એક કોચ કે ઢોલકી ઊપર બેસી રેહેવાની કે છતર પલંગ ઊપર પડી અરેટાવાની ટેવ પડેલી હતી તે ઊપરથી શીરીનબાઈને એ નામ પરાપત થઈઊં હતું. શીરીનબાઈની એ બેઠી રેહેવાની ટેવથી શીરીનબાઈને પોતાને પણ કાંઈ થોડું નુકશાન નહી થતું હતું. પાચ ચાર ચાકર નફરો છતાં તેવણનાં ઘરની અવસથા કોઈબી રીતે સારી નહી હતી. ચાકર નફરો ઘરમાં જેમ ગમે તેમ રાજ ચલાવે અને દાવ ફાવે તારે ઘરમાની કેટલીક વસતુઓ ઊચાપત પણ કરે. ઘરમાં બીગાડ કેટલો થાએછે અને તેથી દર રોજ કેટલું નુકશાન જાએછે તેનો વીચાર ચાકરોનો કરેજ શાનો. શીરીનબાઈને એક ઠેકાણે હાત પગ બાંધી બેસી રેહેવાની એટલીતો ટેવ પડેલી કે પોતે રેહેતાં હતાં તે ઘરના જુદા જુદા ઓરડાઓમાં સામન કેઈ કેઈ જગાએછે ને તે કેટલોછે તેની પણ તેવણને ખબર નહી; લાએગે છ મારો તેવણ કેથે ફેરો મારતાં હોએ. એવી હાલને લાંબી મુદત સુધી શીરીનબાઈને ઘરનો વહીવાટ ચાલીઓ ને જારે છેક થઈઊં તેઆરે શીરીનબાઈની શુધ ઊઘડી કે આ પરમાણે બહુ ખરાબી

થઈ ગઈ. હવે શુંવનો ઊપરી પણ શું કરવું તે સુજે નહી. ઘરમાં બેદાદી પુશકલ ચાલી તથા ચોરીનું નો કાંઈ પુછવું નહી, એવા વીચારથી તેવણને ઘણો જ ઘબરાટ થવા લાગો.

એક દાહાડે આકરાં ઘાબરાં પડી શીરીનબાઈ પોતાનાં સુનાંમામીને ઘેર ગએઆં. સુનામામી વએ પુગેલાં તેથી તેવણને ઘણી વાતોનો અનુભવ સારો થએઓ હતો, અને તેટલા માટે વારેઘડીએ ઘબરાટમાં પડેલાં માણસો તેવણની શલાહ લેવા જતાં હતાં, તે મુજબ શીરીનબાઈ પણ તેવણની સલા પુછવા આવીઆં. સુનામામી જાતે સમજુ તેથી પોતે કાંઈજ બોલીઆં નહી ને શીરીનબાઈની સઘલી ફરીઆદ મુગાં મુગાંએ સાંભલી લીધી. વાત ઊપરથીતો એટલું જ માલુમ પડીઊં કે શીરીનબાઈ પોતે બેદરકાર અને બેપરવા ફરેછે તેથીજ કરી ચાકર નફરો પણ જાજી કાલજી રાખતા નથી ને ઘર સઘલું બેદાદ રેહેછે. ચોરી થાએછે તેનું પણ કારણ મામી સમજી ગએઆં કે ધણીઆણી સંભાલ ચોકસી રાખે નહી તો ચોરી થએઆ વના રેહેજ નહી. તેથી વીચાર કીધો કે આ વેલાએ શીરીનબાઈને જો વધારે સાવધ રેહેવાની બલામણ કરીશુંતો તેથી એવણનાં મનમાં અસર થનાર નથી માટે ધીરજથી એક ઈકીકતી એવી કીધી કે તેની અસર લાગુ પડી.

શીરીનબાઈને એક ઓરડામાં બેસાડી પોતે પોતાના બીજા ઓરડામાં ગએઆં અને.શીવવાની એક ઈસકોતરી હતી તે ખાલી કીધી ને તેની માહે એક કાગલ મુકીઊં, તે કાગલ ઊપર એટલુંજ લખેલું હતું કે
" માએ આપણું કામ કેવી રીતે થાએછે તે આપ
" ણી નજરે હંમેશાં જોતાં રેહેવું; એતો ચાકરનું કામ
" તે ચાકર કરશે એમ કદી નહી સમજવું; દાહાડામાં બે
" ચારવાર ઘરના સઘલા ભાગોમાં ફરી એકકી લટાર મા
" રવી ને સઘલા સામન સુમન ઊપર ચોકસ નજર રા
" ખવી કે તે સઘલો દરોબસતછે કે નહી; પડીઊં ખાડી
" ઊં કાંઈ નજરે પડેતો તે પોતાને હાને ઊંચકી ઊંચું
" મુકવું, ને પછે તે વીશે ચાકરોને ચેતવણી કરવી."
એ કાગલ પેટીમાં મુકી તેને કલ દઈ કુંચી પોતે રાખી પેટી બાહાર લાએઆં, ને શીરીનબાઈને તે આપી ને કહીઊં, " બેહેન આ પેટીછે તો માતરે લાકડાંની, પણ એનીમાંહે સતીપછે, વાસ્તે એને જીવની પડે જાલવજો, એ પેટી ઘેર લઈ જાઓ, ને એક વરસ સુધી તમારી પાસે રાખો, તમારૂં કાંમ એટલુંજ કે એ પેટી લઈ આખા દાહાડામાં તરણ ચાર વખત તમારે આખાં ઘરમાં ફરી વલજો, ને જે જે ઓરડામાં જાઓ તે તે ઓરડામાં બબે તરણ તરણ મીનીટ એને મુકજો. તેમજ રાતની વેલા પણ હુંગમાંથી એક બે વખત ઊઠજો, ને એ પેરી લઈ ચોતરફ ફરજો, એટલે પછે તમોને કશી વાતની ફરીઆદ કરવાનું કારણ રેહેશે નહી, ને સઊ સારૂં થશે. આજથી વરસ એક પુરૂં થાએ એટલે મેહેરબાંની કરી એ પેટી પાછી લાવજો." એટલું કહી શીરીનબાઈને વદાએ કીધાં.

શીરીનબાઈ એ પેટી લઈ ખુશી થતાં પોતાને ઘેર ગએઆં, ને ધારીઊં કે એ પેટીનાં સતીયે કરીને સઘળી ખડખડ પતી જશે. ઘર આવીઆ પછે મામીની શીખામણ મુજબ દાહાડામાં તેમજ રાતના પેટી લઈ ફરવા લાગાં. તેવણને દાહામાં બે ચાર ફેરા મારતાં જોઈ ચાકરો અગાઊ કરતાં વધારે સાવધ રેહેવા લાગા, તેમજ રાતની લટારથી ચોરી થતી પણ બંધ પડવા લાગી. એમ કરતાં બે તરણ મહીનામાં શીરીનબાઈએતો જોઈઊં કે સઘલું ટીક થઈ ગઈઊં: પેટીમાં સતીઅતો ખરેખરૂંછે, કે હું બુમ બરાડા મારતી હતી તો તેથી જેટલું વતું નહી હતું તેના કરતાં વતું આ પેટીના સતથી થાએ છે. વરસ એકમાંતો શીરીનબાઈનાં ઘરની હાલત એટલી ફરી ગઈ કે કાંઈ કેહેવાએ નહી. વરસ પુરૂં થઈઊં તેથી કબુલાત મુજબ શીરીનબાઈ પેટી પાછી સુના મામીને ઘેર લઈ ગએઆં, ને સઘલી હકીકત કહી તેવણનો ઘણો ઘણો પાડ માનીઓ કે તેવણનાં સતીઅની પેટીથી ઘરની હાલત બદલાઈ ગઈ. મામીએ તે પેટી પાછી લીધી તારે શીરીનબાઈએ ઘણા કાલાવાલા કીધા કે એક વરસ બીજી એ પેટી રેવા દેશો તો ઘણી કુરપા થાએ; નહીતો એ પેટીનું સતીઅ ગએઆથી પાછી આગલી હાલત થઈ પડશે.

એ ઊપરથી મો મલકાવી સુનામામી હસતાં હસતાં બોલીઆં, "શીરીનબાઈ, મેં ધારીઊંતું કે બેરમાની ભરમમાં હું જે ઊપાએ કરૂંછું તે તું સમજી જશે, પણ વરસ એક થવા છતાં એ સતીઅની પેટીમાં શી કરામત હતી તે તું હજી સમજી નથી; તો હવે હું ખુલાસો કરી તને સમજાવીશ‌ંછું. અગરજો પે

હલ વેલેજ પેટી આપવાને બદલે મેં એ ખુલાસો કીધો હતે તો તે ઊપર તું કાંઈ ધીઆન પુગાડતે નહી એમ ધારી મેં પેહલાં પેટી આપી, હવે ખુલાસો સાંભલવાનો તારો વખતછે, માટે ખુલાસો કરૂં છું; લે આ કુંચી, ને એ પેટી ઊઘાડ જો એમા સુંછે ?" શીરીનબાઈએ પેલું કાગલ કાહાડી વાંચીશેં ને મન સાથ વીચાર કીધો કે ખરેખર પેટીનું તો અમથું નામ હતું, પેટી લઈ જવાને બાંને વારે વારે મારૂં જુદા જુદા ઓરડામાં જવું થતું હતું, ને તેથીજ માણસો ચોંપમાં રેહેતાં, તેમજ રાતનાં પણ મને સજાગરૂ જોઈ માણસો સાવધ રેહેતાં હતાં, ને તેથી કરીનેજ ઘરની હાલત સુધરી, બાકી પેટીનું સતીઅતો ફકત નાંમનુંજ. એવી રીતનો ખુલાસો થએઆ પછે સુનામામીની સલાહ તથા કરામત ભરેલી હીકમતને માટે તેવણનો પાડ માની શીરીનબાઈ પોતાને ઘર ગએઆં, ને ને દાહાડા પછે, દર રોજ આખો દાહાડો એણીગમ તેણીગમ પોતાના ઘરના કારભારની ખટપટમાં એટલાંતો ગુતાએલાં રેહેવાં લાગાં કે જેથી કરી ચાકરોને પણ કાંઈ રીતનું ફાવતું પાઈશેં નહી, ને સેહેજ મુદતમાં શીરીનબાઈએ પોતાનું નામ પાછું તાજું કીધું, ને તેવણને એવી મેહેનતુ હાલતમાં જોઈ તે દાહાડા પછે લોકોએ **શીરીનબાઈતો ભાગાનું** નામ મુકી દીધું.

આ રીતે જોશોનો વાંચનાર પેઆરી બાનુંઓ શીરીનબાઈને ભાગવાનું ને પાછાં આંખાં થવાનું કારણ શીરીનબાઈ પોતેજ હતાં.

ખણે તે પડે.

બેહેનો ઊપળાં મથાળાની એક વાત તમોએ ગયાં વરસના ડીસેમબર માસના આ એપાનીઆમાં વાંચી હશે. એવી વાતો ઘણીખરી કલપનાથી જોડી કાહાડેલી કાંહાણીઓ હોએછે. હરેક તેવી બાબદો ઊપર મોટા ગરંથો અથવા રીસાલા લખવા કરતાં ટુકામાં એવી કાહાણીઓથી જોઈતી બાબદોના બોધ મનમાનતી રીતે કરાઈ શકાએછે, તથા એવી કાહાણીઓની ભાશા અને લઢણ એવીતો રસીલી હોએછે કે તે કાને પડતાંજ સાંભળનારનાં મન ઊપર જોઈતી અસર કરેછે, તથા તેમાં વળી બીજો ગુણ એ હોએછે કે તેવી વારતાઓ મોહોડે રહી જાએછે, માટેજ દરએક બાશા અને દરએક દેશમાં કાહાણીઓ મશહુર થએલી હોએછે. એવી કાહાણીઓ મોહોડે રહેલી હોએ તેનાં બળથી કેટલીકવાર તકરારનાં મેદાનમાં તકરાર કરનાર પોતાની તકરારને મલતા કેટલાક દાખેલા આપી ફાવી જાએછે. આ નીચે ઊતારી લીધેલી એક વાત ઊપર જણાવીઆ મુજબની એક કાહાણીછે, જે ખરેખર રમુજી ને ચાનક કરવા લાએકછે.

કેહેછેકે એક મુરખ રાજા દરરોજ જે વખતે હજામત કરાવતો હતો તે વખતે એક બરાહમણ આવીને રાજાના કાનમાં આશીરવાદના સબુનો કહી જતો હતો. બરાહમણના એ આશીરવાદ વચનને માટે રાજા તેના ઊપર સારી પરીત રાખતો હતો તથા તેને કોઈ કોઈ વાર બખશેસ વગેરે આપતો હતો. એ જોઈને હજામને બહુ બળાપો થતો હતો તેથી તેણે વીચાર કીધોકે એક દીવસે આ બરાહમણનો ઘાટ ઘડીએ. એમ વીચારી તે એક વેલાએ પેલા બરાહમણને ઘેર ગઓ અને તેને કેહેવા લાગો કે "ભાઈ મને તારી દઆ આવેછે માટે હું તને ચેતાવવા આવીઓછું, તું રાજાના કાનમાં જે આસીરવાદ દેછે તે હમો આશપાસ ઊભેલાઓને સંભલાયછે તેથી રાજા બહુચીરડાએછે. તેથી તે કાલે બહુ રીશે ભરાઈ બોલતા હતા કે જો હવે એ બરાહમણ એવી રીતે આશીસ દેશે તો હું તેને કેદ કરાવીશ, માટે ભાઈ હવે પછે તું આવે તીઆરે મોહોડે નાક આગલથી એક લુંગડું બાંધી આવીને હળુશેથી રાજાના કાનમાં આશીસ દેજે એટલે થયું, એમ કીધાથી તે કોઈને સંભલાશે નહી અને રાજાનો કોપ ઓછો થશે." બરાહમણ બીચારો ભોલો તેથી તેણે તે વાત સારી અને પોતાના હીતની માનીને તે હજામનો બહુ પાડ માનયો, અને બીજે દીવસે રાજા આગલ જતી વખતે મોહોડે લુંગડું બાંધી જવાની સુચનાં કબુલ રાખી. આણીગમ પેલા હજામે આવી રાજાને હલકાવેઆ કે "રાજાજી સાહેબ, તમને કાનમાં આશીરવાદ દેવાને જે બરાહમણ આવેછે તે બહુ લુચો માલુંમ પડેછે. કાલે હું પાંચ લોકમાં બેઠો હતો તીઆં આવી તે મને સરવેનાં દેખતાં કેહેવા લાગીઓ કે 'તમારા રાજાના કાનમાંથી બહુ ખરાબ વાસ નીકળેછે માટે હવે હું આસીરવાદ દેવા આવીશ તારે મારે નાકે લુગડું બાંધીને આવીશ, એ સાંભલી મારી સાથ બેઠેલા લોકો ત

મ રાજા વીશે બહુ હલકુ બોલવા લાગા જેથી મને બહુ માઠું લાગીયું અને હું તેમની સંગાથે વઢી પડીને છુટો પડયો, તે માટે તમોએ એ બરાહમણને લગાર ઠપકો દેવો જોઈએછે." બીજે દાહાડે બાપડો બરાહમણ આગાઉથી થયલી સુચના મુજબ નાકે લુંગડું બાંધી રાજાને આસીરવાદ દેવા આવીયો, તીયારે રાજાએ જાણીઊં કે હજામ જે વાત કેહતો હતો તે ખરી થડી છે. માટે તે બોલીઓ કે "બરાહમણ આવતી કાલે હું તને એક ચીઠી પુગાડીસ તે લઈ તું કોટવાળ જોડે જજે." રાજાના આ શબદો સાંભળી બરાહમણ ચાલતો થઓ પણ પેલા હજામે જોયું કે રાજા કોઈ રીતે એના ઊપર ગુસે થયા નથી ને વળી ઈનામની ચીઠી આપવા કહયુંછે માટે હવે એ વાતતો ગઈ પણ બરાહમણનું ઈનામતો આપણે લઈ લઈએ એમ ધારી વળી પાછો પેલા બરાહમણને ઘેર ગઓ, અને તેને કહયું કે "તું આજે મારી સુચના પરમાણે નાકે લુગડું બાંધી આવીઓ માટે રાજા તારા ઊપર પરશન થયાછે ને તને કાલે ઈનામની ચીઠી મળનારછે, અને એવી ચીઠી હવે પછે તને દર રવીવારે મળતી જશે માટે એટલી કાલના દીવસની પેહેલી ચીઠી મને આપવી જોઈએછે." બીચારા ભોલા બરાહમણે જોયું કે વાત ખરી છે, હજામની સુચનાથી મને એ બખશીસ મળેછે અને વળી તે દર રવીવારે મળનારછે માટે એટલી એક વારની એને આપીએ એમ વીચારી કબુલ કીધું. એ મુજબ બીજે દીવસે હજામ જઈને રાજાના દરવાજા આગલ ઊભો રહયો અને બરાહમણ નાકે લુગડું બાધી રાજાને આશીરવાદ દઈ આવીયો. જતી વેળાયે રાજાએ બરાહમણને એક ચીઠી આપી હતી તેમાં પોતાનાં કોટવાળ ઊપર એવો હુકમ મોકલીઓ હતો કે આ ચીઠી લાવનારને તુરત કેદ કરી તેની પાસે ૬ માસ સુધી શકત મજુરી કરાવીઆ પછે ગધેડે બેસાડી ગામ બાહેર હાંકી મુકવો. એ ચીઠી બીડીને તે ઊપર રાજાએ મોહોર કરેલી હતી માટે તે કોઈથી ઊખડી શકે એમ ન હતું. બરાહમણ તે ચીઠી લઈ બાહેર નીકળેછે એવામાં હજામ તાંહાં વાટ જોતો હતો તેણે તે ચીઠી બરાહમણ જોડેથી લીધી ને કોટવાળને જઈને હવાલે કીધી. કોટવાળે રાજાના હુકમ પરમાણે તે ચીઠી લાવનારને શીખશા કીધી તીયારે તે હજામ મનમાં બહુ પસતાવા લાગીયો કે આ શું બીના બની ગઈ? બરાહમણને નાખવા માટે જે ખાડો મેં ખણીયો તેમાં તો હુજ પડીઓ.

અમેરીકાનુ બગલું.

આએ જાતનું બગલું અમેરીકાની દખશીન દશાએથી મલેછે. તેની લંબાઈ આસરે ૧૩ ઈંચની હોએછે. તેનાં પીછાં પુછડી ઊપરથી વલેલાં અને લાંમબાં હોએછે, અને તેનો રંગ ઘેરો બલુ હોયછે, તેનાં સરીરનો નીચેનો ભાગ કાટ ખાયેલા લોહડાંને રંગને મલતો આવેછે; તેનુ માંથું અને ગરદન પીછાથી ઢંકાએલાં હોએછે અને તેને માથે એક મોહોટી ટોપ હોએછે.

આએ પખશી પોતાનુ રેહેઠાણ સરોવર અથવા નદી આથવા જે જગાએ પાંણી હોએછે તાંહાં કરેછે. તે ઘણુ કરીને એખલું કલાકોના કલાકો એકજ જગા ઊપર વગર હીલવે ચાલવે પડી રેહેછે. દેડકા અને માછલીઓ જે તેનો મુખીઅ ખોરાકછે તે મેલવવાને જાહરે તે બાહેર પડેછે તારે તે પાંણીમાં પોતાના ગુઠણીઆથી કરી દાખેલ થાએછે અને પોતાનુ મુંથુ પોતાના પગો વચે રાખેછે અને તે જગા ઊપર ઘણીજ ધીરજ અને શાવધપણે માછલીનો શેકાર કરવાને ટાંપેછે, અને તે એકાએક પોતાની લાંમબી ગરદન લંબાવી પોતાની ચાંચ પેલા શેકારને મારેછે અને દેડકાઓનેતો ને આખા ને આખા ગલી જાએછે કાંએ કે દેડકાનાં હાડકાં તેની હોજરીમાં ભાગી ગએલાં માલમ પડેછે. જારે નદી અને નાલાંઓ શુકાઈ જાએછે અને પાંણી બરફથી ઢંકાઈ જાએછે તારે તે નજદીકનાં ઝરા અથવા નાલાં આગલ રેહેઠાંણ કરવાને . આવતું માલમ પડેછે અને એવું કેહવામાં આવેછે કે તે પાંણીમાં ઊગેલા રોપા ઊપર અથવા નાહના છોડવા ઊપર પોતાનુ પોશણ કરેછે. વરશની જુદી જુદી રૂતુમાં વારેઘડીએ તે કંગાલ અને હોશ વગરનું માલુમ પડેછે. તે ઘણીજ ખરાબ હવામાં અને ઘણાજ બીહામના જંગલોની જાહાડની ડાંખરીઓ ઊપર એકાંત રેહછે.

આ પખશી જારે કંઈ ઘાસનીમાં અથવા સંકટમાં આવી પડેછે તારે તે રાતની વખતે પોતાનાં બ

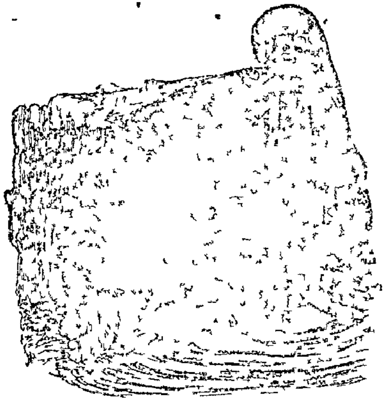

દરીઆઈ ઘોડો.

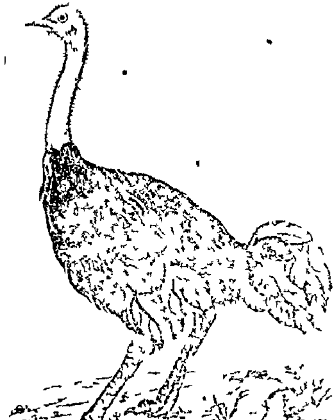

શાહા મુરગ.

અમેરીકાનુ બગલું.

ચાવ સારૂ ઊનચા અને ગીચોગીચ જાહાડો ઊપર નાહાસી જાએછે અને પરોઢીઆમાં જારે તે પાછુ આવે છે તારે તેની તીકશણ તથા કંશલા ભરેલી ચીચીઆરીઓ શંભલાએછે તે ચીચીઆરીઓ ડુકરની ચીચીઆરીઓની મીસાલની હોએછે. શવારનાં પોહરમાં એ પખશી માણશની નજર આગલથી ઘણીજ લંબાઈએ નાહશી જાએછે અને જારે તેની ઊપર ગરૂડ પખશી અથવા બીજુ કંઈ મોહટુ પખશી હુમલો કરેછે તારે તે પોતાના બચાવ શારૂ હવામાં ઊનચે ચહડવાને અને તેઓથી સરસ થવાને કોસેસ કરેછે. આ પખશી એટલીતો ઊનચાઈએ જાએછે કે કેટલેક દુરથી તેની પાંખ શીવાએ બીજુ કશુજ દીશતું નથી અને છેલે શરવાલે વાદલાંથી ભરાએલા આશમાનમાં કંઈજ તેની નીશાન દીસતી નથી. આવાં એક પખશીનુ ચીતર પાસે આપીઊંછે.

દરીઆઈ ઘોડો.

(જુઓ પાસેનુ ચીતર.)

આ પરાંણીને દરીઆઈ ઘોડો અથવા દરીઆઈ ગાએનું નામ આપેલુંછે. એ જાંનવર આગલ એમેરીકા માહેલા સેંનટ લારેનસના અખાડમાંથી મલતુ હતું અને હમણા ઘણું કરીને લેબરેડોર અને હડસંન નામનાં અખાતોનાં કીનારા ઊપરથી મલી આવેછે. એઓ પાણીમાં એક બીજા સાથે એકશંપથી ટોલાંબંધ રેહછે. તેઓના ઊપરનાં જડબાંમાં બે લાંબા દાંતો હોએછે અને તે ૧૫ થીને ૨૪ ઈચ શુધીનાં લાંબા હોએછે. એઓનાં ચાંમડાં જોડા અને બીજી ચીજો બનાવવાને કાંમ લાગેછે, અને દાંનો હાથીદાંતની જગોએ વાપરવાને ઘણા ઊપીઓગી જણાએલાછે. એનું ગોશત ઘણુ શખત, ચીવર અને ચરબદાર હોએછે પણ ખાધામાં શવાદદાર નથી. આએ જાંનવરો પોતાનું ગુજરાણ દરીઆની ભીહીણી માછલીઓ અને દરીઆઈ રોપાઓ ઊપર કરેછે. તે નાધલી બોટો સાથે વારેવાર ગમત કરી તેઓ ઊપર કુદકા મારેછે પણ જો કોઈવાર કરોધમાં આવીને બોટો ઊપર હામલો કરેછે તો તે ભએ ભરેલું હોએછે. તેઓની ચલકતી ગોલ આંખો અને બાહેર નીકલી આવેલા દાંતોથી એ જનાવર ઘણુ બીહાંમણુ દેખાએછે. એ જાંનવર માણસને કાંઈ ઈજા કરતુ નથી પણ જો તેને જખંમ કીધો હોએ ઈઆ તેઓમાંનુ એકુ મારીઊં ગીઊ હોએ તોજ તે આદમીઓપર હુમલો કરેછે. એ જાનવર કીનારાઓ ઊપર આવી ઘણી વખત જંગલોમાં લાંબેવેર જાએછે. એવી વેલાએ આદમીઓને એનો શેકાર કરવાને ઘણુ શવલ પડેછે. જારે એ જાંનવર પાંણીથી દુર જાએછે તારે શેકારીઓ તેને ભાલાઓ ભોકીને મારી નાખેછે કાંકે પાંણીથી બાહેર પડીઆ પછી તેનુ જોર ચાલી શકતું નથી. એવી વેલાએ આએ પરાંણી દએઆ ઊપજાવાજોગ ઘણીએક બુમો અને ચીચીઆરીઓ પાડેછે.

એક ગરંથકાર કેહેછે કે હોપ અને ચેરી નામના ટાપુઓમાં આએ દરીઆઈ ઘોડાઓ ટોલાંબંધ કાંઈ હજારોછે. જારે ઓટ થાએછે તારે તેઓ કીનારાના ખડકો ઊપર આશાએશ લેવાને બેશેછે તે વખતે તેઓનો શેકાર કરવાને ઘણુ સવલ પડેછે. જારે એ કીનારા ઊપર હોએછે તારે તેનુ સરીર તેને પોતાને ઘણુ ભારી પડેછે તે હંઈઆં શુધી કે જો એ ઘબરાઈ નાહાસતું હોએ અને વચમાં જો પોતાના સોબતીનુ મુએલુ સરીર પડેલું હોએતો તે ઊપરથી એનીથી કુદી જવાતુ નથી અને જેથી કરી તે જલદીથી છટકાંમાં આવી જાએછે. જો પાંણીમાં એ જાંનવર ઊપર હામલો કીધો હોએતો તેઓ જોરથી પોતાના દુશમન તરફ પોતાનુ શરીર પાંણીમાં અશાડેછે અને પોતાનો જો એકુ સોબતી શપાટામાં આવીઓ હોએછે તો તેને દુખમાંથી છોડવવાને સંઘલાઓ તેની આસપાસ ફરેછે અને જારે પોતાના દુશમનને નજદીક આવી પોંહોચેલો જુએછે તારે તેઓ એક બીજાને ચેતવણી આપેછે અને તે આખું ટોલું દરીઆમાં નીકલી જાએછે.

જારે એ જાંનવરો પાંણી આગલ જઈ પોંહોંચેછે તારે તેઓ ઘણી જડપથી પાંણીમાં ભીહીપલાવેછે. એ વખતે એઓનુ ટોલું ઘણુ મોહોટુ અને પોતે કદમાં જબરા હોવાને લીધે તે સંઘલાઓને એકેદંમ નાહાશી જવાને પુરતી જગા મલતી નથી. તેથી એવી વેલાએ જેઓ પાછલ પડેલાં હોએછે અને તેઓ ઊપર શેકારીની ઘાસતી આવી પડેછેતો તે ઘાશતીમાંથી બંચવાને પોતાના સોબતીઓથી જે રસનો બંધ પડે

ઓ હોએછે તો પોતાના આગલા બે દાંતોથી આગલ ч ધવાને ઇસારો કરેછે. અને તેહવું કરતાં પોતાના સેંકડો સોબતીઓને પોતાના દાંતોથી જખમી કરી નાખે છે. આ જાંનવરોનાં દાંત, ચાંમરાં, અને ચરખીનો મોહોટો વેપાર ચાલેછે.

ઉદયોગ અને આળસાઈનો મુકાબેલો.

બેહેનો, માણસોને જો કાંઈ કામ ધંધો ન હોયતો ખચીત તેઓ દેવાનાં બની જાયે. માણસોને ખોરાક દાખલ નહી પણ ઓસડ દાખલ મેહેનત અને ઉદયોગ કરવાની જરૂરછે. ઉદયોગી માણસને હરેક કામ તુરત સુજેછે અને તે કરવાને તુરત મંડેછે, પણ આળસી માણસને કાંઇ કામ સુઝતું નથી અને શું કરવું તેની તેને સમજ પડતી નથી માટે તે આખો દાહાડો શું ચવારામાં પડી રેહેછે. માણસનું મન જો કાંઈ કામ ઉપર ન લાગુંતો પછે તેને ભુંડા વીચારો આવેછે. અને તેથી તે અનીતીમાં પેસેછે, માટે કાંઈપણ ઉપયોગી કામ ધંધામાં માણસોયે હમેશાં ગુથાયલા રેહેવું જોઈએછે. તે સાથે વલી સુસતીથી રોગ-પેદા થઈને નીચે આવરદા ઘટેછે. મેહેનતથી જેટલું ઘસાતું નથી તેના કરતાં આળસથી કાટની પેઠે આપણુ શરીર ઘસાઈને વધારે નુકશાન થાયછે. કેહેવતછે કે વપરાતી કુચી હમેશાં ઉજલી રેહેછે, તે પરમાણે કસાએલું અંગ હમેશાં આસુદ્ધ, અને તંનદુરસત રેહેછે. વલી સુસતી સરવ વસતુઓને મુસકેલ કરી નાખેછે પણ ઉદયોગથી તે સરવ વસતુઓ સેહલ થઈ પડેછે; ઉદયોગથી કરજ મીટેછે, પણ આળસથી વધેછે. સુસતીની ચાલ એવીતો ધીમીછેકે દરીદર તેને જલદી પકડી પાડેછે. માટે માણસોએ આળસુ રહી હાથે કરીને પોતા ઉપર દરીદરને શવવા દેવું નહી. ઉદયોગ સારાં નસીબનુ મુળછે, અને ઈશવર સઘલી વસતુઓ ઉદયોગને આપેછે. જાંહાં લગી આજ કેહેવાઅછે તાંહાં લગી કામ કરો, કેમકે તમને ખબર નથી કે કાલે તમને શીશી અડચણો આવી પડશે; અને વળી જે આજ કરી શકાય તે કાલ ઉપર રાખતા નહી, કેહેવતછે કે વાંધયું તે મોતી, તે પરમાણે થયલું કામ થઈ જાયછે.

મગરૂરી.

વાંચનાર ભલી બાઈ જો તું પઈશે ટકે સુખી હોએ, તું ઘણી વીદીઆવાન હોએ, અને તાહારી સતા હેવી હોએ કે તું સેંકડો માણસો ઉપર હોકમ ચલાવી શકે, તોપણ તું મનમાં પણ મગરૂર થાતી ના કે હું આવી ઓરતછું. કારણ કે તું મોહોટી થઈછે તે તાહરી મેલે થઈ નથી. એ સઘલું સુખ, શકતી અને વીદીઆ આપનારો ધણી બીજોજછે. માહારી પાસ એક મોહટી કીમતનું ઘડીઆલછે, તે ઘણુ રાઉસ ચાલેછે, અને દેખાવમાં તેહના જેવું બીજું મલતું નથી, એવું હોએ તે છતાં તે ઘડીઆલને કાંઈ કીરતી લાગુ પડતી નથી. કાંઈ પણ તારીફ કરીએતો તે ઘડીઆલના કરતાની કરવી જોઈએ. એવીજ અવસથા આપણી પણછે. માંટે બેહનો આપણે મોહટા અને સરવ વાતે સુખી છઈએતો તે વીશે મગરૂરી રાખી બીજાંઓ તરફ ધીકારથી જોવું નહીં જોઈએ, પણ નમરતા પકડી જે સરવ શકતીમાન કીરતારે આપણે એવા કીધા તેહનો ઉપકાર માનવો ઘટારતછે. જરા વીચાર કરશોતો એ રીતી પકડવાની જરૂર માલમ પડશે. બલી બાઈ નીચેના સવાલ જવાબોને હમેશાં તારા મનનાં અંદર કોતરી રાખજે કે જેથી કોઈ પણ વકતે મગરૂરી જેવો મોહટો અપરાધ તારાથી ન થાએ.

અરે ! હું પેદા થએઆની આગલ કોણ હતી ? માતરે એક નાહાનું નજીવું બીંદું. પેદા થવા પછે ઘણા વરશો સુધી કેહેવી હતી ? ઘણીજ નબલી. માહારી આખી જીનદગીમાં કોણ થઈશ ? એક મોહટો પાપી. માહારી ખુબીમાં હું કોણ ? બોદાનો, મા બા

પનો, અને સરવ જાંહાંણનો કરજદાર. અરે ! માહારાં કાંમો કેવાં ? ઘણાંજ નજીવાં, ગુચ્ચવન ભરેલાં અને હધુરાં. માહારી ખાતરી ભરેલી ચીજ કહી ? મોત ! મોત ! મોત હમેશ દરવાજા પાશેછે, તે કદી હાંગું હોતું નથી.

" ગરેટબરીટન ખાતેની મુસાફરી. "

ઉપલે નામના એક સુંદર અને કીમતી પુસતકની નકલ તેના બનાવનાર ભાઈ ડોસાભાઈ ફરાંમજી કરાકાની તરફથી હમને ભેટ થઈછે. એ પુસતક આ ચોપાંનીઆંના કદના ૩૧૪ પાંનાનુંછે અને તેની અંદર ૩૦ પલેટના સુંદર ચીતરો દાખલ કરેઆંછે. એ પુસતક ભાઈ ડોસાભાઈએ ઘણી મેહનત લઈને બનાવીઉંછે અને તે વાંચવા જોગછે. તે પુસતક મધેની થોડીએક બીના હમો હમારી વાંચનારી બાઈઓને માટે નીચે પરગટ કરીએછે.

ફરાંસ દેશના પારીસ શેહેરની રચના વીશે લખેછે કે—

આખી દુનીઆમાં પારીશ શઉથી ખુબસુરત શેહેરછે, એવું જે કેહેવામાં આવેછે, તેમાં કશો શંધે નથી. શું તેના મેહેલોની બાંધણી તથા જાહોજલાલી, શું તાંહાંના બાગોની ખુબસુરતી, શું તેના બેહુ બાજુએ રોપેલાં જાહાડ સાથેનાં ધોરી રશતાઓનો દેખાવ, શું તેની ઈમારતોની ખુબસુરતી અને શોભા, શું તેની આરાંમ લેવાની અને લોકોને બેશવાની કુશાદ જગા, શું તેની કીરતી અને આરાશતગે કીધેલી દુકાંનો, શું તેઓનો બાહેરનો દેખાવ, શું તાંહાંના તમાશાના તથા મોજના ઘરો તથા તેમની અંદરની ગોઠવણ, શું તેના નાંમીચા શખ્શોના સંગેમરમરનાં પુતલાંઓ, શું તેના બુલંદ દરવાજાઓ અને તેમની ઉપરની કારીગરીઓ, શું તેની બેહદ ફરવાની જગાંઓ અને તે ઉપર રાત અને દીવશ ઉડતા ખુબસુરત અને ખુશનુમાં ફુવારાઓ, શું તાંહાંના રશતે રશતે ખુશી ભરેલા ચેહેરા શાથે લોકોના ટોલાઓ, તથા તરેહવાર તલેસમાતી દેખાવો—એ સઘળુ જોઈને કોણની નજર અને કોણનું દીલ અચરતે ન થાએ, અથવા હરખ નહીં પાંમે ?

પારીસ શેહેરની રોશની તથા દુકાંનો વીશે લખેછે કે—

આખું શેહેર પુર રોશનીથી રાતની વેલાએ નરૂ હીરાજડીત બની રેહેછે. મુંબઈમાંતો પાંચ દાહાડાજ દીવાળીછે, પણ પારીસમાતો સદાકાલ દીવાલી ચાલુ રેહેછે. વરસમાં ૩૬૫ દાહાડામાં કોઈ દાહાડો દીવાળી વગરનો હોતોજ નથી, આપણી પાંચ દાહાડાની દીવાળી પારીસની હમેશની દીવાળી આગલ કસા હીસાબમાં નથી. મુંબઈમાં તો આપણે હાંડી, અને ઝુમરમાં દીવા સળગાવી તથા તરેહવાર આરશીઓ બાંધી દીવાળી કરીએ છઈએ. પણ પારીસની દીવાળી અજબ તરેહનીછે. રસતાની બંધે બાજુએ સરખે તફાવતે રોનકદાર થાંભલાઓની ઉપર " ગીઆસ લાઈટ " ના ફાંનસો સળગાવેલાં હોએછે. ગીઆસની એક રોસની સાધારણ દીવાની તરણ રોસનીની બરાબર હોએછે. એથી કરીને આખી રાત રસતા ઉપર જેવું જોઈએ, તેવું અજવ.ળું પડેછે; દુકાનદારો પોતાની દુકાનની અંદર ઘણીજ સોભઈતી રોસની કરેછે. અને તેઓની બાહેરની બારી સઘળી મોટા કાચોની હોએછે. તેણે કરીને તે દુકાનમા મેલેલો તરેહવાર અને ખુબ શુરત માલ ઘણોજ દીપી નીકળેછે. એ દુકાનોની ઘણી ખરી ઘરાકી રાતના થાએછે, તેથી તેમનો દેખાવ સરસ કરવાને તેમના માલેકો ચુકતા નથી. જેમ દુકાન ખુબ શુરતી ભરેલી અને દેખાવમાં સરસ હોએછે. તેમ તેની અંદર ઘરાકો વધારે ખેંચાએ. એવા વીચારથી દરેક જણ પોતાની દુકાનને શુધારવાની કોમેસ કરેછે. તેથી કરીને દીનપર દીન એ બાબદમાં પારીસનો દેખાવ શુધરતો જાએછે.

કરીશટલ પાલેશ જે લંડન શેહેરમાછે તે વીશે લખેછે કે—

એ ઠેકાણે ચાર ઘોડા જોડેલી આંમનીબસ અથવા આગની ગાડીની મારફતે જવાઈ શકાએછે. લંડન બરીડજ ઈસટેશન આગળ ગયા કે ૦ાા રૂપીઓ આપીઆથી મેહેલ પોંહોંચવાની પેહલલા વરગની ગાડીની ટીકેટ મળેછે. એ મેહેલમાં સાધારણ દીવસે અંદર જવાનો ભાવ દર આદમી દીઠ અરધો રૂપીઓછે. અને જો કોઈ જાતનો તેહવાર હોએ અને તે મેહેલમાં દરરોજ મલતી ગમતમાં વધારો કીધાગાં આવીઓ હોએતો, તે દીનેનો ભાવ જેમ વધતી ગમત હોએ તેમ, ૧ા, રાા અથવા ૫, રૂપીઆ ઠરીઆમાં આવેછે. એથી વધતો ભાવ થાતો નથી. લંડનથી નીકલેલી આગની ગાડી દસ મીનીટમાં આ મેહેલની નજદીક જાઈ પોહોચેછે. સાધારણ દીવસે ૦ા કલાકે એ તરફ જવાને ગાડી નીકલેછે, પણ જે દીવસે તે મેહેલમાં વધતી ગમત હોએછે, તાહારે તાંહાં તરીસ અને ચાલીસ હજાર આદમીઓ જાએછે, તે દીને દર પાંચ મીનીટે ગાડીઓ જાએછે તથા આવેછે. એ ગોઠવણથી હજારો લોકોને પોતાને ગમે તે વખતે જવાને બની આવેછે. આગની ગાડીઓ આગલ ભારી ટોલાં થાએછે, અને આખી ટરેન ભરાઈ જતાં જેઓ વચેછે, તેઓ વલી પાંચ મીનીટ પછી જનારી ટરેનમાં જાએછે. લંડનનું મથક છોડીને જરાક આગલ ચાલીઆ કે, આપણને દુરથી બીલોરી મેહેલ દેખાએછે અને જો હવા ખુલલી અને સુરજ પરકાશતો હોએતો, તે ઈમારતનો ભારી ચલકાટ આપણી આંખને દીપાવેછે. જેમ હીરો રોશનીની આગળ ચલકે, તેમ આ બીલોરી મેહેલ શુરજના તડકાથી ચલકી રેહેછે. એ મેહેલની બંધે બાજુએ જે મોટા બીલોરી મીનારા ફુઆરાઓમાં પાંણી પોહોંચતુ કરવાને સારૂ ઉભા કીધાછે, તથા તે મેહેલનાં છાપરાં ગોલ આકારમાંછે, તેથી દુરથી એ મેહેલનાં ખુબ શુરત દેખાવમાં ઘણોએક વધારો થાએછે, અને જેઓ પેહેલ વેહેલા તાંહાં જવાના હોએ તેઓને તાંહાં પોંહોંચવાની ઈનતેજારીનું બયાન થાઈ શકતું નથી. જે બીલોરી મેહેલ વીશે આટલું બધું સાંભલીઉં હતું, અને જો આ

જમાનામાં નહી માની શકાએ તેવી બનાવટો વીદીઆ અને હુનરથી થાએછે હેવી આપણીખાતરી નહી હતે, તો હાવા મેહેલ વીશે આપણે કાંહાંણી સમજતે, તેવો મેહેલ જોવાને દીવસતો સું પણ જે પલ જાએછે તેમાં તે જોવાશે, હેરો ઉમેદથી તાંહાં જનાર ધણીના દીલમાં કેટલી ખુશી ઉપજેછે, તે ખુશીનું બયાન આ જગાએ થાઇ શકતું નથી. અંતે આપણે બીલોરી મેહેલમાં પસાર થાવા. આપણી આશપાશની દેવાલો બીલોરનીછે, આપણા માથા ઉપરનું છાપરૂં બીલોરનુંછે. સઘલી તરફથી દેખાવ બીલોરનોછે. આપણી અચરતીનો પાર નથી. પણ એ મેહેલની અંદર આપણે દાખલ થયા અને તેના પેહેલલા બાર ઉપર જાઈને ઉભા રહેઆ, તો તાંહાં શું જોઈએછે ? તાંહાંના દેખાવથી થોડીએક મીનીટ સુધીતો આપણી અકલ અને નજર હેરાન રેહેછે. આદમી પણ કેટલું કરી શકેછે, તે આપણને હીંઆં સમજ પડેછે. બીલોરી ઈમારતની અંદર એક ખુસનુમાં બાગની અંદર આપણે ઉભેલા છઈએ કે જાંહાં-ઈંગલંડનાંજ નહી, પણ જુદા જુદા દેશ અને જુદી જુદી હુવામાં ઉગતાં જાહાડ તથા રોપા ઉગેલાછે. સરવેમાં સરદાર દાખલ બીલોરી ફુઆરો દેખાએછે તેમાંથી તરેહવાર રીતે પાંણીની ધારો ઉડેછે અને તેની આશપાશ જાણે એક નાંધલું તલાવછે તેમાં સઘલું પાંણી પડેછે. એ તલાવનો વીકટોરીઆ રીજીઆ નાંમના જાહાડનાં મોટાં પાંતરાં અને પાંણીમાં ઉગતાં બીજાં જાણે પોતાનું ખરેખરૂં વતન હોય તેમ તાંહા ઉગેલાંછે. જરા આશપાશ નજર કરીએછ તો અસલ અને હાલનાં જમાનાંનાં નામીચા શખસોનાં પુતલાંઓની નકલો સોભઈતી રીતે બાગમાં ગોઠવેલી હોએ તેમ દીસેછે, કાંએજે તેમની વચમાંનાં ગાલા સોભઈતાં જાહાડો અને રોપાથી સણગારેલાછે. તેથીબી વધારે આપણી નજર પોંહાંચાડીએતો આપણી બંધે બાજુએ તરેહવાર સણગાર અને બાંધણીનાં ઓરડાઓ દેખાએછે અને તેમાં હુંનર અને કારીગરીની તરેહવાર કીમતી વસતુઓનો સંગરહ કીધેલોછે. જરાક આગલ ચાલી આતો આ મેહેલમાં ગાયણનો મધુર રાગ ફેલાવાને વાસતે ઉભી કીધેલી વજનતરની એક શખશી પેટી દેખાએછે અને તેની નીચે થોડી જગામાં-હજારો આદમીઓ બેશી શકે તેવી ચહડતી ઉતરતી બેઠક કીધામાં આવીછે. આખું ઉંચકી જરા ઉચી નજર કરીએતો બીલોરી છાપરૂં આપણી નજરે પડેછે, અને તેની આશપાશ સોભઈતા રંગોથી રંગેલી હારે દોર ગીઆલરીઓ તેમાં ગોઠવેલી ખુબસુરત દુકાનો સાથે આપણી નજરે પડેછે. ટુંકામાં બોલીએ તો, ફુલવંત અને લીલા બાગની અંદર લોકોને વાસતે, આ એક કીમતી મેહેલછે, તાંહાં તેઓને ગમત અને ગનીઆંન બંને મલેછે, આંખે જોઈને તેઓ કેટલીએક કેલવણી લીએછે, ખુબસુરત ચીજો જોવાથી અને પારખીઆથી તેઓના સવારથમાં સુધારો થાએછે.

પરચુરણ બાબદો.

ખુશાલી અને ખરાબી—ખુશાલી જે છે તે બંદોબસ્તની દીકરીછે, જે ડાહાપણની ઓલાદથી ઉતરતી આવીછે; સંભાલ, કરકસર, દીઆનતદારી અને ધરમ એઓ સાથે એને ઘણો નજદીકનો સંબંધછે; સારી સમજણ, પરોપકાર, અવલોકન અને અનુભવ એઓને હાતે એને કેલવણી મલેલીછે; અને સુઘડાઈ, ધરજુગત, દુરંદેશો, નેકી, રીત ભાતની લાએકી અને સંસાર સુખ એમની તે માતાછે. તેમજ ખરાબી જે છે તે ગોંદલ અને ઘબરાટનાં ખાનદાનથી ઉતરતી આવીછે; બેદરકારી અને આધાધુધાં મનની તે દીકરીછે; તેણીએ વારાફરતી ઉતાવલ, ગુરખાઈ, હટીલાઈ, નીચાઈ અને ઉડાઉપણાના હાત તલે કેલવણી લીધીછે; જુઠાઈ, બીગાડ, ગેરબંદોબસત, નાશ, ફુઅડપણું અને તુતાફાટ એમની તે માતા ગણાએછે.

સારી અને સોહામણી બઈરી કેવી હોએ ?—પતીવરતા, ચંચલ અને સારાં સલુખથી જે ઉપરી હોએ તેને જ સોહામણી અને સારી બઈરી સહમજવી જોઈએછે. મા તા, બેહેન અને બાએડી દાખલ એવી ઓરત ફરેસતાની ખસલત ધરાવેછે, અને તેમજ પોતાંના ગરીબડાં સંસારનાં ઘરને બાગો બેહેસતનાં જેવું સુખવાઓ બનાવી દીએછે. જાહેર મજલસોમાં એવી ઓરતો મજલસના સણગાર અને મજલસમાં બીરાજનારાઓને માન આપનાર ગણાએછે. માટે જેને સારી અને સોહામણી બઈરી જોઈતી હોએ તેણે બઈરીઓનાં ફકત બાહારનાજ દેખાવ ઉપર લોભાવું જોઈતુ નથી પણ ઉપર જણાવેલા ગુણો જે ઓરત ધરાવતી હોએ તેને જ પસંદ કરવી, જે પોતાના જાતી શણગારથી પોતે દીપી નીકલશે.

મોતીની સીપ કાહાડનાર તારા—દરએક મછવામાં દસ બુડકી મારનાર તથા દસ જણ હલેસાં મારનાર અને એક ઉપરી એ રીતે ૨૧ માણસો હોએછે. બુડકી મારનાર દસ જણ માના પાંચ પાંચ જણ એકકે ફેરે બુડકી મારેછે. પાણીમાં જલદીથી તલીએ જવાએ માટે તેઓ પોતાના પગ સાથ મોટા પથરો બાંધેછે. એ પરમાણે તઈઆરી કરવા પછે દરએક તારો પોતાના જમણા હાતમાં જાલીદાર એક કોથલી લીએછે ને ડાબે હાતે પોતાનું નાક બંધ કરી તે દાબી રાખી એકદમ બુડકી મારેછે. નીચે ગએઆ પછે તેનાં હાત પગને જેટલી શીપો લાગે અને જેટલી મલી આવે એટલી તે તુરત એકઠી કરી પેલી જાલીદાર કોથલીમાં નાખેછે. જારે થી પોથી તે કોથલી ભરાઈ જાએછે અથવા તો બુડકી મારનારનો દમ ભરાઇ આવેછે તારે તે એક દોરડું, જે તેની સાથ નીચે સુધી ઉતારેલું હોએછે તે, હલાવેછે એટલે મછવા ઉપરનાં માણસો તુરત તેને ઉપર ખેંચી લીએછે. કેહેછે કે જો બુડકી મારનાર જે જગા ઉપર ઉતરેછે તે ઠેકાંણે પુશકલ શીપો હોએ તો દર ફેરે સવાસોથી દોહોડસો સીપો તે ઉપર લઈ આવી શકેછે.

ચીના માસતરની પેદાસ—નીશાલમાં છોકરાઓની જેટલી સંખીઆ હોએ તે મુજબ એ માસતરને પેદાસ થાએછે. દરએક નીસાલના એક માસતરના હાત તલે વતાંમાં વતાં ૨૦ છોકરાંજ હોએ, એથી વધારેને તે દાખલ કરતો નથી, કારણ કે વધારો થવાથી જોઈતી સંભાલથી તે બધાં ઉપ

ર ધીઆન આપી શકતો નથી. પગારમાં દર છોકરા પાસથી દર વરસ નીચે મુજબ માસતરને સીધો મલેછે—૫૦ રતલ ચોખા, સવા અથવા દોહોડ રતલ બતીનું તેલ, એક રતલ મ રચી, સવા રતલ મીઠું, દોહોડ રતલ ચાહે, તથા છોકરાંઓ ની ઉમર અને શકતી મુજબ દોહોડથી ચાર ડાલર સુધી રોક ડું નાણું. એટલી આવગ અથવા પેદાસથી માસતર તે શીખ નારાઓને આખું વરસ સુધી કેલવણી આપીઓ જાએછે. વરસમાં એક માસ રજા આપવામાં આવેછે, તથા દરએક વ રસ પુરૂં થાએ એટલે માસતર અને નીશાલીઆઓ વચે પા છી ઉપલી વીગતે નવી ગોઠવણ થાએછે, ને પાછું નવું વરસ સુરૂ થાએછે.

તમો પોતાને વીશે કાંઈ બોલતાંનાં— આપણ ને આપણા પોતા વીશે સારૂં અથવા નરસું કાંઈ બોલવું જોઈતું નથી, તેમજ આપણા વીશે બેદરકારી પણ રાખવી સારી નથી. જો આપણે પોતા વીશે સારૂં સારૂં બોલીશું તો તેથી આપણી ગરૂરીને તકોબરી જણાશે; નરસું બોલશું તો તે ખોટો દમામ ને ખાલી ઢોલ ઘાલેલું કેહેવાશે ને તેમજ જો આપણે પોતે પોતા વીશેજ બેદરકારી બતલાવી તો આ પણી મુરખાઈ ને હેમકાઈ શીવાએ બીજું કાંઈ માલુમ પડવા નું નથી.

શુના સરીખી શીખામણ—એક કાબેલ લખના રનું એવું મતછે કે જેવા સવારે બીછાના પરથી ઉઠીઆ તે વાજ રાતના પાછા સુવું નહી, એટલે કાંઈ પણ નવું સંઘ રીઆ અથવા સંપાદન કરીઆ વના તથા કાંઈ પણ પરો પકારનાં ને રૂડાં કામો કરીઆ વના રાતનાં સુવું નહી.

ચોખી આબરૂ ઘસીને લીસાં ને ચલકતાં કરેલાં પો લાદના જેવીછે, જેમ એ પોલાદ ઉપર હવાનો દમ નાખી આથી તે જરાવાર ઝાંખ મારેછે, પણ તુરત પાછું પોતાનું આ બ ધરેછે તેમજ ચોખી આબરૂને રૂડી નીશટાની વાત જાણવી.

તમારા દોસતો હાલ કરતાં તમારા ઉપર વધારે મોહોબત રાખે એટલા માટે જેમ તમો તેમના લાભ વધાર વાને કોશેસ કરોછો તેજ રીતે બલકે તેથી જીઆદા કોશેસ કરી તમારા દુશમનોના લાભ વધારો, કે તેવા દુશમનો ત મારા દોસત થઈ જાએ.

ટાપટીપ કરી જે માણસ પોતાનાં શરીરને શણ ગારી શોભા આપેછે પણ કોઈ રીતે પોતાના મનને સનગા રી શોભાએમાન કરતો નથી તે માણસનો હાલ અને જે ઘર ધણી પોતાની હવેલીને બાહેરથી રોણકદાર અને સુ શો ભીત કરી પોતે ઘરમાં અંધારૂં રાખી માહે બેશે તેનો હાલ એક સરખો જાણવો.

આઈસના ડુંગરની લંબાઈ—આસટરેલીઆથી તુરતનાં આવેલાં એક વાંહાણની મારફતે જે ખબર મલીછે તે ઉપરથી એવું જણાએછે કે એ વાંહાણને પાસીફીક સમુદર ના દખણાદ્યુ ભાગ આગલથી પસાર થતાં છેક સાત માઈલ લાં બો બરફનો ટાપુ દેખાએલો હતો.

જે શખસ ઘણો તીખો ને ઉતાવલીઓ હોએછે તે ઘણો એકીનદાર ને ભલું આદમી હોએછે.

કોઈને છુપી રીતે દુખ દેવું અથવા સુતેલાને છાનો મારવો એ જેવું પાપી, અધમ અને નીચ કરમછે, તેવુંજ કોઈને છુપી રીતે દાન કરવું અથવા દુખીઆની દાદ લેવી એ નેક, રૂડું અને બેહેસતનો મારગ ખુલો કરનારૂં કામછે.

ગરેટ બરીટન મધે ૧૭૦૦૦ બેહેરાં ને મુંગાં માણ સોછે, જેમાં આસરે ૯૦૦૦ ની સંખીઆ ઓરતોનીછે અ ને એ સંખીઆનો મોટો ભાગ વગર કેલવાએલો ને નીરાશ રીત અવસથામાં પડેલોછે!

બરહમ દેશમાં જારે એક જુવાન ઓરત બીમાર પડેછે તારે તેના મા બાપો તબીબ સાથ એવો બંદોબસત ક રેછે કે જો તે તબીબ એ બીમાર છોકરીને તંદરૂસત કરેતો તે ની મેહેનતના બદલામાં તે છોકરી તેને આપી દેવામાં આ વે, અને જો તે તબીબનાં હાત તલે તે બીમાર મરણ પામેતો તે તબીબે તે મરનારની એવડી કીમત તેનાં બેસાવંદોને આ પવી. કેહેછે કે એવા બંદોબસતની રૂએ કેટલાક તબીબો ના ઘરમાં પુશકલ ઓરતો થઈ પડેછે.

બઈરીઓની ઈસકોલ—રેવરંડ હંફરી નામના પર ખેઆત શખસનાં આશરાથી ઈંગલંડનાં એક પરગણામાં બ ઈરીઓની કેલવણીને માટે સાંજનો એક વરગ ઉભો કરવા માં આવીઓછે. એ વરગમાં હાજર થનાર બાનુઓ ૧૪ વ રસની ઉપરની વએની હોએછે, તે વરગ છોકરીઓની ની શાલનાં એક ઓરડામાં ઉઘાડવામાં આવીઓછે, તે વરગમાં હાજર થનાર બાનુઓ દર અઠવાડીઆંના સોમ, બુધ અને શુકર એ તરણ દીવસોએ સાંજના છ વાગાથી રાતના ૯ વાગા શુધી હાજર થાએછે. આપણી દેશી બાનુઓને માટે એવી નીશાલો અથવા વરગો કે દાહાડે ઉઘડશે વારૂં?

કવી સામલભટનાં પ્રસનોત્તર.

પ્રસન ૧, છપા.

કોણ તરણથી તુચ્છ ? કોણ મણીથી મોંઘો ?
સોનાથી શોભે કોણ ? કોણ કુસકાથી સોંઘો ?
મેશથી મેલું કોણ ? કોણ મદીરાથી માનો ?
દુધથી ઉજવલ કોણ ? કોણ અગનીથી તાતો ?
વલી કોણ વીંછીથી વેદના ? કોણ શાકરથીછે ગલી ?
કવી સામલભટ સાચું કહે, ઉત્તર આપો મંડલી.

ઉત્તર.

જાચક તરૂણથી તુચ્છ, મહાગુણ મણીથી મોંઘો,
સોનાથી શોભે સપુત, ગરજુ કુસકાથી સોંઘો,
મેશથી મેલું કલંક, ક્રોધ અગનીથી તાતો,
દુધથી ઉજ્વલ સુજશ, અમલ મદીરાથી માતો,
કટુ વચન વીંછીથી વેદના, ગરજન શાકરથી ગલી,
કવી સામલ કહે સત માનજો, ઉત્તર આપીઓ ઝડલી.

પ્રસન ૨, છપો.

એક રાએનો કુંવર લાવીઓ મોતી મન જાંણી,
હતી ચાર ઘર નાર, આવી તેમાં એક રાંણી,
સરખા ચારે ભાગ કરે વધતું એક મોતી,
તે શુધ્ધાં ત્રીજ ભાગ લેઈને ગઈ સોહંતી,
તેમજ પણ સરખા ભાગપર એક એક સઉએ લીધાં,
બાકી રહેઆં તે રાએજી ચારે ને સરખાં દીધાં.

ઉત્તર, દોહરો.

અડતાલીસે એકશક મોતી હતાં તે મેલ,
એક એક વધતું વહચજો ખરો હુનર એ ખેલ.

પ્રસન ૨, છપો.

એક રાએને ઘેર ઘણા હાથી ને ઘોડા,
ઉંટો હતાં અનેક બીજા તે સાથ સજોડા,
અઢીમણ હાથી ખાએ, દોઢમણ ઉંટ ભણી જો,
પાંચ શેર પરતી અસવ ગણીતમાં એમ ગણી જો,
સો સો મણ દાણો નીતવરે શોભાવે તે સાથીઆ,
કેટલા અસવો ને ઉંટછે, કહો કેટલા હાથીઆ ?

ઉત્તર, દોહરો.

અડતાલીશ તો અસવછે; છતે ઉંટ છતરીશ,
સોલજ શોભે હાથીઆ, રૂદે ન કરશો રીશ.

ઉત્તર, બીજો દોહરો.

પુરણ ઉંટ પંચાવણાં, પોટા હાથી પાંચ,
ચાલીસ અસવો ઓપતા, શાભા એતો સાંચ.

દેશીઓનુ દુખ ટાલવા વીશે ગરબી.

દેશી મીત્રો દુખ સરવ ટાલોરે આપણા દેશનું,
કાંઈ કાજ કરો રાજ નવલ આવ્યુછે હુંનર ન રેશનું, (ટેક)

પ્રથવી ગઈ પરદેશી હાથે, એ મોટી ભુલ તમો માંથે,
તમે સંપ ન રાખીઓ કોઈ સાથે—દેશી મીત્રો૦ ૧
આ વખત જુવો તમે વીમારી, નીરધંન થઈ બેઠાં નરનારી,
કંઈ ધુલ મલા ધંધાદારી—દેશી૦—૨
તને દીવસે સુવું દુર ધરો, દીલ ખોલી ખુબ વીચાર કરો,
હવે જાગરત થઈ કાંઈ જુગતી કરો—દેશી૦—૩

તમે સગાં કુટંબમાં સંપ કરો, વલી દેવાદાર થતેજ ડરો,
તમે નીતેઅ ઘટાડો નાતવરો—દેશી૦—૪

ધન મલતે તુરત ગરવ છાંડો, તમે મોટાં કારજ નવ માંડો,
તમે પરણ્યા પેહેલાં શીદ રાંડો—દેશી૦—૫

વીદયાનો સવાદ સદા આખો, મન ઉદમમાં અહોનીશ રાખો,
શીદ ભાગેય લખેઉં થાશે ભાખો—દેશી૦—૬

પડતર પ્રથવી તે ખેડાવો, ઉગશે જે ત્રણ વખત વાવો,
નીર ઉદયમી ઉદયમમાં લાવો—દેશી૦—૭

અદાલત અરજી અલસાવો, લુચ્ચાઓને લાંચ ન સોંપાવો,
ભલા પંચની પાસ કહો દાવો—દેશી૦—૮

પ્રદેશી હુંનર પ્રગટ હરો, સંચાને યંત્રો સીધ્ધ કરો,—
દલપતની વીનંતી દીલ ધરો—દેશી મીત્રો૦—૯

ઘડપણ વીશે.

(રાગ ધોલ દેશી ઘોડલીનો.)

ઘડપણ કેણે મોકલીઉં ? જાંણીઉં જોબંન રહે સઉ કાલ,
ઘડપણ કેણે મોકલીઉં—(ટેક)

ઉમરતો ડુંગર થયારે, પાદર થયા પરદેશ,
ગોળીતો ગંગા થઈ રે, અંગે ઉજળા થયાછે કેશ—ઘડપણ૦

ન હોતું જોઈતું ને શીદ આવીઉં રે, ન હોતી જોઈ તારી વાટ
ઘરમાંથી હળવા થયાં રે, એની ખુણે ઢળાવોની ખાટ—ઘડપણ૦

નાનાપણે ભાવે લાડવારે, ઘડપણે ભાવે શેવ,
રોજને રોજ જોઈએ રાબડી રે, એવી બળીરે ઘડપણની એ ટેવ—ઘડપણ૦

પ્રાતસકાલે પ્રાણ મારા રે, અંન વીના અકળાએ,
ઘરનાં કહે મરતો નથી રે, તને બેસી રહેતા શું થાય ?—ઘડપણ૦

દીકરાતો જુજવા થયા રે, વહુઓ દેછે ગાળ,
દીકરીઓ જમાઈ લઈ ગયા રે, હવે ઘડપણના શા રે હવાલ ! ઘડપણ૦

નવ નાડો જુદી પડીને, આવી પહોંચીઓ કાલ,
બઈરાં છોકરા ફટફટ કરે રે, નાનાં બાલક દેછે ગાળ—ઘડપણ૦

અંતકાલે વલી આવીઆ રે, દીકરા પધરીઆ ધાર,
પાસજીએ વાંસળી રે, પછી છોડીને આપી બાર—ઘડપણ૦

એવું સાંભલી પરલુ ભજો રે, સાંભલજો જગવાસ,
પર ઉપકાર કીધે પામશો રે, ગુણ ગાએ નરભઈઓ દાસ—
ઘડપણ કેણે મોકલીઉં !

સ્ત્રીબોધ.

પુસતક ૫ મું — આગશટ ૧૮૯૧ — આંક ૮ મો.

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાણે આવી.

નાટક ૧.

પાત્ર.

ગોદરજી ‥ ‥ શીરાજ શેહેરનો એક તવંગર ગરહસથ.
કોબાદ ‥ ‥ એક વેપારીનો છોકરો.
તેહેમુર ‥ ‥ ઇસપાન શેહેરનો એક ગરહસથ.
શાહાપુર‥ ‥ શીરાજ શેહેરનો એક ગરહસથ—તેહેમુરનો મીતર.
ગુરગીન‥ ‥ તેહેમુરનો મશકેરો ખીદમતગાર.
ફરંગીજ‥‥ ગોદરજની મોટી છોકરી
મેહેરબાનુ‥‥ ગોદરજની નાહની છોકરી.
દરજી, સારંગીવાલો તથા બીજા ચાકરો ઇતીઆદી.

ભાગ ૪.

(ઠેકાણું તેહેમુરનું ઘર)

પ્રવેશ ૧.

ગુરગીન અને બીજા ચાકરો.

ગુરગીન—(ઘરના દરવાજામાં દાખલ થઇને) અરે કોઇ ચાકર નફરોછે કે? કહાં ગએઆ બધા?

ચાકર—આવરે ગુરગીન, તું આવીઓ કે? કેવી ખબર? શેઠ પરણી આવીઆકે? બાઇને વાસતેતો કાંઇ સારૂં સંભરાતું નથી, કેમ પાટલો ફાવશે.

ગુર—અરે યાર સઉ થઇ રેહેશે; બધા તઇઆર રેહેવો, શેઠ ને શેઠાણી ઓએ આવી પુગશે, મનેતો અગાઉથી મોકલી દીધો. ઠીક કઇઉં યાર, નહીંતો હવે કાંઇ ખમાતે નહી. રસતામાંતો જાણે ટીંગલી ગુડીઆના નાચ થએઆ (એકદમ હસેછે.)

ચાકર—પણ ભલા માણસ જરા હમેતો જાણીએ, એ શી બીનાછે? શું તું એકલોજ હસસે કે કોઇને હસાવીને હસસે?

ગુર—પણ શું કહું માહારૂં કપાલ કહું, એતો જોઆથીજ એની મઝા જણાએ તે કરતાં લે સાંભલ હું તને તે આવે તેની અગાઉ થોડું ઘણું કેહેવાએ એટલું કહું. તેહેમુરે પોતાને સાસરેથી નીકલતી વેલાએ પોતાને તથા બઇરીને માટે જે ઘોડા મંગાવીઆતા તે એવાતો રેંઢીઆલ હતા કે બબે કદમ ચાલી ઠોકરાઇ ઠોકરાઇ પડી જતા હતા. તે સાથ વલી ઉંચી ને ઢેકા ઢલીઆની જમીન ઉપરથી એવા ઘોડા ઉપર બેસી પસાર થવાનું કામ ઘણુંજ કંટાલા ભરેલું થઇ પડીઉં હતું ફરંગીજતો બાપડી થોડું ઘણું ચાલતામાં બે ચાર વાર પડી ગઇછે તેથી તેણીનું સઘલું બદન દોદરૂં થઇ ગઇઉંછે તેથી તેણીને બેહદ બલાપો ને ઘણી રીશ ચડી આવતી, તેમા વલી તેહેમુર મીઠે મોહોડે તેનાં ચેરવી નાખતો હતો તેથીતો ઘણીજ મઝા પડતી હતી. ખાસુખા બાપડીને હારમાર ને ઠકા મુકી ખવરાવાતો ખરાબ ઘોડા મંગાવેઆતા, ને જારે જારે તે ઘોડા ઠોકરાઈ પડતા, તારે તેહેમુર પોતાનો મીજાજ ખોઈ મારી ઉપર એટલુંતો બખારતો કે જાણે હું પોતાની ખુશીથી એવા ઘોડા લાવીઓ હોઉં. મારી સાથેજ ચરબરી તે નરમ પડતો નહી હતો પણ બીચારા અવાચક જાનવર સાથ પણ મરાતો હતો, ને વલી બીજી તરફથી જાણે પોતાની બઇરી ઉપર પડતી અડચણોથી પોતે દુખી દુખી થતો હોએ એમ મીઠું મીઠું બોલી બીચારી ફરંગીજને દુખ ઉપર ડાહામ દેતો હતો. આખે રસતે તેહેમુરે એવી ચાલ ચલાવીછે કે જેથી ફરંગીજની પણ ખાતરી થતી ચાલી કે આતો કોઈ ખરોજ માથાનો મલીઓછે, તેથી બાઇએ પણ હલુ હલુ નરમાસ પકડવા માંડી, નહીતો, બાઇની વાત શી હતી! તાકાત કોણ ધરાવતું કે ફરંગીજને તુકારો કેહે.

ચાકર—હારે, યાર, શેઠ ને તું અહીંથી ગએઆ પછે કે નહી અહીંઆંતો બસ બધે બધ ધુમજ પડી રહી હતી કે તેહમુર એક કલાંટ અને કંકાસની ઓરત સાથ પરણીઓછે; ને વલી ધુમ એટલીતો ફેલાઇતી કે બઇરી તેહેમુરને માર મારેછે!

ગુર—ખરી વાત, વખત તેવોજ હતો, પણ હાલતો પાસો ફરી ગએઓછે; હાલતો શેઠ દમામમાંનું દમામમાં કામ કાહાડી લઇ પોતાનો તહરાસ બેસાડવા માગેછે. શેઠ અરફીઆબી ભારી જો!

પ્રવેશ ૨.

તેહેમુર, ફૂરંગીજ, ગુરગીન તથા બીજા ચાકરો.

તેહેમુર—અરે કોઈછે ? કાંહાં મરી ગીઆં બધા ? કોઈ દરવાજા આગલબી મલે નહી ? શું થઈઉં ? ગુરગીન.

ગુરગીન—આએઓ સાહેબ, હાજરછું.

ચાકર—આએઓ સાહેબ, હાજર છેઉં.

તેહેમુર—હેફછે ! એ બેકદર માણસો ઉપર કે તારના આએઓ સાહેબ આએઓ સાહેબ ને જાંહાંના તાંહાંનછે. ખામુખા મેં ગુરગીનને આગલથી મોકલીઓ કે જઈને તઈઆરી કરે, તો આવીને કોણ જાણે કાંહાં ભરાઈ બેહોછે.

ગુર—નહી રે સાબ, ભરાઈ શું બેસે, એતો લાબે પ૯થી આવેલો કે નહી, તે જરાક થાક ચેટલી તેથી જરા અ૯ટાએલો તે હુંગ આવી ગએલી.

તેહેમુર—બસ, ચુપ રેહે, બડબડ નહી કર ! દોડ વેલો જઈ ખાનું લાવવાનો હુકમ કર. [ચાકરો જાએછે.

પછે તેહેમુર કાંઈ ખુશ મીજાજમાં આવી ગાવા વગાડવા મંડી જાએછે અને ફરંગીજને મોહોડું હાત ધોવા પાંણી વગેરે અપાવી તેણીને ખાવાના સુફરા ઉપર જલદીથી આવવાને કેહેછે, એટલામાં એક ચાકરને હાતે પાંણીનો કાચનો શીસો પડી ગએઆથી તે ભાગી ગએઓ, એટલે પછે તેહેમુરનો મીજાજ જોઈજ લેવા જેવી વાત થઈ પડી. ફરંગીજ બાપડી અફરાટ ધલરાટમાં પડી અને મન સાથ વીચારવા લાગી કે આએ ઠમરાટ કેમ ખમાશે, પછી વચમાં પડી શેઠને ઘણી રીતે સમજાવી કેહેર ઓછો કરાવીઓ, ને ખાનાનો સુફરો તઈઆર હતો માટે જમવા બેઠો.

તેહેમુર—(એક એક બુક ખાઈને) અરર ! આએ શું જરદો કે બલા ? એ કેવો ખરાબ પકાવેલોછે.

ચાકર—સાહેબ છેતો સારો.

તેહેમુર—તારે મોહોડે પડે તેવી ધુલ, બીરીઆની કોણે પકાવી ? અરે ગોશ કેવું ખરાબછે ! એ કોણ લાઈઉં. અરર ! આ સીકતો બધી બાલી નાંખેલીછે. અરે તમે તમારે મન સાથ સમજોછો સું ? શું તમો હમુને ઢોર કે કુતરાં સમજોછો કે આવું વગર ચરેલું ને ખરાબ પકાવેલું ખાંણું લાવી મુકીઉં ? (એટલું બોલી ખુબ મીડમાં આવી સઘલું ખાંણું ઉરાડી નાખીઉં.)

તેહેમુર—ખરેખર ફરંગીજ આપણી ઉપર જુલમ ગુજરીઓછે, અફડાંતાં છકાતાં એકતો આવી પુગાં તેમાં વલી ચાકરોએ દુખ દીધું, હવે કરવું કેમ ?

ફૂરંગીજ—એતો કોણ જાણે તમુને ખાંણું કેમ પસંદ પડીઉં નહી, બાકી મનેતો સારૂં જણાતું હતું.

તેહેમુર—નહી, સારૂં નહી હતું, વલી સારૂં હતેતો શું ભુખે હોકાવાની અભાગ લાગીતી ? એતો તમે ચાખીઉં નથી તેથી તમુને માંલુમ પડતું નથી, મેંતો બધાંમાંથી એકક બુક ચાખી જોએઓ કે કોઈબી સારૂં હોએતો તે તમુનેજ આપું, પણ બધુંજ ખરાબ, કોઈ ખારૂં, કોઈ મોરૂં, કોઈ ધુકરાઈ ગએલું એવું ટસી તરેહનું લાગતું હતું. તેમજ વલી મને એવો અનગમતો ખોરાક લેવાની સાફ મનાઈછે, કારણ એથી ફરી મારૂં દરદ જોર પકડી આવેછે ને ગુસાનું જોર ઘણું વધી પડેછે. વાસતે ચાલો એખી શુકરછે. સવારનાં તંદરૂસત ઉઠશું. (બાહાર એકલો આવીને પોતાનાં મન સાથે)

તેહેમુર—વાતતો ઠીક થવા માંડીછે. આપણે ધીરજથીજ ફરંગીજને હાડપર લાવવાનું મંડાણ તો કીધુંછે. એજ રીતે ધીરજથી કાંમ ચલાવીશું તો આખ્અંદે કાંમ પાર ઉતરવાનું ખરૂં. હવે એતો થઈઉં, આજે સુકામણાં તો પાડીઆં. ગઈ રાતેતો એ સુતીજ નથી, તો આજે પણ સુવા દેવું નહી. જેમ પકાવેલા ખાંણાંનો વાંક શોધવા માંડીઓ, તો તેમ હવે સુવાનાં બીછાંનાં વીશે વાંધા લેવા; પણ એ બધું કરવામાં સાવચેતી રાખવી જોઈએછે, નાહકનાં મેહેનતુ ચાકરોનાં દીલ કામ ઉપરથી ઉઠી જશે, કે કામનો જશ મલે નહી, માટે આપણાં મનના ભેદની વાત એકું બે જણાને સમજાવી રાખવી જોઈએ. એમ વીચારી ચાકરોને સઘલું માંડીને સમજાવીઉં, કે હું ગમે એટલો ચીરડાંઉ પણ તમે તેની દરકાર રાખવી નહી, તથા ફરંગીજને કોઈબી રીતે મારા કહેઆ વગર ખાણું પીણું કાંઈ આપવું નહી. (પાછા અંદર આવીને) ચાલો ફરંગીજ હવે સુવાની તઈઆરી કરશો ? બીછાનાં તઈઆરછે જે પર ગમે એપર સુઓ. સબુર કરો હું તમુને સોજું જેવું બીછાનું જોઈ આપું.

શું માહારૂં કપાલ શોજું બીછાનું શોધું ? અરરર ! આએ તે કેવો જુલમ ! આટલા બધા ચાકરો છતાં એક પલંગ સાફ કીધેલો નથી ! આ શું, અરરર તમામ ઝાકડ ! અરે આ ચારસો કેવો ગંધ મારેછે ! ગોદરાં ને તકીઆ બધા હવાએલા ! તોબા ખચીત કંટાલી ગીઓ. ખેર ! એખી શુકર. ફરંગીજ તમે આજની રાતતો આ મોટી ખુરશી ઉપર હીચ ખાતાં જાઓ ને અરેટાવો, સવારે સઘલા પલંગ સાફ કરાવીશું. બાકી આ કોઈ પલંગ કે બીછાંનું સુવા લાએકતો નથી.

ફૂરંગીજ—વારૂં ખુરશીપર તે આખી રાત કેમ નીકલશે ? ગઈ રાતનો ઉજાગરો, ને વલી આજની રાતબી તેમ કેમ જાએ ! કાંઈ નહી જેમ તેમ રાત નીકલશે, વાસતે એકાદા પલંગ ઉપર સુવસ, નવો ચારસો અથવા ચાદર પાંથરવાની હશે એટલે બસ.

તેહેમુર—(જાણે ઘણુંજ દુખ લાગતું હોએ તેમ મોહોડું કરીને) ફરંગીજ, માહારૂં કહીઉં માનો, નહી સુવાઈ શકાશે, ઓરડો ઘણા દાહાડા બંધબસ રેહેવાથી બાફ બધો ઘેરાઈ રહેઓ ને તેથી ગોદરાં સઘલાં બેહદ ગંધ મારેછે, જેની પાસે ઉભા રેહેવાતું નથી તો પછે સુસો કેમ ? એકબારગી એ વાસ ખમીને તમે તો સુવા માંગો પણ મારી ખુશી નથી ને હું તમને સુવા દેનાર પણ નથી, ખરાબ હવા દમમાં જાએતો કેટલું નુકસાંન ! નારે બાપા એ વાતતો માંડી વાલો. તમુને કંઈબી દુખ થઈઉં તો જાણે તે મનેજ થઈઉં. તમારો બાલ દુખાએ તો જાણે મારી આખ દુખાઈ. (એટલું બોલી સઘલાં બીછાંના ઉરાડ પુરાડ કીધાં. ટકીઆ ઉરાડી નાખીઆ, ગોદરાં કાહાડી નાંખીઆં, ચાદર ચારસા ફેંકી દીધા, તારે અંતે લાચારીથી બીચારી ફરંગીજ એક ખુરસીપર પડી.) ફરંગીજે જારે અંતે ખુરસી કબુલ રાખી તારે તેહેમુર મુંગો મુંગો જઈ સામેના એક કોચ ઉપર પડીઓ.

ફૂરંગીજ—હવે તમે કોચપર સુતા કેમ વારૂં ?

તેહેમુર—અરે, મારૂં સમજીઆં, હું તો જેમ તેમ રાત કાહાડીશ. બાપા મને મારી પોતાની જરાભી દરકાર નથી, મને તો તમારે વાસતે બલાપો થઇ આવેછે.

ફરંગીજ—તમે અમથા શું કરવા બલાપો કરોછો, જીવોતો ખરા આરીથીબી સુવાસે.

તેહેમુર—નારે બાપ, એ વાતતો મેલીજ નાં; તમે કેહેવો તો હું બી ખુરસીપરજ બેસું; તે કરતાં આટીડાના ને બઇરીના સુવામાં ઘણો ફેર હોએછે. ઓરત જાતની હુંગ ચર વચર થઇ તો તેથી તેમને કાંઇ નહી હતાં દુખ થઇ આવેછે. આટીડાને તો ચાલીઉં જાએછે—સુતાતો ભલ, જાગીઆ તો ભલ, ઉઠીઆતો ભલ, બેઠાતો ભલ, સઘલું ઠીકાઠીકજછે.

ફરંગીજ થાકીને ચુપ રહી, ને બાપડીએ ઝોકા ખાવા માંડીઆ તારે તેહેમુરે જાણીઉં કે ખુરસીપરબી એ સુએછે તો ખરી, તો એ વાત કાંઇ સારી નથી; સુવા દેવીજ નહી. તેથી—

તેહેમુર—(બુમ પાડી ઉઠીઓ) અરરરર! આએ કોચમાં આંકડ કેટલા! અરે કોઇછે? તોબા, તોબા.

ફરંગીજ—(ઝપકી ઉઠીને) શું છેજી શુ છે? કાંએ બુમ પાડોછો.

તેહેમુર—કાંઇ નહી, વલી તમે કાંએ જાગી ઉઠીઆં વારૂં! તમે સુગાં સુગાં સુઇ જાઓ. તમે કશાં ઉપર ધીયાન ના આપો. તમારા ઉજાગરાથી મારૂં દીલ બલી જલીને ખાખ થાએછે.

વલી થોડાક વારમાં બીચારી ફરંગીજની આંખ લાગેલી જોઇ તેહેમુરે બુમ પાડી.

તેહેમુર—અરે ગુરગીન, કોઇછે? જરા પાણી લાવોતો.

ફરંગીજ—(પાછી ઝપકી ઉઠી આંખ ચોલતી) કાંએ વાહાલા તેહેમુર તમે જરા ઝીત મારતા નથી વારૂ? બે ઘડી શુવોતો સારૂં.

તેહેમુર—નહી એતો જરા પાણીની તરસ લાગી તેથી પાણી માગીઉં. ગરૂં પણ તીઆરનું ખખરીઆ કરેછે તમે સુગાં સુગાં પોરી જાઓ, તમારે માથે હુંગ ચહડશે તેની અને બીતા લાગેછે. (દાંત કચકચાવીને) ચાકરોપરતો એવી ચીડ લાગેછે કે હમણા જાણે પીસી નાખું.

આવી રીતના તરેહવાર વાંધા અડચણો કાહાડી તેહેમુરે આખી રાત ફરંગીજને ઘભરાવ ઘભરાવ ને ઝપકાવ ઝપકાવ કરીઆ કીધી, તે છેક એટલે સુધી કે ફરંગીજ મન સાથ તો સમજવાબી લાગી કે આતો કોઈ એંટાલ ખાવંદ મલીઓછે. ફરંગીજને વધારે બલાપો એમ થતો હતો કે આટલાં બધાં ચોવડીઆં તેણીની ઉપર તે પાડતો હતો, ને વલી બાહારથી ડોલતો એવું ઘાલતો હતો કે જાણે ફરંગીજને જરાબી ઈજા નહી થાએ મારે. એટલું બધું તે કરતો હતો. ભરી બામદાદ થઇ, ને બીચારી ફરંગીજની આંખોતો મીચાઇ મીચાઇ જાએ, પણ શું કરે, તેહેમુર ઉઠી ઉભો થએઓ ને તેનેબી ઉઠવા કહીઉં. તે બીચારી ઉઠીતો ખરી પણ ડોલા લાલ થઇ આવેલા; મોહોડું ફીકું પડી ગીએલું, દીલ દુખવા માંડવું હતું અને ટુકામાં કહીએતો એટલાવારમાંતો બીચારી ફરંગીજ અધમુઇ થઇ ગઇ હતી.

પ્રવેશ-૭.

ફરંગીજ અને ગુરગીન.

ગુરગીન—આતો બા ખુબ દમ લીએછે. બીચારીને બબે દાહાડા થએઆ ઉપાસ ભોગવવો પડેછે ને વલી સાથે ઉજાગરો!! મઝાતો જબરી. હવે કાંઇ બાઇ ઠેકાણે આવે ખરાં. શેઠબી બધો આગલો ખાર સારી પેઠે લીએછે. એમ થશે તારેજ ઠેકાણેબી આવશેતો. કેહેવતછે જો કે શેરને માથે સવાસેર, તેવી વાત આએ નજરે જોવી પડેછે.

ફરંગીજ—અરે ઓ ગુરગીન, તું શું માથું ખાઇ જાએછે! કાંએ બડબડ કરેછે વારૂં! (પોતાનાં મન સાથ) શું જુલમ! શું જબરી! કેવું દુખ! શું એ સુઓ મને ભુખે ને તરસે રીબાવી રીબાવીને મારી નાખવાં મારી સાથે પરણીઓ વારૂં! અરે! એના જેવાતો કેટલાક ફકીરો લોકોને બારણે ઠકેલા ખાઇ મારા બાપને બારણે આવી ઉભા રેહેતા હતા, જેઓની થોડી ઘણી અરજ સાંભલી તેમને તરેહવાર બખશેસો ને દાન ખેરાત કરવામાં આવતી હતી, પણ અફસોસ! મારા જેવી ઓરત જેણીએ પોતાના આખા જનમારામાં કાલાવાલા અને આજેજી એ સું ચીજછે તે જાણી નથી; તથા ખાધા પીધામાં ને મોજ મજામાં જેણીનો આખો જનમારો ગુજરીઓછે, તેવી ઓરતને, અફસોસ ઓ ખુદા, આજે કેવી વેલા ભોગવવી પડેછે! ખરેખર ખુદાતાલાએ, મને એવી હાલતે રેહેવાને સરજી નથી! સારૂં સારૂં ને સવાદદાર ખાવાનું તો રહીઉં, પણ જાડું પાતલું વટીક બે બુકા મોઆં નાખવાનું મલતું નથી! ચચાર દાહાડાનાં વાણા વાએઆંતો નથી પેટમાં બે તોલા અન ગીઉં કે નથી રાતની વખતે બે ઘડી નીરાંતની ઉંઘ કાહાડી! ભુખમરાથી દીલ સઘલું નાતવાન થઇ ગઇઉંછે! નથી ફરાતું કે નથી હરાતું! ઉજાગરાથી માથું એટલું દુખેછે કે જાણે ફાટી કકડે કકડા થતા હોએ! આંખમાં આગે આગ બલેછે! અરરરર! એ કેમ ખમાએ! વલી આટલો બધો સુગો માર મારીને બેવફા તેહેમુર જાહેરાતમાતો એવુંજ દેખાડેછે કે માહારી ઉપર ઘણું હેતછે! અરે બલીઉં એ હેત, એથી કાંઇ નથી થતું પણ તુટેછે માહારૂં ચેત! (ગુરગીન તરફ જોઇને, આજેજી ભરેલું મોહોડું કરીને) જા, ઓ માહારા ગુરગીન, જો કાંઇબી ખાવાનું મલે તો જરા બુકો ખાય લાવી આપ! જે ગમે ને જે તુરત મલી આવે તે લાવ, માહારાં આંતરડાં ભુખે કરમાઇ જાએછે!

ગુરગીન—(પોતાનાં મનમાં બોલેછે કે, ઠીક મઝાનો વખત આવીઓછે. એવે અસે બે ઘડી આપણેબી બાઇને કાલાવાલા તો કરાવીએ, વલી એવો ડાવ કેદાહાડે આવસે) સું, બાઇ, તમને ભુખ લાગીછે! કાંઇ ખાવાનું જોઇએ કે?

ફરંગીજ—હા, યાર, કાંઇ પણ જે તારે ગમે તે લાવી આપ!

ગુરગીન—તારે કાંઇ લુંજેલું ગોશ બાવરચીખાનામાં હોએતો લાઉં? ઠીક લાગશે?

ફરંગીજ—બેશક, તે ઘણુંજ મજેનું લાગશે, જા બાઇ લઇ આવ!

ગુરગીન—નહી, નહી, મનેતો બાપા ધાસતી લાગેછે! લુંજેલું છે ને બપોરનુંછે, તે સુકું થઇ ગીઉં હશે, તેથી વખતે પેટ એટમાં દુખેતો એ પંચાતી વલી કોણ કાહા

ડે! નારે બાપા ! આણીગમ શેઠછે! તે કરતાં કેહેવોતો કાંઇ ઝરદો જરા લાંઉં ! નહીતો પલાવ હશે તે લાંઉં ?

ફ્રરંગીજ—ભાઇ, તારે ગમે તે લાવ! હાલ હું કાંઇ મોજ ખાતર અથવા સવાદ લઇને ખાવા માંગતી નથી, પણ મારા જીવને ટકાવ અને ધરવ આવે એટલા માંટે કાંઇ બી એવી ખવાઇ શકાએ એવી ચીજ લાવી આપ. વાસી કુસી ગમે એવી હોશેતો તે ચાલશે.

ગુરગીન—બાઈ, તમે કહોછે તેતો ખરૂંછે, પણ વાત બધી વીચાર પુગાડવાનીછેની ! તમોનેતો ઘણું તપાસી તપાસીને ખાવા પીવાનું આપવું જોઈએછે. જોઇઉં કે નહી, કાલનુંજ આવું મજેનું પકાવેલું શેઠને પસંદ પડીઉં નહી ને સઘલું ઉરાડી નાખીઉં !

ફ્રરંગીજ—બાપુ, બધી વાત પડતી મેલ ને નાનનો એકાદ તુકડોતો લાવી આપ, કે બે બુક મોંમાં નાખી ઉપરથી જરા પાણી પીઉં !

ગુરગીન—તારેતો નહી, બાઇ, હું થોડી બીરીઆન અને પલાવજ લાઉંછું. ખાસો મજેનો બદામ દરાખ નાખેલો પલાવછે. પેટમાબી જરા ટાહાડક વલશે ને મગજને બી તરી થશે !

ફ્રરંગીજ—જેમ ગમે તેમ, જે ગમે ને અને જેટલું ગમે એટલુ લાવ, ભાઈ ખોદા ખાતર લાવ !

ગુરગીન—બેઉતો નહી લવાએ ! કેહેવો તો પલાવ લાંઉં ને કેહેવોતો બીરીઆન લાંઉં !

ફ્રરંગીજ—(ખુબ ચીરડાઈને તેને મારવાની મતલબે તેનાં આંગ ઉપર દોડીને) નીકલ આંઇથી ! કાલું કર તાહારૂ ! બેવફા, નીમકહરામ, નથી તને કશી શરમ કે નથી તને કશી લાજ ! આટલો વાર થએઓ તું મને આવો તવ લાવેછે ! અરે ઓ નાતરસ તને કશી દએઆ આવતી નથી ! હું કોણની બેટી ને હું કોણ ! તારાં મનમા તું સમજેછે શું ? હેફછે તારી ઉપર અને તારી સાથે સામેલ રહી મનશુબો કરનાર ઉપર કે તમે લોકો તંગાસીમાં ને કંગાલીઅતમાં આવી પડેલી મજ સરખી ઓરતના દુખ ઉપર ડાહામ દેઓછો ! (એટલામાં તેહેમુર પોતાના હાતમાં થોડું ખાવાનું લઈ તાંહાં આવીઓ.)

પ્રવેશ ૪.

ફ્રરંગીજ અને તેહેમુર.

તેહેમુર—પેઆરી ફરંગીજ, તમોને તારનાં એકલાં મુકીને ગએઓ હતો તેથી ખચીત દલગીરછું. તમારૂં મોનું પણ જરા ઉતરેલું માલુમ પડેછે તેનુંબી કારણ એજ હશે ! ચાલો હવે હોશીઆર થાઓ ને દીલ તાજું કરો. હું આટલોવાર તમારીથી દુર હતો તે કાંઇ મારાં કાંમમાં નહી ગુતાએઓતો પણ તમારે માટે આ ખાવાનું પકાવવાની ખટપટમાં પડેલો હતો. માકરોનું પકાવેલું તમને ખવરાવવાને મને ઘણું ખોટું લાગાથી માહારે પોતાને હાતે મેં પકાવીઉં. પેઆર અને મોહોબતને લીધે માણસોને એમજ કરવું પડેછે. (ખાંણું ઉઘાડીઉં) હું ધારૂંછું કે આટલી બધી માએ આ ભરેલી મેહેનતનો ઉપકાર તમો વીસરસો નહી ! (જરા ઘભરાઈને) શું-તમે એકદમ ભોણામાં હાત ઘાલીઓ ! બે ચાર કલાકની મેહેનત બધી ફોકટ ! આટલી મેહેનતનાં બદલામાં ઉપકારનાં બે સખુનબી નહી ! તો ચાલો એ ખાણા ઉપર તમારો કશો હક નથી, હાત બંધ કરો, આંઇ આવ! કોઇછે ? ખાંણું ઉઠાવ !

ફ્રરંગીજ—પેઆરા તેહેમુર હું માંગી લઇને કહુંછું કે એટલું રવારો, બે બુક મને ખાવા દો.

તેહેમુર—રેહેવા દેવાને હું દીલો જાનથી ખુશીછું. વલી મેહેનત કરી કોણને સારૂ પકાવી લાવીઓ ? તમારે સારૂજ પણ તમારી બેવફાઇથી મારૂં દીલ તુટી જાએછે. રતીભાર કોઇનું કાંમ કરીએ તો તે બીચારો જનમ સુધી હેશાન માને, ને હું આટલી બધી મેહેનત કરી ખાંનું કરી લાવીઓ તેના બદલામાં બીજુંતો સઘલું રહીઉં પણ ઉલટ દાખલ પીઆરના બે શકુનબી નહી !

ફ્રરંગીજ—માફ કરો, પીઆરા ખાવીંદ. હું તમારી ઘણીજ હેશાનમંદ થઇ છુ.

તેહેમુર—ઠીકછે, તારે પેઆરાં ફરંગીજ, પેટ ભરીને જમો.

ફ્રરંગીજ—પેઆરા તેહેમુર, તમેબી આવોની સાથેજ જમીએ !

તેહેમુર—ના મારીતો હવે મરજી નથી, થોડુંઘણું મેં તો નાચારીએ ખાધું ને પછે તમારે વાસતે પકાવીઉં. તમે જ જમો, ને ચાલો તમારે બાપને તાંહાંથી તમારી બેહેનનાં લગનનું ઇનન આઇઉછે તે આપણે તાંહાં બે દાહાડા જઈ આવીએ. તમારે માટે મેં સારાં સારાં ને ઉંચા કપરાં સીવી લાવવાને દરજીઓને હુકમ કીધોછે, તેમાથી આપણે સારાં જેવાં ને બંદ બેસતાં કપડાં પસંદ કરી લઈએ. (બીચારીએ બે ચાર બુક ખાધા નથી એટલામાં) ચાલો, ફરંગીજ જમી રહેઆં હોએતો ઉઠો, દરજી આવી ઉભાછે તે ખોટી થાએછે. અહી આવ, ગુરગીન, ખાણું ઉઠાવ. (બીચારી શરમમાંની શરમમાં કાઈ બોલી નહી ને ખાણાપરથી અધુરી ઉઠી.)

ફ્રરંગીજ—દરજીઓ કપડાં તો સારાં લાએઆછે.

તેહેમુર—એતો જોઇએ તારે વાત. દેખાવપર કાંઈ ભુલાએ નહી.

ફ્રરંગીજ—નારે જી, દેખાવની વાત નથી. માલ સારો નરસો તુરત ઓલખાઇ આવેછે.

તેહેમુર—(એક ગવન હાતમાં લઇને) અરે વાહવારે! આ શું ભાટ ભરવાનો કોથર કે! ને કપડું શું મજેનું ઉંચું વાપરીઉંછે! વજનતો જેવો એક ગાલીચો! (ચોલી મોલીને, ડુચો કરી નાખી દીએછે.) અરે આએ શું ગીરફેંટો કે ? ઠીક, શું ફરંગીજ શોભી રેહેશે જો ? હજી એ કરતાંતો ડેહેકાણીઓનો પોશાક વધારે સારો હોએછે. અરે ઓ બેવકુફ દરજી, તને કાંઇ અકલ હતી કે એવો પડીઓ ખડીઓ સામન હમારે તાંહાં લાવીઓ ? (તેને પણ ડુચો કરી ઉરાડી નાખેછે.)

ફ્રરંગીજ—(ધીરજથી) પેઆરા તેહેમુર, તમે એમ શું કરોછો વારૂં ! એ પોશાક સઘલો સારો, બંધ બેસતો, ને પસંદ પડતોછે. સારી સારી ને ભલી ભલી ઓરતોને

મેં એવા પોશાક પેહેરતાં દીઠીછે. તેથી હુંબી લેઉંતો એવોજ પોશાક લેઉં.

તેહમુર—તમે બરાબર બોલીઆં. એવા પોશાક સારી સારી ને ભલી ઓરતોનેજ છાજે, વાસતે તમેબી જારે સારાં ને ભલાં થશો તારેજ એ પોશાક તમોને છાજશે, વાસતે હાલ એ પડતો મુકવોજ જોઇએ.

ફૂરંગીજ—એ તે શું ! મને કશી સમજ પડતી નથી. હવે મારાથી મુગું રેહેવાતું નથી. મારૂં પેટ ઉભાઇ આવીઉંછે ! હું મુગી મુગી ગઈ કરી કરીને ફરૂંછું, તો તમો તમાચો મારીને બોલાવોછો તો હવે બોલવું પડશે, ને બોલીઆ વગર ચાલવાનું નથી. એ માથાં દુખણને હઈઆં ફોડ કેમ ચાલે ? તમોને જરા સંભાલ અને વીચાર રાખવો જોઇએછે, કે પારકી માની બેટીને લાવી તેના ઉપર દુખ પાડવું જોઇતું નથી.

તેહેમુર—(ફરંગીજનાં બોલવાની ઉલટી મતલબ લઇને) અલબત,ખરીજ વાતછે, તમારા ઉપર દુખ પડે ને આંખું દુખે એવો શીરફેરો હું નાપસંદ કરૂંછું તેનું કારણ એજછે. તેમજ જે ખલકો પેહેરવાથી તમારાં દીલ ઉપર ભાર પડી દીલ દુખવે તે હું શું કામ લઉં ? અલબત સંભાલ અને, વીચાર કીધા વગર કેમ લેવસ.

દરજી—શેઠ તમો ચુક કરોછો. કપડાં ઘણાં નાદર બનાવેલાંછે. લોકો જેવાં હાલ પસંદ કરેછે, અને સારાં લોકોમાં જેની નવાઇછે એવો પોશાક બનાવેઓછે. ને તે સાથે તમારી ફરમાસ હતી તેજ મુજબ ફરમાસુ બનાવેલાંછે.

તેહમુર—તમો તમારી ભટાઈ છોડી દેવો. માહારી ફરંગીજને એ પોશાક પસંદ નથી, ને એની ખુશી ઉપરાંત તે હું લેનાર નથી.

ફૂરંગીજ—આવા ખુબસુરત પોશાકને માટે તમે એમ કેમ બોલોછ વારૂં !

તેહમુર—(દરજીને) જોઇઉં, 'એને એ પોશાક બદસુરત લાગેછે,' તો તે લઇને સું કરૂં ?

દરજી—શેઠ બાઇ તો કેહેછે કે ખુબસુરતછે ને તમે તેને ઉલટાવીને શું બોલોછો ? મારા સાહેબ ફરમાસથી કરાવીને હવે એવા વાંધા શું કાહાડોછો ? ને તે કરતાં નહી લેવો હોએ તો ના પાડો અમસથા વાંધા શું કરવા કરોછો ?

તેહમુર—(ખુબ ચીરડાઇને) નીકલ અહીંથી, લુચા, ચોર તને કશી શરમ નથી આવતી કે માહારાં પોતાનાં ઘરમાં આવી માહારી સાંમણેતું આટલું બધું બોલવાની હીમત ચલાવેછે. બે અકલી ! તારામાં કશી અકલ નથી; તું શું સમજે, તારી અકલ બધી સોએ દોરામાં; જેટલું ઝીણું મોએનું નાકું તેટલી તારી અકલ, ને આટલી બધી કટકટ શાની માંડીછે. અતર ઘડી આંહીંથી નીકલ નહીતો ધકા મરાવી બાહાર કાહાડશ. (એટલું બોલી તેને ધકા મુકી કરી, તેનાં સઘલાં કપડાં આણીગમ તેણીગમ ઉરાડી નાખી તેને બાહાર કાહાડીઓ. અલબતાં અગાઉથી દરજીને બધી વાત તેહેમુરે સમજાવી રાખીતી તેથી દરજી પણ મુગો મુગો ચાલતો થએઓ.)

તેહેમુર—(ફરંગીજ તરફ ફરીને) ચાલો તારે ફરંગીજ નવાં કપડાંની વાત હાલ મોકુફ રાખો. એજ કપડે આપણે તમારે પેર જઈશું. કપડાંથી કાંઇ આપણું શરીર શોભતું નથી કે કપડાંથી કાંઇ આપણને માન મલતું નથી. મગજ જો સારૂં હોઇઉં ને મન જો સુધરેલું થઇઉં તથા વીચાર જો સારા ને લાએક હોએઆ તો તેથીજ આપણું તન શોભશે; તનને શોભાવનાર મનછે. તે કરતાં જો ફક્ત પોશાકથી તને શરમ લાગતી હોએતો જા તે શરમ મારા ઉપરછે. વાસતે આજે તઇઆરી કરી રાખી કાલે નીકલી પડવાની સઘલી ગોઠવણો કરી રાખજે.

દીઆનત તેવી બરકત.

"દીઆનત તેવી બરકત" એવી એક કેહેવત આપણા લોકોમાં મશહુર થએલીછે. એ કેહેવત ઉપરથી એટલોજ બોધ થાએછે કે જેવી જેની દીઆનત તેવી તેને બરકત મલેછે. કોઈનું બુરૂં ચાહીને પછે તેમાથી પોતાનું રૂડું ઇછવું એવું બનવું ઘણું મુશકેલ છે. કડવું બીજ વાવી તેનાં મીઠાં ફલ ચાખવાને જે ઊમેદ રાખે તેના જેવો મુરખ અને બેઅકલી બીજો મલવાનો નથી. માટે આ એક ટુંકી કેહેવત અથવા એક નાહાનાં વાકીઅ ઊપરથી આપણી આંખો ખોલવી જોઈએછે કે જો આપણે પોતે પોતાને સારૂં કરવાને ઇનતેજાર હોઇએ તો આપણને કાંઈ નહી પણ બીજાઓનું સારૂં કરવાને કોશેશ કરવી જોઈએ એટલે આપોઆપ આપણને આપણું સારૂં કરવાનો ઊપાએ સુજશે. જેનું મન હમેશાં કોઈનુંબી કાંઇ સારૂંજ કરવામાં ગુતાએલું તેને માઠું તો સુઝવાનુંજ નથી. કેટલાકો કાંઈ સારૂં કાંમ કરતી વખતે બડબડે છે કે "બાપુ આપણને શા માટે એટલી ખટપટમા પડવું જોઈએ, આપણે આપણું શોધીએ એટલે થયું !" તો હમો જણાવીએ છીએ કે એ વીચાર ઘણો ભુલ ભરેલોછે. કાંઈ પણ સારૂં કાંમ, પછે તે પોતાને માટે હોએ કે પારકાને માટે હોએ, તોપણ તેનું કાંમ કરતી વેલાએ બસ તે સારૂં કાંમછે એટલા માટેજ તે ઊપર સારી પઠે મન લગાડી તે સારી રીતે બજાવવું જોઈએ છે. આટલું આપણને હમેશાં ઈઆદ રાખવું જોઈએ છે કે આપણે હાતથી થએલાં કંઈ પણ સારાં કાંમનો બદલો કોઈ દીવસે પણ આપણને મલીઆ વના રેહેનાર નથી. વેહેલે નહી ને મોડેથી પણ આપણાં સારાં બીજનાં ફલ આપણે સારાંજ પાંમશું એમાનો કંઈ

ઈ શક નથી. કાંઈ પણ કાંમ કરતી વેલાએ એટલોજ વીચાર કરવો કે એ કાંમ હું કોઈ પારકાને માટે કરતો નથી પણ હું મારે પોતાને મારેજ કરૂંછું.. એવા વીચારથીજ ને સાફ દીઆનતથી જેઓએ પોતાનાં કાંમો કરીઆંછે તેઓને એવરે પોતાનાં કાંમનો સારો લાભ મલીઓછે એવા ઘણા દાખલા તવારીખો ઊપરથી મલી આવેછે.

સર જોના બારીંગટન પોતાની ઈઆદદાસતની ચોપડીમાં સાફ એમ લખી ગએઓછે કે મી० કલારક નામનો એક સુતાર જે કુવીનસ કાઊનટીના જીલામાં રેહેતો હતો તેને હું ઓલખુંછું. અદાલતમાં કોટવાલને બેસવાની બેઠક બનાવતાં એ સુતાર એટલી તો મેહેનત લેતો માલુમ પડનો હતો કે તે બરાબર વરણાવી શકાતું નથી. બસ તે પોતાનાં મન સાથ એમજ જાણે સમજતો હોએ કે એ બેઠક કોટવાલને માટે નહી પણ હું માહારે પોતાને માટે બનાઊંછું. એ પરમાંણે દીલ ભરીથી તેને મેહેનત લેતાં જોઈ ઘણા જણા તેને હસવા લાગાં. એ ઊપરથી તે સુતારે ધીરજ ધરી મોહો મલકાવી ઊતર દીધો કે "ભાઈઓ તમો મને શા માટે હશોછો." હું માહારાં પોતાનાં સુખને માટે આ કરૂંછું, કારણ મને આશાછે કે જાંહાં લગી આ બેઠક ઊપર બેસવાની મને જોગવાઈ મલશે ઈઆને હું કોટવાલની પાએરીએ ચઢીસ તાંહાં લગી હું મરનાર નથી." આ તેનું ભવીશ ખરૂંજ માલુમ પડીઊં, કારણ કે તે પોતાની ઊમેદમાં પાર પડીઓ, ને જેવી એની દીઆંનત તેવી એને બરકત મલી. એ ઘણી ઊદીઓગી, આબરૂદાર, ભલો અને મીલનસાર હનો, જે ગુણોનાં બલથી એ ધણીએ સારી દોલત મેલવી, એ સઘલી દોલત તેણે એકીનદારી અને સાચવટથીજ મેલવી હતી એવું જણાવવાની કશી જરૂર નથી. પોતે તથા પોતાનાં બચાં છોકરાંને પાંચ પઈસે સુખી કીધાં અને જે બેઠક એણે ઘણીજ કારીગરીથી ને દીલભરીથી બનાવી હતી તે ઊપર પોતે બાંધેલાં ભવીશ મુજબ કોટવાલ થઈને બેઠો તાંહાંસુધી તે ખરેખર જીવતો રહેઓ. દીઆનત તેવી બરકતનો આથી વધારે મજબુત દાખલો કીઓ મલવાનો વારૂ?

—///—

દીવાદાંડી.

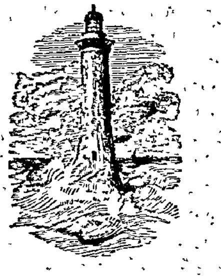

હમો નહી ધારતા કે હમારૂં ચોપાનીઊં વાંચનાર ઘણી ખરી બાઈઓએ અતરેના કોલાબાની દીવાદાંડી જોઈહોએ. દેશી મરદો અને તેમજ ઓરતોમાં ફરવા હરવાની જાજી ટેવ મલે નહી, ને તેમાં વલી જો ભાગ ચોઘડીએ એકાદ તેવો પરસંગ આવીઓ હોએ ને તેવી જોવા લાએક જગા ઊપર જવાનું બનીઊ હોએતો માહાં.બાએગે સારી પઠે અવલોકન કરી સઘલી ચીજો જોવાની તેમની આદત નહી, તેથી જેવાં ગંએઆં તેવાંજ તેવી જગાઓ ઊપરથી તેઓ પાછાં ફરે છે. હમો આ જોગવાઈએ હમારી વાંચનાર બાનુઓને મજબુત ભલામણ કરીએ છીએ કે તેઓએ કાંઈબી કરી પોનાના ભાઈ અથવા ભરથારો સાથે એવાં કોઈ મકાનો જોવા જવાની તક હાત કરવી. દુર દેશની અને આપાણી ટાપુની આસપાસની જગાઓ જોવાની હોંસતો રહી પણ મુંબઈ ટાપુમાંજ જે કેટલીક જોવા લાએક જગાઓછે, જેવી. કે ટંકસાલ, ગોદી, કીલો, દીવાદાંડી વગેરે, તે જોવા જવા ઊપર દેશી બાનુંઓની ઊલટ થતી નથી એ ખરેખર દલગીરી ભરેલુંછે.

આપણી કોલાબાની દીવાદાંડીની ઊંચાઈ લગભગ ૧૦૦ ફુટનીછે. એ દાંડીતો જમીન ઊપર બાંધેલીછે, પણ બીજાં ગામોમાં એવી દાંડીઓ દરીઆમાં ખડકો ઊપર બાંધેલી હોએછે. ઊપર જે ચીતરનો નમુનોછે તે એક દીવાદાંડીનોછે. એવી દાંડીઓ બનાવવા અથવા બાંધવાનું મુખીઅ કારણ એછે કે જારે રાતના વાહાણ વાલાઓ દરીઆમાં વાહાણો હ,

કારેછે, તારે સંભાલ રાખીને પોતાનો રસતો લીએ કે ફલાણી જગા ઊપર ખડક આવેલાછે. એકવાર જારે ખલાસીઓ જાણે કે ફલાણી જગાએ ખડક આવેલાછે તારે તેઓ પોતાનાં વાહાણો તાંહાંથી તપાસીને હંકારે. એવી દાંડીઓને છેક મથાલે ઘણા દીવાનો એક જથો સલગાવેલો હોએછે. અંધારી રાતના જારે તારા અથવા ચંદરનું મુદલ અજવાલું નહી પડતું હોએ તેવી વેલાએ એવી દીવા દાંડીની મારફતે ખલાસીઓને પોતાનો બરાબર રસતો માલુમ પડેછે, તથા ખડકો અથવા ખરાબા કઈ જગાએછે તે એ દીવાદાંડીની નીશાન ઊપરથી તેઓ સમજી શકેછે. વલી કેટલાંક શેહેરોમાં બંદર અથવા બારાં બતલાવવા માટે પણ એ દાંડીઓ કામે લાગેછે. એવી દરએક દીવાદાંડી ઊપર એકકું માણસ રાખેલું હોએછે, જેનું કામ એજ કે દર રોજ સાંજ પડતાં દાંડી ઊપરના સઘલા દીવા સલગાવવા. જો દીવાદાંડીઓ બનાવવામાં આવી ન હોતનો અંધારી રાતના દરીઆના ઊછલતા બર મોજાની વેલાએ ખલાસીઓને અતીશએ દુખ ભોગવવું પડત. એવી દાંડીઓ વના ખલાસીઓને માતર એકજ જાતનું દુખ ખમવું પડત નહી, બીજી ઘણી અને તરેહવાર પીડા તેમને નડત. કેટલાંક શેહેરોના કીનારા આગલ ઘણા લુચા તથા લુટારા લોકો નેમ ટાકી ભરાઈ રેહેછે કે જેવું કોઈ વાહાણ ખરાબા ઊપર અથડી ભાગામાં આવે એટલે એકદમ તેના ઊપર લુટી પડી દુખમાં આવી પડેલા ખલાસી તથા ઊતારૂઓને લુટી લીએ. તો હાલ દીવાદાંડીઓના પરતાપથી એવી સઘલી આપદાઓથી ખલાસીઓ તથા ઊતારૂઓ બચી જાએછે.

એક ખરી દેલાવર છોકરીની વાત.

બેહેનો દીવાદાંડી અને તેની જરૂર વીશે ઊપલી બીના તમારા વાંચવામાં આવી હશે. એવી દીવાદાંડી ઊપર પોતાના બાપ સાથે વસનાર એક છોકરીની ખરી બાહાદુરીનો એક દાખલો તમારી સામે ધરીએ છીએ, તે એવી મતલબે કે કોઈ જરૂરને પરસંગે એવા દાખલાઓનાં જોરથી તમો બેહેનોને પણ ખરી બાહાદુરી અને દેલાવરી બતલાવવાને ઊલટ રેહે.

એ છોકરી વીશે એવું કેહેછે કે વારે ઘડીએ તે પોતાના બાપને ઊપર ચડી સાંજની વેલાએ દીવા સલગાવતાં જોતી હતી. એક દાહાડો એવો બનાવ બનીઓ કે દીવા કરનાર કાંઈ કારણસર બાહાર ગએઓ હતો તે છેક સાંહાંજ પડી તોપણ પાછો આવીઓ હતો નહી, તેથી દાંડી ઊપર દીવા કરનાર કોઈ હતું નહી, એકલી એક છોકરી હતી તે બીચારી તે શું કરે ? અગરજો ઊપર ચઢવાનું થોડું અથવા સેહલું હતેતો તે છોકરી પોતે ચઢને પણ ચઢવાના દાદર દોરડાંના ને વલી તે એવાતો કવંગા અને આણીગમથી પેલીગમ હીલતા હતા કે તે ઊપર ચઢવાની તે બીચારીને મુદલ હીમત થઈ નહી. તોપણ તે બાલક છોકરીએ જાણીઊં કે કાંઈ પણ કરીને બતીતો કરવી જોઈએ, એ કામ કાંઈ એવું નથી કે જે કરીઆ વના ચાલે, એવા વીચારથી તેણીએ હીમત ધરીને ઊપર ચઢવાની તજવીજ કરવા માંડી, પણ આખર છોકરી જ, તેથી બીક લાગાથી પાછી હીમત છોડી દીધી. પણ વલી તુરતજ તેણીને ઈઆદ આવીઊં કે દુખ અને સંકટની વેલાએ જો ખુદાને ઈઆદ કીધો ને તેની મદદ જો માંગી તો તેથી દુખ સંકટ ઓછાં થાએછે, અને રૂડાં કાંમોને ખુદા ઈઆરી આપેછે. એટલો વીચાર કરી તુરત પોતાના ઓરડામાં ગઈ અને સાફ અને ખુલાં મને પારકાંનુ દુખ પોતાને સર ધરી ખુદાની બંદગી કીધી અને એ કામમાં તેની ઈઆરી ચાહાઈ. બંદગી કીધાથી તેણીનાં દીલમાં એકદમ એટલીતો હીમત છુટી તથા તેણીને એટલુંતો શુર ચઢીઊં કે તે તુરત બતી સલગાવાને ઊપર ચઢી અને જેમ પોતાનો બાપ દર રોજ કરતો હતો તેમજ તેણીએ પણ કીધું. બતી સલગાવીઆ પછે તે પાછી એઠે ઊતરી, પણ એટલી બધી મેહેનત કીધાથી; તથા એકદમ તે આટલી ઊંચે ચઢી તથા ઊતરી તેથી અને વલી તેણીનાં દીલમાં એક પરોપકારનાં કામનો જુસો ઊતપન થએઓ તેથી તે બાલક છોકરીને થાક ચઢી આવી હતી, માટે નીચે ઊતરતાંજ ઓરડામાં જઈ સુઈ ગઈ.

બીજે દીવસે સહવારનાં પોહોરમાં તેનો બાપ ઘેર આવીઓ, ને પોતાની છોકરીને પુછીઊં, "પેઆરી બેટી રાતના દીવા કોણે સલગાવીઆ?" છોકરીએ જવાબ દીધો કે "બાવાજી તે મેંજ સલગાવીઆ." એ

ટલું સાંભલતાંજ બાપ બોલીઓ "બેટી તેં આજ ઘણાક માણસોના જીવ બચાવીઆ, કારણ જે વાહાણ રાતના અતરેથી પસાર થનાર હતું તેને લુટવાને કેટલાક લુચા લોકો તઈઆર થઈ રહેલા હતા, અને તેઓએજ પોતાના બુરા મનસુબામાં પાર પડવાની મતલબે મને ઘેરીને અટકાવી રાખીઓ હતો, કે હું અતરે આવી શકું નહી અને તેથી દીવા થાએ નહી તો ખચીત વાહાણ ખરાબા ઊપર અફલાઈ ભાગા વના રેહે નહી, અને તેથી તેઓના મનમાં આવે એવી રીતે દુખમાં આવી પડેલાં લોકોને લુટી લીએ."

વાંચનાર પેઆરી ને દુરંદેશ બાઈઓ જુઓ આ નાહાની છોકરીની હીમત કેટલી ? એવી છોકરી અથવા ઓરતની કેટલી વખાણ કરીએ ? જે માંબાપ પુરાં ભાએગસાલી હોએ તેને ઘેરે એવી છોકરી અવતરે અથવા જે શખસ ખરેજ ગુનવાન હોએ તેને એવી ઓરત મલે. આ બનેલીને ખરી વાત ઊપરથી કેટલી બધી ચીજો માલુમ પડી આવેછે તે જુઓ. જો એ છોકરીએ રાત દીવસનો અનુભવ મેલવીઓ ન હોત અને પોતાનો બાપ દર રોજ જે દીવા કરેછે તે કેમ અને શા માટે કરેછે એ વીશે જો તે છોકરીએ સારી પઠે ગ્નાન મેલવીઊં ન હોતતો તેનાથી આવી સંકટની વેલાએ આવું પરોપકારી કામ કેમ થાત ? અલબતાં એ છોકરીને બાલપણથીજ અવલોકન કરવાની કેલવણી મલી હશે, અને તેનાં બલે કરીનેજ આટલી હીમત તેનામાં આવી હતી. બીજું જે વેલાએ દુખને સંકટ આવી પડે તે વેલાએ શું કરવું ને કેવા ઊપાએઓ કરવા તેનો એક અછો નમુનો એ છોકરીએ આપણને આપીઓછે. તમામ જાહાનને પેદાનો કરનાર જે સરવ સકતીમાન અને બેહદ ખુબીવંત ખુદા, તેની એવી વેલાએ સાફ દીલ અને પાક મનસની ધી ઈઆરી માગવાથી સંકટ દુર થઈ મુશકેલ કેવી રીતે આશાન થાએછે નાહીમતને કેવી રીતે હીમત મલી આવેછે તે આ બનેલી વાતના દાખલા ઊપરથી ખુલી રીતે ધીઆનમાં આવી શકેછે.

ધંધા રોજગારમાં પણ ઓરતો મરદોની બરોબરી કરી શકેછે.

આપણા દેશમાં ઘણુ કરીને હવોજ રેવાંજ ચાલેછે કે બાહેરનુ સંધું કાંમકાજ મરદો કરે અને ઓરતો માતરે ઘરમાં ભરાઈ રહી ઘરની સાચવણી કરે, પણ શુધરેલાં દેશોમાં તેમ નથી. જેમ મરદો ચાકરી અને ધંધો કરી પોતાનુ ગુજરાંણ કરેછે તેમજ ઓરતોબી ભાત ભાતના હુનરો સીખેછે તથા તરેહવાર કારખાંનાઓમાં ચાકરી કરી પોતાનુ ગુજરાંણ પેદા કરેછે. કોઈનો ધણી અથવા વડો માંથેથી ઊઠી ગએઓ તો તેવી ઓરત પોતાનુ ગુજરાંણ કરવાને સારૂં લોકોનુ ઓસીઆલું કરતી નથી પણ પોતાની બાજુ ઊપર મજબુત રહી ભલીકરીથી પોતાનુ ગુજરાણ પેદા કરેછે. હેલ્લું કેવાતું આવીઊંછે કે, ઓરતો મરદોનાં જેટલી શકતી તથા ચંચલાઈ ધરાવતી નથી, તેથી તેઓથી મરદોનાં જેહવાં કાંમો અથવા ચાકરી થાએ નહી પણ ઈંગલંડ દેશમાં ઓરનો જે હુનરો સીખેછે તથા તરેહવાર જાતનાં કારખાંઓ ચલાવેછે તે ઊપરથી જણાઈ આવીઊંછે કે તેઓ મરદ કરતાં ઊદીઓગ અને ચાલાકીમાં કાંઈ કંમ નથી. કેટલીએક બાબદોમાં મરદ કરતાં ઓરતોનુ કાંમ વધારે સારૂં, ગ્નતું અને પસંદપડતું નીકલીઊંછે.

ઈંગલંડ દેશમાં ઓરતોની અતી મોહોટી સંખીઆછે અને તેમાંનો કેટલોએક ભાગ ઘણુ કરીને નીચે જણાવેલાં કારખાંનાઓમાં રોકાએલોછે અને તેથી લખો માંણશોનુ ગુજરાંન અને પરવરશી થાએછે. ઓરતોને સારે ઊદીઓગે લગાડવાને ઈંગલંડમાં મંડલીઓ ઊભી થએલીછે અને તેઓ ઓરતોને તરેહવાર ખાતાંઓમાં દાખેલ કરવાને ઘણી કોશેશ કરેછે.

ઓરતો ઘરમાં રહી પોતાનુ કાંમ કરેછે અને બાહેરનું સંધું કાંમ મરદો કરેછે તેમ બનવું ઘટે નહી એવો વીચાર ઈંગલંડના કેટલાએક લોકોને ઘણુ થએઊં આવીઓ હતો. એ વીચાર પુખતછે કે નહી તે તપાસવા તેઓ ખોલ કરવા લાગા કે ઓરતોને લગના કેવા ધંધાછે. ઘણીએક ઓરતો ઈંગલંડમાં આગલ સીવવાનુ કાંમ કરતી હની પણ તેથી તેઓની હાલત બગડતી ગઈ, તેઓની તંદરોસતી કમ થવા લાગી અને તેઓ વધારે ગરીબ થનાં ચાલીઆં. બીજું કાંમ

લંડનના એક છાપખાનામાં ઓરતો બીબાં ગોઠવે છે તેનું કામ [illegible]

જે આ દેશમાં ઓરતો કરેછે જેવું કે દલવું; ચુંટવું, ઈ તીઆદી તેતો ઈંગલંડમાં સાંચાએ બનેછે તેથી ઓર તોને લાએકનાં કાંમ થોડાં હતાં. એ કાંમો વધારવા તથા ઊદીઓગમાં ઓરતોને દાખેલ કરવા મંડીઆ. પેહલાં તેઓએ વીચાર કીધો કે કેવાં કાંમોમાં મરદ કરતાં ઓરતો વધારે ફાએદેમંદ રીતે દાખેલ થઈ શકે. ઓરતો મરદ કરતાં નાજુક અને કમજોરછે તેથી જાં હાં જોરનુ કાંમછે તાંહાં ઓરતો ઊપીઓગી થઈ શકે નહી પણ ઓરતોની આંખ મરદ કરતાં વધારે ફેલવા એલી હોએછે અને બારીક તથા હલકી ચીજ ઊપર ઓરતોનુ ધેઆંન મરદ કરતાં વધારે લાગેછે. ઘડીઆ લનાં કાંમમાં ઓરતો વધારે લાએક માલુમ પડી. નાહાનાં ચકરોને બરોબર ઘસવા અને બારીક કાંમ હીસાબ પરમાંણે કરવા ઓરતો મરદનાં કરતાં સરસ જણાઈ. હવે થોડીએક ઓરતો તેમ માલુમ પડીઆથી આખાં કારખાંનામાં તેઓને કેમ દાખેલ કરવી તે પછવાડે મંડીઆ. પેહલાં ઘણી મુશકેલ પડી. એક કારખાંનામાં થોડી ઓરત સીખાઊ દાખેલ કીધી તેથી મરદ કારીગરોને ગોસો ચહડીઓ અને અમારા પેટ ઊપર લાત મુકાએછે એવું કહી ચાકરી છોડવા લાગા.

કારખાના વાલાઓએ નાચાર થઈને ઓરતોને રજા આપી મરદોને પાછા રાખીઆ પણ તાર પછી કેટલાએક સમજુ કારીગરોને છુપા બોલાવી જણાવીઊં કે તમો તમારા ઘરમાં તમારી ઓરત, બેહન અથવા દીકરાઓને તમારૂં કાંમ શીખવશોતો તમુને મોટો ફાએદો થશે. તેઓએ તેમ કીધું અને પછી કારખાનામાં કાંમ કરવાને બદલે ઘરમાં કાંમ લેઈ જવા લાગા અને પોતાના ઘરની બાએડીઓની સાથે કરવા લાગા. એ પરમાણે જારે ઓરતો સીખવા લાગી અને તેઓની સંખીઆ વધી તારે મી૦ બેનસન નામના ઘડીઆલીએ કાવનતરીમાં એક મોટું કારખાનુ કાહાડીઊં અને તાંહાં સંધી ઓરતો રાખી. મી૦ બેનસનને પેહલાં ઘણી અડચણ પડી પણ પછવાડેથી તેને ફતેહ મલી એટલુંજ નહી પણ ઓરતની મજુરી મરદ કરતાં વધારે સસતી પડી અને કાંમ આગલ જેવું સફાઈદાર અથવા વધારે સારૂં નીકલીઊં.

ઈઊરપમાં ઓરતોની જાતી ખવાએશ ઊપરથી તેઓને ઈલિકટરીક ટેલેગરાફ એટલે વીજલીથી સંધેશો પોહોચાડનારી આફીસમાં કાંમે લગાડેછે. સંધેશા જે હજારો માઈલથી આવેછે તે એક સોએ હોરાથી નજરે પડેછે અથવા સો● અથડીઆથી જે આવાજ થાએછે તે સંભલાએછે. સંધેશો આંખે જોઈ અથવા કાને સાંભલી લખી કાહાડવામાં ઓરતો ઘણી ચાલાક માલુમ પડી તેથી તેઓ એ કાંમ મરદ કરતાં વધારે મન માનતું કરેછે અને જાજી ચુક કરતી નથી. અને એવું એક ખાતુંતો તમામ ઓરતોથીજ હાલ ચાલુછે.

ઈંગલંડમાં કાપડ વણવાનાં તથા રૂઊ કાંતવાનાં અને રંગવાનાં કુલે કારખાંનાઓમાં લખો ઓરતો કાંમે લાગેલીછે અને મરદો કરતાં ઓરતોથી એ કાંમ ઘણુ નફા ભરેલું જણાઈઊંછે. તેમજ શોએ અને નાહાની ચાંચણી બનાવવાનાં કારખાંનાઓમાં ઓરતો સીવાએ કાંમ ચાલી શકતું નથી. ઈંગલંડની ટંકશાલમાં સેંકડો ઓરતોને કાંમે લગાડીછે અને તેઓ એકીનદારીમાં મરદ કરતાં વધારે સરસ નીકલીછે.

હાલ ઈંગલંડનાં કારખાના વાલાઓ અનુભવથી કાંમ વેંહચી નાખવાને સીખીઆછે. તેઓ પોતાનાં કામનાં બે ભાગ કરેછે, એક જોરનુ અને બીજું સંભાલનું. જોરના કામમાં તેઓ મરદોને રોકેછે અને સંભાલ તથા બારીક કાંમમાં ઓરતોને લગાડેછે. નાહાનુ કાંમ ઘણી જહડપથી કરવાનુ હોએતો મરદ તથા ઓરત બંધેને રદ કરી નાહાના છોકરા તથા છોકરીઓને કાંમે લગાડેછે.

ઊપલાં કારખાનાઓ ઊપરાંત બુક બાંધનારાઓને તાંહાં છાપેલાં કાગજોને ચોપડીનાં આકારમાં વાલવા તથા ચોપડીઓને શીવવા ઊપર ઓરતો કાંમે લાગતી આવીછે એટલુંજ નહીં પણ ગીઆં વરસથી લંડનમાં છાપાખાનાનાં કાંમમાં પણ ઓરતોને દાખલ કીધીછે અને હમણા એક આખું છાપાખાંનું ઓરતોથી ચલાવીઆમાં આવેછે, જે વીશેનો થોડોએક એહવાલ નીચે આપીએ છઈએ.

સ્ત્રીઓને છાપવાનો હુનર શીખવવાની કોશેશ.

અસતરી જાતને છાપવાનો હુનર શીખવવાને જે જે કોશેશો કરવામાં આવીઓછે તે કોશેશોમાં તેનાં પેહલ કાડનારાઓ ફતેમંદી સાથે પાર ઊતરીઆછે. લંડન મધે સને ૧૮૬૦ નાં વરસમાં અસતરીઓને છાપવાનો હુનર શીખવવાને "વીકટોરીઆ પરેસ"

નામનું છાપખાનું ઊઘાડીઆમાં આવીઊંછે. એ છાપાખાંનાની શરૂઆતમાં ઘણીએક અડચણો નડીઓ હતી કે જે અડચણો હાલ ગુમ થાઈ ગએલી દીસેછે. એ છાપાખાંનાના સથાપનારે પેહેલાંથીજ ધારીઊં હતું કે એ છાપાખાંનુ ઊઘાડવામાં નાંણાંની એક મોહટી થાપણ રોકવી પડશે પણ તેની દરકાર કરીઆ વગર અને ગમે એટલી ખોટ આવે તોએપણ એ કાંમમાં હટવું નહી એવો તેણે પકકો ઠેરાવ કીધો હતો. જો કે ઘણાએક અપટ લોકો આ કાંમની સાંમણે થવા લાગા તોપણ સુધરેલાઓથી તે કાંમ ઊઠાવવાને ટેકો મલતો ગઓ.

એ કાંમ ઊઠાવવાને સારૂ એક ચોકશ રકમની જરૂર હતી કે જે જરૂરને લોકોથી શારી રીતે આશરો મલીઓ. મીસ એમેલી ફેથફુલ નાંમની એક સ્ત્રીએ એ છાપખાંનાંનુ ઊપરીપણુ ચલાવવાને પોતે એખસીએ માંથે લીધું—કે જે એક માલેટીમાની માલેકન હતી. એક વરશ ઊપર જારે આ છાપખાંનુ ઊઘાડીઆમાં આવીઊં હતું તારે થોડીએક છોકરીઓ આ કાંમ શીખવાને ગુથાએલી હતીઓ, તેમાં સ્ત્રી જાતનો ઊદીઓગ વધારવાને જે મંડલી સથાપેલીછે તે મંડલીમાની પાંચ છોકરીઓ શીખાઊ દાખલ રેહલી હતીઓ. જેમ જેમ વખત જતો ગીઓ તેમ સ્ત્રીઓની શંખીઆમાં વધારો થતો ગીઓ. તેઓને મરદો એ કાંમ શીખવતા હતા.

આ છાપખાંનાંમાંથી મોહટા મોહટા ગરંથો બાહેર પડી ચુકાછે. કે જે એવીતો શફાઈથી છાપીઆંછે કે જાણે તેઓને એ કાંમની પુરતી માહેતગારી હોએ એવી આપણે અટકલ કરી શખીએ. એ છાપખાંનાંમાંથી જે જે પુસતકો બાહેર પડી ચુકાંછે તેઓમાં "સોસીઅલ સાએનસ" નાંમની એક મંડલીનાં કાંમ કાજનુ પુસતક કે જે ૯૦૦) પાંનાનુછે, ટરેશ સોસાએટી નાંમની મંડલીનો એહવાલ કે જે ડબલીંઊ કાઊપરે જાહેર કીધોછે. "ધી ઈંગલીશ ઊમેન જરનલ" નાંમનું માસીક ચોપાંનીઊં કે જે સ્ત્રીઓના ફાએદા સારૂ છાપવામાં આવેછે તે પણ એજ છાપાખાંનામાંથી બાહેર પડેછે. જો આગે છાપખાંનાને લોકોથી શારો આસરો મલશે તો તેથી બેશક એ છાપખાંનું સથાપનારાંઓને ઘણો ફાએદો થશે.

એ છાપાખાંનાં મધે સ્ત્રીઓ કાંમે લાગેલીછે તેનુ એક ચીત્ર પાસેના પાંના ઊપર આંપીઊંછે તે જોવાથી જણાસે કે કેટલીએક સ્ત્રીઓ ખાનાઓમાંથી ઊખાં લઈને ગોઠવેછે તથા કેટલીએકો ગોઠવેલાં ડીબાંને છુટાં પાડેછે.

સુધરેલા દેશની ઓરતો હુનરોના કારખાનામાં સાંમેલ થાઈ પોતાંને અને દેશને ફાએદો કરેછે તે હમે ઊપર બતાવીઊંછે પણ આટલું કેહેવું જોઈએછે કે આપણા દેશમાં એવી રીત દાખલ થએઆથી મોટો ફાએદો થશે. ખરૂંછે કે આપણા દેશમાં સઊથી ઊતરતે વાંધેની સ્ત્રીઓ ચાકરી તથા ઘરકાંમો કરીને પોતાંની રોજી મેલવેછે તથા કેટલીઓ હલ મજુરી કરીને કે દલણું દલી, પાંણી ભરી પોતાનું પેટ ભરેછે અને કેટલીએકો કાંતવા તથા વણવાનાં કારખાનાંઓમાં રહેલીછે. તોપણ વચલે વાંધેની સ્ત્રીઓને તેહવો ઘરકાંમો કરવો અને હલકાઈ ભરેલી મજુરી કરવી એ શરમ ભરેલુંછે. તેથી તેઓ પોતાંનો વખત રાંધવા સીધવા તથા સીવવા સાંધવામાં અને કુથલા કરવાંમાં કાહાડેછે. તે સીવાએ બીજો કોઈ ગુજરાનનો મારગ તેઓને માટે નથી. માટે તેવા આબરૂવાલાં લોકોને સારૂં આ દેશમાં કાંઈ આબરૂવાલાં અને સારી કલાનાં કારખાનાઓ નીકલીઆં હોએ તો તેમાં તેઓનો સેહલાઈથી સમાવ થાએ અને તેઓ પોતાંનુ ગુજરાંણ પોતાંની મેહનતથી કરી શકે.

એવાં કારખાંનાંની જરૂર વીશે હમે આં જગોએ એક દાખલો બતાવીએ છઈએ કે—

એક આબરૂવાલાં કુટંબમાં એક માતા, તરણ દીકરીઓ, બે દીકરાઓ, બે વહુઓ અને ૬ છોકરાં મલીને ૧૪ માણસોનો કબીલો હતો. માંઠા ભાએગે તેઓનો વાલી મરણ પાંમીઓ અને બાપીકી પુંજીનો કાંઈ હતી નહી. ઘણી કર કશરથી દર મહીને તેઓને રૂ૫૫) નો ઘરનો ખરચ થતો હતો અને બે છોકરાઓ દરએક રૂ૧૨) લખે રૂ૨૪) પગારના લાવતાહતા તથા ઘરમાંની ૬ ઓરતો સીવવા સાંધવાથી દરએક જણી દર મહીને રૂ૨ા લખે રૂ૧૫) પેદા કરતી. તે સંઘલું મલીને પેદાસનો રૂ૩૯) ની થતી અને દર મહીને સાંમણ રૂ૧૬) નું કરજ થતું. એ કરજ નહી થાએ તેવી કોઈ તદબીર નહી હોવાથી તે પરવારતી બાઈઓએ માહોમાહે કુથલા અને કંકાશ કરી વેર વસાવી મુકીઊં હતું. હાવી વેલાએ જો આ

પણી દેશમાં કોઈ સારૂં કારખાનુ અથવા આબરૂથી ગુજારો કરવાની જગા હતે અને તાંહાં જો ઊપલી ૬ અસતરીઓમાંથી ૪ જણીઓ ચાકરીએ જાતે અને બે જણી ઘરનુ કામ ચલાવતેતો ચાકરીએ ગએલી ઓરતો ઓછામાં ઓછા દસ રૂપીઆને હશાબે દર મહીને રૂ૪૦) અને મરદો દર મહીને રૂ૨૪) મલીને રૂ૬૪) પેદા કરતેતો તેમાંથી તેઓ પોતાંનુ આબરૂથી અને સુખથી ગુજરાંણ કરી સકતે અને વલી જુજ ૨કંમ શાજલશ્માણ પાડને. એટલુંજ નહી પણ ઘરમાંથી કજીઆ અને કંકાસની જડ નીકલી જાતે.

કારૂં અથવા મોહોટું શાહામુરગ.

આ જાતનું શાહામુરગ ઊંચાઈમાં માથાથીતે પગ શુધી ૭ થીને ૯ ફુટનુ હોએછે. અને પીઠ આગલથી ઊંચાઈમાં ૪ થી ૫ ફુટનું હોએછે. તેનુ માંથુ ઘણુ નાંહલું અને ગરદંન વીખરાઈ ગએલા બાલોથી ઢંકાએલી, તેનાં સરીર ઊપરનાં પીછાંઓ કાલા રંગનાં અને વીખરાઈ ગએલાં તથા તેની પાંખો અને પુછડી બરફ સરખા સફેદ રંગની અને પોહોલી તથા લાંબી હોએછે. અને તેને છેટે છેટે કાલાં ધાબાં હોએછે. તેની જાંગ વગર પીછાંની અને પગ ભુરા રંગનાં અને ઘણાં મજબુત હોએછે.

એસીઆ અને આફરીકા ખંડોનાં રેતીના અને ગરમ મેદાંનોમાં એ જાંનવરોનુ રેહઠાંણ હોએછે. આ જગાએ તેઓ એટલાં તો જથાબંધ હોએછે કે ઘણી વખત જાંણે ઘોડસવારનુ લશકર આવતું હોએ એવી રીતે તેને દુરથી જોઈ આદમીઓ ઠગાએછે. આં એ પરાંણીની ચાલચલણ બીજાં પાંખવાલાં જાંનવરો કરતાં તદંન જુદીજછે. જો કે એ પંખીછે તોબી એની ચાલચલણ ચોપગાંઓને મલતી આવેછે.

આએ જાંનવરનાં પગ ઝડપથી દોડવાને તથા પોતાનો બચાવ કરવાને સારૂ પરમેસરવરે ઘણા મજબુત અને ખડીરોકા (બે બાગમાં વેંહચાએલા) બનાવાંઆછે. તેની પાંખો અને પીછાંઓ તેના કદ સાથે સરકાવતાં તેને ઊડવાને મારે ઘણાં થોડાંછે. તેની ઊંટના સરીખી ગરદંન બાલથી ઢંકાએલીછે. તેનો અવાજ ખોખરો, ઊંડો અને દલગીરી ભરેલોછે અને તે મેદાંનોમાં ખચરો સાથે ચરેછે. દખશીણ આફરીકાના માહેલાં દેશોમાં એઓ ટોલાંબંધ ફરતી અનાજનાં ખેતરો ઊપર પડેછે અને ઘઊંનાં રોપાઓનો તદંન નાંસ કરી નાંખેછે તે હંઈઆં શુધી કે મોટાં મોટાં ખેતરો વેરાંન થાઈ પડેછે અને તે ઊપર માતરે શુકાએલાં ખુંટીઆં સીવાએ બીજું કાંઈ રેહેતું નથી. જારે આ શાહામુરગ દોડવા માંડેછે તારે તે ઘણુ ગંભીર અને મગરૂરી ભરેલું દેખાએછે. અને જો કે તે ગમે એટલી ધાસતીમાં આવી પડીઊં હોએ તોપણ તે પોતાની ચાલમો વધારો કરતું નથી, ઘણુ કરીને જારે પવંન પીઠનો હોએછે તારેજ તે પોતાની ચાલ વધારેછે. તેની પાંખો તેના બચાવનુ એક હથીઆરછે કાંએકે જે દસા તરફ તે દોડતું હોએ અને જો તેને પુઠનો પવન લાગે તો તે હમેસાં પોતાની પાંખને પવન સાથે અથરાવતું ચાલેછે અને તેથી કરીને તે એટલું તો ઝડપથી જાએછે કે એક ઘોડો પણ તેની ઝડપની બરોબરી કરી સકતો નથી.

એ શાહામુરગ ઘણુ કરીને પોતાનાં પીછાંને સારૂં ઘણુ કીમતી ગણાએછે અને અરબ લોકો એનો શેકાર કરવો તે એક હુનર સમજેછે. અરબ લોકો એનો સેકાર ઘોડા ઊપર બેસીને કરેછે તારે તે શેકારી પેહલાં તો પોતાનો ઘોડો ધીમે ધીમે દોડાવેછે કાંએકે જો સરૂઆતમાંજ તે ઘોડાને દોડાવેછે તો આ જનાવર ચેતી જઈને એક ટુક વખતમાં ઝડપથી આપણી નજરથી ગુંમ થઈ જાએછે. પણ જો સરૂઆતથીજ ઘોડો ધીમે ધીમે દોડાવીઓ તો તે પોતાનો બચાવ કરવાને તઈઆર હોતું નથી: પછે તે શેકારી પોતાની ઝડપમાં હલુ હલુ વધારો કરતો જાએછે. આએ જાંનવર દોડતી વખતે સરખું અને સીધી લીટીએ દોરતું નથી પણ આડુઅવળું દોડેછે અને શેકારી તો સીધેજ દોડેઓ જાએછે તેથી કરીને તેને દોડવાની મેહેનત ઓછી પડેછે. એવી રીતે તેની પુઠેનો પુઠે શેકારી ઘણુશથી દોડેઓ જાએછે જારે આ જાનવર દોરવાથી થાકીને નાકઊઅંત થાએછે તારે પાછું ફરી શેકારી ઊપર હોમલો કરેછે અથવા તો પોતાનુ માંથુ ચોરાવીને શેકારીની આગલ નાચાર થાઈ ઊભું રેહેછે. કેટલીએકવાર અરબ લોકો આવાં પખશીનાં ખોખાંની અંદર ભરાઈને તેઓની આગલ જાઈ તેઓને પકડી લીએછે.

કેટલાએક આ જાંનવરના ટોલેટોલાં પાલેછે

કાંકે તેઓને પાલવાની કાંઈ ઘણી મેહેનત પડતી નથી. તેઓ સંસારી હાલતમાં ઘણાં ઊપીઓગી થાઈ પડેછે કાંકે તેના કીમતી પીછાં કે જે તેઓ કાડેછે તથા ઈંડાં અને તેઓની ચાંમડી કે જે આરબ લોકોને ચાંમડાંને ઠેકાંણે કાંમ લાગેછે અને તેઓનુ ગોશ એક ઘણો સવાદદાર ખોરાકછે અને કેટલીએકવાર તેઓ ઘોડાને ઠેકાંણે કાંમે લાગેછે. એ ઊપરથી જણાએછે કે પાલવા લાએક એના જેટલાં ઊપીઓગી બીજાં થોડાં જનાવરો હશે.

જારે એ પાલેલું હોએછે તારે તે આપણી આસ ઘણીજ ચંચલાઈથી કુદેછે તથા નાચેછે, તે ઘણો જોવા લાએક દેખાવ બનેછે. ગરમીનાં દીવસોમાં તેઓ ઘરની બાજુએ ઘણાજ લપકાથી ફરેછે અને ગરમીની વખતે પોતાની પોહોલી પાંખોથી પોતે વાઆ ખાએછે. તેઓની પાંખો જાંણે કે ગરમીના દાહાડામાં વાઆ ખાવાને વાસતેજ પરમેશ્વરે બનાવેલી હોએ તેમ તેઓ આખો દાહાડો પોતાની પાંખો હીલતી રાખેછે. તેઓ ઘણી ખુશીથી ચીથડાં, ચાંમડાં અને લાકડાંના અથવા પથરના કકડા ખાએછે.

એક શખસ લખી જાએછે કે એક ઠેકાંણે બે વરેશની ઊમરના બે શાહામુરગ પાલીઆમાં આવીઆં હતાં કે જેઓ અજબ તરેહનો ખેલ કરતાં હતાં. આ મોટાં કદનાં પખશીઓ બચાં હતાં તોપણ કદે મોહોટાં હતાં. તેઓ એટલાં તો હલી ગીઆં હતાં કે તેમાનાં એક મોટાંની પીઠ ઊપર બે નાથલા સીદીના છોકરાઓ ચડી બેઠા. જેવા તેઓ ઊપર બેઠા કે આ જાનવરે એકદંમ દોડવા માંડીઊં અને તે આંમડાંની આસપાસ બે તરણ આંટા ખાધા પણ કોઈની મકદુર નહી રહી કે તેને ઊભું રાખી શકે. આએ દેખાવથી જોનારાઓને અતીસે ગમત થઈ તેથી એક જબરા સીદીને પેલાં નાથલાં શાહામુરગ ઊપર અને બીજા બે જણાઓને મોટાં ઊપર બેસાડીઆ. પણ તેઓનો ભાર તે જાનવરોને ઘણો લાગો નહી. પેહલાંતો તેઓએ કદમથી દોડવા માંડીઊં પણ જારે તેઓ જરા ગરંમ થએઆં કે પોતાની પાંખો પોહોલી કરીને એટલીતો ઝડપથી દોડવા લાગાં કે તેઓ કદાચજ જમીનને પગ લગાડતાં હોએ એહવું દેખાતું હતું. ઊપલો શખસ કહેછે કે એ ઊપરથી મેં ખાતરી કરી લીધીછે કે ઈંગલંડના શરતનાં ઘોડામાંનો સઊથી સરસ ઘોડો પણ દોડવામાં આ જનાવરને હરાવી શકે નહી.

આવાં એક શાહામુરગનુ ચીતર સીઆં પોથી નીઆંમાં પાંને ૧૮૪ મેં આપીઊંછે.

નોશેરવાંન આદેલ. †

આ શાહજાદો તેહેના બાપ કોબાદના મરંણ પછે, ઈસવી સન ૫૩૧ ના વરસમાં સાસાનીઆન નખકાના વીસમા પાદશાહ તરીકે, ઈરાંનના તખત ઊપર બેઠો હતો. એ પાદશાહ પોતાની સખાવત તથા અદલ ઈનસાફ અને બીજી ઘણીએક નેકીને લીધે, ઊસમન પરાંતના સંગલા મુલકોમાં મશહુર થાએલો હતો. અને તેહેના રાજની હદ "તરાનસ આકસોનીઆ" ના ઓતર તરફના બાજથી તે "આરેબીઆ શીલીખસ" અને "રેડસી" ની સરહદ સુધી ઊડની હતી.

ઘણાંએક નામીચા તવારીખ લખનારાઓ હેવું જણાવી ગએઆછે જે નોશેરવાંનના બાપ કોબાદને ઘણાં બેટાઓના ફરજંદ હતાં, તે સઘલાઓમાં નોશેરવાંન પોતાની નેક તદબીર, બોલવાની મીઠાસ, ચંચલાઈ અને નરમ સવભાવને લીધે, ઘણોજ સરસ ગણાંતો હતો. પોતાની રઈઅતનો બચાવ કરવામાં તથાં હરએક બાબતનો સેહેલાઈથી ફેસલો કરવામાં તથા સઘલાં કાંમની શરૂઆત કરવામાં અને ગરીબો ઊપર દયેઆ અને રેહેમ કરવામાં આ શાહજાદો ઘણી સારી ખાસીએત ધરાવતો હતો. અને આ શાહજાદની દાનાઈ તથા સકતી વીશે ઈરાંનના રાજના અજમાએસવાલા પરધાંનો, અને બીજા અમીરો, એટલુંતો ઊંચું મત ધરાવતા હતા કે તેહેના બાપના હાતમાં પાદશાહી અમલની લગાંમ હોવા છતાં, રાજ કારોબારની ઘણીજ અગતની અને મુશકેલ બાબતોમાં, તેઓ આ નાહની વએના શાહજાદા સાથે મસલત કરતા હતા.

એક બીના એમ જાહેર થઈછે જે એક દાહાડે કોબાદે નોશેરવાંનને કહીઊં જે—"તારામાં ઘણી વખાંણવા લાએક ખસલતોછે, તોપણ એક મોહોટી એબ હું તારામાં જોઊંછું, તે એબ એછેજે તું નાએક જાન વીશે બુરૂં ગુમાન રાખેછે. હું કબુલ કરૂંછું જે

† રહુઅરટ ઓરીએંટલ કેરલગ ઊપરથી ઊજરાતી ઘાહાણી આ નામદ કોઈ મીતરે લખી મોકલીછે.

કેટલીએક બાબતમાં આ તાહારી ચાલ ઘટતી અને ડાહપણ ભરેલીછે, પણ અણઘટતી રીતે વેહેમ રાખેઆથી ઘણાંએક નેક કાંમો કે જે સારી તદબીરથી રચેઆં હોએછે, તે પણ પાએમાલ મલી જાએછે, માંટે હેવા નાલાએક ખેઆલથી કોઈવાર-તું તાહારા સારાં કાંમથી પણ પછાત રેહેશે." આ સખુનોપરથી નોશેરવાંને પોતાની આગલી ચાલ વીશે પસતાવો કીધો, અને પોતાના બાપની નશીહત મુજબ ચાલવાને કબુલ કીધું.

કોબાદે પોતાની હઈઆતીના છેલલા વખતની થોડી મુદતે આગમચ; પોતાનું વશીઅતનાંમું લખીને, મજદીઅસની દીનના વડા દશતુરને, સવાધીન કરેઊં હતું, અને તે મધે ખોલલી રીતે જણાંવેઊં હતું જે તેહેની પછે, પાદશાહી કારોબાર ચલાવવાનો એખતીઆર નોશેરવાંન લીએ. જેઆરે કોબાદને પેલી હાલત (કે જેહેનેથી આલંમનો છુટકો નથી) તે આવી પોંહોંચી તેઆરે રાજના પરધાંનોએ તથા બીજા અમીર અને ઊમંરાવ લોકોએ કોબાદનું વશીઅતનાંમું તેહેના દીકરાની નજદીક વાંચી સંભલાવેઊં. પેહેલ વેહેલાં નોશેરવાંને પાદશાહી તાજ લેવાને ના પાડેઊં અને તેહેનાં કારણમાં હેવું કેહી જણાવેઊંજે રાજના કારોખાંરના બંદોબસતમાં નુકશાંની પેદા થાએલીછે, તથા ખલકને નેકી પોંહોંચાડનારા કાએદાઓ સુસતીમાં આવી પડેલાછે, તથા રઈઅતના દેલમાં બરખેલાફીએ વાસો કરેલોછે, અને પસત મરતબાના નીચ લોકોનો દોર વધેલોછે, † માંટે હેવા વખતમાં જે કોઈ શખસ આએ સઘલી બાબતોમાં ફેરફાર કરવાની તજવીજ કરે, તે શખસને પોતાની ફરજ અદા કરવાના કાંમમાં પોતાનું સઘલું બલ, અને લગાર કઠણ સતા, વાપરવાની અગત પડે. વાસતે રાજનો કારોબાર ચલાવાનું કાંમ જો હું માંથે લેઊં અને તમો સઘલાંઓ માહારી સાથે બરોબર રીતે સાંમેલ નહી રેહેવોતો માહારૂં દીલ તમારેથી આજોરદે થાએઆવીના રેહે નહી, અને તેમજ તમારા ઊપર માહારી તરફથી ગોસસો ઊતપંન થાએ, તથા જો કે જુલમ અને જાસતી ભરેલો અમલ ચલાવવાનો દેખાવ માહારી તબીઅતના ખવાસથી ઊલટોછે, તોએપણ તેમ કરવાને મહને અગત પડે; અને તેમાંથી કતલ અને માતમપોસીનો અવાજ નીકલે, અને તેથી ઘણાંએક ખાંનદાંનનો નાસ થાએ. નોશેરવાંનની જોબાનથી હેવા સખુનો સાંભલીને સઘલા વજીર અને ઊમરાવ લોકોએ પોતાના રાસત એતેકાદથી તેહેને હેવી કબુલત આપી કે તેઓ તેહેના હોકમથી હરગેજ સર ફેરવશે નહી, અને તેહના હોકંમની સાથે તેઓની મરજીનો તાલુકો રેહેશે, તથા તેઓ પોતાની સઘલી માલ મતા તથા જીંદગી તેહેને તાએબે કરવાથી કધી પછાત નહી પડશે. એ પરમાંણે ઘણીએક મીનત અને બસજીદાઈ કીધા ઊપરથી નોશેરવાંન પોતાના સર ઊપર દબદબા ભરેલું તાજ મેલીને પાદશાહી તખત ઊપર બેઠો. અને પોતાનાં રાજના અમીર તથા ઊમરાઓ તરફ નજર કરીને એક નાદર ભાસણ કીધું. તેણે જાહેર કીધું જે—"માહારી હકુમતનો પાએઓ કોઈબી રીતની છોટ અથવા તાબુબી રાખેઆ વગરે ઈમાંનદારી અને ઈનસાફના તરીકા ઊપર નાખેઆમાં આવેઓછે, સબબ કે આલમના ભેદનો જાંણનાર પાક ખુદાતાલાછે, તે સેવાએ કોઈબી શખસને ખલકની નઈઅત ઊપર કસસી વાકેફકારી નથી. એટલા વાસતે તમારા અંદરખાંનેના વીચારની કાંઈબી દરકાર કરેઆ વગરે તમારાં જાહેર કાંમોની ઊપર હું માહારૂં ધેઆંન હમેશ આપતો રેહેવશ. તમારી મરજી ઊપર માહારો કાબુ ચલાવવાનો હું કસસો દાવો કરનાર નથી, પણ તમોને પોતાને ઈનસાફના ફવીતર કાએદાઓને આધીન રેહેવું જોઈશે, અને એમ બનેઆથી આ રાજની અંદરનો ફેસાદ બરતરફ થાશે, અને નેકનાંમી ભરેલી હકુમતના ઈનસા

† ઈરાંનનાં જાહોજલાલી ભરેલાં રાજમાં ઉપર જણાંવેઆ મુજબનો ધભરાટ ઉઠવાનું મુખીઅ કારણ એ હતું જે એ દેશમાં એક મજદક નાંમના ઠગારા શખમે, પેગંમબરનો દાવો ઊઠાવેઓ હતો, અને તે શખમે પોતાની બોરદુ તરફ ધણાંએક આગનેઆની લોકોને એકઠાં કીધાં હતાં એટલુંજ નહી પણ ઈરાંનના રાજના કેટલાએક મુખીઅ પરધાંનોને પોતાના નવા ધરંમમાં વટલાવેઆ હતા; તથા નોશેરવાંનનો બાપ પાદશાહ કોબાદબી પેલા ઠગારા શખસની જાલમાં કેટલેએક દરજજે ફસી પડેઓ હતો. તે સબબને લીધે આ નાઝીઆ દેશમાં બેદીલી અને બરખેલાફીએ પોતાનો દોર ચાલુ કરેઓ હતો, અને સંઘલી તરફ જુલમ અને જાસતીનો પવન ફુકતો હતો, તથા રઈઅતની માલ મતા અને કુટંબ પરીવાર સરવે ધાસતીમાં પડેઉં હતું.

(જુવો મી૦ ગીબનની બનાવેલી રૂમની શેહેનશાહતની તવારીખના ૫૨) માં બાબમાં આ ઘભરાટ વીશેનો વીગતવારે હેવાલ આપેઆમાં આવેઓછે તે.)

"ફની ખુબીથી આબાદાંનીના મેહેલના પાએઆને "મજબુતી મલશે, અને તેહેની નીશાંનો લાંબી મુદત શુધી તવારીખના સફા ઊપર ઝલકાટ ભરેલી "રીતે દીપી નીકલશે."

નોશેરવાંને ઈરાંનના રાજનું સુકાંન પોતાના હાતમાં પકડનાંવારે તેહેની તરફથી સલ્ત કરવાનો પરથમમાં જે હોકંમ ઊતરેઓ હતો, તે હોકંમ મજદક અને તેહેના ચેલાઓને કતલ કરવા વીશેનો હતો, હેવું કેટલાએક તવારીખ લખનારાઓ જણાવી ગીઆછે, પણ આ બાબતમાં તેઓએ જે વીગત આપીછે, તે એક બીજાથી જુદી જુદી રીતે લખાએલી દીશેછે. કેટલાએક વાચનારાઓ હેવું જણાવી ગીઆછે જે નોશેરવાંન પરથંમ મજદક ઊપર પેઆર રાખીને, તેહેને પાદશાહી મજલસમાં મોહોટાં માંન સાથે બોલાવતો હતો, પણ એક દાહાડે પાદશાહની મજલસમાં એક માંણસે આવીને હેવી ફરીઆદ કીધી જે આ દગારાના ચેલાઓ મધેના એક જણે એક આદમીની ઓરત ઊપર, જુલંમ ભરેલો દસત ચલાવેઓ. તે ઊપરથી પાદશાહે મજદકને, સહમજાવીને કેહીઉં જે પેલી ઓરતથી પોતાનો હાત દુર રાખવા વીશે, પેલા ફેસાદખોરા શખસને, તાકીદથી પાછો રાખે; પણ મજદકે તે વાત ઊપર કસું ધેઆંન આપેઉં નહી. તેથી નોશેરવાંને ગોસસામાં આવીને તેહેનું માંથું તેહેના બદનથી જુદુ કરી નખાવેઉં. આ બનાવ ઊપરથી એક બખેડો ઊઠી ઊભો થાએઓ તેથી પાદશાહે એક જાહેર નાંમું જલદીથી બાહેર કાહાડેઉં, અને તેમાં હેવું ફરમાવેઉં જે "માદેન" † શેહેરમાં અને તેહેની આસપાસના મુલકમાં જેટલા મજદકી ટોલાના આદમીઓ હોએ તે સઘલાઓને ચુંટી કાહાડીને, એકદંમ કતલ કરે. મજદક અને તેહેના ચેલાઓને, કતલ કીધા પછે, જે કાંઈ માલ મતા તે બદકારોએ લુંટી લીધી હતી તે સંઘલી તેહેના હકદાર ધણીઓને પાછી અપાવી, અને પેલી દુખી થાએલી ઓરતોને તેમના બાપ અને ખાવંદોને ઘેર પાછી મોકલી.

એ પછે પાદશાહે એક બીજું હોકંમનાંમું બાહેર પાડેઉં, તેહેમાં હેવું ફરમાવેઆમાં આવેઉં હતું જે વેરાંન જગાઓને ખેતીવાડીથી આબાદ કરવા સારૂં ગુરજીગર લોકોને પાદશાહી ખરચથી ખેતી કરવાનાં હથીઆર, અને તેહેને લગતો બીજો સામણ જેવાં કે હરેક જાતના બી અને ગાએ ઘેર પુરાં પાડે—અને જે લોકો ફીસાદને લીધે, પોતાને વતનથી બેવતન થએલાં હોએ, તે લોકોને પાછાં બોલાવીને તેઓના અસલ મકાંનમાં સુખ ચેનથી રાખે. તેઆર પછે તેણે હોકંમ કીધો, તેથી પાહાડોની ખાંચોમાં જે ચહડતી ઊતરતી ખીણો પડેલી હતી તે સઘલી પુરીને બરોબર કીધી, અને ઊજડ જગો તથા શેહેરની શરહદો ઊપર મજબુત કીલલાઓ બાંધેઆ, અને વાતપાડા તથા બીજા દુશમેનોના આજાબથી પોતાની રઈઅતનો બચાવ કરવા સારૂં ચો તરફ ચાલાક માણશોની ફેજ રાખી, અને અરદેશર બાબકાનના વખતમાં જે મીસાલે દરએક તાલુકામાં હાકેમ અને મેહેસુલ હુગડાવનાર અમલદારો રાખેઆમાં આવેઆ હતા, તેજ મીસાલે નોશેરવાંનેબી સઘલા અમલદારો મુકરર કરેઆ, અને શેહેરની અંદર પાંણીના પરનાલાં તથા પુલો જે બીશમાર થાઈ ગએલા હતા તે પાછા સમારેઆ. તથા પોતાની રઈઅતના બાબમાં ઘણીજ બારીકીથી તલાસ કરવા માંડી, અને રઈઅતની ઊપરનું દુખ ઘટાડવા સારૂં સઘલી તહરેની જોઈતી તજવીજ કરવા માંડી.

"રઅુ હનીફે દેનવરી" નામનો એક ગરંથકાર લખેછે જે પાદશાહ નોશેરવાંને પોતાના રાજને ચેઆર ભાગમાં વેહેચી નાંખેઉં હતું, અને તે દરએક ભાગની હકુમત પોતાના ભરોસેદાર અમીર ઊમરાઓ મધેના ઘણાજ વફાદાર શખસોને સોંપી હતી. એ ભાગો મધેના પેહેલા ભાગમાં "ખોરાશાન" તથા "સજસતાન" અને "કેરમાંન" ના પરગંનો હતાં,

† "માદેન" નું શેહેર જેહેને ઇઉનાની લોકો "કેટીસફોન" કરીને કેહેછે. એ શેહેરને વીશે હેવું જણાંવેઆમાં આવેઉંછે, જે ઇરાંનના પાદશાહ શાપુરે ઇસવી સનની ચોથી સદીની અધવચમાં, તે વસાવેઉં હતું. એ શેહેરની બધે બોરફુએ "બગદાદ" ની દખંણ દસા તરફથી "ટાઈગ્રીસ" નદી આવેલીછે. એ શેહેર ઘણુંજ સુંદર અને રલીઆંમણું બનાવેઆમાં આવેઉં હતું, અને તે ઘણું સુધી ઇરાંણના પાદશાહોના પાએતખત દાખેલ ગણાતું હતું. એ શેહેરમાં નોશેરવાંનનો એક મેહેલ હતો, તે ઉપરથી તે ઘણુંજ વખણાતું હતું, કેહેછે જે એ મેહેલમાં અતીઘણો ખજાંનો તથા દુનીઆની કારીગરીની તમાંમ ઉમદા અને અચરતી ઉપજાવનારી ચીજોનો મોહોટો સંગરેહ કરેઆમાં આવેઓ હતો. એ સંઘલું ઇસવી સન ૬૩૭ માં મુસલમાંન લોકોએ લુટીને તારાજ કરી નાંખેઉં હતું.

બીજા ભાગમાં "ઈસફાંન" તથા "કોમ" તથા "જબાલ" અને "આજરબાઈ જાન" એટલા મુલકો હતાં, તરીજા ભાગમાં "પારસ" અને "અહવાજ" ના દેશો હતાં, અને ચોથા ભાગમાં "એરાક" નો મુલક રૂમની શહરદ સુધી ગણીઆમાં આવેઓ હતો.

પાદશાહતના કાંમની ગોઠવણ કરેઆ પછે, નોશેરવાંને "તોખારસતાન"—"જાબોલસતાન" અને "કાબુલ" તરફ લશકર મોકલીને તે મુલકો તથા "આતરે" (ઈનદેસીદીઆ) ના દેશો ફતેહ કીધાં પણ એ વખતે તારતારનો ખાકાંન પોતાની પાદશાહતને લગતી સંગલી રઈઅતને એકઠી કરીને, પોતાના પાએતખતથી આગલ ચાલેઓ આએઓ, અને "શાશ" તથા "ફરગાંને" તથા "સમરકંદ" તથા "બોખારા" તથા "કશ" અને "નસફ" ના શેહેરો પોતાને તાબેએ કીધાં. જેઆરે આ ખબર નોશેરવાંનને થઈ, તેઆરે તેણે પોતાના બેટા હોરમજદને ભારી લશકર સાથે તારતાર લોકોની સાંમણે મોકલેઓ, પણ જેવો તે તાંહાં ગીઓ તેહવોજ ખાકાંન તે દેશો છોડી દઈને તુરકસતાનની તરફ નાહાશી ગીઓ, અને તેણે આએ કેહેવત ખરી કરી આપી જે—

"હમારા પાદશાહે ઘણા દેશો જીહીતેઆ પછે,
" તેઓને પાછાં છોડી દેવાની ફરજ પડી."

આએ ધાસતી થોડી ઘણી ઓછી થાએઆ પછે, "ખાલેદ બીન હીલે ગાશાની" † નાંમનો એક સરદાર "હીરે" ‡ ના મુલક ઊપર ધસારો કરી આવેઓ, ને વખતે એ દેશ ઊપર "મનદર" નાંમનો એક સરદાર હકુમત ચલાવતો હતો, તેહેના ઊપર હામલો કરીને, તેહેની સઘલી રઈઅત તથા લશકરને કતલ કીધું, અને ઘણાંએક ઘોડા તથા ઊંટ અને બીજો અસબાબ લુટી લેઈ ગીઓ. "મનદરે" આ સઘલો હેવાલ પોતાના પાદશાહને જલદીથી જાહેર કરેઓ; આ વેલાએ નોશેરવાંન અને રૂમનાં પાદશાહ (જસટીનીઅન) ની વચે શુલેહનું નાતું ચાલતું હતું, તે ઊપરથી નોશેરવાંને તેહેના ઊપર મીતરાચારી ભરેલો એક પેગાંમ મોકલેઓ, અને તેમાં જણાંવેઊં કે "ખાલેદ" જે રૂમના શેહેનશાહની તરફથી "સીરીઆ" (શામ) ના મુલકપર હકુમત ચલાવેછે, તેહેને હવે હોકંમ કરવો કે જે માંણસોને તેણે મારી નાંખેઆં હતાં તેહેનો બદલો આપે, અને જે કાંઈ અસબાબ તેણે લુટી લીધો હોએ તે તુરત પાછો "માનદર" ને હવાલે કરે. પણ રૂમના શેહેનશાહે તે પેગાંમ ઊપર કસસું ધેઆંન આપેઊં નહી, અને તે કાંમની અંદર સુસતી બતલાવી, તથા તે બાબતથી તે અણજાંણીછે હેવું બાહાંનું બતલાવેઊં. આ ખબર સાંભલેઆથી નોશેરવાંનના ગોસસાના આતસે શોલો પકડેઓ, અને તે ઊપરથી તેણે ખુનરેજી ભરેલી લડાઈ ઊઠાવવાની મતલબે એક મોહોટું લશકર એકઠું કીધું, અને રૂમના તાબા તલે જે જે દેશો હતાં, તેઓ ઊપર તેણે ધસારો કીધો. તે "મેસોપોતેમીઆ" શેહેરમાં દાખેલ થાએઓ, અને "દાર" તથા "રેહા" અથવા "એડીસા" શેહેરો હાત કરી લીધાં, અને તાંહાંથી તે "શીરીઆ" તરફ આગલ ચાલેઓ, અને "કનસરીન" તથા "એલેપો" ના દેશો ફતેહ કીધાં, અને તેઆર પછે તેણે "એનટીઆક" નું શેહેર લીધું. એ શેહેરના સુંદર દેખાવથી તે ઘણોજ ખુશ થાએઓ, અને પોતાના "એનજીનીઅરો" ને હોકંમ કીધો કે તે શેહેરનો આબેહુબ નકસો ઊતારી લીએ, અને "મદાઈન" નામના શેહેરની પડોશમાં હુવીજ રોનક અને ઢપનું એક બીજું શેહેર બનાવે. એ હોકંમ મુજબ સઘલું કાંમ કરેઆમાં આવેઊં, અને તે મુકાંમને "રૂમીએ" હેવું નાંમ આપેઊ. આ શેહેર બંધાઈને તઈઆર થાએઆ પછે, "એનટીઆક" ના સઘલા રેહેવાસીઓને તે તરફ લેઈ ગીઆ, તે વખતે તે શેહેરની રચનાં અને રોનક હુવીતો આબેહુબ નજર આવવા લાગી કે, દરએક આદમી શેહેરમાં દાખેલ થતાંજ પોત પોતાનું રેહેવાનુ મકાંન પીછાંણી ગએઊં. માતરે તે બંધે શેહેરોમાં તફાવત એટલોજ હતો જે "એનટીઆક" માં એક ધોબીના મકાંનના દરવાજા આગલ એક ઝાડ તેહેની બેઠક આગલ છાંએડાને વાસતે હતું, તે ઝાડ આ "રૂમીએ" શેહેરમાં જોએઆમાં નહી આવેઊં હતું.

† રૂમની શેહેનશાહતનો નાંમીચો તવારીખ લખનાર મી૦ ગીબન પોતાના ગરથમાં એ સરદારને "એરીતસ" હેવા નાંમથી લખી ગએઓછે.

‡ "હીરે" એ એક ઘણું મોહોટું અને નાંમીચું શેહેર હતું, અને તે ઈરાક અથવા કાલડીઆના પરાંતમાં આવેલું હતું, એ સેહેર મુસલમાંન લોકોએ ઈસવી સન ૬૩૮ માં લેઈને તારાજ કરી નાંખેઊં હતું.

ખરેખર આ વાત ઘણીજ અચરત સરખી થાઈ પડી હતી.

હવે જેઆરે ઈરાંણી લશકરને નજદીક આવી પોહોંચેઆની ખબર રૂમના શેહેનશાહને થાઈ, તેઆરે તેણે પોતાના એલચીઓને પાદશાહ નોશેરવાંનની સાંમણે મોકલેઆ, અને ઘણીએક આજેજી કરીને માંફી માંગી, અને પાછી દોસતી કરવાની ઊમેદ જણાવી. તેહેના જવાબમાં નોશેરવાંને હેવું કેહી જણાંવેઊં જે શુલેહનું નાતું તે હવી સરતથી કબુલ રાખવા માંગેછે જે આ લડાઈમાં જે જે શેહેરો તેણે ફતેહ કરીને પોતાના તાબા તલે લીધાંછે, તે સઘલાં શેહેરોપરથી રૂમી લોકોએ પોતાનો દાવો કાહાડીં નાંખવો, અને બીજું તેઓએ "ટરકી" અને "મીશર" ના દેશોની ચોથાઈ આપવી. રૂમનો શેહેનશાહ સુલેહ કરવાને ઘણોજ ખંતી હતો, તેથી તેણે આ સંઘલી સરતો કબુલ રાખી, અને નોશેરવાંનની ઊપર ઘણુજ કીંમતી નજરાંનું તથા બેશુમાર માલ ખજાંનો મોકલીઓ, અને "શીરીઆ" તથા "મેશોપોટેમીઆ" અને "હજાજ" તથા "એમન" તથા "તાએફ" તથા "બેહેરીન" અને "ઓમાન" ના શેહેરો નોશેરવાંનના સરદારોના અશતકમાં સોપેઆં.

—ooo—

દુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૯.

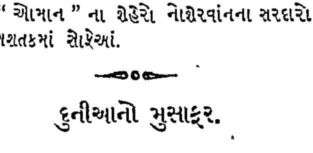

પેઆરાં બેહેન,

આ છઠા કાગલમાં હું તમને તાતાર દેશની કેટલીએક જાંણવાજોગ હકીકત લખી મોકલુંછું. તાતાર દેશના બે મોટા ભાગ કેહવાએછે અને તે ઘણુંક રીને એક એકથી જુદાં દેશ ગણાએછે. એક સવતંતર તાતાર અને બીજું ચીનાઈ તાતાર. ચીનાઈ તાતારને કેટલાએક લોકો મંગોલીઆને નામે ઓલખેછે. મંગોલીઆનો મુલક ચીનની આથમણ દશાએ અને રૂશીઆની દખણ દશાએ આવેલોછે. એ મુલકમાં દખણ આથમણથી તે ઊતર ઊગમણ સુધી રેતીનું એક મોટું મેદાન લાગેલુંછે. એ મેદાન અથવા જંગલ ઘણુ ઊજડછે અને તેમાં આડપાન અથવા પાણી દીઠામાં આવતું નથી. એ મોટું અને ઊજડ મેદાન "ગોબી" ને નામે ઓલખાએછે. ઊનાલાના દીવસમાં એ મેદાન મધે અતી ઘણી ગરમી પડેછે અને શીઆલાના દીવસમાં અતી ઘણી ટંડી પડેછે. ઊગમણ દશા ઊપર "માનચુરીઆ" નામનો ભાગ આડ પાનથી ભરેલો અને માણસથી વસેલોછે. પણ તે ઠેકાણે ઠંડી ઘણી હોવાથી ખેતીવાડીનું કામ સારી રીતે ચાલતું નથી. તેની દખણ દશાએ કોરીઆમાં ખેતીવાડીનું કામ સારૂ ચાલેછે અને કીમતી ધાતુ તથા કીમતી પથરો ઘણા નીકલેછે.

સવતંતર તાતાર મંગોલીઆની આથમણ દશા ઊપર આવીઊંછે. તે મુલકની આથમણ દશા ઊપર કાશપીઅન નામનો મોટો સરોવરછે. એ સરોવર એટલો મોટોછે કે તે દરીઓ અથવા સમુદરને નામે ઓલખાએછે. શાહોન અને જાહોન નામની બે નદીઓ એ મુલકમાંથી પસાર થાએછે. એ મુલકમાં આરલ નામનો સરોવરછે તે ૨૦૦ માઈલ લાંબોછે અને ૧૨૦ માઈલ પોહોલોછે.

તાતાર દેશના લોકો તુરકી, તાતારી અને મોગલને નામે ઓલખાએછે. એ લોકો ઘણુ કરીને ભટકતા અને શેકાર કરનારાછે. તેઓ તંબુમાં ઘણુ કરીને રેહેછે અને ઘેટ તથા બકરાં રાખેછે. તેઓ ઘોડા ઊપર અસવારી કરવામાં ઘણા વખણાએછે અને શેકાર તથા લડાઈ કરવામાં ઘણી ઊલટ રાખેછે. જે લોકો એકજ ઠેકાણે પડી પાંથરા રેહેછે તેમને એ લોકો ધીકારેછે. આ કાગળ સાથે એક ચીતર બીડીઊંછે. એક તાતાર શેકાર કરવાને નીકલેછે તેનું એ ચીતરછે.

મોગોલીઆ દેશની ઊપર ચીન દેશની હકુમત ચાલેછે. કોરીઆમાં ચીનના જેવી ઘીચ વસતીછે અને બાકીના ભાગમાં ઘણી વસતી નથી. સવતંતર તાતાર મધે બે શેહેર ઘણા મશહુર થએલાંછે. બોખારા

તથા સમરકંદ. આ મુલક દેખાવમાં ઘણો ફલવંત, સું
દર અને આબાદ લાગેછે. એ મુલકના શેહેરોમાં બા
ગ બગીચા અને ખેતરો ઠેકાણે ઠેકાણેછે. સમરકંદ
અગાઉના વખતમાં એ મુલકનું મુખીઅ શેહેર કેહવા
તું હતું. એ શેહેર કેળવણી તથા વીદેઆનું મથક ગ
ણાતું હતું અને એશીઆખંડના જુદા જુદા દેશોના
એલચીઓ આ શેહેરમાં એકઠા થતા હતા. અગાઉ
એ શેહેરની વસતી ૧૫ લાખની હતી હમણા ૭૦ હ
જારની કેહવાએછે. હાલ બોખારા મુખીઅ શેહેર કે
હેવાએછે અને મધીઅ એશીઆખંડમાં તે વેપારનું
એક નામીચુ મથક થઈ પડીઉંછે. રૂશીઆ, મંગોલી
આ, ઈરાંણ વગેરેના દેશોનો એ શેહેર સાથે જબરો
વેપાર ચાલેછે. એ મુલકના જુદા જુદા ભાગ કરેલાછે
તે ઊપર ખાન ખેતાબ ધરાવનારા હાકમી ચલાવેછે.

ચરચા પતર.

અમદાવાદની તા૦ ૨૮ મી મેએ ૧૮૬૧

શ્રી મુમબાઈ મધે,

અસતરી બોધના અધીપતી સાહેબ—

જત તા૦———મેએ ૧૮૬૧ ને દીને શ્રી અ
મદાવાદ શેહેર મધે એક કુલવંત ખાંનદાંનમાં, માંણ
સ જાતને ઘણીજ દલગીરી ઊપજાવનારો તથા એક
ખાંનદાંનને માહાતંમનાં ગારમાં નાખનારો બનાવ બ
નીઓછે. જે વીશે તમારા નેકીની રાહાના બતાવનાર
ચોપાંનીઆમાં (અસતરી બોધમાં) ઘણીએક નસીઅત
કરીઆમાં આવીઆ છતાં મને તથા મારા જેવી બીજી
અબલાઓને બહુ દુખ ઊપજીઉંછે, જે બીના તમારા
નેક રાહાનાં બતાવનાર ચોપાંનીઆમાં દાખેલ કરશો
હેવી ઊમેદ મનેછે.

અમદાવાદનાં એક ગરથથ વેપારી તથા કનતરા
કટરનો પેસો કરેછે તેઓના છોકરાની ઓરતને હમેલ
હતા અને તેણે એક છોકરીનો જનમ પોતાની સારી તન
દરસતીમાં આપીઓ. પછી નાતવાંની થએઆથી જ
રા બીમાર પડી તેથી તેની સાસુએ એક અનઘડ હો
રા વઈદની દવાઈ કીધી, તે હોરાએ પેહેલ વેહેલાંજ
કાંઈ ગોલી આપી તે ગોલીમાં મારા—ના કેહા મુજ
બ પારો કે અમબેર મારેલો હતો, તે ખાધાથી આખી
રાત તેના ચાવનીઆં બેસી ગીઆં અને બેહોસ પડી,
પાછી સવારે ઘણીએક યુકતીથી તેને જાગરત અને શા
વધ કરવા કીધી પણ શેકર ! અફસોસ ! તે બીચારી
સવારે દસ કલાકે મરણ પાંમી.

અધીપતી સાહેબ, એ બાબત ખરી બનેલી, મા
રી નજરે જોએલી, અજમાવેલીછે જેને તમારી કલમ
પર પકો ભરૂસો મુકવામાં મને મદદ કરીછે, અને હું
ધારૂછું કે બીજી અબલાઓનીબી ઊપલી બાબતથી
ખાતરી થશે કે કાહાવા પરીથી અને બીજી અનઘડ વ
ઈદની દવાથી ફાએદાને બદલે પરાંણ ઘાત થાએછે. અ
ધીપતી સાહેબ એટલું લખી હું મારૂં કાગજ પુરૂં કરૂ
છું પણ મારી આએ પેહેલી ટેસેસને લીધે કાંઈ ભુલ
ચુક તથા ખરાબ અખસર હોએ ને મને માફ કરજો
અને તમારા ગનાનવાલાં ચોપાંનીઆંમાં આ બાબત દા
ખેલ કરશો તો મને બીજી બાબદો લખવાનો માહાવ
રો અને ઊલટ, હોંસ છુટસે. હાલ તુરત એજઅરજ.

હું છું.
તમારી તાબેદાર
"———"

પરચુરણ બાબદો.

લંડનના રેહવાશીઓમાં રોટલી, દારૂ અને દ
વા વગરેનો ખપ—૧૦૦૦ દારૂના વેપારીઓ અને ૪૦૦૦
પીઠાંવાલાઓ તેમની તરસ મટાડવાને રોજગાર ચલાવેછે—
૨૫૦૦ રોટલીના પદરખાનાછે. ૧૭૦૦ ખાટકીઓના દુકા
ન, ૨૬૦૦ ચાહ વેચનારા, ૧૨૬૦ કાફી વેચનારના પોચખા
ના, ૧૫૦૦ દુધ વેચનાર ગવલીઓ અને ૧૩૫૦ તંબાકુવા
લાઓ કામમા લાગેછે. એ સઘલા ખોરાકનુ પાચન બરાબ
ર થાએછે કે નહી તેની તપાસ માટે સારો દાહાડો અને
રાત ૨૪૦૦ સનદવાલા ડાકટરો ગલીઓ અને સેરીઓમા
ફરતા ફરેછે અને તેમના આજારી ઘરાકોને અંતે ૫૦૦ ગો
ર બનાવનારાઓના સવાધીનમાં આપેછે.

ફરાંનશ દેશના ગાંમડાંમાના નીમ હકીમો—જે
મ આપણી ટાપુમાં અને હીનદુસથાંનનાં બીજા શેહેરોમા
નીમ હકીમો, હોરાજીઓ, નાડીવઈદો અને આરા પીછી કર
નારાઓ હોએછે તેમજ ફરાંનશ દેશ જેવા શુધરેલા મુલકમા
પણ ઘણાછે. તેઓ વીશે એક તબીબ નીચે પરમાણે પોતાના
મીતરને લખી જણાવેછે, " એક દાંતનો વઈદ પોતાનો મો
ટો પેટારો લઈ, આંખનો વઈદ ગાડાંમા બેશી ફરેછે તેની

સાથ હરીફાઈ કરેછે. એક નાલખંધ ભાગેલાં હાડકાં અને ઉતરી ગએલા સાંધાઓ બેસાડેછે. એક બુઢી ઓરત જે લોકોના હાથ પગ નહી ઉતરી ગીઆ હોએછે તેમને ચડાવેછે. એક હલાલખોર સાદી દવા આપી ગમે તે દરદ હોએ તે સારૂં કરવા માંગેછે પણ તેની ફી ઘણીજ મોઘી રેહછે. એક જાદુગર જે માણસ અને જાંનવરોનુ ભવીશ કેહવાનો ફાંકો રાખેછે તે ઘણી હીમતથી દવા લખી આપેછે. એક ઓરતને તાવ આવતો હતો તેણીને ઇડાંની દાલમા તરણ જુ ભેલીને ખવાડી. એક દાઈ એક રતલ માખંનં માટે જે આવે તેને સંગરાહ મુકેછે. કેટલાએક પાદરીઓ બે ચાર વઇદકને લગતા પુશતક વાંચી હેવુજ શમજેચ કે તેઓ શીખેલા ડાકટરની માફક આજારી માણસને દવા આપી શકેછે. એ વગરે કાનના, આંખના, વીજલી અને લોહચુંબક લગાડી સારૂ કરનારાઓ સધલા ડાકટરોમા ખપેછે. ” જારે સુધરેલા દેશોમાં હેવા નીમ હકીમો હોએછે તારે વીરબાઈજી કેહછે કે મારા ખુરાદીની આ જમશેદજીની ઇસપીટાલવાલા ચોરીઆઓ સાસારૂં અદેખાઇ કરેછે. તે કાંહાં બીચારો ફેરાના બે રૂપીઆ લીએછે તેતો મેહલાં દવા સારૂ થોડા રૂપીઆ માંગેછ પછી સારૂં થાએ તારે પચાસ કે શો રૂપીઆ દરદી પોતાની ખુશીથી આપેછે કે દરદમાં કાંઇ કશર રાખે નહી.

શખત ઠપકાની અશર—સેંટ મોનીકા નામનો એક પાદરી લખેછે કે મારી માએને ધીમે ધીમે દારૂ પીવાની ટેવ પડી હતી. મારા કુંટંબમા બીજાઓ કરતાં તે ઘણી સાવધ રેહતી તેથી તેને જે ઓરડામા દારૂ રાખી મેલતાં તાંહાં લેવા મોકલતા હતા. તેણીને દારૂ પીવાનુ અકારૂ હતું તેથી તે થોડો બાટલીમાથી પીતી. પણ આસતે આસતે થોડો પીવાને બદલે તે ગલાશ ભરી લેવા લાગી અને જેમ માણસો થોડા ધુનામાંથી વધારે ધુનામાં ગરક થાએ તેમ તેને દારૂ પશંદ પડીઓ અને તે મોટા ગલાસો ભરી લેવા લાગી. પણ એક દાહાડે દારૂના ઓરડામા તે અને પોતાની ચાકરડી જે હમેશ તેની શાથે જતાં હતી તેઓને ટંટો થાએઓ અને ચાકરડીએ તેને ઠપકો આપીઓ કે તું છાકટીછે. આ બોલ તેને તીરની માફક લાગો અને તેની શુધ ઉંગડી અને પછી બીલકુલ પીવાનુ બધ કીંધું.

મન ખુશીથી કરેલી કમાઈપર માંગનારાઓનો દાવો ચાલે નહી—બાઈઓ આપણે શરવ કોઈ જાણીએછે કે દુનીઆમા તવંગર ગરીબ થાએછે અને ગરીબ તવંગર થાએછે, વેપારીને ખોટ જાએછે, ઘરબાર વાલાઓને આગથી નુકસાન થાએછે, ઘરેણા ચોરાઇ જાએછે, એ પરમાણે પઇસાનો ખજાનો વેરાઈ જાએછે અને તેનો ધણી ફકીરી હાલતમાં આવી પડેછે. પણ જે ખજાંનો માણસ પોતાના એલમથી અને અભીઆશથી પોતાના મગજમા એકઠો કરેછે તે કાંઈ ખોવાઇ જતો નથી માટે તમોએ પઈસાની ઝગરરી રાખી બાલકોને વીદીઆથી વેગલાં ન રાખવાં, પઈશા ખરચી તેમની મનસુધી પરકાશતી કરવી કે વીદીઆ ધનના જોરથી તે દુનીઆના સધલાં શુખ પાંમશે. નીચે લખેલો ફરેંચમનનો હેવાલ વાંચવાથી તમને એક સારો દાખલો મલશે. મોનગીઉ કરીબીલો નામના એક ફરેંચ કવીએ નાટકને લગતી એક કવીતા બનાવી તેની સધલા દેશમાં ભારે તારીફ થતી હતી. જારે તે કવીતા છાપવામા આવી અને નાટક શાલામા તે લોકોને રમુજ આપવા લાગી તારે તેના બનાવનારના માગનારાઓએ ચોપડી છાપનાર અને નાટક શાલાના કારભારીપર તે કવીતાથી તેમને જે નફો થએઓ તેપર ટાંચ લાંવીઆ, તેથી કવીને ગુમો ઉપજીઓ અને તેણે પંદરમા લુઈ પાદસાહને નીચે પરમાણે અરજ ગુજારી કે, માણસની મનખુશીની મતાપર માગનારાઓનુ જોર ચાલે હેવુ અતીઆર શુધી બનીઉ નથી અને એમ કરવાને જો તેમને રજા મલશેતો જેઓ વીદીઆ હુનરના કામમા ગુતાઆ હશે અને તેથી પોતાના દેશીઓને ઉપીઓગી થવાને ભારે મેહનત લીધી હશે તેઓ હાવાં ઘાતકી કામથી પોતાના નામીચાં પુસતકો છાપવાને હીમત નહી ચલાવશે. બીજુ જેઓ લખવા વાંચવાનો અભીઆશ કરેછે તેઓ ગરીબ હોએછે તેથી તેમની મેહનતની ઉપજતી પેદાશપર તેમનો હક રેહછે અને ધારાના હીમાતી તથા બીજા ધંધાવાલાઓની “ ફીઈ ” પર કોઈનો ફરાંશ દેશમા દાવો ચાલીઓ નથી. આ અરજીના જવાબમા પાદશાહે તરતજ હોકમનામુ કરી આપીઉ કે ફરીઆદીની જપત કરેલી કમાઇ તેને પાછી અપાવવી, એ હોકમનામુ ૧૭૪૯ ના મેએ માસની ૨૧ મી તારીખનુછે તેમા જણાવેછે કે, મનખુશીથી પેદા કીધેલા ગરંથો જપત થઈ શકે નહી. કરીબીલોના મરણ વખતે પાદશાહે તેની શંગેમરમરના પથરની ઘોર બંધાવી.

ઠગનારજ ઠગાએછે—જેઓ ઠગાઈ કરેછે અને ફરેબ રમેછે, તેઓ બીચારાં જાણતાં નથી કે જેમને હમો ઠગવા ધારીએ છીએ તેઓતો ઠગાતાં નથી પણ ઓર હમેજ ઠગાઈએ છીએ. ઠગાઈ કરનાર પોતાની તાલ મેલ, ઉલથાપ અને ફરેબથી મનમાં ખુશી થએઆન કરેછે કે હવે હું પાર પડીશ—મારી ઠગાઈમાં હું ફાવી જઈશ—જેને ઠગવાની મેં જાલ પાંથરીછે તેમાં તે સપડાશે; પણ એક દાનાવ શાખસ કેહેછે કે ઉપર જણાવેલા વીચારો પોતેજ ઠગાઇ ભરેલાછે અને એ વીચારો પોતેજ ઠગાઇ અને ફરેબ રમી ઠગનાર શખસને જ ઠગીઆ કરેછે.

ગલે ગાંઠ ને મોહડે ડુચા—આ મતાલાંને મલતી એક કેહેવત આપણા લોકોમાં મશહુર થએલીછે. કેટલીક વેલાએ એવા બનાવો બનેછે કે જે વીશે ગલાં બંધ કરવાં તથા મોહોડે ટાલાં મારવાં પડેછે, તે ઉપરથી એ કેહેવાતે જનમ લીધોછે. એ કેહેવત ઉપર અમલ કરવો કેટલેક દરજે દુરૂસત લાગેછે, કારણ આપણને ચુપકીદી અખતીઆર કરાવનાર ને ખામોશી પકડાવનાર એવા કેટલાક બનાવો બનેઆથી આપણને આગલ ચાલતાં વધારે સાવધ અને હુશીઆર રેહેવાની ટેવ પડેછે, જેમ કે એક માણસ આપણી સાથ ઘણો નીકટનો સંબંધ અને પેઆર ભરેલી મીતરાચારી ધરાવીને પછે આપણને ઠગી જાએ. તો તેવી વખતે ઉપલાં મથાલાં પરમાણે આપણને ચુપકીદી અખતીઆર કરવી પડેછે, પણ તેથી સાવચેતી અને હુશીઆરી ઘણી વધેછે, કે આગલ ચાલતાં નીકટનો સંબંધ કોઇ

સાથ રાખ્યોને પેચ્યાર ભરેલી મીતશચારીના ગાંડ કોણ સાથ બાંધવો.

ચાહેના ખપ !—સતા ભરેલા દસતાવેજો ઉપરથી એવું માલુમ પડેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ ના સાલમા જે વેખતે જ ઠાત સઉ મલીને આસરે બે રૂપીએ ને બે આને રતલ ચાહે પડતી હતી તે વખતે ઈંગલંડ, સકાટલંડ અને આઅરલંડ મધે ૨૩૭૩૦૧૫૦) રતલ ચાહેનો ખપ થએઓ હતો, તથા ફક્ત એ ચાહેનીજ જગાતનાજ ૧૪૨૩૬૬૦૦ રૂપીઆ ઉપજ્યા હતા. ઈસવી ૧૮૬૦ ના સાલમાં જારે દર રતલ ચાહેની લગભગ ૧॥ રૂપીઓ કીમત પડતી હતી તારે ૭૬૮૧૬૩૭૪) રતલ ચાહે ખપી હતી.

પરવારતી બાઈને કાંઈ કામતો જોઈએ !—દીનબાઈ, હોસીબાઈ વગેરે નવરી નકામી બેહેલી બાઈઓ ઘણીવાર કાઈ ટાહેલાં અથવા કુથલા કરવા બેસેછે, તેવારે તેમને માટે એવુંજ બોલાએછે કે "બાં નવરાં નકામાં શું કરે ?" એને મલતી પીરોજબાઈની એક રમુજી વાત સાંભલવામાં આવીછે. કેહેછે કે પીરોજબાઈ એક દાહાડે નવરાં પડીઆં તારે વીચાર દીધો કે હવે કરૂં શું ? કાંઈ કામબી નહી મલે, તેથી માલ ઉપર જઈ એક કાગલનો કટકો લઇ પોતાની સહી પનબાઈજી ઉપર ચીઠી લખવા બેઠાં. લખવાનું કાંઈ સુજીઉં નહી તારે નીચે મુજબજ લખીને ચીઠી મોકલી દીધી. "બેહેન પરવારતી પડીછું ને કાંઇ કામ કાજ મલે નહી માટે આ ચીઠી લખવા માંડીછે. તેમજ બેહેનજી લખવા જોગ જરૂરનું તો કાંઈ નથી તેથી કાંઈ લખીબી શકી નથી." નવરાં નકામા બેસી ટાહેલાં તથા કુંથલા કરતાં આ ચીઠી લખવાની કલપના વધારે નીરદોશને સારીછે.

વકીલે વાંધો પતાવીઓ—એવું તો કદાચજ બને કે વકીલને ઘેર ગએલા વાધા ઘેરમેલે પતે. તોપણ જો કોઈ ખરા વીશવાશુ ને એકીનદાર વકીલ સાથ કામ પડીઉં તો વાંધાને નીકાલો ઘેર મેલેજ આવેછે. કેહેછે કે બે પહોસીઓ વચે એક વાર છાપરૂં ચરાવવાનો કોઈ નજીવો વાંધો પડીઓ હતો. બંધે પહોસી એક બીજા ઉપર કકા થવા લાગા ને વાંધાનું મુલ જુઓ તો પાંચ ચાર રૂપીઆનો ખરચ. અંતે વાત વધી પડી ને એક જણ લાગલો વકીલને તાહાં ગએઓ. વકીલના ધારા પરમાણે તેની મસલત લેવાના લવાજમ દાખલ (૧૫ રૂપીઆ) એક મોહોર મુકીને પોતાની બધી કેફીઅત તેને કહી અને તેનું મન પુછીઉં કે મેં લીધેલો વાંધો વાજબીછે કે નહી ? વકીલે ધીરજથી જવાબ દીધો કે "ભાઈ તમો બધી વાત માંડી વાલો, કજીઆનું મોહોડું કાલું કરો, ગા માટે બે પહોસીઓ અમસથા એક બીજા સાથે મીનાકમો કરોછો ? લેઓ આ રૂપીઆ પાંચ હું મારી તરફથી તમોને આપુંછું ને તમો એ છાપરૂં ચરાવો ને વાંધો પતાવી દેઓ." એમ કહી પોતાને મલેલા રૂ ૧૫) માથી દસ રોકડા ગજવામાં મુકી દીધા ને તેમાનાજ વધેલા પાંચ પેલા ભાઈને આપી રખશુદ કીધા. તે ભાઈબી ખુશી થએઆ કે ચાલો ઠીકજ થઈઉં વલી માડાકુટ કોણ કરતે !!!

તમાચો મારી મોહોડું લાલ રાખવાની જરૂર—દુખતો માણસનાં જનમારાથી તેના ઉપર ઉતરતું આવીઉંછે. દુખ વગરનું માણસ તો હોએજ નહી. દુખ માણસને માટે નીરમાણ થઈઉં હતે નહી તો સુખની કદર અને જરૂર માલુમ પડતેજ નહી. ટુકામા કહીએતો તમામ માણસ જાત પોતાની જીંદગીના સપાટામાં દુખનો સપાટો જોઆ વના રેહેનાર નથી, એટલું છતાં કેટલાંક માણસો ઘેરઘેર પોતાંના દુખ વીશે ફરીઆદો કરેછે અથવા જેઓ પોતાને મોંહોડે બોલીને પારકાંને પોતાની ફરીઆદ સંભલાવતાં નથી તેઓ પોતાના ચેહેરા અને દેખાવ ઉપરથી પોતાની દીલગીરી તથા દુખ જાહેર કરેછે, તથા તે વીશે બડબડેછે. એ બાબદ લખતાં એક જણ જણાવેછે કે માણસ ઉપર ગમે એવું દુખ, સંકટ આવી પડે તોપણ તેણે ઘટતી જગા શીવાએ જાંહાં તાંહાં તેની ફરીઆદ કરવી નહી અને દેખાવ પણ તેવો કરવો નહી, પણ ઓર કેહેવાત મુજબ તમાચો મારી મોહોડું લાલજ રાખવું. એવું થએઆથી તેના પોતાના હકમાં ઘણો ફાએદો થાએછે. ઘણીવારતો એવા લોકો મલી આવેછે કે તેઓ દુખીઓનાં દુખ સાંભલતાને મુદલ ઈછતા નથી તથા તેવાનો સંગ કરવાને પણ ચાહાતા નથી, જેથી કરી દુખીનાં દુખ કમતર થવાને બદલે વધી પડેછે.

પોતાનુ પોતેજ ભોગવવું—કેટલાકોમાં એક બુરી ખવાસ જોવામાં આવેછે તે એછેકે જારે તેમનો કાંઇ વાંક નીકલેછે અથવા જારે તેમને વીશે કાંઈ બુરૂં માલુમ પડેછે, તારે તેઓ તેનો વાજબીને ઘટતો બચાવ કરવાને બદલે બીજાઓમાં તેવી ખોડ શોધવા માંડેછે, કે ફલાણો હાવોછે, ને ફલાણા વીશે એમ સંભલાઈઉછે. એ રીત કરતાં બેહેતર રીતતો એજછે કે જેનુ તેણેજ ભોગવવું. પોતાનો વાંક નીકલીઓ અથવા પોતાની ખાપણ જણાઇ એટલે તેને સુધારવા પાછલજ કમર કસવી જોઇએછે, અને બીજાઓમાં તેવા દોશછે કે નહી તેની તજવીજ કરવાની કશી જરૂર નથી. એવી રીતે સઉ લોક જો વીચારે ને તે ઉપર અમલ કરેતો પછે નાલેસી, નીંદા અને બદગોઇ જેવી ચીજો જડમુલથી નીકલી જઆ વના રેહેજ નહી.

શું પંખેરાં બોલેછે વારૂં !—સધલાં પખસીઓ સહવાર અને સાંજ પોતાનો ખોરાક અને ચારો શોધવાનાં કામમાં મશગુલ થએલાં હોએછે. કેટલીકવાર એવું બનેછે કે સારાં ભાગ્યેગે કેટલાંકોને કોઈ જગા ઉપરથી પુશકલ ચારો મલી આવેછે તારે બેશક તેઓ તે વીશેની ચેતવણી પોતાનાં બીજા સોબતીઓને કરેછે. એક લખનાર કેહેછે કે ઘણીવાર મેં મારી નજરે જોએલુંછે કે તુરતનાં અનાજ વાવેલાં ખેતરમા તે જગા ઉપરનાંજ સેહેજ પાચ દસ પખસીઓ પેહેલવેલા જોવામાં આવતાં, જે સંખીઆમાં હલુ હલુ એટલો તો વધારો થઈ જતો હતો કે પછે તો તે ગણાઈ પણ શકે નહી. અને વલી એ બીજાં પખશીઓ જે આવતાં હતાં તે કાંઈ તેજ જગા અથવા ગામેમોનાં નહી પણ ઘણે દુર દેશાથી ગોઆ કાસદો મોકલી તેમને તેરાવીઆં હોએ એમ આવતાં હતાં. અગર જો ફલ પાકેલું એકજ ઝાડ કોઈ કાગડાની

નજરે પડીઉં તો બેશક તે તેની ખબર પોતાના જાતભાઈઓમાં એટલીતો ઝડપથી ફેલાવશે કે તે ઠેકાણે સેંકડો કાગડા આવી લાગવાના. આ રીતે જોતાં એવુંજ માલુમ પડેછે કે ખરેખર પંખેરાંઓ પોત પોતમાં બોલેછે.

માણસનાં શરીરની ગણતરી—માથાંમાં ૬૦ હાડકાં, જાંગ અને ગુડામાં મલી ૬૦ હાડકાં, હાત અને બાહાવરામાં મલી ૬૨, અને ધડમાં ૬૭ હાડકાં હોએછે. આખાં શરીરમા ૪૩૪ સનાઇઉઓ એટલે માસના લોચા હોએછે, તેનાં દીલ ગુરદાના એક મીનીટમાં ૬૪ ધપકારા થાએછે, ઈઆને એક કલાકમાં ૩૮૪૦ અથવા એક દાહાડામા ૯૨૧૬૦ ધપકારા થાએછે, તેમજ એક કલાક જેટલા ટુંક વખતમાં તેનાં આખાં શરીરમાં ૩ વાર લોહી ફરી વલેછે.

કેટલાંક જાનવરોની ઝડપ—સલાથ નામનું એક જાનવૂર આખા દાહાડામાં ૫૦ કદમ ચાલી શકેછે !! કીડો એક મીનીટમાં પાંચ તસુ ચાલી શકેછે ! એનટીલોપ જાતનું એક હરણ એક મીનીટમાં એક માઇલ જઈ શકેછે; તાતાર દેશનું જંગલી ખચર તો આનટીલોપ કરતાં પણ વધારે ઝરપ બતલાવેછે ગરૂડ પખસી એક કલાકમા ૫૪ માઇલ એટલે ૨૭ ગાઉ સુધી ઉડીઉં જાએછે. કનેરી જાતનું પખસી એક કલાકમા ૪૮ માઇલ ઉડેછે.

લગનમાં ફ્રટાણા ન ગાવા વીશેનું ગીત·

"ધોળકામાં ધરમશી ફુલતો મેધાડંબર ગાજે"

એ રાગનું.

આવો સઇયર બાઈ બેનડી, ગાઇયે ગીત રૂપાળાં,
મંડપમાં મેલો દીવડો, ભલાં થાય અજવાળાં ॥ ૧

આજ ઘડી આનંદની, આજ રજની રૂપાળી,
સોનાનો સુરજ ઉગીયો, આજ દીવસ દીવાળી ॥ ૨

ગાઇયે ગીત ભલાં ભલાં, વેવાણોને હરવીયે,
બોલ બેઅદબી ન બોલીયે, જેથી જાત લજવીયે ॥ ૩

કોળી નાળીના કુલની, • એતો ગાય નઠારૂં,
આપણે ઉતમ જાતના, નહી ગાઇયે નઠારૂં ॥ ૪

જાતને ભાતતો જાણીયે, બોલે બોલ જે ધડીયે,
બોલે નઠારૂંતો નાપકા, એમાં આધાં ન પડીયે ॥ ૫

ઉતમ જાતની ઓરતો, ખોટું ગાતાં લજાશે,
મધીયમ જાતની માનની, ગીતે મશકરી ગાશે ॥ ૬

મશકરી પણ મરજાદની, આપણી એબ ન ખોલો,
જરૂર ફટાણાની હોયતો, કહુ એટલું બોલો ॥ ૭

વેવાણને કરો વાંનરી, ગાંડ પુંછડે વાળો,
વેરાગી કહીયે વેવાઇને, કાપે કામળો કાળો ॥ ૮

એથી અધીક વીધે ઓચરે, નીચી જાતમાં ભળવા,
બાપ ભાઈ બેઠા સાંભળે, જેવા વેશ્યાના ભડવા ॥ ૯

ધીક પડયો અવતાર એ, શબદ શું કહીયે જાદા,
કામતી નહી એતો કુતરી, મરદ નહી એતો માદા ॥ ૧૦

સારી શીખામણ ગાઇયે, જેથી રામજી રીઝે,
દસકત દલપતરામના, દીલમાં લખી લીજે ॥ ૧૧

પંદ.

મનજી મુસાફર રે,
  ચાલો નીજ દેશ ભણી ॥
મુલક ઘણા જોયા રે,
  મુસાફરી થઇછે ઘણી ॥ ટેક ॥

સ્વપુર જવાનો પંથ આવીઓ છે,
  રખે ભુલતા ભાઈ ॥
ફરીને આ મારગ મળશે નહી,
  એહેવી છે અવળાઈ ॥
સમજીને ચાલો સુધા રે,
  નાં જાશો ડાબા કે જમણી ॥
મનજી મુસાફર રે,
  ચાલો નીજ દેશ ભણી ॥ ૧ ॥

વચે ફાંશીઆ વાટ મારવાને,
  બેઠાછે બે ચાર ॥
માટે વળાવા રાખો બે ત્રણેક,
  તીઆરે તેનો નહી ભાર ॥
મળીયોછે એક ભેદી રે,
  કહેલી ગતી સહુ તેતણી ॥
મનજી મુસાફર રે ॥
  ચાલો નીજ દેશ ભણી ॥ ૨ ॥

હાવાં માલ વોહોરોતો વોહોરો શેઠના નામનો,
  થાય નાં કયેંઉ અટકાવ ॥
આપણો કરતાં જોખમ આવે,
  ફાવે ધણીનો દાવ ॥
એટલા સારૂ રે,
  નાં થાવું વોહોરતના ધણી ॥
મનજી મુસાફર રે,
  ચાલો નીજ દેશ ભણી ॥ ૩ ॥

કો જો જુગત થકી જાવું છે,
  કરજો સંભાળીને કામ ॥
દાસ દયાને એમ ગમેછે,
  હાવાં જઇએ પોતાને ગાંમ ॥
સુઝેછે હાવાં હેવું રે,
  આવધ થઇછે આપણી ॥
મનજી મુસાફર રે,
  ચાલો નીજ દેશ ભણી ॥ ૪ ॥

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૫ મું | સપટેમબર ૧૮૬૧ | આંક ૯ મો.

નઠારી ફરંગીજ ઠેકાણે આવી.

—○○—

નાટક ૧.

પાત્ર.

ગોદરજ	શીરાજ શેહેરનો એક તવંગર ગરહસ્થ.
ફોબાદ	એક વેપારીનો છોકરો.
તેહેમુર	ઇસ્ફહાન શેહેરનો એક ગરહસ્થ.
શાહપુર.. ..	શીરાજ શેહેરનો એક ગરહસ્થ—તેહમુરનો મીતર.
ગુરગીન.. ..	તેહેમુરનો મશકેરો ખીદમતગાર.
ફરંગીજ	ગોદરજની મોટી છોકરી
મેહેરબાનુ....	ગોદરજની નાહની છોકરી
	દરજી, સારંગીવાલો તથા બીજા ચાકરો ઇતીઆદી

—///—

ભાગ ૫.

પ્રવેશ ૧.

(ઠાંણુ તેહેમુરનુ ઘર)

તેહેમુર અને ફરંગીજ.

તેહેમુર—ચાલો પેઆરી ફરંગીજ આજનો દાહાડો આપણે ઠરાવીઆ મુજબ તમારે બાપને ઘેર જવાનોછે. આગલથી સઘળી તઈઆરોનો તમે કરી ચુકી હશોજ. ઠીકછે, વખતબી સારોજછે. હજીતો સહવારનું પોહોરછે, બામદાદનો શીરેપોરનો વખત ઘણો સારોછે.

ફરંગીજ—(જરા અચરત થઈને) નારેજી, એમશું બોલોછો ! બપોર થયા ને બામદાદ શું કહોછો. પેતો વાગી ગયાછે.

તેહેમુર—હજી તમે તમારો સવભાવ મુકીઓ નથીની ? બસ મારી સાથેતો જે વાત હું કહું તેજ થવી જોઈએ, હું રાત કહુંતો રાત ને દીવસ કહુંતો દીવસ થવા જોઈએ. માહારી ઇછાની સાંમે થવાની કોઈએ હીમત ચલાવવી જોઈતી નથી. હરેક કોઈનાં બોલેશાં અથવા કરેતાંની વચમાં ટકટક કરવાનો તમારો જે ખવાસછે તે હજી ગટીઓ નથી, તો હુંબી ખરો કે આજે તમારે ઘર જવાનું બંધ કરૂં. ચાલો બાંધેલો સરસામન છોડી નાખો.

ફરંગીજ—પેઆરા તેહેમુર એટલી નજીવી જેવી વાત ઉપરથી એટલો ખોફ કેમ કરોછો વારૂં ! હું ચુકી, ભુલમાં મારાથી એમ બોલાઈ ગીઉં, વાસતે પેઆરા ખાવંદ એ વીસરી જાઓ ને ઠરાવ મુજબ નીકલવાનું મન કરો. હોય માણસછે ચુક કરે.

તેહેમુર—(જરા દમાગમાંજ) ઠીકછે, તારે, ફરીથી સંભાલ રાખજો.

પ્રવેશ ૨.

(ઠાંણું એક જાહેર રસતો)

તેહેમુર, ફરંગીજ, અને ગુરગીન.

તેહેમુર—(રસતા ઉપર થોડાક ચાલીઆ પછે વીચાર કરવા લાગો કે હવે ફરંગીજ ઠેકાણેતો આવી ચુકીછે, તોપણ હજી પુરેપુરી ઠેકાણે આવીછે કે નહી તે તપાસી જોવી જોઈએ, નહીતો વલી કાંઈ ફાંટોબાંટો આવશેતો અડચણ પડશે, તેથી તાલ શોધી કાહાડીને બોલીઓ) આહાહા ! માહાબખતારની શી મજેની રોશની પડેછે. આફતાબની રોશની કરતાં આ માહાતાબની રોશનીનું નુર ઘણું તેજ મારેછે. ઠંડક પણ સારી પડેછે; એ સીરે ઘેરની મુસાફરીજ ઘણી સારી લાગેછે.

ફરંગીજ—નારે પેઆરા ખાવંદ, એ કાંઇ રાત નથી. ખરા બપોરનો વખતછે, માહાતાબ નથી એતો આફતાબછે, ને ઠંડક શી બરીછે, ટપોટોતો પડેછે. દીલમાં આગ આગ બલેછે ને કચવચ થાએછે. એને શીરોપોર કોણ કેહે વારૂં!

તેહેમુર—કોણ કેહે ! હું કહુંછું કે આં રોશની જે આટલી બધી પડેછે તે માહાતાબનીછે. અને ટપોટો શાનો પડેછે ! આવી શીરી લેહેર આવેછે ને તેથી દીલમાં ઠંડક વલેછે કે કચવાટ થાએછે ?

ફરંગીજ—ના, હુંતો કહુંછું કે એ રોશની આફતાબનીજછે. ને ટપોટો તથા કચવાટ ખરેખર થાએછે.

તેહેમુર—(જરા દમામ કરીને) બસ ! મારી ખાતરી થઈ કે તમે હજી ઠેકાણે આવ્યાં નથી. મેં કહીતુંતું કે જે

હું ચાહુ તે થાએ, માહાતાબ કહુંતો માહાતાબ ને આફતાબ કહુંતો આફતાબ ને સેતારા કહુંતો સેતારા, તમુને મારા વીચારની સાંમે મત આપવાની કશી અગત અથવા મુખતીઆરી નથી. ખેર, પાછાં ફરો આપણે ઘેર પાછાં જઈએ. હુંબીતો ખરો કે જાંહાંવેર આ મુજબ તમો ચાલશો તાંહાંવેર હું કદીપણ તમારા બાપને ઘેર જનાર નથી.

ગુરગીન—(ફરંગીજને હરૂમે) બાઈ બોલી દેવોની, શેઠ કેહે તેજ ખરૂંછે. નહીતો વલી ધક્કા મુકી ખાતાં આવીઆં ને પછાડા ખાતાં પાછાં જવું પડશે.

ફરંગીજ—ખરી વાતછે, ગુરગીન, વખત જોઈને વાત કરવી જોઈએછે, એવણનાં વીચાર પરમાણેજ હવેતો કરવું જોઈએ એટલે બધી વાતની પંચાતી ઓછી થાએ, ને કંકાસ કકલાટ પણ દુર થાએ.

ગુરગીન—(પોતાનાં મન સાથ, હં, ઠેકાણે આવીઆં ખરાં! સેરને માથે સવાસેર થાએ તારેજ બા આવી ઓરતો ઠેકાણે આવતી દેખું!) હા, બાઈ હા બોલી દેવો.

ફરંગીજ—પેઆરા ખાવીંદ તેહેમુર તમો કહોછો તે વાજબીજછે, મારે અમસથી ટકટક કરવી જોઈતી નથી. માલો સાહેબ માફ કરો; હા એ માહતાબની રોશનીછે, અલબતાં શીરેપોરનો વખતબીછે, અને તેથી દીલમાં તાહાડકબી વલેછે ખરી. તમે કહોતો એ માહાતાબછે, તમો કહોતો આફતાબછે, ને તમો કહોતો એ શેતારાછે. જે તમો કેહેશો તેજ હોશે ને નહી હોશેતો તુરત તે બની જશે એવી મારી ખાતરી થઇ ચુકીછે, વાસતે હવે આટલાં બધાં આવેલાં પાછાં કાંહાં જઈએ, બેહેતરછે કે મારા બાપને ઘેરેજ જઈએ.

તેહેમુર—તારે હું ફરીથી કહુંછું કે એ માહાતાબછે.

ફરંગીજ—હા, પેઆરા ખાવીંદ મનેબી લાગેછે કે એ માહાતાબજછે.

તેહેમુર—ના, તારે વળી તમે બીજી તકસીર કીધી. એ માહાતાબ નથી, એતો આફતાબછે. શું આફતાબ ને માહાતાબને તમો પારખી શકતાં નથી!

ફરંગીજ—હા, સાહેબ તારે એ આફતાબછે. હવે તમે જો ના કહો કે એ આફતાબ નથી ને માહાતાબછે, તો એ આફતાબ છતાં તુરત માહાતાબ થઇ જશે. એતો સઘલું તમારા સુખન ઉપરછે, ને તમારો જે સુખન નીકલે તેજ માહારોબી સુખન થવાનો.

ગુરગીન—(એખલો મન સાથે) ચાલ શેકતો પાર પડીઆ! બાઈ માખણ જેવાં થઇ ગીઆં. કડાસના ને કંકાસનાં માણસોને ઠેકાણે લાવવાનો આપણનેબી સારોરસતો માલુમ પડીઓ. એબી અકલનું કામછે. શેઠ આટલી જ દપ કરે નહીતો બાઈતો એવાં હતાં કે શેઠને માથે કે દાહાડાનાં ચડી બેઠાં હતે એ જે થઈઉ તે ઠીકજ થઈઉ.

તેહેમુર—ચાલો, તારે ગડબડ છોડો, આગલ ચાલવા માંડો. જલદી કરો સાંમેથી કોઈ આવેછે. (એક ઘરડા મુસાફરને પાસે આવતાં જોઈને ફરંગીજને કેહેછે) પેઆરી ફરંગીજ ખરૂ કેહેજો આ ખુબસુરત ને પરી ચેહેરેની ઓરતના કરતાં સરસ કોઈ ઓરત આજ શુધી તમે જોઈતી વારૂં! ખરૂં કેહેજો જુઓ એના હોટ કેવા પરવાળા જેવા લાલ ને રૂખસાર કેવા ખીલેલાછે. મોહોડાંનો ઘાટ ઘટમ જોઈનેતો પરી ચેહેરેની બાનુઓને માહાતાબ વટીક સરમાઈ જાએછે. માહારી ખુશીછે, પેઆરી ફરંગીજ કે તમો એ ખુબસુરત ઓરત સાથ બગલગીરી કરી આવો.

ગુરગીન—(એખલો) સજર મજા! વાતબી એવી કરે કે ગધેડાંને તાપ આવે! પણ કરે શું, કબુલ કરવુંજ જોઈએ તો. નહીતો પછી વડવા હાલ.

ફરંગીજ—(પેલા મુસાફર પાસ જઈ તે સાથ બગલગીરી કરી તેને કેહેછે) ઓ ખુબસુરત, પરી ચેહેરેની મેહેબુબ, ધનછે તારાં માંતપીતાને કે તેઓએ તારા જેવી પરી ચેહેરેની નેક જાદ ઓરતને જનમ આપીઓછે; કેમ તમો કેણી તરફ શીધારોછો વારૂં!

તેહેમુર—અરે ઓ ફરંગીજ, તમો દેવાનાંતો નથી બની ગએઆં? હું ધારૂંછું કે તમો તમારો સુધીમાં નથી. એ શું બકોછો તેનો વીચારછે! અરે એ બીચારો એક ઘરડો ખખ થઈ ગએલો મરદછે, જેના ગાલ ઉપર બુજરૂગીની નીશાનીની કરચલી વળી ગએલીછે, એટલું છતાં તેવા મરદને તમો ખુબસુરત ને પરી ચેહેરેની ઓરત સમજોછો એતે શું?

ફરંગીજ—(પેલા મુસાફરને) માફ કરો, બુજરગ મરદ, મારી આંખથી બરાબર દેખાઈઉં નહી. ચુકથી મારાથી એમ બોલાઈ ગઈઉં. સાંમેથી આફતાબનાં કીરણની જાલ ઘણી લાગાથી મારી આંખો દીપાઈ ગઈ હતી તેથી એ ગફલતી ભરેલી ચુક થઈછે, જેબી કાંઈ ચીજ મારી નજરે પડેછે, તે સઘળી ખુશનુમા ને ખુબસુરતજ જણાએછે. પણ હવે મને માલુમ પડેછે તમોતો એક બુધા પીર મરદછો. મારીથી આ ઘણી બેઅંદાજા ભરેલી ચુક થઈછે તેની મને માફ કરો.

તેહેમુર—બુજરગ મરદ, ખરેખર ચુક થઈછે વાસતે માફ કરજો. પણ વારૂં તમો કેણીમેર જાઓછો. જો તમારૂં મકાનબી હમે જઈએ છીએ તેણી ગમજ હોએતો હમો તમારા સંગાતથી ઘણાજ ખુશી થઈશું.

બુજરગ મરદ—હા, ચાલો હું પણ શીરાજ તરફજ જાંઉછું. રસતાનો સાથ સારો ને ઠીકજ મલી ગીઓછે.

એ પરમાણે વાત ચીત કરતાં તેઓ સઘળા ચાલીઆં અને શીરાજ શેહેરમાં દાખલ થએઆં.

પ્રવેશ ૩.

(ઠેકાણું ગોદરજનું ઘર.)

ગોદરજ, શાહાપુર, કોબાદ, તેહેમુર, મેહેરબાનુ, ફરંગીજ, ગુરગીન તથા બીજા ચાકર નફરો.

આણી તરફ ગોદરજની બીજી છોકરી મેહેરબાનુંનાં લગન પણ કોબાદની સાથે આજેજ થતાં હતાં; અને એ સઘલાં લગનની કીરીઆ થતાંમાં તાંહાં આવી પુગાથી ગોદરજને એટલીતો ખુશી અને ખુશાલી ઉપજી કે તેનું બેઆન થઈ શકતું નથી. લગનની કીરીઆ થએઆ બાદ સઘલાઓએ અરસપર એક બીજા સાથ બગલગીરી કીધા પછે તેઓ એક સુફરો તઈઆર કરી જમવા બેઠાં, જમતાં જમતાં તરેહવાર વાતચીતો ચાલી, તેમાં ઘણીખરી ખાધા પીધાની ને મોજ મજા

ની વાતો ચાલતી હતી. તેમજ કેટલી બધી સલામતીઓ પ ણ લેવાઈ હતી. જમી રહેવા પછે, સુફરા ઉપરથી મેહેરબા નું તથા ફરંગીજ ઉઠી ગએઆં.

એ બંને બાનુંઓ ઉઠી ગીયા પછે સુફરા ઉપર બેહેલા શ ખસોમો માંહોમાહે ઘણી રક ઝક તથા તકરાર ચાલવા લાગી ને વાતપર વાત લાવી શાહાપુરે તેહેમુર ઉપર ઉલટ લેવા માં ડી, તેવામાં—

ગોદરજ—પણ ભાઈઓ બધી વાત રહી. બીચારા તે હેમુરને ફરંગજ જેવી બઈરી મલવાથી બીચારાને દુખતો ખ રૂંનતો.

તેહેમુર—ના સાહેબ, હું છહેછોક ના પાડુંછું કે એ વાત ખોટીછે. મને કશું દુખ નથી. મારી બાએડી જેવી ભ લી ને હુકમબરદાર બીજી થોડીજ ઓરતો મલી આવશે એ સત કરી જાણજો.

ગોદરજ—હોએ ભાઈ, વાત કાંઈ માનવામાંતો નથી આવતી.

તેહેમુર—તારે લાંબી ટુકી કટકટ કરવાની કશી જરૂર નથી, ચાલો તારે આપણે એક સરત લગાવીએ, અને આં પણ દરએક જણ પોત પોતાની બઈરીઓને તેરાવી મંગાવી એ, જેની બઈરી તેડાંને માન આપી તુરત આવી હાજર થા એ તેનો ખાવીંદ એ સરત જીતે.

શાહાપુર—ઠીકછે સાહેબ, ઘણી સારી વાત, કબુલછે. કેટલાની સરત! બોલો!

કોબાદ—મારેબી કબુલછે; સરતમાં એક એક જણે વીસ વીસ દીરમ મુકવા.

તેહેમુર—(મશકેરીમાં) વીસ વીસ દીરમ! વાત સાં ભલો! કેવો મોટો કુતકો મારીઓ! અરે એવા વીસ વીસ દીરમો હમો ચાલતાં ચાલતાં ખરચી નાખીએછે, હમારી બઈ રીનાં નામપર વીસ ગણા વીસ (૪૦૦) દીરમ કુરબાનછે.

શાહાપુર—અરે ભાઈ લેવોની સો સો દીરમ. હવે કાંઈ?

કોબાદ—કબુલછે.

તેહેમુર—ચાલો તારે હમારેબી કબુલછે.

શાહાપુર—વારૂં, હવે પેહેલું તેડું કોણ મોકલે?

કોબાદ—લઓ પેહેલું તેડું હું મોકલુંછુ (ચાકર તરફ ફરીને) જા જઈને તારાં બાઈને કેહે કે જરા આવી જાઓ. (ચાકર તેડવા ગએઓ)

ગોદરજ—પેઆરા કોબાદ તમે જીતીઆ. એમજ જા ણો કે મેહેરબાનું આએ આવી.

ચાકર—(પાછો આવીને) સાહેબ, બાઈતો કેહે, હું તો જરા કામમાંછું, તે મજથી કાંઈ હાલ અવાઈ શકાશે નહી.

તેહેમુર—(ચાલા પાડીને) હું કામમાંછું! મારીથી અવાશે નહી! ચોખો જવાબ!

કોબાદ—અરે ભાઈ અકરાઈ કાંએ જાઓછો! તમા રી બઈરી તમોને એટલો નરમાસ ભરેલોજ જવાબ મોકલે એવી દુવા માગોની!

તેહેમુર—હું ધારૂંછું કે એ કરતાં વધારે સારો જવા બ મળવો જોઈએછે.

શાહાપુર—જા જઈને મારી બઈરીને કેહે કે મેહેર બાની કરીને જરા આવી જાઓ.

તેહેમુર—(મશકેરીમા) મેહેરબાની કરીને આવી જા ઓ! તેના કરતાં ભળા માણસ પગે પડીનેજ કાંએ નહી તે ડાવતો!!

શાહાપુર—ભાઈ હમેતો એટલુંજ કરીએ છીએ, પ ણ તમેતો ગમે એટલું કેહેવાડશો, મેહેરબાની માંગશો, પગે પડશો, કાલાવાલા કરશો ને સેવટે તેડવા પોતેબી જશો તોપ ણ તમારૂં વલનાર નથી તે છાતી ઉપર લખી રાખજો.

ચાકર—(પાછો આવીને) સાહેબ તેવણતો કેહેછે કે તમે સાહેબો બેઠા બેઠા ચેડાં કાહાડોછો તેથી હું કાંઈ આવ તી નથી, જો કાંઈ કામ હોએતો તમે પોતે આવી જાઓ.

તેહેમુર—ખાવીંદને કેવો મજેનો જવાબ! સખુન એવા મજેના ને મીઠા કેહેવાડીઆછે કે તલીએથી તે ટાલકે સુધી આગ બલે! અનબ ખમી શકાએછે, ખા (ચાકરને) જા, જઈને ફરંગીજને કેહે કે તુરત આવીને માહારી આગલ હા જર થાએ.

શાહાપુર—જવાબ કેવો ફરી વલશે તે હું અગાઉથી પારખી ચુકો.

તેહેમુર—શું વારૂં! જોઈએ બોલોની!

શાહાપુર—અરે બોલીઆ! નસીબમાં શાલ જોડા હશે તે મલશે.

તેહેમુર—જો એમજ ઠરીઉંતો માહારા જેવો કંબખત બીજા કોઈને હું ગણસ નહી.

ગોદરજ—અરે યારો સબુર કરો, ફરંગીજતો આવી!

ફરંગીજ—કેમ પેઆરા તેહેમુર શી ફરમાસ?

તેહેમુર—તમારાં બેહેન મેહેરબાનું અને શાહાપુરનાં ધણીઆંણી કાંહાછે વારૂં?

ફરંગીજ—તેઓ તાંહાં પાછલના ચોકમાં બેહેલાંછે, વાતો કરેછે.

તેહેમુર—જાઓની તેમને તેડીતો લાવો! નહી આ વેતો તેમને સારી પડે એ વાત સમજાવીને કેહેજો ને તેડતા આવજો. ચાલો લાગલાંજ જાઓ; તાકીદ! ખોટી નહી! (ફરંગીજ જાએછે.)

કોબાદ—ભાઈ આતો ખરેખર મોજેજા જેવી વાતછે.

શાહાપુર—ખરૂં ભાઈ, મનેબી એમજ લાગેછે. મો જેજોતો જેને કેહેસ તેહેવો. પણ અંદરખાનેથી કોણ જાણે કેવો ભરમ હશે.

તેહેમુર—ભાઈ ભરમ શાનો! પરણીઆ એટલે ખા વીંદ ઓરતે એક બીજા ઉપર હેત અને પેઆર વધારવા, સ લુખાઈથી અને નરમાસથી એક બીજાં સાથે ચાલવું, જોઈતો રોબ રાખવો અને સુખતીઆરી ચલાવતી વખતે સારી સંભા ળ ને ચોકસાઈ જો રાખીતો પછે તેનું હાંસલ એવુંજ થાએ.

ગોદરજ—પેઆરા બેટા તેહેમુર, તારાં બખતાલેછે આ સરત, તું જીતી ચુકો. એ દીરમોમાં વીસ હજાર દીર મ, હું બીજા ઉમેરી આપુંછું. હું મારાં મનથી. આજ એ મજ સમજુંછું કે મેં આજે એક તરીજી છોકરીને એ ૨૦ હજાર દીરમની રીત કીધી. ખરેખર આ ફરંગીજ એક જુ દીજ છોકરી થઈ, તો પછે તે જુદીજ ગણાવવી જોઈએ.

તેહેમુર—હું કાંઈ આટલાંમાંથી એ સરત જીતી ઉઠવા માંગતો નથી. એ સરત જીતનાર હકદાર હુંજ છું તેની સાબેતીના હજુર મજબુત દાખલ બતલાવી આપીઆ વગર એ દીરમને હું મારા કરી ગણનાર નથી. (ફરંગીજ, મેહેરબાનુ તથા શાહાપુરની બઈરી એ તરફે જણીઓ આવેછે, તેમને જોઈને) જુઓ આ ફરંગીજ આવી પુગી, ને સાથે કામદાર ને કામમાં રોકાએલી બે બઈરીઓને પણ કેદી દાખલ સાથે લેતી આવીછે. (ફરંગીજ તરફ ફરીને) ફરંગીજ, તમારા માથા ઉપર જે શીર ફેંટોછે, તે તમોને છાજતો નથી એને કાહાડીને પગતલે રગદોલી નાખો (એ ઉપરથી ફરંગીજે તુરત પોતાનો શીરફેંટો માથાં ઉપરથી કાહાડી નાખીઓ ને પોતાના ખાવીંદના હુકમ મુજબ તેને રગદોલીઓ.)

શાહાપુરની ઓરત—ખરેખર નાહાના બચાંની રમત જેવી વાતો અહીંતો થવા માંડીછે. એ કોટકતો જો વાતાં નથી બા.

મેહેરબાનું—અફસોસ! કેવા ચેડાં ને ટીંગલાં ગુડીઆંની રમત થાએછે! ખાવીંદો જો પોતાની ઓરતો પાસ એ વીજ ફરજો અદા કરાવવા ચાહાતા હોએ તો તે જેવી મુરખાઈ બીજી ચેડીજ હશે.

કોબાદ—પેયારાં મેહેરબાનું, તમેબી જો તમારા ખાવીંદની તરફની તમારી ફરજ સમજી એવીજ મુરખાઈ બતલાવી હતે સો તેથી હું ઘણો ખુશી થતે. તમે જેને મુરખાઈ કહોછો, તથા તમોએ પોતાનું જે ડાહાપણ દેખડાવીઉછે તેની કીમત મને ઘણી ભારી પડીછે. અગરજો તમો પોતાનાં દાહાપણને ઉચું મુકી ખાવીંદ તરફની ખરી ફરજની ખુબી પીછાની તુરત આવી હાજર થએઆં હતે તો મને સો દીરમની જે સેસ ઉડીછે તે નહી ઉડતે એટલુંજ નહી પણ બીજા સો બસો દીરમ કમાતે.

મેહેરબાંનું—તમો સો બસો દીરમ ખોઈ બેઠા તેમાં મારી શી તકસીર! તમે પોતેજ મુરખ બનીઆ!

તેહેમુર—પેઆરી ફરંગીજ આ આપખુદી ભરેલી ને દીમાખદાર ઓરતોની સંધ જે ખીસી ગઈછે તેઓને તેમના પોતાના ખાવીંદ તરફની ખરી ફરજો કેવીછે તે જરા સમજાવો.

શાહાપુરની ઓરત—ફરજો સમજાવી ને બધું કીધું, મેહેરબાનું ચાસે એતો સઘલાં પરવારતાંછે, ને મશકરી ઠકાની વાતો લઈ બેઠાછે, એમાં આપણું કાંઈ ઉધડીઉં નહી.

તેહેમુર—ફરંગીજ પેહેલાં આજ ભેજાં મારે શેકતો પાર, ને પકડો, ને એનેજ પેહેલાં સારી પઠે સમજાવો ખાવીંદની હજુરમાં કેવો ને કેટલો અંદાજો રાખવો ને તેની સાથ કેમ બોલવું.

શાહાપુરની ઓરત—કોણને સમજવા કેહેછે! સમજાવીઉ ને દાહાડા ઉઘડીઆ! હમારે કાંઈ સાંભલવું નથી!

ફરંગીજ—સાંભલ, ઓ પેઆરી સાહેલી આ દુનીઆમાં ઓરત મરદોનાં જોડાં જે ખુદાતાલાએ સરજેલાંછે તે ઘણાં અગતના કારણોસર સરજેલાછે. લગનની મોબારક અને પવીતર કીરીઆથી ઓરત મરદને અને મરદ ઓરતને એકદીલી તથા પેઆરથી ચાહાવાને કોલ આપી બંધાએછે. વાસતે ઓરત જાતની એક મોટી નેમ અને ફરજ એછે કે તેઓએ પોતાના ખાવીંદ ઉપર ખરાંદીલ અને પાક મનસનીથી મોહોબત રાખવી. ઓરત જાતના ઉપર ખુદરતથી બે મોટી ફરજો ઉતરેલીછે—એક તેમની પોતાની પાક દામાની જાલવી રાખવાની અને બીજી તેમના ખાવીંદના દરએક વાજબી હુકમને માન આપવાની. એ બંધે ફરજો બજાવવાને કોઈબી સમજુ ઓરત પછાત પડવાની નથી. જે દાહાડાથી ઓરત મરદ સાથ કદ ખુદાઈ થાએછે તે દાહાડાથી તેઓ બંધે એક બીજાનાં સુખ દુખના હકદાર ભાગીઆ અને રસીક ગણાએછે, તેમજ સંકટ જેવી વેલાએ એક બીજાને મદદ કરવાને અથવા જરૂરનો દીલાસો આપવાને એક બીજા બંધાએલાંછે. લગનના મોબારક કોલનો આવો ખુલાસો છતાં હું જોઈને ખરેખર દલગીર થાંઉછુ કે તમે પેઆરી સાહેલીઓ તમારા ખાવીંદોની રૂબરૂ કેટલુંક બેઅંદાજે બોલવાની છુટ લેઓછો, તેમનાં વાજબી હુકમોને માન આપતાં નથી અને ટુકામાં કહું તો તમો એકદમ તમારી ખરી ફરજો ભુલી જાઓછો એ તમારા દરજાને શોભા આપતું નથી. જુઓ તમારી જુબાનથી કેવા એકકા સુખનો નીકલીઆછે કે જે ખરેખર તમારા પેઆરા ખાવીંદોનાં જીગરમાં તીરના પેકાનની મીસાલે લાગા હશે. તમારી સઘલી ખુબસુરતીને તમારો તમામ દબદબો આવી તમારી ચાલથી તદન ઝાંખ મારી જાએછે. સાંભલ પેઆરી સાહેલી તમારો ભરથાર, તમારો ખાવીંદ ને તમારો શેઠ ને તમારો મુરબી ને તમારો પાલન કરતા ને તમારો બચાવ કરનાર ને તમારાં દુખથી દુખી થનાર એક શખસછે, તમારાં સુખને ચેનને મારે એજ તમારો ખાવીંદ જેહમુરજી ને રંજ ખેંચવાને તઈઆર રેહેવાનો, તમારાંજ સુખ ને ચેનને મારે તે દરીઆ દોહોવતો દેશે દેશ ને શેહેરે શેહેર ફરવાનો, તથા તાહાડ, હવા, સરદી અને શીતાન એ કશાંની દરકાર ન કરતે તે બીચારો રાત દીવસ રંજ ખેંચશે ને તમો તો કેરારે છતર પલંગ ઉપર લેટશો, તેવા એક ખાવીંદને મારે તમો શું કરી શકવાનાં હતાં વારૂં! તમારે મારેની તેની આટલી બધી રંજ અને જેહેમતના બદલામાં તને તેને મારે કશું પણ કરી શકવાનાં નથી, બલકે તમારામાં તાકાત નથી કે તેનાં કીધેલાંનો સોમો ભાગ પણ તમો કરી બતલાવો; ને તે સાથે તે ખાવીંદ, તમારી પાસથી એવું કાંઈ માંગનાર પણ નથી, તે તમારી તરફની એટલીજ આશા રાખેછે કે તમો નીમકહલાલ, વફાદાર, એકીનદાર, અને ખરાં દીલ ને પાક મનસનીથી તેના ઉપર મોહોબત રાખનાર તથા તેની જોઈતી હાજતો ઉપર ધીઆન પુગાડનાર અને તેના હુકમને તાબેદાર તમો રહો. એ શીવાએ તે તમારી તરફથી બીજા કોઈપણ રીતના બદલાની આશા રાખતો નથી, એટલું છતાં જારે તે તમોને આવી રીતે તોછડાઈ ભરેલું બોલતાં અને તેની તરફ નાફરમાન અને બેવફા જુએ તારે તેનું મન કેટલું દુખાએ અને તેનું દીલ કેટલું તુટે તેનો, ઓ સમજુ સાહેલી તમો પોતેજ વીચાર કરો.

પેઆરી સાહેલી મારાં આ બોલવાથી તમારાં દીલમાં લાગતું હશે, પણ તેની દરકાર કરવી નહી. તમો બેહેનીઓને સારી પઠે રોશનછે કે મારો મીજાજ અને તબીઆત કેવી હતી, પણ વખત જતાં તેનો મને સારો અનુભવ થએઓછે, ને મારી ખાતરી થઈ કે તેવી રીતે ચાલવાની તબે જત

રી રાખવાથી મારાજ હકમાં વધારે નુંકશાન હતું તે ઉપરથી જ મને મારો મીજાજ ધંદો ને તબીઅત ફેરવવાની જરૂર પડી. આપણ ઓરત જાત જેમ શરીરે નબલી છીએ તેમજ આપણાં મન પણ નબલાં ને પોંચાં હોએછે, તે ઉપરથી કેટલીક વેલા આપણે થોડા વીચારથી કેટલાંક કામ કરી પડીએછે, આ પણને સારી પઠે જાણવું જોઈએછે કે આપણે નેકા કરી ખા વંદના અખતીઆરમાં ગએઆં એટલે આપણે તેના તાબા મા ગએઆ દાખલ થઈઉં, ને જારે તાબે ગએઆં એટલે તાબેદાર થઈ રેહેવા વના છુટકો નથી. તાબે ગએઆ છતાં તેમના ઉપર હકુમત અલાવવાની પેરવી કરવી એના જેવું બે હુંદું બીજું કાંઈ નથી. પેઆરી બેહેની અને સાહેલી મારાં આટલાં ટુક બોલવા ઉપરથી તમો ચતુરછો વાસતે ચેતી ગઈ હશો કે હવે પછે તમારે તમારો વહીવાટ ને કારભાર કેમ ચ લાવવો. ને હું પણ ખુદા પાસ દુવા માંગુંછું કે તમોને તે અજીમ કુદરતનો સાહેબ તમારી વાજબી ફરજો અદા કરવાને ને હોશ બખશે, ને તેમાં ખસુસન કરીને તમારા ખાવીંદો તરફ તમારી કેવી ફરજોછે તે. બજાવાને તમો શકતીમાન થાવો. **આમીન.**

ફરંગીજનાં આ બોલવાથી સફરા ઉપર બેહેલાં સઘલાંઓ નાં દીલમાં ઘણોજ અજાએબી ભરેલો એક જુસો ઉતપન થ એઓ. કોબાદ, શાહાપુર તથા તેમની ધણીઆનીઓ પણ એ સાંભલી ઘણાંજ અચરત પામીઆં. પછે અરસ પરસ એક બીજા સાથ બીજી કેટલીક વાત ચીતો તથા બગલગીરી કરી તેઓ સઘલાં છુટાં પડી પોત પોતાને મકાને ગએઆં. †

વાંચનાર પેઆરી બાનુઓ, **નઠારી ફરંગીજ ઠેકા ણે આવી,** તેનો આ કીસો પુરો થએઓછે. જે બાનુઓ એ ધીઆન રાખી અવલથી આખર સુધી એ બાબદ વાંચી હશે તેમના જોવામાં આવીઉં હશે કે ફરંગીજ કેવા આકરા મી જાજની અને ખરાબ સવભાવની હતી, પણ આખેરે તે કે વી નીવડી આવી. તેમજ એક બીજી બીના તેમના જોવા માં એ આવી હશે કે આકરા મીજાજનું માણસ કેવું હાડમા ર અને હાડ જંજેર થયા કરેછે, તથા ભોગ ચોઘડીએ જો તે વાં માણસ સાથ કોઈને કામ પડીઉં તો તેને ઠેકાણે લાવવા ને કેવા ઉપાએઓ અને તદબીરો કરવી પડેછે. એ વનાએ આખા કીસામાથી ... ત્રણી રમુજ સાથની નસીઅતો જો વામાં આવશે. ...સો પણ ફરંગીજના બોલોમાં ખુદા પાસ એવીજ દુવા માંગીએ છીએકે જે ઓરતો પોતાના ખા વીંદ તરફની ખરી ફરજો સમજતી નહી હોએ તેમને તે અજી મ કુદરતનો સાહેબ તેમની વાજબી ફરજો અદા કરવાને હો શ બખશે. **આમીન.**

---

† ગુરૂ શેકસપીઅરના "ધી ટેમીંગ આવ ધી શ્રુ" નામના નાટકના પેચ ઉપરથી આ સાર ઉપજવી કાહાડેલોછે. ફકત સાર દા ખલ જેટલી બીના લેવાઈ શકાએ તથા એ નામાંકીત ગુરૂના રચીલા ને દીલાસંદ બેતનો જેટલો ભાગ આપણી ગુજરાતી જેવી અધુરી ભા શાખા ને તે પણ વળી ઓરત જાતોને તથા સાધારણ વાંચનારાઓને સમજ પડે એવી રીતે ઉતારી શકાએ એટલા ભાગ લીધાએ એ બે ઘની બીજી પસીખરી બીના પડતી મુકવી પડીછે.

ચા.

ચીનમાં ચા ઘણી પાકેછે. જેપાન તથા હીંદુસ થાનના કેટલાક મુલકોમાં પણ ચાનો પાક સારો થા એછે. એનો છોડવો સદા લીલો એટલે બારેમાસ રેહે છે. એ સુમારે તરણ ચાર હાત ઊંચો અને એનું ફુ લ ઊજલું હોએછે. એના પાત્રાં જારે પાક ઊપર આ વેછે તારે દોઢ તસુ લાંબાં, સાંકરાં ને અણીદાર તથા ઘણાં લીલાં હોએછે. એ છોડ રસાલ જમીનમાંજ થાએછે. એના પાત્રાં ઘણુ કરીને વરસમાં તરણવાર વીણી લેછે. પાતરાંને તોડી તેને જરા પવન ખવરા વી સુકવેછે, તથા હાત વતી જરા જરા ચમલાવીને ગોળ વાળેછે, અને સેવટે લોડાંનાં પેનામાં નાખી આત સ ઊપર સારી પઠે સુકવેછે.

કેટલીક વખતે ચા એવીતો કઢંગી અને ખી ણવાલી જગાઓ ઊપર થાએછે, કે જાંહાં જઈ ચા લાવવાને અતીઘણી મેહેનત પડેછે તથા કેટલીક વારનો તેવી જગાઓ ઊપર માણસોથી જવાઈ પણ શકાતું નથી. એ અડચણ ટાળવાને ચીનાઓએ એક ઘણી સારી હીકમત શોધી કાહાડીછે. તેઓ કેટલાક વાંદરા પાળેછે, જે વાંદરાને બરાબર સમજાવી રાખેલા હોએ છે તેઓ એવી કઢંગી જગાઓ ઊપરથી એટલનાં ચી તરમાં બતલાવીઆ મુજબ ચા એકઠી કરેછે.

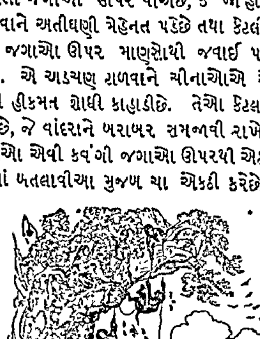

એ વાંદરાઓ સારી પેઠે સમજી રહેલા હોયછે કે જો બરાબર કામ કીધુંતો તેમને તેમના ધણીઓ જોડેથી ખાવાનું મળશે અને જો કામ બરાબર નહી કીધુંતો માર પણ ખાવો પડશે. એવી રીતે થયાથી

ચીનાઓને ચા એકઠી કરવાને કશી અડચણ અથવા મેહેનત પડની નથી.

ચા બે તરેહની થાએછે, કાળી ને (ગીરીન) લીલી. એ બંધે ઘણું કરીને એકજ છોડવા ઊપર થાએછે; પણ એને ભુંજવા સેકવામાં ફેર રાખેછે તેથી એવા જુદા જુદા રંગ થાએછે. ચાને તડકે સુકવી અમળાવીઆ પછે તરણ ચાર દાહાડા રાખી મુકીને પછે આતશ ઊપર સેકેછે તેથી તેની કાળી ચા થાએછે. વારંવાર સેકીઆ કરેછે તેથી પણ એવો કાળો રંગ થાએછે. (ગીરીન) લીલી ચા વીશે એમ કેહેછેકે એ ચાતો ચીના લોકોજ વાપરેછે, અને દેશાવરો ખાતે ગીરીન ચા જે આવેછે તેનેતો લીલા રંગનો પટ આપેલો હોએછે.

એવું કેહેછે કે ઈંગલંડમાં પેહેલ વેહલી ચા ગઈ તારે ૪૦ રૂપીએ રતલ વેચાતી હતી, પણ હાલતો બહુ જાએછે તેથી બે રૂપીએ રતલ સુધી વેચાએછે. આપણાં દેશમાં ઘણીખરી ઊંચામાં ઊંચી ને સારી ચા ૧॥ થી ૨ રૂપીએ રતલ વેચાએછે.

જમી રહેઆ પછે અમસથી થોડીક ચા પીધી હોએતો તેથી આપણાં પેટમાં પાચન કરનાર રસ પુશકલ છુટેછે, પણ દુધ ભેળીઆથી તેના કસમાં ઘટાડો થાએછે. ચા આપણાં ભેજાં ઊપર તથા શરીર ઊપર ઘણીક ગુણકારી અસરો ઊતપન કરેછે. ચાથી આપણું મન ઈસથીર થઈ ગંભીર અને ઊંડા વીચારો કરવાને લાએકનું થાએછે. થાકેલો જીવ તથા શરીર લગાર ચા પીધાથી થોડાવારમાં ખુશાળ અને શાંત થઈ જાએછે. ચામાં આટલા બધા સારા ગુણો છતાં તે બેઅંદાજે લીધી હોએ ઈઆને તે જો ઘણીજ પીવા માંડી હોએતો તેથી ઘણાં માઠાં પરીણામો નીપજેછે. અતીશય ચા પીધાની ટેવ પડીઆથી આળશાઈ, બેચેની અને હાતે પગે ધ્રુજરી છુટવા માંડેછે—બરાબર દમ લેવાઈ શકાતો નથી, અને શરીરમાં વારંવાર આંકરા ચઢી આવેછે. જેમ ઘણા દારૂના લખથી માણસ કેફી થઈ જાએછે, તેમજ બેઅંદાજે ચા પીધાથી પણ માણસોને એક જાતની કેફ ચઢેછે.

જેમ આપણાં લોકો ચામાં દુધ અને સાકર અથવા ખતાસા નાખેછે તેમ ચીના લોકો કરતા નથી. તેઓ દુધ વગરની ને મોરી ચા ઘણું કરીને પીએછે. આપણાં લોકો ચાદાની એટલે ટીપાટમાં સુકી ચા નાખીઆ પછે તે ઊપર ઊકલેલું પાણી રેડી તેને રંગ આવવા માટે ઘણીવાર રેવા દીએછે, પણ એથી કરી ચાની જે ખરેખરી લેહેજતછે તે જતી રેહેછે: માટે ચાદાનીમાં પાણી રેડીઆ પછે પાંચ સાત મીનીટમાં ચા કરી પીવી જોઈએછે.

તેમજ મેહેર માસી, મીઠાં કાકી વગેરે બાઈઓ છેક થંડી પડી ગીએલી ચા કરસીઆમાં રેડી પાણીની પઠે ઊંચેથી પીએછે તેપણ ઠીક નથી. ચાતો જરા ઊની હોએ તારેજ ફુક મારીને પીવી જોઈએછે. થંડી પડી ગએલી ચામાનો સઘળો રસ કસ જતો રેહેછે એટલુજ નહીં પણ તે ઓર છાતી ઊપર દોહાએઆ કરેછે.

ચા જારે પેહેલ વેહલી યુરપખંડમાં ગઈ તારે તે કેમ તઈઆર કરવી ને તેનો શો ઊપયોગ થાએછે તેની તાહાનાં લોકોને પુરી માહીતગારી ન હોવાથી એક સખશે ચાને કીટલીમાં નાખી પાણી સાથે કેટલોક વાર સુધી ઊકાળીને પછે પાણી ઢોલી દઈ રંધાએલી અથવા ખદાએલી ચા ખવાતી હશે એમ ધારી ચાનાં ખશએલાં પાતરાં ખાવા માંડીઆં; પણ એ પાતરાં ખાવામાં બહુ કડવાં લાગાથી તે સમજીઓ કે એને પકાવવામાં કાંઈ કસુર થઈ હશે એમ વીચારીને તેણે તરેહવાર રીતે તે ચાને પકાવવા માંડી, પણ તેમાં તેનું કાંઈ વળીઊ નહી, એક વેળાએતો તેને પેનામાં નાખી સારી પઠે ભુંજી કે તેથી કાંઈ સારી લાગે પણ તે સઘળી મેહેનત ફોકટ ગએઆથી ચા કોઈ નીરઊપઓગી પદારથ અથવા અમસથાં સુકાં પાતરાં હશે એમ સમજી લોકોએ કેટલીક મુદત સુધી તેની દરકાર કરી નહી, પણ પાછળથી જેમ વખત થતો ગએઓ તેમ ચા બનાવી પીવાની રીત એ લોકોને માલુમ પડતી ગઈ.

એમાં વાંક કોણનો ? નાનજીભાઈનો કે કોલીબાઈનો.

નાનજીભાઈ નામે એક જુવાન ગરહસથ મુંબઈ મધે રેહેતો હતો. તેનાં વાડવડીલો સારાં કુલનાં ને ઊંચાં ખાનદાનનાં હતાં તથા પેહેલાંતો તેઓ પાંચ પઈસે સુખી હતાં, પણ પાછળથી કેટલાંક સંક

ટોમાં આવી પડવાને લીધે તથા કેટલાક માઠા બનાવો બનવાથી તેઓ કેટલેક દરજજે ગરીબ થઈ ગએઆં હતાં. નાનજીભાઈનાં માંબાપ જારે મરણ પામીઆં તારે તેની ઊમર આશરે દશેક વરશની હતી. નાનજીભાઈના એક બે બીજા વડા ભાઈઓ હતા, તથા તેમનાં કેટલાંક નજદીકનાં ખેશીઓ હતાં તેમની મારફતે નાનજીભાઈને બાલપણથી સારી તરબીઅત તથા વેહેવાર જોગ કેલવણી મલી હતી. આસરે વીસેક વરસની વએ નાનજીભાઈના વડા ભાઈઓની મદદથી તેને સુરતમાના રસંતમપોરામાં રેહેનાર કાનજીભાઈની છોકરી કોલીબાઈ સાથ અદરાવવામાં આવીઓ હતો. અદરાવા પછે વરસ બેએકને સુમારે નાનજીભાઈ તથા કોલીબાઈનાં લગન મુંબઈ મધે થએઆં હતાં.

લગન થઈ રહેઆ પછે કોલીબાઈનાં માંબાપ કોલીબાઈને સાસરે મુકી પોતાને વતન પાછાં ગએઆં. છએક મહીના સુધી નાનજીભાઈ તથા કોલીબાઈ વચે સારો બનાવ ચાલુ રહેઓ હતો. નાનજીભાઈના વીચાર ઘણા સુધરેલા ને સારા હતા, તેમજ કોલીબાઈના વીચાર તેથી તદન ઊલટા હતા. બીચારો નાનજીભાઈ ઘણુંબી ચાહે કે પોતાની બાએડીને સુધારી સારી રાહા ઊપર લાવે અને જે અગનીઆનપણું એ ઓરતમાં હતું તે દુર થાએ, તથા રોજીંદા કુટમંમાં જે કલેશ કંકાસ થઈ પડીઓ હતો તે માટે, પણ કોલીબાઈ જેવી અગનીઆન તેવી બાલકબુધીની પણ ખરી તેથી નાનજીભાઈનું ચોહાવું કાંઈ પાર ઊતરીઊં નહી. એમ કરતાં બે તરણ વરસ વહી ગએઆં. બીચારા નાનજીભાઈનાં ઘરમાં રાત દીવસ કજીઆ અને કંકાસની જડ ઘલાઈ; કોલીબાઈને ઘરમાં ડેરાણી જેઠાણી કે સાસુ નનંદ કોઈ સાથ બાને નહી. સાસુનો સવભાવ પણ ઘણો જલદ ને ઊછાછલો તેથી કજીઆ કંકાસમાં ઘટાડો થવાને બદલે ઊલટો વધારો થતો ચાલીઓ. કોલીબાઈને જો પણ બે તરણ છોકરાં જનમેલાં તોપણ કોલીબાઈએ જોઈતી સમજણ મેલવેલી નહી, તેથી બીચારા નાનજીભાઈ બલાપામાં પડેલા વારેવાર તેણીને શીખામણની વાતો કેહે; દાવ ફાવે તારે તે પોતાનાં માજીને પણ બે સારી વાતો કેહે ને જેમ બને તેમ ઘરમાં સલાહ અને સંપજ દાખલ કરવાને બીચારા ઘણી તજવીજ કરે, પણ જારે અણસમજ અને હુલડ માણસો સાથ બાપડાને કામ પડીઊં તારે બીચારાનો કાંઈ ઊપાએ રહેઓ નહી.

આ રીતે નાનજીભાઈ સરવ પરકારે માઠાકુટ કરતા થાકા, આખો દાહાડો બાહાર કામ કાજની તરેહવાર ખટપટોમાથી પરવારેલા જારે ઘરમાં આવે તારે બીચારાને કોઈ પણ રીતનું ઘરનું સુખ મલવાને બદલે હંમેશ રંજીદગી ભરેલી હાલતમાં અને કચવાટમાં રેહેવું પડે. એવી રીતના જાથુક બલાપાથી બીચારાની તબીઅત પણ હલુ હલુ બીગડતી ચાલી અને મન પણ શાંત અને નચીંત રહી શકીઊં નહીં. ટુકામાં કહીએતો સંસારનું જે ખરેખરૂં સુખ તે બરાબર ભોગવવાને મદદ કરનાર કોલીબાઈ માઠાં ભાએગે પાંસરી મલી નહી, તેમજ નાનજીભાઈને ઘરનાં માણસો ઊઝડ અને થોડી અકલનાં તેથી પોતાની કમબુધી મુજબ મીનાકેસો અને વઢવાઢ કરીઆ કરતાં હતાં. એવા બનાવથી બીચારા નાનજીભાઈનું દીલ એકદમ તુટી ગએઊં; તે ધારવા લાગો કે આપણે કપાલે ખરૂં શુખ જોવાનું સરજેલું નથી, માટે આટલી બધી તજવીજ અને સંભાલ રાખવા છતાં કંકાસનું મોહોડું કાલું થતું નથી.

હાવી હાલતમાં આવી પડનાર એક માણસને જેમ કશા ઊપાએ સુઝતા નથી તેવી વાત બીચારા નાનજીભાઈની થઈ પડી. એણે જોઈઊં કે સઘલી રીતો કરી જોઈ—સઊને રાજી રાખવાની તજવીજો કરી ચુકીઓ—નહી અખતીઆર થઈ શકે એટલી ખામોશી પકડી, તોપણ કાંઈ વલતું નથી એવું જોઈ તે ઘણોજ ઊદાસ અને ખીન થઈ ગએઓ. ઘરમાં કોઈ સાથ બોલવું ચાલવું ગમે નહી, તેમજ ખાવા પીવાની પણ ગજા બંધ પડતી ગઈ તથા મન એટલું તો બેચન થવા લાગું કે પાધરી રાતની હુંગ પણ આવે નહી. તેની હાવી દએઆ ઊપજાવનારી હાલતમાં કોલીબાઈ તથા ઘરનાં માણસો વારંવાર તેની આગલ કાંઈ નહી ને કાંઈ પણ કુથલાની વાતો લાવતાં. ઘણાજ કંટાલેલા સવભાવને લીધે નાનજીભાઈએ હવે તેમને સાફ ના પાડી કે તમારૂં કશું હું સાંભલનાર નથી; પોત પોતામાં તમો તમારે ગમે તે કરો. આવી રીતે બેદરકારી પકડેલી જોઈ કોલીબાઈએ કમબુધીથી આસપાસની પાડોસણ આડોસણોમાં પોતાના ધણીની બેદરકારી વીશેની ફરીઆદો કરવા માંડી, જે

સાંભલી અજાણ્યાં પડોસીઓ દુખમાં પડેલા બીચારા નાનજીભાઈનોજ ઊલટો વાંક કાહાડવા લાગ્યાં. એ પડોસીઓમાં શીરોનબાઈ નામની એક પડોસણ હતી, તેણીએ જારે નાનજીભાઈ વીશે એવું સાંભલીઊં તારે તે બીચારી પણ ઘણીજ દલગીર થવા લાગી; એક વેલાએ તે પોતાની એક સહી આગલ બોલવા લાગી કે "નાનજીભાઈ હાવા સમજુ થઈ એમને એવું કરવું ઘટે નહી." શીરીનબાઈના એ વચનો જેવારે બીચારા નાનજીભાઈના કાન ઊપર આવીઆ તારે તેને ઘણુંજ દુખ અને શોક ઊતપન થએઓ. તે પોતાના જીવ સાથ અફસોસ કરવા લાગો કે "કમ અકલ અને થોડી સમજણ ધરાવનારી ઓરતોને લીધે મને પોતાને ચાર લોકોમાં કેવું નીચું જોવું પડેછે. માહારી ખરેખરી કેફીઅતથી અણજાણ્યા લોકો મારે વીશે નાહક હલકા વીચાર બાંધેછે. તોપણ ખેર, મારે આ લોક સાથે કશું કામ નથી, મારૂં કામ પરલોક સાથછે, અને હું માહારાં કામકાજનો જવાબ માહારા ઈશવરને દેવાને બંધાએલોછું; મારે એવાં લોકોનાં બોલવાની કશી પરવા કરવી જોઈતી નથી." આવા કેટલાક વીચાર કરી નાનજીભાઈએ પોતાનું મન મોટું કરીઊં.

આણી તરફ કમ અકલ કોલીબાઈએ વલી પોતાની ઊપર જુજબનીજ વગર આધારની કેટલીક ફરીઆદ પોતાનાં માબાપને છેક સુરત સુધી લખી મોકલી. તેણીએ પેહલું એક કાગલ પોતાની માતા સુખલીબાઈ ઊપર લખી મોકલીઊં હતું, તેમાં પોતા ઊપર ગોએઆ ઘણો જુલમ ગુજરતો હોએ એવી ધપ છપથી લખીઊં હતું.

એ કાગલ જારે સુખલીબાઈ ઊપર આવીઆ તારે તે પોતાના ધણી કાનજી આગલ લઈ ગઈ અને તેમાં લખેલી બીનાથી તેને વાકેફ કીધો. કાનજીભાઈએ કોલીબાઈને બાળપણથી લાડમાં ઊધારી મોટી કરી હતી, અને તેને પોતાની નજર આગલથી કદી ખીસારી વીલી મુકીતી નહી, તેણે જારે એવા સમાચાર વાંચીઆ તારે તે બોલવા લાગો કે "સુખલી, કાંઈપણ કરી કોલીને અતરે તેરાવી લઈએતો સારૂં." સુખલીબાઈ જાને લગાર સમજુ અને અનુભવ વાળી હતી તેથી તે બોલી "નાજી તેડાવી લેવાની વાતતો કરવી નહી. છોકરી સાસરે રહેલીજ ભલી. હજી તેને તેડાવી મંગાવવા કરતાં હું પોતે બે પાંચ દાહાડા મુંબઈ જઈ આવીંતો સારૂં. જીલીમાસી, સુનાકાકી, મીઠાંમામી વગેરે મારી સગીઓને પણ હું એવે મસે મળી આવીં. હું મુંબઈમાં મોઠીફુઈ અથવા નાજાંમાંસીને ઘેર ઊતરસ, ને દાહાડામાં બેચાર કલાક કોળી આગલ પણ જએઆ કરસ, એટલે જે હશે તે સઘલું મને માલુમ પડી આવશે, અને જે કરવાનું હશે તે સુજ પડશે." સુખલીબાઈનો એ વીચાર કાનજીભાઈને પણ પસંદ પડવાથી મુંબઈ જતી એક આગબોટમાં સુખલીબાઈને મુંબઈ રવાને કરવાં એવો મનસુબો ઠરીઓ.

ઊપલા મનસુબા મુજબ સુખલીબાઈ રામ રોજની સહવારનાં પોહોરમાં આગબોટ ઊપર ચઢીઆં તે ગુવાદરોજે સહી સલામત મુંબઈ આવી પુગાં. નાનજીભાઈએ પોતાનાં સાસુનાં આવવાના સમાચાર સાંભળતાં તેવણ પાલવા ઊપર તેમને લેવા ગએઆ ને તેમને ઊતારી પોતાને ઘેરજ લઈ આવીઆ. સુખલીબાઈનાં મનમાંતો ઘણું કે નાનજીભાઈનાં ઘરમાંજ ઊતારો લવીં, તોપણ જારે નાનજીભાઈએ તે ફરમાસ કીધી તારે ઘણી બોહોંસ હોંશ કરી ના પાડીઆ કીધી, પણ જારે નાનજીભાઈ ઘણાજ બજીદ થએઆ તારે સુખલીબાઈ તાંહાંજ ઊતરીઆં.

પેહલ વેહલાંતો સુખલીબાઈએ પોતાનાં આવવાનાં જુદાં જુદાં કારણો કહેઆં, ને પોતાની આવવાની ખરેખરી મતલબ શી હતી તેતો કોઈબી રીતે જણાવીજ નહી. કોલીબાઈ હવે પોતાની માને આવેલી જોઈ ઘણી મગન અને ખુશી ખુશી થવા લાગી. બે દાહાડા વહી ગએઆ. સુખલીબાઈએ એ અરસામાં બારીકીથી સઘલી તપાસ તથા જોસતેજો રાખી હતી, તે ઊપરથી નાનજીભાઈનો કોઈબી રીતનો વાંક તેવણને નજર આવીઓ નહી. સુખલીબાઈએ એટલુંજ માતરે જોઈઊં કે નાનજીભાઈનો સવભાવ અગાઊ જેવો લેસરાઊ અને મોજીલો હતો તે જરા બદલાએઓ હતો, તેમજ સાધારણ ઘરોમાં સારુ નનંદ અને દેરાણી જેઠાણીઓ વચે જે વઢવાઢ ચાલેલી હોએછે તેવું ડોલ કોલીનાં સાસરામાં પણ હતું. રાત દીવસનાં જમતી વેલાએ નાનજીભાઈને ઘરનાં સઘલાં એકસામટાં બેસતાં તથા ખાતી વેલાએ કેટલીક વાતચીતો ચાલતી હતી, બીજે દીવસે સુખલીબાઈએ નાનજીભાઈ તથા કોલીબાઈ વચે લગાર અનબનાવ જેવું

કાંઈ જોઈએ, તોપણ એકદમ ઊતાવલી થઈ તેની પુ છપાછ કરવાની વાત મુકી દીધી ને હજી વધારે શું શું થાએછે તે સઘલું બારીકીથી જોઈ લેવાના વીચારે તેણીએ જાણે એ અનબનાવ જાણીઆજ નહી હોએ એમ ફરવા માંડીઊં. તરીજે દાહાડે વલી જારે જમવા બેઠાં તારે નાનજીભાઈ ઘણોજ કચવાએલો અને દલગીર માલુમ પડીઓ હતો; તથા તેના વીચાર મુજબ કેટલીક વાતો બનેલી નહી તેથી તેને ઘણુંજ દુખ લાગું હતું. કોલીનું મોહાડું પણ લગાર ઊતરેલું ને ગમખાર માલુમ પડીઊં. આ બનાવની ખરેખરી કેફીઅત શી હતી, ને એમાં વાંક અથવા ગફલતી કોણની હતી તે સુખલીબાઈ પામી ગએઆં હતાં. સુખલીબાઈ પોતાનાં મન સાથ વીચાર કરવા લાગાં કે આ સઘલી અડચણ અને અનબનાવનું મુલ કારણ કોલીની કમઅકલ અને કોતા બુધીછે, બાકી બીજી કોઈ રીતની અડચણ નથી. નાનજીભાઈની ચાલ ચલણ તથા ધપ છપ સઘલી પસંદ કરવા જોગછે, પણ કોલીનામાં એ ચાલ ચલણ અને ધપ છપને મલતા ગુણો મલે નહી, તેથીજ એક બીજાના વીચારમાં ફેર પડીઆ કરેછે ને એક મેકને બનતું નથી. એટલું જાણીઆ છતાં સુખલીબાઈએ તદન અખારાજ કરવા માંડીઆતા, પણ અંતે એક દાહાડે સેહવારના નાનજીભાઈ નાસતો કરી બાહેર ગએઆં પછે પોતાના ઓરડામાં પોતાની માને સાથે લઈ જઈ કોલીબાઈએજ પોતાના રોદરા રડવા માંડીઆ. એ વેળાએ બંધે મા દીકરી વચે નીચે મુજબ વાત ચીત થઈ.

કોલી—(નવ ધાર આંશુ પાડીને) માજી, કોણ જાણે શી બલામત થઈ પડીછે! નાનજી અગાઊ હાવા નહી હતા, મારી સાથ કેવા હલી મળીને ચાલતા તથા દીલ મુકી મારી સાથ કેટલું બધું બોલતા તથા કશી વાતે મને ઓછું આવવા દેતા નહી હતા પણ હાલ વરસ દાહાડો થએઆ કોણ જાણે કોણ મને નડીઊંછે કે હમારો શપ મેલ તુટી ગીઓછે.

સુખલી—કોલી માએ, તું રડવું બંધ કર. મારી સાથ પાધરી વાત કર, હું તારો નીકાલ કરવાજ આવીછું. વાસતે ધીરજથી મારી સાથ વાત ચીત કર. વારૂ તું કેહેછે તેમ એનો હાવો તારા ઊપર પેઆર છતાં તે નીકલી જવાનું કાંઈબી કારણ તેં તેવણને આપીઊં હશે, તેનો તેં કાંઈ વીચાર કીધોછે વારૂ ?

કોલી—ના, માજી હું તો નથી ધારતી કે મારીથી કાંઈ એવું થઈઊં હોએ કે જેથી એવણ આટલા ગુસે ફરતા હોએ.

સુખલી—બેટા, નાનજીની ધપછપ ઊપરથી સાફ માલુમ પડેછે કે તે બીચારાએ પરણીઆ અગાઊ તારા ઊપર જે જે ઊમેદો બાંધી હતી તે સઘલાંમાં તે નાશીપાસ થએઓછે. તેનું દીલ તુટેલું ને મન ઊદાસ તથા ચકભમ થએલું માલુમ પડેછે.

કોલી—અરે માજી ! તમે એ તે શું બોલોછો ? મેં તેને કેવી રીતે નાસીપાસ કીધો ?

સુખલી—કોઈબી રીતે તેં તેનું દીલ તારા ઊપરથી ઊથાડી નખાવીઊંછે, જો એમ નહી હોત તો તુંજ વીચાર કર કે તે તારા ઊપરથી એટલો મન ઊતારો કેમ કરે વારૂ ? તેના મનમાં તારે વીશે ઘણા ઊમદા ને સારા વીચારો હશે, તેણે તુને ઘણી સમજુ, ઘર રાખુ, ડાહી અને ચંચલ ઓરત જાણી હશે પણ હવે જારે તેવા ગુણ તે તારામાં જોતો નહી હશે તારે અલબતાં તેનું દીલ તુટા વગર રેહેજ નહી.

કોલી—(રડતી રડતી ને ડચકાં ખાતી) માજી, મને તો કાંઈ સમજ પડતી નથી, કે મને શું કરવું જોઈએ ને હું શું કરતી નથી. હું કેટલા પેઆરથી તેને ચાહુંછું, પણ તેનું દીલ કોણ જાણે શાથી એટલું કઠણ થઈ ગીઊંછે કે તે મારી તરફ આંખીને જોતો પણ નથી, તથા પાધરૂં મારી સાથે બોલતો નથી, ને જો કદાચ બોલવું પડેછે તો એવા કઠણ અને આકરા બોલો બોલેછે કે જે મને લાત મુકીના માર કરતા વધારે મજબુત લાગેછે.

સુખલી—તું ગમે એટલું બોલેતો શું થઈઊં, તે બીચારાના મનની ઊમેદ મનમાંજ રેહેછે. આજ બે ચાર વરસમાં તુંએ તો એના ઘરમાં સઘલું નવું જુનું કરી નાંખવું હતું, અને ઘરના કાંમકાજમાં તથાં ધણીની જોઈતી હાજતો પુરી પાડવાંમાં આજતો તુને બાહાશ થવું જોઈતું હતું. પણ તેવું તેં કાંઈ કીધું હોએ એવું જણાતું નથી.

કોલી—નવું જુનું તે શું કરૂં, મારાથી જે થાએછે તેતો કરૂંછું.

સુખલી—અમોલી રેહે, તું કાંઈ કરતી નથી. જરાજરામાં ફીફરાં ચહડાવી જાણેછે ! આજ પાંચ છ

દાહાડા થએઆ હું તારાં કોટક જોતી કંટાલીછું, હું
માવતર જેવી જારે કંટાલું તારે તારાં સાસરીઆં કે
મ નહી કંટાલે ? એટલા દાહાડામાં જે જે વખતે ના
નજીભાઈ ચીરડાએઆતા ને જે જે અડચણો તેવણ
ને ખમવી પડી હતી તે સઘલું તારીજ બેદરકારીથી
થઈઊં હતું. તે દાહાડે સહવારના બુચીને તેવણે
ધમકાવી, તેનું કારણ શું વારૂં ? જો તેં તે બચાંને
બરાબર નવારી ધોવારી ટાઈ ઠોઈ કરી બાપ આગ
લ મોકલી હતેનો બચું અમથું હાર માર થતે વારૂં ?
ને તેવણનું દીલ અમથું દુખતે વારૂં ? તેમજ કાલે સ
વારે તેવણે ચમચો માંગીઓ તે તું કેવો ચીકણોજ લ
ઈ આવી ! વલી વારે ઘરીએ તેવણ પોતાનું કાંમ
મુકી મુકીને છોકરાંને મુગાં રાખવા ઊઠતા હતા, તે કાં
મ કાંઈ તેવણનું હતું વારૂં ? તેમજ સાફ સુફ કરવું
ને ઘરમાં સફાઈ રાખવી એ કાંમ કોણનું વારૂં ? વ
લી દુખ ઊપર ડાહામતો એ હતો કે જારે તેવ
ણ ઘરમાં આવતા તારે તું કાંઈ નહી ને કાંઈ વા
તનો પટપટારોજ. કરતી. વલી સાસરાં કહેઆં
છે કોણને ? સાસરે વસવું તેમા નનદ, ડેરાણી, જે
ઠાણી, સાસુ વગેરે સઊસાથ હલી મલીને ચાલવું જો
ઈએ. પાંચ સાતમાં વસવું તો કોઈને કાંઈ કાચું પડે,
કોઈને પોચું પડે તે સઊ સંભાલવું જોઈએ. માએ
સાસુહોએ તે બે કડવા સુખનો અમથા વગર વાંકેબી
કેહે તે ઊપરથી સું રૂશાઈ જવાતું હશે કે ? વલી તુંને
તારાં ઘરબારની સઘલી કાલજી રાખવી જોઈએ, માટીડો
તો બાહારનો બાહામણ, ઘરમાં શું શું થાએછે ને શું શું
બગડેછે તે સઘલાંની તકેદારી તારે કરવી જોઈએ. લો
હીને ટીપેના પઈસા ખરચાએ ને તે પઈસા તારા જે
વી કમ સમજ ઓરતો ગેરમારગે ઊડાવે એથી ધણી
ઓ દુખી નહી થાએ તો પછે શું થાએ ? જો પેલી
કબટ કાલની ઊઘાડી પડેલીછે ને એમની એમજછે. પે
લી ટેબલ ઊપર પાણીનો કરીશીઓ ગઈ કાલનો વ
સીડોજ પડેલોછે, હવે ભરદઈને કોઈ આણજાણું માટ
લાંમાં બોલે ને પાણી ડોવે તો તે પાણી પછી પીવા
એ કેમ ? જો બતીની ગુલ કાતરેલી અનામંત ટેબલ
ની એઠે પડેલીછે. પલંગ બીછાનાં કેવાં મજેનાં
છે કે કોઈ પારકું આવે તો ઘેરના ડાઘ ગણાએ ! બુ
ચાને પરમ દાહાડે અંઘોરાવીઆતો તારપછે ફરીથી
ધસડીને મોડું પણ ધોએલું મેં જોઈઊં નથી. ઘરનું
સઘલું કામ કાજ તો તારી સાસુ આખો દીવશ ઘંચડાઈ
પછડાઈ કરીઆ કરેછે, ઘણું થાએછે તો તું આખે
દાહાડે એક કચરો કાહાડવાની સાવરણી હાનમાં ધરેછે
કે વખતે બે તપીલી ઊજાલવા બેસેછે, ને વલી તે કા
મબી એવું રાઊસ કરેછે કે ફરીથી તે કરવું પડેછે.
જો તારા પોતાનાજ હાલ કેવાછે ! શું તારી પાસે લુ
ગડાં કપડાં નથી ? શું તુંને દેગડી પાણીની ચુલે મુકી નાહ
વાની કોઈ મનાઈ કરેછે ? જો તારી બેદરકારી એ
ટલાંમાંજ પુરી થતી નથી. મને અહીઆં આએઆ
ને નજદીક સાતવાડીઊં થઈઊં એટલા દાહાડામાં,
કેહે વારૂં તેં મારી પોતાની કેટલી બરદાસત લીધીછે ?
દરરોજ જારે રાતનાં હું મારા ઓરડામાં સુવા જ
તી તારે શાબાસછે તારી જેઠાણીને કે તે એક બે વા
ર આવી મને કાંઈ જોઈતું હોએ તો પુછપરછ કરી
જતી. વલી બે વાર રાતના દીવા ગુલ થએઆ તો
તે બીચારીએ ઊઠી આવી પાછા સલગાવીઆ. તેમ
જ તે ઓરડાનો કચરો બે વાર તારી સાસુએ ને
બે વાર ડેરાણીએ વાલીઓ હતો, પણ તું પોતાની
જણેતા દીકરીએ એક દાહાડે તે ઓરડાની જરાબી
દાદ લીધી નથી. હું કાંઈ નાકબુલ જતી નથી કે
તારી સાસુ વધારે કરડી હોએ તથા ડેરાણી જેઠાણી
નો વાંક નહી હોશે, તોપણ મેં પોને તારા જે ઢંગ
ને ચાલ ચલગત જોઈ તે ઊપરથી મારીબી કોઈ પારક
નો વાંક કડુરાએ એવું નથી. વલી હું આવીછું તે
દાહાડાની જોઊંછું કે નાનજીભાઈએ એક બે કસ ટાં
કવા પકી અંગરખો તથા બાએ ઊખડેલું એક બની
આન ખુટી ઊપર મુકીઊંછે કે તે સમારીને તું ઊંચું
કરે, પણ જો હજી તેં તે વાત ઊપર વીચારબી કીધો
છે. બંધે કપડાં પરીઆં પરીઆં ધુલ અને ધુમારામાં કા
લાં થઈ ગીઆં પણ તને ખબર નથી કે તેને ઠેકાણે મુ
કે. એમા કેટલો વખત જઈ જઈને જતે વારૂં ? બબે
તરણ તરણવખત તેવણે ને કપડાં જોઈ જોઈ કચવાઈ
કચવાઈ પાછાં મુકીયાં તો પછી એ શું ? એ બલાપો થો
રો ? તેવણનાં ખાધાપીધાની તજુમલ કરતીતો તું ડો
શી થઈ ! કોઈ દાહાડેબી મેં તુંને આકરી ઘાબરી
પડી સારૂં ભોણું લાવતી દીઠી નથી; ભલેકાર કે બી
ચારાની બરદાસ લેનારીઓછે નહી તો તારાં રાજમાં
ખરેખર ભુખે દેહાગે ! આવી રીને આપણે જારે બ
ધી વાને આખે હાડકેનાં હોઈએ તારે તો ભાઈબાપો

કરી કામ લઈએ તથા કોઈથી કાંઈ થાએ નહી ને એ બોલ બોલશે તો નીચાં નમન પડીને તે સાંભલીએ. હજી મારે કેહવાનું તો ઘણું ભરીઊં છે પણ હવે એટલામા જ સમજ, ચતુર હોએતો ચેતીજા.

કોલી—પેઆરાં માજી તમે ઘણાં ગુસે થએલાં મા લુમ પડોછો. તારે શું તમે એમ કહોછો કે હું પરણી આવી એટલે મેં એક ચાકરી કબુલ કીધી ? શું કાંમ કરનાર માંણસ દાખલ હું ઘરમાં આવી ? શું એવણ ચાહેતો બે ચાકર નહી રાખી શકે ? ને ચાકર રાખેતો ણથી વાતની ખડખડ પતે. પછી તે તેનું હાંનીઆ કરે ! છોકરાંની જતન તે કેમ કરૂં, ઓજીઆં ફુવડછે !

સુખલી—જો કેવો સોખાઈનો જવાબ દીએછે ! બાપના ઘરમાં કેટલા ચાકરછે કે સાસરે ચાકર માંગે છે વારૂં ? શું હમે ઘેરનાં કાંમકાજ કરતાં નથી ને તને ખબર નથી કે તારી ભોંજાઈઓ ઘરમાં કેમ કાંમકાજ કરેછે ? ને વલી પોતાને ઘેરનું કાંમકાજ કરવાનું તેમાં ચાકરડાં શાનાં થઈઆં ! તે સાથે આપણે હાતે જેવું કાંમ થાએ ને ઘેર સચવાએ તેવું કાંઈ ચાકરને હાથે થાએ નહી, ને ચાકર રાખવા તે કાંઈ શોખાં કાંમછે ? આજ મોઘવારીનો વખત, તો ગરીબ ઘરમાં એ શું લાડ ?

એવી બીજી ઘણી રીતે કેટલાએક દેખઈતા દાખલાઁ બતલાવી બતલાવીને સુખલીબાઈએ છોકરીને ઘણી નસીઅતો દીધી, ને તારપછે તેની સાસુ સાથ એ બાબે વાત છેરી. તો વાત કરતાં તેમની ફરીઆદ એટલી નીકલી કે બીચારાં સુખલીબાઈને ભોંએમાં ભરાવું પડીઊં, પણ થોડોએકવાર વાતચીત કરી તેમનાં પગપર માંથુ મુકી માંગી લીધું કે માએ જે બની ને ખરી હવે તમેબી મનમાંથી કીનો વીસરી જાવો અને મને માફ કરો, છોકરી નાદાંનછે તે તરફ કાંઈ જુઓનાં ને ઘરમાંથી કંકાસ ઓછો કરો કે માટી ડોળી મન મુકીને ફરે. એ વાતની થોડી ઘણી અસર સાસુમાં પણ થઈ. તારપછે નાનજીભાઈ જારે ઘરમાં આવીઆ તારે તેવણ સાથ પણ એ વાત છેરી તેમની પણ કેટલી મીનન કીધી કે થઈ તે વાત માફ કરો ને હવે પછે જો એ આડી ચાલે તો કદી બોલતાના. તારે નાનજીભાઈએ ટુકામાં એટલુંજ કહીઊં કે " હું એની પાસ કાંઈ હાથી ઘોડા માગતો નથી, ઘણી સેહલી બે ચાર વાત માગુંછું ને તે વાત ઘણી વાજબી છે, એટલાં ઊપર એ જો ધીઆંન આપે ને તે પરમાંણે ચાલેતો હું મારો જાન ફીદા કરૂં. માહારૂં કેહવું એટલુંજ કે ઘરનાં વડાં માણસોના કહેઆ સાર રેહવું, ઘરના સામન સુમનની તથા બચાં છોકરાંની સારી જતન અને બરદાસત કરવી, કજીઆ કંકાસની વાતોથી હાથ ઊઠાવવો, કોઈની તારીમારી કરવી મુકી દેવી, અને વારેઘડીએ નજીવી નજીવી વાતોની કુથલી મારી આગલ લાવવી નહી. હવે આ મારૂં માગવું કીઊં સમજુ માણસ અણઘટતું કેહશે વારૂં ? તે સાથે ઘેરછે, વખતે એનો તકસીર નહી હોવાછતાં કોઈ વડાં માણસે ઘરમાથી બે લખુન કહેઆ તો તે શાંખી જવામાં કાંઈ નુકશાનછે ? ધીરે સાંસને પછાડીથી તેવી અણઘટતી ચાલના રસતા ઘણા થઈ શકેછે, પણ તેવું તો કાંઈ ભસે નહી, લાગલી કમરબાંધી ભીંગ ચઢાવી લડવાની તઈઆરી કરેછે, તથા ભડાભડ સામા જવાબો વાલેછે એથી શું એને અને એનાં માબાપને સારૂં કેહવએછે!"

"તમે જારે મને મોહોડે ચઢી પુછવાજ બેઠાંછો તો હું સાફ કહુંછું કે મારી ઊપરમુજબની જે સઘલી ધારણા ને મતલબોછે તે મુજબ જો એ ચાલવા માંડશે તોજ માહારાથી એની શાથ દીલ મુકી સલાસંપજથી રેહેવાશે નહી તર અલબત દીલ તુટેલું ને મન ભાગેલું રેહવાનું. ધણીના કેહવાસારની ને ધણીના વીચાર મુજબની જારે ધણીઆની હોએ નહી તારે ધણી શું કરે બીચારો મરે ? થોડા બોલોમાં મારી તો આ ફરીઅતછે, હવે જારે તમે અહીંઆંવેર આવેલાં છેઓ તારે તો બે વાત સમજાવીને કેહજો, તે પરમાણે ચાલશે તો એ સુખી થશે નહી તો હાલ જેમ હાડ માર થાએછે તેમ વધારે થશે."

સુખલી બાઈએ ઘણીક રીતે નાનજીભાઈને સમજાવી તેવણનો ગુસો ઓછો કરાવીઓ ને ઘરમાં સઘલાં સાથ સલાહ સંપજ કરાવી તેવણ પાછાં પોતાના ઘેર સુરત જવા નીકલીઆં. જે દાહાડે નીકલનાર હતાં તે દાહાડેબી છોકરીને ઘણી સીખામણો ની વાતો કહી. એ સઘલી શીખામણોની તથા પોતાની સાસુ ને ધણીની ફરીઆદ સાંભલીઆની ઘણી સારી અસર કોલીબાઈ ઊપર થઈ, અને તે દાહાડેથી તે સમજુ થઈને ઘરના કજીઆ કંકાસ ઓછા થએઆ.

સુખલીબાઈએ શુરત જઈ પોતાના ઘણી આ

ગલ ઊપલી સઘલી વાત કહી ને પોતે સઘલું સમાધાન કરી આવેલાંછે એવું જણાવી બીચારા કાનજી કાકાનો જીવ એઠો કીધો.

બેહેનો કદી કોઈપર ગુશે થતાંનાં.

માંણસોને જેવારે સરવશકતીમાંન પરમેશવરે ઊતપન કરીઆંછે તેવારથીજ તેમની તબીઅત એવી બનાવીછે કે કાંઈ પણ કારણથી જો તેનું દીલ જરા દુખાઈશ અથવા તેનાં મનને સંતાપ થએગો તો તેથી તુરત તેનાં મનમાં કરોધ ઊતપન થાએછે, તેમજ જો વલી કોઈ કારણોથી તેનું દીલ રીઝાએછે અથવા તેનાં મનમાં આનંદ ઊપજીઓ તો તે ખુશી ખુશી ને બાગ બાગ થાએછે. જો કોઈ ખરાબ અને અણઘટતું કાંમ આપણી નજરે પડીશ તો ખચીત તેથી આપણું દીલ દુખાવાનું તથા આપણાં મનને સંતાપ થવાનો તેમજ જો કાંઈ સારૂં અને નીતીઈઊકત કાંમ આપણા જોવામાં અથવા સાંભલવામાં આવીશ તો તેથી આપણાં મનને ખુશાલી ઊપજવાની અને તેથી આપણાં મનમાં એક ઘણોજ જુસો ઊતપન થવાનો એ સરવને સારી પઠે રોશનછે. એવા દરરોજનાં બનતા બનાવો ઊપરથી સાફ અટકલી શકાએછે કે આપણા પરમકુરપાલુ ઈશવરે આપણામાં કરોધે ભરાવાનો અથવા ગુસે થવાનો જે મીજાજ મુકીઓછે તે કાંઈ પણ ઊપીઓગ અને કાંમસર મુકેલોછે, એ ગુણ કાંઈ અમથો મુકીઓ નથી. જે કાંઈ ખોટું, અઘટીત, નુકશાનકારક અને સંતાપકારક હોએ તેનો અટકાવ કરવા સારૂં એવો મીજાજ અથવા ગુણ આપણને આપવામાં આવીઓછે.

એ રીતે જોતાં જોપણ કેટલાંએક કારણોસર અને કેટલીએક વેલાએ આપણે ગુસે થવું પડેછે ખરૂં, તોપણ તે આપણા ગુસાને વીવેકના અંદાજમાં ને તેની લગાંમ ઘણી સંભાલમાં રાખવી જોઈએછે, નહીતર એકદમ ગુસે થઈ તેથી કોઈ પણ રીતની ખરાબી કરવી એ ઘણું અણઘટતું અને સજાને લાએકનું કાંમ ગણાએછે. એવી રીતે ગુસે થઈ અનરથ કીધાથી ગુસે થનાર જે કારણસર ગુસે થએઓ હોએ તેનાં કરતાં વધારે સજાને લાએક થાએછે. ગમે એવાં કારણસર ગુસે થવું પડે તો પણ તેની અસરથી કોઈપણ અણઘટતું કરમ કરવું જોઈએ નહી, તેમજ ગુસાનો વેગ ગએઓ એટલે તુરત મન સાફ કરી મનમાનો મેલ કાહાડી નાખી તે વીસારી નાખવું જોઈએછે. એક ધરમ ગુરૂનું એવું વચનછે કે "બેહેનો તમે કોઈ સાથ ગુસે થતાં નાં, ને
" જો કદાચ ગુસે થાવો તો તેની ઝુમમાં કાંઈ પાપી
" કરમ કરતાં નાં, તેમજ ગુસે થઈને શુરજ ને અસ
" ત પામવા દેશોના." એ વચનની મતલબ એટલીજછે કે જો ગુસે થવું પડીશ તો તે ગુસાને અંદાજમાં રાખચો, ને તે બાર કલાકથી વધારે વાર મનમાં રાખવો નહી.

ગુસે ભરનાર માણસો પોતાના ગુસાના ઊભારા ઘણુ કરીને બે રીતે બાહાર પાડેછે—કેટલાક જેઓ ઊછાછલા અને કમ અકલ ગણાએછે તેઓ બેઅદબી ભરેલા ને કઠણ શબદો તથા મોટે આવાજે બુમો પાડીને તથા હાત પગ પછાડીને પોતાના ગુસાનો ઊભારો બાહેર પાડેછે, અને કેટલાક થંડા મીજાજના ને ભલમણસાઈ વાલા શખસો જેઓ ટાહાડાં પાણીનાં માટલાં ગણાએછે તેઓ તેમ કરતા નથી પણ હલવે રહીને ધીમે ધીમે કડવા સખુનો બોલી પોતાને નાખુશ કરનારનું દીલ વીધાએ એવા ઘા મારેછે. હમે કહીએ છીએ કે એ બેમાની એકુ રીત સૌરી નથી. એવી રીતે ગુસે થવાથી તથા બોલવાથી કાંઈ સારૂ પરીણામ નીપજતું નથી પણ ઓર વધારે માઠું થાએછે. ગુસાના ઊભરા બાહાર બતલાવવા જોઈએ એ વાતનો ખરીજછે, પણ તે બતળાવવામાં ઘણી સંભાળ અને બેહદ ડાહાપણ વાપરવાની જરૂરછે. એવી વેળાએ જેથી આગલ ચાલતાં વધારે ખરાબી ન થાએ ને સામો ધણી પોતાની ચુક જોઈને તે સુધારે એવા ઊપાએ કરવાની જરૂરછે. અલબતાં એવા ઊપાએ કેટલેક દરજજે કઠણતો કરવા પડે પણ તે ધીરજથી ને મજબુત ઠરાવથી કરવા જોઈએછે.

આપણી પોતાનીજ આબાદાની અને આપણાં પોતાનાંજ સુખને માટે જરૂરની ને ઘણી ધીઆન પુગાડવા જોગ વાત એછેજે આપણને ગુસા ભરેલા સવભાવ અને આકરો મીજાજને બદલે શાંત સવભાવ અને થંડો મીજાજ રાખવો જોઈએ. પરમેશવરે આ જગતની રચના એવી રીતે કરીછે કે આપણ

ને ગુસ્સો ઊપજાવવા જોગ ને આપણને ચીડવવા જોગ ઘણીક વાતો અને બનાવો આપણી જીંદગીમાં હંમેશાં બનતા જવાના; માટે જો એવી દરેક બીના અને બનાવોથી આપણે ગુસે થએઆ કીધા અથવા ચીડાઈ જવાની તબે રાખીતો તેથી કાંઈ નહી પણ આપણે પોતે બેહદ દુખી થઈશું. સારો અને નરમ સવભાવ રાખી સારૂં માઠું સઘળું સેહેવાની જો ટેવ રાખી તો તેથી આપણી જીંદગીમાં પડતા અટકાવો અને નડતી હરકતોમાની મુખીઅ હરકત અને મુખીઅ અટકાવ દુર કીધેલાં કેહેવાશે."

તમામ માણસ જાત ચુક અને ખતા કરવા જોગ પરાણી છેજ એવું જારે ચોકસ માલુમ પડેલું છે. તારે શા માટે એકની ચુક અથવા ખતાને ખાતર બીજાએ તેના ઊપર રીશે ભરાવું જોઈએ વારૂ ? રીશે ભરાનારે એટલોજ વીચાર કરવો જોઈએછે કે સામા ધણીની જગા ઊપર હું હોત ને મજ થકી એવી કોઈ ખતા થઈ હોત ને માહારા ઊપર જો કોઈ ગુસસે થાત તો તેવી વેલાએ મને કેવું લાગત ! એટલાજ વીચાર ઊપરથી તેને સેહેજ માલુમ પડશે કે કોઈની ચુક વીસે દર ગુજર કરી તે વીશે મનમાં કાંઈ પણ ડાઘ ધરવાને બદલે તુરત તે મનમાંથી વીસારી નાખી માફી બખશવી એ ઘણી સારી ને કલીઆનની વાતછે. હેવી કોઈ ખતા અથવા ચુકનો ડાઘ મનમાં રાખી ગુસ્સેના ગુસે ચાલવાથી મનમાં વેર વધી પડેછે અને તેથી અગાઊ કરતાં બમણી ખરાબી થાએછે, પણ જો એવી વેલાએ મનમા રાખવાને બદલે માફી આપી હોએછે તો અગાઊ જે ખરાબીનું મુલ હતું. તે પણ નીકલી જાએછે અને જેથી સલાહ સંપજ વધેછે.

એ બીનાને લગતી એક વાત નીચે મુજબ જણાવવામાં આવીછે. કેહેછે કે જીનીવા દેશમાં એક પંડીત રેહેતો હતો, જેની જનમથીજ એવી તબીઅત હતી કે તે કદી ગુસે થતો ન હતો, તે એટલે સુધી કે તેને ગુસે થવાનાં ગમે એવાં કારણો મલતાં તોપણ તે જરાબી ગુસે ભરાતો ન હતો તેના ઘરમાં એક દાસી લગભગ ૩૦ વરસ સુધી ચાકરીએ રહેલી હતી તે સઘલા અરસામાં તેણીએ કોઈબી દાહાડે એને ગુસામાં આવેલો દીઠોતો નહી. એ ધણીના કેટલાક મીતરોએ એક વાર એવો વીચાર કીધો કે કાંઈપણ કરી એને ગુસે કરવો, તેથી તેઓએ ખબર કાહાડવા માંડી કે એવી શી વસતુ અથવા વાતછે કે જેના ઊપર એ પંડીતનો ઘણો શોક અથવા ચાહા હોએ, તો પછે તેની વીરૂધ કાંઈ કરવું એટલે તે ગુસે થાએઆવના રેહેશે નહી. ખબર કાહાડતાં તેમને એવું માલુમ પડીઊં કે એ ધણીને પોતાનું બીછાનું ઘણું સાફ અને દર રોજ બરાબર ગોઠવેલું જોઈએછે, એ શીવાએ વધારે કોઈ વાતનો એને શોક નથી. તે ઊપરથી તેઓએ તેનું બીછાનું કરનાર દાસીને નાણાની મોટી રકમની લાલચ આપી તેણીને કહીઊં કે તેણીએ એનું બીછાનું બનાવવામાં બેદરકારી બતલાવવી ને જારે તેનું કારણ પુછે તારે કોઈ એવો જવાબ દેવો કે જેથી તે ગુસે ભરાએ. દાસીએ પોતાની ૩૦ વરસની ચાકરી ઊપર નહી પણ નાણાની મોટી રકમ ઊપર નંજર કરી એ વાત કબુલ કીધી, ને તેણીએ પણ પોતાના લાંબી મુદતના અનુભવ ઊપરથી જાણીઊં કે એ પંડીતરાવને ગુસે કરવાનો આથી બીજો કોઈ ઊપાએ છેજ નહી; તેથી તેણીએ એક દાહાડે બીછાનું કરવાની કાંઈ દરકાર રાખી નહી, પંડીતે બીછાનું નહી કીધેલું રાતનાં જોઈઊં ને તે વીશે બીજે દાહાડે દાસીને સેહેજ કહીઊં કે કાલે બીછાનું કીધુંતું નહી. દાસીએ કાંઈ બાનું કાહાડીઊં ને પંડીતરાવ મુગા રહેઆ. એજ રીતે બીજો દાહાડો પણ કાહાડીઓ, તેથી પંડીતરાવેં બીજે દાહાડે પેહેલા દાહાડાની પદેજ ધીરજથી પેલી દાસીને કહીઊં કે ગેઈ પરમ દાહાડે તો તું ભુલી ગઈતી પણ વલી કાલેબી બીછાનું સમારેલુ નહી હતું; વલી આ વેલાએ દાસીએ કાંઈ એવો જવાબ દીધો કે પંડીતરાવને ઠેકાણે કોઈ બીજો શખસ હોત તો તે ખચીત ચીરડાઈ જાત પણ પંડીતરાવ તો ખરેખર તાહાડા પાણીના માંટલા તે અખાડા કરી ગએઆ. તરીજે દાહાડે જારે પંડીતરાવે જોઈઊં કે દાસીને વારંવાર કેહેવા તથા ઈઆદ આપવા છતાં તે બીછાનું તઈઆર કરતી નથી તેથી તેણીને બોલાવીને ઘણેજ ધીરે અવાજે કહીઊં કે " તેં આજે પણ માહારો પલંગ બીછાવીઓ નથી, તેથી મને એવું માલુમ પડેછે કે કદાચ એ બીછાવતાં તને કંટાલો આવતો હશે ને તેથીજ તેં ઠરાવ કીધેલો માલુમ પડેછે કે બીછાનું એમજ રાખવું. તોપણ ઠીકછે, તેની કાંઈ ચીંતા નથી, કેમ કે ને બીછાનું હાલ જેવી અવસથામાંછે તેવાં ઊપર

સુવાની પણ હવે મને હલુ હલુ ટેવ પડતી જાએછે." એટલું સાંભલતાં દાસી ઘણી શરમીંદી થઈ ગઈ અને તુરત પંડીતરાવના પગપર માથું મુકી માફ માંગી અને જે ખરેખરી હકીકત હતી તે સઘલી તેને કહી દીધી:

છાતીપર મુકેલો પથર ભંજાએ !

કસરત, હીકમત અને હાત ચાલાકીથી ઘણા તાજુબી ઊપજાવનારા ખેલો થાએછે, એ વીશે કેટલીક વાર આ ચોપાનીઆંના અંકોમાં લખવામાં આવી ઊંછે, તેમજ ગએઆં અંકમાં એવો એક દાખલો આપેલોછે. એ સઘલા અચરતી ભરેલા ખેલો જેવારે પેહલ વેહલા જોનારની નજરે પડેછે તારે તેઓ તેનાં ખરાં કારણ પારખી નહી શકવાને લીધે તેને એકદમ નજરબંદી અથવા જાદુનું નામ આપી દીએછે. અને ખરેખર દલગીરી ભરેલી વાતછે કે જાદુ અને નજરબંદી એ ફક્ત ખોટા કલપના ઊપરથી ઊતપન થએલા શબદોછે અને એવી કાંઈ બાબદો અથવા બીના બનતી નથી એવું ઘણીવાર ભર મજલસોમાં સાબેત થઈ ચુકા છતાં કેટલીક વેહેમી અને ભોલી બાઈઓએ ખોટા વેહેમોમાં ગીરફતાર રહેલી માલુમ પડેછે. આપણા મેદાનમાં તંબુ અથવા માંડવા નાખી કેટલાક ફરેનચ અને ઈટાલીઅનોએ તરેહવાર અને કેટલેક દરજે આપણી અકલ પણ કબુલ નહી કરે એવા કેટલાક ખેલો કરી બતલાવીઆછે, અને જેમાના કેટલાક ખેલો જોવા જવાને હમારી કેટલીક ભાએગશાલી વાંચનાર બાનુઓને જોગવાંઈ પણ મલી હતી. એ ખેલો જોઈને પણ કેટલીક બાઈઓતો એમજ કેહેતી હતીઓ કે "માએ એ કાંઈ ખાવાનાં કાંમછે, નજરબંદી વના કાંઈ થાએ કે, એતો સરકારની બીકથી તેઓ બોલતાં નથી, પણ બધું કરેચ તેનો નજરબંદીથી કરેછે." હમારી સમજુ વાંચનાર બાઈઓને ઊપલા હસવા સરીખા ને કાંઈ નહી પણ એક નાહાનાં બચાંને મોહોડે થીજ નીકલે એવા વીચારની મુનઅશી ગોંણીએ છીએ. એકવાર નહી પણ સેંકડો વાર ને એક બે આસામી આગલ નહી પણ સેંકડો આસામીઓની ભર મજલસમાં સાફ અને ખુલી રીતે મુકરર કરવામાં આવીઊં છે કે જાદુ અથવા નજરબંદી જેવી કોઈ ચીજો છે નહી. ખરી વાતછે કે કેટલીક તાજુબી જેવી કસરતો અને ઠગાઈ ભરેલી હીકમતોથી કેટલીકવાર આપણાં મનમાં ઘણો ઘભરાટ ભરેલો જુસો થઈ આવેછે, ને તેવા કેટલાક ખેલો જોવાથી આપણાં મનમાં ખુદરતીજ સવાલ થાએછે કે "ભાઈ આ તે શું ? જાદુ કે નહી ?" એનો હમો એટલોજ ઊતર આપીએ છીએ કે એવી વેલાએ આપણને સમજ ન પડે માટે આકરાં ઘાભરાં પડી ભર-દઈને મનમાં જે આવે તે બોલવાને ઠેકાણે ચુપ રેહેવું ને-ધીરજથી તેનાં કારણો જાણવાની તજવીજ કરવી એટલે તુરત નહીતો ધીમેથી, અને પોતાની મેલે નહી તો કોઈના સમજાવીઆથી ખુલાસો થએઆ વના રેહેનાર નથી.

બેહેનો, આ પાસેનું ચીતર જુઓ, એ જોવાથી તમારાં મનમાં કેવો વીચાર આવેછે વારૂં ? ટુક વીચારથી ને વગર અંદેશાએ જો જવાબ દીધો તો જાદુ વગર બીજો જવાબ તમો દઈ શકનાર નથી, પણ બેહેનો, હમો તેની સાફ અને ખુલી ના પાડીએ છીએ. હમે કહીએ છીએ કે એ ચીત્રમાં તમારા જોવામાં જે આવેછે તે કુદરતી કાએદાને આધારે બનેછે. જુઓ એક બલવાન અને કદાવર શખસે પોતાની છાતી ઊપર એક મોહોટો પથર મુકાવીઓછે, અને તે પથરને ભાંગી કકડા કરવાને બે મજબુત શખસો મોહોટી ઘોંણ વતે જબરદસ ફટકા મારેછે; જો પણ ફટકા હવા જબરદસત પડેછે તોપણ જેની છાતી ઊપર એ પથરછે તે તો ગોએઆ કરારે સુતો હોએ એવું તેનાં મોહોડાં ઊપરથી દેખાએછે, તો એનું શું કારણ હશે વારૂં ? કારણ એટલુંજછે કે ખુદરતી કાએદો એવોછે કે જારે એક નાહાની ચીજનો ફટકો મોહોટી ચીજ ઊપર પડે સારે તે ફટકાનું સઘલું જોર પેલી મોહોટી ચીજમાંજ પથરાઈ જાએછે, અને જે ચીજ ઊપર તે મોહોટી ચીજને મેલી હોએ તેને તે ફટકાનું જોર બુદલ માલુમ પડતું નથી. ચીત્ર ઊપરથી જોતાં એ ખેલ ઘણો સેહેલાઈથી થઈ શકે એવો માલુમ પડેછે, ને જે કોઈ ચાહે તે એની તપાસ કરી શકે એવુંછે, તોપણ એને અજમાવતી વેલા કેટલી સંભાલ રાખવાની જરૂરછે, તેમાં સઊથી પેહલી વાતતો એજછે કે જેની છાતી ઊપર પથર ભાંજવો હોએ તે શખસ ઘણો બલવાન, મરદાનો અને સંગીન જોઈએ, કે જે ઘણી પો

છાતીપર મુકેલો પથર ભાજેછે.

તાનાં ખાસ કુવતથી પથરને પોતાની છાતી ઊપર ઊંચકી રાખે અને છાતી દબાવા નહી દીએ. એટલી સંભાલથી કોઈપણ શખસ એ ખેલ તપાશી સકશે.

આવી રીતે અચરતી ભરેલા ને હેરતમા નાખનાર ખેલના ખુલાસા થઈ શકેછે. અલબતાં એકદમ તો ખુલાસો થવો મુશકેલજછે, જરા લગાર વીચાર પણ કરવો જોઈએછે, બે પાંચ તરફ ખોલપણ કરવી જોઈએછે ને બે ચાર અનુભવ વાલાં માણસોનાં મત પણ લેવાં જોઈએછે; એવી રીતે ખેલ જોનાર ધીરજથી તપાસ કરે તારેજ ખુલાસા મલે, બાકી એકાએક તો બનનાર નથી; માટે વાંચનાર પેઆરી બાઈઓ એવા ચમતકારી ખેલો નજરે પડે તારે તેમને વીશે તમારી કલપનામાંથી ઊતપન કેરેલાં કારણ લાગુ પાડી સંતોસ નાં પકડો પણ તેમનાં ખરાં કારણોને 'કેવા બનાવોથી એ બની શકે તેની પકી તપાસ કરવાની કોશેસ કરો એવી તમને વીનંતીછે.

"મન ચંગા તો કથરોટમા ગંગા."

આ કેહેવાત મુજબ જેનું મન સાફ અને નીરમળ તે શખસ ગમે એવી હાલતમાં અને ગમે એવા લોકોના સંગમા આવીઆ છતાં તેનાં મન ઊપર કશી માઠી અસર થનાર નથી, તથા તે પોતે જાતે ભલું ને નેક મનસનીનું માણસ હોવાથી તેને કોઈ ઊપર કશી વાતનો શક જતો નથી. આવા એક કુદરતી કાએદાની વીરૂધ જેઓએ પોતાના વીચાર જાહેર પાડીગા તેઓને વીશે વીચારવંત શખસો સારૂં મત આપનાર નથી. નીતીમાન કે અનીતીમાન, ભલું કે ભુંડું અને શાનું કે શોખ માણસ પોતાને મોહોડે વાતચીત કરતાં જટ પકડાઈ આવેછે. આ દુનીઆમાં ખોટા દેખાવ કરનારાં ઘણાં મળી આવેછે જેઓ મોહોડે રામ રામ કરી પોકારેછે ને પગ તળે માછલાં કચરેછે. પણ એટલું સારૂંછે કે એવા ખોટા દેખાવ અને જુઠા લેબાસ લેનાર શખસો ઝાઝા દાહાડા પોતાની એ ઠગાઈ ચલાવી શકતા નથી. ટુકામાં કહીએ તો જે શખસે પોતાને મોહોડે પોતાની તારીફ કરવા માંડી અને જે શખસે કોઈના પણ પુછવા વના એકદમ પોતાના નીતી અને સદગુણ વીશે બોલવા માંડીઓં તેવા શખસ વીશે તુરત ગુમાન જવાતું કે, "આ ભાઈ જે આટલું બધું બોલેછે તે ખરેખરા ભલાં આદમી માલુમ પડતા નથી, ને એ ભાઈ પોતાની ચોખાઈ અને પવીતરાઈ વીશે અણ બોલાવીઓં એટલું બધું બોલેછે તે ઊપરથી એ ભાઈ એવા ગુણો ધરાવતા નથી એવું સાબેત થાએછે." આ વીચાર અથવા ગુમાનને આધાર આપનાર એક વાત એક ઈંગરેજી ચોપાનીઆમાંથી નીચે દાખલ કરેલીછે, તે ઊપર ઘટતું ધીઆન આપવાને હમો દરએક વાંચનારને ભલામણ કરીએ છીએ.

પોરટુગાળમાં આગલાં વરશો ઊપર એક બુઢો પઈસાદાર માંણશ રેહતો હતો. તેહને પેટે એક ખુબસુરત, ચંચલ, અને શીખેલો પુત હતો. જાહરે આ બુઢો બાપ મરવા સુતો તાહરે પોતાના છોકરાને પાસે બોલાવીઓ અને કહીઉં, "હું તાહરે વાસતે ઘણી સારી પુંજી મુકી જાઉછું, અને જો કર કશરથી તેં વાપડીનો તે કદી ખુટનાર નથી. એક ચીજથી હું તહને સંભાલ કરવાને કહુંછું, તે એછે કે, માંણશજાત કરી સકે તેહનાં કરતાં કોઈ વધારે ધરમાતુ થવાનું ડોલ ઘાલે અથવા જે ઘણી ઘણોજ ચોખો અને છેકજ ભગતમાં ખપવા માગે અને જે જરા જરામાં કચવાટ બતલાવી એવુંજ દેખડાવા માંગે કે આ દુનીઆનાં બીજાં સઘલાં માણસો કરતાં તે વધારે નીતીમાન અને ચોખોછે, તો તેવા દેખાવ કરનારાઓથી તું ઘણો સંભાળીને ફરજે, કારણ એવા ખોટા ડોલ ઘાલનારાઓ બાહેરથીજ ફકત એવા વીચાર જણાવેછે મગર તેમનાં અંતરમાં તમાંમ પાંપ ભરેલું હોએછે. જેઓ ઘણાજ પાપી અને ખરેખર અનીતીમાન હોએછે તેઓજ પરેજગારમાં અને ખરા ધરમાતુઓમાં ખપવાનો જુઠો દાવો કરેછે, માટે ઓ વાહાલા બેટા, ફરીથી તને કહુંછું કે એવા ડમર ઘાલનારાઓથી તું ખુબ સાવચેત રેહેજે. અગર જો તું આ માહારી સેહેજ નસીઅત ધીઆનમાં લેશેતો ઈઆદ રાખજે પેઆરા બેટા કે તજ સરખો સુખી આ દુનીઆમાં બીજો કોઈ થનાર નથી." એટલું બોલવા બાદ તે બુજરગ મરદે પોતાનો પરાણ પોતાના પાક પરવરદગારને હવાલે કરીઓ.

પાછલથી માં બાપ વગરની એક સ્ત્રી સાથે તેહને ઓલખાંણ થાઈ અને બંધેની મરજી એકમેક ઊપર હોવાથી તેઓ પરણીઆં. દેખઈતી તે સ્ત્રી

કરકસર, અને ભલમણસાઈ વાલી નજર આવતી હતી. એવી હાલતમાં ચાર પાંચ વરસ ગુજરી ગઆં.

એક દાહાડે ગાંમમાં મેલો ભરાઓ હતો તેથી પેલા ધણીએ બાએડીને કહ્યું, "ચાલો આજ આપણે મેલો જોવા જઈએ અને તાંહાંથી ઘરને ખરની અગત જોગ ચીજો, તથા તમારે પોતાને ખરની કાંઈબી જરૂરીઆત ચીજો લેઈ આવીસું." બાએડી બોલી "નહી હું કદી બાહેર જાતી નથી કાંએજે જો હું. બાહેર જાંઊ તો પારકા પુરૂશોની ઊપર માહરી નજર પડે, અથવા પારકા પુરૂશોની નજર માહરી ઊપર પડે, તો એવાં પાપથી જેમ બને તેમ હું દુર રેહવા ચાહુંછું".

પેલા ભરથારને પોતાના બાપનાં આગલાં બોલો ઈઆદ આવીઆ, અને મનમાંજ વીચારીઊ કે સું! આ બાએડી પણ દગલબાજ હસે?

છ માસ ગુજરી ગીઆ અને એક દાહાડે પોતે બાએડીને કહીઊ કે, મહને અગતના કારણસર બાહેર લાંબી મુશાફરી જવું પડેછે તેથી માહારો મુસાફરીને ખરનો સરસાંમણ બાંધો. પેલીએ આખો દાહાડો મેહનત કરી સંધુ તઈઆર કીધું અને બીજે દીને સવારના તે પોતાની મુસાફરીએ ચાલીઓ. થોડાક ગાઊ આગલ ચાલી એક ધરમસાળામાં વાસો કીધો. રાતનાં મધીઅ વખતે - પાછો ઘોડા ઊપર સવાર થાઈ ચુપકીદી ઘર આગલ આવી પોતાની પાસે ફાલતુ કુંચીઓ બનાવી રાખી હતી તે લગાડી*ઓરડામાં પેઠો, અને જોઆઉં તો પોતાની બાએડી એક પારકા મરદ સાથે માલમ પડી. એવાંમાં પેલી બાએડી જાગી ઊ

તેહને ઊંચકી લેઈ ગીઆ; અને પુછવા માંડીઊં કે ડી રાતના આ ઓસરી ઊપર તું કાંહાંથી આવી લાગે

પેલા ભરથારે જોઈઊ કે જો હું ખરો જપ. આપુંચતો ઘરની આબરૂ ખોલી થાએછે તેથી ચુપ કીદી રેહુંતો સારૂં.

તે વખતના રેવાજ પરમાંણે ચોરીની સીસા, ફાંસીથી આપતા હતા તે પરમાંણે તેહને સુલી ચહડાવવાનો હોકમ થાએઓ.

સુલીએ ચહડાવાના વખતની થોડીકવાર અગાઊ બંદીખાંનાંમાં હમેસ ધરમગુરૂ આવી કેટલોક કરી ગુનાંહ કબુલ કરવા કેહેછે તેમ એક ધરમ ગુરૂ રાજાને ઘરનો પંચકી હતો તે પેલા અભાગીઆ, થારને સંમજાવા આવીઓ. કેટલોક બોધ કીધા બી પેલો ભરથાર ચુપ બેશી રેહો.

સુલીએ ચહડવાનો વખત નજદીક આવો પેલો ધરમગુરૂ અને તેની સાથે બંધીવાન તેમજ કોનું તથા સરકારી અમલદારોનું ટોલું ચાલવા ગું. પેલા ધરમ ગુરૂએ ફાંસી દેનારાઓને કહીઊ કે જલદીથી જાઈ સંધી તઈઆરી કરો પણ બાઈઓ ખબરદાર ઊકરડા આગલથી ચાલતાં, એક કીડો તમારા પગ તલે ભચરી પાપી થસો નહી. પેલા ધીવાન ભરથારને વલી પોતાના બાપની કેહવત કદ આવી અને મનમાં બોલીઓ કે આબી કોઈ ટો દગલબાજ તથા ઠગારો દીસેચ. પછી તેણે સરકારી અમલદારોને બોલાવી કહીઊ કે "હું હવે હરી સંધી તકસીર કબુલ કરૂંચ. મેં અને આ રમગુરૂએ સાથે મલીને ચોરી કીધીછે." આ વાત

આ જવાબ સાંભળી રાજાએ તેને પુછીઊં કે "તારા બાપે તને એવી ને કેવી નસીઆત દીધી કે તે ઊપરથી તેં આવી રીતે ચોર પકડી આપીઓ". તેણે જવાબ દીધો "રાજા, ગુનાહ માફેછે, મારા બાપની નસીઆત એટલીજ હતી કે જે બીજાઓ કરતાં વધારે ચોખા ને એકીનદારમાં ખપવા માંગે તેઓ પાપથી પુર ભરેલા હોએછે ને તેના દાખલામાં આ તમારા ઘરના પંથકીનો બીજો દાખલો મારી નજર આગલ બનીઓછે." એ ખુલાસો સાંભલી રાજાએ પણ વીચાર કીધો કે વાત ખરીછે જેનું મન સાફ ને પાપથી મોકલું હોએ તેને લોકોમાં અમસથું બોલી દેખડાવવાની જરૂર પડતી નથી, પણ જેઓનાં હાડ મુએલાં હોએછે ને જેમને તેઓનું મન ડંખીઆ કરેછે તેઓજ પોતાનું પાપ છુપાવવાની પેરવી કરતાંમાં ચોર સપડાઈ જાએછે.

મુસીઉ બલાંડીની અજાએબ જેવી કસરતો.

(લંડન ટાઈમસ ઊપરથી.)

મુસીઊ બલાંડીએ જે અચરત ભરેલી તથા મનને ભુલથાપ પમાડે હેવી કસરતો કરી હતી તેથી તે જોનારાઓ પોતાની નજરે જે બનાવ જોગોછે તે ખરેખરો બનાવ છેકે કંઈ સપનાની અંદર પોતાના મનમાં તુરંગો દોડવાછે તે જુવેછે એ બાબેના વીચારની અંદર પડેઆ હતા. જે દોરડાંની ઊપર એ ખેલાડીએ પોતાની અજાએબ જેવી કસરતો કરી હતી તે દોરડું જમીન ઊપરથી દસ ફુટ ઊંચું હતું તથા તે ઘણું લાંબું નહી હતું. તેણે એ દોરડાં ઊપર એક ટોપલી મુકીને તેની ઊપર તરેહ તરેહનો નાચ કરી બતલાવેઓ હતો, અને તે ઊપર થઈને પોતાની લાકડીની મદદથી અથવા તે લાકડી ઝાલીઆ વગર પોતાની બીજી નવાઈ જેવી ઘણી ઊમદા કસરતો કરી હતીઓ. દોરડાં ઊપર લાકડીઓ મુકવી તથા તે લાકડીના ટેકા ઊપર ચાલવું એ ઘણી બીકટ કસરત ઘણાએછે, પણ તે ઊપર મુસીઊ બલાંડી ચાલી ગએઓ એટલુંજ નહી, પણ તેની ઊપર તેણે નાના પરકારની કસરતો કરી દેખાડી ને જોનારને અચંબામાં નાખીઆ હતા અને વલી એ કસરતો તેણે કંઈબી પરકારની ફીકર અથવા ધાસતી વગર કરી હતીઓ. પણ એ કરતાં વધારે તાજુબી ઊપજાવનારી કસરત તેણે એ કીધી કે, એક ચાર પાએઆની ખુરસી લીધી, અને તે ખુરસી દોરડાં ઊપર મુકીને તેમાં તે બેઠો, તેની એક બાજુએથી બીજી બાજુએ ગએઓ, તેની ઊપર ઊભો રહેઓ, તે ખુરસીના પાછલા ભાગ ઊપર ચહડી બેઠો, અને તે ખુરસીને છેક તે દોરડાંની અણી ઊપર લાવી રાખી, અને એ સઘલું પોતે જરાએ ગભરાઆ વગર કરી બતલાવેલું હતું. એ કસરતો કરેઆ પછી તેણે પોતાના હાથમાં એક સારંગી લીધી, અને તે સારંગી લઈને તે દોરડાં ઊપર ચહડેઓ, અને તાંહાં સારંગી વગાડીને તેની તાલ પરમાણે તે ઊપર નાચવા લાગેઓ. તે સારંગી વગાડતો હતો અને આગલ અને પાછલા દોરડાં ઊપર આવજા કરેઆ કરતો હતો, અને પોતાના રાગો હેવી રીતે વગાડતો કે તે જોઈને જોનારાઓનાં મન તદન ચકીત થઈ ગએઆં હતાં. આ કસરત કરી રહેઆ પછી તે પોતાના હાથમાં એક પરઘમ લઈને દોરડાં ઊપર ચહડેઓ, અને તે પરઘમ તેણે હેવી રીતે વગાડવા માંડીઊં કે ગોએઆ તેવાં પરઘામ વગાડનારા છ શખસો વગાડતા હોએ તેમ પોતાનું પરઘામ વગાડતો હતો, અને નાચ કરતો હતો, અને જારે તે આગલ જતો કે પાછલ જતો તારે પોતાનું પરઘામ બંધ રાખતો હતો નહી, પણ તે સઘલો વખત વગાડેઆ કરતો હતો. તે દોરડાં ઊપર કુદતો હતો, પણ પડી જતો ન હતો, અથવા પોતાની કસરતો કરવામાં આચકો ખાતો નહી હતો. હાવી તરેહને મલતી બીજી ઘણી કસરતો કરવામાં આવેછે, પણ મુસીઊ બલાંડીએ દોરડાં ઊપર જે કસરતો કરી બતલાવી હતી તેવો દેખાવ કોઈ પણ વખતે જોવામાં આવેઓ નથી. વલી એ કસરતો જમીનથી ઘણાં ઊંચા દોરડાં બાંધીને તેના ઊપર ચાલી જવાની કસરતો કરતાં થોડી ધાસતી ભરેલીછે, અને તેથી કરીને કસરત કરનારને કઇ પણ પરકારની ધાસતી રેહેતી નથી તથા જોનારના મનને ઘણી અચરતી ઊપજેછે. આ કસરતો જોઈ આવનારાઓ તેની ઘણી તારીફ કરેછે, અને તે કસરતો ખરેખર તેવી તારીફ કરવા જોગછે.

ઘરેણાવના બાએડી કાંઈ શોભે કે?

ઘરેણાવના ઓરત જાતને મુદલ શોભા છે નહી એવું ઘણી બાઈઓ માનેછે. હમો એવા વીચાર ધરાવનાર બાઈઓને સાફ જણાવીએછે કે એ વીચાર ખોટોછે. દીનબાઈ અને પીરોજબાઈઓ જેમ નથ, વાડા, સાંકરાં, ઈતીઆદી ઘરેણાથી પોતાને શોભા મલેલી સમજેછે તેમજ જુદા જુદા દેશમાં જુદી જુદી રીતે પોતાના શરીર ઊપર કેટલીક તરેહવાર નીશાંનીઓ કરીને તે ઊપરથી પણ તેઓ એમ સમજેછે કે હમો શોભીએ છીએ. તો એતો જુદા જુદા લોકોમાં પુરાતન જમાનેથી પડી ગએલા રેવાજ મુજબ એવા વીચાર પેદાછે. પણ હવે વખત બદલાએઓછે અગનીઆન પણાને બદલે સુધારો ચારોમેર પસરવા માંડીઓછે એવા વખતમાં પારસી બાંનુઓએ પણ આગલા વખતના ચાલુ રેવાજો જે નાદુરસત લાગે તે મુકતા જવાની તજવીજ કરવી જોઈએછે. માણસ જાતને ઈશવરે જનમ આપતી વેલા તેને જે ખુદરતી શોભા અને ખુબસુરતી બખશીછે તે ઘણીછે, ઈશવરની બખશેશી તે ખુબસુરતી અથવા શોભા ઊપર સંતોશ ન માંનીને જેઓ બાહુની શોભાથી શોભવા માંગેછે તેઓ બરાબર જોઈએ તો ઈશવરી શકતી કરતાં માણશની કલાને વધારે માંન આપેછે ને તેથી કરી કેટલેક દરજે ઈશવરના તકશીરવાર ગણાએછે.

જુદા જુદા દેશોમાં ઓરતો પોતાંની ખુબસુરતી વધારે દેખડાવાને માટે કેવા કેવા ઊપાએઓ કરેછે તેનો થોડોક અહેવાલ હમારી વાંચનાર બાણુઓને રમુજી તેમજ બોધકારક માલુમ પડશે, માટે તે એઠલ ઊતારી લઈએછે.

જપાન દેશની ઓરતો પોતાંના દાંત ઊપર સોનાનો ધોળ ચહડાવેછે ને હીંદુસથાન માહેલી કેટલીક ઓરતો દાંતને લાલ રંગેછે. ગુજરાત દેશમાં અને અમેરીકાના કેટલાક ભાગોમાં કાલા દાંત ઘણાજ ખુબસુરત ગણાએછે, તેમજ ગીરીનલાંડમાની ઓરતો પોતાના મોહોડાં બલુ અથવા પીલા રંગથી રંગી નાખેછે. ચીનીઓનાં પગ બકરીનાં જેવા છેક ટુમકા હોએ તોજ તેઓ ખુબસુરત ગણાએછે. એ પરમાણે પગને સંકરાવીને ટુમકા કરવા માટે નાહનપણથી તે બીચારી અબલાઓને લાકડાંના નાહાના જોડાં પેહેરાવી તેઓ ઊપર તરેહવાર આજાબ ગુજરવામાં આવેછે, ને તે આજાબ વલી ખુબસુરત બનાવાને માટે ગુજરવામાં આવેછે!

કેટલાંક દેશોમાં વલી માતાઓ પોતાના બાલકોનાં નાક મરડી નાંખી નાખેછે તથા બીજાં દેશોમાં પાટીઆંની બે મોટી ચીપો વચે બાલકોનાં માથાં દાબી તેમને ચોરસ આકારનાં બનાવી તેમાં ખુબસુરતી માનેછે. રાતા બાલ હાલના ઈરાનીઓને ઘણા નાપસંદછે તેમજ તુરકી ઓરતો રાતા બાલને વાસને શીદા શીદા થાએછે.

ચીન દેશમાં ઝીણી આંખ કાંઈ ખુબસુરત ગણાતી નથી. તુરકી ઓરતો સુરમા વગેરે કાલી અંજનથી પોતાની આંખો આંજીને તથા પોતાંના આંગલાંના નખને ગોલાબી રંગનાં રંગીને તેમાં શોભા માનેછે.

ઓરતો ખુબસુરત દેખાવા માટે જે તરેહવાર ઊપાઓ કરેછે તે માહેલા એક ઘણાજ રમુજી ઊપાએ વીશે નામીચો બુરૂસ લખેછે કે "સીનારની રાણીએ પોતાના એઠલના હોટની અંદરથી સોનાની એક કડી ઊતારી હતી તે છેક એટલી તો નીચે ઊતારી હતી કે જેથી તેની હુચડી સઘળી ઢંકાઈ ગઈ હતી. તેણીના દાંત ઘણા ઝીણા ને સાફ હતા. હોટનાં અંદરના ભાગને સુરમાથી રંગીને કાલો કરેલો હતો. તેણીના કાંન એટલા તો મોટા વધેલા કે તે છેક ખબાં તુલીક પુગે ને ગોએઆ પાંખો હોએ એવા દેખાએ; ને દરએક કાનમાં પાંચ પાંચ ઈંચના ઘેરાવાની ને માણસની છેલી આંગલીની જાડાઈ જેટલી જાડી એકકી સોનાની કડી (કડું) પોએલી હતી. કડીના વેહમાં આવું મોટું કડું પોએલું તેથી તે વેહ એટલો તો તેલાઈ ગએલો કે તે ગાલામાં આપણા તરણ આંગલાં ખાસાં જઈ શકે (એટલે એક છોકરીનાં ચીતલના ગાળા જેટલા તે વેહ મોટા થઈ ગએલા હતા.) તેણીની ગરદન ઊપર સોનાના દાનાની એક માળાની એક સેહેર હતી તેમજ પગે સોનાના વાડા હતા, પણ તે વાડા એવા જાડા ને મોટા કે ખુની બંધવાઓને જે બેડીઓ ઠોકવામાં આવેછે તેના કરતાં પણ મોટા ને ભારી." એક બીજી ઓરત વીશે એજ મજકુર લખનાર જણાવેછે કે "તેણીએ પોતાનાં શરીર ઊપર ઊપર જણાવેઆ મુજબજ સઘલું કીધેલું હતું તેની રૂચે કેટલીક

સાંકળીઓને કાંનના વેહમાંથી પસાર કરી નાકના વેહમાં લાવી તાંહાં તે સાંકળીનાછેડાઓને બીડી લીધા હતા. એ દેખાવ ઘોડાને લગાંમ પેહેરાવી હોએ તેને મળતો આવતો હતો."

બેહેનો, શોભા મેળવવાના ખોટા ખીઆલથી આવી રીતે ઓરત જાતો પોતાનાં શરીરની ખરાબી કરી નાખેછે, ને એવા ઊપાએઓ કરી શોભાતો મેલવતીઓ નથી પણ ઓર બદસુરત થઈ પડેછે. જો પણ તમો કબુલ કરશો કે એવા ઊપાએઓથી તે ઓરતો શોભતી નહી હતી, ઊલટી બદસુરત દેખાતી હતી તો પણ તેઓ પોતે તે વાત કદી કબુલ કરનાર નથી. તેમજ તમારો દાખલોછે, તમો પણ મોટા નથડા, ચોકરાં વગેરે નાક કાનમાં ઘાલીને તથા બેડી જેવા વાળા અને સાંકરાં હાને ઓરવીને પોતે ખુશી થાઓછો ને તેથી તમો એમ શમજોછો કે તમો શોભોછો પણ ઊપલીજ હકીકત મુજબ તમો શોભતાં નથી પણ ઓર બદશીકલ થાઓછો એટલું છતાં ને તમો પોતે કદી કબુલ કરનાર નથી. ફકર નથી, હજી ઘણું મોહડું થઈ ઊં નથી, વીચારવંત બાઈઓને વીચાર કરવાને પુશકલ વખતછે ને ઘણી જોગવાઈ મલી આવશે. વીચાર કરો ને જે સારૂં સુજે તે પરમાણે ચાલો.

પરચુરણ બાબદો.

વેલાત મધે ફકત ચાર માસમાં ફરાનસ ખાતેથી ૬૩૫૫૮૬૪૦ બેદાં તાંહાંનાં લોકના ખપને માટે એ મા હતાં, એવું સતા ભરેલા દસતાવેજો ઉપરથી માલુમ પડેછે.

ઈંગલંડથી દર વરસે ૬૦૦૦૦૦ પીપ બીર દારૂનાં દેશાવરો ખાતે મોકલવામાં આવેછે, એમાંનો લગભગ હરવો હરધ જથો આસતરેલીઆ અને હીંદુસથાન ખાતે વપરાએછે.

આફ્રીકાના લોકો વીશે બોલતાંમાં ડાકટર લીવીંગસટન જણાવેછે કે "એ ટોલાના ઘણાખરાઓ ઉપર ઓરતો સરદારી ભોગવેછે, અગર જો કોઈ પુરૂશ પાસેથી તમને કાંઈ જોઈતુ હોએ તો તે શખસ એમ જવાબ દેશે કે 'હું મારી બાઈરી સાથે વાત કરીને પછે તમને જવાબ દેવશ,' એવો ઉત્તર તે વાલશે. હવે જો બાઈરી તે વાત કબુલ કરે તો તમારી માંગેલી વાત કબુલ રેહે ને જો તે ના પાડે તો તમોને નાનો જવાબ મલે. ઘણોખરી સઘલી જાહેર સભાઓમાં ઓરતો મત આપેછે." આફ્રીકાનાં જંગલી લોકોમાં આવા ઉમદા વીચાર! ને ઓરત જાતનો હાવો મરતબો, ને આપણા લોકો સુધરેલા ને ગ્નાનીઆ ખપવાનો દાવો કરનારા તેઓમાં ઓરતનો કેવો ધીકાર થાએછે! કેવારે એવો વખત આવે કે બાઈરીની સલાહ ને તેણીનાં મત વગર કાંઈપણ કામો તેમના ધણીઓ કરે નહી!

ફરાંસની વસતીમાં હલુ હલુ ઘટાડો થતો માલુમ પડેછે. હાલ જે સરકારી દસતાવેજ બાહાર પડીઓછે તે ઉપરથી જોવામાં આવેછે કે ઈસવી ૧૮૫૧ ના સાલમાં એ દેશમાં ૯૭૮૯૦૭ જનમ થએઆ હતા ને ૧૮૫૮ માં ૯૬૯૩૪૩ થએઆ હતા. તેમજ માણસોની વએ પણ ટુકી થએલી જણાએલીછે કે ૧૮૫૧ માં સરાસરી ૪૦ વરસની ઉમરની ગણતરી થઈતી તે ૧૮૫૮ માં ૩૭ વરસની સરાસરી ગણાઈ છે. તેમજ દરએક ઓરત મરદનાં જોડાને સરાસરી તરણ બચાની પેદાસ થતી હતી તેમાં ઘટાડો થઈ બે બચાંની રાસ પડવા જાએછે.

ઈંગલંડ તથા વેલસની દેવાની ઈસપીટાલોમાં દેવાનાં આદમીઓનો વધારો થતો ચાલીઓછે એવું દીવાની ઈસપીટાલના કમીશનરોના રપોટો ઉપરથી માલુમ પડેછે. કેહેછે કે દસ વરસની વાત ઉપર એ ખાતાંમાં ૧૮૫૬૦ દીવાના શખસો ગણાતા હતા, તેમાં હાલ વધારો થઈ ૨૨૮૫૦ ગણાએછે.

ઈતર માણસો પોતાનો ઈતરાટ બતલાવાના ઉપાએઓ કરવામા મશગુલ રેહેછે તેથી તેઓ પોતાનું જે ખરૂં સુખ ભોગવવાનુંછે તેને નુકશાન પુગાડેછે, એવું એક કામેલ લખનાર જણાવેછે.

જેમ ઝાડનાં પાતરાં તેનાં ફલના ઉછરબાવને પુશટી આપી તે તઇઆર થએલાં ફલને પોતાની છાંઆએમાં ઢાંકી રાખેછે તેમજ નમરતા જેછે તે માણસની ખુબીને ઉઘારી તે ખુબી અથવા ગુણનો વધારો કરેછે, પણ તેને અંદાજમાં સાતી રાખેછે.

૧૮૬૧ માં ઈંગલંડમાં જે મોટી આગ લાગી તેમાં ૩૦૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆનુ નુકશાન ગએલું ગણાએછે. જે સામન અથવા માલનુ નુકશાન ગઈઉંછે તેનો અડસટો ઉપજાવી કાહાડીઓછે તે નીચે મુજબ.—૬૦૨૦૦૦) રતલ ખાંડ તથા સાકર, ૪૦૦૦ થી ૫૦૦૦ ટન ચોખા, ૮૦૦ ટન સાગો ચોખા, ૧૮૦૦૦ કરતાં વધારે ગાંસડી રૂની, ૮ હજારથી ૧૦ હજાર પીપ ચરબીના, ૩૫૦૦૦ પેટી ચાએની, એક હજાર ટનથીબી વધારે સણ, અને ૧૧૦૦ ટન જુટ. એટલા માલ સાથે આસરે તરણ એકર જગા ઉપરની તમામ વખારો નાશ પામીછે તથા કેટલાક લંડન શેહેરને જીબ આપનાર ડકા પાએમાલ થએઆછે. ફકત ઈમારતો, વખારો ને ડકો જે પાએઆમાલ થએઆછે તેની કીમત ૫૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆ ગણાએછે. એ ઈમારતોનો મોટો લાગ ૧૮૪૨ ના સાલ પછે ઈઆને ઘણોજ થોડી મુદતનો બંધાઓ લે હતો.

કાંનો માતર વગર લખવાથી રમુજ.

ગુજરાતનાં ઘણાએક હીંદુ અને હોરાઓ- સુધ લખી જાંણતા નથી અને ઘણાતો પોતાંનાં લખવામાં કાંનો માતર પણ કાડતા નથી એથી કરી તેમનુ લખેલું કોઇ પારકાને સુલગું ઉકલતું નથીં. લખનાર પોતેજ પોતાંનુ લખેલું વાંચી શકેછે અને ઘણીવાર એવાં કાગળો દેસાવરોથી આવેછે તારે બએ ચચાર જણા મલીને જેમ તેમ ગોઠવીને તેના બએ તરણ તરણ અરથો કરેછે અને પછે અંદરથી સાર કાહાડેછે. તેમા ઘણીવાર આદાનુ સુંઠ પણ થઇ જાએછે. એવા ઘણાએક દાખલા આપણને મલી આવેછે. તેમાથી રમુજને માટે આ જગોએ બે દાખલા હમો બુધ્ધી પ્રકાશ ઉપરથી નીચે ઉતારી લઇએ છઇએ.

"એક વેલા કોઈ કાકો ને ભતરીજો ડીશે ગએઆ હશે. થોરા દાહાડા રહીને કાકો ભતરીજાને તેહાં મુકી પોતે અજમેર દેશ ગએઓ તારે ભતરીજાએ ઘેર કાગજ લખેઓ તેમા લખીઉં કે "કકા **આજમર** ગયાછ ને કાકીકોટેછે" પણ તે કાના માત્ર વગર લખેલું તેથી તેનાં ઘરના એમ સમજીઆં કે "કાકા આજ મરીગએઆછે અને કાકી કુટેછે" તેથી કાકીનો ચુડો ભાગેઓ ને માથું બોડાવીઉં તથા ઘર વેચી નાત જમાડી. પછી બે મહીના ગએઆ એટલે તો કાકો ને ભતરીજો ઘેર આવીઆ."

"એક વેલા એક ગાંધીએ કોઈ શખસ ઉપર અદાલતમાં ફરીઆદી કરી કે એ મારે તાથી બે મણ ખાંડ લઈ ગીઓછે તે નાણા નથી આપતો. પરતીવાદીએ જવાબ આપીઓ કે હું તો એને તાંહાંથી બે મણ ખડી લાવીઓછેઉં. એ ઘાંધી ખાંડને ખડી બંને વેચતો. તેના ચોપડા મંગાવી જોઈઉંતો તેમા "ખડ" એમ લખેલું હતું. ભાવ વગરે બીના લખી નહી હતી. એનો ઈનસાફ કરવો ઘણો કઠણ પડેઓ કેમકે "ખડ" પરથી તરણ અરથ નીકલેછે."

—///—

મોરડી રાણીના, મનામણાની ગરબી.

"ઓધવજી સંદેસો કેહેજો શામને" એ રાગનીછે.

મોર વદે વાણી શુણ રાણી મોરડી ॥
શેણે તને રીસાવાં આવી આજજો ॥
શામાટે બેઠી અડકાવી ઓરડી ॥
લેશ કલેશ કદી કરીએ શા કાજજો ॥ મોર વદે. ૧

તજી ટંટા સંપી જંપીને જીવીએ ॥
સુપના સરખો સગળો છે સંસારજો ॥
દેહ ઘટે દીવસ ઘટે જેમ દીવીએ ॥
પાંચ પચાસે વરસે પડશે પારજો ॥ મોર વદે. ૨

જે પળ ગૈ સુખમાં તે સારી જાણીએ ॥
હેતે હસતાં હળીના મળીતા હોયજો ॥
અંતરનાં જનથી અંતર નહી આણીએ ॥
કદીએ કહીંએ કડવું કઠન ન કોએજો ॥ મોર વદે. ૩

વાહાલામાં વીખવાદ વહો ન વધારીએ ॥
કરોધ તજી કાંઈ શોધ કરો ધરી બોધજો ॥
સમજુ થઈ અણસમજુ સરવ સુધારીએ ॥
પકડી જકડી ને જીતો મન જોધજો ॥ મોર વદે. ૪

સમજુ નારી સમજો સારી સાનમાં ॥
રીસ વીસારી રાખો રૂદીએ રીજજો ॥
ટાંક પડે જો વાંક કહો તે કાનમાં ॥
ફોકટ વાવો કેમ ફજેતી બીજજો ॥ મોર વદે. ૫

તંતનાં જનથી તંત ન તેવો તાણીએ ॥
ઘણુ તાણે તો તુટે તાજો તંગજો ॥
તુટો તે જો શોધી સાંધી આણીએ ॥
ગાંઠ પડે તે ખટકે અટકે અગજો ॥ મોર વદે. ૬

નારી મારી પ્યારી પ્યારા પ્રાણથી ॥
છેછેડો પણ છુટે ન છેડો છેકજો ॥
જો અવગુણ ગુણ કીધો જાણ અજાણથી ॥
આ અવસર શર અદા કરો એ એકજો ॥ મોરવદે. ૭

કુળવંતીનો કજીઓ કોઅ જાણે નહી ॥
જેમ કુવાની છાંય કુવામાં માયજો ॥
મનમાની વાતો મનમાં રાખી રહી ॥
કુવડતણો ફંફેરો બહુ ફેલાએજો ॥ મોર વદે. ૮

બાળાપણ વીતુ બુઢાપણ આવશે ॥
જોબનના દિન જોતાં જોતાં જાયજો ॥
કંથવિના આવીને કોણ મનાવશે ॥
જો પાહોશી હોશી આ અથડાએજો ॥ મોર વદે. ૯

ઘુંઘટડો ખોલો બોલો ઠંડા થઇ ॥
મારા સમ કાંઇ મનમાં રાખો રોષજો ॥
વાતોમાં વડી વાર વળી વીતી ગઈ ॥
દોષ તજીને ઉપજાવો સંતોષજો ॥ મોર વદે. ૧૦

આપણને ડાપણમાં ખાંપણ લાગશે ॥
જો પાપણમાં પાણી જોશે જંનજો ॥
જરા જાશેને ઉલટો અપજશ જાગશે ॥
થઈ ખોટો પસ્તાવો મોટો મંનજો ॥ મોર વદે. ૧૧

સંપીને સુખીયાં થઈ સમરો શ્રી હરી ॥
કઠણ વખતમાં કરશે રૂડાં કામજો ॥
સંકટ સગળાં નીષકંટક નાંખેકરી ॥
દીલમાં ડાપણ આપે દલપતરામજો ॥ મોર વદે. ૧૨

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૫ મું | અક્ટોબર ૧૮૯૧ | આંક ૧૦ મો.

ઈરાની સોદાગર.

નાટક, અંક પેહેલો.

પાત્ર.

તેહેરાન શેહેરનો અમીર.
ફરેદુન······ઇરાની સોદાગર
નોશીરવાન ·· ફરેદુનનો દોસ્ત.
ગેવ········ ફરેદુન તથા નોશીરવાનનો દોસ્ત.
મીહરબાદ ···· એક વીશ્વાસઘાતી મોબેદ.
કરસીવજ···· મીહરબાદનો દોસ્ત.
ફીરોજશાહ··
જાહાંગીર···· } ગુલનાર સાથ નીકાહ કરવાને ઉમેદવાર થનારો.
ગુલનાર ···· એક નાસીબવંત ઓરત
ખુરશીદબાનુ ···· ગુલનારની દાસી
બીજા ચાકર નફરો તથા રસ્તાનાં માણસો.

(ઠેકાણું—કોઈવાર તેહેરાન ને કોઈવાર શીરાજ.)

પ્રવેશ ૧.

(ઠેકાણું ફરેદુનનું ઘર.)

ફરેદુન અને નોશીરવાન.

ફરેદુન—કેમ પેઆરા દોસ્ત નોશીરવાન, તું આજ કાંઈ ગમગીન અને ફીકરે ભરેલો માલુમ પડેછે? વારૂં હવે મને કેહે કે જે ઓરત સાથ તું નીકાહ કરવાની મુરાદ રાખેછે તે ઓરત કોણછે; તેં મને તે દાહાડે કહીદું હતું કે હું કેહેવશ, તો પેઆરા દોસ્ત આ વખતેજ મને તે જણાવ.

નોશીરવાન—જીવજાન ને પેરખા દોસ્ત, તારીથી મારી કોઈ વાત છુપી રહી નથી ને હું કદી કોઈબી વાત તારીથી છુપાવી રાખનાર પણ નથી. તું સારી પટે જાણેછે પેઆરા દોસ્ત કે મેં મારી પોતી માલેઆ પુંજી છતાં કેટલો બધો ખાલી દમામ ને ભપકો રાખી મારા હકમાં કેટલી બધી ખરાબી કીધીછે! હવે તે બધી વાત ઈઆદ કરીને સોહી ઉકલાવવું અથવા તેને વાસતે ગમગીન ને બેચેન રેહેવું એ બેજાછે એટલું છતાં મારૂં દીલ ઠેકાણે રેહેતું નથી. ઉડાઉ પણામાં ને લખલુટ ખરચ રાખીને મેં જે આજ આટલું બધું કરજ કરી મુકીઉંછે તેમાંથી આસાનીથી હું કેમ મોકલો થઈશ એની મને સમજ પડતી નથી. પેઆરા દોસ્ત ફરેદુન હું તારોતો બધી વાતે ઓશીઆળો છું; તારી માલેઆ ને તારી મેહેરબાનીનું કરજતો કદી મારીથી અદા થવાનું નથીજ તે સાથે જ્યારે હું તારી પાસથી ઉછીનાં લીધેલાં નાણાંની મોટી રકમની ઈઆદ કરૂંછું ત્યારે મારાં દીલમાં એવોતો એક જુસ્સો થઈ આવેછે કે તે બોલાઈ શકાતું નથી. એવી વખતે ફકત મારાથી એટલુંજ બોલાઈ જાએછે કે "ઓ! હું શી રીતે મારૂં એ કરજ અદા કરશ." (આટલું બોલતાં તેની છાતી ભરાઈ આવેછે.)

ફરેદુન—પેઆરા દોસ્ત નોશીરવાન, આજના તારા વીચાર કાંઈ ઓર તરેહના માલુમ પડેછે! તુંને એવા ખીઆલ લાવવાની કશી જરૂર નથી. તું મારા માંગના વીશે આટલી બધી કાલજી અને ફીકર રાખેછે એ જોઈ મને બેહદ ગમગીની અને અજાયબ થાએછે! પેઆરા દોસ્ત રફીક કહુંઆછે કોણને? તંગીની વેલાએ જે મદદ કરી ઇઆરી બખશે તેજ ખરો રફીક કેહેવાએ, વાસતે જાની દોસ્ત તુંને એ વાતનો જરાબી અંદેશો કરવો સજાવાર નથી. હુંતો આજ એટલું ચાહુંછું કે તારી મનસંની ને નેકી મુજબ હજીબી જો તને કાંઈ નાણાંની જરૂર પડીતો તે હું પુરી પાડીશ. ઈઆદ રાખજે પેઆરા દોસ્ત કે જ્યાંહાંવેર તારામાં કરજ અદા કરવાની એકીનદારી અને સારી મનસની છે અને જાંહાંવેર તું લોકોની આંખમાં એક ભલો ને વફાદાર શખસ ગણાએછે તાંહાંવેર તને પઈસા ટકાની કશી પાસતી રાખવી જોઈતી નથી. ફરીથી કહુંછું પેઆરા દોસ્ત કે જો તને કોઈબી રીતે હજી બીજાં નાણાં જોઈતાં હોએતો મારી કેલીનું મોહોડું ખુલુંછે. મારી કેલીનું મોહોડુંજ ખુલુંછે એટલુંજ નહી પણ હું પોતે તારે વાસતે કાંઈ પણ કરવાને પછાત પડનાર નથી. તારી ગરજ સારવવાને જો મારામાં તાકાત નહી હશે તો કોઈથીબી તારી હાજત તો હું પુરી પાડી શકીશ.

નોશીરવાન—તારા હાવા દેલાસા ભરેલા ને હીમત આપનાર સખુનો સાંભલી મારૂં દેલ પાછું તાજું થાએછે. શુકરછે એ પાક પરવરદીગારના કે કોઈનેબી દોસ્તો મલતો આ ફરેદુન જેવા નેક જાદ ને કુશાદ દીલના મલજો. જાની

દોસત જારે તું મારે વાસતે આટલું બધું ચાહેછે, તારે હું ત ને મારા ભેદની એક વાત કેહેવાને અચકાતો નથી, અને આશા રાખુંછું કે જેમ તેં આજવેર મારી ગરજ સારવીછે અને મને કોઇ રીતે મોતાજમંદ રાખીઓ નથી તેમજ એ ક છેલી નવાજેશ કરવાને પણ તું દોસત જીનહાર પછાત પડશે નહી. સત એકીનથી કહુંછું, માહારા પેઆરા દોસ ત, કે આ વખતે જે મદદ તું કરશે તેથી ઇનશાલાઓતાલા એવું બની જશે કે હું બધી વાતે શુખી થઇશ ને વલી મારાં આગલા કરજમાંથી પણ હું એકદમ મોકલો થઇ જાઇશ, અ ને તેથી તું દોસતનું મારા ઉપર જાવેદાન તુલીકનું હેશાન થશે.

ફૂરેદુન—નોશીરવાન, તું આવા મીનતના શખુનો બોલી મારાં દેલને દુખી કરી મારૂં મન નાખુશ કરી નાખે છે. એ સઘલી વાત છોડી દે; ને પેઆરા દોસત તારી શી મુરાદછે ને તે મારીથી શી રીતે બર આવી શકશે તેટલુંજ ફક્ત તું મને જણાવ એટલે હું તારી ખેદમતમાં હાજરછું. તારા જેવા એક જાની દોસતને વાસતે મારીથી જેબી બ ની શકશે તે કરવાને હું તઇઆરછું. વાસતે દોસત, મનમાં કાંઇબી ઓસક રાખીઆ વગર એકદમ જે કેહેવું હોએ તે કહી દે, કશી વાતની જુદાઇ રાખતોના.

નોશીરવાન—સાંભલ જાની દોસત, શીરાજમાં એ ક પરી ચેહેરેની ઓરત બેહદ વારસાની માલેકણ થઇછે, તે નુ નાંમ ગુલનારછે. એ ઓરતની ખુબશુરતીની જો વખાણ કરવા માંડીતો આસમાન ઉપરના આફતાબ અને માહા તાબ શરમાઇ જવાના! દુનીઆની અંદરની ખુબસુરતીનો જો નમુનો જોવો હોએતો તે તમાંમ એ ગુલનાર ઓરતમા થી મલી આવવાનો ખાતરીથી કહુંછું ને સત કરી માનુ છું, ઓ પેઆરા દોસત કે એ પરી ચેહેરેની મેહેબુબનો બી જો જોરો આ દુનીઆની સપાટી ઉપરથી મલી આવવો મુ શકેલછે! એ મેહેબુબ હાલ નેકા કરવા નીકલીછે, ને તેને પોતાની બગલમાં લેવાને વાસતે ભલા ભલા ને અમીર ઉમ રાવો રાત દીવસ ઇનતેજારી ભરેલી કોશેશો કરેછે. ખચીત દુખી ને ગમગીન છું ઓ પેઆરા દોસત કે જો આજ મારી પાસ પુરતું જર હોએતો હુંબી તેવા આશકો સાથ હમનબ રદી કરી મારૂં તાલે અજમાઉં ને જોઉં કે ફરતાં આસમાન નું મકર કોણના ઉપર મેહેરબાન થાએછે!

ફૂરેદુન—પેઆરા દોસત નોશીરવાન, તુંતો સારીપઠે જાણેછે કે મારી સઘલી મતા દરીઆવના અંદરછે. ઇંગ લીસતાન, જાબલીસતાન તથા તુરકીસતાન એ સઘલાં મુ લખોમાંથી બેહદ માલ ભરેલાં વાહાણો ઉપડી ચુક્યાછે, ને તે માલમાં મારી સઘલી રકમ રોવાઇ પડીછે. હાલ મોજુદ નથી મારી પાસે રોકડ નાણું કે નથી એવો કોઇ સોદાગરી સોદો કે જેમાથી નાણાની રકમ ઉપજાવી શકાએ, તોપણ જા ની દોસત મારી આંટ ઘણી સારી ને ચોખીછે વાસતે મને પુર ઉમેદછે કે આ તેહેરાન શેહેરમાથી હું જોઇતી નાણાની રકમ મે લવી શકીશ, ગમે એટલી મેહેનત પડશે અથવા ગમે એટલી અડચણ ચોસતી પડશે તોપણ તું દોસતને ગુલનાર આગલ શીરાજ તરફ જવાને બનો આવે એટલી નાણાની રકમતો હું કાંઇબી કરી પેદા કરી લાવી તારે હવાલે કરીશ. વાસતે જા પેઆરા દોસત તુંમી તજવીજ કર ને હું પણ ખોલ કરૂંછું કે નાણું કાંહાંથી મલી શકેછે. નાણું મલી શકતું હોએ તો પ છે તે કેમ મેલવવું ને તેની કેવી બોલી કરવી તેની કશી ચીં તા તું રાખતો ના.

પ્રવેશ ૨.

(સરીઆમ રસતો)

નોશીરવાન અને મીલ્સાદ.

મીલ્સાદ—તમુને તરણ હજાર દીરમ જોઇશે! હેં!

નોશીરવાન—હા સાહેબ, તરણ હજાર દીરમ ને ત રણ મહીનાની મુદતે.

મીલ્સાદ—વલી મુદતબી તરણ મહીનાની! પણ વા રૂં તેનો ધણી ધીરી કોણ! કોણનાં નામપર ધીરૂં!

નોશીરવાન—સાહેબ ફરેદુન નામનો જે મોટો સો દાગર તમારાં શેહેરમાં વશેછે તેનાં નામ ઉપર ને તેની આં ટ ઉપર.

મીલ્સાદ—ફરેદુનનાં નામ ઉપર અને તેની આંટ ઉપર!

નોશીરવાન—અગરજો તમે કહોતો હું પોતે પોતા ને અંગે લેવાને અને હું પોતે પોતાને વાસતે જામીન થવા ને તઇઆરછું. જેમ તમ સાહેબની મરજી.

મીલ્સાદ—તરણ માસની મુદતે તરણ હજાર દીર મ ને ફરેદુન ધણી થાએ ને તે પોતાને માથે જોખમ રાખે, ઠીક વાતછે. ફરેદુન સારૂં માણસછે.

નોશીરવાન—તમે સાહેબે તેને વીશે કાંઇ નઠારૂં સાંભલીઉંછે?

મીલ્સાદ—ના, ના, ના, તે સારૂં માણસછે એમ બોલવાની મારી મોરાદ એટલીજ કે તે એકલો જામીન બસ છે, તેજ જો પોતે ધણી થતો હોએતો બીજા કોઇને સાથે લે વાની જરૂર નથી. તોપણ તેની મતા જેછે તે સાંભલવા પ રમાણે સઘલી દરીઆવમાછે. જાંહાવેર માલમતા પાણી મા હોએ તાહાંવેર તેની કીમત પાણીના મુલનીજ ગણાએ! દરીઆવ તરીપાર કરી કીસતી સલામત આવી પુગે તારે જા ણીએ કે અવેજ ફરી વલીઓ. દરીઆવમાં વલી ચાંચી આ વગેરે લુટારા લોકોની ભેકારી ઘણી, નાપાકો કીસતી લુ ટવાને તેને દરીઆવમાં ડુબારી મુકે એવી સઘલી રીતે ફરે દુનની મતા જોખમ ભરેલી હાલતમાછે, તોપણ ફીકર નહી માણસ સારૂં ને ચોખી આંટનુંછે, તે જો લખત કરી આપે તો બસછે. હું ધારૂંછું કે હું તેને તરણ હજાર દીરમ આ પી શકશ.

નોશીરવાન—સાહેબ તમોએ કશી ચીંતા રાખવી નહી, તે તમારો રોકડો દગાડશે નહી.

મીલ્સાદ—મને કેહેવું નહી પડે, ભાઇ. હું સારી પઠે એને ઓલખુંછું. વારૂં ફરેદુનની સાથે આપણ એ બાબે વાત કરીએ!

નોશીરવાન—ઘણુંજ બેહેતર થાએ. મારી સાથે ચાલો, આપણે ફરેદુન સાથ એનો બંદોબસતબી કરીએ ને સાથેજ જમીશુંબી.

મીલ્લાદ—સાથે જમીશું! સાથે જમવાની વાત કદી કરતાના! હું તમારા લોક સાથે વેચવા સાટવાનો ધંધો કરીશ, તમારા લોકો સાથે વાતચીત કરીશ, તમારા લોકો સાથે હું ફરીશ, તમારા લોકો સાથે હું લેવડ દેવડનો વેહેવાર રાખીશ અને તમારા લોકો સાથે એવાજ બીજાં કામકાજ કરીશ, પણ ઇઆદ રાખજો કે હું તમારા લોકો સાથે બેસીને ખાનાર નથી, પીનાર નથી અથવા તમારા લોકો સાથે ભેલાઇને હું એબાદત કરનાર નથી !!

પ્રવેશ ૭.

ફરેદુન, નોશીરવાન અને મીલ્લાદ.

નોશીરવાન—લ્યો સાહેબ ફરેદુન તમારી હજુર આવી ઉભોછે.

મીલ્લાદ—(પોતાના મનસાથ) જુઓ દેખાવમાં કેવો ગરીબ ને ખુશામતીઓ માલુમ પડેછે. એ શખ્સ જાતે બેહદીન અને હું મોબેદ હોવાથી એની જેટલી મને અદેખાઈ થાએછે તે કરતાં લોકોને એ વગર વીઆજે નાણાં ધીરેછે તેથી એના ઉપર મને વધારે ચીર ચઢેછે ને એના વીશે મારા મનમાં ધીકાર અને કમકમાટ છુટેછે. જો કોઈ દાવ ફાવીઓ ને એની ચુડી જો એક વાર મારા હાતમાં આવીતો પછે એને સારીપડે બતલાઉં, ને મારાં મનમાં ઘણા દાહાડાનો જે ખારછે તેબી લેઉં. ઘણા સારા સારા વેપારીઓછે તેઓ બીચારા મારી ઉપર ફીદા રેહેછે ને જે કરકસરથી હું નીભીઓ જાંઉંછુ ને બે પઈસા બચાવું છઉં તેથી તેઓ ખુશી રેહેછે, પણ આ ફરેદુન હમેશ મારી ઠેકરી કરેછે ને વીઆજખોરાનો હલકો એલકાબ મને લગાડીને બોલાવીઆ કરેછે તો હુંબી હવે સોગન લેઇને કહુંછું કે લાનત હોજો મારા ઉપર ને મારી તોખમ ઉપર, જો હું એને હાતમાં આવેલો જતો મુકું.

નોશીરવાન—મીલ્લાદ, તમો સાંભલોછો કે, આ ફરેદુન તમારી આગલ આવી ઉભોછે.

મીલ્લાદ—હું સાંભલુંછું ખરો પણ હું ઇઆદદસત ઉપરથી જરા અડસટો કાહાડુંછું કે મારાથી એકી રકમે તરણ હજાર દીરમ આપી શકાશે કે નહીં. તે કરતાં ફકર નથી, કરસીવજ નામે મારો એક દોસતછે તે કદાચ એટલી રકમ મને મેલવી આપશે. પણ જરા સબુર કરો, ભાઈ તમો કેટલા માસની મુદતે તે નાણાં પાછાં ફેરશો ?

ફરેદુન—મીલ્લાદ તને સારીપડે રોશનછે કે કોઈબી રીતની મુદત અથવા કશાંની બોલી કરીને અથવા વીઆજ વટાવે હું કોઈને નાણા ધીરતો નથી અથવા કદી એવી રીતે કોઈ પાસથી નાણાં લેવાનો મેં રવઈઓ રાખીઓ નથી, તોપણ એક પેઆરા ને જાની દોસતની ગરજ સારવવા માટે મારે તે મારા રવઈઆથી ઉલટુ ચાલવું પડેછે. એ નાણા મને તરણ માસની મુદતે જોઇએછે.

મીલ્લાદ—હા, મને ઇઆદ આવી, નોશીરવાને મને અગાઉ કહીઉંતું કે તમને તરણ હજાર દીરમ તરણ માસની મુદતે જોઈએછે. ઠીકછે, તેમ આપીશું, પણ તે વીસે લખત થવું જોઇએછે. પણ સબર કરો, તમારો વીઆરસો જુદોજછે કે કોઇને વીઆજે નાણા આપવાં નહી ને કોઇ પાસથી વીઆજે નાણા કહેડાવવાં નહીતો પછે તમારો ને આપણો મેલ કેમ મલશે ! વલી ફરેદુન તમોને તો સારી પડે ઇઆદ હશે કે તમોએ રસતે, વારે ને બજારમાં સરાફોની દુકાનો ઉપર મારી સાથ કેવી નાલાએક ચાલ ચલાવીછે. તમો મારાં નાણાં જોઈ શકીઆ નથી અને તમોએ મને મલતાં વીઆજ વટાવની ઘણી બનખોદ કરીછે, તોપણ એ સઘલું મેં મુગે મોહોડે ખમી ઉછે. તમોએ મને મતલબી, લુચો, ગલાફાસુ, કુતરો, હરામખોર વગેરે કેટલાં ખરાબ નામો આપીઆંછે, તમો હમેંશ વાત ચીતમાં મારી સાથ કેવી ચાલ ચલાવોછો તેનો એકજ દાખલો બસછે કે તમો બે ચાર વાર મારા ઉપર થુકીઆ હતા ને હંમેશ જારે મારૂં નામ આવતું એટલે તમે હેક અને ફીટકાર નાખતા, ને વલી એટલું બધું શાને વાસતે, તો મારા પોતાનાં નાણાં હું વીઆજે ફેરવતો તેને વાસતે: તો ઓ બાપુ, મારાં નાણાંનો હું મારે ગમે તે ઉપીઓગ કરૂં મને ગમે તેને ધીરૂં ને મારે ગમે તે વીઆજ માગું હેમાં કોઈનું શું ગીઉં ! જેને ગરજ હશે ને જેને હું પરવરશ તે મારી પાસેથી લેશે હું કાઇ કોઇને જબરદસતીથી તો નહી આપતો હતો ! એટલું છતાં તેં મને કેવો રૂમ રૂમ રડાવીઓછે વારૂ ! પણ ખેર હવે તે વાત જાણે વહી ગઈ, તમને પોતાને નાણાની જરૂર પડીછે ને તમે પોતે મારે બારણે ચાલી ચલાવીને આવીઆછો, જો હવે તમે કેવે મીઠે મોડે બોલોછો કે "મીલ્લાદ નાણા આપો!" તો હવે જો હું તમને એગજ જવાબ દેઉ કે "બાપુ કુતરાં પાસે નાણાં હોએકે ! અથવા ગલાફાસુ ને લુચા માણસો પાસે કોઈ ઉછીકા નાણાં માંગવા જાએ કે ! તથા મતલબીઆ ને હરામખાઉ માણસો પાસે કોઈ નાણાં માગેકે !" તો તમને કેવુ લાગશે વારૂ ! અથવા હું વલી એમ તાણો મારૂં કે "શેઠજી સાહેબ તે દાહાડે તમો મારી ઉપર થુકીઆતા, તમોએ મને એક કુતરા જેવો લેખી મારી તરફ ધીકારથી લાત ઉંચકી હતી, અને મને કેટલાક હીના શખુનો કહેઆ હતા તો તેના બદલામાં શું તમો તરણ હજાર દીરમ ઉછીના માગોછો !" તો પછે તમારા મનમાં કેવો વીચાર આવશે વારૂ ? એ બોલવું તમને કેવું મીઠું સાકર જેવું લાગશે વારૂ ?

ફરેદુન—મીલ્લાદ, એ સઘલી ગડબડ તું છોડ, મારા જે વીચાર તારે વાસતે હતા તેવાજ હજીછે ! હું તને હરામખાઉ, લુચો, ગલાફાસુ, વીઆજખોર ને મતલબી કેહેતો આવીઓછ તેમજ કેહેવાનો ને તારી ઉપર જરૂર પડીતો ફરીથીબી થુકવાનો, તું એમ ના સમજતો કે મને નાણાની જરૂર પડીછે ને તું મને નાણા ધીરશે તે ઉપરથી હું તને ભલાં માણસ સમજું ! જો તારે નાણા ધીરવાં હોએતો એક દોસત દાખલ તે નાંણાં હું લેનાર નથી, જેમ તું તારા દુશમનોને ધીરતો હોએ ને તેને થકી જેવી કરડી શરતો કરતો હોએ તેજ રીતે મને ગણીને નાંણાં ધીરજે.

મીલ્લાદ—ઓ નોજુવાન ફરેદુન, તું કેવો આફરો પડી ગએઓછે ! તુને એટલો ગરમ થવાની કશી જરૂર નથી, મને કાંઈ ગાથ દુશમની કરવા અથવા રાખવી ગમની નથી, કોઇબી રીતે હું તો દોસતો વધારી તેમનો પે

આર હાંસલ કરવાની વેતરણ કરતો ફરૂંછું. આજ સુધી તેં જે જે ફીટકાર મારા ઉપર નાખીઆછે તે સઘલું વીસરી જઈ હું તારી ગરજ સારવાને મન ઉપર લેઉંછું, ને તે પણ વલી એવી રીતે કે જે નાણા હું તને ધીરૂં તેનું એક દોકડો વીઆજ લેવું નહી, તો સુ નોજુવાન ફરેદુન આ માહારી દરખાસત તારાં મનમા સારી, વાજબી ને પેઆર ભરેલી નથી લાગતી ?

પ્રૂરેદુન—અલબતાં એક મેહેરબાનીની ભરેલી વાત લાગેછે ખરી.

મીલ્લાદ—તો હું મારી એજ મેહેરબાનીની ભરેલી બોલીએ તને નાણાં ધીરવાને હાજરછું, ફક્ત નામને ખાતર એક લખતતો આપણને કરવું જોઈએ, ને તે લખત વલી આપણે એવું કરીએ કે તે નાહાનાં બચાંની રમત ગણાએ! ચાલ તારે તું મારી સાથે ને આપણે વકીલને તાંહાં લખત કરાંએ, મને બીજા કોઈની સહી જોઈતી નથી તારી એકલાનીજ સહી બસછે. લખતમાં એવીજ એક રમુજી સરત દાખલ કરીએ કે "જો ફલાણે દાહાડે, ફલાણી જગાએ, નાણાંની આટલી રકમ તું મને પાછી આપે નહીતો તારાં બદન ઉપરના મને ગમે તે ભાગ ઉપરથી એક રતલ માંસ હું કાપી લઉં."

પ્રૂરેદુન—બસ એટલીજ શરત, તો લે હું તે મુજબ લખત કરી આપવાને તઈઆરછું. ખરેખર મીલ્લાદ આ થોડી મેહેરબાની નથી જણાતી.

નોશીરવાન—ના, પેઆરા ફરેદુન, મારે વાસતે તું ને હું એટલી તજદીમાં પહેસો જોવાને ઈછતો નથી. આવું લખત તું કરી આપવાને માથે લીએછે તે વાત મને પસંદ નથી, ને તેમાં વલી તજ સરખા દોસત ઉપર આટલો બધો જોખમ નાખી મારી મુરાદ બર લાઉં, તે કરતાં બેહેતર કે હું મારી મુરાદમા નામુરાદ થાઉં.

પ્રૂરેદુન—પેઆરા દોસત, નોશીરવાન, તને એટલી ધાસતી રાખવાની કશી જરૂર નથી. આપણે નાણાંની મુદત તરણ માસની કરીએ છીએ ને મારો સઘલો અવેજ તો આવતા માસમાં અથવા ઘણુંતો બે માસમાં ફરી વલશે, ને તે અવેજ વલી એટલોછે કે જેઆથી તરણ હજારતો શું પણ તીસ હજાર દીરમનું કરજ ફેડી શકાશે, તો પછે ખોટી ધાસતી ને નકામો ઘબરાટ ઉપજાવવાનું શું કારણ?

મીલ્લાદ—અરે ખુદા! જુઓ આ માણસો કેવા વેવીશવાશુછે! તેઓ પોતે કઠણ ને કરડા હોવાને લીધે તથા તેઓને પોતાને બીજાઓને ફસાવી પાડવાની ટેવ પડેલી, તે ઉપરથી તેઓ બીજઓ વીશે કેવા શકમંદ થાએછે! અરે પણ એ બેઅકલીઓને કોઈ પુછે કે ભાઈ જો મુકેલી મુદત પુરી થઈ ગઈતો શું હું એવો આદમખોરછુ કે તરણ હજાર દીરમ ખરચી એક રતલ માણસનું માંસ ખરીદ કરશ. શું બજારમાં ગોશનો દુકાલ વલીઓછે કે એ રીતે ને આટલું મોઘું ને તે પણ વલી નાખી દેવાને કામનું ગોશ હું લેવશ! અરે ઓ ભલાં માણસો, નામને ખાતર એક લખત કરવું પડેછે, ને જારે લખત થાએ તારે તેમાં વાએદાસર નાણા નહી ભરાએ તે મારે ગુનેગારી મુકવી જોઈએછે. તો પછે વખતે તમારીથી વાએદાસર નાણાં નહી ભરાએતો બીજી કોઈ તેવી ગુનેગારી દાખલ કરી હોએતો તે તમારે આપવી પડે ને તે મને લીધા વગર ચાલે નહી, પણ મારાં મનમાં તેવું કાંઈ કરવાનું નથી, ફક્ત તમારી ગરજ સારી ને તમારો પેઆર હાંશલ કરવાની મારી મોરાદછે માટેજ હું આવી ગુનેગારી કહુંછું કે જે વાત બની શકે નહી. મેંતો આ મારાં મનની વાત કહી, હવે જો તમારે નાણાં લેવાં હોએતો આ મુજબ લઓ, નેહીતો જેમ મરજી. હું આટલી બધી પેઆર ભરેલી સોચના બતલાઉંછેઉં તેનો કોઈ સારો બદલો વાલવાને બદલે ઓર તમે મારી ઉપર શક નાખીને મારૂં દીલ દુખવોછો તેથી ખુદાખાતર હાત ઉઠાવો.

પ્રૂરેદુન—નહી, નહી, મીલ્લાદ હું એ મુજબનું એક લખત કરી આપવાને ખુશીછું.

મીલ્લાદ—ઠીકછે ભાઈ તારે તમે પેલા વકીલને તાંહાં જાઓ ને આપણે વાત કીધી એવું બચાંની રમત જેવું એક લખત તઈઆર કરાવો ને હું પણ પાધરોજ નાણાં લઈ વકીલને તાંહાં આવી પુગુંછું.

પ્રૂરેદુન—મેહેરબાન મીલ્લાદ, જાઓ તમે ને નાણા લાવો હું વકીલને તાંહાં ચાલીઓ. [મીલ્લાદ જાએછે]

નોશીરવાન—પેઆરા ફરેદુન, કપટી માણસો સાથની આવી શરતો મને મુદલ પસંદ નથી.

પ્રૂરેદુન—બસ ભાઈ, તમારે એ વીશે લાંબી ભાંજગડ કરવાની જરૂર નથી. એ શરતથી આપણને કશું નુકશાન જનાર નથી. વાહાણો નીકલી ચુકાંછે, તે એકાદ બે મહીનામાં આવી પુગવાનાં, ને લખતતો તરણ માસની મુદતનું છે. કશી ચીંતા નથી.

પ્રવેશ ૪.

(ઠેકાણુ—શીરાજ, ગુલનારનું ઘર)

ગુલનાર, હોમાએ, જાંહાંગીર, તેના ખીદમતગારો વગેરે.

જાંહાંગીર—ઓ નેકજાદ પરી ચેહેરેની મેહેબુબ, હું આ વખતે મોરાદ ભરેલો આવી તારી હજુર ઉભોછું, માહારાં બદનના સામરા રંગ ઉપરથી તું કોઈ રીતે મને નાલાએક ગણતીના. મારૂં દેલ તારા ઉપર એટલું તો ફીદા થએલુંછે કે તેની જો જીવતી શાખશી તું જોવા માંગશે તો તે બની શકશે. એ નેકજાત ઓરત જેનીબી સાથ તેં તારો મોબારક હાત મેલવવાનો એરાદો રાખીઓ હોએ તેને તું આ વખતે અહીં હાજર કર ને તેનો તથા મારાં બંધોના બદનમાં ઘા કરીને તું જો કે કોણનું લોહી સરસ, ખરૂં જુનીઆદી ધરાવનાર અને તું બાનુ સાથ નીકા કરવાને લાએકનું માલુમ પડેછે. મારૂં નામ જાંહાંગીર એટલે તમાંમ દુનીઆંને છીકતી તે ઉપર સરફરાજી ભોગવનારછે, તો ઓ પરી ચેહેરેની બાંનુ આ મારૂં નામજ તારી સાથ હાત મેલવવાને સારૂં બસછે. માહારી જાહોજલાલી અને જાંહાં પેહેલવાનીની વાતો તમાંમ દુનીઆંમાં આશકારા થએલીછે તેથી તું બાંનુ નાવાકેફ નહીં હશે.

ગુલનાર—ઉંચી ખુબીઆદી ને સારી તાખ્મ ધરાવનાર જાંહાંગીર તારા આએ સઘલા સખુનો સાભલી મારાં દેલમા અંદરથી ઘણોજ જુસો થાએછે, પણ હું શું કરૂં, મારા નીકા કરવાની વાત માહારા હાતમાં રહી નથી; માહારા મરનાર બાપે માહારી કદખુદાઈ કોણની સાથે કરવી તેની જે એક હીકમત કીધીછે ને તેજ મુજબ ચાલવાને મને ફરમાવીઉંછે અને તે ફરમાન મુજબ ચાલવાને મેં કોલ આપાંઓછે તેથી મારા ઉપર ગોએઆ એક મોટી મુસીબત આવી પડીછે. મારી રાજી ખુશીના-ને જેને હું પસંદ કરૂં તેની સાથ મારીથી કદખુદાઈ થઈ શકતી નથી એ વીચારથી મારૂં જીગર ઘણું દુખી થાએછે. આ! હા! અગરજો એવી કોઈ રીતની બદી મને થઈ નહી હતેતો પછે આજ તજ સરખા સઘલી રીતે લાએક શખસને મુકી હું બીજા કીઆ ધણી સાથ નીકા કરનાર હતી? તોપણ હજી વાત હાતથી ગઈ નથી, માહારા મરનાર બાપની જે કરામત ભરેલી હીકમતછે તેમાં જો તું પાર પડીઓતો અલબતાં વગર પુછવે ને વગર બોલવે હું તારી ગોદમાં આવવાને બંધાએલી છું.

જાંહાંગીર—નેકજાદ પરી ચેહેરેની બાનું આ તારા પેઆર અને મોહોબત ભરેલા સખુનો સાંભલી મારૂં મન ખીલીઉંછે. તો હવે તારા બાપે જે હીકમત કરીછે તેનું તું મને બએઆન સમજાવ ને હું મારૂં તાલે અજમાવી જોઉં ને જો તે ખલકના સાહેબની મરજી થઈ તો હું તેમાં પાર પડું.

ગુલનાર—હું તેનું બએઆન સેહેજમાં તને સમજાવી શકીશ, પણ તે સમજાઉં ને તું તારૂં તાલે અજમાવે તેની અગાઉ મારે તને એક વાત કેહેવી જોઈએછે ને તે જો તું કબુલ રાખે તોજ એ વાત કરવી જોઈએછે. મારૂં કેહેવાનું એટલુંજછે કે હુંતો મારા બાપને આપેલા મારા કોલથી બંધાએલી છું ને તેનાં ફરમાન મુજબજ હું મારા નીકા કરનારી છું, વાસતે તું તારૂં તાલે અજમાવતા જો ખુદાની પીરોજગરીથી પાર ઉતરીઓતો ઠીકજછે, મબાદા એવું બને કે તેમા તું નામુરાદ થાએ ને તારૂં બખત તને ઈઆરી નહી આપેતો પછે તારે વધારે બોલવું નહી, ચુપ ચુપ એકદમ ચાલતી પકડવી.

જાંહાંગીર—ઠીકછે, પેઆરી બાનું, મારે એ વાત કબુલછે. ખુદાની પીરોજગરી વગર હરેક મોબારક કામ થનાર નથી, ને આહાવું તે સાહેબનુંછે તો ખચીત મને ઈઆરી મલશે.

ગુલનાર—આંહી આવ હોમાએ, પેલી તરણ નાહાની ડબીઓછે તે લાવી આ નોજુવાન મરદ આગલ મુક. (ડબીઓ લાવી મુકી.) લે, આ તરણ ડબીઓમાથી તાહારૂં તાલે અજમાવ.

જાંહાંગીર—એક ડબીતો સોનાનીછે ને તેના ઉપર એમ લખેલુંછે કેઃ—

> પસંદ કરશે જે મને, તેને મળશે તેક,
> જેને ઇછે ઘણા જણા, ઘણા અધીરા રેક

વારૂં, એતો થઈઉં, વલી બીજી ડબી રૂપાનીછે ને તે ઉપર એમ લખેલુંછે કેઃ—

> પસંદ કરશે જે મને, તેને મળશે તેક,
> જેને ઘટતું જેટલું, નહી ઓછું કો કેક.

આ તરીજી ડબી કાલી ધુલ જેવી ને વલી કથીરની બનાવેલીછે તે ઉપર લખેલુછે કેઃ—

> પસંદ કરશે તેક જે, દેવું પડશે તેક,
> હશે પાસ વલી જેટલુ, કરી ખોવાને જેક

તો પેઆરી બાનું આ તરણ ડબીઓ ઉપરથી મારે શું સમજવું? કેઈ ડબી પસંદ કીધાથી માહારી મોરાદ બર આવવાની?

ગુલનાર—એ જાંહાં પેહેલવાન એમાની એક ડબીમાં માહારી તશવીરછે તેજ ડબી જો તાહારાં બખને જોરે તેં પસંદ કીધીતો હું તાહારી ધણીઆણી થવાની ને માહારો ખુદ પોતાનો તથા તમામ માહારી માલ મીલકતનો તું ખરો અને હકદાર ધણી કેહેવાવાનો.

જાંહાંગીર—ઓ! કોઈ આશમાની ફરેસતા આ વખતે મને ઈઆરી બખશો, ને માહારામાં એવી બુધી મુકો અથવા મને એવું સુજ પાહો કે તેજ ડબી પસંદ કરવાને હું કુવત ધરાઉ! જોઉં વારૂં એકવાર ફરીથી તે ડબી ઉપરના લેખ વાંચુંતો ખરો અને તેમાથી મતલબ કેવી નીકલેછે તે તપાશુંતો ખરો ને જોઉં કે તેમ કરતામાંજ ખુદા મેહેરબાન થઈ વાત બંદ બેસારી દીએછે. આ કથીરની ડબી ઉપરના લેખ એવી મતલબ ધરાવેછે કે "**જે ધણી મને પસંદ કરશે તેને પોતાની પાસનું તમામ આપી દેવું પડશે, તથા તે તમામ જોખમમાં નાખવું પડશે.**" તમામ આપી દેવું, તે ખોઇ બેસવું ને વલી જોખમમાં પડવું! શાને વાસતે? આ કથીર જેવી ચીજને વાસતે? ના, ના. વારૂં જોઈએ રૂપાંની ડબી શું મતલબ ધરાવેછે, "**જે શખસ મને પસંદ કરશે તેને જેટલું લાયક અને ઘટારત હશે એટલુંજ મલશે.**" લાયક અને ઘટારત હશે એટલું મલશે, એટલે શુ! સબર કરો. મનેતો તમામ ચીજો ઘટારત છે, ને વલી એવી કોઈ ચીજ નથી કે જેને લાએકનો હું નહી હોઉં, હું ધારૂછું કે મારે લાએકનીતો ગુલનારજછે; જેટલું લાએક ને ઘટારત હોએ એટલું મલે, તો બસ એ પરી ચેહેરેની ઓરતજ મારે લાએકનીછે, બીજી મતલબ કાંઈ નથી. વારૂં તે કરતા જોઈએ સોનાની ડબી શું મતલબ ધરાવેછે. "**જે ચીજ મેલવવાને ઘણા જણ ઈંતેજારછે તે ચીજ મને પસંદ કીધાથી મલી આવવાની.**" જે ચીજ મેલવવાને ઘણા જણ ઈંતેજારછે, તો હું ધારૂછું કે તે ચીજ ગુલનારજછે, તમામ દુનીઆના લોકો તેને મેલવવાને ઈનતેજારીમાં પડેલાછે. અગરેબથી ને મગરેબના લોકો એ ખુશ ચેહેરેની ઓરતને બગલમાં લેવાને વાસતે જીવ નાખતા આવેછે; તો પછે એ વગર બીજી કેઈ ચીજ મેલવવાને ઘણા જણ ઈંતેજાર હોવાના? ઈરાનનું રેનું મેદાન ને અરબસથાનનું રેતીનું મેદાન જે હંમેશાં ઉજડ ને બીઆબાન હોએછે, તાંહાં આજને કાલ હજારો લોક તેમાં શાહાજાદાઓ ને ઉમરાવજાદાઓ તથા વજીરો આવજાવ કરતાં માલુમ પડેછે, તે તમામ લોકો આ પરી ચેહેરેની ઓરતના નેક દીદા જોવાને ને પોતાનું બખત અજમાવવાને આવેછે. એવું તો નહી હોએ કે આ કથીરની ડબીમાંજ એ પરી ચેહેરેની

ની તસવીર હોએ! ના, ના, એમ બનેજ નહી. કથીર! તમામ ધાતુમાં જે હલકી, વગર કીમતની ને જે રસ્તે રસ્તે મલી આવનાર તેમાં એ ખુશનુમા તશવીર હોએ! કદી બને નહી. તેમજ રૂપું, જે સોના કરતાં સઘલી વાતે ઉતરતું ગણાએ એવી ધાતુ તેની ડબીમાં પણ એ પરી ચેહેરેની તશવીર નહી હોવી જોઈએ. હાવું ઉમદા નંગ તે રૂપાંમાં કદીબી કોઈ મટે નહી! અફસોસ કેવો ખરાબ વીચાર મનમાં આવેછે. તો હું ધારૂંછુ કે સઘલી ધાતુમાં ચટતી, વજનદાર, કીમતદાર ને આબદાર ધાતુ જે સોનું ગણાએછે તે ધાતુની બનાવેલી ડબીમાં એ મેહેબુબની તશવીર હોવી જોઈએ વાસતે ઓ નેકખા ગુલનાર મને આ સોનાની ડબી ઉઘાડવાની ચાવી આપ, હું આ સોનાનીજ ડબી પસંદ કરૂંછું.

ગુલનાર—લે, શેર મરદ આ ચાવી એ ડબીનીછે, અગરજો એ ડબીમાથી માહારી તશવીર નીકલીતો આ વખતેજ હું તારી ધણીઆણી ગણાવાની.

[જાહાંગીર ઉતાવળથી તે સોનાની ડબી ઉઘાડેછે

જાંહાંગીર—અફસોસ! આ શી બલા! એક મુંરદાલ ને મરણ પામેલાં આદમીની તશવીર! જેની આંખના ખાડા તમાંમ ખાલી ને તેમાં કાંઇ લખેલુંછે; જોઉં તે વાંચું.

પીળું તેટલુ સોનું નહી—
ઉજળું તેટલું દુધજ નહી,
બાહેર તેવું અંદર નહી—
ઘણીવાર એમ સુણ્યું સહી.

માગે મુંજ ઉપરનો સાજ—
ઘણા જણે જોવાને કાજ,
જીંદગી વેચી નાખી છેક—
પણ ન રહેયો તેઓનો ટેક.

સુનેરી કબરે કીડા હોય—
ચતુરો તેતો ચેતી જોય,
હીમતવાળા દીસો જેમ—
શાહાણા સમજુક હોતે તેમ.

જુવાન દીસો અંગે જેમ—
ઘરડા અકલમાં જો તેમ,
જબાપ આવો મળતે નહી—
માંગીયું તમારૂં રદછે સહી.

ખરેખર, માંગીયું સઘલું રદ ગઈઉં અને સઘલી મેહેનત ધુલ મલી. એ નેકજાદ પરી ચેહેરેની ગુલનાર મારા હાત પગ તમામ ભાગી ગએઆછે! હવે મારૂં અતરે વધારે ખોટી થવાનું કશું કારણ નથી. હું હવે તારી રજા માગુછું. મારી કબુલાત મુજબ મારીથી એક બોલ બોલાએ નહી. ભાગેલાં મને, તુટેલાં દીલે ને ચાક થએલાં જીગરે હું નાશીપાસ ને નાઉમેદ થએલો મારે મુકામે ચાલીઓ જાઉંછું. [તે જાએછે

ગુલનાર—વારૂ, એકતો ભલી ભલાઈએ પતીઓ, હીકમતે. ચાલો ઘરમાં જઈએ. [તે ઘરમા ગઈ.

પ્રવેશ ૫.

ગુલનાર, હોમાએ અને ફીરોજશાહ.

ગુલનાર—એ નોજુવાન શાહાજાદા, તારૂં નામ ફીરોજશાહછે, તો તને તે ખુદાતાલા ફીરોજગરી બખશશે, આ જો તરણ ડબીઓ પડેલીછે. જે ડબીમાં માહારી તશવીરછે તેજ ડબી જો તેં પસંદ કરી કાહાડીતો બસ આ વખતેજ આપણા નેકા કરવાની સઘલી તઈઆરી કરીશું. મબાદા તેં જો તે ડબી પસંદ કરવામા ભુલથાપ ખાધી ને તું તારી મોરાદમાં બર નહી આએઓતો તુંએ કોઈબી રીતની વધારે કજબેહશી કરવા કરતાં એકદમજ આહીંથી રખશુદ થવું.

ફીરોજશાહ—એ નેકજાદ ને તમામ પરીઓ ઉપર સરદારી ભોગવનાર ગુલનાર તરણ ચીજો ઉપર હું મુસતકીમ રેહેવાને સારૂં સોગણ લઈ તારી સાથ બંધાણ કરૂંછુ. ૧ લું, એકે જે ડબી હું પસંદ કરશ તેની વાત હું કોઈ આગલ કેહેનાર નથી, કે મેં ફલાણી ડબી પસંદ કીધી ને તેમાથી હું નામોરાદ થએઓ. ૨ જું, અગરજો જે ડબીમાં તું નામવરની મોબારક તશવીરછે તે પસદ કરવામાં મારીથી ભુલથાપ ખવાઈતો, ઇઆદ રાખજે કે હું કદીબી ફરીથી કોઈબી ઓરત સાથ નેકા કરવાની મોહોબત બાંધનાર નથી, ૩ જું અને છેલું એજ કહુંછું કે જો ફરતાં ચકરના આશમાનની ગીરદશીથી મારૂં બખ જોર કરી નહી શકીઉં, ને તું નામવરની મોબારક તશવીરવાલી ડબી માહારાથી પસંદ નહી કરવાઈ, તો ચુપચુપ જેવો આએઓછું તેવોજ પાછો ચાલીઓ જવશ. ઇઆદ રાખજે, ઓ નામવર બાનું, કે હું આ માહારા વચનથી જીનહાર પાછો હટનાર નથી.

ગુલનાર—ઠીકછે. એ બોલી આપણને કબુલછે; મારાજેવી એક નજીવી ચીજને ખાતર જેઓ બીચારા આવેછે તેઓ એજ મુજબ સોગણ લીએછે ને પછે તેઓ પોતાના વચન મુજબજ ચાલેછે.

ફીરોજશાહ—એજ મુજબ મેંબી કરવાનો ઠરાવ કીધોછે. હવે આ તરણ જુદી જુદી ડબીઓછે—એક સોનાની, એક રૂપાની, ને એક કથીરની. કથીરની ડબી ઉપર એમ લખેછે કે, "**તમામ આપી દેવું ને તમામ જોખમમાં નાખવું,**" કથીર જેવી એક ધાતુની ડબીને વાસતે એટલુ બધું બનવું મુશકેલછે. સોનાની ડબી ઉપર લખેલુછે કે, "**ઘણાજણા જેને વાસતે ઇંતેજારછે તે ચીજ મને પસંદ કીધાથી મલી આવશે,**" ઠીકછે; ઘણાજણ તે કોણ, તો તેમને મુરખ સમજવા. બાહારના દેખાવ ઉપર લોભાઈ જનાર ઘણા મુરખો મલી આવેછે, જેઓ અંદરખાનેની કશી પણ ખોલ ખાલ કરવા વના એકદમ બાહારના ટાપટીપ ભરેલા દેખાવો ઉપર મોહી પડેછે, તેઓને વાસતે આ લેખ ઘણોજ વાજબીછે. તો ઘણા જણ આવી રીતે જેને માટે ઘણા ઇંતેજાર હોએ તેજ વાતની ઇંતેજારીમાં આપણે પડનાર નથી. ખારે ખબેચીઓ જેઓઆ વગર જેમ બીજાઓ બાહારના દેખાવ ઉપર લોભાઈ પડી એકદમ જીફનું નખાવેછે એમ આપણે કરવું નથી. આ રૂપાની ડબી ઉપરના લેખ કેવી ધપ બતલાવેછે તેતો જોઈએ, "**જેને જેટલું ઘટતું ને લાયક હશે**

એટલુંજ મલશે." બરાબરછે. લાએકી વગર ને ઘટારત વગર કશી વાત બની શકતી નથી. હરેક વાતને પોતે લાએક ન હોવા છતાં તે વાત ઉપર તરાપ મારનાર ઘણા થોડાજ મલી આવેછે. આ, હા, હા, એવુંજ જો બનતું હતે કે આ દુનીઆના તમામ કારબારમાં સઘલાંઓને તેમની લાએકી મુજબજ મલતું હતે ને કોઈનેબી તેની લાઆકત કરતાં ઓછું વધતું નહી મલતું હતે તો આજ કેટલું સારૂં થતે! અને આજ જે કેટલાંકો દુખ ભરેલી ફરીઆદ ઉઠાવેછે તેમાં કેટલો ઘટાડો થતે! તો હું ધારૂંછું કે આ રૂપાની ડબી ઉપરના લેખ ઘણુંજ વાજબી અને બરહકછે, હું જે વાતને લાયક હોઉ ને જે મને ઘટારત હોએ તે ઉપરજ મારે આશા બાંધવી જોઈએ, વાસતે ઓ નામવર ને નેકજાદ ગુલનાર આ રૂપાની ડબીની ચાવી મને આપ મારે એજ ડબી ઉઘાડી મારાં બખને તાબે થવું જોઈએછે.

ગુલનાર—આ ચાવી, રૂપાની ડબીનીછે.

[તે ઉઘાડેછે.

ફીરોજશાહ—અરે આ શી પીડા! કોઈ ગાવદી અહેવાન જેવાની આ તશવીરછે. આ, હા, ખુશ ચેહેરેની ગુલનાર, તારી તશવીરમાં ને આ તશવીરમા કેટલો ફરક, ખરેખર આશમાન જમીનનો. આ, હા, જેમ એ તશવીરોમાં ફરકછે તેમજ મારી મોરાદથી ને માહારી લાઆકતથી આ તશવીર તમામ જુદીછે. ઉપરના લેખ કેવા મજેના! "જેને જેટલું ઘટતું હશે તેટલું મલશે," તો શું આ એક ગાવદી મુરખનાં માથાંની તશવીરનેજ હું લાએક હતો? તો શું એથી વધારે સારી ચીજને લાએકનો હું નહી ઠરીઓ! આ જુઓ વલી અંદર શું લખેલુંછે:—

> ચીજ આગમાં મુકયા થકી—
> સાત વાર તપાસી નકી,
> સાત વાર કસાઈ જેહ—
> ના અકકલ ચોરાય તેહ.
>
> ઓળાને પકડે જે કોય—
> ઓળા સરખાં સુખને જોય,
> ધુમાડાના બાચકા ભરે—
> તેમા મતલબ તે શી સરે.
>
> બાહાર થકી રાખેછ દમામ—
> મુરખાઓ કોએક તમામ,
> ખાલી ચણો ને વાગે ઘણો—
> તેવો માહારો ઢંગજ ગણો.
>
> મુરખ બની લલચાઈ ગયા—
> રંગ ખોઈને ફીકા થયા,
> થઈ ચુકુજ તમારૂ કામ—
> ફરી ન લેશો માહારૂં નામ.

આ, હા, ખરેખર આપણે ઓલાનેજ પકડવાની કોશેસ કીધી અને તેથી સુખ પણ ઓલાના જેવું મલીઉં. ખરી વાતછે કે ધુમાડાના બાચકા ભરીઆથી કશી મતલબ સરનાર નથી. હવે અહીઆં વધારેવાર ખોટી રેહેવામાં આપણી શોભા જણાતી નથી. જેમ વધારેવાર ખોટી થઈએ છીએ તેમ આપણે વધારે મુરખ ને ગરધપ બનતા જઈએછે. બખ ઉંધું તે કશુ જોર મારીઉં નહી તો એ નામવર બાનુ હવે હું અહીથી રખશુદી લઉંછું ને સત એકીનથી તને કહુંછું કે હું માહારા વચન પરમાણે ચાલીશ ને તેમાથી જે માહારે કરમે ઉતરશે તેને ચુપચુપ તાબે થઈશ. [તે જાએછે.

ગુલનાર—આ બીજા બાઈ પણ શીધારીઆ. ઓ, ખરેખર એ કેવા મુરખછે! જારે તેઓ પસંદ કરવા બેસેછે તારે તેઓ પોતાનાંજ બેઉંધા ડાહાપણથી *ભુલથાપ ખાઈ ઉઠેછે.

હોમાએ—પેઆરી બાઈ ગુલનાર, આપણાં વડાંઓથી જે કેહેવત ઉતરીછે કે "ધાઓ ધાઓ ને કરમમાં હોએ તે ખાવો" તે કાંઈ ખોટી નથી. એઓનાં કરમમાં નહી, તો પછે તેઓ પોતે શું કરે.

ગુલનાર—વારૂં ચાલો બસ કરો. †

[તેઓ અંદર જાએછે.

શું કરતાં શું થઈ ગયું.

વારેવાર આપણ એવા બનાવો બનતા જોઈએછે કે કાંઈએક ચીજ કરવા જતાં તેથી ઊલટી જ વાત બની જાએછે. કેટલીકવાર એવું બનેછે કે જે વાત કરવાની હોએછે તેથી સારી વાત બની જાએછે અથવા તો તેથી એકદમ ખરાબ બીના બને છે. એવીજ બીનાને મલતો એક દાખલો હાલ વાંચવામાં આવીઓછે, દાખલો દેખઈતો નજીવો લાગે છે, તોપણ તેનો સાર ઘણોજ ઊંડો ને તે અજીબ કુદરતના સાહેબની તારીફથી ભરપુરછે. કેહેછે કે એક હોડીવાલા પાસે મુસ્તાફા નામનો એક કુતરો હતો. હોડીવાલો જાતે ગરીબ હતો, તથા કેટલાંક નવાં સંકટો બીચારા ઊપર આવી પડીઆં હતાં તેથી તથા વેલાતમા વલી કુતરાં ઊપર જગાત લેવા માંડી તેથી તે હોડીવાલાને પોતાનુ કુતરૂં ઘણુ ભા

† ગુરૂ શેકસપીઅરના "ધી મરચનટ આવ વેનીસ" નામના નાટકના એક ઊપરથી આ સાર ઊપજાવી કાઢેલોછે. ફકત મારે દાખલ જેટલી બીના લેવાઈ શકાએ તથા એ નામાંકીત ગુરૂના રચીતા ને દોન પસંદ ખેલનો જેટલો ભાગ આપણી ગુજરાતી જેવી અધુરી ભાષામા ને તે પણ વલી ઓરત જાતોને તથા સાધારણ વાંચનારાઓને સમજ પડે એવી રીતે ઊતારી શકાએ એટલા ભાગ શીવાએ એ ખેલની બીજી ઘણીખરી બીના પડતી મુકવી પડીછે.

આ નાટક વીશયમા આવતા દોહરા, ચોપાઇ વગેરે રચી આપવાને કવી નરમદાશંકર લાલશંકરે માથે લીધુછે, ને તે મુજબ એ કાદ બે દોહોરા તથા ચોપાઈઓ આ બીનામાં દાખલ થએછે, માટે એ કવીનો ઊપકાર માનીએ છીએ સો॰ ખો॰ અ॰

રી પડવા લાગું, તે વીચારવા લાગો કે આપણને પો
તાને તથા બચાંને પેટ ભરી ખાવાને અન મલતું ન
થી તો પછે કુતરાંનુ પોશણ કેમ કરાએ તથા તે ઊપર
જગાત કાંહાંથી ભરીએ, બેહેનરતો એજકે કોઈ ઘરાક
શોધી તેને વેચી નાખીએ. એ કુતરો ઘણોજ અસી
લ અને સારી તોખમનો હતો, પણ માઠા ભાએગે
આ વેલાએ તેને એક ખરાબ દરદ લાગુ પડીઊં હતું
તેથી કરી તેને નામની કીમતે પણ ખરીદ કરનાર કોઈ મ
લી શકીઊં નહી; માટે પેલા હોડી વાલાએ શેવટે કંટાલી
એટલોજ એલાજ કીધો કે તે અવાચક જાનવરને હોડીમાં
ઘાલી ભરદરીએ લઈ જઈ ડુબાવી મારીએ." એવા એરા
દાથી એક દીવસે બરી ખામદાદના તે કુતરાને હોડી
મા ઘાલી ભરદરીએ હાલેસાં મારતો નીકલી ચાલીઓ.
એ કુતરો તરવે ઘણો બાહાદુર હતો તેથી પેલા હોડી
વાલાએ ધારીઊં કે અમસથો નાખીઆથી તે તરી આ
વશે તેથી તેણે તે બીચારાને ગલે એક પથર બાંધી
ઓ કે તે પથરના વજને તે ડુબી જાએ. એટલું ક
રી તેને હોડીના કીનારા આગલ લાવી જોરથી આ
ચકો મારીઓ ને તે બીચારો કુતરો દરીઆવમાં પ
ડીઓ. જોકે ગલે પથર બાંધેલો હતો તોપણ તે પથર
નું વજન એટલું ભારી નહી હતું કે જેના જોરથી તે
કુતરાને તરવામાં કાંઈ અટકાવ થાએ. ઘણાં જોરથી
ને બેહદ પછાડા મારીને અંતે તે કુતરો પેલી હોડી પા
છલ પાછો લાગો. ને કુતરાને હોડી પાછલ આવતો અ
ટકાવવાને પેલા હોડીવાલાએ હોડીમાંથી તરેહવાર ઊ
પાએઓ કરીઆ કીધા ને જારે તે છેક નજદીક આ
વતો એટલે પોતે મછવાગાંથી ટીંગાઈને પણ તેને દુર
રાખવાને આંચકા મારતો હતો, તેવામાં એક આંચ
કાનો જોર એવો થએઓ કે તે હોડીવાલો પોતે હોડી
માથી ઊથલાઈ દરીઆમાં પડીઓ. તે પડતાંજ છે
ક નીચે ગએઓ. તેવામાં પેલા ખરા ને નીમક હલા
લ કુતરાએ પોતાથી બનતી કોશેશ કરી પોતાના ગ
લામાના પથરની દોરીને નખરીઆં તથા દાંત વને પીં
જી કાહાડીને તુરત તે પથરનાં વજનથી મોકલો થઈ
તેણે ડુબકી મારી અને પોતાના ધણીની કંમરપરનો
પટો ધરીને તેને ઊપર ખેંચી કાહાડીઓ, ને વલી તે
ને તેવે હાલે ધસડતો ધસડતો છેક કીનારે લઈ આવી
ઓ. કીનારા આગલથી એક ગરહસથ આ વેલાએ
જતો હતો ને આ બનાવ જોઈ લગાર અચરતી સાથે
તાંહાં ઊભો રહેઓ ને પછે એ બીના શી બની તેની
તજવીજ કીધીતો જે ખરી વાત હતી તે તેને જણા
વવામાં આવી. એ વાત સાંભલી તે ગરહસથને એ
ટલું તો લાગું કે તેણે તે કુતરાના ધણીને નાણાની એ
ક સારી રકમ આપી તે કુતરો પોતે ખરીદ કીધો ને
પછે તેને ઘર લઈ જઈને તેને થએલાં દરદની જોઈ
તી દવા કરાવીને તથા સઘલી માવજત રાખીને તેને
પાછો તંદુરૂસત કીધો. એ કુતરો હજી પોતાના ન
વા ધણી સાથ ઘણી સારી હાલતમાં સહી સલામતછે.
એક નામાંકીત તશવીર ઊતારનારે એ કુતરાની એ
ક તશવીર ઊતારીછે, ને તે વેલાતના બીલોરી મેહે
લનાં સંગરહસથાનમા ટાંગેલીછે, જે જોઈ જોનારા
ઓનાં મન ઊપર અજબ તરેહની અસર થાએછે. કે
હેવાત ખરીછે કે "માણસ ચાહે ને બારેહકતાલા તે
પાર ઊતરે;" એજ મુજબ આ કુતરાની બીના બની
છે. શું કરતાં શું થઈ ગીઊં તે જુઓ!

પારસી વાલનટીઅર કોર.

પીઆરી બાનુઓ તમોને સારી પેઠે ખબરછે
કે કેટલાએક દીવસ થએઆ પારસીના જુવાન પુરૂષો
અંગરેજી પોશાક પેહેરી, ટાઊનહાલના મેદાનમાં
લડાઈની કવાએદ લીએછે. એથી ઘણાઓના દી
લમાં ફીકર અને હાદેસા ઊતપન થએઆછે. કેટલા
એક મરદો અને ઘણીખરી ઓરતો એમ વીચારેછે
કે ઊપલી ટોલીમાં સામેલ થનારા મરદોને લડાઈના
મેદાનમાં જવાની ફરજ પડશે, અને તેથી તેઓના
પીઆરા જાનની ધાસતી રાખવામાં આવેછે. પણ
એવા વીચાર કરનારાઓ મોહોટી ભુલમાંછે એમ તમા
રે નીશચે જાણવું. એ લોકોને લડાઈની સરવે કવા
એદ આપેછે ખરા, પણ તેથી એમ નથી સાબેત થ
તું કે લડાઈના મેદાનમાં પગારદાર લશકરને બદલે તે
ઓને કાહાડવામાં આવશે. એ પોતાની મરજીથી શી
કનારાઓને જુદાજ વકતને વાસતે તઈઆર કરવામાં
આવેછે. જરા ધીરજથી વીચાર કરો, કે જાણે આપ
ણી સરકારને રૂશીઆ સાથે લડાઈ ઊઠી, અને જે
લશકર આપણા દેશની સંભાલ સારૂ રાખેલુંછે, તેને
રૂશીઆ તરફ રવાને કરવું પડીઊં. એવા સમેમાં ત

મારી કોણ શંભાલ કરશે? એવાગાં કોઈ નીમક હરામ લોકોએ હુલ્લડ કીધુંતો પછે તમારો શો એલાજ? જુવાન મરદ અને સીઓ એકસરખી રીતે ઘરમાં ભરાઈ બેસવાના અને પરમેશવરે નરદ જાતને જે બાહાદુરી અને મેરદાનગી બખશીછે તેનો કાંઈ પણ ઊપયોગ થવાનો નહીં. એવા ભયના વખતમાં પોતાનો તથા પોતાના કુટુંબનો શંભાલ કરવાને કોઈ ખંતી પણ હોએ, પણ તે કેમ સાંમે થઈ શકે? તેની પાસ કાંઈ હથીઆર હોએતો તેપણ નકામું, તેને વાપરવું કેમ તેતો જાણે નહીં. જો અગર બંદુક ફોડતાં પણ કદાચ આવડતી હોએ તોપણ કવાએદ વગર તેહની હીમત કેમ ચાલે? તેના હાથ ધ્રુજવા માંડે, અને દુશમન તરફ બંદુક ફોડવાને બદલે કદાચ કોઈ નીરઅપરાધી શખસ ઊપરજ નીશાન કરે. હમો ફરીથી પુછીએ છેકે જે વકતે તમારૂં લશકર બાહાર લડાઈમાં ગએલું હોએ તે વકતે તમારા દેશનો શંભાલ કરવા સારૂં કોઈ જોઈએ કે નહી? તમો કબુલ કરશો કે હા જોઈએતો ખરૂં, નહીંતો જોરાવર હોએતો ગરીબો ઊપર જુલુમ ગુજારે. એવા ભયોનાં હીગામ સારૂં એ "વાલંનટીઅર કોંર" ઊભી કરવામાં આવીછે. એવી વેલા કોઈનો પીઆરો ભરથાર, કોઈનો ભલો ભાઈ, કોઈનો બાંહાદુર દીકરો પોતાના ઘેર અને કુટુંબની શંભાલ કરશે એટલુંજ નહીં પણ પોતાના દેશનો અને પોતાના દેશીઓનો બંચાવ કરવાને હીમત ધરશે. એમ કીધાથી પોતાના તરફ, પોતાના સગાઓ તરફ, અને પોતાના દેશ તરફ જે તેહની ફરજછે તે અદા કીધેલી ગણાશે. ભલી બાઈ, તમારો છોકરો અથવા ભરથાર આવાં દેશહીતકારી કામમાં સામેલ થાશે તે જોઈ તમોને શંતોશ ઊપજવાનો નથી? વલી એ કવાએદ તનદુરસતીને ખલલ પોંહાંચાડવાથી દુરછે એટલુંજ નહીં, પણ એનાથી ઊલટી તનદુરસતી સુધરેછે. ખુલી હવામાં કસરત કરવાના જેવું જુવાન માણસને બીજું કાંઈ સુખાકારી ઊપજાવનારૂં નથી. ખુલી હવામાં મેહનતકીધાથી તન ઘણુ કસાસે અને તબીએત ઘણી ચેનમાં રેહશે.

વલી આપે જાણવું ઘણુ અજાએબ જેવું છે કે ઈંગલંડમાં ઘણાખરા જુવાન પુરશો એ કામમાં સામેલ થએઆછે અને તાંહાંની ઓરતો પોતાના ભરથાર અથવા બેટાને તેમ કરવાને રજા આપેછે એટલુંજ નહીં, પણ કુંમારી ઓરતો "વાલંટીઆરો" સાથે પરણવાને ઘણા રાજી હોએછે અને કેટલાએક શખશો તેઓને રાજી રાખવા સારૂંજ "વાલંનટીઅર" થાએછે, એક દેશની ઓરતો એક કામને ઘણી હીમત ભરેલું, અને દેશહીતકારી ગણેછે, તેને તમો ભએ અને શંકટ ઊપજાવનારૂં વીચારોછે, એ કેવું અનઘટતુંછે?

જરા બીજી તરફ ધીઆન પોંહોંચાડવાદો. એક સીપાહીના નાહાના છોકરાનો વીચાર કરો. તે કેવો એનમાં રમેછે, અને પોતાની હવે પછેની જીનદગી કેટલી આફતોમાં પડશે તેનો તેને થોડોજ વીચારછે. મોહોટો થએગો કે લશકરી કવાએદ શીખવા માંડેછે, અને તેમ કરવામાં તેને ઘણી સખતી પામવી પડેછે. લડાઈના અંદર જતી વકતે પણ તેને સઘલો વીચાર આવતો નથી. જાંહાં બંદુક અને તોપોના અવાજથી કાંન બેહેરા થઈ જાએછે, જાંહાં ધુમાડાના વાદલાં બની જાએછે, જેથી ખરે બપોરે સુરજની રોશની ગુમ થઈ જાએછે, અને ખરી દીસની રાત પડેછે જાંહાં હથીઆરના ચકચકાટ અને ખખરાટથી દીલ ધ્રુજવા લાગેછે, તાંહાં પણ એક ૮ રૂપીઆનો સીપાઈ કાંઈ પણ મોહોટી હાંસેલ વગર પોતાના જાનને એક દોરડી ઊપર ટીંગાતો કરેછે. કોઈતો વલી ભર લડાઈમાં દુશમનના કીલા ઊપર ચડી જઈ પોતાના શાનશાહાનો વાવટો ઊરાડેછે. આવા શંકટમાંથી પણ તે દઆલુ પરમેશવર ઘણાઓને છોડવેછે. જીઆરે સીપાહી બુઢો થાએછે, તેઆરે તેને સઘલાં કામમાંથી છોડવવામા આવેછે, પોતાની બાકીની જીનદગી સુખ અને ચેનમાં કાહાડેછે.

જીઆરે આવા જોખમમાં એક માતા પોતાના એકપુરાં બચાંને પણ નાખેછે તેઆરે, ઓ બાનુઓ, જે કામમા જરા પણ ભએ નહીં, અને જેમા તમોને ઘણી હાસલ, તેમાં તમારા છોકરા અથવા ભરથારને મોકલવાને શા માંટે અડચણ કરોછો? ઊલટા તમારે ખુશી થવું જોઈએકે તમારી શંભાલ સારૂં કીલામાં લશકરછે, અને રસતામાં સીપાહી છે એટલુંજ નહીં પણ તમારો પોતાનો દીકરો અથવા ભરથાર તમારી શંભાલ કરવાને તમારા આગલ તઈઆરછે.

જમ અને માણસ વચ્ચે સેતરંજની રમત.

પાસેના ચીત્રમાં એક બાજુ ઊપર જમની સખી પાડેલીછે, તેનો ઘાતકી અને ભએઅંકાર ચેહરો માણસના તરફ કીધેલોછે, અને તે ઘંભીરાઈથી તેના તરફ જુએછે. આએ વેલા તે એક ગરહસથની માફક મોહરો જલો પેરી બેઠેલોછે. પોતાના એક હાત ઊપર દાહાડી ટેકાવી કાંઈ નવી ચાલ શોધી કાહાડવાનો વીચાર કરેછે. બીજા હાથમાં પોતાના હરીફનું એક મોહોરૂં મારેલું પકડેલુંછે. બીજા હાથ ઊપર પેલો જુવાન માણસ માથા ઊપર હાથ મુકી વીચાર કરતો રમેછે. પાટીઆંની પાછલ ફરેસતો ઊભેલોછે, તે જાણે પેલા માણસની કદર ખાતું હોએ તેમ આતુરતાથી જુએછે, પોતાના હાથના આંગલાં એક એકમાં ઘાલેલાંછે, અને પાંખ હરખી હુઘાડી રાખેલીછે, અને હમોને બીક લાગેછે કે બીજી ચાલમાં એ પાંખો પેલા માણસના આતમાને લઈને ઊડી જાશે.

રમતની શરૂઆતમાં માણસ પોતાના લોભ અને લાલચના ઘોડાને ચાલેછે, અને મગરૂબીના ઊંટથી તેને જોર આપેછે, સાંબો ધણી પોતાના હથીઆરબંદ સીપાંહીઓ વધારતોજ આવેછે તેની કાંઈ દરકાર કરતો નથી. પેહલે મગરૂબીના ઊંટને જરા પણ અડચણ મલતી નથી જેથી તેને ગમે તાંહાં દોડાવેછે, અને લોભ લાલચના ઘોડાને પણ કુદાવાને જરા આંચકો ખાતો નથી. તે એમ નથી વીચારતોકે પોતાના હરીફનું નાશકારક લશકર બીહામના હથીઆરો સાથે દર ચાલે આગલ વધતું આવેછે. તે વકતે તેના મનમાં એવો શંકો રાખેછે કે હમના એને હટાવુંછું, એનાથી કોણ બીહછે. વલી આણીગમ પેલીગમ જોઈને જુદાઈના પેઆદાને ઠેલેછે અને એ પરમાણે અવર નવર મગરૂબી, લાલચ, જુઠાઈ, એ મોહરાં ચલાવેછે. થોડોવાર પછી જેવો મગરૂબીનું ઊંટ ઊંચકી ચાલવા જાએછે કે પેલો જમ બુમ પાડી કેહછે, "એ અવે ઊઠાએ નહીં, એનો કેદ પકડાએલુંછે, અવે એનું કાંઈ ચાલે નહીં." તેને મુકી લાલચ અને લોભના ઘોડાઓને ચલાવા જાએછે, પણ તેના ઘર ખાલી રહાં નહી, તેના પગતો જાણે બંધાઈ ગએઆ. આવો બનાવ જોઈ તે ગુસાના વજીરને જોરથી ચલાવેછે, પણ તે પણ થોડા વકતમાં અશકત થઈ બેસી રેહછે. અવે શું ચાલવું, તેનો વીચાર તેના મનમાં આવેઓ. બધાં મોહરાં આગલ વધારેલાં તેનેતો કાંઈ જોર મલે નહીં. તે ઘભરાવા લાગેછે, અને ઊપર જુએછેતો સચાઈ, નેકી, અને ધરમ,. એ મોહરાંઓતો પાછલ રહી ગએઆંછે. અવે તેઓને ચલાવા માંડેછે, અને તેથી તેની બાજી જરા સુધરેછે. શંકટમાંથી છુટો થએઓ એટલે વલી લાલચ, મગરૂબી વીગરેને આગલ વધારેછે, અને જુઠાઈ અને પાપના પેઆદાઓને મેદાન કાહાડેછે. આએ જોઈ પેલો જમ મનમાં મગન થાએછે કે અવે શેકારની તઈઆરીછે. પેલો માણસ અવે ઘણો પસતાએછે કે મેં જે સારાં સારાં મોહરાંનેતો અંદર રેવા દીધાં, અને આવાં ખરાબ મોહરાએ ચાલીઓ. ફરી એકવાર સચાઈ, નેકી, અને ધરમને પકડેછે, અને વારા ફરતી આગલ વધારેછે. પણ અવે બહુ મોડું થએશું. તેનો આતમા બાદશા ઘણો થાકી ગએલો. તેના મોહરાં, જેવાંકે મગરૂબીનું ઊંટ, લાલચનાં ઘોડા, ગુસાનો વજીર, પાપના પીઆદા, વીગરેતો સઘલાં જીતાઈ ગએઆં. આખરે નાચાર થાઈ પાદશા પણ ઘેરાએઓ પણ તેના નેકી અને ધરમના મોહોરાં જીવતાં રેહાં. એવી રીતે એ રમતનો છેડો આંએઓ.

એ રમત કાંઈ ખરેખર રમાઈ નથી. જમ કાંઈ આદમીજાત નથી. પણ એ ચીતારના અસલ બનાવનારની મતલબ એછેકે એના ઊપરથી માણસજાત સીખામણ લીએ. માણસ પોતાની જુવાનીના દાહાડામા મગરૂબીથી ભરેલો હોએછે, અને એ રમત રમનારની પેઠે લોભ અને લાલચના ફંદામાં પડેછે. તે વકતે તે પોતે માતીનું એક પુતલુંછે એમ જરાપણ વીચારતો નથી, પણ જાણે હમેશ સુધી જીવવાનો હોએ તેમ બેહદ ઘુના કરેઓ જાએછે. પણ જીઆરે પઈસાથી હેરાન થાએછે અથવા કાંઈ શંકટમાં આવી પડેછે, તે વકતે પોતે શું કીધુંછે તેનો તેનાં મનમાં વીચાર આવેછે. તે વકતે પસતાએછે કે નેકીના કામ કીધાં હોતેતો આજ કામ લાગતે.

ભલી સ્રી, લોભ અને લાલચ જેવી બુરી ચીજ બીજી કાંઈ નથી અને જેવારે મગરૂબી તેની સાથે મલી ગેરતે માણસના દબદબાને કમ કરેછે, અને તે શંકરના દરીઆવમાં ગરક થાએછે. માંટે તમો જો મો

જંમ અને માણસ વચે સેતરંજની રમત.

હશોછો, પરમેશવરે તમોને પઈશા ઘણા આપેઓછે, અને તમો ઘણા સુખમાંછો તો તે વીશે કાંઈ પણ રીતે મગરૂબ થતાં નહીં, કારણ કે દોલત પણ ઘણીવાર ટકવાની નથી. એથી ઊલટું, તમો નરમાશ ધરજો અને દએઆ કરવાની ટેવ પાડજો. દુનીઆમાં આએઆંછે તે પાછાં જવાનાંનો ખરાં, પણ તમારી પાછલ કાંઇ ઈઆદગારી રેહ એવું તમોએ કીધુંછે કે નહીં તેનો ખુબ વીચાર કરજો, અને જો પેહલેથીજ સચાઇ, ધરમ અને આશાને વલગી રહાનો પછે જે વકતે જમ પોતાનો ઘાતકી પંજો મારવાને આવે તે વકતે જરા પણ ઘબરાટ વગર શંતોશથી તમારા પેઆરા જાનને તે સરવ શકતીમાન પેદા કરનારને સોંપે.

થરમામીટર.

બેહનો ઘણીવાર તમોએ તમારા ધણી અથવા બાઈઓને એવું બોલતાં સાંભલીયું હશે કે "આ જે ગરમી ઘણી પડી હતી ને પારો શીશીમાં ઘણો ઊંચો ચહડીઓ હતો." ખરી વાતછે કે એ બોલેલા શબદોજ માતરે તમો સાંભલી શકો પણ તેની મતલબ શી તે તમે એકાએક જાણી શકનાર નથી; ઘણું તો તમે એટલુંજ સમજો કે ઘણી ગરમી પડેછે તે વીશે બોલેછે; પણ શીશીમાં પારો ઊંચો ચહડીઓ તો એટલે શું તેથી નો તમો અજાણાજ રેહેવાનાં. પારાની એ શીશી વીશે આ વખતે થોડોક ખુલાસો કરવા ધારીએ છીએ. આ બાબદની એક બાજુએ એક લાંબું સરખું ચીતર તમારા જોએઆમાં આવેછે, એ ચીતર પારાની શીશીનુંછે. એને ઈંગરેજીમાં **થરમામીટર** એટલે "ગરમીનાં માપનું ભરત કરનાર" કરી કેહેછે. એને આબાદ લાગુ પડતો શબદ ચાલુ અથવા સાધારણ ગુજરાતીમાથી મલી આવતો નથી, તોપણ કેટલાએક એને "શીતોશણ માપક યંત્ર"નાં નામથી ઓલખી શકેછે. એ સંસકરત શબદનો અરથ એવો થાએછે કે "સરદી ગરમી માપવાનું ઈઅંતર," તેમજ કેટલાએક એને "હવાની અથવા પારાની શીશી" કરીને પણ કેહેછે. જો કે એ નામો આબાદ લાગુ પડતાં નથી તોપણ લાંબી મુદતના વાપરવાસથી તથા ચાલુ ભાશામાં લાગુ પડતો શબદ મલી નહીં આવવાને લીધે એ શબદો હાલ સાધારણ થઈ પડીઆછે. ગરમીની અને થંડીની હવાનું બીજાન કાહાડવાને આ ઈઅંતર ઘણુંજ ઊપયોગી થઈ પડીશેંછે. જોકે એ ઈઅંતર હાલું ઊપયોગી થઈ પડીશેંછે, અને એની જુગતી ઘણી કરામત ભરેલી ગણાએછે તોપણ તેની બનાવટ ઘણીજ સાદી અને સેહેજછે.

એ યંત્ર એક કાચની નલી હોયછે, અને એ નલીને નીચે ડીડવા જેવો એક ગોલ ભાગ હોએછે જેમાં પારો નાખેલો હોયછે ને પછે તે નલીનું મોહોડું સારીપઠે બીડી લીધેલું હોએછે, જેથી કરી અંદરના પારાને બાહારની હવાનો મુદલ સંબંધ લાગી શકતો નથી. એવી રીતે પારો ભરી તઈઆર કરેલી નલીની બાજુએ પાટીઆંની એક ચીપ જડેલી હોએછે અને ગરમીની વધઘટ જણાવા માટે હસાબ કાહાડીને અથવા બરાબર ગણતરી કરીને તે ચીપ ઊપર આંકડા માંડેલા હોએછે. નલીના નીચલા ભાગમાં જે પારો હોએછે ને ઊપર બાહારની ગરમીની અસર થાએછે અને તે ગરમી પરમાણે પારો વધતો જાએછે એટલે તેની નલીમાં ઊંચે ચઢતો જાએછે, ને જેમ જેમ પારો વધતો ચઢતો જાએછે તેમ તેમ વધારે ગરમીની નીશાન માલુમ પડતી જાએછે. આ યંત્રમાં સઉથી ઊપર ૨૧૨ નો આંકડો તમારા જોવામાં આવશે. એ આંકડા સુધી જારે નલીમાંનો પારો ઊંચો ચઢીઓ એટલે જાણે ઊકલતાં પાણીના જેટલી ગરમી થઈ; તેમજ છેક નીચે ૦ જોવામાં આવશે એ જગા બેહદ ઠાર અથવા થંડીનીછે. એનીથી લગાર ઊપર ચઢતાં ૩૨ નો આંકડો જણાએછે, એ આંકડા આગલ શીશીમાંનો પારો ઊતરે તારે જાણવું કે પાણી ઠરી જાએ અથવા બંધાઈ જાએ એટલી થંડી પડેછે. આપણી ટાપુમાં થંડીની મોહોસમમાં એ શીશીનો પારો ૭૦ ડીગરી હોએછે, તથા ભર ઊનાહાલામાં ૯૦ ડીગરી હોએછે. માણસનાં શરીરનાં લોહીની ગરમી સાધારણ પરમાણે ગણતાં ૯૮ ડીગરી ગણાએછે. જેવું મુલક ને જેવી તાહાની આબો હવા તે પરમાણે તાહાની હવાની ગરમીમાં વધ ઘટ થાએછે, માટે એક મુલક કરતાં બીજાં મુલકની પારાની શીશીમાં યાને થરમામીટરનાં ઊંચે નીચે પારો રેહેવાનો.

આ થરમામીટરમાં પારો ઊંચે ચઢેછે તથા

નીચે ઊતરેછે તે ઊપરથી ગરમીની એક ખાસીઅત નો પણ મજબુત દાખલો મલી આવેછે. ગરમીની ખાસીઅત એવી જણાવવામાં આવીછે કે જે વસતુને ગરમી લગાડી હોએ તે વસતુનું કદ ફુલી તે મોટી થાએછે, તેમજ તેમાથી ગરમી ઓછી કીધી હોએતો તે વસતુ સંકરાઈ જઈ તેનું કદ નાહાનું થાએછે, તો તેજ નીઅમ અથવા ખાસીઅત પરમાણે આ શીશીમાના પારાને બાહારની ગરમીની અસર થએઆથી તેમાનો પારો ફુલી કદમાં વધેછે ને જારે કદમાં વધેછે તારે તે ઊંચે ચડેછે; તેમજ જારે ગરમીનુ જોર ઓછું થાએછે ને થંડી પડેછે તારે પારો પાછો સંકરાઈ જઈ કદમાં ઓછો થઈ જાએછે ને તેથી નીચે ઊતરેલો માલુમ પડેછે. ગરમીથી ચીજો ફુલી કદમાં મોટી થાએછે ને થંડીથી તે પાછી સંકરાઈ જાએછે તેના બીજા સાધારણ દાખલા પણ ઘણા મલી આવેછે, જેમકે ગાડીનાં પઈડાંને લોહોડાંની વાટ જડેછે તારે તે વાટને પેહલાં સારીપઠે ભઠીમાં ગરમ કરેછે, ને જારે તે એ રીતે ગરમ થાએછે તારે તે કદમા મોટી થઈ જાએછે, તેમાં પઈડુ બેસારેછે ને પછે તુરત તે ઊપર સારીપઠે પાણી રેડેછે એટલે તે વાટ થંડી પડી જાએછે, ને થંડી પડીઆથી તેનું કદ સંકરાવાને લીધે તે પઈડાંને એટલીતો મજબુત બલગી જાએછે કે ગમે એટલી તજવીજ કીધાથી તે એકાએક છુટી પડી શકતી નથી.

ભએના વકતમાં ધીરજ અને હીમતની જરૂર.

એક શખસ કેહેછે કે એડીજ નદીના કીનારા પાસ નાધલા ટાપુઓછે, તાંહાં ખાડીમાંથી હું સેહેલાઈથી ચાલીને ગએઓ. આખી રેતી લીલોતરીથી ઢંકાઈ ગએલી હતી, અને આસપાસ ઘણો ખુસનુમા દેખાવ નજરે પડતો હતો તે જોઈ મારૂં મન ઘણુ ખુશ થઈશું. હાંશમાં આણીગમ પેલીગમ ફરૂંછું એટલામાં એક મોહોટો ઘોઘાટ મને સંભલાએઓ, જે ગને પેહેલે વાદલાંના ગગરાટ જેવો લાગો. પણ થોડા વારમાં તેન્દરીઆના અવાજ જેવો સાફ સંભલાવા માંડેઓ, અને જોઉંછું તો સાંમેથી એક મોહોટો પાણીનો જથો ખાડીનાં અંદર ચેહેતો આવેછે. બીજી એક પલ ગઈ નહીં એટલામાં હરપોરત ટાપુ પણ પાણીથી ઢંકાઈ ગએઓ. આએ વકતે હું ઘણો ઘભરાવા લાગો, અને જો જરા વીચાર, અને ધીરજ નહીં રાખી હતે તો રેલમાં તણાઈ જઆ વગર રેહેતે નહીં. હું તરત એક ઊંચા જાહાડ ઊપર ચડી ગએઓ, અને હું હવે બનચીઓ એમ ધારવા લાગો. પણ એ માહારા વીચારમાં હું કેટલો ભુલીઓ? પાણી તો વધતાંજ ગએઆં, અને જે જાહાડ ઊપર હું બેઠેલો હતો તેને પણ આસપાસથી ઘેરી લીધું. તેના ઊપર એટલાતો જોરથી પાણી ઊછલવા લાગું કે એએ તે જડથી ઊખેડાઈ જશે એવો મને ભએ પેદા થએઓ. આવી ભએઅંકાર જગામાં મને હજારો વીચાર આવવા લાગા—પણ હજુર મેં બીલકુલ આસા મુકી દીધી નહીં. કોઈ વકતે એમ વીચારતો કે કીનારા ઊપરથી કોઈપણ માણસ મને જોએઆ વગર રેહેશે નહી, અને જો એક પણ જોએઓ તો બીજાઓને મારી મદદે બોલાવશે. અથવા ખોદાનુ કરવું છેતો હવે જલદીથી પાણી ઊતરી જશે, અને રસતો સાફ થશે. પણ એ બધા માહરા વીચારો નીશફલ ગએઆ. પાણીનો વધારે જોરથી મારવા લાગું અને સુરજનુ અજવાલુ પણ બંધ થએઊં, જેથી મારી આશા હવે બીલકુલ જતી રહી. જે વારે બીલકુલ હંધારૂં થએઊં તેવારે મને અજાએબ અવાજો સંભલાવા લાગા, જેની હું કોઈ વકતે ઈઆદ કરૂંછું તો મારૂં દીલ કમકમેછે. તમો જલદીથી વીચારી શકશો કે આવી વેલાએ શું કરવું તે કેમ શુઝે? કોઈવેલા જાહાડ ઊપરથી કુદી જઈ પાણીમા પડું, પછે ખોદા રાખનાર હશેતો કીનારે નીકલીશ, એવો વીચાર આવે. પણ બીજી વકતે આશા મને પાછી હીંમત આપે. તે મને કેહેકે જરા ધીરજ ધર, એ કરતાં મોહોટા દુખમાંથી પણ માણસો બનચેછે. આખરે ઠેરાવ કીધો કે જાહાડને વલગી રેહેવું, પછે સવારના જે થાએ તે ખરૂં. પણ માહારા હાથ ઢીલા થવા લાગા, તેથી માહરો રેશમી રોમાલ કાઢીને એક ડાહાલી સાથે માહારી પીઠને બાંધી, કારણ કે હું ગભરાઓ કે રખે માહરા હાથ છુટી જાએ, અને હું પાણીમાં પડું. પવને પણ આએ વકતે માહરા ઊપર દએઆ કીધી નહીં, તે ઘણા જોરથી ફુકી માહરા નબલા પાએઆને હીલવવા લાગો, એટલે સુધી કે કોઈ વેલા માહરા પ

ગ પણ પાણીને લાગતા હતા. પણ ખોદા રાખનાર છેતો કાંઈ થતું નથી. એક ગમથી સુરજનુ અજવાલું પડવા લાગું. બીજી તરફથી પાણી પણ ઓસરવા માંડીઉં. માહરી હવમુઈ આશા અવે પાછી તાજી થઈ, અને મારી ધીરજનો બદલો મલેઓ. કારણ, થોડાવારમાં પાણી બીલકુલ ઊતરી ગએઉં અને જે ટાપુ ઊપર એક વકતે હું નજર કરવાને પણ બીહતો હતો તાંહાં મારા નબલા પગ હીલવા લાગા, અને થોડા વારમાં હું સહી સલામત કીનારે પોંહતો.

એક બીજો દાખલો—એક ઓરતના ઘરમાં રાતરે ચોર આએઆ, અને પાસેના ઓરડામાંથી પેટીઓ શોડી સઘલા સામાનના ગાંસડા બાંધવા માંડેઆ. પેલી ઓરત હુંગમાંથી જાગી ઊઠી, અને ધીમેથી પેલા ઓરડાના બારણા આગલ જઈ ઊભી રહીતો અંદર ચોરો ભરાએલાછે એવી તેની ખાતરી થઈ. તે ઘરમાં એકલી હતી પણ તેણે ધીરજથી વીચાર કરવા માંડેઓ કે અવે એનો એલાજ શું કરૂં. જો બુમ પાડેતો પેલા ચોરો આવીને તેને મારે. તેણીએ એક તદબીર શોધી કાહાડી. પોતાના ખાવંદના મોહટા જોરા હતા તે પગમાં પેરીઆ અને દાદર ઊપરથી ધપ ધપ ઊતરવા માંડીઉં, અને જાણે ઘરમાં ઘણા માણસો હોએ તેમ નામો દઈ હાંક મારી કેવા લાગી, જલદી ઊઠો બેઠકના ઓરડામાં ખીલાડા ભરાઆછે તે હાંકી કાહાડીએ. એ વાત ચોરોએ શાંભરી ઘબરાવા લાગા, કે આટલા બધા માણશોછે તે આપણને તરત પકડી કાહાડશે. તરત તેઓ ગાંસડા બાંધેલા મુકી જીવલઈ નાશી ગએઆ. ધીરજથી પેલી ઓરતે પોતાનો માલ બંચાવેઓ.

બલી વાંચનારી તમો શું એમ નહી કેહશો કે ઊપલા દાખલામાં હું હાતનો પાણી જોઈનેજ અથવા ચોરનો અવાજ શાંભલીને મરી જાત પણ એમ તમારે શા માંટે બોલવું જોઈએ તે હમો જાણતા નથી. ધીરજ અને આશા શા માંટે છોડીં દેવી જોઈએ? ખરેખર આપણા લોકોમાં એ મોહોટી ખોડ છે,—બએની વેલા હીમત છોડી દઈ તેઓ ઘબરાટ કરી મેલેછે. ધીરજ અને સબુરી શું ચીજછે તે તેઓને મુદલ ખબર નથી. જો કોઈ આજારી પડીઉં તો તેના ઓરડામાં હુરથી કુડી ઓરતો એકઠી થવાની, બલકે બે ચાર આજારીના હોલીઆ ઊપર પણ જઈ બેસવાની. પણ જો પલાસટર બદલવું પડીશે તો સરવે કાનપર હાત મુકવાના. કોઈતો કેહશે "બાપા ઊઠી રેહ મને જવાદે, મારાથી એ જોવાએ નહીં" જો ડાકટર તેને પડી રેહવાને કેહશે તો પણ તેઓ તેને હીલવી હીલવી બોલાવાને ઈઅતન કરશે, અને જો તેણે જલદી જવાબ નહીં દીધો તો પછે ઘબરાટનું શું પુછવું, આખો ઓરડો ઘોંઘાટથી ભરાઈ જવાનો, અને પેલું બીચારૂં આજારી માણસ મધુર હુંગમાં કદાચ પડેલું હશે તે જાગી ઊઠવાનું.

કેટલાંએક દરદો ઘણી મુદત સુધી ચાલેઆ કરે છે. તેમાં ધીમે ધીમે જરા શફેદો થતો ગએઓ તો ઓરત જાતના મનને શંતોશ મલવાનો નહીં. તરત તેઓ પોતાના ડાકટરને છોડી દઈ બીજાની દવા કરવા માંડશે, અને પાંચ સાત દાહાડા થશે એટલામાં તેને પણ છોડી દેશે. એ પરમાણે ધીરજ અને આશા છોડી દીધાથી ઘણા પીઆરા જાનની ખુવારી થાએછે.

વલી જો કોઈ ઓરત પોતાના ઓરડામાં બેઠેલી હશે અને દાદર ઊપર આસતે આસતે પગલાં વાગતાં શંભલાશે તો તરત તે મોહોટેથી બુમ પાડી ચોંઘાટ કરી મેલવાની. પણ ધીરજથી જરા આગલ જઈ જોવાની નહી, કે દાદર ઊપર કોણ ચડેછે. પેલું આવનાર માણસ બીચારૂં ફજેત થઈ જવાનું. કદાચ પેલીની ખાસ સહી હશે, તો પછે તેને કેવું નીચું લાગશે.

ધીરજ નહી રાખેઆથી ઘણી વકતે કજીઆના બીજ રોપાએછે. એક તમારી બેહનપણીએ તમોને શું કહીઉં તે બરાબર શંભલાએઉં નહી હશે એટલામાં તમો તેને ગાલ સમજવાના, અને કજીઓ કરવાને જટ ઊતરી પડવાના. કદાચ તે તમારા સારાં સારૂંજ બોલી હશે. પછે તે તમોને ઊંધલું સમજાવી કેહશે તેવારે કેવાં શીકાં પડી જવાના? માંટે ધીરજ અને આશા એ સઘલી વેલાંએ માણસ જાતના મોહોટા મીત્રછે એમ ઈઆદ રાખી તે પરમાણે ચાલવું એ ડાહાપણ ભરેલુંછે.

અમેરીકાના મુસાફર કબુતરો.

બેહનો, લખો તથા કરોડો કબુતરો સાથે મલીને હજારો કોસની મુસાફરી કરેછે તે વાત તમે સાંભળીછે ? એવા કબુતરો અમેરીકામાં વસેછે. તેઓને વીશે મુસાફર તથા તતવ વેતાઓએ અજબ તરેહના હેવાલ આપેઆછે. તેઓની મોટી સંખીઆ, તેઓની લાંબી મુસાફરી તથા તેઓને જોઈતો બેહદ ખોરાક વગેરેની વાતો કોઈના માનવામાં પણ આવતી નથી. કદાચ ઊતર અમેરીકા ખંડની મોટાઈ આ પંખેરાંઓના હેવાલથીજ સારી રીતે ધેઆનમાં આવશે.

એ પંખેરાં મુસાફર કબુતરનાં નામથી ઓલખાએછે. તેઓને ઈશવરે જાણે લાંબી મુસાફરીનેજ માટે મજબુત પાંખો આપીછે. તેઓ જંગલમાં વસેછે. તાંહાં તેઓ ઊંચાં ઝાડો ઊપર માલા બાંધેછે. તેઓ સવભાવે ઘણા જંગલી હોએછે તેથી પાલી શકાતાં નથી. પણ તેઓનો ખોરાક જંગલનાં ફલ તથા બીઆં શીવાએ બીજો કાંઈજ નથી. એ ખોરાકની શોધને માટે તેઓ લાંબી મુસાફરી કરેછે માટે તેઓને મુસાફર કબુતરનું નામ આપવામાં આવીઊંછે. એ મુસાફરી તેઓ ઊતર અમેરીકાના ઊતર છેડાથી તે દખણ છેડા સુધી કરેછે જાંહાં જાંહાં સારો ફલવંત વગડો તેઓની નજરે પડેછે તાંહાં તેઓ ઊતરેછે અને તે ઊજડ કરીને જતાં રેહેછે. વીલસન નામના એક મુસાફરે એ પંખેરાઓ વીશે અનુભવ મેલવી એક પુસતક લખીઊંછે તેમાં તે લખેછે કે:—

એક વખતે મેં તેઓને ઊડતી વખત બરાબર ધેઆનથી જોયાં કે હજારો પખશીઓ એક એકના માથા ઊપરથી ઘણીજ જડપ તથા મજબુતાઈથી ઊડતાં હતાં. તેઓ એટલી ઊંચાઈ ઊપર હતાં જે બંદુકની ગોલી તેઓને પોંચી શકે નહીં. તેઓ એટલાતો પાસે પાસે ઊડતાં હતાં કે જો એક ગોલી લાગે તો ઘણાક કબુતરો પડેઆ વગર રેહે નહીં. ડાબી કે જમણી જાંહાં નજર ફેરવીએ તાંહાં એ પખશીઓનો જમાવ એકજ સરખો નજરે પડતો હતો. તે દેખાવ કેટલોવાર સુધી ચાલશે તે મેં તપાસી જોયો. તેથી મને માલુમ પડીઊં જે એક કલાકથી હું વધારે બેઠો તેમાં તો તેઓની સંખીઆ ઘટવાને બદલે વધીઆ કરતી હતી. તાર પછી જેદશાએ પખશીઓ જતાં હતાં તે દશાએ હું થોડા કોસ ચાલેઓ પણ તેઓનો જમાવ મારા માથાપર એવોને એવોજ નજરે આવતો હતો.

જેમ એ ઊડતા પંખીઓએ કેટલાક માઈલની જગા રોકી હતી તેમ તેઓનાં રેહેઠાણ પણ કેટલાક માઈલમાં પાથરેલાં હતાં એમ અનુભવ વાલા શખસો મને જણાવતા હતા. એ રેહેઠાણ એ વખતે ગરીન કાઊંટીમાં હતું અને તે હું મારી મુસાફરીમાં જોવા ગયો હતો. તરણ માઈલ સુધી એટલે કોટમાથી તે છેક બાએખલા સુધીતો એ પંખીઓના પુશકલ માલા મારી નજરે પડેઆ હતા. ઝાડોની ઊપર પાંદડાં આવેઆં હતાં નહીં તેથી તેઓની મોટી સંખીઆ બરાબર મારા દીઠામાં આવી હતી. એ સંખીઆ ભારે મોટી (લોકો કેહેછે કે કેટલાક કરોડો પંખીઓની) હતી અને તે જોઈને હું ઘણોજ અજબ થયો હતો.

એ પંખીઓ જુદી જુદી વખતે જુદાં જુદાં જંગલમાં પોતાનું રેહેઠાણ કરેછે. તાંહાંથી તેઓ ૨૫—૩૦ કોસની વેગલાઈ ઊપર ફલ તથા બીઆંથી ભરેલું કોઈ વગડું શોધી કાહાડેછે તાંહાં તેઓ દરરોજ ચરવાને માટે જાએછે અને સાંજના પાછા આવેછે. જારે એક વગડા મધેનો ખોરાક થઈ રેહેછે તારે બીજો વગડો શોધી કાહાડેછે. તેઓ જારે ઘણા દીવસ સુધી એકજ રેહેઠાણમાં રેહેછે તારે તે જંગલનો દેખાવ અજબ જેવો થઈ પડેછે. તાંહાંની જમીન ઊપર તેઓના છેડનું ચાર પાંચ તસુનુ પડ બંધાએછે. તાંહાંનું નરમ ઘાસ અને કુમલું લાકડું તદન પડી જાએછે. તાંહાંના ઝાડોની મોટી મોટી દાંખલીઓ પણ ભાગીને ઢગલા થઈ નીચે પડેલી હોએછે, અને ઝાડો પોતે જાણે કોહાડીએ કાપીને પાડી નાખવામાં આવેઆં હોએ એમ આખાં જંગલમાં દેખાએછે. આવી રીતે જંગલો ઊજડ થાએછે તેની નીશાણીઓ ઘણાં વરશ સુધી રેહેછે, અને કેટલેક ઠેકાણેતો એવા બનાવ પછી કેટલાંક વરસ સુધી કાંઈ બીજી વનસપતી ઊગી શકતીજ નથી.

જારે એ પકશીઓના રેહેઠાણની લોકોને ખબર પડેછે તારે લોકો કેટલાક માઈલની વેગલાઈ ઊપરથી પીસતોલ, બંદુક, સોટા, ભાલા, ગંધક તથા નાશ કરનારા બીજા પદારથો લઈને રાતની વખતે તે જગાએ આવેછે. થોડાએક કલાકમાં તેઓ એ કબુતરોને મારી ઘણાક કોથલા ભરી પોતાના ઘોડાઓ ઊપર

ખડકેછે. અમેરીકાના જંગલીઓનો એ કબુતરોના રેહઠ્ઠાણને ઘણુજ ઊપયોગી ગણેછે. તેઓ એ પંખીઓને મારીને કેટલાક મહીના સુધી ખોરાકમાં લાવે છે. એ પંખીઓ ફકત જંગલી ઈંડીઅનોને ખોરાકમાં કામે આવેછે એટલુંજ નહીં પણ તે શેકારી પંખી તથા બીજાં જંગલી જનાવરોનેબી સારો ખોરાક થઈ પડેછે, અને જારે એ ઝાડો ઊપર આવી બેસેછે તારે તેઓના મોટા અવાજથી ઘણાંક શેકારી પંખીઓ તણાઈને તેમનો શેકાર કરવા આવેછે તથા પોતાનું પેટ ભરી પાછાં જતા રેહછે, તથા વાઘ, વરૂ, શીઆળ વગરે જનાવરોને પણ એ થકી સારો ખોરાક મલે છે. એ મુસાફર કબુતરો જેટલો ખોરાક ખાએછે તેને વીશે એવી ગણતરી કરવામાં આવીછે કે ઈંગલંડ, ઈસકાટલંડ અને આએરલંડની સઘળી વસતીના કરતાં તેઓ છ ઘણુ વધારે ખાએછે.

એક કુતરીએ એક માણસનો જીવ બચાવીઓ.

બાઈઓ, ઘણાએક અવાચક જનાવરો જેવા કે બકરી, ગાએ, ભેંસ, બેલ, ઘોડા, ઊંટ, હાથી માણસને ઘણાજ ઊપયોગીછે તેતો તમારી ખાતરીજ હશે. પણ કોઈ કોઈ જનાવરો અને તેમાં ઘણુ કરીને કુતરાઓ માણસનો જાનબી બચાવેછે એવું પણ તમારા સાંભલવામાં આવીઊં હશે. નીચે જે વાત લખીછે તેની ઊપરથી તમારા જોવામાં આવશે કે એક જંગલી કુતરીએ ઘણીજ હીમત ચલાવી આઠ દસ જંગલી તથા જબરદસ્ત કુતરાઓની સાથે લડીને પોતાની ઓલખના એક અમલદારનો જીવ બચાવેઓ હતો.

ચાલતી સદીની શરૂઆતે જારે ફ્રેંચ અને ઈંગરેજોની વચે લડાઈ ચાલતી હતી તારે એક ઈંગરેજી ફોજને સીસીલીના ટાપુમાં રાખવામાં આવી હતી. પાછલથી એ ફોજ મધેની એક પલટનને ઈજીપટ (મીસર) દેશ ખાતે મોકલવામાં આવી, કે તેઓ જઈ અબુકરના રણમાં રહી તુરક લોકોની હીલ ચાલ વીશે ખબર રાખે.

જાંહાં એ પલટને છાવણી કીધી હતી તાંહાં રાતની વખતે જંગલી કુતરાઓનાં ટોલાં છાવણીમાં આવી જે કાંઈ જોતા તે લઈ જતા હતા. એ કુતરાઓ ઘણા મજબુત અને વરૂ જેવા દેખાતા હતા, તથા તેઓ એકલા સેકલા માણસ ઊપર હોમલો કરવાને પણ બીહીતા ન હતા.

પણ એઓમાંની એક જંગલી કુતરી પલટનના દવાખાના પાસે આવીને પડી રેહતી હતી. તેણીને ઈસપીટાલના લોકો હમેશ થોડું ઘણું ખાવાનું આપતા હતા તેથી તે કોઈને કરડતી ન હતી. વલી એ જંગલી કુતરીને ગરીબ જોઈ પલટનના બીજા લોકોબી ચાહતા હતા. એક અમલદાર તો તેણીને જારે તારે પોતાના તંબુમાં લઈ જઈ નાસતો આપતો હતો અને એ પલટન મીસર દેશમાંથી ગઈ તારે તે (કુતરી) ને સીસીલી ખાતે લઈ ગયો હતો.

પણ એ અમલદાર એ જંગલી કુતરી ઊપર પેઆર રાખતો હતો તેનો બદલો તેણીએ તેને મીસર દેશમાંજ સારી રીતે વાળી દીધો હતો. એક દાહાડે રાતના બાર વાગા પછી છાવણી મધેના સઘળા પેહરાઓની તપાસ કરવા પોતાના ઘોડા ઊપર ચડી એ અમલદાર ફરવા નીકલેઓ હતો. તે પોતાના તંબુમાંથી નીકલીને થોડું ચાલેઓ એટલામાં તેનો ઘોડો ખંખારવા લાગો અને થમ થઈ ઊભો રહેઓ. તેણે તેને ઘણીબી એડીઓ મારી પણ ઘોડો કાંઈ તેથી ચાલેઓ નહીં.

એટલામાંતો છેટેથી તે અમલદારને કાંઈ સફેદ ચીજ નજરે પડી અને તે પછી જલદીજ તેના ઘોડા ઊપર હોમલો થયો તેથી તે પામી ગયો કે એ જંગલી કુતરાંઓનું ટોલુંછે. તારે તેણે પોતાની તરવાર મેઆનમાંથી કાહાડી ઘોડાને આગલ કાહાડવાની કોશેસ કીધી; પણ તે એક પગલુંબી વધેઓ નહીં. કુતરાઓની સંખીઆ આઠ દસની હતી. તેઓ જરા જરામાં પોતાના પાછલા પગ ઊપર ઊભા રહી ઘોડાની ઊપર હોમલો કરવાને ધસારો કરતા હતા.

પેલા અમલદારને ખબર હતી કે જો હું પાછો ફરૂં તો કુતરાઓ ઘોડાનો દુંબાલો પકડી તેને પીખી ખાશે તેથી તે પોતાના હાથમાં તરવાર ફેરવેઆ કરતો હતો અને હીમતથી જાણે કુતરાઓની સાંમે હોમલો કરતો હોએ એવું દેખાડતો હતો. પણ એટલામાં એકાએક તેની પછવાડેથી કાંઈ જનાવર ઘણીજ જડપથી દોડ

તું જોઈને તે ભારે અચરતીમાં પડેઓ અને પોતાના જાનની મોટી ધાસતી રાખવા લાગો.

પણ તેટલા વારમાતો આગેવાન કુતરાને એક બીજાં કુતરાંએ પટકીને નીચે પાડેઓ તે તેને દેખાયું અને તેઆર પછી બે બીજા કુતરાઓના પણ તેવાજ હાલ થએલા તેના દીઠામાં આવેઆ. કુતરાઓને આવી રીતે માંહોમાંહ લડતા સમજી તે અમલદારે ઘોડો દોડાવી દીધો. પણ પેલી કુતરીને તરતજ પોતાની પાછલ આવતી જોઈ સમજી ગયો કે તેનો જાન તેણીએજ બચાવેઓછે.

જારે તે પેહેરો ફરનારા ઈંગરેજ સોલજરોની પાસે ગયો તારે તે ટુકડીના કારપોરલ (વડા) એ તેને જણાવીઊં કે જે શોહાર થતો હતો તે ઊપરથી તેઓએ એવું ધારીઊં જે દુશમનોની આખી ફોજે કુચ કરવા માંડી હતી. પણ પેલા અમલદારે તેઓની ખાતરી કરી આપી જે તે ઘોંઘાટ જંગલી કુતરાઓનો હતો અને જો પેલી કુતરી મારી મદદે આવી હત નહીંતો મારો જાન બચવો ઘણોજ મુશકેલ હતો.

આ બનાવ પછી આ અમલદાર એ કુતરીને હમેશ પોતાની પલટનમાં રાખતો હતો તથા જે કોઈ દોસત આશનાઓ તેને મલવા આવતા હતા તેને દેખાડી કેહેતો હતો જે એક વખતે એ કુતરીએ મારો જાન બચાવેઓછે. આ હા ! અવાચક પરાણીઓ પણ મનુશીય જાતને કેટલું સુખ કરેછે ! તેઓ કોઈ કોઈ વખતે આવી રીતે માણસનો જાનબી બચાવી આપે છે ! માટે બેહેનો, જનાવરો ઊપર પણ મેહેરબાંની કરેલી ફોકટ સમજતાં ના.

માણસ કેટલું કરી શકેછે ?

બેહેનો ઊપલાં મથાલાંપર મુકેલા સવાલનો જવાબ દેવાનું કામ જો પણ તમો ઘણું બીકટ સમજશો તોપણ હમે જણાવીએ છીએ કે તે જવાબ ઘણો સેહેલોછે. 'માણસને જીવ બખશવા શીવાએનાં બીજાં ગમે એવાં બીકટ ને એકાએક બનવાં મુશકેલ પડે એવાં કામો માણસ જાત કરી શકેછે. માણસોની બુધી, ચચલાઈ, ઊદીઓગ, કરામત ને કામ પાછલ રાખેલી ખંત એ ગુણોને લીધે ખીઆલમાં નહી આવી શકે એવી વાતો માણસો બનાવી ઊભા રેહેછે. શુધારો અને સુધારાને લગતાં કામે હીંદુસથાનમાં ઘણાં થીમાં પગલાં દાખલ કીધાંછે તે ઊપરથી માણસની કારીગરીનાં ને માણસ કેટલું કરી શકેછે તેના પુરતા નમુના માલુમ પડી શકીઆ નથી, પણ ઈંગલંડ, ફરાંસ વગેરે દેશો જેમાંથી કારીગરીના બેહદ નમુના બાહાર પડી ચુકાછે તેવાં દેશોમાથી માણસ કેટલું કરી શકેછે તેનો પુરતો જવાબ આપણને મલી ચુકોછે. માણસ પોતાની બુધીનાં જોરથી કેટલીક વેલા એવીતો કરામત અને જુગતીઓ કરી બતલાવેછે કે જે ઊપર આપણી અકલ કાંઈબી ખીઆલ કરી શકતી નથી. પચીસ અથવા પચાસ વરસની વાતપર ગુજરી જનાર એક શખસ જો આ વેલાએ સજીવન થઈ અતરે આવી ઊભો રેહેનો તે આપણી મુંબઈ ટાપુનીજ કેટલીક ફરી ગએલી અવસથા જોઈ કેટલો ઘભરાટમાં પડવાનો ને તેના મોહોડાંમાંથી, માણસી કરામતના સેહેજ દાખલા જોઈ કેવા સખુનો નીકલવાના તેનો વીચાર દાનેસમંદ વાંચનાર બાનુઓનેજ સોંપીએ છીએ. આગલા વખતમાં કાંહાંની કીસાઓમાંથી આપણને તરેહવાર રમુજી તથા અચરતી ઊપજાવનાર ગપાટા મલી આવતા હતા, પણ તે ગપાટાઓ કરતાં હાલ જમાને જે ખરા બનાવો માણસની શકતીથી બનીઆછે તે વધારે તાજુબી ઊપજાવનારાછે. આગલા વખતમાં પવનપાવરીની કાંહાંણી લોકોને એટલીતો હેરતમાં નાખતી હતી કે બીચારા ભોલા લોકો તે ઊપર કોઈ રીતે વીચાર પણ કરી શકતા ન હતા. પણ હાલનાં બલુન એટલે વીમાંનની તાજુબી ભરેલી કરામતથી પેલી પવનપાવરીની કાંહાંણી ગોએઆ નજીવી ચીજ ગણાએછે. પવનપાવરી એતો ફકત કલપનાથી ગોઠવી કાહાડેલા શબદોજ હતા, એ પાવરીની મારફતે કોણે ને કાંહાંથી કાંહાં સુધીની મુસાફરી કીધી ને તે કેટલા દીવસમાં કીધી તેનું કશું બએઆન આપણી આગલ નથી, પણ બલુનની મુસાફરીના બેહદ દાખલા આપણી નજર આગલછે, ને વધારે ખુશી ભરેલો બનાવ એછે કે બલુનમાં બેશી માણસ આસમાની મુસાફરી કરી શકેછે તે સારાં બાએગે મુંબઈની વસતીના મોટા ભાગે પોતાની નજરે જોઈઊંછે. આ દાખલો મી૦ કાઈટ નામના એક શખસનો આપીઓછે, જે આજ સાત આઠ વરસની વાત ઊપર બલુનમાં બેસી આસમાની મુસાફરીને નીક

લીઓ હતો, ને હજારો લોકની નજર આગલથી તે ઊપર હવામાં ઊડીઓ હતો.

એજ મુઆફેક રેલવે એટલે આગ ગાડી ને ઈલેકટરીક ટેલીગરાફ એટલે વીજલીના તારની મારફતે જતા આવતા સંદેશાની કરામત થોડી તાજુબી ઊપજાવનાર નથી. પંદર વરસની વાત ઊપર મુંબઈનો કોઓ શખસ એમ ધારતો હતો કે હું વગર જોખમે ને વગર થાકવે એક કલાકના ટુક વખતમાં મુંબઈથી થાને જઈ શકીશ. અગરે રેલવે ચાલુ થએઆ પેહેલાં થાને જવાને માણસોને બેહદ તસદી ભોગવવી પડતી હતી ને તે ખમતાં પણ વલી આખે દાહાડે થાને પુગવાનો વારો આવતો નહી હતો; તેમજ હમો પુછીએ છીએ કે મુંબઈનો કોઓ શખસ એમ ધારતો હતો કે કલકતામાં રેહેનાર તેના એક સગાના મરણની દુખ ભરેલી ખબર તેને એક કલાકની અંદર મલી શકે! એવી રીતે ધારવાની ને ખીઆલ કરવાની વાત એક કોરે રહી, હાલ આજ આપણે પોતાની નજરે જોઈએછે કે ગમે એટલે દુરથી વીજલીના તારની મારફતે આંખનો પલકારો મારીએ એટલા વખતમા સંદેશો આવી પુગેછે, તો શું આ કરામતો થોડી અચરતીમા નાખનારછે. કીસા કાહાણીઓમાની કલપીત ને જોડી કાહાડેલી કરામતો કરતાં આ ખરેખર બનતા બનાવોની કરામતો બેશક માણસની અકલ હેરાન કરે એવીછે.

એક બીજો દાખલો લેઓ. વીઆરનું પાણી આપણને મુંબઈમાં મલી શકેછે. દરએક ઘરમાં ને ચાહોતો દરએક ઘરના દરએક માલ ઊપરના જુદા જુદા ઓરડાઓમાં તાંહાંનુ પાણી કોઈબી રીતની મેહેનત વગર ફકત એક કાક ફેરવીઆથી જેટલું જોઈએ એટલું મલી આવેછે. તેમજ "ગીઆસ લાઈટ" નો દાખલો થોડો નવાઈ જેવો નથી. વગર તેલે, થોડે ખરચે ને મન માનતી રોશની જાંહાં જોઈએ તાંહાં મલી આવે એવી એક કરામતનો ફાએદો વેલાતમાંતો લોકો લઈ ચુકાછે, હીંદુસથાનનાં કેટલાંક મુલકોમાં પણ એ સુધારો દાખલ થએઓછે, મુંબઈમાં પણ એવી રોશની દાખલ કરવામાં આવશે, હવે જાજી ઢીલ થનાર નથી. તો શું વાંચનાર પેઆરી બેહેનો આ વીચારોથી તમારાં મનમાં તાજુબી ભરેલો જોશ નથી ચડતો? માણસો પોતાની સગવડ ને સુખને માટે કેટલી કરામતો ને કેવી કારીગરી કામમાં લગાડેછે તેનો ખીઆલ તમારાં મનમાં નથી આવતો? હજી માણસની કરામત ને કારીગરીના દાખલા એટલામા પુરા થતા નથી. બેહદ દાખલા નજર આગલ પડેલાછે ને જેમ વખત જાએછે તેમ કોણ જાણે માણસ બીજું કેટલું કરી શકશે તે કાંઈ ચોકસ કેહેવાઈ શકાતું નથી; તોપણ આપણે આટલુંતો જોઇ ચુકા છીએ કે માણસની કરામતને ઊદીઓગ આગલ નહી થઈ શકે એવી અથવા બીકટ ચીજતો કોઈ નથી. ખુસકીપર કે તરીમાં જાંહાં ગમે તાંહાં માણસને કાંઈબી કરવા કહોતો તે થઈ શકવાનું.

ઈઆરો ઈશવર ઉપર ભરૂશો રાખો.

ઈશવર મોટોછે, તે સરવેનો સાહેબછે ને તે સરવેની સંભાલ લએઓ જાએછે. વાંચનાર બેહેનો, આ ઊપલા તરણ વાકીઓ છાતીમાં કોતરી રાખો. ઘણીવાર એવા ભએના ને દુખના વખત આવી પડેછે જેથી માણસો હારી ખાઈ લાચાર થઈ હાએ અફસોસ કરેછે, પણ તેમ કરવાની કશી જરૂર નથી, જેને ઈશવર ઊપર ભરૂશોછે તેની ખાતરીછે કે સરવ શકતીમાન હંમેશ તેની મદદછે. એક વેલાએ એક શખસ પોતાની બાએડી સાથે વાહાણમાં બેસી એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જતો હતો; અધવચ દરીએ વાહાણ નીકલવા પછે એકાએક એક શખત તુફાન ઊઠીઊં. પેલો શખસ કેવા ઊપાએ કરવા ને કામ કેમ લેવું તેની ધીરજથી તજવીજ કરતો હતો. તેની બાએડી ઘણી ઘબરાટમાં અને ફીકરમાં પડી હતી, તે એમજ વીચારતી હતી કે જે ઘડી જાએછે તે ઘડીએ વાહાણ ખડક સાથ અથવા કેથે જઈ અથડશે ને આપણને આપણા તમામ અસબાબ સાથે દરીઆમા વાસો કરવો પડશે. એટલો ખીઆલ કરેછે તેટલામાંતો તોફાન ઘણુંજ વધીઊં, વાહાણ મુડાં મારવા લાગું ને માણસથી એવી વખતે કાંઈ થઈ શકવાનું નથી એવું જોઈ પેલી બાએડીનો ધણી આવી પોતાની બાએડી પાસે બેસી વાત કરવા લાગો, વાત કરતાં તેનો સવભાવે ઘણોજ થંડો ને શાંત દેખાએઓ, તેનાં મોડાં ઊપર ફીકર કે ધાસતીની કાંઈ નીશાની માલુમ પડી નહી તે જોઈ તેની બાએડી તેને પુછવા લાગી, "કેમ પેઆરા ખાવીંદ, તમો

ને કશી વાતની ધાસતી લાગતી નથી; આ તુફાન આટલું જોરબર ચાલેછે, દરપલે જીવની સલામતીની આશા પડતી જાએછે ને તમે આવા નચીંત કેમ!" એ સખુનો સાંભલી ધણી પોતાના ઓરડામાં ગએઓ ને તાંહાંથી પોતાની તરવાલ લાએઓ. મેઆનમાંથી તરવાર કાહાડી પોતાની બાએડીની ઊપર ઊંચકી તેને પુછીઊં "બોલ માહારી પેઆરી. આ તરવાર મેં ઊંચકીછે એથી તને કાંઈબી ધાસતી લાગેછે કે નહી?" બાએડીએ જવાબ દીધો, "ના મને એની કશી ધાસતી લાગતી નથી, તેનું કારણ એકે હું સારીપઠે જાણુંછું કે એ તરવાર મારા ખરા ને જીગરના દોસતના હાથમાંછે, જે ધણી કદી મારા શરીરનેતો શું પણ એક બાલને પણ ઈજા પુગાડનાર નથી, તો પછે અમસથી ધાસતી શાની રાખું?" એ ઊપરથી ખાવીંદે જવાબ વાલીઓ કે "ઈઆદ રાખજે માહારી પેઆરી કે જેમ તું તારાં મન સાથ ધીરજથી સમજેછે કે તારા ખેરખાને સંભાલ રાખનારના હાતમાની તરવારથી તને ઈજા થનાર નથી તેમજ આપણ સઘલાંનો ખેરખાને આપણ તમામ જીવજંતોની સંભાલ લેનાર એવો જે આપણો ખરો ને જીગરનો મુરબી તેના હાથમાં આપણા વાહાણનું સુકાન હવે સોપેલુંછે, તો આવા ખુદાવંદ ને તમામ ખલકના સાહેબને અસતક આપણે ગચેઆ છતાં ધાસતી રાખવાની શી જરૂર. હવે જો તે સાહેબની મરજી એવીજ થઈ કે આપણે આ ઠેકાણેજ મરવું તો તે તેમ કરશે ને અગરજો તેણે ચાહીઊં કે આપણા બાલને હરકત નહી થાએનો પછે મર તુફાન ગમે એવું વધે, વાહાણ જાંહાં ગમે તાંહાં ધસડાએ ને જાંહાં ગમે તાંહાં અથડે તેની આપણને મુદલ ધાસ રાખવી નહી. આપણા હાતમા જેટલા ઊપાએ હતા એટલા આપણે કરી ચુકા જાંહાં હવે આપણો ચારો નહી તાંહાં અમસથાં ફાંફાં મારવાં ને કરતાં સબુરી પકડી ખુદા ઊપર ભરૂશો રાખવોજ બેહેતરછે."

પરચુરણ બાબદો.

ખેરાતી કીતાબખાંના—આપણી મુંબઈ રાપુમાં ઘણાંક કીતાબખાનાંછે ને તે ઠેકાણે તેમનો લાભ લેવાને ઘણાં માણસો દરરોજ જાએછે તોપણ નીચે દાખલ કરેલા આંકડા વાંચી વાંચનારને તાજુબી લાગશે કે દરરોજ એટલી ભીડ કીતાબખાંનાઓમાં થાએછે ને દરરોજ એટલી બધી કીતાબો વાચવાને લોકો પોતાને ઘેર લઈ જાએછે. કેહેછે કે "માનચેસટરનાં તથા તેની શાખાનાં કીતાબખાંનાઓમાંથી ૧૮૬૦ ના સાલમાં દરરોજની સરાસરીએ ૧૨૫૦ કીતાબોં દરરોજ વાંચવા માટે લોકો લઈ જતા હતા, તેમજ તાંહાંનાં નુસપેપરો (વરતમાન પત્રો) વાંચવાને દરરોજ ૩૦૦૦ માણસ જતાં હતાં. ગએઆ વરસમાં લીવરપુલ ખાતેનાં ખેરાતી કીતાબખાંનામાંથી ૪૩૬૫૦૯ કીતાબો વંચાવા માટે બાહાર ગઈ હતી. એ ઉપરથી આંકડો કાહાડતાં એવું જણાયુંછે કે દર અઠવાડીએ સરાસરી ૧૨૨૯૦ કીતાબો લોકો વાંચવા લઈ જતાં હતાં." શું વાંચવાનો શોખ હશે! હવે જારે જે શેહેરોમાં વીદ્યાઆ પાછલ આટલી મેહેનત ને વાચવા પાછલ આટલી ખંત તે શેહેરનાં લોકો કાંએ નહી નવી નવી શોધો કરે ને કાંએ નહી બીજાં દેશના લોકો ઉપર સરદારી ભોગવે!

છોકરી અથવા દીકરીઓને કેવલણી આપવામાં મોટી સંભાલ એ રાખવાનીછે કે તેમને ઉડાઉ, ખરચાલી, ચીરડાઉ, પાજી, હટીલી, તરકરી, અને એજાં ફાટેલ થવા દેવાને બદલે તેમને કરકસરીઓ વેહેવાર, નમનતાઈ, અને સભીઅતા શીખાડવી જોઈએછે.

બાટલી શીશીઓ સાફ રાખવાની ઘણી જરૂર માલુમ પડીછે. આપણા લોકોમાં એક ટેવ પડેલીછે કે હરેક બાટલી અથવા શીશીમાં કામસરૂ એક વસતુ ભરી હોએ ને તે વસતુ જારે પુરી થાએ તારે તે બાટલી અથવા શીશી એમનીએમ પડી રેહે, ને જારે વલી નવેસરથી કાંઈ બીજી વસતુ ભરવી હોએ તે વલી પેલીજ બાટલી અથવા શીશીમાં ભરેછે. કોઈ વેલાએ કેટલીક બાઈઓ નામને ખાતર પાણી રેડી બાટલી ધોઈ નાખેલી સમજેછે પણ એ વીશે લોકોએ વધારે સાવચેતી રાખવી જરૂરછે. સેહેલો ને ટુંકો એલાજ તો એ જછે કે એક ચીજની બાટલી કે શીશી ખાલી થઈ કે તુરત તેને સારીપઠે ધોઈ નાખવી. ઘણા દાહાડા રેવા દઈને પછે ધોવી માંડીએ તો તે સારીપઠે ધોવાએ નહી, માટે તુરતજ ધોઈ નાખવી જોઈએછે તેમાં મુખીઅ કરીં એ રીતની સંભાલ દવા દારૂની બાટલી શીશી વીશે વધારે રાખવી જોઈએછે. હાલ એવીજ ગફલતીને લીધે વેલાતમાં એક ભએ ભરેલો બનાવ બનીઓછે તેની કેફીએત નીચે મુજબ જણાવવામાં આવીછે તે ઉપર દરેક વાંચનાર બાઈએ ધીઆંન પુગાડવું જોઈએછે. કેહેછે કે વેલાતમાની એક દુકાન ઉપર એક ઓરત ગંધકનો તેજાબ લેવાને માટે પથરની એક ખાલી શીશી લઈને ગઈ હતી દુકાનદારે પોતાના ધારા ને રાબેતા મુજબ તે બાઈને પુછીઉં કે એ શીશીમાં અગાઉ કાંઈ બીજું ભરીઉતું કે તેજાબનીજછે. બાઈએ જવાબ દીધો કે એ શીશી તેજાબનીજછે તે ઉપરથી દુકાનદારે તેમાં તેણીને જેટલો જોઈતો હતો તેટલો તેજાબ રેડીઓ. તેજાબ રેડતાંજ તે શીશી એટલાં તો જોરથી ફાટી ને ઉડી કે જેથી દુકાનદાર તથા પેલી બાઈ એ બંનેના શરીરને ઘણુંજ નુકશાન પુગું. પાછલથી ખોલ કાહાડતાં ને તલાશ કરતા જણાઈઉં કે એ શીશી તેજાબની નહી હતી પણ તેમાં અગાઉ તરપીટન ભરેલું હતું. ને પછે તરપીટન સાથ ગંધકનો તેજાબ મલે એટલે કે

દરતી કાએદા પરમાણે તે શીશી ફાટી ઉડવી જોઇએજ. પેલી બાઈએ તેજાબનીજ શીશી કહી હતી તેનુ કારણ એ જણાઇઉં કે એવીજ એક શીશી તેજાબનીબી તેના ઘરમાં હતી, તે ઉપરથી તેણીએ એમ કહીઉં હતું. વાતમાં જોશો તો કાંઈ જીવ નથી, પણ તેમાંથી ખરાબી કેટલી નીપજી તે જુઓ. જો પેલી બાઈએ ફક્ત શીશી શુંધી હતે તો તેની ખાતરી થતે, પણ ઘણી બાઈઓ એ પરમાણે નજીવી વાતોમા ગફલતી કરી મોટી પીડામા આવી પડેછે તે મલતો હાલ એ બાઈનો થએઓછે.

જાનવરોની નીમકહલાલી ને તેમના પેઆરના બેહદ દાખલા આ ચોપાનીઆના આગલા અંકોમાં હમોએ જણાવેલાછે, ને આએ અકમાંજ એક વફાદાર કુતરીની વાત વાંચનાર બાનુઓના વાંચવામાં આવશે. તેમજ એક એકીનદાર બીલાડી વીશે નીચે દાખલ કરેલી વાત થોડી તાજુબી ઉપજાવનાર નથી. કેહેછે કે આએરલંડમાં થોડાક માશની વાત ઉપર એક ઘરડી ઓરત ગુજરી ગઈ હતી, તે ઓરતનો એક ભાણેજ હતો તે વકીલનું કામ કરતો હતો તેને મરનાર ઓરતે પોતાની સઘલી માએઆ પુંજીનો વારેસ થવાને પોતાનાં વસીઅતમા (વીલમાં) લખેલુ હતુ. મરનારની ઘણીજ વાહાલી એક પાલેલી બીલાડી હતી, એ બીલાડીને મરનારનો એટલોતો પરેસ લાગેલો કે તેને જરાંબી વીલી મુકતી નહી, જાંહાં જવું હોએ તાહાં તેની સાથેની સાથેજ તે હમેશાં રેહેતી હતી, જારે તે મરણ પામી તારે તે બીલાડી આવીને તેની લાસની પાસે બેસી રહી હતી, લાસ કાહાડતી વખત ઘણી મુશકેલે તે બીલાડીને છુટી પાડવી પડી હતી. થોડાક દાહાડા નીકલી ગએઆ ને ધારા પરમાણે પેલા વકીલે પોતાની માશીનું વીલ ઉઘેડીઉં, તે વેલા પેલી બીલાડી પાસે જ હતી તેણે એકદમ પેલા વકીલ ઉપર કુદીને તેને તોટે વલગી ને તેનો તોટો એવોતો પીસીઓ ને તેને એટલીતો મજબુત વલગી રહી કે આસપાસના માણસોથી તેમને છોડવાઇ પણ શકાઇઉં નહી. ઘણેવારે ભારી મેહેનતે તેને છોડવી ને કેહેછે કે એજ દુખથી તે વકીલ લાબા દાહાડા માંદગી ભોગવી મરણ પામીઓ. મરતી વખતે એ શખસે કબુલ કીધું કે માશીની પુંજીનો એકદમ વારેશ થાઉં એવી ઉમેદે મેં તેણીને મારી નાખી હતી! ખુદાની લાકડીનો અવાજ નથી. જુઓ કરપીણ કેવી રીતે પોતાની સજાને પુગો, તેણે બીચારી ઘરડી માસીને મારી નાખવાની ગોઠવણ કરીતી તે અલબતા કોઈબી માણસને ખબર નહી હતી તોપણ સઘલાની નેગેબાનીનો કરનાર તે વાતથી વાકેફ હતો, તેણે બીલાડી જેવાં એક ઉતરતી કીસમનાં જાનવરની મારફતે ઘાતકી ખુનીને લાએક સજા કરાવી. ઓ ઇશવર તારી શકતી ને કરામત બેહદછે, માનવીથી તેનો ખેઆલ થનાર નથી.

એક શખસે બીજાને પુછીઉં "ભાઇ સાહેબ તમે નાહાના છોકરા હતા તારેતો ગરીબ હતા ને આજે તમે એટલા માતબર કેમ થયા?" ભાઇ સાહેબે જવાબ દીધો "સાંભલો, હું નાહાનો હતો તારે મારા બાપે મને એવું શીખવીઉં તું કે હાતમાં લીધેલું કામ પુરૂં કરીઆ વગર મારે રમવા જવું નહીં; તેમજ પઈસો જાંહાંવેર જાતે મેહેનત કરી મેલવું નહી તાંહાંવેર કાંઈબી ખરચ મારે કરવો નહી. અગર જો આખા દીહાડામાં ફક્ત એક કલાકનુંજ મારૂં કામ હોએ તોપણ તે પેહેલું કરી લઈ પછે રમવા જતો ને બીજાઓની પઠે એમ નહી ધારતો હતો કે દાહાડો આખો ભરેલોછે પછી એક કલાક કામ કરશું એવી રીતે થવાથી મને ઘણો સતોશ થતો ને હું પેટ ભરીને રમતો. કામ કરવાનુંછે એવી ધાસતી મનમાં હોએતો રમવાનુંબી બરાબર સુજે નહી પણ કામથી ફારેગ થએઆ એટલે ધાસતીજ નહી. એવી રીતે નાહાનપણથી મેં મારાં મનને ટેવ પાડેલી હતી કે જે વખતનું કામ તેજ વખતે કરવું, જો કે પેહેલ વેહેલાં એ ટેવ પડતાં લગાર મુશકેલી જણાએછે તોપણ ટેવ પડી એટલે તે વાત સેહેલી થઈ પડેછે. આ ઉપાએથી હું આજ માતબર થઇ પડી ઓહું"

બેહેનો તમારી સાહેલીઓમાં ઘણીક જણીઓ મુરખ અને અપટ હશે, તો તેમને શોધી કાહાડવાનો સેહેલો એલાજ આએછે.—જો એક સાહેલીમાં નીચે જણાવેલા છ દુરગુણો તમોને માલુમ પડીઆ તો એમજ સમજજો કે એવણ ખરેખરા મુરખછે, ને એમ સમજીને પછે તેવણના કાંઇ પણ બોલવાની દરકાર રાખતાનાં. ૧ વગરે કારણે જે ચીરડાઈ જતી હોએ. ૨ બેઅબસ ઘણું બોલતી હોએ. ૩ જરા જરામાં જેનો વીચાર ડામાડોલ જણાએ. ૪ જેમા દમ અથવા જીવ નહી હોએ એવી વાતોની પુછપરછ કરવાની જેને ઘણી ટેવ પડેલી હોએ. ૫ અજાણા અથવા પારકાં માણસ ઉપર જે એકદમ વીશવાસ લાવતી હોએ. ૬ દોસત કોણ ને દુશમન કોણ એટલુ વરતી કાહાડવાની જેનામાં પોંહોચ નહી હોએ.

પોતાની માતા ઊપરના ખરા પેઆરનો એક સાદો દાખલો એવો જણાવીઆમા આવીઓછે કે થોડુકની વાત ઉપર તુરકીના સુલતાનની મા ઘણીજ બીમાર પડી હતી તારે સુલતાને તુરત પોતાને ઘરના મોટા ડાકટરને તેરાવી મંગાવીઓ ને તેને કહીઉં "ડાકટર સાહેબ તમો ઘણા કાબેલ ને બાહોશછો, તમારી કાબેલીઅતપર મને પુર વીશવાશછે. ને મારી ખાતરીછે કે તમારાથી જેટલું બની શકશે એટલું તમો કરશો, એટલું છતાં હું તમ સાહેબને કહું છું કે કંઇબી કરીને ને જેટલુ તમારાથી બને તેટલું બજાવીને મારી પેઆરી માતાને આ મોતનાં બીછાનાપરથી સાજી કરી આપો; આ દુનીઆમા મારી બેહદ દોલત ને તમામ જાહોજલાલી આ એક માતા વગર સઘલી નકામી ને પાએઆ માલથઈ જવાની, વાસતે જો મારા ઉપર કાંઈબી હેશાન તમે કરવાના હોઓ તો આટલુંજ કરો કે માદગીમાથી એનો બચાવ કરો."

કોઈને ચીડવતાંના—એક કાબેલ લખનાર જણાવેછે કે કોઈને ચીડવવાની ટેવ ઘણી ખરાબ ગણાએછે, તેને ચીડવીઆથી તે ઉલટો આપણને વધારે ચીડવવા માંડેછે. ચીડાએલું માણસ જલદી ગુસે થાએછે ને ગુસે થએલુ માણસ પોતે જે કરેછે તેની તેને શુદી રેહેતી નથી માટે કોઈના ખુશ બનાવ બની જાએછે, માટે બેહેતરનો એજ વાતછે કે કોઈને પણ ચીડવવું નહીં.

નસકોરી ફુટતી હોએ તેનો ઉપાએ—કોઈ કદાચ જો નસકોરી ફુટી નાકમાંથી લોહી નીકલતું હોએતો તેની જાજી તમા નથી, ઘણીખરી વારતો શરીરમાંથી દુખ નીવારણ થવા સારૂં નસકોરી વાટે લોહીની ધાર ચાલેછે. પણ જો નસકોરી ફુટવાની ચાલુ ત્ભે પડી ગઈ હોએ અથવા એકાએક કાંઈ વાગાથી અથવા કોઈની મુકી અથવા તમાચાથી નસકોરીનું લોહી નીકલીઉં હોએતો જલદીજ તેનો અટકાવ કરવાની જરૂરછે. એવી વેલાએ સઉથી સેહેલો એલાજ એજછેકે લીંટ જાતનું ઘાનું જે કપડું આવેછે તેને બનેતો ફટકીનાં અથવા અમથાં ઠંડા પાણીમાં બોલીને ફસાંવતે નાકની નસકોરીમાં ખોસવું, જેથી કરી તાબડતોબ વેહેતું લોહી બંધ પડશે.

જીંદગીના ઘણાક દેખાવો પવીતર હોએછે, જેવા કે બરી બામદાદનો વખત, સમી સાંજનો ખુશનુમા વખત, ચંદની રાતનો વખત, જબરાં તુફાનનો વખત, હજારો ભેગાં થઈ બંદગી કરતાં હોએ તે વખત, શીઆદી રામશાનીનો વખત, અથવા મરણ પામેલાની શોકના મરશીઆ. એ સઘલા દેખાવો અને બનાવોનો વખત જોકે પવીતરછે તોપણ એક શખસનો મરતી વખતનો છેલો દમ જે વખતે ચાલેછે તે વખતનો તથા જે ઓરડામાં તે બીમાર શખશનું બીછાનું હોએછે તે ઓરડાના દેખાવ જેવો પવીતર દેખાવ બીજે કે ધેપી માણસને મલી આવતો નથી. એ જગા ઉપરં વધારે પવીતરાઈ ને ગંભીરાઈ આવવાનું મુખીઅ કારણ એછેજે જે શખસ તે જગા ઉપર પગ મુકેછે તેને તુરતજ **મોત આવશે, સઘલાંને મરવુંછે, આપણને પણ એક દાહાડો ભરવોછે** ઈતીઆદી વીચારો ઉતપન થાએછે, તે વખતે સઘલી પવીતર વાસનાજ તેનામાં થાએછે.

રાધીકાને શીખામણનો ગરબો.

સજની તું શા માટે રીસાણી, રાણી રાધીકારે લોલ;
સજની તારૂણી નથી તુજ તુલીય, અકલમાં આધીકારે લોલ. ૧.
સજની સાંભલી સનેહ સહીત, શીખામણ સારછેરે લોલ;
સજની જુવતી જણને જોગ, વીવેક વીચારછેરે લોલ. ૨.

સજની કંથની સાથે કેમ, રહે તું રીસમાંરે લોલ;
સજની કહું તે ધરજે કડન, કરોધ કરીશમાંરે લોલ. ૩.
સજની સાસરીયાંની સાથ, વસો શુભ સનેહથીરે લોલ;
સજની સુંદરી જણને સુખ, અધીક તો એહથીરે લોલ. ૪.

સજની કરમે મળીયો કંથ, ન છોડયો છુટશેરે લોલ;
સજની તે સગપણનો તંતુ, ન તોડયો તુટશેરે લોલ. ૫.
સજની નમરપણાથી નારી, સુખી સંસારમાંરે લોલ;
સજની સંપ વીશે શોભાય, નથી શણગારમાંરે લોલ. ૬.

સજની સાસુને દીલ સુદ્ધ, સવભાવે સેવીએરે લોલ;
સજની માતા સગી સમાન, તો તેને લેખીએરે લોલ. ૭.
સજની જે દીયર કે જેઠ, ભલા તે ભાઇછેરે લોલ;
સજની સાસરીયાની સાથ, કે સાચી સગાઇછેરે લોલ. ૮.

સજની પીયર પઈસાદાર, કહો શા કામનુંરે લોલ;
સજની ધણીયાખું ન ધરાય, કે બેય બદામનુંરે લોલ. ૯.
સજની સસરાની સંપતી, કે એતો આપણીરે લોલ,
સજની એમ ન સમજે આપ, તે પસતાય પાપણીરે લોલ. ૧૦
સજની સસરો સાસુ સરવ, સગાં સાચાં થયાંરે લોલ,
સજની જે પીયરનાં જણ, એનો અળગા રહયાંરે લોલ. ૧૧
સજની અવગુણ એનો એકે, ન ઉરમાં આણીયેરે લોલ;
સજની હર કાંઈ જે ગુણ હોય, વીશેશ વખાંણીયેરે લોલ. ૧૨
સજની એ સુખનો ઉપાય, નથી બીજો નકીરે લોલ;
સજની સવારથ તારો સરવ, બગાડે કાં બકીરે લોલ. ૧૩.
સજની રીઝવીએ રસ રીતે, કંથને કેલવીરે લોલ;
સજની પુરણ કરીયે પરેમ, કે મનડું મેલવીરે લોલ. ૧૪.
સજની ભાગીય થકી ભરથાર, મળીયો તે માનીયેરે લોલ;
સજની બુધીમાં લઈ બોધ, ન પરહો પાનીયેરે લોલ. ૧૫
સજની પરણ્યા સાથે પરીત, ગણો મનમાં ગળીરે લોલ;
સજની નખતો કાપયા જાય, કપાય ન આંગલીરે લોલ. ૧૬
સજની અબળાનો અવતાર, દીશે જશ દોહેલોરે લોલ;
સજની સાચવવો સંસાર, સદા નથી સોહેલોરે લોલ. ૧૭
સજની પરવશ પડવું પંડ, ગરજ રાખી ગળીરે લોલ;
સજની કડવાં મીઠાં કોઈ, વચન સાંખી વળીરે લોલ. ૧૮
સજની અંતરમાં અભીમાન, અવશય ન આણીયેરે લોલ;
સજની સવામી સાથે તંત, અત્યંત ન તાણીયેરે લોલ. ૧૯
સજની કરે હમેશાં કલેશ, તે હલકી હોયછેરે લોલ;
સજની મેણતણો પણ મરદ, ધણી તે તોયછેરે લોલ. ૨૦
સજની બે પરવાઇના બોલ, નખલીમાં બોલીયેરે લોલ;
સજની રીસ ચડયાની રીત, ખચીત ન ખોલીયેરે લોલ ૨૧
સજની ધરીયે નહી નીરધાર, કે આલસ અંગમાંરે લોલ,
સજની વસીયે જઈને વાસ, સદા સતસંગમાંરે લોલ. ૨૨
સજની ઘરછોડી પરઘેર, બહુ નહી બેશીયેરે લોલ;
સજની નીરલજ નારી પાસ, ન પરેમે પેશીયેરે લોલ. ૨૩
સજની વેહેલાં વહાણામાંહી, કે ઉંઘી ઉઠીયેરે લોલ;
સજની કહીયે નહી કદી કેહેણ, કે જીભે જુઠીયેરે લોલ. ૨૪
સજની વીધ વીધ થાય વખાણ, તે કારજ કીજીએરે લોલ;
સજની પીયુના વચન પરમાણજ, પાણી પીજીએરે લોલ. ૨૫
સજની તેના મનની મરજી, ધરીયે ધયાનમાંરે લોલ;
સજની કહયા વીના પણ કેહેણ, સમજીએ સાનમાંરે લોલ. ૨૬
સજની ચોખાં અંગે ચીર, સરસ શોભાવીયેરે લોલ;
સજની સંપતને અનુસાર, કે ઘર નીભાવીયેરે લોલ. ૨૭
સજની વીનય થકી વશ થાય, સરવ સંસારમાંરે લોલ,
સજની અમત વીનયે વચન, નકી નર નારમાંરે લોલ. ૨૮
સજની કામણ ટુંમણ મંત્ર, જરૂરછે જુઠડારે લોલ;
સજની વળગે જેને વેહેમ, રઘુવર રુડડારે લોલ ૨૯
સજની વાહાલપ ભરીયાં વેણ, ભલી વીધ ભાખીયેરે લોલ;
સજની હસતું મુખ હમેશ, રૂડાં થઇ રાખીયેરે લોલ. ૩૦
સજની જશ વાધે જગમાંહી, પુરાં સુખ પામીયેરે લોલ;
સજની સુત પરીવાર સહીત, જગતમાં જામીયેરે લોલ. ૩૧
સજની વળી વીચરે વીખયાતી, નવે જુગ નામનીરે લોલ;
સજની શીખામણછે શુદ્ધ, કે દલપતરામનીરે લોલ. ૩૨

સ્ત્રીબોધ.

પુસતક ૫ મું. નવેમબર ૧૮૯૧ આંક ૧૧ મો.

ઈરાંની સોદાગર.

નાટક, અંક બીજો.

પાત્ર.

તેહેરાન શેહેરનો અમીર.
ફરેદુન.. .. .. ઇરાની સોદાગર
નોશીરવાન .. ફરેદુનનો દોસત
ગેવ, તુસ, બાબક ફરેદુન તથા નોશીરવાનના દોસત
મીલ્લાદ .. .. એક વીઆજખોર મોબેદ
કરસીવજ.. .. મીલ્લાદનો દોસત.
ફીરોજશાહા .. } ગુલનાર સાથ નીકા કરવાને ઊમેદવાર થખસો
જાંહાંગીર.. .. }
ગુલનાર .. .. શીરાજ શેહેરની એક તાલેવ ત ઓરત
હોમાએ .. .. ગુલનારની દાસી.
પરીદોખત.. .. મીલ્લાદની છોકરી
માહીઆર.. .. પરીદોખતને કાહાડી લઇ જનાર
બીજા ચાકર નફરો તથા દરબારના માણસો.

(ઠેકાણુ—કોઈવાર તેહેરાન ને કોઈવાર શીરાજ.)

પ્રવેશ ૧.

(ઠેકાણું સરીઆમ રસતો)

તુસ, બાબક અને મીલ્લાદ.

તુસ—કેમ બાબક કેવી ખબર?

બાબક—પેઆરા દોસત, તું ખબર શાની પુછેછે! ખબરસો સઘલી ખેરોઆફીઅતછે, પણ એક વાત સાભલી મારા હુશ ગગરી ગએઆછે! એખબાર નવીસોથી એવી ખબર મલીછે કે ફરેદુનનો સોદાગરી સોદો જે વાંહાણોમાં આવતો હતો તેમાનું એક વાહાણ ખરાબા ઉપર ચડીઉછે ને બીજું શકત તુફાન ખાઇ દરીઆવમા ડુબુ છે. અફસોસ આ વાતથી મારૂં દીલ એટલુંતો નાખુશ ને બેચેન થઇઉંછે કે પેઆરા દોસત એ વાત સાંભલવા પછે મારાથી કરારે ફરાઈ શકાતું નથી. કેહેછે કે જે ખરાબા ઉપર એ વાહાણ ભાગામાં આવીઉંછે તાંહા કાંઇ સેંકડો વાહાણો ભાગી ચુકાછે, ને જે ઠેકાણે વાહાણ ડુબામાં આવીઉછે તે ઠેકાણે હજારો વાહાણો દરીઆવમાં ગરક થએલાંછે, એટલું છતાં કમ તાલેથી એ વાહાણોએ પણ એજ રસતો ધર્યો ને તમામ સોદો દરીઆવને હવાલે થએઓ!

તુસ—પણ પેઆરા રફીક તારો એખબાર નવીસ કોણછે? એવુંતો નહી હોએ કે તે ચુકતો હોએ?

બાબક—ના, તે ચુકતો નથી; તેહેકીક ભરેલી ને નામ નીસાન સાથની તમામ કેફીઆત તે જણાવેછે તો પછે તેની ઉપર શખુન કેમ લઇ જવાએ!

તુસ—અરરર! ખચીત અફસોસ કરવા જેવી બીનાછે; બીચારા ફરેદુનની તમામ ઉમેદ એ આવતા માલ ઉપર હતી, તો એવું થએઆથી બીચારો ભાગી પડશે એવું મને લાગેછે. હજીબી હું આશા રાખુંછુ ને તે પાક પરવરદીગારની દરગાહમાં અરજ ગુજારૂંછું કે એ ખબર ખોટી થડે.

બાબક—પેઆરા દોસત દુવા ગુજારવી સારી ચીજ છે ખરી પણ હવે શાની દુવા ગુજારવી. તમામ માલ દરીઆવને સવાધીન થઇ ચુકો, કીસતી ભાગી તુકડે તુકડા થઇ ચુકી ને જે માણસો સલામત રહેઆં તેટલાં ખાલી હાતે ને નાગે બદને કીનારે ઉતરી ચુકાં, હવે તો જેમ સાહેબનો હુકમ.

[મીલ્લાદ આવેછે

બાબક—કેમ મીલ્લાદ વેપારીઓમાં કેવી ધામધુમ ચાલેછે! બજાર કેવુ છે—સુસત કે તેજીપર?

મીલ્લાદ—ઇઆરો બધી વાત રહી, મારે મન સાથ બીજી કોઈ વાત નથી, બજારની ને વેપારની ખબર કરતા હું મારી છોકરીની ખબર કાહાડવાપર વધારે પરીઓછું; તમો સારીપઠે જાણોછો કે તેને તમારા બેહેદીન માહેલો કોઇ શખશ કાહાડી લઇ ગએઓછે!

તુસ—હા, કાકા તે વાત સાંભલવામાં આવીછે તો ખરી, બનાવ એવો બનીઓતો ખરો તેને હવે શું કરવુંછે?

મીલ્લાદ—અરે ઇઆરો! બનાવ બનીઓ એટલે શું માહારી પોતાની છોકરી ને તે આ રીતે મારી સાથ બે વફાઈ કરી નીકલી જાએ! ને તેબી વલી કોણની સાથે? અરે નાપાક બેહેદીન સાથે! અરે હજી તો કરતાં મરી ગઇ હતેતો તે પરવરતે!

તુસ—અરે કાકા એમ નહી બોલીએ! પોતાનાં બચાંને એવા શરાપ નહી દઇએ! એતો ગુનાહમાં જવાનુ કા

મ ગણાએ ! પણ વારૂ તમે ફરેદુન વીશે કાંઈ સાંભલીઉછે ! સાંભલવા પરમાણે બીઆરાના માલ ભરીને આવતાં વાહાણો જોખમાએઆંછે.

મીલ્સાદ—અરે ! આએ વલી એક બીજા મુજીનુ નામ સાંભલીઉં ! દુખમાં ડટાએલોછું, દલદરીઓનાં નામ સાંભલતાં કંટાલો છુટેછે તેમા વલી આ નામ સાંભલી વધારે કમકમાટ છુટેછે ! ફરેદુન, જાતે લુચો, દીવાલીઓ, ઉડાઉ ને લોકોનાં ગલાં-ફાસનાર, તે આજ - કેટલા કેટલા દાહાડા થએઆ બજારમા ને સરાફીખાનામા મોહોડું દેખાડતોજ નથી. હાઆ ! જો વાહાણો જોખમા એઆ હોએતો ઘણુંજ સારૂં; મંડાલ હંમેશ બજારમાં કુકરની પહે તુટી પડતો હતો ને મારીને ધધા રોજગારની ખરાબી કરી નાખતો હતો ! લોકો પેટને વાસતે તરેહવાર ઉપાએઓ કરી નાણું મેલવતા હતા તે સઘલાને એ આડે આવતો હતો, તેમા મારી પુહેતો જેવો જમ લાગો હતો; હું બી હવે જોઉછું કે એ કેમ તરી નીકલેછે ને પાછો કેમ મંડાએછે ! ને ગરીબોને વગર વીઆજે નાણા કેમ ધીરેછે ! હું બીતો ખરો કે એનેસ કાટો કાહાડી બજારમાંથી પાપ ઓછું કરાઉ કે સરાફો ને વીઆજખોરાઓને ધમધુકાર નાણા ધીરવાને ને મનગમતાં વીઆજ તથા મંડામણી લેવાને બની આવે ! આહા ! એનું પેલુ લખત આપણી પાસેછે.

બાથંક—પણ કાકા, જો એવું બનીઉંકે ફરેદુનથી લખતની મુદતમાં નાણું નહી ભરાઈઉં તો તેમાની બોલી મુજબ તમો ગુનેહગારી લેશો એવું મારા ધારવામા કાંઈ આવતું નથી. આદમનુ ગોશ તમને શું ખપમા આવવાનું ?

મીલ્સાદ—અરે બાવા ! ઘણું ખપમાં આવવાનું; ગલમાં પકડાએલી માછલી ખપમાં નહી આવે તોબી તેને અમસથી પાછી છોડી દેવી એમ કાંઈ બને, ખાધાના ખપમા નહી આવશેતો બીજા બાર હજાર રસતાછે; તેમજ એનુ ગોગ જો મારા ખાધામાં નહી ખપ લાગે તોપણ જરા મારૂ વેર તો વલશે—જરા મારે પેટે તાહાડકતો પડશે—જરા મને કરારે ને નચીંતે ઊંગતો આવશે—બજારમાં ને શરાફખાનાઓમાં જરા મારાથી નચીંતે ફરાશેતો ખરૂં !! ભલા આદમી એમ શું બોલોછો; હાથમા આવેલો દાવ જતો મુકીએતો બેવકુફ ઠરીએ ! એણે મારી સાથે કેવી ભલાઈઓ કીધીછે ! બજારમાં ને શરાફખાનાઓમા હજારો ને લખો લોકોની વચે તાણી મીણા મારીને એ શખમે હજારો દફે મને રૂશવા કીધોછે ! મને આવેલી નુકશાની સાંભલી એ ખુશી થએઓછે ! મને થએલા નફા એ સારી આંખે જોઈ શકીઓ નથી ! હમારી કોમને એણે ધુલ ધુલ ફકારીછે ! વીઆજખોર મોબેદોને અંધીખાડા એવા હલકા નામ શીવાએ કોઈ દાહાડે હમારી કોમનું નામ લીધું નથી ! અને ઘણીવાર એવુંબી કીધુંછે કે મારા કગાલા થએઆ છતાં વગર વીઆજે લોકોને નાણા ધીરી મારા કબાલા રદ કરાવીઆછે ! અને વલી એટલું બધુ કરવાનું કારણ શું ? તો ભાઈઓ, એ જાતે બેહેદીન ને હું મોબેદ તે ઉપરથી ! તો શું મોબેદોને આખો નથી ! શું મોબેદોને હાત પગ નથી ? શું મોબેદોને શુખ દુખ નથી લાગતું ? જેવા બેહેદીન તેવા મોબેદ, એક સરખો ખોરાક ખાનારા, જે હથીઆરે બેહેદીન મારીઓ જાએ તેજ હથીઆરે મોબેદ પણ મારીઓ જવાનો, જેવાં દુખ દારો બેહેદીનને થાએછે તેવાંજ મોબેદોનેબી થાએછે, જેવા એલાજોથી તેમનાં દુખ દરદ મટેછે તેવાજ એલાજોથી મોબેદોને સારૂં થાએછે, ગામમાં ગરમી પડેછે તારે બેહેદીન અને મોબેદોને સરખી ગરમી પડેછે, તથા શીઆલામાં બંધો કોમવાલાઓને એક સરખી તાહાડ વાગેછે. શું બેહેદીનો હમોને કાંટા ભોકશે તો શુ હમોને લોહી નથી નીકલવાનુ ? શું તમો હમોને ગીલી ઘાલસો તો હમોને હશવું નથી આવવાનું ? શું તમો હમોને જેહેર દેશોતો હમો મરણ નથી પામવાના ! અને શું બેહેદીનો જો હમોને ઈજા પુગાડશો તો તેનું વેર હમો નહી લઈશું ? મેં કહી તે બધી વાતે હમો તમારા જેવા છઈએ તો પછે વેર લેવામાંબી તમારા જેવા હમો થવાના જો કોઈ મોબેદ બેહેદીનને ઈજા પુગાડેછે તો બેહેદીન તેનું શું કરેછે ? વેર લેવાને તઈઆર થાએછે, તો પછે મોબેદની વારીએ મોબેદ શું કરવા ચુકે ?

પ્રવેશ ૭.

મીલ્સાદ અને કરસીવજ.

મીલ્સાદ—કેમ પેઆરા દોસત, માહારી પરીદોખતની કાંઈ ખબર લાગી ?

કરસીવજ—પેઆરા રફીક મેહેનત કરવામો કાંઈ કસુર રાખી નથી; જાંહાં જાંહાં સાંભલીઉં કે ફલાણે ઠેકાણે તેછે તાંહાં તાંહાં હું દોરીઓ પણ અફસોસ-ખધેથી હું તમામ નાશીપાસ થાતો ચાલીઓ.

મીલ્સાદ—ખરો ગજબ ! ખરી હીનપસતી ! મારો એક ઘણોજ કીમતી હીરો હતો તે જતો રહીઓ ! અરે તેની કીમત બે હજાર દીરમ કરતાં વધારે લાગી હતી ! આપણી કોમના ઉપર આ શરાપ કદી ગુજરીઓતો નહી કે એવો હાદેશો કદી પડીઓ તો નહી ! બે હજાર દીરમની કીમતનો ફકત એક હીરો ને તેની સાથે કીમતવાન બીજાં બી લીઅનો ને નંગો હતાં તેતો જુદાં ! અરે એ રાંડ દુકતી મરી ગઈ હતે ને એ બધા હીરા બીલીઅનોનું અવેરાત તેનાં અંગ ઉપર હતે તો તેથી મને કંઈ લાગતે નહી ! આ કેટલી ખુવારીમાં પડીઓ ! હજારો દીરમની કીમતનું અવેરાત સાથે લઈ ગઈ ને તેની પાછલ શોધ કરવાને પાછા હજારો દીરમ ખરચાએઆ ! અરે દુખ ઉપર ડાહામ ! એટલું છતાંબી પટો લાગતો નથી ને વેર વલે એવું બનતું નથી !

કરસીવજ—પેઆરા મીલ્સાદ, તુંને એટલો હામે અફસોસ કરવાની જરૂર નથી. ચાલીઉં જાએછે, દુનીઆનો રવઈઓ ચાલેલોજછે; ચડતી પડતી બનતીજ જાએછે. એમતો ફરેદુન ઉપર પણ એક ગજબ ગુજરવા જેવી વાત થઈછે.

મીલ્સાદ—ફરી બોલો ભાઈ, ફરી બોલો, ફરેદુન ઉપર ગજબ ! આ હા ! આ વખને હવે મારી ખાતરી થઈ કે ફરેદુન સપાટામા આએઓ ખરો ! ઓ કુદરતના ખાવીંદ હુ તારો બેહદ એશાનમંદ થએઓછું ! વારૂં મારૂં એક વેરતો વલગે. વારૂં પેઆરા કરસીવજ હું તારોબી ઉપકારી થએઓછું, આ ખુશ ખબરી સાંભલવાથી મારૂં મન ખુ

હું થાએછે ને દીલનો ગમ વીસરવા માંડુંછું ! ખરેખર ખુશવખતીજ આવીછે ! બધાં વાહાણો તારાજ થએઆં કે વારૂં ? કે એકુ બે સલામત આવી પુગશે ? ખુદા કરે ને તમામ તારાજ થએઆં હોએ !

કરસીવજ—પણ દોસત તારી પરીદોખતને સારૂં એક અમરત સરીખી વાત સાંભળી કે તમાશાની એક જગા ઉપર બે ચાર કલાકના ટુક વખતમાં તેણીએ સેંકડો દીરમ ખુશ મજામાં ઉડાવી દીધા !

મીલ્સાદ—અરે ભાઈ એ સખુનો મારાં જીગરમાં તીરના પેકાનની મુઆફેક લાગેછે ! સેંકડો દીરમ ! ફક્ત બે ચાર કલાકમાં ! ને વલી મોજ મઝામાં ! આ હા હા !! કેમ ખમાએ !!

કરસીવજ—વલી જારે હું જાબલુસતાનથી પાછો ફરતો હતો તારે ફરેદુનના કેટલાક માગનારાઓ મારી સાથે જ અતરે આએઆ તેઓતો એમ બોલતા હતા કે તે હવે ભાગા વગર રેહેનાર નથી.

મીલ્સાદ—એટલીજ ખુશ ખબરીથી મારો ગમ વીસરાએછે ! અલબતાં તે ભાગી પડવો જોઈએ ! હુંબી તેને એવોતો રડાઉંછું કે તે જો જીવતો રહેઓ તો કેઆમત શુધી મને ઈઆદ કરે !

કરસીવજ—એ માગનારાઓ જે મારી સાથે આએઆ તેમાના એક શખ્શે મને એક ઘણીજ ઉંચી વીંટી બતલાવી ને કેહેતો હતો કે તારી છોકરી પાસેથી એક વાંદરાને બદલે તેણે તે વીંટી લીધી હતી ! એ સાંભલી હુંતો ઘબરાઈ ગીઓ કે પઈસા કેવી રીતે ફના કરેછે !

મીલ્સાદ—બસ ! દોસત હવે એ વાતો તું મારી આગલ નાકર ! મારી એ વીંટી ઘણી ઉંચી કીમતની ને ઘણી જ નાદર હતી; એક વાંદરા બદલ આવી વીંટી ! અરે કોઈ એ સાંભલીઉંતું ? વાંદરાનું ભરેલું આખું જંગલ કોઈ મને આપતે તો એ નાદર વીંટી હું તેને આપતે નહી ! પણ ભાઈ નાણાની કદર નાણા મેલવનારનેજ હોએછે ! હરામનો ડલો ઘાલી જનારને નાણાની કદર મુદલ હોતી નથી. હેફ ને અફસોસ પડજો એવી એક ખરાબ ને બેહંગી ઓરત ઉપર !! માહારી દીકરી થઈ તો શું થઈઉં.

કરસીવજ—હવે ફરેદુનનું વારૂં કેમ કરવું !

મીલ્સાદ—બાઇ કરવાનુ કાંઈ નહી; આપણી મુદતને પંદર દાહાડા હજી બાકીછે, તું દેહેલાન કોઈ વકીલને તાંહાં જા ને તેને જેટલી મોહોરો આપવી પડે એટલી આપ ને આપણાં લખતની રૂહે તેનાં શરીર ઉપરનુ એક રતલ ગોશ આપણને કેમ મલે તેની સઘલી કેફીઅતથી વાકેફ થઈ તેની સલાહ લઈ આવ ! કાંઈ નહી જો એવાં કામમાં પાંચ પઈસા ખરચાશે તો તે સેહેજ મલી આવશે ! એકવાર ફરેદુન આ દુનીઆથી રદ થઈ પડીઓ અથવા મરી ગીઓ તો પછે આ શેહેરમાંથી એટલીતો પેદાસ થવાની કે તેનો ખંગ વલી નથી; હાલતો એ ઘણી વચમાં નડીઆ કરેછે !! તેથી કાંઈબી કરી પરવારી જઈએ !!

પ્રવેશ ૮.

(ઠેકાણું—શીરાજ, ગુલનારનું ઘર.)

નોશીરવાન, ગુલનાર, ગેવ, હોમાએ

અને ચાકર નસરો.

ગુલનાર—ઓ જીવના હાર નોશીરવાન, તું પેલી ડબીઓ તપાસવા માંડે તેની અગાઉ હું તને અરજ કરૂંછું કે એકાદ બે માસ તું સબર પકડ; અગર જો તારા કમ તાલેથી તેં જોઈતી ડબી પસંદ નહી કીધી અને મને તારી ગોદમાં લેવાને ફરતાં આસમાનની ગીરદશીથી તું નાશીપાસ થએઓ તો માહારી કબુલાત મુજબ એકદમ તને રખશુદ લેવી પડશે; અને એવું થએઆથી હું નહી જાણતી કે મારી ઉપર કેવો ગજબ આવી પડશે ! વાસતે પેઆરા ને જીવજાન દોસત મારી મોરાદ એટલીજછે કે એકું બે મહીના તું મારે ઘેર મેહેમાન તરીકે રેહે. અગરજો મને અગાઉથી સોગન આપેલા નહી હતે ને મેં જો મારા બાપને મારો કોલ આપેલો નહી હતેતો ખરી ડબી કહીછે તે એકદમ હું તને બતલાવતે ને બધી ખડખડ પતી જતે, પણ એવું કાંઇ મારાથી બની શકતું નથી. તું નોજુવાન ને દેલાવર તથા રાસતીને પસંદ કરનાર એક નર સાથજ મારાં નીકા કરવાને મારૂં દેલ અંદરખાનેથી એટલુંતો ઉભરાઈ આવેછે કે જો કોલ આપવા શીવાએ બીજું કોઇબી બંધાણ કીધું હતેતો તેની ઉપર વારી થઈનેબી તારી સાથ હાત મેલવતે ! પણ અફસોસ કોણ જાણે માહારાં બાઓગમાં કેવો ખાવીંદ હશે કે જેથી કરી મારી ખુશીના નીકા મારીથી થઇ શકતા નથી.

નોશીરવાન—પેઆરી બાનું, ગમે તે વાત બનો, હું એટલા દાહાડા ફકત એક મેહેમાન તરીકે રહી શકું એવી મારી હાલત નથી; મને તું મારૂં કીશમત અજમાવી જોવા દે.

ગુલનાર—જારે તું એટલો બજીદ થાએછે તારે મારો ચારો નથી; આ જો આ તરણ ડબીઓછે, એ માહેલી એક ડબીમાં મારી તશવીરછે. તેજ ડબી જો તું પસંદ કરી કાહાડશે તો એમ જાણજે કે આપણ બધે પોતાની મોરાદમાં પાર ઉતરીઆં; પણ જો તેવું નહી થઈઉં ને કોઈ એલાહેદી ડબી પસંદ કીધીતો ખચીત ઈઆદ રાખજે કે તું મને બેહદ દુખના સાગરમાં નાખીને ઉમેદ બરેલો પાછો જશે.

નોશીરવાન—આ હા ! આ તરણ ડબીઓછે તો એ માથી કેમ પસંદ કરવું, તેની સમજ પડતી નથી. દરએક ડબી ઉપર જુદા જુદા લેખછે ને તે દરએક લોભાવનારી જુબાનમાં લખેલાછે; કોણની ઉપર આધાર રાખવો ને કોણને પસંદ કરવી તે મુશકેલની વાત થઈ પડીછે ! સોનાની ડબી તો હું ધારૂંછું કે ફકત ચોભાજછે. રૂપાની પણ તેવીજ જણાએછે. કથીરની ઉપર મન લોભાએછે. એ ડબી હાવી હલકી ધાતુની ને જેની ઉપર કોઈનો ચાહ થાએ નહી તેવી ડબી ઉપર લખેછે કે **સઘલું આપી દેવું પડશે ને તમામ જોખમમાં નાખવું પડશે** તો હું ધારૂંછું કે એમાંજ સઘલી વાતછે. ગુલનારને વાસતે સઘલું આપી દેવું એમાં કાંઇ મોટી વાત નથી; એનેજ વાસતે તમામ જોખમમાં ના

ખવું, હું ધારૂંછું કે મારો પોતાનો જીવબી જો એને વાસ
તે જોખમમાં પડીઓતો તે બેહેતરછે, વાસતે હું ધારૂંછું કે
ગુલનાર ઉપરના માહારા દીલોજાનની પેઆરથી એજ ડબી મને
મદદગાર થઈ પડશે, વાસતે લાવ ઓ પેઆરી ગુલનાર એ
ડબીની ચાવી મને હવાલે કર; એજ ડબી મેં પસંદ કરીછે.

[તે ડબી ઊઘાડીને

ઓ હો! આ કેવો બાએગસાલી બનાવ! ખુશનુમા ને
પરી ચેહેરેની ગુલનારની તશવીર તે આએજછે. એ એક બે
જાન તશવીર છતાં ગોએઆ એક જીવદાર દેખાએછે. આં
ખના ડોલા જીવતી આખના જેવાછે—રૂખશાર ખીલેલા ને
પેશાની જાણે ઓએ વાત કરવાને તઈઆર હોએ એવી દે
ખાએછે—દમ લીએછે તેનો પમરાટ ગોએઆ ખુબશુરત ગો
લાબના સોરમ જેવો ને લપટ મીઠી આવેછે—
એના બાલની છટા જુઓ! જાણે ચોટલા ગુંઠી વેણી કીધી
હોએ—છુટા બાલ જે દેખાએછે તે ગોએઆ સોનેરી રેશમ
ના તારછે—ટુકામા કહુતો આ પરી ચેહેરેની તશવીરમા કો
ઈ રીતની ખાપણ હોએ અથવા કોઈ રીતે એ તશવીર અધુરી
હોએ એવું નથી. ખરેખર એ તશવીર ચીતારનાર ચીતા
રાને ધનછે! વારૂં આ ઉપર શુ લખેલુંછે, તેતો વાંચુ.

[તે વાંચેછે

ઉપરનું રૂપ જે દેખાય,
તેથી જેમ ન જે લોભાય—
તેમ તેતો મારેજ રલે,
પમદ કરે તે માશુજ ખરે.

એવા જારે દીસો તમે,
તમ ભાએગ આ ખુલ્યુ અને—
ઘણા થજો મતોથી મહી,
કઇ બીજુ ના શોધો કહી.

એથી જો રાજી છો હવે,
આ ભાએગ મુખ્ય જાણો તમે—
બજો તમારી માસુક ભણી,
ચુમી લઈ સ્ત્રી ગણજો વળી.

આ હા! મારાં બખે ખરેખર જોર કીધું. પેઆરી
ગુલનાર હવે આ ડબી પસંદ કીધાથી હુ તુજ નેક ઓરતનો
હકદાર ખાવીંદ ઠરી ચુકો. આ હા! શુકરછે તે પાક પર
વરદીગારના કે આ વખતે તેણે મને ઈઆરી બખશીછે ને
મારી તમામ મોરાદ હાંસલ કરીછે.

ગુલનાર—હા. જાની દોસત તું માહરો હકદાર
ખાવીંદ ઠરી ચુકો ને તેમજ હું પણ તારી હકદાર ઓરત ઠ
રી ચુકી. હવે તું મારો ખાવીંદ, માહારો ધણી ને માહારો
સુરબો મુકરર થએઓ. હું એકલીનોજ તું હકદાર ધણી કે
હેવાએઓછે એમ નથી, પણ માહારા તમામ અસબાબ, સા
માન શુમન ને તમામ માલમીલકત ને દોલતનો તથા ચાકર
નફરો એ તમામ લોકોનો તું હકદાર ધણી ઠરી ચુકોછે. ઓ
રત દાખલ માહારી કેવી ફરજછે તે હવે બજાવાનો માહારો
વખત આવીઓછે, ને તે માહારી ફરજ હું સઘલી તું
નામવર ખાવીંદને મુઆફેક આવે એવીજ રીતે બજાવ
વાને હું હરદમ ઈનતેજાર રેહેવશ. ઈઆદ રાખજે પેઆ
રા ખાવીંદ કે કોઈબી રીતની માહારી ઘટતી ફરજો બજાવવા
થી હું પછાત પડનાર નથી તથા તું પેઆરા ખાવીંદના સઘ
લા વાજબી ફરમાનોને હંમેશ માન આપવામાં હું માહારો
દરજો સમજીશ. મને નાહાનપણથી મારાં માં બાપે જે રૂડી
કેલવણી આપીછે ને જે નેક મા બાપોની તરબીઅતથી હું
ઉછરેલીછું તેમની નશીઅત મુજબ સઘલી રીતે હું તું નામ
વર ખાવીંદની ખેદમતને લાએક થઈ પડશ.

નોશીરવાન—પેઆરી ગુલનાર, આ તાહારા લાએ
કી ભરેલા શખુનો સાંભલી માહારાં દેલને એટલીતો તાજગી
ઉપજીછે કે તેનું બએઆન કરવાને માહારી જુબાનપર સુખ
નો આવતા નથી. આહા! તું જેવી ખરેખરી લાએકીવાલી
ને ભાએગશાલી ઓરત માહારાં બખને જોરે મને મલી એથી
મને કેટલી ખુશાલી! તથા જે અજીમ કુદરતના ખાવીંદે એ
જોડું બંદ બેસાડીઉં તેની કેટલી તારીફ ને સેતાએસ કરૂં વારૂં!

હોમાએ—ઓ માહારાં વાહાલાં ધણી ધણીઆણી
આ તમારી ખુશ વખતી જોઈ મારૂં મન કેવું ખીલીઉંછે!
ખુદા તમોને કાએમ સુખી રાખો ને ખોદા તમારી ઉમરદરા
જ કરો! આ હા હા! આ કેવી ખુશવખતીછે! આજના
જેવો બીજો રૂડો દાહાડો કીઓ આવવાનો!

ગેવ—એ માહારા જાની દોસત ને વાહાલા સુરબી
નોશીરવાન તથા નેકજાદ ને પરી ચેહેરેની બાનું ગુલનાર, હું
આ વખતે તે અજીમ કુદરતના ખાવીંદની હજુર એટલીજ દુવા
ગુજારૂંછું કે તે ખલકનો સાહેબની રેહેમથી તમ જોડાંની જેબી
મોરાદો હોએ તે સઘલી હાંસલ થાએ. એટલા દુવાના સખુનો
શીવાએ માહારી કોઇબી એવી તાકાત નથી કે કાંઈ વધારે ક
રી શકું. તે સાથે એટલી એક અરજ ગુજારૂંછું કે આવતી
કાલે જારે તમારા નીકાની કીરીઆ થાએ તેજ વખતે જો તમો
દુરૂસત ધારોતો માહારા નીકા પણ કરી આપવા. તમો શે
ઠ શેઠાણીના નીકાની વખતેજ માહારા નીકા થવાથી મને ઘ
ણું માન અને શોભા મલશે.

નોશીરવાન—પેઆરા ગેવ, અગરજો તુંએ તારી
પસંદગીની ને તારે લાએકની એક ઓરત શોધી કાહાડીતો
દીલોજાનથી ને સરઓઅશમથી તારા નીકાની કીરીઆ
પણ માહારા નીકાની સાથેજ કરી આપવાને હું ઘણોજ ખુ
શીછું.

ગેવ—તમો નામવરે એ માહારી ખાએશ કબુલ રા
ખી તેથી હું તમો સાહેબનો બેહદ અહેશાનમંદ થએઓ
છું. નામવર સાહેબ મારે સારૂં ઓરત તઈઆરછે. જેમ
તમે નામવરે ગુલનારને પસંદ કરી તેણીની સાથ કદ ખુદા
ઈ કરવાની તજવીજ કીધી તેમજ માહારી નજર એ નેકજા
દ બાનુની દાસી ઉપર પરી ને મેં તેણીની સાથ હાત મેલવ
વાની તજવીજ કરીછે. ને હું આ વખતે ઘણી ખુશીથી જ
ણાઉંછું કે તે બાનુએ મારી સાથ પોતાનો હાત મેલવવાની
કબુલાત પણ આપીછે. ફક્ત તે બાનુને તું નામવરની ધ
ણીઆણીથી હુકમ મલવાનીજ ખોટીછે.

ગુલનાર—પેઆરી હોમાએ, શું આ ગેવ કેહેછે તે
ખરી વાતછે?

હોમાએ—એ નામદાર બાનુ અગર જો તું નામવર એ વાત કબુલ રાખે તો અલબતાં મારી ખુશીછે ને એ શખસ સાથે કદખુદાઈ કરવાને હું રાજીછું.

નોશીરવાન—તારે શું પેઆરા ગેવ, તું આ બાનુ સાથ ખરાં એકીન ને પાક મનસનીથી નીકા કરવાને ખુશીછે ?

ગેવ—ખરેખર પેઆરા મુરબી, ખરાં એકીન ને પાક મનસનીથી એ બાનુ સાથ કદખુદાઈ કરવાને હું તઈઆરછું.

નોશીરવાન—તો ઠીકછે, તમારા નીકાની કીરીઆ પણ સાથે લાગીજ થશે.

ગુલનાર—ખરેખર આ બનાવથી હું પણ બેહદ ખુશી થઈછું.

નોશીરવાન—વારૂ પેઆરી ગુલનાર, માહારા સાંભલવામાં એવું આવીઉંતું કે પરીદોખત તથા માહીઆર જે નીકલી આવીઆંછે તેઓએ તું નામવર બાનુનાં ઘરમા ઉતારો લીધોછે, તો તે વાત ખરીછે ?

ગુલનાર—હા માહારા વાહાલા ખાવીંદ તેઓએ આ ઠેકાણેજ મુકામ લીધેલોછે. તેઓએ આ મુકામપર આવી પોતાના નીકા કીધાછે તો હવે તેઓ કોઈ રીતે ઠપકાને લાએક નથી. કેહેછે કે પરીદોખતના ઉપર પોતાના બાપનો બેહદ જુલમ હતો ને વલી તે જાતે મોબેદ તે એટલોતો વેહેમી હતો કે સારા સારા બેહેદીન તરફથી પરીદોખતને સારૂં માગા ગએઆં હતાં તે સઘલાં તેણે નામંજુર કીધાંતાં ને બસ તે એવીજ હટ લઈ બેહેલો કે કોઈ મોબેદ સાથજ તેની કદખુદાઈ કરી આપવી. પછે તે મોબેદ ગમે એવો હોએ, ભણેલો શીખેલો ને અકલમંદ હોવો કે ના હોવો તેની પરવા કરતો નહી હતો—બસ, બાપદાદેથી ઉતરતી આવેલી રસમ મુજબ તેતો એજ હુજત લઈ બેહેતો કે મોબેદની દીકરી મોબેદ સાથેજ આપવી, હવે તું ખાવીંદ જાણતોજ હશે કે હાલ જમાને મોબેદો કેવા હોએછે, તો અલબતાં આ જુલમ થોડો નહી હતો તે ઉપરથી પેહેલ વેહેલાં પરીદોખતે નીકલી આવવાનું દુરૂસત ધારી પછે પોતાના નીકા કીધાછે. ને હાલ તેઓ હમારી સાથેજ વસેછે, બંધે ઓરત ખાવીંદ ઘણા સમજુ ને શાનાંછે. ખુદાતાલાએ જોરૂં ઠીક બંદ બેસાડીઉંછે. બીચારો માહીઆર ગરીબછે તેની પાસ જાઝી પુંજી નથી નહીતો તે ઘણી સારી રીતે પોતાનો ગુજારો કરીને પાંચ લોકમાં માન મેલવી શકે એવોછે. પરીદોખતના બાપ પાસ ઘણી દોલતછે, પણ હવે તેણીએ,જારે પોતાના બાપના વીચારની સામે થઈ બેહેદીન સાથ કદખુદાઈ કરીછે તારે તે કદીબી પોતાની દોલતનો વારસો એ છોકરીને આપે એવું નથી.

નોશીરવાન—પેઆરી ગુલનાર, માહીઆરને હું સારીપઠે ઓલખુંછું. તે હમારો પુરાનો દોસતછે. તેની ચાલચલગત ઘણીજ શારીછે, એમાં શક નહી.

[બિહલાના ફરેદુન તરફથી એક કાગજ આવીઓ.

એ જાસુસ, હું આ કાગલ ઉખેડી વાંચું તેની અગાઉ તું મને જણાવ કે માહારા વાહાલા દોસત ફરેદુનની કેવી ખબરછે ?

જાસુસ—મુરબી સાહેબ ફરેદુન તંદુરસતતોછે, તેને બદનનું કે કાઆનું કશું દુખ નથી, પણ કોણજાણે તેનાં મન ઉપર કાંઈ દુખની અસર થઈ હોએતો. ને તે કરતાં આ કાગલ વાંચવાથી તમને સઘલી કેફીઅત માલુમ પડશે.

[નોશીરવાન તે વાંચેછે.

ગુલનાર— (પોતાના ખાવીંદને કાગલ વાંચતાં વાંચતાં બેચેન થતો જોઈ) આ કાગલમાં સારી ખબર સાથ માઠા સમાચાર પણ જણાએછે ખરા, અતીઆર શુધી માહારો ખાવીંદ જે ખુશાલી ને એશ આરામમાં હતો તે એકાએક ઉદાસ થતો માલુમ પડેછે. શું કોઈ વાહાલા દોસત અથવા નજદીકની સગાંનાં મઈએતની ખબર આવીછે ? કારણ હાલ નોશીરવાન સઘલી વાતે શુખ ચેનમાંછે ને એવી મઈઅત શીવાએ બીજી કોઈ હાદેશાની એને ધાસતી નથી. પેઆરા ખાવીંદ નોશીરવાન, તું સારીપઠે જાણેછે કે આપણે એક બીજા સાથ નીકા કીધાછે, તો હવે તુને હું બંધે જણા બે ચીજ નથી પણ એકજ છીએ. માહારૂં અરધું અંગ તે તારૂં ને તારૂં અરધું અંગ તે માહારૂં કેહેવાએ; માહારૂં તમામ જે સુખ અથવા દુખ તેમાં તુને અરધો અરધ ભાગ લેવો જોઈએ, તેમજ તારાં તમામ સુખ દુખમાંથી હરધો હરધ ભાગ મને લેવો જોઈએ, વાસતે પેઆરા ખાવીંદ આ કાગલમાની કેફીઅતમાં માહારે અરધો અરધ ભાગ લેવો જોઈએછે, ને એ માહારો જે હકછે તે આપવાને તું નામવર ખાવીંદ ના પાડવી જોઈતી નથી.

નોશીરવાન—ઓ માહારા જીગરના હાર ને સરના તાજ ગુલનાર, આ કાગલમાં થોડીક દુખ ભરેલી ખબર દાખલ થએલીછે કે જેવી દુખ ભરેલી ખબર મારા જનમારામાં માહારા વાંચવામાં આવી નથી. ઓ, આ ખબર વાંચી મારૂં દીલ વધાઈ જાએછે ને માહારો દમ બંધાઈ જાએછે ! અરે ! મારીથી એક શખુન બોલી શકાતો નથી ! પેઆરી ગુલનાર તને સારીપઠે રોશનછે કે માહારી પાસે કાંઈ માએઆપુંજી હતી નહી, ને જારે તું નામવર બાનુ સાથ હાત મેલવવાની ઉમેદે હું અહી આવીઓ તારે માહારા વાહાલા ને જીવજાન દોસત ફરેદુન પાસેથી નાણું કહડાવી આવીઓતો—તે વખતે તે વાહાલા દોસત પાશે નાણું ન હોવાથી તેણે પોતાના એક કટા દુશમનને તાંહાંથી ઉછીતું લઈ મને આપીઉં હતું ને માહારી ગરજ સારવી હતી. તે નાણા ૩ માસની મુદતે પાછાં ભરવાનું લખત કીધું હતું ને તેમાં ગુનેગારી એવી મુકી હતી કે જો ૩ માસમાં એ નાણું પાછું ભરાએ નહી તો નાણા ધીરનાર ફરેદુનનાં બદન ઉપરથી એક રતલ ગોશ કાપી લીએ, ને તે પણ તેને પોતાને ગમે તે ભાગ ઉપરથી, તો હવે મુદત ભરાઈ ગઈછે ને નાપાક, મીલ્લાદ પોતાનાં લખત મુજબ માહારા જાની દોસત ફરેદુન ઉપર આજાબ ગુજારવાને મેદાન પડીઓછે ! અરે ઓ વાહાલા દોસત આ કેવી મુશીબત ! તારાં આટલાં બધાં વાહાણો તે સઘલાં પાએમાલ થએઆં—ઈંગલીસતાન, જાબલીસતાન, તુરકીસતાન, બેલોચીસતાન વગેરે તમામ મુલકોમાથી ઉપડેલાં વાહાણો એકદમ ભાગામાં ને ડુબામાં આવે એ ખરેખર મોટી મુશીબતની નીશાન !

જાસુસ—પેઆરા સાહેબ, તેનું એકે વાહાણ સલામત આવી પુગું નથી, ને કદાચ જો કોઈ વાહાણ હવે પછે આવી પુગેતો તે તદન નકામુંછે. કારણ મીલ્લાદ જે આ

દમનું રૂપ ધરાવેછે તે કોઈ ખરેખરો આદમજાત નથી તે કોઈ સહીની ખસલતનો આદમનો અવતાર લઈ બેઠોછે. તેતો હવે પોતાનાં નાણા લેવા સાફ ના. પાડેછે. તેતો બસ હવે પોતાનાં લખતની રૂહે ગુનેગારી દાખલ બીચારા નેક ખસલતના ફરેદુનનાં બદન ઉપરનું એક રતલ માંશજ લેવા બેઠોછે. તે રાત દીવસ આપણા શેહેરના અમીરને અરજ કરે છે કે તેણે જલદી દરબાર ભરી એક રતલ માંશ તેને અપાવવું. અમીર બીચારો ઘણો દલગીર છે તેણે એ મુજબના ને ઘણી રીતે સમજાવીઓ પણ તે સમજીઓ નહી, તારે તેજ નામવર અમીરે આપણા શેહેરના સારા સારા વીસ વેપારીઓની એક બેઠક કીધી ને તેમની મારફતે એ શખસને ઘણુંબી સમજાવીઉં પણ તેતો પોતાની હટ મુકતો નથી.

ગુલનાર—પેઆરા ખાવીંદ તો શું આ રીતે આબદામાં આવી ફસેલો શખસ તારો જાની દોસતછે ને તેના અહેશાન તલે તું આટલોબધો મંપાએલોછે?

નોશીરવાન—ઓ પેઆરી, આ વખતે એ શખસની હું શું તારીફ કરૂં, ને હું તેની ખુબી શું ગાઉં? અરે આ દુનીઆના દરમેઆનમા એના જેવો ખરેખરો દોસત હું નથી ધારતો કે કોઈ બીજો મલી આવે! અરે! તેની ભલમણસાઈની ને તેની મેહેરબાની ભરેલી સોબતની એક એક વાત ઈઆદ કરૂંછું તો મારૂં દેલ આગના અંદર ગોએઆ મલી જાએછે! આ હા! હવે કેમ કરૂં? એ પેઆરા દોસત માહારે ખાતર તું આટલો જંજાલી ભોગવે!!

ગુલનાર—મને કેહે પેઆરાં ખાવીંદ કે તે તારો દોસત મીલલાદને કેટલું નાણું દેવોછે?

નોશીરવાન—માહારી ગરજ સારવાને મને આપવાને ફકત ૩૦૦૦ દીરમ તેણે કહડાવેલાછે.

ગુલનાર—બસ એટલી નાહાની રકમનો તે દેવાદાર છે! તો તેમાં જીવ શું તરણ હજારના છ હજાર તેને આપો ને લખત રદ કરાવો. અરે જો એટલાંએ નહી પતે તો છના બાર હજાર આપો ને તેટલાએબી નહી પતે તો તેના બેવરા કરી આપો! પેઆરા ખાવીંદ તું નામવરને થકી ફરેદુન જેવા તારા એક બેરખા દોસતના બાલનેબી હરકત પોહોંચતી હોએ તો આ માહારી તમામ દોલત કે જેનો તું હકદાર માલેક થઈ ચુકોછે તે તારે હવાલે થએલીછે તેમાથી જેર કમ જાએ તે બરજાહાનમ, પણ તું નામવરને લાએકછે કે તુરત તુંએ તેની તરફ કુચ કરવી જોઈએછે. જાંહાંવેર તું પેઆરાનું મન પોતાના એક જાની દોસતને ખાતર બેચેનછે તાંહાવેર તુંને અહીનાં તમામ નીઆમતી સુખ દુખના દરીઆવ જેવાંછે. વાસતે જા મારા પેઆરા, આ વખતે તારી સાથ ઘણી દોલત લઈને ને તાહારા વાહાલા દોસતને નુકશાનીમાંથી બચાવ ને તેને તારી સાથે લઈને તું પાછો વેહેલો જ મને આવી મલ. તું નામવર તથા તારો રફીક ગેવ અતરેથી શીધારચો તારપી હું ને માહારી દાસી બંધે જણા જનાનખાનામાં રંડાએલી ઓરતોની પઠે એકલવાસ ભોગવીશું. આ વખતે મારાથી કાંઈ વધારે બોલી શકાતું નથી પણ એટલુંજ કહુંછું કે તુંએ મારી સાથ નેકા કરવાની મુરાદે જે આટલો જોખમ વેઠીઓછે તે ઉપરથીજ માહારો પેઆર તારા ઉપર બેહદ વધી પડીઓછે. પણ વારૂં તું નામવર અહીથી જાએ તે અગાઉ તારા દોસત તરફથી આવેલો કાગલ તો જરા મને વાંચી સંભલાવ.

નોશીરવાન (તે વાંચેછે.) માહારા વાહલા દોસત નોશીરવાન, મારી ઉપર આવતાં તમામ વાહાણો દરીઆવને હવાલે થએઆંછે, મારા માગનારા બેરેહેમ થઈ ગએઆછે, મારી જે મીલકતોછે તેનું મુલ બેહદ ઘટી ગીઉછે, પેલા વીઆજખોર સોદેને લખી આપેલું મારૂં લખત રદ થઈ પડીઉછે, અને હવે તે પોતે લખાવેલી ગુનેહગારીજ લેવા બેઠોછે; લખતની રૂહે તે ગુનેહગારી ઈનસાફની દરબાર અપાવશે અને તે આપતાં હું નહી ધારતો કે હું જીવી શકું! ઓ પેઆરા દોસત આ રૂકો વાંચીને જો તારાથી બની શકતું હોએ તો મારી મરતી ઘડીએ માહારી છેલી મુલાકાત તુ લઈ જશે તો તારૂં બેહદ અહેશાન મારા ઉપર થશે. ઈઆદ રાખજે પેઆરા દોસત કે આપણ બંધે જે લેણ દેણછે ને મારૂં જેબી કાંઈ લેણું તારા ઉપર નીકલેછે તે આજની તેરીખે સઘલું ઈબરામદાવે માફી વાલીઉંછે. એ છતાં પેઆરા દોસત જોતું તારી નવી પરણેલી ઓરત સાથ મોજ મજામાં પડેલો હોએ તો આ મારા રૂકાની કશી દરકાર રાખતો નાં ને માહારે ખાતર કોઈબી રીતે તુ પેઆરા દોસતે ઈજા ભોગવવી નહી. આ માહારી છેલી સલામ તું વાંચજે ને તારી પેઆરી ખાનુંને પણ માહારી ઘણી ઘણી દુવા કેહેજે. આ વખતે મારીથી કાંઈ વધારે લખી શકાતું નથી.

લા૦ તાહારાં સુખથી સુખી

ને

તાહારાં દુખથી દુખી

રેહેનાર,

ફરેદુનની છેલી દુવા વાંચવી.

ગુલનાર—પેઆરા ખાવીંદ બધી વાત એકકોરે રહી, કશી વાતની દરકાર નહી કર ને એકદમ તું તારા એક જાની દોસતની મદદે જા. ઈઅજદાં તમારો મદદગાર થજો.

[તેઓ જાએછે.

—

એક ઓરતની ઈંદરીઓનો અજબ તરાંહનો ફેરફાર.

ફરાંશ દેશનુ પાએતખત જે પેરીસ શેહેરછે તેની નજદીકનાં લાએનસ નાંમનાં પરગણાંમા એક ઓરત રેહેતી હતી તેને વીશે એવી અચરત ઉપજાવનારી હકીકત જાહેર થાએલીછે કે ફીલસુફોની અકલબી તેનુ કારણ બતલાવાને હેરાંન રેહી જાએચ. એ ઓરત વીશે એવુ કેહેચ કે તેની ઈંદરીઓનાં કાંમમાં તદંન ફેરફાર થાઈ ગએલો હતો, આદમીની મુખીઅ ઈંદરીઓ પાંચ કેહેવાએછે, તેમાં જોવાની, અડકવાની, સાંભલવાની, સુંગવાની તથા સવાદ પારખવાની, હવે તે ઓરતમાં દરએક ઈંદરીઓની ખાસીઅત જુદી જુદી

રીતે નીપજેલી હતી એટલે કે આંખે શાંભલતી હતી, જીભે જોતી હતી અને કોઈબી ચીજને હાતમાં પકડી તેનો શવાદ પારખતી હતી.

એક ઘણોજ હુશીઆર અને નામીચો વઈદ ઊપર કહેલા લાઓનસ નામનાં પરગણાંમો તે ઓરતની મુલાકાત લેવા ગીઓ હતો તેણે જરનલ ડી સેનટા નામનાં ફરેંચ વરતમાંન પતરમાં તે અચરત સરીખી ઓરત વીશેનો નીચે કહેલો હેવાલ પરગટ કરાવીઓ હતો:

"મેં લાઓનસ નામનાં પરગણાંમો એક ઓરતની ઈંદરીઓનો અચરત સરીખો હેવાલ શાંભલી મહને ઘણી તાજુબી પેદા થવા લાગી અને એકબાર મેં લોકોનાં બોલવાનેબી કબુલ રાખીશ નહી અને તે તરફ હું મારી જાતે જાઈને ખાતરી કરી લેવાનો ઠેરાવ કીધો. મેં તે ઓરતને જોતાંને વાર કેટલીએક દવાઈઓ દેખાડી અને તેનો શવાદ કેહવોછે તે તેને મેં પુછીઊં, તેનો ઊતર તે ઓરતે ફકત તે ઊપર નજર કરી દરએક દવાઈનો સવાદ તીખો, કવરો કે ફીકો કેવો હનો તે બરોબર રીતે કેહી દીધો. જે દવા તેણે તેના જનમમો જોઈ નહી હોએ તેવી દવાઈઓનો શવાદ તેહેને આંખે જોઈને કેહવાને ફરમાવીઊ, તેબી તેણે હવીતો બરાબર અને ચોકશ રીતીએ મહને કેહીઊ કે મારી અકલબી હેરાંન રહી, પછી કેટલીએક દવાનો સવાદ જીભ ઊપર મુકીઆથી મારાથીબી બરાબર નહી કેહવાઈ શખાતો હતો તે તેણે કેહી આપીઓ. એ અજમાંએશ પુરતી રીતે કરી રેહા પછી મેં તેની આંખને મજબુત પાટા બાંધીઆ અને મારા ગજવાંમાથી કેટલીએક જુદી જુદી તરાહની ફીટો બાહેર કાહાડી અને તેનો રંગ પીછાંનવાને તે ઓરતને અરજ કીધી. તેણે તે ફીટોને હાથમાં લેઈ જલદીથી મહને જુવાબ દીધો કે ફલાંની ફીટનો રંગ હેવોછે, અને ફલાંની ફીટનો રંગ આએ ફીટ કરતાં જરા ફીકોછે, તે એટલીતો જલદીથી અને માહારી ખાતરી થાઈ શખે હેવી તરેહથી ચીજોને ફકત હાથમાં લેઈને પારખી આપી હતી કે મેં તેને ફરીથી તેની સચાઈ વીશે સવાલ કરવાને વીઅરથ જાણીઊં, અને વધારે અચરતી ઊપજાવવનારી ખાશીઅત તેહેનામાં એવી હતી કે પોતાના બોલવામો હરગીજ ચુક કરતીતી નહી. ટુકમાં મેં તેને ઘણીબી તપાશી જોઈ પણ તેમાંથી મારી એજ ખાતરી થાઈ કે તે ઓરત હાતથી અડકીને કોઈબી ચીજની ખાશીઅત બતાવી આપતી હતી. વલી એ અજમાએશ કીધા બાદ તેના કાંનના પરદાઓ મારેથી જેમ બની શખે તેમ બંધ કરીને તેને બેહરી કીધી અને પછી તે ઓરડામાં મારા એક દોસત સાથે વાતચીત કરવાને શરૂ કીધું તે એવી તરેહથી કે બીજા શાજા આદમીથીબી બરોબર શાંભલી નહી શખાએ તેઓબી હું જારે વાતચીત કરી રેહો અને તે ઓરતને પુછીઊં કે મેં શું શું વાતો કીધી તે કેહ ? તારે તેને હમોએ જે વાતો કીધી હતી તે શઘલી બરોબર મહને કેહી સંભલાવી. જે ચીજોનો હું પેહલાં એકદંમ ઈનકાર કરતો હનો તે હમણા માહરી નજરે જોઆથી મહને આપોઆપ કબુલ કરવાની ફરજ પડી."

વીદવાન લોકો બધી અચરતીના કારણ બતાવી શખીઆચ પણ ઊપલા દાખલાનું કારણ બતલાવામો ફીલસુફોનીબી અકલ હેરાંન રહોય, અને કાંઈ ઊપાએ ચાલીઓ નથી. ખુદાની ખુદરતને બનાવી સખવાની મગદુર ઈનશાંન ધરાવી શખતું નથી. મગર ઘણીએક જગા ઊપર તેની કુદરતીનેબી બરોબર શમજી નથી શખતું તે ઊપલા દાખલા ઊપરથી નાશચએ થાએચ.

જ. મો.

આટોમેટન.

વાંચનાર બેહેનો, આ મથાલે મુકેલો શબદ તમોને વાંચતાં લગાર ભારે પડશે ને તેથી કદાચ તમારાં મેનમાં આ બીના વાંચવાને ઘણી ઈછા થશે નહીં; પણ બેહેનો એ અઘરા ઊચારના શબદ વાલાં મથાલાં ઊપરથી એ બીના વાંચવાનો કંટાલો ખાવો નહી. આપણી ભાશાની અપુરણતાને લીધે એમાં જુદાં જુદાં મુલકોના ને જુદી જુદી કોમના વાપરવાશના બોલો દાખલ કરવાની વારેવારે જરૂર પડેછે, ને તે મુજબ આજ આપણા જોવામાં આવેછે કે હીંદુસથાની, ફારસી, અરબી, મરાઠી, સંસકરત વગેરે શબદો આપણી ગુજરાતી ભાશામા ઘણા દાખલ થએલાછે. જેમ એ જુદી જુદી કોમના શબદો દાખલ થએઆછે તેમજ તેમાં કેટલાક ઈંગરેજી શબદો પણ દાખલ થએલાછે. એવી રીતે જારે ચાલતુંજ આવેલુંછે કે ભાશામાં જોઈતા શ

શબ્દો મલી ન આવે તારે તેને માટે પારકી ભાશાના જરા સેહેલાઈથી ઊકલી શકે એવા શબ્દો ગુજરાતીમાં વાપરવાશમાં લેવા તો પછે દરેક લખનારને પોતાની ખુટ પુરી પાડવાને નવા શબ્દો લેવાની છુટછે, તે મુજબ આ "આટોમેટન" શબ્દ ઈંગરેજી ભાશામાંથી લેવાની ફરજ પડીછે. એને માટે ગુજરાતીમાં "આત્મ ચાલક યંત્ર" એવો શબ્દ મલી આવેછે, પણ અજાણ્યા વાંચનારને બંધો શબદો એક સરખી રીતે કઠણ લાગે છે. તો એવી રીતે જારે હોએ તારે બેહેતર એલાજ તો એજછે કે કોઈએક ભાશાના અઘરા ઊચારના ને કઠણ સમજણનાં શબદને માટે તેવોજ અઘરા ઊચારનો ને કઠણ સમજણનો બીજી ભાશાનો શબદ લેવા કરતાં તે અસલ શબદજ વાપરવો, ને એ મુજબજ હમોએ આ ચોપાંનીઆંના ગએઆ અંકમાં પણ "થરમામીટર" એવો અસલ ઈંગરેજી શબદજ વાપરીઓ છે, તથા આ બીના જે લખવા માંડીછે, તેને માટે પણ ઈંગરેજી શબદ "આટોમેટન" જ વાપરીએંછે. હવા ઘણા શબદો હલુ હલુ જેવારે આપણી ભાશામાં પેવસ થશે ને તેવા સઘળા શબદોનો એક અછો કોશ અથવા ફરંગ બનશે તારેજ આપણી અધુરી ગુજરાતી પુરી હાલત ઊપર આવશે, ને હાલ ગુજરાતી લખનારાઓને જે બેહદ અડચણો નડેછે તેથી તેઓ મોકલા થશે. એ "આટોમેટન" જે ઈંગરેજી શબદછે તેનો ગુજરાતી અરથ એટલોજ થાએછે કે "કેટલાંક યંત્રોની કરામતથી પોતાની મેળે કેટલીક ચોકસ રીતનાં કામ કરી શકે એવો સાંચો" જેમ કે ઘડીઆલો, કેટલાંક બાવલાં વગેરે હોએછે. આ રીતે મથાલે આવેલા "આટોમેટન" શબદ વીશે ટુક ખુલાસો કરી એ અસલ બાબદ ઊપર વાંચનાર બાનુઓનું ધીઆન આપવા માંગીએ છીએ. વાંચનાર બાનુઓએ ગએઆ અંકમા "માણસ કેટલું કરી શકેછે" એવાં મથાલાં હેઠલ એક બીના વાંચી હશે. માણસ અથવા કોઈબી પરાણીનાં ખોખાંમાં જીવ મુકવા શીવાએનાં બીજાં બેહદ કામો માણસ પોતાનાં બુધી બલથી કરી શકેછે, તે એટલે સુધી કે પુતલાં બનાવી તેમાં જીવતાં માણસ અથવા પશુ પંખીના જેવાં કેટલાંક કામ કરવાની કરામત કરેછે, ને બે ઘડી કોઈ અણજાણ્યું માણસ એમબી સમજી શકે કે આ કરામતી પુતલું અથવા બાવલું ખરેખર જીવતુંછે.

જુદા જુદા માણસોએ પોતાના જાતભાઈઓને ઊપયોગી થવાની મતલબે પોતાની અકલ જુદી જુદી રીતે વાપરીછે. કેટલાએકો પોતાના જાતભાઈઓના મનને રમુજ આપવાં સુંદર કવીતા તથા મનોરંજક નાટકો કીધાછે, કેટલાકોએ પોતાના જાતભાઈઓને નીતીવાન કરવા નીતી શાસતર તથા ઈશ્વર ગનેઆન વીશે મોટાં પુસતકો લખેઆંછે; કેટલાકોએ પોતાના જાતભાઈઓના શરીરનું રખશણ કરવા, વઈદક શાસતર તથા બીજી કેટલીક વીદીઆંની શોધો કીધીછે; કેટલાકોએ પોતાના જાતભાઈઓની મેહનત સેહેલી કરવા હથીઆર તથા સાંચાઓની શોધો કીધીછે; અને કેટલાકોએ પોતાના જાતભાઈઓને ગમત આપવા કેટલાક સાંચા શોધીને તેને માણસ અથવા જનાવરના આકાર દીધાછે તથા તે હાથે બનાવેલા માણસ અને જનાવર જીવતા માણસ અથવા જનાવરની મીસાલે ખાએછે, પીએછે, બોલેછે, અથવા ચાલે પણછે. એવી રીતે બનાવેલા માણસ અથવા જનાવરના સાંચાઓને અંગરેજી ભાશામાં "આટોમેટન" કરીને કેહેછે.

એવા ઘણીએક તરેહના સાંચાઓ જુદે જુદે વખતે જુદા શખસોએ બનાવેઆંછે. કેહેછે કે ઈસવી સનની અગાડી ૪૦૦ વરશ ઊપર ગરીસ એટલે ઈઊનાન દેશના આરકાઈટાસ નામના એક વીદવાને લાકડાંનું એક કબુતર બનાવેલું હતું તે ઊડતું હતું. આરકામીદીસ નામના એજ દેશના એક બીજા વીદવાને પણ એવા સંચા બનાવેઆ હતા. રીજીઓમાંટેનસ નામના એક શખસેતો એક "ઈગલ" એટલે ગરૂડ જેવું મોટું પખશી બનાવેલું હતું તે ગામમાંથી સેહેનશાહને સલામ કરી પાછું પોતાના મથક ઊપર આવતું હતું તથા તેણે વળી એક માખી બનાવી હતી તે (જમણની વખતે) હાથપરથી ઊડી ઓરડામાં ફરી પાછી આવીને હાથ ઊપર બેસતી હતી. ડાકટર હુડ નામના એક વીદવાને એક ગાડી બનાવી હતી તે હવામાં અધર ચાલી શકતી હતી.

હાલના જમાનામાં એવાં ઘણીએક તરેહના રમકડાં બનાવેલાં માલુમ પડેછે. માણસના આકારના કેટલાંક રમકડાં જાણે માણસ લખતો હોએ તેવાં દેખાએછે. મસીએો ડાંસોં નામના એક ફરેંચ કારીગરે માણસના આકારનું એક એવું રમકડું બનાવેલું હતું કે જાણે માણસ બેસીને વાંસલી વજાડતો હોએ; વલી

એ કારીગરે એક બતક બનાવીઊં હતું તે જીવતાં બતકની પેઠે ખાતુ હતું, પીતું હતું, અને બોલતું હતું એટલુંજ નહીં પણ તે જે દાણા ખાતી હતી તે તેના પેટમાં પચેલો (જેવા) થઈને બીજી વારે નીકલી જતા હતા તથા તેનાં પાંખ અને હાડકાં એવાં બનાવેઆં હતાં કે જીવતાં બતકના જેવાંજ દેખાતાં હતાં.

મસીઊલડરો નામના એક બીજા ચંચલ ફરેંચ કારીગરે પણ ઘણા અજાએબ જેવાં રમકડાં બનાવેઆંછે. એક ઘડીઆલ બનાવીને તેણે ઈસપેનની રાણીને ભેટ કીધું હતું તેની ઊપર મેંઢાનું એક બચું બેસાડીઊં હતું તે જીવતા મેંઢાની કાંની અવાજ કાહાડતું હતું; તથા એક કુતરો બેસાડેઓ હતો તે મેવાની ભરેલી એક ટોપલીની ચોકી કરતો હતો અને જેવો કોઈ તે ટોપલી ઊંચકવા જતો હતો કે તે જીવતા કુતરાની મીસાલે ભોંસતો હતો. એ શીવાએ એ ઘડીઆલ ઊપર માણસના આકારના બીજાં કેટલાંક રમકડાં હતાં તે પણ ઘણાજ તારીફ લાએક હતાં.

આ ચંચલ કારીગરે એ ઘડીઆલ ઊપર એક બીજું રમકડું ગોઠવીઊં હતું તેતો ઘણુંજ અજાએબ જેવું હતું. એ રમકડું માણસના આકારનું અને જીવતા માણસના જેવડું હતું. તેના હાથમાં ધાતુની એક પેનસીલ હતી; અને ઘડીઆલને ચલાવનારી કમાનને હાથ લગાડેઆથી પેલો માણસ પેલી પેનસીલથી એક પાના ઊપર ચીતર કાહાડવા મંડી જતો હતો, તે ચીતર પુરું થઈ રહેઆ પછી વીસામો લેઈ બીજા પાંચ છ પાના ઊપર એક પછી એક એ પરમાણે જુદાં જુદાં ચીતર પાડતો હતો. પેહેલા પાના ઊપર રાજા તથા રાણીની સુંદર સબી પડતી હતી અને સઘલા પાના મધે પડતાં ચીતરની ખુબી એ હતી કે પેલું માણસના આકારનું રમકડું પોતાની પેનસીલ ઘણી સફાઈથી વાપરતું હતું અને પાના ઊપર જરાબી દાગ પડતો ન હતો.

જેપાન દેશ તથા તાંહાંના રેહેવાસીઓની ચાલચલણ બાબે.

જેપાન દેશનું રાજ કેટલાએક ટાપુઓનું બનેલુંછે. એ રાજના રેહેવાસીઓ સાથે વેપાર ચલાવવાનું કામ ચોનાઓ ઘણા પુરાતન વખતથી ચલાવતા આવેઆછે. પાછલથી એ રાજના લોકો સાથે ડેનમારકના રેહેવાસીઓ વેપાર ચલાવવા લાગેઆ, અને હાલ અંગરેજ, ફરેંચ, અમેરીકન, અને બીજા ઈઊરપીઅનો એ દેશ સાથે વેપાર ચલાવવા લાગાછે. ઈઊરપના કેટલાએક રાજોની તરફથી તાંહાં કાનસલો રેહેછે, અને અમેરીકાની સરકારનો પણ કાનસલ તાંહાં રેહેછે. જેપાન સાથે હાલ વેપાર ખુલો થએઓછે માટે તાંહાંનાં રેહેવાસીઓની ચાલચલણ કેવા પરકારનીછે તે તથા તે મુલક બાબે થોડોક જાણવા જોગ હેવાલ "ટાઈમસ આવ ઈંડીઆ" ઊપરથી નીચે દાખલ કરેઆછે.

જેપાન દેશની સઊથી ઘણામાં ઘણી લંબાઈ ૯૦૦ મઈલ અને પોહોલાઈ ૫૦ થી ૨૦૦ મઈલ છે. એ મુલકનો વીસતાર ગરેટ બરીટન જેટલો. અથવા તેથી જીજ વધારેછે, અને તેની વસતી ૩ા કરોડથી ૪ કરોડ માણસોનીછે. દેશની હવામાં રુતે રુતે ફેરફાર થાએછે, પણ થંડી ઘણો વખત રેહેછે, અને કેટલીક જગાએતો પાણીનું બરફ તરત બંધાઈ જાએ હેવી થંડી હોએછે. હવામાં ફેરફાર થવાથી વારંવાર તોફાનો થાએછે તથા ધરતીકંપો પણ થાએછે, અને તેથી દેશના દેખાવમાં ઘણો ફેરફાર થઈ જાએછે. રાજનું પાએતખત શેહેર નીફોન નામના ટાપુમાંછે, અને સઘલા રાજના ૬૮ મોટા ભાગો અથવા પરાંતો કરેલાછે તથા દરેક પરાંતનો કારોબાર તાંહાંનો સરદાર ચલાવેછે. એ સરદારો મધેના ઘણાએક સરદારો તથા વચલે વાંગેના લોકોમાંથી પસંદ કરેલા શખસોની એક સભા જેદો શેહેરમાં મલેછે અને તે જેપાનના શેહેનશાહને રાજ દરબારી બાબદો વીશે સલાહ આપેછે. વચલે વાંગેના લોકોમાંથી જેઓ ઘણા ચંચલ તથા સારા ખાનદાનના અને કેલવાએલા હોએછે તેઓને ગવરનંર, નીઆએધીશ, લશકરી અમલદારો, અને હેવા બીજા ઓધાઓ આપવામાં આવેછે. જેપાનનો એક શેહેનશાહ રાજ દરબારી બાબદો ઊપર ધેઆન આપેછે, અને બીજો ધરમની બાબદો ઊપર ધેઆન આપેછે. એ બે શેહેનશાહના હોકમને સઘલા પરાંતોના સરદારો માન આપેછે. જેપાનના રેહેવાસીઓની એક ચાલ હેવીછે કે, જાંરે તેઓમાંથી કોઈને ખોટ અથવા નુકશાની લાગેછે, પછી

તે ગમે તેવા અમીર ઈઆ ગરીબ ખાનદાનનો હોએ પણ પોતાના જાનનો ઘાત કરેછે, અને તેમ કરીને પોતાની સઘલી મીલકત તથા દોલત પોતાના કુટંબને આપી જાએછે. વલી બીજી તેઓની એક ચાલ હેવીછે કે, તેઓ એક બીજાની ચાલની તપાસ રાખેછે, અને એક બીજાને વાસતે જવાબદાર હોએછે તેથી જેઓને તેઓ સાથે વહીવટ ચલાવવો પડેછે તે એક સાથે નહી પણ એકથી વધારે શખસો સાથે હોએછે. જેપાનના રેહેવાસીઓની આઠ જાતીછે, તેઓમાં સઉથી ઊંચી સરદારો, અમીરો, ધરમગુરૂઓ. લશકરી અમલદારોનીછે, અને બીજી જાતીઓમાં ખેડુત, મજુર અને કારીગરો હોએછે. એ સઘલાઓને પોત પોતાના દરજજા મુજબનો પોશાક પેહેરવો પડેછે, ગુજરાત ચલાવવું પડેછે, અને દર રોજનો ખરચ ચલાવવો પડેછે. તેઓનો ધરમ બુધ ધરમને મલતોછે. એ ધરમના ઊપાધીઆઓમાં જેઓ સાગ ગણાએછે તેઓ શીખેલા, સારી ચાલના હોએછે, અને ચંચલ હોએછે. એ ધરમગુરૂની જાતોમાં ઘણા વીભાગછે. કેટલાક મુદલ માસ ખાતાં નથી, અને પોતાની જીંદગી ધરમની કીરીઆ કરવામાં કાહાડેછે. વલી બીજી જાતના ધરમગુરૂઓ તાંહાંના લોકોની સાથે રેહેછે, માંસ ખાએછે, અને બીજાં કામો કરેછે. એક તીજી જાતના ધરમગુરૂઓને ધરમ ઠગોનું નામ આપે તો બી ચાલે. તેઓ લોકો પાસે પઈસા ઊછીના લેછે, અને તેઓને હેવી ચીઠી લખી આપેછે કે, 'તેઓને "એ નાંણા તથા તેનું દર સેંકડે દર વરસે દસ ટકા પરમાણેનું વીઆજ સ્વરગ ઈઆ બેહેસતમાં "આપવામાં આવશે." જેપાનના રેહેવાસીઓ ઊદીઓગી, ચંચલ, ઘર કામમાં સુઘડ, અને કલાવાલા તથા શોધકછે. તેઓના બાગો ઘણી સારી રીતે ખેડવામાં આવેછે, તાંહાં નાના પરકારના જાહાડો રોપવામાં આવેછે, અને તાંહાં ઈશ્વરનો ઘણો ખરો ગેવો પાડેછે ગામડાંઓ પણ જેપાની લોકોની ચંચલાઈ તથા કારીગીરીનો ઘણો સારો નમુનો બતલાવેછે. ગામડાંના ખેડુતોની ઝુંપડીઓ ઘણી સારી હાલતમાં રાખેલી હોએછે, અને તેઓની બાહાર તથા અંદરની રચના ઘણી દીલપસંદ કરવામાં આવેલી હોએછે. તેમાં રેહેનારા માણસો તથા ઓરતોના બચ્ચાં પણ ઘણા ખુબસુરત હોએછે. તેઓની એક નવાઈ જેવી ચાલ બાબે કાપટન આસબરન જણાવેછે કે, "તેઓના ઘરના આગલા ભાગના એક ખુનામાં એક ઓરત તથા તેણીનો ભરથાર ઊના પાણીએ નાહાતા હતા. તે ઓરત પોતાના ખાવંદની પીઠ સઉથી ઘસતી બેઠી હતી. તેઓને જે વખતે પેદા કીધાં હતાં તે વખતના જેવી હાલત તેઓના શરીરની હતી. આ જગાએ તેઓના છોકરાંઓ રમેછે. આ ચાલ સંભીઅતાથી ઊલટીછે ખરી, પણ તે એ દેશમાં એક રેવાજ પડી ગએલોછે તે લીધે તાંહાંના લોકોને તે અસભીઆ ચાલ લાગતી નથી.

જેપાન દેશના લોકોની લખવાની ભાશા બે પરકારનીછે. એક ચીનાઓને મલતી આવેછે, અને બીજી તેઓની પોતાની ખુદછે. એ ભાશામાં ૪૭ અખશરછે. તેઓ સંતોસી તથા સારા સવભાવના લોકોછે. તેઓ નકલી ઘણાછે એટલે કે જે તેઓ જોએછે તેના જેવી ચીજ તરત બનાવેછે તેઓએ અમેરીકાની આગબોટ જોઈને એક આગબોટ બનાવી હતી, અને તે આગબોટની મારફતે અમેરીકાથી તે છેક જેપાનવેરની સફર કરવામાં આવી હતી. હાવી રીતની બનાવટની તેઓએ બીજી આગબોટો બનાવીછે. તેઓના જોવામાં ઈઊરપના લોકોના લડાઈના હથીઆરો જેવાં આવેગાં એટલે તેવાંજ હથીઆરો હાલ તેઓના સોલજરોને લઈ જતાં જોવામાં આવેછે, અને તે સઘલાં દેશીઓએ બનાવેલાંછે. તાલાં, કુંચી, કલ, અને બીજા સામનના જેવો સામન તેઓ ઘણી સારી રીતે કરી શકેછે. કાચકામ બનાવવામાં તેઓ ઘણા ચાલાક દીસેછે. દીવા ઊપરની ચીમની, ગુન જેવા ઘસેલા કાચ, અને બીજું કામ તેઓ ઘણી સારી રીતે કરેછે, અને તે વલી ઈઊરપીઅનોના હાથથી બનેલા જેવું લાગેછે. તેઓની તલવારના પાના ઈઊરપીઅન તલવાર કરતાં ઘણાં સરસ હોએછે. હાથીદાંતની કારીગીરીની વસતુઓ કરવામાં તેઓની ઘણી કલા માલમ પડેછે. તેઓની કારીગીરી બાબેનો એક દાખલો કાપટન આસબરને જે આપેલોછે તેની મતલબ નીચે મુજબછે.

"અમારી સામે એક જાદુગર બેઠો. તેણે પોતાના હાથમાં એક કાગલ લીધો, અને તેનું એક પતંગીઊ તરત બનાવીઊં. એ પતંગીઆંની દરેક પાંખ એક એક ઈંચ લાંબી હતી. તેણે તે પતંગીઊ

પોતાની હથેલીમાં બતલાવીને બે મીણબતી હવી રીતે મુકી કે તેની આસપાસ એક પંખાની મારફતે વા નાંખી શકાએ અને મીણબતીની જોત તેથી હાલવાઈ નહી જાએ. પંખાના પવનથી તે પતંગીઊ હલવા લાગીઊ, તે હવામાં ઊંચે ચહડીઊ, આસપાસ ઊડવા લાગીઊં, દીવાની આસપાસ ગોલ ફેરા મારવા લાગીઊ, અને આખરે દીવાની જોત આગલ આવેઊં એટલે તેની પાખ ધ્રુજવા લાગી. તરત તે પતંગીઆંને જાદુગરે બોલાવીઊ, એટલે તે તેની પાસે ગએઊ, અને તેણે તેની સાથે રમવાને એક સોબતી આપેઓ. એ બે પતંગીઆં પાછાં હવામાં ઊડવા લાગીઆં, એક બીજા સાથે રમવા લાગાં, પોતાની પાંખો હલાવવા લાગાં, અને દીવાની જોતની આસપાસ ગોલ ફેરા ખાવા લાગાં. તેણે એક ફુલનું કુંડુ મુકીઊં. એ કુડાં તરફ તે પતંગીઆં ઊડી ગએઆં, અને તાંહાં જઈ બેઠાં. તેઓ પાતરાંને ઘણા આનંદથી ચુમી લેવા લાગેઆં, ફુલો ચુસવા માંડેઆં, એક બીજાને ચુમી લેવા મંડી ગએઆં, અને જીવતાં પતંગીઆં જેવાં આસપાસના દેખાવથી ખુશી થએલાં દીસવા લાગેઆં. એ રમતની આખરે તે જાદુગર એ બે પતંગીઆં સાથે અમારી ઘણો નજદીક આવેઓ, અને તાંહાં પણ એ પતંગીઆં હવામાં ઊડવા લાગેઆં."

ઊપર લખેલી બીનામાં જણાવેલી ચાલચલણ જેપાનના લોકોનીછે. તેઓના દેશમાં વેપારની જનસો સારી ઊપજેછે. એ દેશમાં ચા તથા રેશમનો પાક ઘણો સારો થાએછે. તાંહાંથી કપુર, ગંધક, સોનું, તરાંબુ, મીણ, અને બીજી ચીજો ઘણી મલેછે, અને એ ચીજો આગલ જતાં વેપારની અગતની ચીજો થઈ પડશે. એ ચીજો મધેની ઘણી ચીજો જથાબંધ બીજા દેશાવરો ખાતે જાએછે, અને જે ચીજો કાલીફોરનીઆ ખાતે ગઈ હતી તેમાં ઘણો સારો નફો વેપારીઓને મલેઓ હતો. તેઓ એ ચીજો આપીને, કામલેટ, કાનવાસ, બારી બારણાના કાચ, છીંટ, કપડ અને સોલજરોના પોશાકને બરનો માલ ઘણી ખુશીથી ખરીદ કરેછે. તેઓ સાથે સારી રીતે જો વેપાર ચાલેઓતો આગલ જતાં એ વેપાર ઘણો મોટો થઈ પડશે, અને તેથી દેશના લોકોને તેમજ તેઓની સાથે વેપાર કરનારાઓને ફાએદો થશે.

—ıııı—

રોણકદાર ઈમારતો.

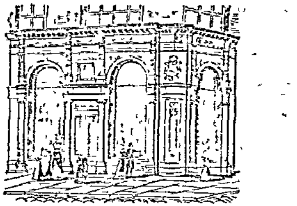

હરએક દેશ અથવા શેહર જેમ ચહડતી હાલત ઊપર આવતું જાએછે તેમ તેના દેખાવમાં ફેરફાર થતો જાએછે. હરએક દેશ અથવા શેહરની ચહડતી હાલત તાંહાંની ઈમારતોના દેખાવ ઊપરથી માલુમ પડી આવેછે. જેમ તે દેશની અથવા શેહરની હાલત સુધરતી જાએછે તેમ તે મધેની ઈમારતો તથા ઘરોનો સુંદર અથવા રોણકદાર દેખાવ થતો જાએછે. આપણાં મુંબઈ શેહરમાજ ફકત નજર કરો. જુની બાંધણીને ઠેકાણે નવી અને સુંદર બાંધણીઓ થતી જાએછે. લાંબી બારીના તથા બેડોલ છાપરાંવાલા ઘેરોને બદલે નવા અને સુંદર દેખાવના ઘરો ઊભાં થતાં જાએછે.

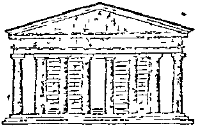

ટાઊનહાલ, ગરાંટ કાલેજ, સર જમશેદજી હીસપીટાલ, ફરામજી કાવસજી તલાવ આગલની બે ઈમારતો—મની સકુલ તથા બાઈબલ સોસાઈટી ડેપો—જુદાં જુદાં દેવળો તથા કેટલીએક ખાનગી ઈમારતો આપણા શેહરની જાહોજલાલી દેખાડી આપેછે તોપણ જુની બાંધણીની અને બેડોલ ઈમારતો તથા દુકાનોની સંખીઆ હજુર થોડી નથી.

ઈઊરોપના મોટા શેહરોમાં અને તેમાં અગત કરીને ફરાંસના પારીસ શેહરમાં જેવી રોણકદાર ઈમારતો હાલ ઊભી થઈછે તેવી રોણકદાર અને સુંદર ઈમારતો આપણા દેશના મુખીઅ શેહરોમાં થવાને હજુર લાંબી મુદત જોઈએ. ઈમારતો બાંધવાના હુનરમાં ઈઊરોપ મધે ગઓં ૧૫૦ વરસમાં ઘણો સુધારો તથા વધારો થઓછે. "એ બાબદમાં ગોઆ લોકોનો સવાદ ફરતો જાએછે અને તે પરમાણે પોતાને પસંદ

ચડતી રીતનો ફેરફાર કરેછે અને તે એવો કે આગલ કરતાં વધારે ખુબસુરત. મોટી ઈમારતો તો રહી પણ તાંહાંની જુપડીઓજ માતર દેખાવમાં ઘણી ખુબસુરત લાગેછે. પછવાડે અથવા આગળ એક મોટો ચોક હોએછે. અંદરથી એક દીવાનખાના જેવો વચમાં મોટો ઓરડો અને આસપાશ બીજા ઓરડા. બબરચીખાંનુ, નાહવાની જગો એ સઘળું હેલાએદુ." આવી જાતની ઝુપડીઓ ઈંગલંડ દેશના ઘણા શેહરો તથા ગામોમાં હોએછે. તેનું ચીત્ર અતરે આપીઊંછે.

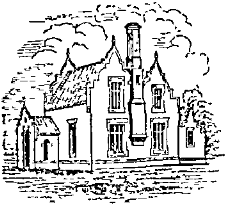

આપણા દેશની ઝુપડીમાં અને એ ઝુપડીમાં જુવો કેટલો બધો તફાવતછે. એ ઝુપડીના જેવી સફાઈ અને સુંદર દેખાવ આપણા ઘેરોનો પણ આવી શકતો નથી.

જે પરમાણે રેહવાના ઘર તથા બંગલા તથા ઝુપડી બાંધવામાં ઈઊરોપમાં સુધારો થયોછે તેજ પરમાણે દેવળોની બાંધણીમાં પણ સુધારો થઓછે. આપણા લોકો તેમાં અગત કરીને જરતોસતીઓ એ કામમાં ઘણા પાછળછે. ધરમના મકાંનો જેવાં કે આતશબેહરામ, અગીઆરી અગત કરીને વધારે રોણકદાર બાંધવી જોઈએ કે તેની ઊપર સરવે લોકોનું ધેઆન રસતામાં ચાલતી વેલાએ તરત પડે. ઈઊરોપના લોકો દેવળો બાંધવામાં સુધારો કરતા જાએછે અને જેમ રોણકદાર બનેછે તેમ કરવાની તજવીજ કરેછે. ગામડાઓમાં પણ જે દેવળો બાંધવામાં આવેછે તે પણ મોટા અને રોણકદાર બનાવવામાં આવેછે. ગામડાના દેવળોની ઘાટ ઘણુ કરીને ઊપલાં ચીત્રના જેવી હોએછે. એ દેવળ થોડે ખરચે રોણકદાર દીસેછે. એવાં દેવળમાં ૧૦૦૦ થી ૧૨૦૦ માણસો સેહલાઈથી બેશી શકેછે.

ઈંગલંડના લોકોએ ઘેરો તથા બંગલા બાંધવામાં થોડાં વરસમાં ઘણો સુધારો કીધોછે. "તરીજા જારજ પાદશાહાની વખતે જેવાં ઘરો ઈંગલંડમાં બાંધેઆમાં આવતાં હતાં તે કરતાં હમણા તેઓની બાંધણીમાં ઘણોજ સારો ફેરફાર થઓછે. તે વખતે છાપરાંઓ ઊપર નલીઆં ગોઠવતા હતા હવડે સલેટ જડી લીધામાં આવેછે અને તેથી તે ઈમારતની ખુબસુરતીમાં વધારો થાએછે. બાહરની દેવાલો પાલીશ કીધેલા પથરની બાંધેછે અથવા તેની ઊપર એવું પલાસટર કરેછે કે જેથી કરીને તે તેવા પથરની બાંધેલી હોએ એમ દેખાએછે. બારણા તથા બારીઓ વધારે મોટા અને વધારે સારી રીતે સણગારવામાં આવેછે. માલ વધારે પોહોલા અને ઊંચા બાંધેછે અને છાપરૂ નજરે નહી પડે તેટલા સારૂ શીલીંગથી બંધ કરી લીએછે. લંડન તથા કેમબરીજ ઈઊનીવરસીટીના કલબ-હાઊસની આકરતી અતરે આપીછે.

"આગલની બાંધવાની રીત પરમાણે દુકાનોનો આગલો ભાગ ઘણો બદસુરત રાખવામાં આવતો હતો. પણ હવડાં એ દુકાનો એવીનો ખુબસુરત બાંધેછે કે તેવા કેટલાએક દેશમાં તવંગર લોકોના ઘેર પણ સુંદર દીસતા નહી હશે. એ દુકાનોના બારી બારણા કાચના બનાવેઆમાં આવેછે અને તેથી દેખાવમાં વધારે ખુબસુરત દીસેછે."

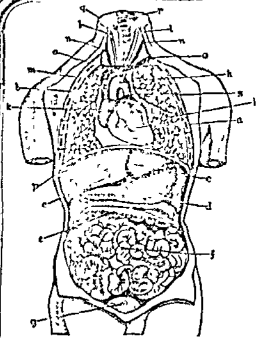

નં૦ ૨

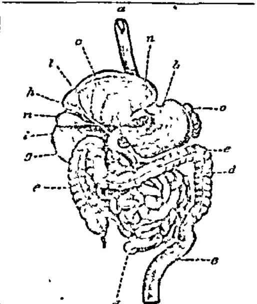

નં૦ ૩

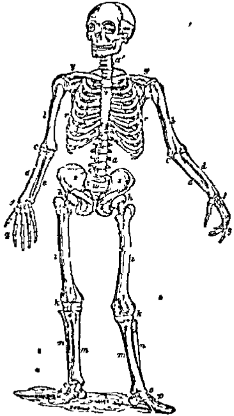

નં૦ ૧

માહારૂં રેહવાનું ઘર.
શરીર તથા તેમાના ભાગો.

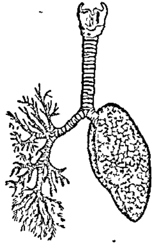

નં૦ ૪

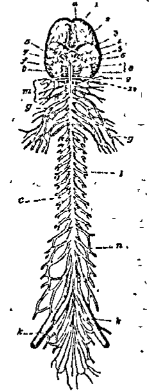

નં૦ ૬

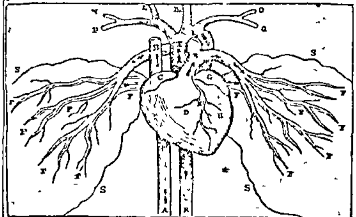

નં૦ ૫

માહારૂં રેહેવાનું ઘર.

દુનીઆંની અંદર ઘણાએક મોહોટાં બાંધકામ અને કીલ્લાઓછે, પણ જે ઘરમાં હું રહુંછું તેના જે વાંતો વળી થોડાંજ અજાએબ અને માહાભારત હશે. માહાભારત શા માટે ? શું તે ઘણું મજબુત અને પુરાનુંછે તે માટે, અથવા તે ઘણા મજબુત પદારથોથી બાંધેલુંછે, તે શારૂં ? ના તેમ નથી. તે ઘણું પુરાનું નથી, અથવા તે નથી ઈંટ કે ફતરનું બાંધેલું અથવા તેમાં કાંઈ સંગારવારો સામાન નથી, તો પણ હું હીમતથી કહુંછું કે સરવેથી સારામાં સારાં ઘરોમાંનું તે એકછે. કારણ કે તેનો બનાવનાર અખુટ અકલ અને દાહાપણ વાલો કરતાછે. એમાં કોઈ ચીજ એવી નથી કે મને ઊપયોગની નહી હોએ, તો પણ માહારૂં આખું ઘર બીજા કોઈને કામ લાગી શકે નહીં.

અગર જો એ માહારા ઘરનું ખોખું જુવો તો તે એટલુ તો બેડોલ અને બીહામનું દીસશે કે તમોને તે ઊપર નજર કરવાને પણ ગમશે નહીં. વાંચનાર, તમો કેહશો કે એવાં ઘરમાં મને રેહવા ગમે નહી, પણ તમારે ખાતરીથી જાણવું જોયે કે તમારૂં ઘરનું ખોખું પણ માહારા જેવુંજછે. માટે પાસેના ચીત્રમાં (નાં૦ ૧ લા આગળ) એ ખોખું પાડેલુંછે તેની તરફ જુઓ. એ ખોખાંના થાંભ અથવા પગ ઘણા મજબુત છે અને તેના પાયામાં સરવે મલી પચીસ હાડકાંછે, જે બધા એક કમાંનની પેઠે ગોઠવાએલાંછે, જેથી તે ઘણો ભાર ખમી શકેછે. એ કમાનદાર પાયા ઊપર થામલાનો વચલો ભાગ ઊભેલાંછે, જેને આપણે નલો કહીએછે, નલામા બે હાડકાંછે, તેમાનું એક ઘણું જાડુંછે, અને તેની એક બાજુ બાહાર નીકલી આવેલીછે. એ હાડકું જાંગના મોહોટાં હાડકાં સાથે સંધાએલુંછે, તે સાંધાનું નામ ગુઠણછે. જાંગનુ લાંબુ હાડકું ખત નથી પણ તે પોકલછે, અને એ પોલાણમાં ગુદછે. હાડકું પોલું રાખવાનું કારણ એ કે તે ઘણુ ભારી નહી થઈ જાએ. આએ અજાએબ જેવા ઠામ ઊપર મારૂં ઘર ઊભેલુંછે.

માહારા ઘરને તરણ મોટા ઓરડાછે, એ તરણેને જોડી નાખનાર એક લાંબો સાટકો પીઠના વચોવચમાં ઊભેલોછે. તે કાંઈ સલો નથી, પણ ૨૪ જુદાં હાડકાંનો બનેલોછે, જેથી તે દરએક તરફ વાંકો ટીકો થઈ શકેછે. પેહેલા ઓરડામાં તરણ મોહોટાં હાડકાંછે, અને તે પગનાં મોહોટા ઢાંબલાઓ ઊપરછે. એ ઓરડો પેટ, અને કુલાંની આસપાસના સરવે ભાગો શાથે સંબંધ રાખેછે. બીજો ઓરડો કટેરાવારો પાંજરાની મીસાલેછે, અને તે ૧૨ પાંસરી ને છાતીનાં બે હાડકાં, તથા હાંસરીના બે હાડકાં મલી ૧૬ હાડકાંનો બંધાએલોછે. તરીજો ઓરડો ઘરને મથાલેછે અને તે ઓરડો બંધછે તેને માંથુ કહીએછે અને તે આઠ હાડકાંથી થયેલોછે. આ તરણ મોહોટા ઓરડા શીવાએ બીજા નાધલા ઓરડાઓ પણછે, મોહોડાંના ઊપર તમોને બે ખાડા જેવા દેખાશે તે મારા ઘરનાં ચેરાગને શારૂં બે કંડીલો (આંખ) મુકવાની જગાછે.

ઊપલું બયાન માહારા ઘરના ખોખાંનું કીધું. હવે જેમ માણસનાં બાંધેલાં ઘરને નીરૂ તથા ચુનો ચોપડી સરખું અને રોનકદાર કરેછે, તેજ પરમાણે આ માહારાં ખોખાંને પણ મારૂં માસ રોનકદાર અને રલીઆમણુ કરેછે. માહારા ઘરમાં અને લાકડાં મટોડીના ઘરમા એક મોહટો ફરકછે. માહરૂં ઘર એક જગા ઊપરથી બીજી જગા ઊપર ચાલી શકેછે, અને તેજ માટે તેના બાંધનારે તેનામાં ઘણાએક સાંધાઓ મુકીઆછે. વલી માહારા ઘરનો ટેકાવ કરવા શારૂં તેના કરતાએ બે મોહોટાં હથીઆરો જોડેલાંછે, જેને હું હાત કહુંતો ચાલે. એ હાથ તમોને ખોખાંની બે ઊ બાજુએ લટકતા માલમ પડશે. હાથનો પેહેલો ભાગ એક હાડકાંનો બનેલોછે, અને તેને આપણે બાજુના હાડકાંને નામે ઓલખીએ છીએ. એ હાડકું હાંસરીના હાડકાંની આગલ ખભાંનો સાંધો કરેછે, અને તે ઊપર, નીચે, અને ચાહારે તરફ ઘણી છુટથી ફરી શકેછે. કોણીની નીચે બે હાડકાંછે, અને તેમાનું એક હાથ સાથે જોડાએલુંછે. હાથના હાડકાંની પેહેલી બે હાર ઘણા નાધલાં હાડકાંની બનેલીછે અને તેઓ કમાનની પેઠે ગોઠવાએલાંછે, પછે આંગલાના હાડકાંઓ સંધાએલાંછે, એક હાથના સઘે મલી ૨૭ હાડકાંછે.

ઘરનો બાહારનો દેખાવ પુરો થયો; અવે તેમાંનાં સાંચા તથા સામાનની થોડી વાત તમોને કહું. જેમ ખુરસી, કોચ એક ઘરમાં ગોઠવીઆં કે તે એકજ અવસથામાં પડી રેહછે, તેમ માહારા ઘરનો સામાન પડી રેહતો નથી તે દર રોજ થોડોઘણો ઘસાએછે, અને તેમજ દર રોજ બીજી તરફથી તેમાં વધારો થાએ

છે ઘણોખરો માહારો ઊપયોગી સામાન માહારા ત્રણ મોહોટા ઓરડાઓ જે આગલ બયાન કીધા તેમાં ગોઠવેલોછે. દરએક ચીજને સારૂં તેને લાએકની જગા કીધીછે, અને તેને મારાથી કોઈ પણ વખત બદલાઈ શકાતી નથી. ના૦ ૨ જાં વાલાં ચીત્રમાં જોશોતો તમોને માહારા ઘરના બે ઓરડા સઘલા સામાનથી ભરપુર માલમ પડશે.

માહરે કેહવું જોયે કે કદાચ પેહેલો ઓરડો જેનુ વરણન મેં આગળ કીધુંછે, તે આએ ચીત્રમાં તમોને જુદો લાગશે; પણ એનુ કારણ એછેજે એ ઓરડો જમના ગોશત અને પેટ સાથે પાડેલોછે. અવે એ પેટ તથા પીરૂના ઓરડામાં ઘણી અગતની વસતુઓ છે. જમના હાથ ઊપર અને પાંસરાની આગળ મારૂં કલેજુંછે. દાહાબા હાથ ઊપર અને પાંસરાની આગળ મારી તલીછે અને એ બેઊની વચે પેટના ખારા આગળ મારૂ બાવરચીખાંનું ઈઆને મેદો "ઈસટમક" અથવા ખાંનું પકવાની જગાછે અને બે કારાબુકા અથવા ગુરદાછે, એક જમની બાજુએ કલેજાંની નીચે, અને બીજો દાહાબી બાજુએ તલીની નીચે છે. મેદો એ એક કોથલીછે, તેમાં ખાંનુ પકીઆ પછી સારો ભાગ મારા શરીરની રગો ચુશી લેછે, અને જે નજીસાત તથા કચરો રેહછે ને એક લાબણા નલમાં થઈ બાહાર નીકલેછે. એ નલના બે ભાગછે—નાધલાં આંતરડાં અને મોહોટાં આંતરડાં. મેદાના જમના છેડા સાથે નાધલાં આંતરડાં જોડાએલાંછે; એ ઘણા લાંબાંછે, અને ગુંચરૂં થઈને હુંટીની આસપાસના ભાગમાં ગોઠવાએલાંછે, અને તેનો બીજો છેડો પીરૂની જમની બાજુ આગળ આવીને મોહોટાં આંતરડાં સાથે જોડાઈ જાએછે. એ જગાથી મોહોટાં આતરડાં પેટમાં ઊપર ચડેછે અને છેક કલેજાંની નજદીક આવી દાહાબી બાજુ તરફ ફરેછે, અને પછે નીચે ઊતરી પીરૂની દાહાબી બાજુએ આવી સફરો થાયછે. મેદો, કલેજું, તથા આંતરડાં ના૦ ૩ જા વાલાં ચીત્રમાં જુદાં કાહાડેલાંછે, અને તાંહાં તમોને મેદા પછી નાધલાં આંતરડાં કેમ શરૂ થાએછે, અને તે મોહોટાં આંટરડાંની સાથે કેમ જોડાએછે તે ખુલી રીતે માલમ પડેછે. મોહોટાં આંતરડાંની ચઢાણ અને ઊતરાણ એમાં બરાબર બતાવીછે, અને તેનો છેડો, કે જેને સફરો કહીએછે તે (e) આગળછે. માહારા ઘેરનો નલ મેદાના જમના છેડાથી તે સફરાના છેડા સુધી આસરે ૩૨ ફુટ અથવા ૧૨॥ ગજ લાંબોછે. એજ પેટ તથા પીરૂના ઓરડામાં છેક નીચે મધીઆમમાં એક મોરીછે જેને ફુંકનુ કેહછે, જાંહાં પીશાબ ગુરદામાંથી તઈઆર થઈ આવી એકઠી થાએછે, અને પછે એ ફુંકનામાંથી બાહાર નીકલેછે. એ સીવાએ એ ઓરડામાં નસો, રગો, અને બીજા ભાગોછે, જેનુ બયાન હું હીઆં કરી શકતો નથી.

બીજો ઓરડો, એટલે છાતી ના૦ ૨ જાં વાલાં ચીત્રમાં ભરેલો દીશેછે. એ ઓરડા અને પેટના ઓરડાની વચે એક પરદો આવેલોછે, જેને ઠેકાણે એક સફેદ લીટી પાડેલીછે, અને એ પરદાથી બેઊ ઓરડા જુદા પડેછે. મારી છાતીના ઓરડામાં બે મુખીઆ ચીજોછે. ફેફસાં અને દીલ. ફેફસાં બે છે અને તે બે બાજુએછે. દરએક ફેફસાં સાથે એક નલી લાગેલીછે, અને તે બેઊ નલી ઊપર જતાં મલી જાએછે, અને તે મારી નડી થાએછે. એક ફેફશું તથા હવા આવવાની નલીઓ તથા તેની નાધલી શાખાઓ તથા નડી ના૦ ૪ વાલાં ચીત્રમાં સાફ દેખાશે. બેઊ ફેફસાની વચમાં અને દાહાબા આંચલની આસપાસની જગામાં મારૂં દીલ છે, જેમાંથી લોહી સરવે જગામાં ફરી વલેછે અને જે છાતીપર હાથ મુકીઆથી આપણને ધપ ધપ થતું માલમ પડેછે. એ દીલનો આકાર ના૦ ૨ જાં ચીત્રમાં બે ફેફસાની વચે, તથા ના૦ ૫ માં છુટું ત્રીકોણ આકારમાં દેખાશે અને તેમાંથી જે બધી બાજુએ શાખા જેવી દીશેછે તે લોહી લઈ જવાની તથા પાછું લાવવાની નલીઓછે. એ મારા દીલની કોથલીમાં બે ભાગછે, એક ભાગમાં સોજુ લાલ, જીવતું લોહી રેહછે, અને તે પોલી નેશોમાંથી સરવે જગાઓ ઊપર ફરી વચેછે, અને તાંહાંથી બીજી જાતની નલીઓમાં ખરાબ થએલું લોહી, પાછું દીલના બીજા ભાગમાં આવેછે, અને તાંહાંથી તે લોહી ફેફસામાં જાએછે, જાંહાં હવાની અસરથી તે સોજું અને ચોખું થઈ પાછું દીલના દાહાબી તરફના ભાગમાં આવેછે. એ રીતે લોહી દીલના એક ભાગમાંથી નીકલી, બધા શરીરના ભાગોમાં ફરી વલી પાછુ દીલના બીજા ભાગમાં આવેછે.

અવે માહારા તીજા અને છેલા ઓરડાનું થોડું વરણન કહુંછું. એ ઓરડો તમોને યાદ હશે કે

૮ હાડકાંનો બનેલોછે અને તે બધી જગાથી બંધછે, એટલુંજ નહીં પણ ઘણાં મજબુતછે. એમાં ભેજું મુકેલુંછે, અને ભેજાં જેવી અગતની અને નાજુક ચીજને કાંઈ પણ રીતે અડચણ નહી થાએ માટે આએ હાડકાંની પેટીને ઘણી સકત અને બંધ રાખીછે. ભેજું તમોને ૬ ઠી આકરતીના ઊપલા ભાગમાં (a) દેખાશે. એજ ચીત્રમાં લાંમબુ જાહાડના જેવું દીસેછે તે બરડાના હાડકાંની પોલાણમાં મુકાએલુંછે. એ પણ ભેજાંના જેવો અગતનોછે. ભેજાંના અંદરથી નસો નીકલેછે અને તે શરીરના સઘલા ભાગમાં પથરાઈ ગએલીછે. એ શાખાઓથી દરએક ભાગને અને ભેજાંને શંબંધ થએોછે; અને જેમ વીજલીના તારથી એક જગા ઊપરથી બીજી જગા ઊપર ખબર પોહોંચાડવામાં આવેછે, તેમ એ ભેજાંમાંથી નીકલતી નશોથી કોઈ પણ જગાની ખબર ભેજાંને મલેછે. હમના જો તમો મને હાથે લગાડોનો હું આંખ વીચીને પણ કહી શકીશ કે તમે ફલાંણા ભાગને અડકીઆ. માહરી પુંજી અને દોલત જેને હું અકલ કહુંછું તે એ ભેજાંમાંછે.

અવે હું આશા રાખુછું કે માહારા રેહવાના ઘરનો તમોને વીચાર આવીયો હશે. તે મારૂં શરીરછે. પણ તે આખું આંટલાંમાં થયું નથી. એ ઘરના ચેરાગો, બારો; દરવાજાઓ ચીમનીઓ અને તે વીગરેનું બયાન હવે પછીની જોગવાઈએ આપીશું.

જીપસી નામના ભમતા લોકો.

જે લોકોએ ઈઊરપખંડ મધે મુસાફરી કીધી હશે અથવા તે ખંડને લગતી વાતો વાંચી હશે તેઓએ એ જીપસી લોકો વીશે થોડું ઘણુંબી ગનેઆન હાંસલ કીધું હશે. એ લોકોની ઘણીએક ટોલીઓ વસેછે. એ ટોલી મધેના લોકો એક જગાએ હમેશ થાણુ કરીને રેહેતા નથી. તેઓ હમેશ એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ફરતા ફરેછે. જાંહાં તેઓ જઈને ઊતારો કરેછે તાંહાં એક મોટી છાવણી આવીને પડી હોએ એવો દેખાવ થઈ જાએછે. તેઓ હંમેશ તળાવ, નદી, નાળું વગેરે સારી જગા જોઈને ઊતારો કરેછે, તેથકી અંજાણા માણસને તેમની છાવણીનો દેખાવ જોવા જેવા લાગેછે. તેના મનમાં તે છાવણી જોવાની હોંસ થાએછે. ને પોતાની હોંસ પુરી પાડવાને તે છાવણીમાં દાખલ થાએછે. પણ જુઓ તેની આશા કેવી રીતે બર આવેછે? જેવો તે છાવણીના નામના સીપાહીઓ તરફ નજર કરેછે એટલે તેમને ચીથરેહાલ જોએછે અને તેઓ તેને ઘણાજ જંગલી જેવા નજરે આવેછે. છાવણી મધે ફકત મરદોજ તેની નજરે પડતા નથી. ઓરતો પણ આહીં તહીં તેના દીઠામાં આવેછે. તેઓ તડકાંથી કાળી હબસણ જેવી થઈ ગઈ હોએછે તથા શરીરે એવી જબરી દીસેછે કે જાણે અતરેનો કોઈ મેહનતુ મજુર હોએ. પણ એ જીપસી લોકો જે ઝુપડીઓમાં રેહેછે તે ઝુપડીઓ ફકત કુતરા જેવા જનાવરને જ રેહવા લાએક હોએછે. વલી એઓ મરદ અને ઓરત બંને, એવાંતો મેલાં અને ગંદાં હોએછે કે તેમને હાથ લગાડવાનુંબી કોઈને ગમતું નથી.

પણ આટલું લખેઆ પછી, બાઈઓ, કદાચ તમારા મનમાં સવાલ ઊઠતો હશે કે એઓ જારે આવી તરેહના લોકોછે તારે તેઓ પોતાનું ગુજરાણ કેમ ચલાવતા હશે? હા એ સવાલ કુદરતીછે અને તેઓ પોતાનું પેટ ભરવાને માટે જે ઊપાએઓ કરેછે તે ઘણાજ અજબ જેવા તથા રમુજ ઊપજાવનારાછે. પણ તેની હકીકત જણાવેઆની અગાડી એટલું જણાવવું જોઈએછે કે આપણા હીંદુસથાન દેશના લોકો જેમ જાદુ, ભુત, કીમીઆ, નજરબંદી, અને જોશી વીદીઆના વેહેમમાં પડેઆછે તેમ ઈઊરપખંડ મધે પણ ઘણા લોકો તે વેહેમથી મોકલા નથી. કેટલાએક જીપસી લોકો તો અતરેના ઠગારા જોશીઓની પેઠે ભોલા લોકોના હાથ જોઈને તેમના નશીબની વાતો જણાવી તેના બદલામાં કાંઈ પઈસા કહડાવેછે. બીજા કેટલાએક જીપસી લોકો અતરેના જાદુગરોની પેઠે હાથચાલાકીના અખતરા કરી લોકોને જાદુને નામે ઠગીને ગુજરાન કરેછે. બીજા કેટલાએક જીપસી લોકો અતરેના ખીસાં કાતરૂઓની પેઠે ભીડમાં લોકોના ખીસાં કાતરીને ગુજારો ચલાવેછે. બીજા કેટલાક જીપસી લોકો અતરેના સુવાંન ચોરોની પેઠે ઘણીજ ચાલાકીથી મોટી નાહાની ચોરીઓ કરી થોડા અથવા ઘણા મહીના સુધી પોતાની ટોલીને ગુજરાન ચાલે એટલું ચોરી લાવેછે. તેઓ પઈસાની અથવા જરીઆનની ચોરી કરેછે એટલુંજ નહી પણ પાલણામાં સુતેલાં

નાહાનાં બાલક અથવા રસતામાં ફરતાં અણસમજ છોકરાંઓનેબી ઊપાડી જાએછે.

ખીસાં કાતરવાને અથવા ચોરી કરવાને તેઓ જબરી તાલમેલ લગાડેછે. તેઓ પોતાની ટોલીમાં હમેશ એક બે સુંદર દેખાતી છોકરીઓને ગાવાનું શીખવેછે. માટે તેમની ટોલી જારે કોઈ ગામમાં જાએછે તારે તે છોકરીઓ જઈને કોઈ જાહેર રસતા ઊપર ગાવા બેસેછે તે સાંભલવા માટે ઘણાએક લોક એકઠાં થાએછે એટલામાં તેઓ પોતાના બે (જીપસી) છોકરાઓને સારાં કપડાં પેહેરાવી ગાએન 'સાંભલનારાઓમાં મોકલી દેછે. તેઓ પોતાના હાથમાં કાતર લેઈ ગાફેલ રહેલા લોકોના ખીસાં કાતરી તેમાંથી મલતા પઈસા જલદીથી પોતાને ઠેકાણે મોકલાવી દેછે. એ ચોરીનું કામ કરતાં કોઈ વખત કોઈ છોકરો પકડાએતો તેને જે સજા કરવામાં આવે તેની તેઓ કાંઈ દરકાર કરતા નથી.

ચોરીને માટે વલી એના કરતાં પણ તેઓ વધારે તાલમેલ લગાડેછે. તેઓને જારે કોઈ મોટાં ઘેરમાં ચોરી કરવી હોએછે તારે તેઓ પોતાની ટોલી મધેની એક બે સારી દેખાતી છોકરીઓને તે ઘેરની બાહાર બેસી જાણે ઘણીજ આજારી હોએ અથવા તેઓને કોઈ ચંડાલોએ રસતામાં ખુબ મારી હોએ તે પરમાણે રડીને ભારે ઢોંગ કરવાનું કેહેછે. એ થકી ઘેરના માણસોને દએઆ ઊપજેછે તથા તેઓને પોતાના ઘેરમાં દાખલ કરેછે. એવી રીતે એ છોકરીઓ દાખલ થઈ એટલે તેઓ રાતના સઘલા લોકો સુતા પછી પોતાની ટોલીના જીપસીઓને માટે ઘેર ઊઘાડેછે. તેઓ પોતાથી બનતી ચોરી કરી પેલી છોકરીઓને લેઈ ચાલતા થાએછે.

એ જીપસી લોકો અસલ ઈઊરોપના વતની નથી. તેઓએ પાંચસો વરશ ઊપર ઈઊરોપમાં દાખલ થતી વખને એવુ જણાવીઊં હતું કે તેઓ ઈજીપટ (મીસર) દેશના પાદશાહી ખાનદાનનાછે અને તેઓની ઊપર બીજા રાજાએ જુલમ ગુજારવાથી તેઓને પોતાનું દેશ છોડી ઇઊરોપખંડ મધે આવવું પડીઊંછે. એ ઈજીપટ દેશ ઊપરથી તેમને "જીપસી" એવું નામ આપવામાં આવીઊંછે. એ લોકોએ એવું પાદશાહી ઓલાદનું બાહાનું કાહાડીઊં હતું તેથી તેઓ કેટલાક વરશ સુધી પોપ તથા તે ખંડના જુદા જુદા રાજાઓની પાસેથી દેશમાં ફરવાને બાહાને પરવાંના લઈને ખાનગી રીતે ચોરી તથા લુટ ચલાવતા હતા, પણ અંતે એ લોકોને કેથે પણ ફરવા નહીં દેવા માટે સઘલા રાજાઓને પોતાના કારભારીઓ ઊપર સખત તાકીદ લખાવી પડી હતી.

એ લોકો પોતે ઈજીપટથી આવેઆછે તથા તાંહાંનાં પાદશાહી કુટંબથી ઊતરેલાછે એમ જણાવના હતા, પણ તેઓની જુબાનના બોલો આપણી હીંદી જુબાનને એટલાતો મલતા આવેછે કે અતરે આવેલા ઈંગરેજો જીપસીઓની સાથે હીંદુસથાની બોલેછે તો ઘણીએક વેલા તેઓ સમજી શકેછે. વલી એ જીપસીઓની રીત ભાંત તથા ચાલ ચલણ આ દેશ મધે ફરતા નટ તથા બાજીગર લોકોને એટલી બધી મલતી આવેછે. કે એ જીપસીઓ હીંદુસથાન મધેથી ઈઊરોપ ખંડ મધે ગએઆ હોએ તથા તાંહાં પોતાંની હલકી હાલત છુપાવવાને ઈજીપટના પાદશાહી ખાનદાનનું બાહાનું કાહાડીઊં હોએ એવું ખાતરીથી ધારવામાં આવેછે.

દારૂ.

પરથવીના સઘલા રેહવાંશીઓનો વીચાર દારૂ પીવા વીશે એક સરખો નથી. કેટલાએક લોકો દારૂ અથવા બીજી કાંઈબી કેફની ચીજ ખાવાને હરામ સમજેછે. વળી બીજાઓ એટલે દરજજે પીએછે કે આપણે તેઓના પેટને એક દારૂની વખાર તરીકે સમજીએતો ચાલે. વીદવાંન તબીબો દારૂ વીશે એવો અભીપરાએ આપેછે કે એ વસતુ જુવાન, અને તનદુરસત માણસને કામની નથી. પણ જેમ બચાંને દુધ અગતનુંછે, તેમ બુઢા અને નબલા માણસને દારૂ ફાએદેમંદછે; અથવા બીજા બોલોમાં બોલીએતો દારૂ જુવાન અને તંદુરસત માણસને જેહર મીસાલેછે, પણ નાતવાન બુઢાઓને પોશન કરનારૂં દુધછે. દરએક જાતના દારૂની અંદર એક સાધારણ ચીજ આવેછે, જેને અંગરેજીમાં "આલકોહોલ" કેહેછે અને એ "આલકોહોલ" ના પરમાણ મુજબ દારૂ તેજવાલો હોએછે. એ ચીજ જાતે ઘણી જેહરીછે, અને જો ત ઘણી પીધામાં આવીતો માણસના જાનને કબજ કરેછે. માંટે કોઈ પણ કારણે દારૂ ઘણો પીધાથી સુખાકારી ઊતપન થ

તી નથી. કેટલાએક છાકટાઓ મગરૂબીથી કેહછેજે "કાંહાંછે, અમો આટલો દારૂ પીજીએછે તે છતાં હમો ને કાંઈ પણ રોગતો થતો નથી ?" પણ તેઓએ સારી પેઠે જાણવું જોઈએ કે છાકટાઓની જીંદગી હમેશાં ટુંકી હોએછે, એવું જે દેશમાં ઘણો દારૂ વાપડવામાં આવેછે તાંહાં થતાં મરણ ઊપરથી ખુલું સાબેત થાએછે. એક ડાકટર એવું કેહછે કે એક વકતે લંડનમાં "મરતીઊકની ટીપ તપાસવા ઊપરથી સાબેત થયું હતું કે ૨૧ વરશની ઊપરના માણસો જેટલાં મરેછે તેનો આઠમો ભાગ ઘણો દારૂ પીનારાઓનોછે."

એક માણસ કેટલો દારૂ પી શકેછે તેનો વીચાર આપવાને આએ દાખલો બસછે. એક અંગરેજે ૧૮ વરશની ઊમરથી દારૂ પીવાને શરૂ કીધું, અને દરરોજ વધતો વધતો પીતો ગયો. એ પરમાણે તેણે ૩૨ વરશ સુધી પોરટ દારૂ પીઆ કીધો, અને તે ૫૦ વરશની ઊમરે મરણ પાંમેઓ. હસાબ કાહાડતાં એવું માલુમ પડીઊં કે ૩૨ વરશની મુદતમાં તેણે ૩૫૬૮૮ બાટલી, અથવા આસરે ૧૩૩૯ મણ પોરટ દારૂ પીધો હતો. સાદી તરીરાસીથી ગણતરી કરતાં માલમ પડેછે કે દર વરશે ૧૧૧૫ા બાટલી અથવા દર મહીને ૯૩ બાટલીને આસરે તેણે ખપાવીઓ હતો, એટલે દર રોજ ૩ બાટલીથી જરા વધારે પડીઓ. ખરેખર જે જગામાં દર વરશે એક હજાર એકસો સવાપંદર બાટલી જાએ તે કાંઈ નાધલી જેવી દારૂની વખાર કેહવાએ નહી !!!

સખત ઉનાલા.

સુરપખંડનાં કેટલાંક મુલકોમાં જોકે બારેમાસ તાહાડ ને દવ પડેછે, ને જે જગાઓ ઊપર સુરજના તડકાં જેવી ચીજ ઘણીખરી જોવામાં આવતી નથી તેવી જગા ઊપર પણ કેટલીકવાર એવાતો સખત ઊનાલા પડીઆછે કે જેથી ઘણીજ ખરાબી થઈછે, તેવા કેટલાક બનાવોની ઈઆદી એક ઈંગરેજી ચોપાનીઆમાં જોવામાં આવેછે. તે ઊપરથી માલુમ પડેછે કે:—

૭૬૩ ના સાલમાં જે ઊનાલો પડીઓતો તેથી નદીના સઘળા ઝરા સુકાઈ ગએઆ હતા.

૮૭૦ ના સાલમાં એટલોતો ટપોરો પડીઓતો કે તેથી ખેતરમાં વાવણી કરનારાઓ બીચારા જમીનદોસત થઈ પડતા હતા.

૯૯૩ ના તથા ૯૯૪ ના સાલમાં એટલી ગરમી પડીતી કે જેથી અનાજ અને ફળ સઘળાં સુકાઈને બળી ગએઆં હતાં.

૧૦૦૦ ના સાલમાં જરમની મધે એટલોતો તાપ પડીઓતો કે ઠેકાણે ઠેકાણેનાં પાણીના સરોવરો સઘળાં સુકાઈ ગએઆં હતાં, અને પાણીનાં માછલાં પાણીવના કાદવમાં ડરાઈ જતાં હતાં ને જેથી તે જગા ઊપર ગોએઆ મરકી ચાલે એ મુજબ ગંધ આવવા માંડતીહતી.

૧૦૨૨ ના સાલમાં જે સખત ઊનાલો પડીઓતો તેથી માણસો ને પશુ ઢોરો સઘળાં એક સરખી રીતે ટપોટપ મરણ પામતાં હતાં.

૧૧૩૦ ના સાલમાં જમીન એટલીતો સુકાઈ ગઈતી કે ગોએઆ પાણીનો દુકાલ પડીઓ હોએ, ને વળી તે એટલે સુધી કે નદી નાલાંનાં પાણી સુકાઈ ગએઆં હતાં ને તેમજ રાહીન નદીનાં પાણી પણ સુકાઈ ગએઆં હતાં.

૧૧૫૯ ના સાલમાં ઈટલી મધે બેએ મહીના પછે વરસાદનું એક ટીપું પણ પડીઊં નહી.

૧૧૭૧ ના સાલમાં જરમનીમાં બેહદ ગરમી પડી હતી.

૧૨૩૨ માં એટલીતો ગરમી પડીતી ને તેમાં જરમનીમાં એટલોતો તાપ પડીઓતો કે લોકો જમીનમાં રેતીમાં ઈંડાં ભુંજી કાહાડતા હતા.

૧૨૬૦ ના સાલમાં હુંગરીના ઘણાખરા લડાએક શીપાઈઓ બીઊડાની લડાઈ વખતે ફકત ગરમીને લીધેજ મરણ પામીઆ હતા.

૧૨૭૬ ને ૧૨૭૭ એ સાલોમાં એટલોતો તાપ પડીઓ હતો કે બીચારાં જાનવરોને મુદલ ચારો મલી શકતો ન હતો.

૧૨૯૩ ને ૧૨૯૪ એ વરસોમાં સખત તાપ પડીઓ હતો; તેમજ ૧૩૦૩ ને ૧૩૦૪ એ સાલોમાં પણ બહુજ તાપ પડીઓ હતો જેથી રાહીન અને ડાનીઊબ જેવી નદીઓના પાણી સુકાઈ ગએઆં હતાં.

૧૩૩૨ ના સાલમાં અનાજનાં ખેતર ને દરાખના માડવા સઘળા બળી ગએઆ હતા.

૧૩૯૩ ને ૧૩૯૪ એ બે વરસોની ગરમી અતીઘણી સખત ગણવામાં આવેછે.

૧૪૪૭ નો ઊનાળો ઘણોજ સખત ગણાએછે.

૧૪૭૩ ને ૧૪૭૪ એ બે વરસોમાં તો તપોટો એટલો પડીઓતો કે ગોએઆ આખી દુનીઆમાં આગ પેઠી હોએ. હંગરીમાંતો કોઈ માણસ સેહેલાઈથી ડાનીઊબ નદીમાંથી ચાલી જઈ તે પાર કરી શકે એવી રીતે તે નદીનાં પાણી સુકાઈ ગએઆં હતાં.

૧૫૩૮, ૧૫૩૯, ૧૫૪૦ ને ૧૫૪૧ આ ચાર વરસોમાં ઘણોજ સખત ટપોટો પડીઓ હતો, જે વેળાએ કેટળીક નદીઓનાં પાણી સુકાઈ ગએઆં હતાં.

૧૫૫૬ માં એટલોતો ઊનાળો પડીઓ કે દુજતા સઘળા ઝરા સુકાઈ ગએઆ ને તેથી અનાજના ભાવમાં આઠ ઘણો વધારો થઈ પડીઓ.

૧૬૧૫ ને ૧૬૧૬ એ બે વરસોમા ઘણીજ ગરમી પડી ને કેહેછે કે એ ઊનાળાની અસર આખા ઈઊરપખંડ ઊપર થઈ હતી.

૧૬૪૬ માં બેહદ ગરમી પડી હતી.

૧૬૫૨ માં અતીઘણી ગરમી પડી હતી ને કેહેછે કે સકાટલંડમાં અગાઊ કદી નહી પડેલો એવો ઊનાળો એ સાલમાં માલુમ પડીઓ હતો. તેજ વરસમાં તે ઠેકાણે આખા સુરજને ઘરણ લાગું હતું.

૧૬૭૭ માં પણ ભારે ગરમી અને તાપ પડીઓ હતો.

૧૭૦૦ ના સાલમા પણ સખત ને નહી ખમી શકાએ એવો ટપોટો પડીઓ હતો ને તે મુજબ તરણ વરસ સુધી ગરમી ચાલુ રહી હતી.

૧૭૧૮ માં જે ગરમી પડીતી તેથી આખો ઈઊરોપખંડ જાણે સુકાઈ ગએઓ હોએ એવી રીતે લાગતું હતું. મોસમ એટલીતો ગરમ કે પારીસ-શેહેર જાંહાં દરરોજ નાટકશાલાઓમાં નાટક થતા હતા તે ગરમીને લીધે એકદમ સઘલા બંધ રાખવા પડીઆતા. કેહેછે કે એ વરસમાં લાગટ નવ માસ સુધી વરસાદનું એક ટીપું પડીઊં નહી, જેથી કરીને તમામ નદી નાલાનાં પાણીઓ સુકાઈ ગએઆં હતાં. તારપછેના વરસમાં પણ એવીજ સખત ગરમી ચાલી હતી. અનાજના છોડ ને ઘાસ સઘલુ બલી ગએઊં હતું; ને એજ ગરમીના પરતાપથી કેટલેક ઠેકાણે ફલના બબે તરણ તરણ પાક ઊતરીઆ હતા.

૧૭૨૩ તથા ૧૭૨૪ ના બંધે સાલોમાં પણ ભારે ટપોટો પડીઓ હતો.

૧૭૪૫ ના સાલમાં બેહદ ગરમી પડી હતી, પણ તારપછેના વરસમાંતો છેકજ આકર વીકર ને કચવ્રાટ થાએ એવો તાપ પડીઓ હતો, કેટલાક માસ સુધી વરસાદનું ને દવનું ટીપું જણાઈઊં નહી, ઝાડો સુકાઈ તેનાં પાતરાં કરમાઈ નીચે પડતાં હતાં. એ વરસમાં આખા ઈઊરપખંડમાં ઈશવર પરારથનાનો એક દાહાડો મુકરર કરી તમામ શેહેરને ગામડાંઓનાં તમામ દેવલોમાં બંદગી કરવામાં આવી હતી કે તે ઠેકાણે થોડો ઘણોબી વરસાદ વરસે.

૧૭૪૮ માં પણ અતીશઆ ગરમી પડી હતી. તેમજ ૧૭૫૪ ના સાલમાં પણ કાંઈ ઓછો તાપ પડીઓ હોએ એવું નથી. ૧૭૬૦, ૧૭૬૧ ને ૧૭૬૨ એ તરણ સાલોમાં પણ તોબા બોલાવે એવી ગરમી પડી હતી. ૧૭૭૪, ૧૭૭૮ અને ૧૭૭૯ એ તરણ વરસો પણ ભારે કચવચનાં ગુજરેલાં જણાવવામાં આવેઆંછે. તેમજ ૧૭૮૮ માં પણ બેહદ ગરમીનું જોરં થઈઊં હતું ને એજ પરમાણે ૧૮૧૧ ના સાલમાં પણ બેહદ તાપ પડીઓ હતો, તથા એજ વરસમાં એક ધુમકેતુ પણ નજરે પડીઓ હતો.

આસપાસ જોવાની જરૂર.

કાબેલ અને અકલવાલાં માણસો વખતની કીમત જાણી, કોઈ પણ વેલા નકામાં બેસતાં નથી, પણ ફુરસદના વકતે પોતાની આસપાસ શું બનેછે તેનો વીચાર કરેછે, અને નજીવા કારણ ઊપરથી પોતે નસીઅત પકડેછે. ઈસકાટલંડ દેશનો સુરો રાજા "રોબરટ બરૂસ" પોતાના દેશ સારૂં અંગરેજો સાથે લડતાં એટલી વેલા હારી ગયો હતો, કે હવે પોતાનું રાજ વધારેવાર ટકશે નહીં એવો સંતાપ કરતો હતો. એક રાતરે એક વીસવાસુ ગામડીઆના જુપડામાં તેને સુવું પડીઊં. સવારના સજાગરૂ થયો અને હજુતો તેનુ માથું ઘાસના તકીઆના ઊપરછે, એવામાં તે જુપડાના છાપરાના ભરવટીઆ ઊપર એક કરાડીઆને ચડતાં જોયો. પણ તે પરાણી તરત જમીન ઊપર પડીઓ. પેલા કરાડીઆએ બીજીવાર ચડવાને યતન કીધું, પણ તે નીશફલ ગયું. તરીજીવાર પણ તેજ પરમાણે થયું, અને એ કરાડીઓ બાર વખત ઊપર ન

ડવા ગયો, પણ તે બધી વેલા પાછો જમીન ઊપર પડીઓ. કદાચ વાંચનાર આઓ વાંચીને કંટાલશે કે ૧૨ વકત ફરી ફરી કોણ યતન કરે, પણ આઓ નાધલું પરાણી કંટાલીઓ નહી, અને ૧૩ મી વકતે તેણે ઊપર જવાને જોર કીધું, તેમાં તે ફતેહ પાંમીઓ. આઓ સઘલું પેલો બાહાદુર પાદશાહ જોયા કરતો હતો, તે પોતાના બીછાના ઊપરથી ચોકી ઊઠીઓ અને બોલવા લાગો કે "આઓ તુછ પરાણીઓ મને આ ગરહ કરતાં શીખવીઊંછે, હું તેનો દાખલો લઊં! હું પણ એ જાંનવરની મીસાલે ઘણી વકત હારીઓછું, અને એક લડાઈના ઊપર હવે મારૂં સઘલું દેશ આધાર રાખેછે." થોડા દાહાડામાં તેણે ૧૩ મી લડાઈ કીધી અને તેમાં તે અંગરેજો ઊપર ફતેહ પાંમીઓ.

પરચુરણ બાબદો.

વાણીઆ ગત—અસલ એક મુસલમાની દેશી રાજમાં એક શખસને ચોરી કરવા માટે તે રાજના શીરસતા મુજબ તે શખસના હાથ કાપવાની સજા કરવામાં આવી, તે વખત એક વાણીઓ કારભારી આવેઓ તેને પણ પેલા ચોરે એક વખત દગો દીધો હતો તેથી પેલા વાણીઆએ તેની ઉપર દએઆ લાવીને હાથ કાપનારા માણસોને ફરમાવીઊં કે "હાથ કાપી નાખશો તો બાપડો ખાશે શેને? એને બદલે બાપડાનું માથું કાપી નાખોતો સારૂ" એ વાણીઆ કારભારીના કેહવાને હમેશ વધારે વજન આપવામાં આવતું હતું તેથી પેલા ચોરના હાથ કાપવાને બદલે તેનું માથું ઉડાડી નાખવામા આવીઊ.

એક લોભીનો લોભ—એક વખત એક વીદવાન સખાવત વીશે ભાશણ કરતો હતો અને તેમાં તે સખી થવાના ફાએદા સમજાવતો હતો; પણ એટલામાં એક લોભીઓ હતો તે બોલી ઉઠીઓ કે "અગર તું સખાવતના ફાએદા ખરેખર સમજતો હોગેતો જોઉં મને દરદછે તે માટે એક બે રૂપીઆ આપતી" પેલા ભાશણ કરતાએ હસીને કહીઉં કે ભાઈ તારૂં (લોભ રૂપી) દરદ મારા એક અથવા બે રૂપીઆથી કદી મટનાર નથી.

વખતની કીમત—જેમ પઈસાની કીમત બુજવી જોઈએછે તેમ વખતની કીમત પણ બુજવી જોઈએછે, કારણ કે વખતનો સારો ઉપીઓગ કીધાથી પઈસા પેદા થાએછે અને જે માણસ વખતની કદર બુજતો નથી તે પઈસાની કદર પણ બરાબર પીછાની શકવાનો નથી.

રેશમ ઊપરથી ચીકટ દાઘ કેમ કાહાડવા?—બે અઊંસ લીંબુનો એમેનસ (અરક) તથા એક અઊંસ ટરપીટનનું તેલ એકઠાં કરીને સીસીમાં ભરી રાખવા તે રેસમી લુગડા ઉપર જારે ઘી અથવા તેલનો દાઘ પડે તારે તેની ઉપર નરમ હાથે ઘસવું.

આંધલા કારીગર—દુનીઆ મધે ફરાંસની રાજધાની પારીસ ઘણુ મોજીલુ શેહેર ગણાએચ. તથા તાંહાંનાં લોકો ગાએનનો મોટો શોક ધરાવેછે. હાલ એ શેહર મધે ૪૦ આંધલા શખસછે તેઓ આરગન વજાડવામા ઘણાજ એકા કેહવાએછે.

પડતાં પણ આવડે ખરૂં—એક જુઆંન શખસ ઘોડા ઉપર અસવારી કરવા શીખતો હતો તે એક દાહાડે ઘોડો દોડાવતા ઘોડા ઉપરથી પડી ગએઓ. પણ તેને કાંઈ ઈજા થઈ નહી; અને ઘોડો પોતાની રીત મુજબ, પોતાને તબેલે દોડીને જતો રહેઓ. એ વાતની ખબર પેલા જુઆન શખસને ઘેર પડવાથી તેના ચાકર નોકર તેની મદદે આવેઆ એક જાણાએ પુછીઉં કે "શેઠ તમને તો લાગુ હશે"? તેના જવાબમાં તેણે કહીઉં કે "ના ભાઈ, ભગવાનની ભલાઈએ કાંઈ લાગુ તો નથી." તારે બીજાએ આશચરીઅ પામીને કહીઉં કે "ઘોડા ઉપરથી પડી ગએઆ અને લાગુ નહીં એતો અજબની વાત" પણ તરીજો મશકેરો હતો તે જલદીથી બોલી ઉઠીઓ કે "ભાઈ, આપણા શેઠને ઘોડા ઉપર બેસતા તો આવડતુ નથી; પણ ઘોડા ઉપરથી પડતાં ઘણુ સારી રીતે આવડેછે, તે સબબેજ એમને કાંઈ લાગુ નથી. બાકી જો એમ આવડતુ નહોતે તો હાડકાં ભાગી ગએઆ હોત."

દુનીઆની વશતી—પરૂશીઆની રાજધાની બરલીનના વાસી ઉડીએતરીખ નામના એક વીદવાને દુનીઆની વસતી વીશે હાલ શોધ કરીને અટકલો કાહાડેઓ છે તે ઉપરથી માલુમ પડેછે કે દુનીઆની વસતી હમણા ૧,૨૮,૮૦,૦૦,૦૦૦ (એક અબજ, અઠાવીસ કરોડ તથા એસી લાખ) નીછે. તેમા ૩૩૫૦૦૦૦૦૦ (તેતરી કરોડ ને પચાસ લાખ) ખરીસટી તથા ૬૦૦૦૦૦૦૦૦ સાઠ કરોડ એશીઆખંડ મધે ચાલતા ધરમ પાલનારા લોકો તથા ૧૬૦૦૦૦૦૦૦ સોલ કરોડ મુસલમાન તથા ૨૦૦૦૦૦૦૦૦ વીસ કરોડ પરચુરણ ધરમ પાલનારા તથા ૫૦૦૦૦૦૦ પચાસ લાખ ઈઆઉદીને આસરે ગણાએછે.

ગરમ થઈને પાણી પીવું નહીં—ઈંગલંડ મધે વીલટ શાએરમાં એક શખસ મજુરી કરીને પરસેવાથી ગરમ થઈને ભીજી ગએઓ હતો અને એજ હાલતમાં આસરે દોહોડ સેર પાણી પી ગએઓ તેથી તેજ પલે તેનું મરણ નીપજીઉં. એવી રીતે ગરમ થઈને પાણી પીધાથી શરીરનું ઘણએક લોહી એકઠુ થાએછે અને તેના જોરથી લોહીની નલી ફાટી પડેછે અને માણસનું મોત ઉપજેછે. આ ઉપરથી શીખામણ લેવી જોઈએછે જે જારે બાહારથી આપણે ઘણુ ચાલીને થાકી આવેઆ હોઈએ અથવા ચાર પાંચ દાદર ઉતાવલમાં ચડીને હાંફી ગએઆ હોઈએ અથવા ઘણી મેહેનત કરીને

પરસેવે ભીજી ગએઆ હોઈએ તારે આપણે તરત પાણી પીવું જોઈએ નહીં.

વખત અને વીર (ભરતી ઓટ) માણસને માટે ક દી પણ ખોટી રેહેતા નથી. માટે જે શખસે વખતનો સા રો ઉપીઓગ કરવો હોએ તેણે આ સાદી શીખામણની ઉ પર ઘણુજ ધેઆન આપવું જોઈએછે.

કવાએદ કરનારો શીખવેલો કુતરો—ઈંગલંડ મ ધે આલડરશાટની છાવણી મધેની પાદશાહી તોપખાતાની રીજમીટના એક સારજંટ પાસે એક મોટો (ઈસપાનીઅલ જાતનો) કુતરોછે તે જે કવાએદ કરેછે તે ખરેખર અજાએ બ જેવીછે. એ કુતરાને જે પરમાણે હુકમ કરવામાં આવે છે તે પરમાણે તે હલુ હલુ અથવા ઉતાવલથી અથવા બમ ણે દગલે ચાલવા માંડેછે. આવી રીતે ચલાવેઆ પછી તે (કુતરા) નો ધણી તેને જુદી જુદી રીજમીટોની હુશીઆરી વીશે પુછેછે અને જારે " રાએલ આરટીલરી " એટલે પા દશાહી તોપખાતાંનું નામ આવેછે તારે તે ખુશીના ખુબ અ વાજ કાહાડેછે અને નાચવા મંડી જાએછે. પછી તેને જુ દા જુદા રાજાઓને સલામતી આપવાનું પુછેછે તેમાં પણ ઈં ગલંડની આપણી માએઆલુ તથા નામાકીત રાણી વીકટો રીઆનુ નામ આવેછે તારે ઘણોજ ખુશીયો ભોંસેછે અને નાચવા દોડેછે.

વીજલીના તારમાં સુધારો—હાલ વીજલીના તા રની મારફતે પા અથવા અરધા કલાકમાં હજારો કોસ ઉપર આપણે સંદેશા મોકલીએછે. પણ એ તારની ગોઠવ ણમાં હાલ સુધારો થવાની આશાછે અને તે જો બરાબર પા ર પહુંચોતો હજારો કોસ ઉપર માણસ જરાવારમાં પોતાના અખેર પણ મોકલી શકશે તે એવી રીતે કે એક જગાએ બે સીને એક શખસ કાગલ લખેતો તે કાગલ પાસેની અથવા હજારો કોસ દુરની જગા ઉપર વીજલીના તારના સાંચાની મારફતે પોતાની મેળે છપાઈ રેહેશે.

જગાની કીમત—મુંબઈ મધે અને તેમાં અગત ક રીને કોટેકોટ એક ચોરસવાર જગાની કીમત હાલ ૭૫ (પોણોસો) રૂપીઆ ગણાએછે અને લંડન મધે એટલીજ જ ગોની કીમત તેના કરતાં ચાર ઘણી એટલે ૩૦૦ રૂપીઆની ગણાએછે. વલી લંડનની વસતી પણ મુંબઈ કરતાં ચાર ઘણી વધારેછે.

સંસાર સુખ માંગવાની ગરબી.

" મા પાવે તે ગઢથી ઉતર્યાં, મા કાળીરે "
એ રાગનીછે.

સંસાર વીષે બહુ સુખ, ઈશવર આપોને;
દીલડાનાં ટાળી દુખ, કુમતી કાપોને. ૧.
સઉ સંબંધીમાં સંપ, ઈશવર આપોને;
વળી જીવમાં આપી જંપ, કુમતી કાપોને—૨.
ભણવા ગણવાનું ભાણ, ઈશવર આપોને;
ગુણવંતું આપી ગ્નાન, કુમતી કાપોને. ૩.
કોડીલો રૂડો કંથ, ઈશવર આપોને;
વળી પવીત્ર આપી પંથ, કુમતી કાપોને. ૪.
ઘરડો સસરો ઘરમાંહી, ઈશવર આપોને;
કંકાસ ન ઉપજે કાંહી, કુમતી કાપોને. ૫.
સાસુ ગંગા જળ શુદ્ધ, ઈશવર આપોને;
વીચરૂં નહી વચન વીરૂદ્ધ, કુમતી કાપોને. ૬.
જશવંતો રૂડો જેઠ, ઈશવર આપોને;
હરવા મઝીયારો હેઠ, કુમતી કાપોને. ૭.
જેઠાંણી કેરી જોડ, ઈશવર આપોને;
કરવાને પુરા કોડ, કુમતી કાપોને. ૮.
દીયર દીલનો દરીયાવ, ઈશવર આપોને;
દેરાણી રાણી રાવ, કુમતી કાપોને. ૯.
નાની નણદી નણદોઈ, ઈશવર આપોને,
જીવમાં હરખું હું જોઈ, કુમતી કાપોને. ૧૦.
પીયારી પુત્રી ને પુત્ર, ઈશવર આપોને;
સારૂં ચાલે ઘરસુત્ર, કુમતી કાપોને. ૧૧.
વળી વેવાઈ ને વેવાણ, ઈશવર આપોને;
સદ્ગુણ વાળાં સુજાણ, કુમતી કાપોને. ૧૨.
સજંન ને શુદ્ધ જમાઈ, ઈશવર આપોને;
રો કરોતણી કમાઈ, કુમતી કાપોને. ૧૩.
ઘાટડીઆળી ઘેર વહુ, ઈશવર આપોને;
દઈ બાળક બીજાં બહુ, કુમતી કાપોને. ૧૪.
અધીકો નીતીયે ઉદીયોગ, ઈશવર આપોને;
રૂદીયાના ટાળી રોગ, કુમતી કાપોને. ૧૫.
સારી સાહેલી સંગ, ઈશવર આપોને;
આપી અધીકો ઉમંગ, કુમતી કાપોને. ૧૬.
વળી નીરભય નગરે વાસ, ઈશવર આપોને;
આંગણીયે દઈ ઉજાસ, કુમતી કાપોને. ૧૭.
દીવાળી જેવા દીન, ઈશવર આપોને;
દઈ ઉછવ નીતીય નવીન, કુમતી કાપોને. ૧૮.
હઈડામાં હુંશ ને હરશ, ઈશવર આપોને;
વધતા તે વરશો વરશ, કુમતી કાપોને. ૧૯.
પ્રભુ ભગતીમાં પણ ભાવ, ઈશવર આપોને;
કદી બને ન જુઠ બનાવ, કુમતી કાપોને. ૨૦.
પરીપુરણ તમારો પીયાર, ઈશવર આપોને;
આપી અમને આધાર, કુમતી કાપોને. ૨૧.
લોકોમાં રૂડી લાજ, ઈશવર આપોને;
વળી આપી અખુટ અનાજ, કુમતી કાપોને. ૨૨.
વળી સુધરમમાં વીશવાશ, ઈશવર આપોને.
કાટીને સકલ કચાશ, કુમતી કાપોને. ૨૩.
અંતરથી માગે આમ, ઈશવર આપોને;
દીનતાથી દલપતરામ, કુમતી કાપોને. ૨૪.

સ્ત્રીબોધ.

પુસતક ૫ મું. ડીસેમબર ૧૮૬૧ આંક ૧૨ મો.

ઈરાંની સોદાગર.

નાટક, આંક તરીજો.

પાત્ર.

તેહેરાન શેહેરનો અમીર.
ફરેદુન . .. .. ઈરાંની સોદાગર.
નોશોરવાન.... ફરેદુનનો દોસત
ગેવ, તુસ, બાબક ફરેદુન તથા નોશીરવાનના દોસત.
મીલ્સાદ .. .. એક વીઆજખોર મોબેદ.
કરસીવજ .. .. મીલ્સાદનો દોસત.
ફીરોજશાહા .. } ગુલનાર સાથ નીકા કરવાને ઉમેદવાર શાખસો.
જહાંગીર.. .. }
ગુલનાર .. .. શીરાજ શેહેરની એક દાલેવત ઓરત.
હોમાએ.. .. ગુલનારની દાસી.
પરીદોખત .. મીલ્સાદની છોકરી.
માહીઆર.... પરીદોખતને કાહાડી લઇ જનાર.
બીજા ચાકર નફરો તથા દરબારનાં માણસો.

(ઠેકાણું—કોઇવાર તેહેરાન અને કોઇવાર શીરાજ)

પ્રવેશ ૯.

(તેહેરાન સરજમીન—શરીઆમ રસતો.)

મીલ્સાદ, ફરેદુન અને દરોગો.

મીલ્સાદ—દરોગા, તારો અમલ એટલોજછે કે તારે હવાલે પડેલા કેદીઓની તું સંભાળ કરે; કેદખાંના ઉપર તું ઉપરીછે તો તારી અએન ફરજછે કે તેં કેદીઓની ફકત સંભાલ રાખવી; તારે એથી વધારે કાંઇબી બોલવું જોઇતું નથી. કેદી ઉપર રેહેમ કરવા વીશે હવે તું મને ફરીથી પુછતોના. એ કેદી કેવું આશામીછે તેની તને ખબર નથી, લોકોને વગર વીઆજે ને વગર મુદતે નાણા ધીરે તો પછે તેવી મુરખાઇનાં ફલ તેને પોતાનેજ ચાખવાં પડે, બીજો કોઇ ચાખવા આવનાર નથી.

દરોગો—મીલ્સાદ કાકા તમો જે સખુનો બોલોછો, તે રાસત ને દુરૂસતછે, પણ કાકા તમોએ એવી કોઇ આગલી પાછલી વાત ઉપર નીગા પુગાડવા કરતાં ફકત બીચારા ફરેદુનનાં મોહોડાં તરફ જોવું જોઇએછે.

ફરેદુન—મીલ્સાદ કાકા જો તમો જરા મારાં કેહેવાં ઉપર ધીઆન પુગાડશો તો હું તમને ઘણી સારી રીતે સમજાવીને કેહેવશ ને જેથી આપણ બધેની અડચણ મટી જશે, વાસતે ભલા મીલ્સાદ મારી તરફના બે સખુનો સાંભલો.

મીલ્સાદ—મને કશું સાંભલવું નથી, મારી સાથે મારાં લખત તીજ વાત કરો, મને બીજું કાંઇ જોઇતું નથી, હું કાંઇ ગેર સીરસ્તે ચાલવા માંગતો નથી, ફકત હું એટલુંજ માગુંછું કે મને મારાં લખતની રૂહે ચાલવા દો. મેં કસમ લીધેલાછે કે હું મારાં લખતની રૂહેજ ચાલીશ, તો તે મુજબ મને ચાલવુંજ પડશે. તું મને વારેવાર કુતરો કરી કેહેતો હતો, તો હવે કુતરાના પંજા ને દાંતનો સ્વાદ કેવોછે તેનો સવાદ તું હવે લે, અમીરની ફરજછે કે ખાસ વ આમના લોકોને ઈનશાફ બખશાવો ને મારી પુર ખાતેરીછે કે તે નામવર અમીર તરફથી મને પુરનો ઈનસાફ મલશે. (દરોગા તરફ ફરીને) ખરેખર મને તાજુબી લાગેછે કે આ કેદીને તું આ મુજબ બાહાર કાહાડી લાએઓછે; ખાતરીથી કહુંછું કે આ દરોગાને એ પરમાંણે એ કેદીને બાહાર લાવવાની કાંઈ મુખતીઆરી નથી.

ફરેદુન—મીલ્સાદ કાકા હું ઘણીજ નમનતાઈથી તમારી પાશે માગી લઉંછું કે મારી તરફથી ફકત બે શુખન સાંભલો.

મીલ્સાદ—હું કાંઈ સાંભલી શકતો નથી; હુંતો ફકત મારાં લખતની રૂહે ચાલવા માગુંછું, ને તે મુજબ ચાલવાનો ઠરાવ કીધોછે ને સોગન પણ લીધાછે, વાસતે હું વધારે કાંઈ સાંભલી શકનાર નથી. હવે તું મારી પાછલ વધારે કંટાલો આપવા ના આવતો, હું તારો એક સખુન સાંભલનાર નથી, હું એટલો બેવકુફ નથી કે હાત આવેલી વાત જતી મુકી પાછલથી હાત ઘસું. [મીલ્સાદ જાએછે.

દરોગો—આ શખસ કોઈ ખરોજ નાતરસ ને બેરેહેમછે. આટલા બધા કાલાવાલા ને આટલી બધી મીનતથી પણ જો એ શખસની છાતીમાં રેહેમ નહીં આવે તો પછે બીજો કઈ એલાજ નથી.

ફરેદુન—બસ બાઈ, હવે હું એનાથી કંટાલીઓ છું એની પાછલ વધારે ઠેલા ખાનાર નથી, એ ખાઈ પીને મારા જીવપર બેહેલોછે, અને એ એ પરમાંણે મારી પાછલ લાગેલોછે તેના સબબથી હું વાકેફ થએઓ છું. મારા ચાલતાં અમલમાં ઘણાક ગરીબ, મુફલેસ અને કંગાલ શખસોને

મેં એ મુઝી વીઆનખોરના પંજામાથી બચાવી લીધાછે તેનું વેર મનમા રાખીને આ વખતે એ ખાર લેવા માંગેછે. ખેર, હું મારાં મનમાં સાફછું, મેં જેબી કાંઈ કીધુંછે તે એ ધણીને હરકત કરવાની મતલબે.નથી કીધું પણ મારા ગરીબ દોસત બીરાદરો તરફ જે મારી ફરજ હતી તે અદા કરવાની મતલબથી કીધુંછે એટલીજ સબુરી અખતીઆર કરી હું તે પાક પરવરદીગાર ઉપર ઉમેદ બાંધુછું.

દરોગો—પણ હું નહી ધારતો કે નામવર અમીર આવી બેહુદી માગની કબુલ રાખે.

ફુરેદુન—અમીરથી કાએદાની આડે જવાએ નહી. તેહેરાન સરજમીનના જે કાએદા ને ધારાછે તેનીજ સરતે અમીરે ઈનસાફ કરવો જોઈએછે, તેથી અમીરથી બીનહાર એ બાબદમાં વચે પડાઈ શકાવાનું નહી. અગરજો અમીર વાજબી ઈનસાફ આપવા ના પાહેતો પછે તેહેરાન સરજમીનની ઈનસાફ રીતી ઉપર લોકો સખુન નાખવા વગર રેહે નહી. વાસતે હવેતો જે કાંઈ બનવાનું હશે તે બનશે. માહારાં તમામ વાહાણો બાગાં ને જોખમાએઆ ને તેથી મને જે બેહદ નુકશાની ગઈછે તેથી મારૂં દીલ એટલુ તો રંજીદા થએઉં છે કે મારૂં આંગ તમામ નખાઈ ગીઉંછે તેથી મારાં બદનમાંથી એક રતલ માંશ મલી શકે એવું નથી. મેહેરબાન દરોગા, માલો આપણ આપણે મકાને જઈએ, આટલો વાર માહાઝીક કાંધી તે ફોકટ ગઈ! એ ખુદા એવું બને કે મારી છેલી ઘડીએ મારો પેઆરો રફીક નોશીરવાન મને આવીને મલે. [તેઓ જાએછે.

પ્રવેશ ૧૦.

(ઠેકાણુ—શીરાજ, ગુલનારનુ ઘર)

ગુલનાર, હોમાએ, પરીદોખત, માહીઆર અને દીદબાન.

ગુલનાર—(પરીદોખત તથા માહીઆરને) પેઆરા દોસત રફીકો આજ હું તમો પાસે એક વાત માગી લઉછું. તમોને સારીપહે રોશનછે કે માહારા ખાવીંદના એક અતલગના દોસત ઉપર બરગસતે દાહાને લીધે જે મુશીબત આવી પડીછે તેનો એલાજ કરવાને મારો જાની ખાવીંદ તથા તેનો દોસત ગેવ અતરેથી કુચ કરી ગએઆછે. તેઓના ગએઆ પછે મને એક જરૂરનું કામ નીકલી આવવાના સબબથી મારે મારી દાસી હોમાએની સાથે પાસેનાં શેહેરમાં જવું પડેછે—એ જગા ઉપર બે ચાર દાહાડા હમોને રેહેવુ પડશે એવુંછે, વાસતે આ વખતે તમો બંધે ઓરત ખાવીંદને હું એટલીજ અરજ ગુજારૂંછું કે તમોએ માહારાં ઘરમાં હમારી ગેરહાજરીએ સારી નગેબાની રાખવી. પેઆરા દોસત માહીઆર આ ઘરમાં માહારા વાહાલા ખાવીંદ નોશીરવાનની જગાએ તું મારા ઘરનો મુરબી થજે ને નામવર બાનું પરીદોખતને મારી જગાએ ગએઆ એક બેગમ દાખલ રાખજે. મારાં ઘરનો તમામ સર સરંજામ તમો બંધે રફીકોને સોપુંછું ને હું ઉમેદ રાખુંછું કે તમો રફીકો આ મારૂં માંગણું કબુલ રાખશો.

માહીઆર—નેક નામદાર બાનું તું જેબી કાંઈ વાજબી ફરમાનો હમોને કરશે તે સઘલાં હમો હમારાં દીલોજાનથી કબુલ રાખશું. તું નામવર બાનુએ હમોને જે અરજ ગુજારીછે તે અરજને બદલે હમો ફરમાન સમજીએ છીએ ને તું નામવર બાનુંનાં તમામ વાજબી ફરમાનો કબુલ કરવાને હમો બંધાએલા છીએ, વાસતે તું નામવર બાનુંએ પોતાનાં મકાન તથા તમામ અસબાબ વીશે કશો અંદેશો રાખવો નહી. હમો ઘણીજ દીલસોજીથી તે તમામ કાગકાજ ઉપર નગેબાની રાખશું.

ગુલનાર—મારા તમામ ચાકર નફરોને મારા આ એરાદાની વાતથી વાકેફ કીધેલાછે, તેથી તેઓ તુરતજ હમારી જગો ઉપર શેઠ શેઠાણી દાખલ તમો બંધેને કબુલ રાખી તમારે તાએએ રેહેશે; વાસતે હવે હમો જવાની તઈઆરી કરીએ છીએ, ને ચાહાવુછે ખુદાતાલાનું તો ચંદરોજમાં સહી સલામત ને હમતાં રમતાં તમોને આવી મલીશું.

માહીઆર—નામવર બાનુંઓ ખુદા તમારો મદદગાર થજો, ને જેબી નેક મુરાદો તમારાં મનમાં હોએ ને જે મોરાદો હાંસલ કરવાને તમો જાઓછો તે તમાંમ હાંસલ થાએ.

પરીદોખત—એ નામદાર બાનુંઓની બાનું આ વખતે તું નામવર બાનુંના હકમાં છુટી પડતી વખતે દુવા ગુજારવાને મારી જુબાન ઉપર જોઈતા સખુનો આવી શકતા નથી, તોપણ આ વખતે માહારા દીલ રફીક ખાવીંદનાંજ સખુનોમો એટલીજ દોવા ગુજારૂંછું કે ખુદા તમારો મદદગાર થાઓ અને તું બાનુંની તમામ નેક મોરાદો બર આવો.

ગુલનાર—પેઆરા દોસત માહીઆર, ને દીલજાન પરીદોખત, તમો બંધે ઓરત ખાવીંદે માહારા માટે જે આ નેક સોચના બતલાવીછે ને આએ જે દોવા ગુજારીછે તેથી હું તમારી ઘણીજ હેશાનમંદ થઈ છું ને હું પણ એટલુંજ ઇછુંછું કે આપણ જેટલી મુદત સુધી એકમેકથી છુટાં પડીએ તેટલી મુદત સુધી ખુદા તમારો નગેબાન રેહેજો ને તમોને તમામ તદુરસતી સાથે આબાદ રાખજો.

[માહીઆર તથા પરીદોખત જાએછે.

હવે વફાદાર ને તીમક હલાલ દીદબાન, હું તને રોજે અવલથી જોતી આવીછું કે તું મારા તમામ ખીદમતગારોમા એક ઘણોજ શેઆનો ને વફાદાર ખીદમતગારછે, તો તેવીજ તીમકહલાલી ને વફાદારીની આ વખતે મને જરૂર પડીછે તેમા પણ તું મને તમામ ખુશી કરશે એવી ઉમેદ હું રાખુંછું. આ કાગલ જે છે તે અનામત એનું એજ લઈને આદમી દાખલ તારાથી જેટલી ઝડપ કરી શકાએ એટલી ઝડપે પાશેનાં શેહેરમા જા, ને તું માહારા કાકા અરદશીરનું ઘર તો જાણેછે ને તેને પોતાને તું સારીપહે ઓલખેછે વાસતે શેતાબીથી આ કાગલ લઈ જઈ તેને પુગાડ ને તે એના જુવાબમાં જે લખી આપે તે તથા કાંઈ પોશાગ આપે તે તુરત લઈને વેહેલોજ પાછો ફર, ને રસતામાં હમો તારી પાછલ નીકલીએ છીએ તે પાછો આવી મલ. ધીઆન રાખજે વફાદાર દીદબાન કે તારીથી બની શકે એટલી શેતાબીથી આ કામ બજાવવાનુંછે, વાસતે કોઈ રીતની ખામી રેહે નહી.

દીદબાન—એ નામવર બાનું. હોજો તારૂં તાજ સલામત ને થજો તારા તમાંમ દુશમનો નામોરાદ; નામવર બા

તું શેતાબીથી આ કાગલ હું પુગાડું છું ને તેનો જુવાબ તું નામવર બાનુને લાવી આપું છું. [દીવાન જાએછે.

ગુલનાર—પેઆરી હોમાએ, આ વખતે મારાં મનમાં જે વાત રમી રહીછે તેની તનેતો મુદલ ખબર નથી. મે કાંઇ એવો એલાજ કીધોછે કે આપણા ખાવીંદો અતરે આવી આપણુની મુલાકાત કરે તેની અગાઉ આપણે સામા જઇ તેમને મલી શકીશું, ને તે વલી આપણ એવી રીતે તેમને મલી શકીશું કે તેઓ ખુવાબમા પણ ધારશે નહી કે આ પણેજ છઇએ.

હોમાએ—નામવર બાનું, શુ તેઓ આપણુને જોઇ શકશે!

ગુલનાર—અલબતાં, તેઓ આપણુને જોશે ખરા પણ તે ઘણીજ જુદી રીતે, હું ખાતરીથી કહું છું કે જો આપણ બંધે જણાઓએ મરદનો લેબાસ લીધો તો કોઇની તાકાત નથી કે કોઇ ઓલખી શકે કે આ ઓરતોછે. આપણ બંધેમાં હું નોજુવાન ને ખુબસુરત ગરદ ગણાઇશ ને તું પણ મારો એક અછો મોબતી થઇ પડશે. બીજું આપણુને બોલવા ચાલવામા જરા વધારે તજવીજ રાખવી પડશે. બોલતી વખતે ગલાંમાથી ઝીણો સાદ કાહાડવાને બદલે મોટો આવાજ કાહાડીશું-એટલે તે મરદના આવાજ સાથ મલી જશે ને ચાલતી વખતે ઓરતોના જેવા ઢીમાં કદમને બદલે લાબી ફલાંગો ને જરા મોટાં કદમ ભરીશું એટલે આપણે મરદની બરાબરી કરીશું. તે સાથે આપણાં શેહેરની કેટલીક ઓરતોની મુઆફેક આપણુને લેંહેંકો કરી ચાલવાની તો ટેવ નથીજ વાસતે એ વાતનીતો આપણુને મુદલ ચીંતા નથી; આપણો દેખાવ કદાવરછે ને આપણું રૂપ કેટલેક દરજજે મરદ દાખલ ગણાએ એવુંછે, વાસતે હવે કશી અડચણ હરકત રહી નથી.

હોમાએ—નામવર બાનું, પણ આપણુને એ મુજબ કરી જવાની શી જરૂરછે તે જરા મેહેરબાની કરી મને સમજાવશે?

ગુલનાર—તે સમજાવતાં ઘણું લંબાણ થશે. તું આટલી વાતથીતો વાકેફગારછે કે આપણા ખાવીંદો કાંહા ગએઆછે, ને શું કામ ગએઆછે, તો હવે તેમને મદદ કરવાને કેટલીક તાલમેલ ને કાવાદાવા તથા તોડજોડ કરવી જોઇએછે. મારો કાકો મુફતીછે, ને તેને ઇનસાફ દરબારના ધારાઓની પુરતી માહીતગારીછે, તેની પાસેથી ફરેદુનના છુટકારા વીશે કેટલોક એશારો મંગાવીઓછે ને દરબારી લેબાશ પણ મંગાવીઓછે, જે પેહેરી આપણે દરબારમાં જઇશું. હું મુફતી (વકીલ) થવશ ને તુંને મારો નવીશંદો બનાવીશ ને પછે તાંહાં તરેહવાર એલાજો ને ઉલટ પાલટ કરીને બનશે તેમ ફરેદુનને બચાવી લઇશું. હું ઘણીવાર મારા કાકા સાથ દરબારોમાં ગઇછું તે વખતે મેં તેને દરબારમાં તરેહવાર તકરારો ને જીકરો ઉડાવતાં જોએઓછે તેની મને કેટલીક વાકેફગારીછે તેનો ફાએદો આ વખતે હું લેવા ધારૂંછું પછે ઇઆરી બખશવાનું કામ તો તે અજીમ કુદરતના સાહેબનુંછે.

[તેઓ જાએછ.

પ્રવેશ ૧૧.

(ઠેકાણું—તેહેરાન મરજગીન, ઇનસાફની દરબાર)

આમીર, ફ્રરેદુન, નોશીરવાન, ગેવ, તુસ, બાબક

તથા બીજા લોકો:

અમીર—કોઇછે! ખબર કાહાડો કે ફરેદુન અતરે હાજરછે?

ફ્રરેદુન—હાજરછું બંદેનવાજ.

આમીર—ખરેખર આ વખતે હું બેહદ દલગીરછું કે તું એક પોલાદી દીલના શખસનાં દરજનો જવાબ દેવાને આ અદાલતમાં હાજર થએઓછે. તારો માંગનાર કોઇ ખરેખરો નાતરસ ને બેરેહેમછે, એ શખસનામા રેહેમનો એક કતરો પણ નથી એવા એક શખસની ચુંગાલમાં તું જેવા નોજેવાન સોદાગરને ફસી પડેલો જોઇ હું ઘણોજ નાખુશ થએઓછું

ફ્રરેદુન—નામવર ને બુલંદ સેતારેના અમીર, તું નામવરે માહારી તરફથી ઘણી મેહેનત લીધીછે એવુ માહારા સાભલવામા આવીછે, ને તે સાથે તું નામવરે એ મુજી ને બેરેહેમ શખસને સમજાવવાને કશી વાતની બાકી રાખી નથી, પણ જો એક શખસ ખાઇ પીને બીજાનો જાન લેવાને એરાદેજ ટાપી રહેલો હોએ તાંહા ભલા ને નેક ખસલતના માણસોનું કશું ચાલી શકવાનું નથી. હું પણ જોઇ ચુકોછું કે એ નાતરસના હાતમાથી બચવાનો વાજબી ને કાએદા મુજબનો કોઇ ઉપાએ રહેઓ નથી, જો બચુંતો ફકત એ શખસ માહારા ઉપર રેહેમ કરી મને માફી બખશે તોજ મારી આ જીંદગી રહી શકે, બાકી એ વના બીજા કશા ઉપાએ એલાજે આપણે હાત રહેઆ નથી, તે ઉપરથી હુંબી આ ઠેકાણે સઘલી વાતની તઇઆરી કરી તું નામવર જે ઇનસાફ કરે ને તેનો જે ચુકાદો થાએ તેને તાબે થવાને આવી ઉભોછું. તું નામવર ઉમરાવે મજ સરખા એક ગરીબ સોદાગરની તરફથી જે મેહેનત લીધીછે ને જેગી એલાજો કીધાછે તેથી આ વખતે હું તું નામવર ઉમરાવનું ભારે અહેશાન માનુંછું.

આમીર—જાઓ, કોઇ જઇને પેલા મોબેદને અંદર તેડી લાવો.

બાબક—બંદે નવાજ, તે અતરે દરબાર આગલ હાજરછે, તે એઓ અંદર આવશે.

અમીર—આસપાસનાં લોકો પોઇસ થાઓ ને મીલ્લાદને મારી રૂબરૂ આવી ઉભો રેહેવાદો. (મીલ્લાદ આવી ઉભો તેને) મીલ્લાદ, આખી દુનીઆ મલતો મારો આવાજ એવોછે કે તું આએ જે કાંઇ કરેછે તે સઘલું કાંઇ નહી પણ વેર લેવાની મતલબે કરેછે; ખેર, માણસનો જેવી ખવાએશ, એ બાબે મારાથી જાજું બોલી શકાતું નથી, પણ આ વખતે હું તને એક વાર ફરીથી કહુંછું કે તું જરા દરીઆફત કર, તું એ તારાં વેરની લગામને ઘણીજ ઢીલી મુકીછે, ને હવે આ સેવટની ઘડી આવીછે, એ વખતે લોકોતો એમજ સમજેછે કે તું સઘલી વાત પડતી મુકી ગરીબ સોદાગર ઉપર રેહેમ કરવા વગર રેહેશે નહી, વાસતે મીલ્લાદ તુંને ઘટેછે કે લોકોના એ ખેઆલમાં તુંએ તેમને નાઉમેદ ન

હીં કરવા. દરીઆફત કર મીલ્લાદ કે બીચારા એક ગરીબ સોદાગરનાં બદન ઉપરથી એક રતલ ગાંશ લેવાથી તને કશો લાભ કે ફાએદો થવાનો નથી, તે કરતાં હાલ એ સોદાગર ઉપર ઘણો હાદેશો પડી ચુકોછે, એ શખસનાં સોદાગરી સોદાનાં તમામ વાહાણો જોખમાએઆથી એ બીચારાની તમાંમ માએઆપુંજી ઘસડાઇ ગઇછે, તો એવા વખતમાં ઉંચા-કુલના ને સારી બુનીઆદી ધરાવનાર એક સોદાગર ઉપર કાંઇબી રીતની વધારે મુશીબત ગુજારવા કરતાં તેના ઉપર રેહેમ લાવવી જોઇએછે. એક રતલ આદમનું માંશ લેવાથી તું તારાં તમામ નાણાં ખોઇ બેશેછે એટલુંજ નથી પણ તે સાથે આદમજાતના ખીઆલમાં નહી આવી શકે એવું નાતરસ કામ કરવાની તારે માથે કાલી ટીલી ચોટેછે; વાસતે આ બુજરગ મોબેદ આ વખતે તારી અએન ફરજછે કે મુશીબતમાં આવી પહેલા તારા એક બીરાદરને તું બચાવી લીએ, ને તારાં જે મુદલ નાણાંછે તેમાથી થોડીઘણી છુટ મુકી જેટલાં હાલ તુરત તને મલી શકે એટલાં લઇ એ સોદાગરને છુટો મુક. બાદશાહી તોખમના એક સોદાગર ઉપર હાલ સુધી જે હાદેશો પડી ચુકોછે તે એવા એક સેદાગરને તમામ રંજુર કરવાને બસછે, હવે એવા પહેલા ઉપર વધારે મુશીબત પાડવી એ તું જેવા બુજરગ મોબેદને છાજે નહી. હું હાલ વધારે બોલી શકતો નથી, પણ ખાતરીથી કાંઇબી સારા ને માન ભરેલા જવાબની આરજુ રાખુ છું; હું એખલોજ એમ ધારૂંછું એવું નથી, આ દરબારમાં હાજર થએલાં તમામ માણસોના ચેહેરા ગુવાહી પુરેછે કે તે સઘલાઓ માહારા વીચારનાજછે, વાસતે બુજરગ મોબેદ ખુબ ગોર કરીને તારી બુજરગીને માન મલે ને આ દરબારને શોભા મલે એવો જુવાબ વાલજે.

મીલ્લાદ—એ નામવર અમીર, તું નામદારે જે શખુનો કહેઆ તે સઘલાં ઉપર મેં ઘણો દરીઆફત કીદોછે, પણ નામવર આ વખતે તુને એટલોજ જવાબ દઇ શકુંછું કે મેં કસમ લીધેલાછે કે નાણાં હવે લેવાં નહી, પણ લખતની રૂહે જે એક રતલ માંશ મલે તેજ લેઉં. અગરજો તું નામવર એ વાતની સામે આવે ને ઇનસાફની રાહે જે માહારો વાજબી દાવો ને ખરો હકછે તેથી મને નાશીપાશ કરે તો ખેર, તું નામવર મુખતીઆરછે, પણ ઇઆદ રાખવું જોઇએછે ઓ નામવર અમીર કે એવી રીતે તરફદારી વાલો ઇનસાફ કરવાથી આખી તેહેરાન સરજમીનના અદલ ઇનસાફને મોટી બદનામી પુગવાની; હવે જો તું નામવર અથવા કોઇ બીજો શખસને પુછે કે એ મુજબ સોગન લઇ માંશ

તીઆરીછે. ઘડીભર વીચાર કરો કે મારો ઘરમાં એક ટો ઉંદર ભરાએલો હોએ ને તે ઘરમાં ઘણો કંટાલો આહોએ, તો તેવાં ઉંદરને વાસતે મારે શું કરવું જોઇએ! જબ ઘણો સેહેલોછે, તેને મરાવી નાખવા મારે હુ જોઇએ સ હજાર દીરમ ખરચું; કોઇ મને પુછનાર નથી તેમજ કે કેટલાએકોને તરેહવાર ચીજોનો કંટાલો હોએછે તેવી કંટાલા ભરેલી ચીજોને ધીકારી કાહાડવાને અથવા મને નાબુદ કરવાને તેઓ મુખતીઆરછે, તેમને પણ અટકાવનાર કે પુછનાર નથી. તેજ મુજબ માહારો અહેલછે—ફરેદુને મને ઘણો કંટાલો આપેલોછે ને હવે તેનેથે મને એટલોતો ધીકાર છુટોછે કે મારે આ નુકશાનલો સેવટનો એલાજ લેવાની જરૂર થઇ પડીછે.

નોશીરવાન—આ જુવાબ કાંઇ મનપતીજ નહી લીઓ. તારામાં ખરેખર રેહેમ જેવીતો કોઇ ચીજ છેજ'?

મીલ્લાદ—હું કાંઇ અહીંઆં તારા જેવાઓને પતીજ જવાબ આપવાને કે તારા જેવાઓ ઉપર રેહેમ કરનથી આએઓ, સમજીઓ! આ ઇનસાફની દરબારછે તાંહાં હું ઇનસાફ ચાહાવાને આવેલોછું.

નોશીરવાન—મીલ્લાદ કાકા તારે સું તમારા કેહેણ મુજબ લોકોમાં આ રેવાજ ચાલેલોછે કે જે ચીજ પસંદ નહી હોએ ને જેનો કંટાલો છુટતો હોએ તેને તદન નાબુદજ કરવી કે?

મીલ્લાદ—જેવી જેની મરજી, તદન નાબુદ નહી કરે તોબી તેને ઘણાજ ધીકારથી જુએતો ખરા, ને બને તેમ નાબુદ કરવાને તઇઆર રેહે.

નોશીરવાન—મીલ્લાદ કાકા તારે તમેં પણ તેજ મુજબ કાંએ નહી ચાલતા વારૂં? તમારાજ કેહેવા મુજબ પેહેલી તકશીરે ધીકારી કાહાડે ને પછે જેમ જોગવાઇ મલે તેમ તેને નાબુદ કરે, તો તેજ એલાજ તમો કાંએ નહી લેતા?

મીલ્લાદ—તે વાત જુદીછે, બાપુ. સાંપ એક વખત દંખ દીએ તે ખમીને તે ફરીથી દંખ દે તાહાંવેર તેને જીવતો રાખવો કે? એવી મંતકી મને નથી આવડતી. વાતતો જુઓ!

ફરેદુન—પેઆરા દોસત નોશીરવાન, તું એ જાહેલ મોબેદ સાથની જીકર બંદ કર. તુ કોણની સાથ જીકર કરેછે તેની તુને ખબર નથી. હજી તું દરીઆ કીનારે ઉભો રહી ભરતીનાં પાણીને અટકવાને કેહેશે, અથવા ફાડી ખાનાર દરંદાં વરૂને તું પુછશે કે ભાઇ તે ગરીબ બકલીઆંને ખાઇ જઇને તેની માતાને કાંએ રડતી મુકી! અથવા જે ચીજ નહી બની શકે એવી

તેના છ હજાર આપવાને આ વખતે હું તઈઆરછું; જુઓ હજીબી ધીઆન પુગતું હોએનો. ભલાઈ કરવાનો વખતછે, ભલાઈ કરી લેવો. ફરીથી એવી ભલાઈ કરવાની જોગવાઈ મલશે નહી.

મીલ્શાદ—ભાઈ તું બોલી રહેઓ કે ! હું એકવાર બોલી ચુકો ને ફરીથી કહુંછુ કે આ ઠેકાણે હું નથી આએઓ રેહેમ કરવાને કે નથી આએઓ ભલાઈ કરવાને, ફકત ઈનસાફ ચાહાવાને આવેલોછું, વાસતે તરણ હજારને બદલે છ હજાર દીરમતો સું પણ તું કદી એમબી કેહે કે છ હજાર નહી પણ છતરીસ હજાર લેવો અથવા તેટલાંએ નહી ગમતા હોયતો છતરીસ લાખ લેઓ, તો તેબી હું લેનાર નથી. મેંતો નકી કીધેલુંછે કે લખતની રૂહેજ ચાલવું ને તે મુજબ હું ચાલશ. હવે વધારે ટક ટક કરવી મોકુફ કરોતો સારૂં.

અમીર—મીલ્શાદ, જારે એમજછે ને તું જારે કોઈ ઉપર જરાબી રેહેમ કરવાને ચાહાતો નથી તો પછી તારા ઉપર કેમ રેહેમ થશે વારૂં !

મીલ્શાદ—આ વખતે હું કાંઈ તું નામવર પાસે રેહેમ માંગવા નથી આએઓ કે તું નામવર એ મુજબ મને ધમકી આપેછે. મેં કાંઈ અણઘટારટ કામ કીધું નથી કે મને રેહેમની આરજુ રાખવી પડે. તે કરતાં તમે રેહેમ રેહેમ કરી બોલીઆ કરોછો તો વારૂં તમે પોતેજ સેંકડો ને હજારો લોકો ઉપર નાતરસપણું જે બતલાવોછો તે કાંએ નથી મુકતા ! જુઓ આજ સેંકડો ને હજારો લોક જજીઆના ખુની પંજામા કેટલા હલાક ને પરેશાન થાએછે ! તો ચાલો પહેલો મેદાન ને એ બીચારાંઓને એ હલાકી ભરેલા જજીઆમાથી આજાદ કરો ને પછે લોકોને દેખાડો કે તમે આવી રીત રેહેમ કીધી, ફકત મોહોડે બોલીઆથી કાંઈ રેહેમવાલા જણાતા નથી. હું તો સાફ મોહોડે મારીને ના કહુંછું કે હું રેહેમ કરવાને આ અદાલતમાં આવીઓ નથી ફકત ઈનસાફ ચાહાવા આવીઓછું.

અમીર—આ વખતે આ દરબારમાં અરદશીર વકીલની તરફથી એક નોજુવાન સુકતી આ કજીઓ ચલાવવાને આવનારછે, એવું અરદશીર વકીલના એક રૂકા ઉપરથી હમણાંજ મારા જોવામા આવીઉંછે, વાસતે તે સુકતી આવી પુગે એટલોવાર દરબારનું કામ મોહોકુબ રાખીઉ છે.

[બધલા ઉઠીને જાએછે.

કંટાલા ભરેલી એક વાત.

બાઈઓ તમો કેટલીક કીસા કાહાણીની વાતોથી વાકેફતો હશોજ, માટે એવા કીસા કાહાણીઓ વીશે આ ઠેકાણે કાંઈબી વરણન કરવા કરતાં તેવી એક વાત અતરે દાખલ કરીએછે. એ વાતનું તાતપરીઅ અથવા મતલબ કેહેવીછે તેનો પણ કાંઈ ખુલાસો કરવાની જરૂર નથી. વાચનાર બાઈઓ એની મતલબ પોતાની મેળેજ સમજી શકશે.

કેહેછે કે આગલા વખતમાં રાજા પાદશાહોને રાજ દરબાર સંબંધી ઘણાંજ થોડાં કામો હતાં, તેઓમાં મુખીઅ કામતો કોઈવાર એ નીકલી આવતું કે નજીવી વાતોમાથી તેઓ મોટી લડાઈઓ ઊઠાવી ઊભા રેહેતા હતા ને તેમાં બાપડાં સેંકડો ગરીબ માણસોના જાનની ખુવારી થતી હતી, એ વગર બીજાં કશામાં જો તેમનું ધીઆન રોકાતું હતું તો તે મોજ મજામાં ને એશ આરામમાં. એ શીવાએ લોકોપકારનાં કે દેશનાં સુધારાનાં તો કાંઈ કાંમો તેમને સુજતાં નહી હતાં, તેવા પાદશાહોનાં મનમાં કોઈવાર એવીજ ધુન આવતી કે બસ બેશીને અથવા પડીને કીસા કાહાણીઓ અથવા એવીજ બીજી વાતો સાંભલવી. એ મતલબથી ઘણાખરાઓતો કેટલાક ભટાઈબોરો અથવા લફીઆઓને પોતાની હજુરમાં રાખતા ને જારે મનને ગમતું તારે તેમની પાસે વાતો કરાવતા. ને પછે જેવી વાત તે મુજબ તેનો રશકસ લઈ મગન થતા હતા. વલી કેટલાકોને એવી વાતો સાંભલવાનો શોખ થતો તારે તેઓ જાહેર રીતે લોકજાણું કરી વાત કરનારાઓને તેડાવી મંગાવતા ને તેમને શાલ દોશાલાનાં નજરાના આપી તેમની પાસે વાતો કરાવતા હતા. એવી રીતે વાતો સાંભલવાના શોખમાં પડેલા એક પાદશાહ વીશે નીચે મુજબ એક વાત જણાવવામાં આવીછે તે વાંચનાર બાનુઓને લગાર પસંદ પડશે એમ ધારી નીચે દાખલ કરીએછે.

કેહેછે કે એ બાદશાહને વાતો સાંભલવાનો એટલોતો શોખ હતો કે ફકત તેટલા માટેજ તે પોતાનો તમામ વખત ગુમાવતો હતો ને જેમ બને તેમ વાતો સાંભલવાને ઘણોજ ખંતી રેહેતો હતો, તેની દરબારના બેસનારાઓ અને મસલત આપનાર મંતરીઓ વગેરે સઘલા હોદેદારો પોતાના પાદશાહને રાજી કરી તેના વાહાલા થવાને બારે કોશેસો કરતા, ને એક એક કરતાં સરસ વાતો તે લઈ આવતા પણ બાદશાહ જે તમામ રાતદીસ એગાજ ચકચુર રેહેતો તેની ખાતરમાં કોઈ વાતો આવતી નહી હતી. આ રીતે જારે પોતાની ખાતરી મુજબ અથવા પેટ બરતી વાતો કોઈ કરી શકતું નહી હતું તારે તેણે એક દીવસે પોતાનાં ગામમાં ઢંઢેરો ફેરવાવીઓ કે જે કોઈ શખસ મારી આગલ આવીને એવી એક વાત કરે કે જે કદી પુરી થાએજ નહી ને હંમેશ સુધી ટકે તેવી વાત કરના

રને હું મારાં રાજપાટનો વારેશ કરીશ તથા તેની સાથે માહારી છોકરી પરણાવી આપીશ; પણ જો કોઈ શખશ એવી કબુલાતે આવી વાત કરવા માંડશે ને તે વાત જો પુરી થઈ ગઈતો તે ધણીને પોતાનું ડોકું બાદશાહના જલ્લાદને સોપવું પડશે.

શાહાજાદી સાથે પરણવાની ખાએશ ને રાજપાટનો વારેસ થવાની ઊમેદ ઘણાક ઊમેદવારો મેદાન પડીઆ, અને તેમાના કેટલાકો ઘણી લાંબી લાંબી વાતો ગોખીળી આએઆ. એમાના કેટલાકોની વાત એક અઠવાડીઊં, કેટલાકની પખવાડીઊં, કેટલાકની એકાદ બે માસ ને કેટલાકની છ છ માસ સુધી ચાલી; એઓએ જેમ બની તેમ પીજન કરી કરીને વાતો લંબાવવાને કશી બખીલાઈ કરી નહી, પણ તેટલું છતાં ઊપર જણાવોઆ મુજબ મોડે વેહેલે તેમની વાતો ખતમ થવા લાગીઓ ને એક પછે એક બીચારા પોતાનું ડોકું બાદશાહના જલ્લાદને હવાલે કરી આ દુનીઆમાંથી કુચ કરતા ગએઆ.

એમ કરતાં એક શખસ નીકલી આવીઓ ને તેતો ખાતરીથી કેહેવા લાગો કે મારી પાસ એવી એક વાતછે કે જે કેહેતાં કેહેતાં જનમના જનમ વીટી જશે પણ માહારી વાત પુરી થવાની નથી, વાસતે જો બાદશાહ મને ઊપલી કબુલાતે રાખશેતો અબઘડી તઈઆર છું. એ શખસ કેવાં ખરાબ જોખમમાં ઝીપલું નખાવતો હનો તે વીશે તેને ઘણી રીતે સમજાવવામાં આવીઊં કે આટલા આટલા લોકો પોતાનાં બદનથી ધડ છુટાં પડાવી ચુકાછે વાસતે હવે તેણે એ વાતની હામ ભીડવા કરતાં હાત ઊઠાવવો બેહેતરછે, પણ તેતો સાફ એમજ કેહેવા લાગો કે હું જરાએ ડરતો નથી. મારી વાત એવીછે કે જે કદી ખુટવાની નથી તો પછે શા માટે બીહીવું જોઈએ. આ રીતે તે ઘણો બજીદ થવાથી તેને બાદશાહ સામે લાવી ઊભો કીધો. એ શખસનો દેખાવ ઘણો ગંભીર ને ગોયા દુરંદેશા વાલુ આદમી હોએ એમ તેના ચેહરા ઊપરથી જણાતું હતું. એ શખશે બાદશાહ સંગાથે કેટલેક જરૂરીઆત બંદોબસત કરી લીધો ને લખત વગેરે જે દસતાવેજ કરવાના હના તેબી કરાવીઆ ને અરસપરસ બંધેને જેમ દુરસત લાગું તેમ તેઓએં પોતપોતાની સરતો લખનમાં દાખલ કરાવી, તેમાં ખાધા પીધાનો તથા સુના બેસાનો કેટલેક વખત વાત કરનારે માંગી લીધો ને તેની પણ એક કલમ તે સખતમાં દાખલ કરાવી. ને પછે વાતનું મંડાણ કીધું તે નીચે મુજબ—

"આગલા વખતમાં એક બાદશાહ હતો, તે ઘણોજ જુલમગાર હતો. એ શખસે પોતાની મોહોટાઈ વધારવાની મતલબથી ગામમાંથી જેટલો અનાજ મલી આએઓ તથા દેશાવરો ખાતેથી જેટલો બીજો આવી લાગો તે તમામ અનાજનો સંગરહ તેણે કીધો ને તે સઘલો અનાજ ભરવા માટે તેણે એક મોહોટો, ઘણોજ મોહોટો કોઠાર કરાવીઓ. એ કોઠાર એટલોતો મોટો હતો કે તેની ઊંચાઈ એક પાહાડના જેટલી હતી."

"એ કોઠાર બંધાવતાં તેને ઘણાં વરસો લાગાં, તેમજ તેમાં તેણે ઘણાંએક વરસો સુધી અનાજ ભરીઆજ કીધો ને જારે તે કોઠાર છેક ખચોખચ ને મથાલે સુધી ભરાઈ રહેઓ તારે તેણે વધારે સંગરવાનું મોકુફ કીધું. તારપછે તેણે તેનાં બારી બારણાં સઊ એટલાંનો મજબુત બંધ કરાવીઆં કે જેમાં સુરજની રજાલ વરીક જઈ શકે નહી."

"પણ જે કડીઆઓએ તે કોઠાર બાંધીઓ હતો તેઓને હાતે ગફલતીથી મથાલે એક નાકું રહી ગીઊં. એ નાકું કાંઈ ઘણું મોટું નહી હતું પણ એક નાહની સરખી ચલી અંદર જઈ શકે એટલું હતું. તે ઠેકાણે કેટલીક ચલીઓ આવીલાગી ને તેઓ પેલા કોઠારમાથી અનાજ કાહાડી લઈ જવાની પેરવી કરવા લાગીઓ, પણ પેલું નાકું એટલું નાહાનું કે બે ચારથી તો અંદર જવાએ અવાએ નહી એક જઈ શકે ને તે પાછી આવે તારેજ બીજીથી જવાએ એવું હતું, તેથી એક ચલી અંદર ગઈ ને અનાજનો એક દાનો લઈ આવી ને ઊડી ગઈ; તારપછે એક બીજી ચલી અંદર દાખલ થઈ ને તે વલી અનાજનો એક દાનો લઈ બાહાર નીકલી આવી ને ઊડી ગઈ; તારપછે એક તરીજી ચલી આવી ને તે વલી અંદર જઈ અનાજનો એક દાનો લઈ આવી ઊડી ગઈ; ને તારપછે એક ચોથી ચલી આવીને તે અંદર જઈ અનાજનો એક દાનો લઈ આવી ઊડી ગઈ."

વાત કરનારે આ મુજબ એક એક ચલી એક એક દાનો લઈ આવી એવી રીતે ટાહેલું કરીઆ કીધું, ને તે તેણે એક મહીના સુધી સવારથી સાંજ સુ

ધી એનું એજ બોલીઆ કીધું. જોકે બાદશાહને વાત સાંભલવાને ભારે ચસ લાગેલો હનો ને તેનાંમાં એવી વાતો સાંભલવાનો ભારે શોખ હનો તોબી આ વાતથી તો તેને કંટાલો છુટવાં લાગો તેથી એક દાહાડે તેને વાત કરતાં અટકાવીને પુછીઉં કે "વારૂં ટીકછે એતો સાંભલીઉં કે એકકી ચલી એકકો દાનો લઈ ગઈ, અને એમ હવે ધારીએ કે જાણે આખો કોટાર ખાલી થએઆ તાંહાંસુધી ચલીઓ અનાજ લઈ ગઈ, વાસતે તે અનાજ ખાલી થએગા પછે શું થઈઉં તે કહો." તારે વાત કરનારે ધીરજથી ને થંડે પેટે જવાબ દીધો "બાદશાહ સલામત, મારી વાતનો ભાગ પુરો થએઆ વગર તેની પાછલ બનેલી બીના માહારીથી કેહેવાઈ શકાતી નથી. પેહેલાં જે બનવા માંડીઉં તારથી વાત શુરૂ કીધી તો તે જેમ ને જારે પુરૂં થઈઉં તે સઘલું સમજાવીઆ વના આગલ ચલાએજ નહી." એટલો જવાબ વાલી વાત કરનારે પાછું પોતાનું પીજન શુરૂ કીધું કે "તારપછે એક બીજી ચલી આવી અંદર જઈ અનાજનો એક દાનો લઈ આવી ઊડી ગઈ." એ પીજન પાદશાહે બીજા છ માસ સુધી નહી અખતીઆર થઈ શકે એવી સબુરી અખતીઆર કરીને સાંભલીઆ કીધું ને પછે વલી એક દાહાડે તેને કહીઉં "આઇ તમારી ચલી ને આનાજનો દાનો એ ગોલોથી તો હવે મને કંટાલો છુટો; તમો શું ધારોછો એ ચલી ને અનાજ કેવારે પુરો થશે?" વાત કરનારે જવાબ દીધો, "બાદશાહ સલામત, એનો જવાબ કેમ દેવાએ? જારથી મેં વાત શુરૂ કીધીછે તારથી તે આજ સુધી મલી ચલીઓ ફકત પાએલી બે પાએલી અનાજ લઈ ગઈ હશે તો જે કોઠાર કે જેમાં લખો ને કરોડો ખાંડી અનાજ ભરેલોછે તે ખાલી થતાં તો બહુ વીલમ, તે કેવારે પુરો થશે તે વાત પુરી થશે તારે તમોને માલુમ પડશે, બાકી હાલતો મારીથી કેહેવાઈ શકાએ એવું નથી. વાસતે પાદશાહ સાહેબ સબુરી પકડી વાત સાંભલો, અલબતાં એનો છેડો આવીઆ વના રેહેશે નહી." આ ભાગા તુરા જવાબથી વલી પાદશાહે થોડી ઘણી સબુરી અખતીઆર કીધી ને વલી બીજતં એક આખાં વરસ સુધી તે વાત ("બીજી એક ચલી આવી અંદર જઈ અનાજનો એક દાનો લઈ બાહાર નીકલી ઊડી ગઈ") સાંભલીઆ કીધી. બાદશાહે જોઈઉં કે હજુ વાતનો છેડોતો આવતો નથી ને વાત કરનાર એકના એક બોલો બોલીઆ કરેછે જેથી કંટાલો છુટેછે તારે અંતે થાકીને તે બોલી ઊઠીઓ "બસ ભાઈ, બંદ કરો, વાત સાંભલી, આપણી કબુલાત મુજબ મારી છોકરી તમો લેવો ને તમારી શાદીનો દીવસ મુકરર કરી શાદી કરાવી આપીશું. તેમજ રાજપાટનો વારેસ કરવાને પણ હું જોઈતા દસતાવેજો કરી મુકુંછું, વાસતે ભાઈ તમારે ગમે તે લેવો, કબુલાત મુજબ જે તમોને ઘટેછે તે સઘલું તમોને મલી ચુકું, હવે મેહેરબાની કરી પેલી વાત બંધજ કરો."

આ રીતે બાદશાહે પેટ ભરીને વાત સાંભલી, વાત કરનારે જે અછી તાલ લગાડી હતી કે મારી તમામ કેફીઅત પુરી થએઆ વગર પાછલની બીના બોલી શકાએજ નહી, તે ઊપરથી કોઈએ ફરીથી તેને પુછીઉં બી નહી કે ભાઈ તમારી વાત જરા કરો. ધુનમાં આવેલા બુબખ બાદશાહનો શોખબી આવી તાલમેલથીજ લગાર નરમ પડીઓ.

પુતલીબાઈનું કાગલ.

શ્રી પુણાની તા૰ ૨૭ મી ડીસેમબર ૧૮૬૧

માહારાં પેઆરાં માતાજી,

પેઆરાં માતાજી કાકાની ગેહેરબાઈની સાથે તમારી તરફથી પુણે આવવાને હું નીકલવા પછે ચાર દાહાડે અતરે સહી સલામત હમો આવી પુગાં છીએ. તમો મારી તરફનાં કાગલોની વાત જોતાં હશો, ને મારી તરફથી તમો માતાજીને લખવાની કાંઈ બાબદતો હતી નહી, તેથી હું ઘણી વીચારમાં પડી હતી, તેટલાં મનમાં એવું આવીઉં કે હું મુંબઈથી નીકલીઆ પછે અતરે આવી પુગી ને અતરે બે પાંચ દાહાડા ફરતાં હરતાં જે કાંઈ જોવામાં આવીઉંછે તેનો થોડોક અહેવાલ તમો માજી ઊપર લખી મોકલશતો તે કાંઈ નકામો નહી ગણાશે એમ ધારી આ કાગલ લખીઓછેજી.

માતાજી, તમો જાણોછો કે હમો સોમવારને દાહાડે સવારે ૮ વાગે ઘર આગલથી નીકલીઆં હતાં ને બોરીબંદર આગલથી આગ ગાડીમાં બેઠાં હતાં. એ ગાડીમાંથી બપોરના એકું બે વાગાને સુમારે હમો ખપોલી ઊતરીઆં. આગ ગાડીની મારફતે હમોએ જે

મુસાફરી ચાર પાંચ કલાકમાં કરી તેને વાસ્તે ખબર કાહાડતાં એવું કેહેવામાં આવીશે કે એ રેલવે ઊઘડી આ અગાઊ મુંબઈથી ખપોલી આવતાં ઓછામાં ઓછા દસ બાર કલાક લાગતા હતા, તેમજ ઊતારૂઓને ઘણી ઈજા ભોગવવી પડતી હતી, પણ આ રેલવેમાંનો જાણે પાલખીમાં બેઠાં હોઈએ ને કશી વાતની અડચેણ ન હોએ એ મુજબ સેહેજમાં ને વગર થાક ચઢવે હમો ખપોલી પુગાં હતાં. ખપોલીની જગા હાલ સારી ગણાએછે તેમજ તાંહાં વસતીબી હાલ સારી થઈ પડીછે—રેલવે ઊઘડીઆ અગાઊ એ ઠેકાણે ઘણી જુજ વસતી હતી એવું તાંહાંનાં લોક બોલતાં હતાં. ખપોલીમાં એક ઊતારાની જગાછે તાંહાં હરએક કલાક વાસો કીધો ને જરા લગાર નાસતો કરી લીધો, પછે દમનીમાં બેસીને ખંડાલાનો ઘાટ ચઢીઆં. એ ઘાટ ચઢતાં આસરે તરણ કલાક લાગા હતા. એ ઘાટ પરની કેટલીક જગા ઘણીજ કઠીણ ને ચઢણ વાલીછે, ને અણજાણાં માણસનેતો એવુંજ લાગે કે એએ જાણે ગાડી ઊંધી વલી જશે, એએ જાણે પડી જઈશું—તોપણ ગાડી હાંકનારાઓને રાત દીવસનો માહાવેરો હોવાને લીધે તેઓ ઘણી સંભાલથી હાંકેછે, તેથી એવી કાંઈ ધાસતી રાખવાની જરૂર નથી. કેહેછે કે એ ઘાટ ઊપરથી ઘોડાની ગાડી ચઢવા ઊતરવાને ઘણું બીકટ ગણાએછે, એ ઘાટને કેટલેક ઠેકાણે ઘણી ભઅંકર ચઢણ ઊતરણો લાગેલીછે તેટલી જગા ઊપરથી ઘણીજ સંભાલ રાખવી પડેછે. સવાર સાંજ એ ઘાટ ઊપરથી સેંકડો માણસો ને માલ ભરેલાં હજારો ગાડાં જતાં આવતાં માલુમ પડેછે. ચાર પાંચ વાગાને સુમારે હમો ખંડાલે આવી પુગાં ને તાંહાં આવી ધરમસાલામાં ઊતારો લીધો. ને બે દાહાડા તાંહાં રેહેઆં, તેટલી મુદતમાં હમો રેલવેના ટનલો જોવાને ગએઆં હતાં. કેહેછે કે હાલ મુંબઈથી આગગાડીમાં બેઠેલાં માણસો ખપોલી આગલ જેમ ઊતરેછે ને ઘાટ ચઢીને પછે પાછાં આગ ગાડીમાં બેસેછે તેમ આવતા છ માસ કે વરસ પછી થશે નહી. ઘાટની જે ઘણી કઠંણી જગા ગણાએછે ને જે ઊપરથી આગગાડી જેવી કાંઈ ગાડી લઈ જવાઈ શકાએ નહી તે ઘાટને વચોવચમાંથી કોતરવા માંડીઓછે, ને લગભગ તેનું કોતરકામ ઘણુંક પુરૂં થવા આવીલીંછે. ને હજી રાત દીવસ સેંકડો માણસો કામ ઊપર લાગેલાંછે. ઘાટ કોતરાએઆથી ખપોલીથી ઠેઠ આગ ગાડીમાંજ પુણે જવાઈ શકાશે ને ઘાટ ચઢવાની જે કડાકુટ કરવી પડેછે તે મટી જશે. માએજી આપણે ફલીઆણી આગલ જતાં જે ટનલો અગાઊ જોએઆંતાં ને જે ટનલો જોઈ આપણે અકરાઈ ગએઆં હતાં તે ટરતાં ઘણા મોટા ટનલો આએ ઘાટ એકલ થશે ને તે જારે તઈઆર થશે તારે એક જોવા લાએક રચના થઈ પડશે. હીકમત, કલા ને પઈસાને જોરે માણસો કેવાં કેવાં કામો કરી શકેછે તેનો ઘણો અછો નમુનો આ ઘાટના ટનલો ઊપરથી મલી આવેછે. ખંડાલામાં પણ અગાઊ કરતાં હાલ સારી વસતીછે. સવાર સાંજ તાહાડ ઘણી પડેછે, જેથી ખાધા પીધાની તમામ ચીજોમાં ઘણી લેજત છુટેછે. ખંડાલામાં સેજસાજ બંગલાઓછે, તેમાં મરહુમ સર જમશેદજીનો બંગલો વધારે સારોછે. ખંડાલેથી આગ ગાડીમાં પાછાં બેસાં ને તરણ ચાર કલાકમાં પુણે આવી પુગાં, ને અગાઊથી નકી કીધેલું હતું તે મુજબ ધરમસાલામાં હમારો ઊતારો લીધો. કાકાનાં મેહેરબાઈની તબીએત અસલ સારી હતીજ નહી, તેમાં વલી આ મુસાફરીથી તથા ખંડાલામાં ફરીઆં હરીઆં તેની થાકથી જરા વધારે નાતવાન થએઆં હતાં, પણ બીજે દાહાડેનો તેવણ તદન સારાં થઈ ગીઆં હતાં. અતરે આવી ઊતરવાને આજ પાંચ સાત દાહાડા થએઆછે. અતરે આપણા જરતોસતીઓની વસતી ઠીકછે—આસરે સો પોણોસો ઘેર જરથોસતીઓનાંછે, પણ તે બધાં ઘેરો આપણી મુંબઈની પઠે એકજ મોલામાં નથી પણ તે વેરન ખેરણછે. આપણી મુંબઈના મોલા જેવો કાંઈ વાત અતરે જણાતી નથી. અતરેનાં સઘલાં ઘરો બેઠી બાંધણીનાં ને વગર માલનાંછે. કેટલાંક ઘરોને બબે તરણ માલછે, જો કે એ ઘરો બેઠી બાંધણીનાં ને વગર માલનાછે તોપણ તે ઘણાં સારાં ને સોભીતાં લાગેછે. પારસી વેપારીઓમાં થાનેવાલાની એક દુકાન ઘણીજ મોટી જોવામાં આવેછે. અતરે બીજીબી ઘણી દુકાનો ને પેહેડીઓછે, પણ તે આપણી મુંબઈની દુકાનોને પુગે નહી. ગામમાંનાં પરભુઓના ઘરોબી બેઠી બાંધણીનાં પણ એક એક ને કોઈ કોઈ બબે માલનાંછે. અતરેની સર જમશેદજીની અગીઆરી ઘણી રોણકદાર ને સોભીતીછે, મુંબઈની માણેકજી શેઠની, કપાવાલાની, ઈરાંવાલાની, મંચેરજી શેઠની, દાદી શેઠની અને એવીજ

જીએ અગીઆરીઓ કરતાં આ અગીઆરી ઘણીજ સારીછે. એ અગીઆરીમાં એક જરૂરનો સુધારો જોવામાં આવેછે કે અગીઆરીની આસપાસ એક મોટો ખાલી કંપાઉનડછે જાંહાં જાત જાતનાં ને ભાત ભાતનાં ફુલોનો અછો બાગ બનાવેલોછે. તેથી કરી એ અગીઆરી વધારે શોભા આપેછે. મુંબઈનાં સઘલાં આતશબેહેરામ સાહેબોમાંથી જો એવી રીતના બાગ બનાવેતો ખરેખર ઘણીજ જેબ આપે. કાંપનાં લોકોના વાપરવાસનાં પાણી સારૂં સર જમશેદજીએ જે બંડ બંધાવીઓછે, તેનું પાણી આવવા માટે એક મોટી હોજ અથવા ટાંકી બાંધી લીધેલીછે તે ટાંકી આ અગીઆરીની સાંમેજ આવેલીછે. મુંબઈના જેવી કોઈ નામીચી ઈમારતો અતરે જોવામાં આવતી નથી તોપણ લોકો આશા રાખેછે કે પાંચ સાત વરસમાં મુંબઈ જેવુંજ પુણું થશે. કેહેછે કે પુણામાં દસ પંદર વરસની વાતપર જેટલી વસતી હતી તેની ૨૫ ગણી વસતી હાલ વધી પડીછે. અગાઊ જગા ઘણી સસતી ને તુરત મલી આવતી હતી, પણ હાલ તેમ નથી જગાની કીમતમાં ચાર ગણો વધારો થઈ પડીઓછે, તેમજ ઘરોનાં ભાડાંમાંથી બેહદ વધારો થઈ પડીઓછે. અતરે પારવતીનું એક મોટું ડેહેરૂંછે તે જોવા હમો ગએઆંતાં, પણ મોડું થઈ જવાથી બરાબર તેમાં ફરી વલવાને પુરતો વખત મલીઓતો નહી. એ ડેહેરામાં ઘણું સારૂં નકસીનું કોતરકામછે, એ ડેહેડું ઘણુંજ જુનું જણાએછે. એ ઊપર જવાને માટે પથરની શીરીઓ બાંધેલીછે તે ઊપર થઈને એ ડેહેડાંમાં જવાએછે. અતરે હાલ તુરતતો ખાધા પીધાની જનસોનો સારો સુકાલછે. મુંબઈમાંતો હાલ મોંઘવારી ચાલેછે પણ અતરે તેવું કાંઈ નથી. પાવલાનાં ૧૬ ઈંડાં ને તે વલી તાજાં મલી શકેછે. ૨૧) નું ઘી અંહીનો સવાસેર એટલે મુંબઈના ચાર સેર જેટલું મલેછે, ને તે વલી ઘણુંજ સોજું. આનેથી દોહોડ આને રતલ ગોસ્ત મલેછે તેબી ઘણું સારૂં. દુધ ને માખણતો જેવું અને જેટલી કીમતે અતરે વેચાએછે તેવું કદાચજ મુંબઈમાં વેચાતું હશે—દુધ જાણે ટીલી બંધાએ એવું—ને માખણ છરીએ કાપીએ એવું. તેમજ તરકારીબી સાગી ને સસતી મલેછે. હવા પાણી સઘી સારૂંછે. આપણે મુંબઈમાં જેને ગુલાબી તાહાડ કહીએ છીએ તેવી તાહાડ હાલ અતરે ચાલેછે. બપોરના લગાર કચવચ થાએછે પણ તે થોડોજવાર. ફરૂટ મેવો પણ સારો ને સસતો મલેછે. આપણા જરતોસની કોમનો એક નવાબ અતરે વસેછે. ખાન બાહાદુર પેસતનજી સોહોરાબજીને હું નવાબ કેહેઊં છું. ખરેખર એ ઊદાર મનના શખસ વીશે થોડા દાહાડામાં અતરે ઘણું સાંભલવામાં આવીઊંછે. જેમ મુંબઈ ને બીજાં મુલકોમાં સર જમશેદજીની સખાવત ઘણી બોલાએછે તેમજ પુણાના ગરીબ લોકોમાં એ ખાન બાહાદુરની છુપી સખાવત ઘણી સંભલાએછે. એ ખાન બાહાદુરનાં બાગમાં હમો ગએઆંતાં. એવણને ઘરનાં છોકરાંઓએ હમારો ઘણો સારો આવ આવકાર કીધો હતો. એ સખી ખાન બાહાદુરની તબીઅત આજ ઘણુ થઈ બગડેલી ચાલેલીછે, તોપણ હાલતો ખુદાનાં ફજલથી જરા ઠીકછે.

માતાજી હાલ આ કાગલ ઘણું લંબાણ થઈઊંછે માટે બસ કરૂંછું, જો અગર વધારે દાહાડા અતરે રેહેવાનું પરશેતો બીજું કાગલ લખીશ. ઘરમાં સઊને હમારી તથા મેહેરબાઈ કાકીની દુવા કેજોજી. તમારી તરફના સારા સમાચાર લખી જણાવજોજી.

લા૦ તમારી નીમકપરવર બેટી,

પુતલીબાઈ.

‡‡ ઉપલી બીના લખાઈ રહેઆ પછે પુણેવાલા ખાન બાહાદુર પેસતનજી સોહોરાબજીના મરણની દુખ ભરેલી ખબર અતરે આવી પુગીછે. તા૦ ૨૫ મીની રાતનાં મરનારે ૮૦) વરસની વએ પોતાની પાછલ એક પુતરને તથા બેહલા બેશીઓને રાખીને પોતાનો પરાણ પોતાના પેદા કરનારને હવાલે કરી મીનોઈ લોકોમાં પોતાનો વાસો કીધોછે.

મોહોત—રડાકુટની મનાઈ.

વાંચાર પેઆરી બાનુઓ, આ વખતે તમારી હજુરમાં ઊપલાં મથાલાંની એક બાબદ મુકીએ છીએ. એ બાબદ ઘણીજ જરૂરનીછે, એ ઊપર તમ બેહેનીઓએ ઘણી બારીકીથી ગોર કરવો સજાવારછે; માણસની જીંદગી એ કુચ ચીજ નથી આજ છે ને કાલે કોણ જાણે કાંહાં, વાસતે વાંચનાર બાઈઓ એ બાબે જે થોડાક વીચારો ઊતપન થએઆછે તેને બીજાં દફતરોની મદદ લઈ એઓસતવાર કરી તમો વાંચનાર આગલ મુકીઆછે. એ બાબદ સાધારણ અથવા થોડા ઊપયોગની સમજી તેને વાંચવામાં અને તે ઊપર દુરંદ

શાથી ગોર કરવામાં ગફલતી કરતાં નાં, પણ ઘણાંજ ધીઆનથી ને બારીકીથી તે વાંચજો એવી તમને અરજછે.

બેહેનો, આ દુનીઆમાં જેબી કાંઈ ચીજ બની અથવા ઊતપન થઈછે તે તમામ ફના થવાનીછે. ફકત પથરના બનેલા પાહાડ જમાનાના જુલમે કરીને નરમ મોમ સરખા થઈ, ખાલી હાતે ભાગી ટુકડે ટુકડા થઈ શકેછે. આજે એક દેશ આબાદ અને સરવે પરકારે ખુશ રૂપ દેખાએછે તેના આવતી કાલે બલકે આવતી ઘડીએ વેરાન જંગલ સરખા અથવા તેથીબી વધારે બુરા હાલ થઈ જશે; દરીઆફત કરો વાંચનાર બાઈઓ કે આજે એક જગા ખેતીવાડીથી ખીલી ખુશબોદાર ને લપટ ભરેલાં ફુલો અને મધુર તથા રસીલાં ફલો ઊતપન કરેછે તે જગાનો આવતી કાલે અથવા આવતી ઘડીએ કેવો હાલ થશે ! અફસોશ, કાંઈ કેહેવાઈ શકાતું નથી તોપણ વખત એવો આવશે ખરો, કે જે વખતે એ ખુશનુમાં ખેતરની જગા ઊપર શુવરની ઝાડીતો શું પણ ઘાસનું એક તણખું પણ નજરે પડશે નહી; તેમજ વાંચનાર બાઈઓ આજે તમને જે બોહોલી નદીઓ ને સમુદર સરખા સરોવરો—ખીલેરી ઝરા ને રૂપેરી પાણીથી ચલકતાં નાલાંઓ નજરે પડેછે તેનો આવતી કાલે બલકે આવતી ઘડીએ એક પલવારમાં તમામ નાશ થઈ તે તદન સુકાઈ જશે.

એજ મુજબ વાંચનાર બાનુઓ પરાણીઓનો પણ હાલછે. સમુદરનાં પેટમાંનાં કરોડો બલકે તેથીબી વધારે ઝીણાં ને મોટાં જીવજંતોનો દર પલે નાશ થાએછે, તેમજ જમીન ઊપર વસનાર તમામ જાનવરો—પછે હાથી સરખાં કદાવરથી તે મગતરાં સરખાં ઝીણા જનાવરો દરરોજ નજર આગલથી નાબુદ થઈ ગેબ થાયછે. માણસનો દાખલો લેવો, સરવે જાતનાં પરાણીઓ ઊપર સરદારી ભોગવનાર મનુશનો કેવો હાલછે ? દર રોજ આપણાં સાંભલવામાં તથા જોવામાં આવેછે કે ઘણાંક બાલકો પોતાની માતાનાં પેટમાંજ મરણ પાંમેછે—કેટલાંક આ દુનીઆમાં કલાક બે કલાકની ટુકી જીંદગી ભોગવી કુચ કરી જાએછે—કેટલાંક ચાર પાંચથી દસ બાર વરસની વએ પુગી પોતાની મુસાફરી પુરી કરી ચાલતી પકડેછે. કેટલાક ગભરૂઓ ને કેટલીક સુંદરીઓ જુવાનીના બાહારની નાજુક કલી ખીલી નીકલે તેની આગમજ પોતાનાં બોહોલાં કુટુંબને તથા બેહદ લાગતોને દગો દઈ, જે મુઆફેક મુકથી ઊઘાડાં રઈ ગએલાં પાંજરાનું પકશી ઊડી જાએ ને મુજબ ઊડી જાએછે, ને પોતાનાં અનલગનાં ખેશીઓને તથા પોતાને આધારે પડેલાં ગરીબોને બેહદ દુખમાં નાખી જાએછે; પણ બેહેનો એમ થએઆ વના છુટકો નથીજ. અજીમ કુદરતના સાહેબે દુનીઆની ઊતપતીની સાથેજ મોહોત ઊતપન કરેલુંછે તો ફછે તેને તાબે થવા વના માણસ જાતનો છુટકો નથી. તે સાથે સારીપઠે આપણાં જોવામાં ને અનુભવમાં આવેલુંછે કે તે અજીમ કુદરતનો ખાવીંદ જેબી કાંઈ કરેછે તે સઘલું જો કે આદમની કમ અકલ મુજબ તેને ગમતું નથી તોપણ તે કુદરતના ખાવીંદનું દરેક કામ રાસત, ઈનસાફી અને અદલછે. ગોર કરો બાઈઓ, કે નોશીરવાન જેવા અદલ, કેખોશરૂ જેવા નેકજાદ, રૂસતમ જેવા ગાજી મરદો, શેકંદર જેવા દલેહર ને જુવાક જેવા જાલમ, એ સઘલા આજ કાંહાંછે ? એ સઘલાઓ પોતાની આ દુનીઆની મુસાફરી પુરી કરી પોતાને અસલ વતન ચાલીઆ ગએઆછે, અને એજ મુજબ દરરોજ આદમજાત ને આ પેદાએશમાની તમામ ચીજો પેત પોતાનો રસતો પકડેછે.

હવે જારે એવુંજછે કે આ દુનીઆમાં ઊતપન થએલી તમામ ચીજો તથા પરાણીઓ અને આદમ એ સઘલાં મોડે વેહેલે ફનાં થવાનાંજ તો પછે એવા કોઈ વખતે વીલાપ અને રૂદન એ સઘલું શા માટે જોઈએ? મરણ અથવા મોહોત એ શું ચીજછે? કાંઈજ નથી પણ ખુદાતાલાનું એક ફરમાન આવેછે ને તે ફરમાનને તાબે થઈ તમામ પરાણીઓએ આ દુનીઆ છોડી બેહેસતમાં પોતાનો વાસો લેવો જોઈએછે. વીચાર કરો બાઈઓ કે જેમ પરદેશ મોકલેલા આપણા એક ગુમાસતાને કે બાહાર ગામ ચાકરીપર ગએલા આપણા એક ખેશીને આપણે પાછા બોલાવી મંગાવીએછે ને તેઓ જેમ આપણા હુકમને તાબે થઈ પાછા આવેછે તેમજ શું આપણ ખાકી બંદાઓએ આપણા પોતાના પેદા કરનારનાં ફરમાનને માન આપવું થોડું સજાવારછે ? માણસ જાતના હુકમ અને ફરમાનોને જો માનવી આટલોબધો તાબે રેહેનો પછે આપણા પેદા કરનારનાં ફરમાનને કેટલો વધારે તાબે રેહેવો જોઈએ ?

પાપી ને બુરા હવસના શોખોને મનથી સોરા

ત જેવી બલા ને વીપતી બીજી કોઈ નથી પણ ઘરમી
ને ખરા ભગનીમાન પુરૂશો મોહોતને ખુદાઈ મોહાબ
તનું તેડું સમજેછે. ખરી વાતછે કે એક શખસના મો
હોતથી તેનાં સગાં વાહાલાંઓને તથા દોસત આશના
વોને બેહદ સંતાપ અને દુખ ઉપજેછે. કેટલાંક બા
લકો માં બાપ જેવા મીઠા મેવા વગરના ને કેટલાંક
માં બાપો બેટા બેટી જેવાં ઊતમ સુખ વગરનાં થઈ
જાએછે. કેટલીક સુંદર ને નાજુક સ્ત્રીઓ પોતાનો
શણગાર તજી વીધવા થઈ રંગ રામશનીથી દુર થઈ
એકાંત ખુણો પકડેછે, તેમજ કેટલાક ભરથારો પોતાની
પરમ પરીઅ સ્ત્રીઓની જુદાઈનાં ગમમાં ગીરફતાર
થાએછે. અફશોસ, મોહોતને લીધે આ દુનીઆમાં હા
વો મામલો થઈ પડેછે ખરો, તો પણ વાંચનાર દાનેશ
મંદો લગાર ધીરજ ને સબુરી અખતીઆર કરો—
ખુદાતાલાની તરફથી આ દુનીઆમાં જેબી કાંઈ
થાએછે તે આપણા લાભને કીજેજ થાએછે. ખુદાતા
લાના બાંધેલા નીઅમો મુજબ આ જગતમાં મોહોતની
જરૂરછે ને તેટલાજ માટે મોહોત સરજાવેલુંછે. મોહો
તના જે ગેરફાયદા આપણને નજરે આવેછે તે ફકત
આપણાં મનની ખામીને લીધેજ. ખરી વાતછે કે આ
દમ જાત તરીકે એવા બનાવની વખતે આપણાં મન
માં ગમગીની ઊતપન થવી જોઈએછે—જેમને આપ
ણે ઘણાં પેઆરાં તથા વાહાલાં ગણતાં હોઈએ તેમની
જુદાઈથી આપણાં મન અને દીલ ઊપર જુસા ભરેલી
અસર ઊતપન થાએછે, તોપણ તેવી અસરને કેટલીક
રીતે અંદાજામાં રાખવાની બેહદ જરૂર બલકે આ
પણી અયન ફરજછે.

વાંચનાર પેઆરી ને દાનેશમંદ બાઈઓ, મો
હોત વીશે ઊતપન થએલા કેટલાક વીચારો આ મુજ
બ તમારી સામે મુકીઆ બાદ હવે એવી વખતે રડાકુ
ટ ને કલપાન કરવાનો આપણા લોકોની ઓરતોમાં
જે બેવકુફાઈ ભરેલો રેવાજ ચાલુ રહેલોછે તે વીશે બે
શબુન બોલવા માંગીએછે. "રવાનને સચકતી વખતે
"તથા તાર પછે ને અવલમંજ પોહોંચાડવા સારૂં ઘ
"રમાંથી બાહાર કાહાડતી વખતે આપણા ઘેલાના
"ઘણાક લોકો (તેમાં મુખીઅકરી ઓરતો) આપણી
"બરહક દીનનાં ફરમાનથી ઊલટા ચાલીને મોટા પો
"કારાથી રદન તથા કલાપીટ કરેછે ને તેમાં કેટલીક
"ઓરતો હીંદુઓની પઠે છાજીઆં લઈ છાટી કુટેછે
"તથા તરેહ તરેહનાં રૂદન કરેછે, ને જાણે હોય અફ
"સોસનાં ગીત ગાતાં હોય એ મુજબ આવાજ તથા
"શુર કાહાડીને કેટલીક મુદત સુધી પાથરણું માંડીને
"રદન કરેછે, ને તેવાં રદનમાં ઘરગતું કજીઆ તંટા
"તથા બીજી ખાનગી બાબદો વીશે જાહેરદારીમાં
"ફરીઆદ તથા પોકારા ઊકલવી પોતાને તથા પોતા
"ના ખેશીઓને નઠારૂં લગાડેછે. એ રસમ આપણી
"દીનનાં ફરમાનોથી બીલકુલ ઊલટી અને ગુનાહ ભ
"રેલીછે. "વંદીદાદ" ની તરીજી પરગદમાં એ બા
"બદની સાફ ને ઊઘાડી મનાઈ કરેલીછે કે 'જે જ
"મીન ઊપર અશો મરદ, ઓરત, તથા છોકરૂં આ
"એ દુનીઆમાંથી ગુજરી જાએ અને ખાક થઈ જા
"એ તાંહાંસુધી રૂદનનો પોકાર ચલાવીઆથી તે જમી
"નનો સાહેબ ઘણોજ આજુરદા થાએછે."

દીનના ઊપર લખેલા હુકમના ખુલાસા તરીકે
દસતુર દારાબ પાહાલને બનાવેલી "ફરજીઆતે દીન"
એવે નામની કેતાબમાં એઠલ મુજબ જોવામાં આવેછે.

બેત.

હમીંદ બર રવાનસ જુમલએ ખેશાં—
નમાજદ ગીરીઆહાએ રાસત કેશાં ૧
બએહરે આં ન બાએઅદ કરદ ફરીઆદ—
બબાએદ બા રજા બુદન દરી દાદ. ૨
કે અજ ગીરીએન આએદ બાજ પસકસ—
શબુરીઓ રજા ખુદ દારીઓ બસ. ૩
બ વંદીદાદ ફરમુદસત દાદાર—
કે ખુદરા દુરતર અજગીરીએ બીબદાર. ૪

માએની.

"એ રાસત મજહબનાં લોકો! તમો જાણજો
કે ગુજરેલાં રવાનની પછવાડે તેનાં સઘલાં સગાં વાહા
લાંઓને રડવું સજાવાર નથી."

૨. "તેને વાસતે પોકાર કરવો ઘટે નહી, એ
ઈનસાફની બાબદમાં રાજી રેહેવું જોઈએ."

૩. "રડેઆથી કોઈ પાછું આવતું નથી, મા
ટે ખરેખર સબુરી રાખીને રાજીજ રેહેવું."

૪. "દાદારહોરમજદે વંદીદાદમાં ફરમાવેલુંછે
જે, તું પોતાને રૂદનથી દુર રાખજે."

મરવું જીવવું એ કાંઈ માણસનાં હાતમાં કે અ
ખતીઆરમાં નથી તેથી કરી મોત ઊપર રાજી રેહેવા
ની ફરજછે. બેહદ બેકરારી, ફરીઆદ તથા રૂદન કર
વાથી કશો ફાએદો થતો નથી પણ ઓર ગુનાહમાં ગી

રસ્તાર થવાએછે, માટે એથી બને તેમ દુર રેહેવાને
દાનેશમંદ અને સમજુઓએ કોશેશ કરવી જોઈએછે.
હમો કબુલ કરીએછીએ કે એવી વેલાએ માણસની હી
મત ચાલતી નથી ને સઘલી હીમત તુટી જાએછે, ને તે
થી કરી તેનાં જુસાના સઘલા ઊભારા ઊભરાઈ આવે
છે, અને તે બનવું કેટલેક દરજે કુદરતીછે, પણ તે ઊભા
રાને અંદાજામાં રાખવાનું આપણા હાતમાંછે, એવી
વખતે ફકત આટલોજ વીચાર કીધો કે "ભાઈ બનના
" ર હતી તે બની, હવે કરવું શું ? માહારાં રૂદન ને
" કલાપીટથી મરનાર સજીવનતો થનાર નથી, તારે
" અમશથકી કલાપીટ કરવા કરતાં બેહેતર સબુરી અ
" ખતીઆર કરૂં." તો આટલાજ વીચારથી હીમત છુ
ટશે ને મરનારનાં ઘર આગલ દલગીરી ભરેલો તથા
હીનપસતી ભરેલો જે દેખાવ વારેઘડીએ જોવામાં આ
વેછે તેનો અટકાવ થશે."

વાંચનાર ભાઈઓ, મરણ જેવે સમએ માણસ
જાતમાં જે કુદરતી ગમગીની, શોક અને ઊદાશી ઊ
તપન થાએછે તેની સામે હમારા વીચાર નથી, પણ
એવી વેલાએ જેઓ એકદમ બાવરાં થઈ પોતાનાં હ
કમાં તથા પોતાના ખેશોના હકમાં નુકશાન થાએ એ
વી જે કેટલીક ચાલો ચલાવેછે તેવી ચાલોનો રફતે ર
ફતે અટકાવ થતો જાએ એવી મતલબના હમારા વી
ચારછે. આટલા ખુલાસાથી આ બીના બંદ કરીએ
છીએ ને ફરીથી વાંચનારાંઓને અરજ કરીએ છીએ
કે તેઓએ આ બીના ઊપર ખુબ ગોર કરવો, ને પછે
જે નેક રાહ સુજે તે ઊપર અમલ કરવો.

દુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૭.

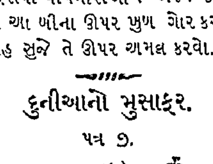

પેઆરાં બેહેન,

મારો છેલો કાગલ તમને મલેઆને આજ તર
ણ મહીના થઈ ચુકેઆછે અને મારા સાતમાં કાગલની
તમે રાહ જોતાં હશો. મારે જણાવવું જોઈએ કે ગ
આ ત્રણ મહીનામાં હું તમને એકે કાગલ લખી શક
યો નથી તે કેટલીએક અડચણને લીધે પણ હવેથી એ
વી અડચણ નડશે નહી એવી હું આશા રાખુછું. મા
રા ગઆ કાગલમાં તાતાર દેશ વીશે થોડીએક જાણવા
જોગ બીનાં લખી મોકલી હતી અને આ કાગલ મધે
તુરકસતાન વીશે લખી મોકલુંછું.

તુરકસતાનનો મુલક એશીઆખંડમાં તથા ઈરો
રપખંડમાંછે. હાલ જે હું તમને લખી મોકલુછું તે
એશીઆખંડ માહેલા તુરકસતાનને વીશે લખુંછું. એ
દેશના તરણ મોટા ભાગ કરવામાં આવેઆછે. તે મધે
ના એક ભાગમાં આરમીનીઆ તથા એશીઆ માઈ
નર તથા બીજા ભાગમાં સીરીઆ એ નામના મોટા
પરાંતો આવેલાછે. આ દેશમાં પાહડના કેટલાએક ઊં
ચા ટેકડાઓછે અને હીંદુસથાન મધેના હીમાલએ શી
વાએ દુનીઆના બીજા પાહડોથી ઊંચાઈમાં વધારેછે.
આરેરાટ નામનો ટેકડો જે ઘણો ઊંચોછે તે ઊપર
ઝાડોનું મોટું જંગલ લાગેલુંછે તે ઊપરથી તેનું નામ
"ઝાડનો સમુદર" પડીઊંછે. બીજા ટેકડા ઓલીમપ
સ તથા ઈદા નામનાછે અને ટારસ તથા લેબનન ટેકડા
ની ઊપર હમેશ બરફ પંથરાએલો રેહેછે.

તુરકસતાનના દખણ ભાગમાં ઈઊફરેટીસ અને
ટાઈગરીસ નામની નદીઓ વેહેછે અને તે બાજુ ઊપ
ર કરદીસતાન તથા બગદાદના પરાંતો આવેલાછે. ટા
ઈગરીસ નદી ઈઊફરાટીસની સાથે મલી જાએછે અને
તારપછી ઈરાણી આખાતમાં ખાલી થાએછે. આ
દેશમાં "વાન" નામનો મોટો સરોવરછે અને તે
નો ઘેરાવો ૨૦૦ માઈલનોછે. બીજો સરોવર "ડેડસી"
એટલે "મરતીઊ સમુદર" ને નામે ઓલખાએછે. એ
સરોવરમાં એકે માછલી જીવતી રહી શકતી નથી ત
થા તેના પાણી ઘણા ખારાંછે એ સબબને લીધે તે
નું નામ "મરતીઊ સમુદર" પડીઊંછે.

આ દેશની આબોહવા પસંદ પડે તેવીછે. ઊ
તરમાં આસપાસ પાહડના ઊંચા ટેકડાઓને લીધે ઊ
નાલામાં ગરમી જણાતી નથી. દખણમાં ગરમી જ
ણાએછે. આ દેશ ઘણો ફલવંતછે અને એથી વધારે
ફલવંત દેશો દુનીઆમાં ઘણા થોડાછે. સકોથી સારા
અને મીઠા ફલો મોટા અરણીઆ અથવા જંગલમાં
પોતાની મેલે ઊગેછે. પણ હુંઈના લોકો ઘણા બેદર

બાળક મુસા પેગંમબર ઝાડાંથી પાયો.

કારછે તેથી કરીને જમીનનો મોટો ભાગ વગર ખેડા
એલો અને માઠી હાલતમાં પડેલોછે. આ દેશમાં ટોહ
લાંના જેવા જનાવર એટલાં બધાંછે કે તેઓના પોકા
રથી રાતની વેળાએ બહુ કંટાળો ઊપજેછે. ઘોડાને
ઠેકાણે આ દેશમાં ખચર અને ગધેડાં બહુ નજરે પ
ડેછે. મોટા બોજા ઊચકી લઈ જવાને ઊંટ કામે લ
ગાડેછે. "આંગોરા" જાતના બકરાં થાયેછે અને તે
ના બાળ રેશમના જેવા નરમ અને સુમાળા હોએછે
તે શાળ બનાવવાના કામમાં લગાડેછે. ગામડામાં ત
થા શેહરોમાં કુતરાંઓળી બહુ વસેછે.

આ દેશના લોકોની મોટી સંખીઆ તુરકી લો
કોછે. તેઓના ચેહરા કેહવા હોએછે તે જાણવા મા
ટે આ કાગળ સાથે ચીત્ર બીડીઊંછે. તેઓ મોટી પા

ઘડી પેહરેછે તથા દાહડી રાખે
છે. એ લોકોને હુકો પીવાની
બહુ ટેવછે અને રસતામાં ચા
લતાં પણ હુકો પીએછે. તેનું
ચીત્ર પણ આ કાગળ સાથે
બીડીઊંછે. આ દેશની વસતી એક કરોડ આદમીની
કેહવાએછે અને તેનો વીસતાર ૪ લાખ ૪૦ હજાર
ચોરસ માઈલનોછે. આખા મુલકમાં આરબી ભાશા
ઘણું કરીને વાપરવામાં આવેછે. તુરકી અને આરબ
લોકો મુસલમાની ધરમ માનનારાછે અને તે સીવાએ
કરીસતી અને બીજા ઘણી જાતના ધરમ માનનારા
આ મુલકમાં વસેછે. કરીસતી ધરમની ઊતપતી આ
દેશમાં પેહલ વેહલી થઈછે અને જીજસટ કરાઈસટ
આ દેશ મધે બાથલમ ગામડાં મધે જનમેઓ હતો.

તવારીખના અભીઆસીને આ દેશની તવા
રીખ પેહલ વેહલી જાણવાની જરૂર થઈ પડેછે. પુરાત
ન વખતના આસીરીઆ તથા બાબેલોનના રાજાએ
આ દેશને દુનીઆમાં એક વેલાએ મોટી કીરતીએ પો
હચાડીઊં હતું. પુરાતન વખતમાં આ દેશની ઊપર
રોમન તથા ઈજીપ્તનાની તથા ઈરાણી લોકોએ સરદારી
કીધી હતી અને તાર પછી ૧૧ મી સદીમાં તુરકી
લોકોના હાથમાં એ મુલક ગએો હતો. તાર પછી
એ મુલકનો સીરીઆનો ભાગ મેલવવાને જુદા જુદા લો
કોએ વારેવાર તજવીજ કીધી હતી અને બારમી ત
થા તેરમાં સદીમાં હજારો અને લાખો દઉ.રોપીઅન
લોકો બાદશાહોઓની સરદારી હેઠલ મુસલમાનોના હાથ
માંથી પોતાના ધરમનુ મુળ મથક છીનવી લેવાને મે
દાન પડેઆ હતા. પણ ૧૫૧૫ માં આ સઘલો મુ
લક તુરકી રાજ સાથે જોડાઈ ગએો હતો.

આ દેશના સઘલા મલીને ૧૭ પરાંત કરવા
માં આવેઆછે અને દરએક પરાંતની હાકમી એક એ
ક પાચછાને વેહચી આપવામાં આવીછે. પણ પાહ
ડી દેશના જંગલીઓ પોત પોતાનુ રાજ સવતંત્રપણે
ચલાવેછે અને તેઓની વચે પાચછા પડી શકતો નથી.
પુરાતન વખતની રહીલી નીશાણો આ દેશમાં જોવા
લાગેકછે. આલબેક નામનુ સુરજનું દેહરૂછે અને અ
સલના નીનેવે તથા બીજા શેહરો ભાગી પડેલી હાલત
માં પણ જોવા લાગેકછે.

આ દેશમાં કેટલીએક જગોએ વેપાર ઘણો ચા
લેછે. ઈરાણ, આરબસતાન અને બીજા દુરના દેશો
માંથી હજારો લોકો ઊંટની પોઠ ભરીને માલ લાવેછે
અને બસરા, બગદાદ, દુમાસકસ તથા બીજા શેહરો
માં વેચવાને લઈ જાએછે. આ દેશનુ મુખીઅ શેહર
સમીરનાછે. આલેપો, બગદાદ, બસરા, મોસલ, દુ
માસકસ એ સઘલા શેહરો મોટા અને નામીચા આ
દેશમા ગણાએછે.

હવે પછી હું તમોને કાગલ લખીશ તેમાં આરબસ
તાન વીશે લખી જણાવીશ અને તે કાગલ મધે બીડ
વાને મેં તમારે વાસતે ચાર પાંચ ચીત્ર તઈઆર કરા
વેલાંછે. તમારા વરને તથા છોકરાઓને મારી દુવા
સલામ કેહજો.

હું છઉ તમારો,

પેઆરો ભાઈ.

"મુસા" પેગંમબર.

વાંચનાર આ પાસેનો ચીતાર ખુબ નેગાહ પોં
હોંચાડી જોજે. ખુદાતાલાની આદમજાદ તરફ જે બે
હદ રેહમછે તે તથા જે બેહદ કુદરત તે સાહેબ ધરાવે
છે એ ખુબીઓ ઊપલા ચીતારમાં તુને જણાશે.

પુરાતન મીસર દેશના પાદશાહ "ફ્રેરો" ની
છોકરી નીલ નદીના કેનારા ઊપર નાહવાને આવી
ઊભીછે. શાહાજાદી સાથે તેની બાંદીઓ ખીદમતમાં
હાજરછે. ગરમ મુલકના આફતાબનો તાપ શાહાજાદી
ના નાજુક બદનને પજમુરદા નહી કરે એટલા સારૂ

બાળક મુસા પેગંમબર ઝાડાંથી પાયો.

કારછે તેથી કરીને જમીનનો મોટો ભાગ વગર ખેડાએલો અને માઠી હાલતમાં પડેલોછે. આ દેશમાં ઠોહલાંના જેવા જનાવર એટલાં બધાંછે કે તેઓના પોકારથી રાતની વેળાએ બહુ કંટાળો ઊપજેછે. ઘોડાને ઠેકાણે આ દેશમાં ખચર અને ગધેડાં બહુ નજરે પડેછે. ભારા બોજા ઊચકી લઈ જવાને ઊંટ કામે લગાડેછે. "આંગોરા" જાતના બકરાં થાએછે અને તેના બાળ રેશમના જેવા નરમ અને સુમાળા હોએછે તે શાળ બનાવવાના કામમાં લગાડેછે. ગામડાંમાં તથા શેહરોમાં કુતરાંઓબી બહુ વસેછે.

આ દેશના લોકોની મોટી સંખીઆ તુરકી લોકોછે. તેઓના ચેહરા કેહવા હોએછે તે જાણવા માટે આ કાગળ સાથે ચીત્ર બીડીઊંછે. તેઓ મોટી પાઘડી પેહરેછે તથા દાહડી રાખેછે.

એ લોકોને હુકો પીવાની બહુ ટેવછે અને રસતામાં ચાલતા પણ હુકો પીએછે. તેનું ચીત્ર પણ આ કાગળ સાથે બીડીઊંછે. આ દેશની વસતી એક કરોડ આદમીની કેહવાએછે અને તેનો વીસતાર ૪ લાખ ૪૦ હજાર ચોરસ માઈલનોછે. આખા મુલકમાં આરબી ભાષા ઘણુ કરીને વાપરવામાં આવેછે. તુરકી અને આરબ લોકો મુસલમાની ધરમ માનનારાછે અને તે સીવાએ કરીસતી અને બીજા ઘણી જાતના ધરમ માનનારા આ મુલકમાં વસેછે. કરીસતી ધરમની ઊતપતી આ દેશમાં પેહલ વેહલી થઈછે અને જીજસ કરાઈસટ આ દેશ મધે બાથલમ ગામડાં મધે જનમેઓ હતો.

તવારીખના અભીઆસીને આ દેશની તવારીખ પેહલ વેહલી જાણવાની જરૂર થઈ પડેછે. પુરાતન વખતના આસીરીઆ તથા બાબેલોનના રાજોએ આ દેશને દુનીઆમાં એક વેલાએ મોટી કીરતીએ પોહચાડીઊં હતું. પુરાતન વખતમાં આ દેશની ઊપર રોમન તથા ઈજીનાની તથા ઈરાણી લોકોએ સરદારી કીધી હતી અને તાર પછી ૧૧ મી સદીમાં તુરકી લોકોના હાથમાં એ મુલક ગએો હતો. તાર પછી એ મુલકના સીરીઆનો ભાગ મેલવવાને જુદા જુદા લોકોએ વારેવાર તજવીજ કીધી હતી અને બારમી તથા તેરમી સદીમાં હજારો અને લાખો ઈઊરોપીઅન લોકો બાદશાહોની સરદારી હેઠલ મુસલમાનોના હાથમાંથી પોતાના ધરમનુ મુળ મથક છીનવી લેવાને મેદાન પડેઆ હતા. પણ ૧૫૧૫ માં આ સઘલો મુલક તુરકી રાજ સાથે જોડાઈ ગએઓ હતો.

આ દેશના સઘલા મલીને ૧૭ પરાંત કરવામાં આવેઆછે અને દરએક પરાંતની હાકમી એક એક પાચછાને વેહચી આપવામાં આવીછે. પણ પાહડી દેશના જંગલીઓ પોત પોતાનુ રાજ સવતંત્રપણે ચલાવેછે અને તેઓની વચે પાચછા પડી શકતો નથી. પુરાતન વખતની રહીલી નીશાણો આ દેશમાં જોવા લાએકછે. આલબેક નામનુ સુરજનું દેહરૂછે અને અસલના નીનેવે તથા બીજા શેહરો ભાગી પડેલી હાલતમાં પણ જોવા લાએકછે.

આ દેશમાં કેટલીએક જગોએ વેપાર ઘણો ચાલેછે. ઈરાણ, આરબસતાન અને બીજા દુરના દેશોમાંથી હજારો લોકો ઊંટની પોઠ ભરીને માલ લાવેછે અને બસરા, બગદાદ, દુમાસકસ તથા બીજા શેહરોમાં વેચવાને લઈ જાએછે. આ દેશનુ મુખીઅ શેહર સમીરનાછે. આલેપો, બગદાદ, બસરા, મોસલ, દુમાસકસ એ સઘલા શેહરો મોટા અને નામીચા આ દેશમાં ગણાએછે.

હવે પછી હું તમોને કાગલ લખીશ તેમાં આરબસતાન વીશે લખી જણાવીશ અને તે કાગલ મધે બીડવાને મેં તમારે વાસને ચાર પાંચ ચીત્ર તઈઆર કરાવેલાંછે. તમારા વરને તથા છોકરાઓને મારી દુવા સલામ કેહજો.

હું છઉ તમારો,

પેઆરો ભાઈ.

"મુસા" પેગંમબર.

વાંચનાર આ પાસેનો ચીતાર ખુબ નેગાહ પોંહોંચાડી જોજે. ખુદાતાલાની આદમજાદ તરફ જે બેહદ રેહેમછે તે તથા જે બેહદ કુદરત તે સાહેબ ધરાવેછે એ ખુબીઓ ઊપલા ચીતારમાં તુને જણાશે.

પુરાતન મીસર દેશના પાદશાહ "ફેરો" ની છોકરી નીલ નદીના કેનારા ઊપર નાહાવાને આવી ઊભીછે. શાહાજાદી સાથે તેની બાંદીઓ ખીદમતમાં હાજરછે. ગરમ મુલકના આફતાબનો તાપ શાહાજાદીના નાજુક બદનને પજમુરદા નહી કરે એટલા સારૂ

એક બાંદીએ એથે સાએબાન ઊઠાવી ધરીછે. બીજી
બાંદીના હાતમાં તમુને એક નાજુક ફુલ બચું દેખાએ
છે. તમે એમ ધારતાં હશો કે એ બચું શાહાજાદીનું
છે. ના એવું નથી. એ બચું એક ગરીબ હીઆં
ઊદીનુંછે. તોપણ એ બચું જેવું તેવું માણસ નથી
થઈ ગીઊ. મોટું થયા પછી એક મોટો દાનાવ અને
બુજરગ પેગંમબરને દરજજે પોંહોંચેલો છેક ૧૦૩ વ
રસની ઊમરનો એ એક જઈફ મરદ થઈ ગએલોછે,
જેનું નામ આજે નજદીક ૩૦૦૦) વરસ થઈ ગીઆં
તોબી કોઈ વીસરીઊ નથી, અને હાલ પણ સઘલા
વીદવાન અને કાબેલ શખસો બાઆબરૂ અને ઈજત
થી એને હુજરત પેગંબર "મુસા" ને નામે ઓલખેછે.
એના જનમની હકીકત અને આખી જીંદગીનો અહે
વાલ જાણવા લાએકછે.

૩૦૦૦) વરસની વાત ઊપર પુરાતન મીસર
દેશમાં હીઆઊદી લોક વસતા હતા. એ મુલકના પાદ
શાહનો ભારી જુલમાન એ ટોલા ઊપર ગુજરતો હતો.
તેઓ ગોલામોની હાલતમાં તાંહાં વસેલા હતા. એ લો
કની વસતી દીનપર દીન વધતી જતી હતી. પાદશાહ
ને તથા વજીરોને એ વીશે દેહેશત થતી ગઈ કે કોઈ
દીન એ મોટી વસની વાલો ટોલો રાંતાણે ફેસાદ કર
શે જુલમગાર પાદશાહનની મનાદી થઈ. હુકમ થ
યો કે હીઆઊદી ટોલામાં મરદજાદ બચું પેદા થઈશે
કે તુરત તેને કતલ કરી નાખે. આખા મુલકમાં તાલી
આરોડ પડીઓ! હજારો નાજુક બાલકોની કતલ હર
રોજ થવા માંડી! હજારો માબાપ હર રોજ હાય અ
ને અફસોસથી પોતાના સીના ચાક કરવા લાગાં! પણ
કરે સું! ગોલામી હાલતમાં પડેલાં તેઓની મકદુર
શું કે શાહાના ફરમાનની સામણે થાએ! *

આવી જુલમાન બરેલી ખુનરેજીના હીગામમાં
ચીતારમાં પાડેલા બચાંની માએ તેને જનમ આપેઓ
હતો. જુલમગાર જલાદોથી તરણ માસ સુધી એ બા
લકના જનમની વાત માંએ છુપાવી રાખી, પણ આ
ખેર તે ખુનીઓના કાને ચરચા પડી. ઓરત જાદ
ને નઠી છાજે એટલું કઠણ હઈઊ કરી પોતાના બાલ
કને પોતાની નજર સામણે જબે થએલું જોવાને બદ
લે જે રેહેમી ખાવંદે તેને જે જીવનો ગંજ બખશીઓ
હતો તેજ રેહેમી ખાવંદને પાછો સપુરદ કરવાનો માં
એ મનમાં ઠરાવ કીધો. તક મલતાં ઘાસની એક ટો

પલી બનાવી અને તેમાં આરામથી તે બચાં
ડીઊં, અને તેની ઊપર ઢાંકણ ઢાંકી કોઈ ન
એવે સમે તે ટોપલી નીલ દરીઆવના વેહેન
ઊપર તે એજદાનની પનાહ તલે તરતી મુકી
ટોપલી ઘસડાવા લાગી. ઘણીવાર મોહોટ
ઘર જેવાં વાહાણો એ દરીઆવના મોજાની છોળ
તોફાનના ઝપાટાથી ઘસડાઈને કકડે કકડા થઈ ગ
પણ જે પરવરનો હાત જેની અથેલીના ખોબલાગાં
હફતેકેશવર જમીનના સઘળા દરીઆવનું પાણી
લુંછે, અને જે પોતાની આંગલીની એક ઈશારત
રી જબરદેસત તોફાંનોને ચુપ કરી શકેછે, તેની
એટલ તે ટોપલી વગર અલવારે ઘસડાતી ચાલી
કાણે શાહાજાદી ઊભેલી હતી તેની નજરે તે ટુ
ખાવાલાગી. બાંદીને હુકમ કીધાથી તે ટોપલી
ણીમાથી ઊઠાવી, અને તેનું ઢાંકણ ઊઘાડી
અંદર એક ફુલ બચું આરામમાં પડેલું નજરે
ઊ. તેના બદનને એક બુન પાણીનું નહી લા
તું, અને જરા પણ તેને અલવાર નહી પોહોં
તો. બચાંની ખુબસુરતી અને નાજુકી ઊપર
જાદીનું મન પીગલી ગીઊ હુકમ થયો કે એને
માં લઈ ચાલે. શાહાજાદી છોકરાં વગરની હતી.
વીચાર કીધો કે જણવાની સંકટ ખમેઆં વગર
ગબી એ બચું તેને મળીઊછે તેને પોતાનુંજ બ
રી રાખવું. તે છોકરાનું નામ શાહાજાદીએ
સીસ" પાડીઊ, જેનો અરથ એવો થાએછે કે "
ને પાણીમાથી બાહેર કાહાડીઓ."

શાહાજાદી એટલુંજ કરી નહી ધરાઈ.
ચાંની માં કોણછે તેની જોગનેજો કરાવી, અને
બોલાવી મંગાવી પોતાના ખુદ ખરચે તેનીજ મા
તે પોતાની હજુરમાં બચાંની પરવરશી કરાવી.
નું ચાહાવું થઈઊતો જે પાદશાહના ફરમાનથી
શ્મની ટોલાના મરદજાદ બાલકોની દરરોજ કત
તી હતી તેજ દુશમની ટોલાના એક મરદજાદ
ની પાદશાહનાજ મેહેલમાં ભારી માવજત થવા લા
"મોસીસ" નાખમે હીઊદી હતો અને જો કે પા
ટોલાની પરવરશીમાં તે ઊઘરેઓ હતો તોએ પો
તાની જાન ઊપર તેનો પેઆર ઘણો હતો. ૪૦
રસની ઊમરે પોંહોંચેઆ પછી ગોએઆ તેને
લાની તરફથી બસારત થઈ, કે હીઆઊદીના

મીસર દેશના પાદશાહના જુલમાતમાંથી છોડવે. "મોસીસ" તેમનો રાહાનુમા થયો અને મોટી સંકટ અને રંજ ખેંચીને પોતાના તમામ ટોલાને જુલમાત અને ગોલામગીરીમાંથી આજાદ કરી મીસર દેશથી કાહાડી બીજા દેશમાં ફતેમંદીથી લઈ ગીઓ. એની આગાઊ હીઆઊદી લોકો પુતલાંને તથા એકથી વધારે ખુદાને માનતા હતા તેઓને સમજાવીને એકજ ખુદાને માનવાનો અને તેની પરસતેશ કરવાનો ફરમાંન પેહલવેહલાં એ પેગંમબરે શીખવેઓ હતો. "મુસા" જારે મરણ પાંમીઓ તારે તેની ઊંમર ૧૦૩ વરસની થએલી હતી.

મોજ અને સબુરી.

એક નરમ ફુલ હમારા દીઠામાં આવીઊં, તે એક મેદાંનની વચોવચમાં આવેલું હતું. ને ફુલનો નાંજુક લેહકો, તેનું ચળકતું તેજ અને તેહનો ખુશનુમાં દેખાવ, ખરેખર મોહી પડવા જોગ હતો તેથી કરીને આશપાશની હવાબી બેહક બેહક થઈ રહી હતી. તેનાં અરધાં ખીલેલાં નખરાંદાર પાતરાં આગળ બીજાં સંધાં ફુલ ઝાંખ મારી જતાં હતાં. એ ફુલનું નાંમ મોજ હતું.

જે ઊંચાંણ જગોમાં તે ઊગી નીકલીઊં હતું તે રશતેથી જે શખસ પસાર થતો હતો તેનું મન તે તરફ લલચાતું હતું, અને તે ફુલ તોડી લેવાને ચાહતો હતો. માઠાં ભાગેગે એ ફુલ એવી કઢંગી જગોમાં આવીઊં હતું કે જાંહાં હાથ બરોબર પોંહાચી શકે નહી, અને તેની આસપાશ તરેહવાર કાંટાદાર ઝાહડીઓ આવી આથી ઘણું અડચણ ભરેલું થાઈ પડીઊં હતું. તોએ પણ શરવે કોઈ રાહદારીઓની નજર તે ઊપર પડતી હતી. જાંહાં મોજનું ઝાહાડ આવી ભભુકથી ઊગી નીકલીઊં હતું તાંહાં રશતાની બાજુએ એક હલકી કીશમનું ઝાહાડ સંધે પંથરાઈ ગીઊં હતું. હલકી કીશમનું તે એમ માલમ પડતું હતું કે તે ઘણુંજ સાધારણ રંગનું, દેખાવમાં ઘણુજ નમર, અને બાહેરથી તદન ભપકા વગરનું હતું, એ ઊપરથી રાહદારી લોકો તે ઊપર ખોદા વાશતેબી નજર નહી ધરતા હતા. જો મોજનાં ફુલને તોડવા જતાં ભોગ જોગડીએ જો કોઈની નજર તે ઊપર પડી તો, તદન નકાંમી ચીજ હોએ એ પરમાંણે પગ તલે દાબીને ચાલી જતા હતા. કેટલાક નાચાર રાહદારીઓ જેઓ જોતા હતા કે મોજની ઊપર કેવી તુટા તુટ પડતી હતી અને કેટલી મેહનત અને રંજ ખેંચવી પડતી હતી, તેઓ ડોક હીલવીને, નજર પાછી ફેરવતા હતા અને પગ આગળ જે હલકી કીશમનું ઝાહાડ ઊગી નીકલીઊં હતું, તે તોડી તેની ઊપર એક બોશો દેઈ પોતાનાં દીલમાં તેને ઊતારતા હતા. એ ઝાહાડ અથવા રોપાનું નાંમ **સબુરી** હતું.

જો કે મોજની શાથે શરખાવતાં, ખુબસુરતીમાં એ ઝાહડ ગમે તેહવું હલકું ગણાતું હતું તોબી એક બીજી બાબદમાં તે બાહેરના દેખાવમાં એક રીતે શરશ ગણાતું હતું. મોજના ફુલ જથાબંધ નહી હોવાથી તે જાહુજાં મલી શકતાં નહી હતાં, અને એ મેલવવાનો રસતો પણ કઢંગો અને ધાશતી ભરેલો હતો, એટલુંજ નહી પણ કેટલી વારતો, હોશમાં અને હોંશમાં લેવા જતાં હાડકાં પાંસરાં ભાગી જતાં હતાં, જેથી આ ખેરશ બીમજી શંદેરીઆ જેવા પરોપકારી શખસનાં ઘરો ખોલવાં પડતાં હતાં પણ સબુરીનો રોપો મજબુત અને વલી જાંહાં જોગો તાંહાં મલી આવે એવો હતો. કેટલીકવારતો નહી ધારીએ એવી જગામાં અને પથરો અને ખડકમાંથી ઊગી નીકલેલો માલમ પડતો હતો, તેની સાથે ખુબી એવી કે જથાબંધ મલી આવતો હતો. ઊનાલાનાં ભર તાપમાંબી તે તેવોજ ખીલેલો માલમ પડતો હતો.

જારે પવન જરા જોરથી ફુંકતો એટલે મોજના ઝાહડને નુકશાંન ખમવું પડતું હતું જારે પવન અને વરશાદનું જોર નરમ પડતું હતું તાહરે પોતાની પુર જુવાંનીમાં ફુટની શુંદર કલીઓ તથા મેદાંનમાં આમપાસ કરમાઈને પડેલી તથા ભાંગી ગએલી દાંખલીઓ માંલમ પડતી હતી. જારે જોરના પવનથી મોજનાં ઝાહાડને આટલું નુકશાંન ખમવું પડતું હતું, તાહારે મોટાં તોફાંનોમાં તથા કકડતી ગરમી તથા ઠંડીમાં તેહનાં શા હાલ ? તોફાંની વાદલાંને નજદીક આવતાં જોઈ, મોજના ઝાહાડો થરથર કાંપતાં હતાં.

પણ હાવા પવન અને તોફાંનનાં વખતમાંબી, સબુરીનાં રોપા જાંણે હશતા હોએ તેવા માંલમ પડતા; અને ધીરજથી પોતાનું કાંમ કરીઆ જતા હતા. તોફાંન અને કકડતી ગરમી જે મોજનાં ઝાહાડની ઊગ

હરખી હરખીની ને દાહાડીઆં દાહાડીઆંની પણ સંભાલ કરવી, કારણ કહેલુંછે કેઃ—

દમડી દમડી કરતાં રૂપીઓ થશે,
માટે દમડી જોડવી.

એજ મુજબ આ દુનીઆમાં વરતીઆથી માણસોનાં સારાં નશીબ થાએછે માટે માણસોએ સારાં અથવા નરસાં નશીબની કોઈબી રીતે ફરીઆદ ઊઠાવવા કરતાં ઊપલી સેહેજ ચેતવણી ઊપર અમલ કરવો જોઈએછે. એ સઘલાં સાથે એક બીજી ધીઆનમાં રાખવાની વાતછે કે પોતાનું જે કામ પોતાને હાતે થઈ શકતું હોએ તે પારકા પાસે કરાવવાથી ખરેખર દુર રેહેવું જોઈએછે; કારણ આપણું કામ આપણે હાતે જેવું મનમાનતું થશે તેવું પારકાને હાતે થનાર નથી.

બે પગના ભુતમામા.

એક તવંગરના ઘરની ઓરતો સાંજને સમે લોંએતલીએ એકદી મલી હતી, અને માલ ઊપર એક ચાકરડી તથા પાંચ વરસની છોકરી શીવાએ બીજુ કોઈ હતુ નહી. દહાડો નાથલો હતો તેથી હંધારૂ જલદી પડીઊ. એકાએક ચાકરડીને માલ ઊપર એક લાંમબુ સફેદ માણસ મોહોટી દાહાડી તથા હાથમાં લાકડી સાથે નજરે પડીઊ—તે ધ્રુજવાલાગી અને પેલી નાથલી છોકરીને લેઈ હેઠે ઊતરી પડી, અને મોહોટેથી બુમ પાડવાલાગી કે "ભુતછે, બાઈ માલ ઊપરતો ભુતછે." હેઠેથી ઓરતો બીહીતી બીહીતી ઊપર જાએછે તેવામાં દાદરબારી આગલ એક સફેદ ઓરો દેખાઓ તેને તેઓએ પણ વીચાર વગર ભુત કરી ઊશાડીઓ. તેઓની ઊપર જવાની હીમત ચાલી નહી માટે સઘલાં ખુણામાં ભરાઈ ધ્રુજવા લાગાં. હીંઆં પણ તેઓ સુખે બેશી શકીઆં નહીં, કેમકે તેઓને બંકાર અવાજો શંભલાવાલાગા. બાહાર જઈ કોઈને બોલાવી લાવવાની પણ હીમત ચાલે નહી, કારણ કે ઘરમાના મરદો આયા નહી. આખરે એક આંખ હુંગાદી જોવાની હીમત કીધી, તેનેતો કાંઈજ દેખાયુ નહી. માટે તેણીએ સઘલાંઓને ઊઠારી કહીઊ કે "મનેતો મુદલે કાંઈ જણાતુ નથી હવેતો ભુતમામા જતા રહેઆ હશે, ચાલો આપણે ઊપર જઈ જોઈએ." સઘલાં ઊઠીઆંતો ખરાં પણ દાદર ઊપર પેહલે કોણ ચડે. અંતે પેલીજ ઓરતે હીમત કીધી અને બધાં ધ્રુજતાં કાંપતાં ઊપર ગયાં. માલ ઊપરતો સઘલુ ખોરાએલુ માલમ પડીઊ. પેટીઓના પાટીઆં શડેલાં જોયાં, અને કબાટના કાચનાતો કડકે કડકા થઈ ગએલા. તેઓ ઘભરાવાલાગા, અને સઘલુ તપાસવાને બદલે લોબાન શુખર ધ્રુપાવાની ગડબડમાં પડીઆં. કેટલોવાર પછાડા ખાધા પછી કબટો વીગરે જોવા ગયાં તો અંદરથી ઘરેણા વીગરે ગેબ થઈ ગએલું. એવામાં ઘરઓના મરદો પણ આવેઆ. પોલીસને ખબર કીધી, અને થોડા વારમાં ચોરીનો પતો લાગો. ચોરોની તપાસ ઊપરથી માલુમ પડીઊ કે તેઓમાના એક જણાએ હાત મોહડાંને ચાક લગાડી સફેદ પોશાક પેહડી બઈરાંઓને છેતરવાનું કીધું હતું. એ પરમાણે ભુતના વેહમમાં તેઓ પોતાનુ નાંનુ ખોઈ દેતે. પછે તેઓની ખાતરી થઈ કે ભુત જેવુ કાંઈછે નહી પણ માતરે જોવામાં ભુલ પડીઆથી આવા વીચારો આવેછે.

પરચુરણ બાબદો.

સાંધા અથવા સીવણ વગરનો ડગલો—મીસીસ કેસટલો નામની એક જરમન ઓરતે હાલ એક ડગલો વણીને તૈયાર કરેઓછે, તેમાં સુતરના તાણાના ૫૦૦ કટકાછે તે, વજણમું દ૨પુરતલ કરતા વધારે થાએછે. એ ડગલો તઇઆર કરતાં, મેંડ્રકુર ઓરતને પાંચ વરસ લાગાંછે, ને તે તઇઆર કરવાનાં સાધનોમાં ફકત વણવા ગુંડવાના તાર તેની પાસે હતા. ભેરવવાનાં બોરીઆં ને બખરાં એ સઘલાં તેણીએ વણતેમાંજ લીધેલાંછે, ઈઆને ટુકામાં કહીએ તો [illegible] ડગલામાં એકુ સાધો કે જરાએ સીવણ છેજ નહી. કેહેછે આવતા બીલેતી મેહેલનાં મોટાં સંગરહસથાનમાં એ ડ[illegible] લોકોને દેખાડવા સારૂ મોકલવામાં આવનારછે.

વલી બીજું એવું જણાવેછે કે "કેટલીક ઓરતોની ખરી ખસ
લત ને તેમની ખરી ખાસીઅતની જો તુમને પરીક્ષા કરવી
હોએતો તેવે કોઈ સપરમે દાહાડે જારે તમારે તાંહાં પાંચ ૫
ચીસ માણસો જમવા ખાવા આવીઆં હોએ તેઓ જમી ગ
એઆં પછે ઓરતો તેમને વીશે કેવા ટીકા કરેછે—તેમને વી
શે કેવા ચાલા પાડેછે—તેમને વીશે કેવા નામુનાસેબ વીચા
રો.ધરાવેછે, વગેરે વાતચીત ઉપરથી તે ઓરતોની ખસલત ને
ખવાસ તમને જણાઈ આવશે.

વચલે વાંધેનીને ગરીબ હાલતની ઓરતોને તેમને
લાએકના કામ ધંધામાં સામેલ કરવાની મતલબે લંડન વગે
રે શેહેરોમાં જેમ સભાઓ ઉભી થએલીછે તેવીજ એક મંડ
લી હાલ ડબલીન ખાતે ઉભી થઈછે.

એક શખસ પુછેછે કે "વારૂં મરદો તો આખો દા
હાડો પોતાના કામ ધધાની હેજગારી બાહાર જઈ ભોગવેછે
પણ ઓરતોને એવી કોઈ હેજગારી છેકે નહી." હમો એ
નો જવાબ દઈએછે કે "જો કે ઓરતોને એવી કોઈ ઉપઓ
ગી કામ ધધાની હેજગારી નથી તોપણ તેમને બસરાઇ મેંઢા
ઓની પઠે ઘરમાં આખો દાહાડો લડવા વઢવાની તથા સા
માસામી ટપાટપી કરવાંની ભારે હેજગારીછે !!"

અમેરીકામાં રૂનો પાક—ઘણુ કરીને અમેરીકા મ
ધે દર વરશે ૪૦ લાખ ગાંસડીના રૂનો પાક થાએછે; પણ કે
હેછે કે તે પાક જો અમેરીકાના લોકો વધારવા ચાહે તો તેઓ
પોતાની જમીનમાંથી ૭॥ કરોડ ગાંસડી રૂ જેટલો પાક ઉપ
જાવી શકે. કારણ કે રૂનો પાક કરનારા રાજોનું વીસતાર
૭,૦૬,૨૮૮ ચોરસ માઇલ અને એ જમીનમાંથી અરધો અ
થવા ઓછામાં ઓછો તીજો ભાંગ ખેડવા લાએકછે એમ અ
ટકલ કરવામાં આવીછે. જેટલા રૂનો અમેરીકાના લોકો
પાક કરી શકે એવી અટકલ કરવામાં આવીછે તેટલો રૂ તો
હાલ આખી દુનીઆના લોકોના કપડાંને માટે પણ જોઈ
તો, નથી.

પઈસા અને અકલ—પઈસા વગરની પેટી ભલી
પણ અકલ વગરનુ આદમી ભલુ નહી, કારણ કે પઈસા વ
ગરની પેટી હોએ તે અકલવાલુ માણસ ભરી શકશે, પણ અ
કલવીનાનુ આદમી પઈસાની ભરેલી પેટી હશે તે પણ ઉરાડી
નાખશે.

લત અને સવભાવ—જે માણસની હાલત તે
નાાવને મલતી હોએ તે સુખીઓ કેહેવાએ, પણ જે
શ સવભાવ તેની હાલતને મલતો આવે તેતો ઘણો
જ ા ગણાએછે. એટલે આપણી હાલત સારી હોએ
તે સવભાવ સારો હોએ તેથી તો સુખ ઉપજવુંજ જો
ઈએ હાલત માઠી હોએ તે વખત તે માઠી હાલતને પોતા
નો મલતો રાખવો તે થકી હદથી જાદા સુખ ઉપજેછે.

રૂપીઆ પોતાની મેલે ગણવાનો સંચો—વેલા
તના ડબલીન શેહેર મધે એક બેંકના ઉપરીએ એક સંચો શો
ધી કાહાડેઓછે તેથી રૂપીઆ પોતાની મેલે ગણાએછે અને
તે એવી રીતે કે તેથી જરાબી ભુલ થતી નથી. જેવો રૂપી
ઓ તે સંચામાંથી નીકલે એટલે તેની નીસાણી તખતી ઉપ
ર થાએછે અને એક દાએકો પુરો થએઓ એટલે પછી તેની
નીશાણી થાએછે. એવી રીતે જારે દસ દાએકા થાએછે તારે
સોની નીશાણી થાએછે અને દસસો થાએછે એટલે હજારની
નીસાણી થઈ જાએછે. એ સંચો સાદોછે અને તે ચલાવવા
માં કાઈ પણ ઘણી મેહેનત પડતી નથી.

અનાજના પાતરાંમાંથી કાગલ—બેહેનો, ચીથરાં
માંથી કાગલ બનેછે સે વાતતો તમને ખબર હશે અને કેટ
લેક ઠેકાણે વાંસમાંથી કાગલ બનાવેછે તે વાત પણ તમે જા
ણતા હશો, પણ હાલ આસટરીઆના એક વીદવાને હીંદુસ
થાન મધે પાકતા કેટલીએક જાતના અનાજના પાંદડાંમાથી
કાગલ બનાવવાની વાત પરસીધ કીધીછે.

અજીરણ વીશે સુચના—બેહેનો તમને અજીરણ
ન થાએ એટલે હમેશ ખોરાક બરાબર પચે તેને માટે તમને
આટલી વાત ઇઆદ રાખવી જોઈએછે કે જે સખસ ખાવા
પીવામાં મધીઅમ હશે, ખુલી હવામાં થોડુ ઘણુ ફરતો હશે
તથા દરરોજ સકારે ઉઠતો હશે તેની નજીક કદી પણ અ
જીરણ આવતુ હશે નહી જો ઉપલી તરણ વાતોમાંથી એક
બી વાતની ગફલતી કરવામાં આવેતો એ અજીરણ રૂપી દુસ
મણ આપણને પકડેઆ વગર રેહેશે નહી અને જો બે વાત
ની ગફલતી કીધી તો આપણને તેથી નાશકુબ મુશકેલ થ
ઇ પડશે. અને આટલી વાતતો ખરેખર ઇઆદ રાખવી
જોઈએછે કે માણસ જાતને જેમ એ દરદ ચોરીથી નડેછે ત
થા પછી આપણા શરીરમાં ઘેર કરીને બેસેછે તેમ બીજુ કો
ઈબી દરદ નડતુ નથી, માટે આપણને અજીરણ માલુમ પ
ડે તેવોજ તેનો ઘટતો ઉપાએ કરવો જોઈએ.

ઈંગલંડ તથા ફરાંસ મધે ટેલીગરાફ—ગઆ
વરશમાં ઈંગલંડની અંદર ૧૦૭૮૦ માઈલ ઉપર ટેલીગરાફ
ના તાર ગોઠવેલા હતા અને તે થકી પરજાના ઉપીઓગને મા
ટે ૧૭૮૯૨૫૭ સંદેશા મોકલવામાં આવીઆ હતા, તે શી
વાએ સરકારી આફીસો, રેલવે કંપનીઓ, તથા વરતમાન પ
તરોના આડતીઆઓએ સંદેશા મોકલાવેઆ હતા તે જુદા.
ફરાંસ મધે એજ વરશે ૨૬૫૭૯ માઈલ ઉપર તાર ગોઠવવામાં
આવીઆ હતા. ફરાંસના ટેલીગરાફની કીમત ૪૪ લાખ રૂ
પીઆની ગણવામાં આવી હતી અને તેજ હીસાબે ઈંગલંડ
ના ટેલીગરાફની કીમત નજદીક બે કરોડ રૂપીઆની થવી
જોઈએછે.

ઉદીઓગ અને આલસ—એક શખ્મે બીજાને
પુછીઉં કે ઉદીઓગ અને આલસમાં શો ફેરછે તેનો તેને જ
વાબ આપવામાં આવીઓ જે "એ બે ગુણમાં ફકત એટલો

જ ફેરછે કે એક માણસનું સુખ, આબરૂ, દોલત વધેછે તથા બીજાથી તેનું દુખ, ગીનીસ, અને દલ (પણ) વધેછે એ ઉપર કેટલાએક લોકો વાજબીની રાહે કેહેછે કે જે શખસ આલસ રૂપી દુસમણને જીતેછે તે દુનીઆમાં બધી જાતના દુશમણોને જીતેલો કેહેવાએછે, કારણકે સઘલી જાતનાં સારા ગુણ ફક્ત આલસાઇના એકજ ખરાબ ગુણ પાસે ટંકાઈ જાએછે.

મરનારની પછવાડે ન રોવા વીશે.

૫૬.

"વણજારારે; સમજ મનમારારે,"
એ રાગનુ.

માનવીયો મરનારને, નવ રોશોરે;
રોયે લાભ નથી લવલેશ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
ધીરજ મનમાં ધારજો, નવ રોશોરે;
હઈડું કુટીને રોતાં હમેશ, ખાલી આખ ખોશોરે. ૧

નરનુ ધારીયું તો થતુ નથી, નવ રોશોરે;
એક ધારીયું ધણીનુ થાય, ખાલી આંખ ખોશોરે;
સગળું બને તેતો સાંખજો, નવ રોશોરે;
એનો એકે નથી રે ઉપાય, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૨

જન મલીયાં જરે જટલાં, નવ રોશોરે;
નથી સાથે સઉ સોંડનાર, ખાલી આંખ ખોશોરે;
એકે આવ્યાં ને એકે જવું, નવ રોશોરે;
નાનાં મોટાંનો નહી નીરધાર, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૩

જનમયાં તે સઉ મરી જાયછે, નવ રોશોરે;
નથી એમાં કશી રે નવાઇ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
કાળજું બાળી ન કુટશો, નવ રોશોરે;
ભેળાં થઈને ન કરશો ભવાઇ, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૪

જયાં જયાં ગને ત્યાં તમે જુઓ, નવ રોશોરે;
બહુ એવા બનાવ બનેલ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
પુત્ર મુઆ કઈક પરણીને, નવ રોશોરે,
ગુણવંતા ભણેલ ગણેલ, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૫

મેલી બાળક એક માસનું, નવ રોશોરે;
કઈક માતાઓ પામીછે મરણ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
તે જોઈ દુઃખ તમે તજો, નવ રોશોરે;
સમરો ઈશ્વર અશરણ શરણ, ખાલી આંખ ખોશોરે;

રામ જેવા ગયા રાજવી, નવ રોશોરે
ગઈ સીતાસમી સતીનાર, ખાલી આંખ ખોશોરે;
કુંવર ગયા શ્રી કરશનના, નવ રોશોરે;
સ્થીર કોઈ ન રહ્યું આકાર, ખાલી આંખ ખોશોરે.

ઈંદર પુરીઓ ઉજડ થઈ, નવ રોશોરે;
પાકી પરથવીઓ પામી નાશ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
અગણીત પેટી ગઈ આપણી, નવ રોશોરે;
નથી આપણે રેહવાની આશ, ખાલી આંખ ખોશોરે.

કેને સંભારીએ કાળજે, નવ રોશોરે;
વળી કેની વીસારીએ વાત, ખાલી આંખ ખોશોરે;
જનમ મરણ નદી જળસદા, નવ રોશોરે;
રહે ચાલતું દીવસ ને રાત, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૯

હીંમત ધારો હઈયા વીસે, નવ રોશોરે;
આપો બીજાંને ધીરજ એમ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
રડતાં દેખીને બીજાં રૂએ, નવ રોશોરે;
માટે કરીએ એવું કદી કેમ, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૧૦

વીતી તે વાત વીસારજો, નવ રોશોરે;
નહી તો પામશો પીડા ફંડ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
રાખે હરી તેમ તો રહો, નવ રોશોરે;
એમાં આનંદ પામો અખંડ, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૧૧

અજ્ઞાનીની પડે આરડી, નવ રોશોરે;
તજો રોવાતણી તુછ ટેવ, ખાલી આંખ ખોશોરે;
રામ કરે તે રૂડું ગણો, નવ રોશોરે;
ભજો દલપતરામનો દેવ, ખાલી આંખ ખોશોરે. ૧૨